

ב"ה

קובץ תורני

מה טובו אהליך יעקב

תשובות

ממרן שר התורה

גאון ישראל ותפארתו לעד

הגר"ח קניבסקי זיע"א

על ארבעה חלקי שו"ע

לזכרו של הרב הנכבד והיקר

אובה תורה ולומדיה

רבי טלי סקוצילס זצ"ל

יו"ל לרגל

מסיבת סיום יור"ד חלק א'

בכולל להוראה ירושלים

והצלחת המבחנים לאברכים היקרים והמופלאים שליט"א

בראשות מורינו הגה"צ הגר"י סקוצילס בעל "אהל יעקב" שליט"א

העורך והמו"ל

הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

מח"ס "גם אני אודך"

גליון כ'

אדר ב' תשפ"ב

כל הזכויות שמורות

המערכת מקבלת מאמרים ותשובות

בשמחה רבה

בכתובת:

ת.ד. 539 בני ברק

טלפון: 052-7128536

7128536@gmail.com

למנויים נא ליצור קשר עם המערכת

הקדמה

"מה טובו אהליך יעקב",

מה מאד מתאים השם הזה לקובץ החדש והנפלא שיוצא עתה לאור ב"ה מיוחד לזכרו הטהור של הרב הנכבד והיקר מאד, אוהב תורה ולומדיה בכל לבו ונפש עד אין קץ, ואהב ללכת לאהלי יעקב לבתי כנסיות ומדרשות בכל עת מצוא תפלתו היה מיוחד מאד בהתעלות רוחניות עצומה כידוע, וכן השיעורים הרבים שהיה הולך עליהם במסירות ובנאמנות אין קץ, והנה הקובץ נקרא "מה טובו אהליך יעקב", והנה ראשי תיבות: "מ'ה ט'ובו", גימטריא "טלי", וההמשך "אהליך יעקב", רמז ללידנו עוז הגאון הנפלא מרביץ תורה ברבים ומו"צ בבית הוראה המפורסם יד הרמ"ה בראשות מרן הגה"צ רבי מתתיהו דייטש שליט"א, ה"ה רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א מח"ס "אוהל יעקב" י"ג כרכים, ששמח מאד על רעיון זה שהוציא לאור קובץ תורני מכובד לזכר אביו היקר מאד זצ"ל.

וכן ראשי תיבות "מ'ה ט'ובו א'הליך י'עקב", גימטריא ס', רמז למשפחת ס'קוצילס.

ויהא רעווא שימליץ טוב לכל משפחתו וכל מכיריו ולכל ישראל וזנכה בקרוב ממש להמשך הפסוק "משכנתך ישראל", שנזכה למשכן קבע של בנין בית המקדש בתפארתו במהרה בימינו אמן כן יהיה רצון.

תודתי לידידי הגאון הנפלא מזכה הרבים נפלאות רבי אלחנן אלטר [בנו של הגאון מו"ה רבי בנימין שליט"א] שפיגעל שליט"א, מח"ס "ראש לימיני" על הלכות שבת, ומו"צ בירושלים, שעוזר ותומך בהוצאת הקובץ לשם שמים לזיכוי הרבים. יהא רעווא שיצליח בכל מעשי ידיו, ויזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה כאוות נפשו הטהורה, מתוך הרחבה וכל טוב לעד, אמן כן יהיה רצון.

תפילתנו שהקב"ה יפקוד בפקודת ישועה ורחמים וחסדים גדולים מאד להגה"צ רבי רבי דוד יוסף בן זהבה שליט"א, ולהגה"צ רבי רחמים בן שושנה שליט"א, ולהגה"צ רבי יעקב שמואל בן שיינדיל שליט"א, ולהגה"צ רבי אליהו עזרא בן נורמה שליט"א, שנשמע ונבשר תמיד רק בשורות טובות אמן כן יהיה רצון.

בברכת כהנים באהבה

כעתירת גמליאל הכהן רבינוביץ [רפפורט]

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

מרן זצוק"ל מעיין בקובץ "מה טובו אהליך יעקב" חלק ז'

מרן זצוק"ל מעיין בקובץ "מה טובו אהליך יעקב"

לעילוי נשמת

הרב היקר והנכבד

ניצול שואה

רבי אברהם לייב וקסברג ז"ל

בן הרב היקר והנכבד

רבי מנחם מנדל חנוך ז"ל

גלב"ע כ"ח אדר ראשון תשפ"ב

ת.ג.צ.ב.ה.

זקיננו של ידידינו

הגה"צ והאדיר מוריננו רבי **יעקב אהרן סקוצילס** שליט"א

רב ומו"ץ וראש כולל להוראה בירושלים

בעל מחבר הספרים המופלאים "אהל יעקב"

יהיה רצון שיהיה מליץ טוב לכל משפחתו היקרה שיחיו

ולבתו הצדקנית הרבנית החשובה מרת **דבורה סקוצילס**

שתחיה

ובקרוב יקוצו וירננו שוכני עפר ונשמע ונבשר תמיד רק

בשורות טובות אמן כן יהיה רצון

קובץ זה מוקדש
לכבוד מרן רבן של כל בני הגולה
שר התורה פאר ישראל והדרו
רבינו הגדול והאדיר כל רז לא אניס ליה,
רבי חיים קניבסקי זיע"א

עלה בסערה השמימה
שושן פורים תשפ"ב

הוקדש לזכרו הטהור
על ידי תלמידו הנאמן
הגאון האדיר והעצום
רבי שמואל דוד הכהן פרידמן שליט"א
בעל "שדה צופים"
על ש"ס בבלי וירושלמי, וש"ס נכבדים

יהי רצון שזכות מרן בעל ה"דרך אמונה"
יגן עליו ועלינו ועל כל ישראל
ונזכה בקרוב ממש לגאולה השלימה
במהרה בימינו, אמן כן יהיה רצון

תוכן הענינים

א	בענין ברכות התורה.....
	נערך ע"י הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א, מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות, קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.
כז	בענין תפילת ותיקין.....
	נכתב על ידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א, מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות, קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.
לה	בדין לעבור לפני המתפלל.....
	נערך ע"י הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח
מ	הלכות תחנון.....
	עם הוספות ומראי מקומות מהגאון הרב מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח
מז	תשובות בהלכות מים אחרונים.....
	נערך עם הוספות ומראי מקומות על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א, מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח
נ	בהלכות ברכת האורח.....
	נערך ע"י הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח
נג	הלכות ברכת שהחיינו.....
	נערך עם הוספות ומראי מקומות על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח
סא	הלכות ברכת הרעמים.....
	(שו"ע או"ח סימן רכ"ז)
	נערך עם הוספות ומראי מקומות על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח ושא"ס
סד	תשובות בהלכות שבת.....
	נכתב ונערך על ידי הגאון רבי יצחק ווינקלר שליט"א במח"ס אסיפת יצחק

ש"ת ברכת האילנות.....	צח
עם מקורות ומראה מקומות שנערכו על ידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות, קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.	
תשובות בעניני ליל הסדר.....	קט
עם הוספות ומראה מקומות מהגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א	
תשובות על ספירת העומר וחג השבועות.....	קכ
נערך עם הוספות ומראה מקומות ע"י הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מתוך ספרו מועדי הגר"ח חלק ג' כתב יד	
תשובות בהלכות חנוכה.....	קכו
מתוך הספר מועדי הגר"ח חלק שלישי כתב יד עם הוספות ומראה מקומות מהגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א	
שאלות ותשובות בהלכות פורים.....	קל
מתוך הספר "מועדי הגר"ח" חלק שלישי [כתב יד] עם הוספות ומראה מקומות מהגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א	
תשובות על עניני פורים.....	קלז
נערך ונכתב בטוב טעם ודעת עם מראה מקומות על ידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות, קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.	
מסכת מגילה.....	קפא
עניני המגילה.....	קצב
הנהגות לבני הישיבות בנוגע לאסיפת כסף לת"ת.....	קצד
הלכות צדקה.....	קצט
תשובות בעניני פורים.....	רו
[נערך ע"י הגאון רבי משה פוליטנסקי שליט"א, בני ברק]	
שאלות ותשובות בהלכות בר מצוה.....	רט
נערך בטוב טעם ודעת עם הוספות ומראה מקומות על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח	
שאלות ותשובות בהלכות נישואין.....	ריג
נערך ונכתב על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח	

שׁו"ת על ענייני ברית מילה.....	רטז
נערך ע"י הגאון רבי משה פוליטנסקי שליט"א	
שאלות ותשובות בהלכות שביעית.....	רכז
נשאלו על ידי הגאון רבי משה יהודה לייב קופלוביץ שליט"א במח"ס שו"ת ידון משה וראש כולל "ותלמודו בידו" ירושלים	
שאלות ותשובות בהלכות שביעית במועדים.....	רכח
נערך עם הוספות ומראי מקומות על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח וש"א"ס	
תשובות על הלכות שביעית.....	רלה
עם הוספות ומראי מקומות מהגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א	
בהלכות האוכל בשוק פסול לעדות.....	רמה
נערך ע"י הגאון הרב מתתיהו גבאי מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח	

בענין ברכות התורה

נערך ע"י הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א, מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות, קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.

מתוך קונטרס עזרת אליעזר על תפילה ת. ראוי. א

תשובות הגר"ח שליט"א

ש. נער בר מצוה שבירך לפני הבר מצוה

ש. האם נער בר מצוה צריך בליל הבר מצוה לכוין באהבת עולם לצאת בברכות התורה על הצד שעתה גדול וחייב מעריב בזמן ולכוין בברכת אהבת עולם מדאורייתא. לפטור עצמו בברכות התורה, כי מעתה חייב

א. נעתיק ממה שכתב אחי הר"ר ישעיהו דוד שליט"א בקיצור הלכות בר מצוה עמוד 175 שבשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן קכ"א כתב עפ"י הפוסקים שקטן לא יכול להוציא אחרים, אבל הוא עצמו יכול לפטור את עצמו גם לכשיגדיל, וישנם מחלוקת הפוסקים אם בן יג' צריך מעת לעת או לא, א"כ בלילה זה ספק ספיקא, שמא הלכה כהפוסקים שאת עצמו יכול לפטור גם לכשיגדיל, ושמא צריך מעת לעת ועדיין קטן הוא, א"כ אין צריך לברך שוב ברכות התורה.

במועדים וזמנים ח"ד סימן רפח' מביא מהגר"ח מבריסק שראוי להתפלל מיד מעריב ולכוין לצאת ברכת התורה בברכת אהבת עולם במעריב, ואחרי שמו"ע ידיג מיד ברכת כהנים ואלו דברים שאין להם שיעור, וכן מביא בתשובות והנהגות ח"ד סימן טז'. וכ"כ בהליכות שלמה תפלה פ"ו הערה 5. ואם לא עשה כן, לא יברך ברכות התורה בליל הבר מצוה כי לענין ברכה יש לחוש שעדיין לא הביא ב' שערות. וכיון שבירך בשחרית הוי ברכה לבטלה, כן מביא בשבות יצחק דיני נר שבת פ"כ אות ח' מהגרי"ש אלישיב זצוק"ל.

אולם נשאל רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א האם אביו מרן הקהלות יעקב נהג כן, והשיב, שלא אמר לו כן, שהרי בהיה קטן בפסח ראשון אינו מביא פסח שני, ומשום שגם קטן המקיים מצוה הוא קיום מהתורה, (וכן כתב בקהלות יעקב ברכות סימן כד' ס"ק ב') וגם כאן לענין ברכת התורה, כשבירך ברכות התורה ביום קיים המצוה מהתורה.

בחבצלת השרון בפרשת האזינו (דברים ח"ב עמוד א- עה') מביא שתמהו האחרונים על השמטת הפוסקים להלכה הנוהגת בכל אחד ואחד מישראל והוא בדין קטן שהגדיל שיהא מחוייב לברך מדאורייתא ברכת התורה בליל הבר מצוה, כי מה שבירך בקטנותו אין עולה לו מאחר שהיה פטור מדאורייתא, ובליל יג' כשנעשה בן יג' שנה מתחייב מדאורייתא לברך על התורה, לדעת הרמב"ן שמנה מצות עשה מדאורייתא (עשה טו' למנינו) מדכתיבכפרשת האזינו כי שם ד' אקרא והוא קושיא גדולה.

ומביא שמפורסם שמרן הגרי"ז הורה לקטן שהגדיל, שבאמירת אהבת עולם בערבית יכוין לשם ברכות התורה, ואמנם בירושלמי אמרו דמהני דוקא אם שנה על אתר, וע"ז השיב הגרי"ז שיאמר ב' פעמים פסוק דוקשרתם לאות על ירך וגו', הראשון לשם חובת ק"ש והשני לשם ת"ת, וכיון ששנה על אתר יצא.

והעיר בחבצלת השרון היאך יפסיק באמצע ק"ש ללמוד תורה וע"ש מה שדן בזה.

בתלמוד תורה מדאורייתא, והברכות של על מה צריך לברך ברכות התורה, האם רק הבוקר לא עוזרים לדאורייתא. על תורה או גם על משנה או גם על גמ'. מה ת. אולי.

ש. מצינו בגמ' בברכות יא' ע"ב מחלוקת ת. מה נקרא בלשון תורה.²

עוד מאריך בחבצלת השרון אם לא עשה עצה זו של הגרי"ז אלא התפלל ולא שנה על אתר והפסיק בדיבור, מן הדין שיהא צריך לברך ברכות התורה מדאורייתא, ואף שאין כאן אלא ספק שמא הגדיל, דשמא לא הביא ב' שערות מיד בלילה, זה אינו שהרי חזקה דרא הוא שהביא ב' שערות וע"ש עוד באריכות. עיין עוד באשי ישראל פרק ו' אות יד' ובהערה.

בחבורת יחלק שלל ח"ו עמוד סד' הביא הערה בשם הגאון ר' גבריאל יוסף לוי שליט"א שיש שכתבו שקטן ביום הבר מצוה שלו, הברכה שבירך בבוקר היתה מדרבנן, ולא הועילה לו ללילה שכבר נעשה גדול, ועל כן יכוון באהבת עולם. וקשה, דהרי זה דבר המצוי למאות בכל יום, וכיצד השמיטו זאת הפוסקים ובפרט המ"ב בדבריו. ובפשטות היה נראה דמהני הברכה שבירך בקטנותו, וצ"ע מאי טעמא יהני בכה"ג.

בקובץ מה טבו אהליך יעקב ח"ד עמוד קד' מובא בשם הגאון הגדול ר' שריה דבליצקי זצוק"ל שנער בר מצוה בלילה שנהיה בן י' ג' שנים שיכוון בברכת אהבת עולם במעריב לצאת בו ידי חובת ברכות התורה, ויאמר מיד לאחר תפילת מעריב אלו דברים שאין להם שעור וכו', ואי"צ לדקדק שלא ללמוד לפני תפילת מעריב.

ב. בשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל על ברכות עמוד פו' כתב "אע"פ שבודאי כל הדברים, מדרש משנה, תלמוד, הוא עסק בתלמוד תורה, מ"מ המקור לברכת התורה איתא לקמן מנין לברכת התורה לפני מהתורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבר גודל לאלוקינו. ולכן ברכת התורה ניתקן דוקא על מה שמשנה רבינו ע"ה אמר והיינו מה שנכלל במקרא זה. וכיון שמשנה רבינו אמר ברכת התורה הוא אמרה על מקרא, ס"ל להאי מ"ד דרק זה נכלל בהכתוב דכי שם ה' אקרא, ואידך ס"ל דמדרש הכתובים שהוא דומה להלכה למשה מסיני שהוא קרוב למקרא, גם נכלל בכי שם ה' אקרא וכך שאר המ"ד פליגי כל אחד מהו בכלל הכתוב הנ"ל.

בעלון שלמים מציון לגאון ר' בן ציון פלמן זצוק"ל גליון 111 מצאתי בס"ד שגם הביאו שאלה זו וז"ל "ולכאורה יש להבין הרי ברכת התורה היא ברכה על מצוות תלמוד תורה, ולגבי מצוות תלמוד תורה לכאורה פשוט שמקיים את המצווה בכל לימוד שלומד, ואין הבדל בין אם לומד מקרא או מדרש או משנה וגמרא, אלא כל לימוד שלומד באחד מחלקי התורה הללו, הרי זה לימוד תורת ד', ומקיים בזה מצוות תלמוד תורה, ומעתה קשה מה הסברא לחלק בברכת התורה בין מקרא למדרש או מדרש למשנה וגמרא, הרי אם בלימוד הזה שלומד יש קיום מצוות תלמוד תורה, צריך להיות שיצטרפו לברך ע"ז ברכת התורה שהיא ברכת המצוות". וע"ז מאריך הרבה מאד.

רק נביא עוד שאלה אחת מבין הדברים, בשו"ע בסעיף ח' מסתפק אם קריאת שמע שקורא מיד לאחר ברכת אהבה רבה, נחשבת כתלמוד תורה כלפי זה שיחשב כשונה מיד לאחר הברכה, דיש צד לומר דקריאת שמע הוי כתפילה, כיון שאינו אומר זאת לשם לימוד, ודעת הגר"א שאי אפשר לצאת בק"ש מדין תלמוד תורה בשביל להסמיך לברכות התורה כשיוצא באהבה רבה. ולכאורה קשה, שאם המצוה של ק"ש היא בגדר תלמוד תורה, ויסודה לקרוא דברי תורה בבוקר ובערב, א"כ קשה מדוע ק"ש שאומרים אחרי אהבה רבה, איננה נחשבת כתלמוד תורה אחר ברכת אהבה רבה, הרי כל מהות קריאה זו, היא בתור לימוד התורה.

אלא הביא בשם מרן הגר"א ל' שטינמן זצוק"ל שביאר, שבאמת בודאי הגדר של מצות ק"ש הוא בגדר קריאת דברי תורה, וממילא הקורא ק"ש פשוט שדינו כקורא בתורה ומקיים בזה מצוות ת"ת, ובכל זאת יש לומר שכלפי ברכת התורה, הקריאה של פרשיות ק"ש לאחר הברכה של אהבה רבה, אינה נחשבת כלימוד התורה בכדי להחיל

ש. מצינו מחלוקת בגמ' בברכות יא' ע"ב על מה צריך לברך ברכות התורה. האם על משנה, גמ', מקרא. ולהלכה נפסק שעל הכל מברכים ברכות התורה. האם שייך לומר שבגלל זה תיקנו שבכל בוקר אחרי ברכות התורה יאמר ויברך וגם המשנה של אלו דברים שזה כולל משנה וגמ' בפאה ושבת ומקרא להורות שההלכה שמברכים על הכל.

ת. אומרים פסוקים מה"ת ושוב א"צ.

ש. בנחל איתן סימן ה' סעיף ה' ס"ק ד' ש. מי שאומר ברכות התורה לחוד בביתו, מה יכוין כשמבקש "והערב נא וכו' ת. אם ביחיד אפשר. ג

ש. כיצד הדין בברכות התורה, האם אפשר לברך בישיבה.

ת. לא.

ע"ז את הברכה של ברכת התורה.

וביאר זאת הגאון ר' בן ציון פלמן זצוק"ל, בברכת התורה מצינו גדרים שהברכה נקבעה דווקא על לימוד מסוים ובגדרים מסויימים, ואפילו שכל לימוד ולימוד באיזו צורה שיהיה נחשב כלימוד התורה, ומקיימים בזה מצוות תלמוד תורה, בכל זאת לא כל לימוד שמקיימים בזה מצוות ת"ת נחשב כלימוד שנקבע ע"ז הברכה של ברכת התורה, אלא הברכה נקבעה רק על לימוד מסוים ובאופנים מסויימים. ובוה מבואר הסוגיא בברכות שנחלקו על מה ראוי לברך. שאפילו שיש קיום מצות תלמוד תורה בכל הדברים שלומדים, מקרא, משנה, גמרא, מדרש, בכל זאת לענין הברכה הגדרים שונים, שהברכה נקבעה על לימודים מסויימים ולא על כל דבר שמוגדר כלימוד התורה. ולכן מבואר בנשמת אדם כלל ט' סק"ד, שאנו סוברים שעל הרהור לא מברכים ברכות התורה, כי ברכות התורה שלומדים מהפסוק כי שם ד' אקרא, אפשר לומר שקריאה היינו דיבור, ולא תיקנו על הרהור. מבואר שדין ברכת התורה ישנם גדרים מיוחדים, ולא על כל לימוד יש חיוב ברכה.

לפי"ז מבאר את דעת רב הונא שאומר שברכת התורה נאמר דוקא על מקרא ולא על מדרש משנה גמרא, כי עד כמה שהמקור מהפסוק כי שם ד' אקרא, תורה שבכתב זה שמותיו של הקב"ה, ע"ז נאמר ברכות התורה. רבי אלעזר שחולק וסובר שגם על מדרש, כי מדרש קרוב לתורה שבכתב, כיון שבעיקרו בא לבאר את תורה שבכתב. ממילא גדר ברכות התורה נאמר גם ע"ז שמברר א תהתורה שבכתב. ורבי יוחנן סבר שגם משנה, ורבא סבר שגם גמרא, כי ברכות התורה כולל גם על תורה שבכתב שקיבלו מסיני, ושייך למעשה לומר שזה נכלל בכי שם ד' אקרא. ולכן בק"ש שאחרי אהבה רבה אי אפשר לצאת ידי ת"ת בשביל ברכות התורה, כי ק"ש עתה אינה מוגדרת כקריאה של לימוד תורה. כיון שזה נאמר עתה דרך תפילה, ובכה"ג הפסוקים האלו לא מחייבים ברכות התורה.

ועיין עוד בזה בשלמי תודה פורים סימן ג'.

בימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמוד כח' שואל על הגמ' בברכות יא' ע"ב מה דנו איזה ברכה מברכים, וכי עד עכשיו לא ברכו.

ג. בספר הליכות האיש מהנהגות מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל עמוד ד' מביא שמרן הגרי"ש זצוק"ל מקפיד שכל ברכות השחר וברכות התורה ושאר הברכות שקודם התפילה מברך בעמידה. ונשאל האם ברכת התורה צריך להיות דוקא בעמידה והשיב, כן. ועוד שמעו ממנו שברכת אשר יצר ראוי לומר בעמידה, זה ברכת השבח, וכן נוהגים לעמוד בברכות השחר. והביאו בהערה מה שכתב בסידור בית יעקב להיעב"ץ קודם ברכת על נטילת ידים שכתב "צריך למסור בידך כלל, שכל הברכות שהן שבח והודאה נאמרות בעמידה וכו'".

בפינו", הרי לא יכול לכוין על כולם, כי זה מבקש על כך בהמשך "ובפיות עמך בית ישראל".

ת. לא ידעו עדיין שיהי' תורה.¹

ת. על עצמו.

ש. לכאורה קשה, שהרי ידעו שכל המטרה שיוצאים ממצרים זה לקבל תורה, ועמלו להכין את עצמם לקבלת התורה, הרי שידעו שיקבלו תורה, א"כ חוזר הקושיא האם התפללו עם ישראל לזכות לתורה או שקיבלו גם בלי תפלה.

ש. מקובלים אנו שאי אפשר לזכות לתורה בלי תפילה, לפי"ז צריך עיון האם מרומז תפילה בקניני התורה, או שתפילה זה לפני הכל ולכן לא מוזכר בקניני התורה.

ת. באימה ביראה.²

ת. חשבו שיצאו לראות הנסים ולהודות לד'.

ש. מדוע בקניני התורה שבפרקי אבות לא נזכר הענין של תפלה, הרי בלי תפילה אי אפשר לזכות לתורה.

ת. זו ההתחלה.³

ש. יש שיטות בראשונים שברכות התורה זה דאורייתא. לכאורה צ"ע לפי"ז בקבלת התורה במעמד הר סיני שקיבלו תורה, האם מיד בירכו על התורה.

ש. ידוע שלזכות לתורה אי אפשר אלא א"כ מתפללים ומבקשים על תורה. האם דור המדבר התפללו וביקשו עד שזכו למתן

ת. כן.

ד. מורי ורבי הגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל כתב לי שהתפילה מביאה את האדם לידי יראה, ויראה מוזכר בקניני התורה.

מִן הַגָּאוֹן ר' אהרן ליב שטינמן זצוק"ל תירץ לי ע"י נכדו הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג שליט"א שגשמיות עוזר תפילה, על רוחניות צריך לעבוד בעצמו. וכנראה שזה כמבואר במסכת נדה דף ע' ע"ב הא בלא הא לא סגי, שצריך עמל התורה עם תפילה.

מצאתי בגליון דרכי החיזוק שיחה ממִן הַגָּאוֹן ר' גרשון אידלשטיין שליט"א גליון 150 שהביאו שהקשה כן באריכות, הרי התפלה מוכרחת היא להצלחה בתורה, וכפי שאנו מבקשים בהרבה מקומות על סיעתא דשמיא להצלחה בתורה, ועוד מקומות שמבואר בחשיבות תפלה על תורה, א"כ מדוע לא נזכרה התפילה בקניני התורה. ולכן אמר שצריכים לפרש שתפלה היא הקדמה לדברים שהתורה נקנית בהם, שעל ידי התפילה זוכים לסייעתא דשמיא להשתלם בכל קניני התורה, ואילו קניני התורה שנמנו בברייתא הם פעולות ודרכים הטבעיים המביאים להצלחה בתורה. וע"ש עוד.

אולם הגאון ר' ברוך מרדכי אזרחי שליט"א אמר לי שתפילה אין זה בכלל מקניני התורה, כי תפילה זה חסד מיוחד שאפשר לבוא לשכנע ולבקש מהקב"ה שיתן לי סיעתא דשמיא חשק ללמוד ולהצליח בלימוד. ויש שרצו לתרץ שכל הקנינים הרי צריכים תפילה, ולכן תפילה זה מעל הכל ולא נזכר באופן מיוחד.

שמעתי שכבר הגה"צ ר' מתתיהו סלומון שליט"א בהקדמה לספרו מתנת חיים עומד בהערה זו.

ה. השאלה נשאלה שוב בהזדמנות אחרת.

ו. עיין בקונטרס עזרת אליעזר על תפילה ח"ב עמוד 29 מה שהארכנו בענין זה בשיחה עם הגה"צ ר' שלמה ברויאר שליט"א.

והכוונה למעמד הר סיני, האם לפי"ז מבואר שביקשו על תורה ובזה קיימו המצוה של ברכות התורה דאורייתא.

ת. לא.

ש. חז"ל בברכות כא' ע"א שואלים מנין לברכות התורה לפנייה כי שם ד' אקרא ואילו ברכה לאחריה רצו ללמוד מק"ו מברכת המזון. לכאורה צריך ביאור, מצינו שחז"ל אומרים (דברים רבה ח' ב') "כי המצוה הזאת הלכה אדם מישאל שעומד לקרות בתורה כיצד מברך, כך שנו חכמים הפותח והחותם בתורה מברך לפנייה ולאחריה. ומנין שטעונה ברכה לפנייה ולאחריה, שכתוב ברוך אתה ד' למדני חקך הרי ברכה לפנייה, ומנין שטעונה ברכה לאחריה, א"ר שמואל בר נחמן בשם ר' יוחנן שכתוב אחר השירה הזאת וזאת הברכה מששנה להן את התורה ואח"כ בירך הרי ברכה לאחריה וכו'". א"כ מה חז"ל בברכות מחפשים מקור לברכות התורה לפנייה ולאחריה, יכלו ללמוד כמבואר במדרש.

ת. חיפשו מקורות מן התורה.

ש. בתחילת פרשת האזינו כתוב "כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלוקינו". צריך ביאור מדוע פתח הפסוק "בשם של מידת הרחמים ואח"כ מזכיר אלו קינו שזה מידת הדין.

ש. מי ששומע שיעור תורה, האם צריך לברך, או שזה קשור למחלוקת בדין הרהור אם מברכים על הרהור או לא.

ת. צריך.

ש. הנפק"מ, שאם מי ששומע תורה מאדם אחר זה קשור למחלוקת בדין הרהור, יתכן שלפי השו"ע שלא מברכים על הרהור, ממילא כלל ישראל לא הוצרכו לברך ברכות התורה בקבלת התורה, כי רק שמעו דבר ד'.

ת. חייב. ז

ש. הגמ' בברכות נ' ע"א אומרת "ומברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם לאו. כיצד רבי אומר ובטובו הרי זה ת"ח ומטובו הרי זה בור. א"ל אביי לרב דימי והכתיב ומברכתך יברך בית עבדך, לעולם בשאלה שאני, בשאלה נמי הכתיב הרחב פיך ואמלאהו, ההוא בדברי תורה כתיב. ואומר רש"י "הרחב פיך לשאול כל תאוותך". וכתב המהרש"א בחידושי אגדות "ובשאלה הכתיב הרחב פיך וגו' ההוא בדברי תורה וכו' וסמך ליה אנכי ד' אלקיך המעלך מארץ מצרים שאל תחשוב שלא אוכל למלא כל שאלתך. הרי אנכי ד' אלקיך המעלך מארץ מצרים אשר ראית שם היכולת בידי למלא כל שאלתך בדברי תורה". מבואר שבתורה צריך להרחיב פיו ולבקש, כמו שהייה במצרים

ז. מצאתי בס"ד במ"ב מהדורת דרשו סימן מז' שהביאו שבמ"ב לא נזכר האם לברך על שמיעת דברי תורה, אולם הביאו שבשערי תשובה סק"ג כתב שיברך, ששמיעה עדיפה מהרהור משום שומע כעונה, אמנם בשו"ת האלף לך שלמה חולק וסובר שדינו כהרהור ואין לברך.

והביאו בשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א כל שומע שיעור בדברי תורה אפילו בקלטת או בטלפון, צריך לברך, לגר"א משום צריך לברך על כל הרהור, ואף לחולקים על הגר"א, בשמיעה צריך לברך, וכמו שמוכח מתוס' בברכות כ' ע"ב ד"ה כדאשכחן ששמיעת דברי תורה זו מצוה בפני עצמה, ואין צריך שומע ומשמיע. בהליכות שלמה תפלה פ"ו אות ה' כתבו "השומע דברי תורה מפי אחר, חייב בברכת התורה אבל השומע מסרט הקלטה יש להסתפק אם חייב לברך או לא, וע"ש בהערה.

לא להסיח דעתו מהתורה ועי"ז יזכה לשמירה, ולא תיקנו תפלה מיוחדת. כי אז האדם יטעה ויחשוב שמספיק מה שביקש על שמירה ומצידו לא יעשה כלום, ולכן לא תיקנו תפלה ובקשה על שמירה ברוחניות, שידע האדם שהכל תלוי בו.

ת. א. צריך שמירה על שמירה.

ב. נכון.

ש. האם אפשר לומר עוד בס"ד, בברכת אהבה רבה מבקשים ותן בלבנו להבין ולהשכיל וכו' לשמור ולעשות וכו'. האם אפשר לפרש שהבקשה "לשמור" הוא כפשוטו, שישמר אצלנו המדרגה ברוחניות. ת. נכון.

ש. האם אפשר לומר עוד בס"ד, בסוף התפלה אומרים "למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה". אולי אפשר לפרש, שהבקשה למען לא ניגע לריק הכוונה כפשוטו שכמה שנעמול בתורה, אכן לא נאבד זאת בהיסח הדעת ואז הכל יהא לריק, כי ישאר בלי כלום.

ת. פשיטא.

ש. אדם שהתעורר באמצע הלילה לטפל בבנו וחוזר למיטה לישון, אבל כעת לוקח לו זמן להירדם ומתחיל ראשו להרהר ולחשוב בלימוד, מה יעשה בנוגע לברכות התורה, האם נחשב לאנוס, כי הוא רוצה לישון ולא

ת. רחמים קודם ומקדים רחמים לרוגז.

ש. האם אפשר לפרש, בגמ' בברכות כא' ע"א מבואר שלומדים מהפסוק הזה על ברכות התורה לפניה. והמהרש"א מבאר ששמותיו של הקב"ה זהו האותיות שבתורה. לפי"ז אפשר לומר, כשאדם קורא שמותיו של הקב"ה, לומד ועמל בתורה, זוכה להכיר בהנהגת הקב"ה, ואז רואה את ההנהגה במידת הדין בראייה אחרת של תורה ומבין שהכל זה בורא עולם.

ת. יפה. ^ח

ש. היכן מצינו בתפילה שמתפללים ומבקשים שנזכור מה שלומדים ולא נשכח ח"ו. והרי בלי תפילה אי אפשר לזכות לכולם.

ת. אתה חונן. ^ט

ש. בברכת כהנים מצינו ברכה על יברכך בממון ועוד ברכה נפרדת וישמרך שהקב"ה ישמור על מה שנותן לנו. לפי"ז נתעוררתי לחשוב, היכן ברוחניות מבקשים בקשה מיוחדת שהקב"ה ישמור לנו את הדרגה ברוחניות ואת התורה שזכינו ללמוד שלא נאבד חלילה, הרי דברי תורה קל לאבדן ככלי זכויות וצריך שמירה מיוחדת, א"כ היכן מבקשים שמירה על הרוחניות שלנו.

האם אפשר לומר בס"ד, שמירת התורה זה תלוי ביד האדם עד כמה הוא חוזר ודואג

ח. בדרך אגב ראוי להוסיף, מדוע דוקא בברכות התורה מוסיפים "כולנו יודעי שמך", אלא שמעתי לפרש ע"פ המהרש"א כי התורה זה שמותיו ש להקב"ה, וכשלומדים תורה, זוכים ללמוד ולדעת שמותיו של הקב"ה.

ט. בספר ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמוד קנב' אומר מרן הרב שטיינמן זצוק"ל שבברכת אהבה רבה לא מוזכר בקשה לזכור תלמודו, כיון שלזה יש עצה לחזור על תלמודו ועוד עצות.

י. השאלה נשאלה שוב בהזדמנות אחרת.

עיי' בשיעורי מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל על ברכות בדף ה' מה שכתב בענין התעייף בו עינך ואינו.

ש. הגמ' בברכות כא' ע"א אומרת מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר כי שם ד' אקרא. ומבואר במהרש"א כי שמותיו של הקב"ה זה אותיות התורה. האם מותר לומר במקומות המטונפים את האותיות של האלף בית או מכיון שזה שמותיו של הקב"ה יהא אסור לומר שם את האותיות סתם.

ת. אין ראוי. יא

ש. מי שיאמר סתם את סדר האותיות כגון שמלמד את בנו הקטן כל האותיות, האם יקבל שכר של דברי תורה כאילו אומר דברים קדושים כיון שזה שמותיו של הקב"ה.

ת. כן. יב

לחשוב כלום, ולא יצטרך לברך ברכות התורה על הרהור זה שחושב בלימוד, או כל שלמעשה מהרהר בלימוד צריך לברך.

ת. יחשוב גם ברכות התורה.

ש. נשאלתי כיצד הדין בחדר אמצעי של בית המרחץ שכולם עומדים שם ערומים בתור להתרחץ בחדר הפנימי, אבל בחדר האמצעי אין שום זוהמא, אלא שם ממתנינים ערומים כי יש לחץ גדול בתור להתרחץ, האם מותר להרהר בחדר האמצעי בדברי תורה כי אין שם זוהמא מהחדר הפנימי, או מכיון שכולם עומדים שם ערומים לגמרי יהא אסור להרהר שם בדברי תורה.

ת. אין ראוי.

יא. בפנינים משולחן רבינו הגאון ר' אברהם גנחובסקי זצוק"ל גליון 216 מובא שתפק האם מותר ללמד אותיות אלף בית לחינוך קודם ברכות התורה, האם זה נחשב כדברי תורה אמירת האותיות או דכיון שאין בהם תוכן של דברי תורה אין זה אלא הכשר מצוה ואין זה דברי תורה. והביאו ששאלו לגאון ר' אברהם גנחובסקי זצוק"ל והשיב בפשיטות שאין זה דברי תורה.

וכן מובא שם ששאלו לרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א והוא השיב שאין זה כדברי תורה. ומובא שבספר גם אני אודך שאלו לענין לימוד א' ב' עם תינוק בתשעה באב, ואסור, והעירו שצריך ליישב ב' הדברים ביחד. והביאו ששאלו כן למרן בעל אילת השחר זצוק"ל ואמר, דממתני' דאבות שאפילו לא למדו אלא אות אחת נקרא רבו, משמע דלימוד האותיות הרי הם כדברי תורה. וציינו לספר שיורי ברכה להגאון החיד"א (יור"ד סימן רמז' סק"ד שחמור מאד ללמד גוי את האותיות הא' ב', ועיין עוד בתשובות והנהגות ח"ד סימן יז' מה שכתב בזה.

יב. בדברי שי"ח גליון 215 הביאו שבספר שיח התורה ח"ג דן לפני רבינו שליט"א אודות מצות תלמוד תורה בלימוד אותיות א' ב' עם הילדים כי יש מצדדים שאמנם זה אותיות הקודש אך זה לא תלמוד תורה ממש. ומאידך אחרים סבורים כי זה כמו תלמוד תורה לכל דבר. אלא שאדם גדול שיכול ללמוד דברים אחרים בשבילו זה ביטול תורה אבל אצל קטנים שזה לימודם הוא מצוה גמורה של לימוד התורה. והכרעת רבינו שליט"א בזה, שיש בזה מצות תלמוד תורה.

בכאיל תערוג חג השבועות תשע"ו מצאתי בס"ד שנשאל מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל האם אותיות א' וב' זה תורה, והשיב, יש ראייה שזה תורה מהמג' במגילה ב' ע"ב אמר רב ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרו, ותסברא אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ע"כ. דהיינו שהגמ' מקשה כיצד חידשו הנביאים את אותיות מ, נ, צ, פ, ק, והרי אין נביא רשאי לחדש בתורה. ולכאורה הגמ' אינה מוכנת שהרי הם מחדשים צורת אות, ומה הקשר לתורה, מכאן ראייה שגם צורת האותיות זה תורה. ונשאל, מה הראיה שזה תורה אולי זה לא תורה, אלא זה נפק"מ לכתוב בס"ת וצורת האות אם היא ממסורת מכשירה, ואם לאו פוסלת, והשיב, אם זה לא תורה, אלא זה רק כתוצאה ממה שאמרו שזה צורת אות זה לא נחשב שהם חידשו דבר בתורה.

ש. האם ילדים קטנים פטורים מברכות התורה כי לא יודעים לברך.

ת. לא. יי

ש. לכאורה אם ילדים קטנים חייבים ג"כ בברכות התורה, איך אפשר לספר להם פרשת שבוע מידי יום, הרי לא מברכים ברכות התורה.

ת. רבם יברך בקול רם בתחילת השיעור.

ש. מצוי שבגן של הילדים, משתדלים ללמד אותם לברך ברכה ראשונה לפני שאוכלים. האם יצטרכו מגיל קטן לטרוח ללמד ברכות התורה, כדי שיוכלו לשמוע פרשת שבוע אחרי ברכות התורה.

ת. לא.

ונשאל, האם יש לאסור ללמוד אותיות א' וב' עם ילדיו קודם ברכות התורה, והשיב, יכול להיות. בהזדמנות אחרת אמר, לימוד האותיות א' ב' האם זה תורה, ואמר, יש לי ראייה שכן, באבות תנן כל המלמד לחבירו הלכה אחת ואפילו אות אחת חייב לכבדו. ועל כרחך דאותיות התורה הם.

בחוט שני הלכות ת"ת עמוד פו' כשמדבר על המצוה של האב ללמד את בנו צורת האותיות שזה נכלל בהלכות "ת, מסיים, שאמנם לענין ברכות התורה אפשר שאי אפשר לברך ע"ז.

יג. בעלון דברי שי"ח גליון 66 ראיתי שהביאו שכבר נשאל רבינו שליט"א מאיזה גיל הוא גיל חינוך לברכות התורה, והשיב משמבין.

עוד נשאל, ילד שהגיע לגיל חינוך של ברכות התורה, וצריך ללמוד עם אביו איזה דבר קודם שהולך לחיידר, האם יאמר לו אביו לברך ברכות התורה בבית או לא, שאולי יגרום עי"ז שאח"כ יברך עוד פעם בחיידר ברכת התורה עם כל הילדים, וזה יהיה ברכה לבטלה. והשיב, יברך.

כמו כן בקשתי מהרה"ג ר' גדליה הוניגסברג שליט"א נכדו של מרן הרב שטיינמן זצוק"ל שישאל דעתו בנוגע לברכות התורה עם ילדים שמספרים להם פרשת שבוע, והשיב לו מרן הרב שטיינמן זצוק"ל שהיות ומספרים להם פרשת שבוע, צריך לומר עמהם כל ברכות התורה כי הם מבינים.

התעוררתי לזה בעקבות שראיתי שיש גנים שהגננת שמספרת לילדים פרשת שבוע בגיל שכבר מבינים מה מספרת, והיא בכלל לא מודעת שצריך לברך עם הבנים ברכות התורה. ולכן ראוי להשים לב לברר שאכן מברכים עמהם.

בכאיל תערוג חג הפסח תשע"ו מובא ששאלו למרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, מדברים עם ילדים שצריך לברך ברכות התורה לפני התפילה ולפעמים ילד נכנס באמצע התפילה בפסוקי דזמרה וממשיך עם כולם, האם צריך לגשת ולהעיר לו שיש לברך ברכות התורה קודם. והשיב, תיכף שבא צריך להגיד ברכות התורה, זה דבר מאד פשוט שצריך להעיר לו שיתחיל מברכות התורה.

כעוסקים בתורה, והעולם יוכל להתקיים עליהם. אותם קטנים מספרים ועונים תשובות בדברי תורה, ולכאורה הרי לא בירכו ברכות התורה.

ת. תפוס לשון ראשון.

ת. בבוקר צריך לברך.

ש. חז"ל בשבת קיט' ע"ב אומרים שהעולם מתקיים בשביל הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, האם אפשר לדייק מלשון חז"ל שאמרו "הבל", כי מדובר הרי גם בקטנים ביותר שלא יודעים לברך ברכות התורה, וא"כ מה שמספרים להם פרשת שבוע אין זה ע"ז דין ת"ת, אבל כיון שלמעשה שומעים פרשת שבוע שזה תורה, הבל כזה גם חשוב לפני הקב"ה וזה יקיים את העולם, וזה יותר טוב מת"ת של נשים שמופקעים ממצות ת"ת לגמרי. יד

ת. זה תורה חביבה.

ש. ילמדנו רבינו שליט"א כיצד נהגו בבית רבינו שליט"א בנוגע לדבר בדברי תורה עם ילדים קטנים שלא יודעים לברך עדיין ברכות התורה.

ת. לא הי' מציאות כזו.

ש. השאלה שנתעוררה בענין, אבא שרוצה לספר בשולחן שבת פרשת שבוע ויש בבית ילדים קטנים שמבינים מה שמספרים, אבל לא מברכים ברכות התורה, א"כ כיצד האב יוכל לספר פרשת שבוע ולדבר בדברי תורה.

ת. יכול.

ש. עוד יותר קשה, מצוי שילדים קטנים חוזרים מהתלמוד תורה ושם סיפרו להם היטב פרשת שבוע, וכעת בשבת כשאבא בוחן בסעודה את הילדים ע לדברי הפרשה,

ש. רבינו שליט"א כתב לי שמלמד בחיידר שמספר דברי תורה לילדים קטנים ביותר ראוי שיאמר ברכות התורה בקול לפנייהם שישמעו. האם צריך לברך את כל הברכות התורה או רק אחת.

ת. כולן.

ש. רבינו שליט"א כתב לי בנוגע לברכות התורה עם ילדים קטנים מאד בתלמוד תורה, ששומעים פרשת שבוע מהמלמד, שראוי שיאמר בקול רם ברכות התורה בתחילת השיעור. נשאלתי מה עוזר שהמלמד יאמר בקול רם, וכי שייך לגבי הקטנים דין שומע כעונה.

ת. למה לא.

ש. עוד צ"ב, הרי הקטנים לא תמיד שומעים את כל הברכות שאומר המלמד, ובפרט שיכול להיות מצב שידברו באמצע ויסיחו דעת, א"כ מה התועלת שהמלמד יברך בקול רם.

ת. ללמדם.

ש. עוד צ"ב, הרי קטנים מאד שלא יודעים כ"כ לברך, ודאי שיכולים לאכול הגם שלא מברכים, כי מסתמא בתקנה לברך ברכה לפניה, לא התכוונו שילדים קטנים ג"כ יברכו ואם לא יברכו, שלא יאכלו. א"כ גם לגבי ברכות התורה נאמר כן, שקטנים בגיל כזה שלא יודעים לברך, לא חייבם לברך,

יד. בענין ברכת התורה לנשים, עיין בציץ אליעזר חלק טו' סימן כד' שהאריך בזה.

והמלמד יוכל ללמד בלי שיברך בקול רם ברכות התורה.	ת. לא.
ת. מה ענין המלמד לכאן.	ש. התחיל לברך ברכות התורה, ולפני שהתחיל לומר "והערב נא", ראה ברק או שמע רעם, האם יכול לברך על הברקים ורעמים ואח"כ להמשיך "והערב נא", או שלא יברך על הברק והרעם וימשיך מיד והערב נא.
ת. קצת.	ת. לא יברך. טי
ש. יש גנים של בנות בגיל 3 ומעלה, שמספרים להן הגנות פרשת שבוע, האם הגנות צריכה לברך עמהם ברכות התורה.	ש. גמר לברך ברכות התורה ועדיין לא אמר את הפסוקים שאומרים מיד אח"כ, האם יכול לברך עתה על ברקים ורעמים לפני שיאמר את הפסוקים ואח"כ יחזור לומר את הפסוקים, או שלא יברך עתה על הברקים ורעמים, כדי להסמין את הפסוקים לברכות התורה.
ת. לא.	ת. יאמר יברך וגו'. טי
ש. האם הגנות צריכה לומר עמהן גם המשנה אלו דברים.	ש. כיצד הדין בגמר את ברכות התורה ולא אמר עדיין את הפסוקים, והפסיק בברכה על ברקים ורעמים, האם צריך לכוין בברכת אהבה רבה לצאת ידי ברכות התורה, שהרי מקודם הפסיק בין ברכות התורה ללימוד, או כמו שבברכת אהבה רבה לא לומד מיד אח"כ, כך כאן לא אכפת לן מה שהפסיק בברכה על הברקים ורעמים, ויוכל לומר אח"כ את הפסוקים, ולא יצטרך לכוין לצאת בברכת אהבה רבה.
ת. כן.	
ש. בנות גדולות יותר, כשמברכות ברכות התורה, האם יאמרו אלו דברים.	
ת. כן.	
ש. גנות שמספרת פרשת שבוע לילדות בגיל 3 ולא מברכת עמהן ברכות התורה, האם עוברת איסור.	

טו. בספר אשי ישראל פרק ו' עמוד נא' הערה י' כתב דאם שמע קדושה יכול לענות לפני והערב נא, ולפי דבריו לכאורה יוכל לברך על ברק או רעם.

טז. בספר שירת מרים עמוד רמז' הביאו בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שמותר לענות דברים שבקדושה אחר שסיים ברכות התורה קודם שאומר פסוקי יברך וגו'.

אולם ראיתי במשנה ברורה דרשו סימן מז' הערה 15 שהביאו בשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א להזהר שלא להפסיק בין הברכה ללימוד. ועיין עוד בזה באשי ישראל פרק ו' הערה סג'.

ת. יכוין באהבה רבה. י"ז
 הכל בבית הכנסת. מ"מ עדיף להקדים כמה
 שיותר, ומה הענין שהתחילו עם ברכות
 התורה.
 ש. מדוע סידרו ברכות התורה לפני
 ברכות השחר, הרי מעיקר דינא דגמ' היו
 צריכים לברך כל ברכות השחר מיד לאחר כל
 ת. שלא יהא אסור לו להזכיר שום דבר
 תורה. י"ח פעולה, רק שמפני כמה טעמים דחו לברך את

יז. מצאתי באשי ישראל פרק ו' אות כב' שכתב "אסור להפסיק בין ברכות התורה ללימוד התורה, ואפילו בשתיקה לא יפסיק יותר משיעור של תוך כדי דיבור. ובדיעבד ששהה יותר, אין צריך לחזור ולברך. ואם דיבר אפילו מילה אחת נחשב להפסק, אך מוטב שלא יחזור ויברך אלא יכוון בברכת אהבה רבה וילמד מעט מיד לאחר סיום התפלה.

יח. בקונטרס עזרת אליעזר על תפילה חלק ג' עמוד 44 עמדנו בזה בס"ד וכתבנו שם לבאר, שבפשוט היה אפשר לומר, שהרמ"א (או"ח סימן מו' בסוף הסימן) אומר "ונהגו לסדר ברכות התורה מיד אחר ברכת אשר יצר ואין לשנות". וכנראה שגם לו הוקשה הסדר שברכות התורה לפני ברכות השחר, רק הטעם שעשו כן, כי יש פסוקים ותחנונים שאומרים בהנחת תפילין וטלית ועוד מקומות, וזה אסור לומר בלי ברכות התורה, לכן סידרו לנו שמיד נאמר ברכות התורה ולא יהיה בעיה לומר פסוקים בלי ברכה על תורה.

אולם כתבנו שם שנוכל אולי בס"ד לבאר הרגש נפלא ע"פ מה שנתעוררתי בדברי המשגיח הגה"צ ר' ירוחם (דעת תורה על פרשת כי תבוא עמוד לח') שמבאר את מה שכתוב בתורה (דברים כז' ב') "והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר ה' אלוהיך נתן לך והקמת לך אבנים גדולות ושדת אתם בסידי וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך למען אשר תבא אל הארץ וגו'". מה הענין לכתוב על האבנים האלו את התורה הקדושה.

מבאר המשגיח הגה"צ ר' ירוחם זצוק"ל, ושמעתי את היסוד הזה מתלמידו, הסבא הגדול ר' גבריאל בולק זצוק"ל ששמע זאת ממנו בעצמו, שהאבנים היו כמו שלט שתולים על פתח החנות המכריז ומודיע מה נמצא בתוך החנות, כדי שכל הרוצה להיכנס פנימה לחנות, יידע מה יש בחנות. ולפי מה שכתוב בשלט, יודע האדם שרק מה שכתוב בשלט יש בחנות, ולא ימצא משהו אחר בחנות.

כך בנוגע לאבנים האלו, כשכלל ישראל עומד להיכנס לארץ ישראל, מיד מצווים אותם לכתוב על האבנים את התורה, להניח שלט גדול ומפורט כדי שידעו מה העסק שיש בארץ ישראל בפנים, שכל מי שירצה להיכנס, יעיין בשלט, יעיין באבנים מה כתוב בשלט, ולפי"ז יידע כיצד להיכנס ומה עליו לעשות בתוך ארץ ישראל, ולא יחפש שום דבר אחר.

והאבנים האלו שמשמשים כשלט כניסה לארץ ישראל, הם אומרים לאדם שכאן בארץ ישראל יש רק לימוד התורה, שלט מפורט שהאדם יידע שכל תפקידו זה רק התעסקות בלימוד התורה, ורק על דעת זה יש לך מה להיכנס לארץ ישראל, כי חוץ מתורה אין לך מה לעשות שם. כך כשכלל ישראל מגיעים לעבר הירדן, רואים את התורה שכתובה על האבנים, רואים את השלט, מביטים מה דורשים מהם, רק ללמוד תורה ולקיים מצות ה'.

לפי"ז אומר המשגיח הגה"צ ר' ירוחם זצוק"ל כמה טוב אילו היה על כל אחד שלט מה תפקידו ומה תכליתו, כדי שנכיר ונדע מה טיבו והנהגתו, ואוי למי שאין לו שלט שאי אפשר להכירו.

עפ"י דבריו אפשר ליישב, נכון שברכות השחר ראוי להסמיך כמה שיותר לעצם המעשים שלהם משתייך הברכות, אבל הברכות התורה בכוונה סידרו לנו קודם, כדי שמיד שקמים בבוקר ובאים לבית הכנסת ובית המדרש נראה את השלט מה תפקידנו לעשות היום, שפותחים עם ברכות התורה להורות שזה התפקיד שלנו

ש. בברכות התורה מצינו בקשה מיוחדת ש. בברכות התורה מבקשים "בפינו על מתיקות, ולא מבקשים על חשק ללמוד ולא מבקשים לזכור מה שכבר למדנו, מדוע לא מבקשים גם על שאר הדברים כי אם על מתיקות.

ת. צאצאי הגרים. יט

ת. זה כולל הכל.

היום, שכל מה שקבלנו את היום החדש במתנה, באיזה זכות אנחנו יכולים להיכנס, רק על דעת שהעסק שלנו יהיה בלימוד התורה. ומיד מברכים שאנחנו יודעים שזה התפקיד, ולכן אומרים "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה". וכשרואים את השלט, שחיים שכל מה שקבלנו הכל זה בשביל תורה, כל היום נראה אחרת.

יט. בקונטרס עזרת אליעזר על תפילה ח"א עמוד 33 הזכרנו שהגאון ר' יצחק הוטנר זצוק"ל בפחד יצחק על שבועות עמוד קנא' נראה שכבר עומד בזה ומתוך דבריו לפי הבנתי נראה שמתכוין לתרץ שיש כאן בקשה מיוחדת, שכל הדורות של כלל ישראל, דורות על גבי דורות יתאחדו כאחד להיות קשורים כולם זה בזה. ומהו הדבר שיכול לקשר את כל הדורות, הדור שלנו עם הדור שלפניו, ועם הדור שלאחריו, זה רק ע"י לימוד התורה. כי הרי כל תלמיד חכם או אבא שיושב ולומד תורה עם אחרים, הרי הוא מחובר בשני הצדדים, מצד אחד הוא אוחד בדורות שלפניו, באלו שלימדו אותו את התורה, ומצד שני הוא אוחד בדורות הבאים אחריו, באותם אלו שהוא מלמד עתה. וכך כלל ישראל נקשרים זה בזה לדורותיו, וזה הבקשה שכולנו נהיה קשורים עד מעמד הר סיני, וזה ע"י התורה הקדושה.

בענין הזה הזכרנו את מה ששמעתי פעם ממרן הגאון ר' שמואל הלוי ואזנר זצוק"ל בסיום הש"ס שהביא את דברי חז"ל בתחילת ברכות (ב' ע"א) "מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן וכו'". שואלת הגמ' "מכדי כהנים אימת קא אכלי תרומה משעת צאת הכוכבים, תני משעת צאת הכוכבים". מתרצת הגמ' "מלתא אגב אורחיה קמ"ל כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים". שאל הגאון הרב ואזנר זצוק"ל שהרי לנו ידוע שיש מחלוקת בין שיטת ר"ת לגאונים ממתי מונים את השעות ומתי יוצא שעת צאת הכוכבים, א"כ מדוע לא כתבו את הזמן המדויק של צאת הכוכבים.

אלא ביאר, בתחילה באמת לא היה מחלוקת, כי אם כתוב "משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן", ודאי ידעו במסורת מאב לבנו, רב לתלמידיו, מתי זה הזמן. לכן כתוב את הזמן המדויק משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. וכך תדע מתי הזמן המדויק של צאת הכוכבים. ורק ממתי שכבר הפסיקו להיות כהנים בטהרתן, נשתבש המסורה מדור לדור, שכחו מתי זה הזמן המדויק ואז נחלקו הגאונים ור"ת מתי זה הזמן.

נמצא שבתחילת תלמוד בבלי מלמדים אותנו את היסוד הזה, תורה לומדים ע"י מסורת מדור לדור, כל דור מעביר לדור הבא את מה שהוא קיבל מהדורות שלפניו, הם ידעו מתי הזמן המדויק של קריאת שמע, ואת זה העבירו לדורות הבאים, עד שבמשך הזמן נגרם ששכחו את המסורת בדבר. הרי לנו עד כמה ע"י התורה נקשרים עם הדורות כשרשרת.

נזכיר את מה שראיתי בספר ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמוד ל' שעומד על הערה אחרת, על מי המכוון כשאומרים ובפי עמך בית ישראל, הרי כבר אמרו מקודם בפינו בלשון רבים וא"כ כבר כלל את כלל ישראל, ומה שייך להוסיף עוד ובפי עמך בית ישראל. והביא בשם הר"י ליס זצ"ל ששאל את הגר"י זצ"ל על מה שאומרים נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל, מה הם שני הדברים אנחנו וכל עמך בית ישראל, והשיב דאנחנו הכוונה שמבקשים על כל יחיד מצד עצמו, ואח"כ מוסיפים וכל עמך בית ישראל היינו בקשה מצד הכלל כולו.

ש. בברכות התורה מבקשים "והערב נא וכו' את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל". מדוע צריך להוסיף ולהדגיש "בית ישראל" אחרי שאמרו "עמך". וכי יש עמך שהם לא בית ישראל, הרי ודאי שמדובר על כלל ישראל, ומה הצורך להדגיש עוד בית ישראל.

ש. במביל שעוזר הלימוד לזכרים. כא

ש. בברכות התורה נוהגים כל בוקר לבקש על מתיקות התורה "והערב נא",

ת. בתפלה צריך לפרט כמ"ש הפוסקים. י

אמנם מעיר על זה בימלא פי תהלתך, דקשה לפרש כך, וכגון כאן שאומרים בפינו ובפיות עמך בית ישראל וכו' ונהיה אנחנו וצאצאנו וצאצאי עמך בית ישראל, ולכן מפרש באופן אחר, דבמה שאומרים בפינו ועלינו ואנחנו וכדומה, נכללים כל אותם אנשים שאדם מכירם ויודע מהם, ואח"כ מוסיפים לבקש ועל כל עמו ישראל, דהיינו גם על אותם שאין מכירם ויודע מהם, ומרגיש פחות בבקשת טובתם, דכך רואים במציאות דאדם לא מתייחס לשמועה ששומע על אנשים שאינו מכירם כלל כמו שמתייחס לשמועה על אנשים שמכירם.

כ. מצאתי בס"ד בספר ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמוד ל' שעמד בזה וכתב וז"ל "ואולי חוזרים להזכיר החביבות שיש לנו לפניו יתב"ו".

כא. כתוב בתורה (שמות ו' כה') "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס וגו'". שואל שם הנצי"ב בעמק דבר, "זה הלשון משונה מלשון המקרא וכו'. וגם לו חדא מיותר. ובא ללמדנו שאע"ג דבת פוטיאל לא היתה מיוחסת יותר מציפורה אשת משה, ומכל מקום זכתה להוליד את פינחס. והיינו משום שהיתה לעזר גדול להליכות עולמו של אלעזר, והפירוש לקח לו, הוא כמש"כ וכו' שהוא לעזר חייו. ובשביל שראה אלעזר שתסייעהו הרבה להיות איש המעלה לא דקדק על היחס, והיתה משום זה ראויה לו לאשה וזכתה בשביל זה להוליד לו כראוי לו, דהני נשי במאי זכיין באתנווי גברי. משא"כ צפורה אע"ג שהיתה צדקנית, אבל לא העילה לגדולת משה כלל".

דברים נוראים וחשובים אומר לנו כאן הנצי"ב, וראוי לדעת זאת גם כשהולכים לחפש שידוך, לא לחפש יחוס, אלא לחפש אשה שתעזור לי לגדול ולהתעלות, שתהיה לו לעזרה לעבודת ה'. וזה חשוב לדעת גם אחרי החתונה, שאם רוצים לזכות לבנים גדולים בתורה, רוצים לזכות לבנים כפנחס לפי כל דור ודור, לא מספיק מה שיש אבא ענק שבענקים אלא צריך גם את החלק של האמא בלימוד התורה של הבעל.

פחד להוציא מהפה, אבל לחזור על דברי הנצי"ב אנו יכולים, מדוע משה רבינו הענק שבענקים, מי לנו גדול ממה רבינו, הוא משה שזכה לעלות לשמים לקבל תורה מפי הגבורה, לא זכה לבנים כמו פינחס. מדוע, האם היה חסר לו משהו בתורה שלו, חס ושלום, אלא היה חסר לו אשה שתעזור לו לגדול, צפורה אשת משה לא הועילה לו כלום לגדולתו, וכשחסר את השותפות של האמא בגדולה של הבעל בתורה ועבודת ה', לא זוכים לבנים גדולים בתורה. משא"כ אלעזר הכהן, האשה שלקח היתה לו לעזרה לגדול ולהתעלות עוד ועוד בעבודת ה', וזה האשה שהרי חיפש, שהרי לא לקח אשה עם יחוס, אלא אשה שתהיה לו לעזר לגדול, ובאמת עזרה לו, לכן זכתה שממנה יצא פינחס הגדול.

הרי לנו לימוד עצום, אמא שרוצה לזכות שיצא ממנה בנים תלמידי חכמים, תלוי בה כמה היא תמסור נפשה לתורה, תעזור לבעל ללמוד ולהתעלות. האם האשה תהיה כמו צפורה שלא עזרה או כמו אשת אלעזר. ורק מי שעוזרת לבעלה ללמוד, להיות פנוי רק לתורה, היא זאת שזוכה שיצאו ממנה בנים גדולים בעבודת ה'.

כשמתבוננים בדברי הנצי"ב, מבואר לכאורה שלמד פשט חדש בכל הסוגיא של זכות הנשים בתורה, שחז"ל

אומרים (ברכות יז' ע"א) "א"ל רב לר' חייא נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנוויי גבריייהו בי רבנן ונטרין לגבריייהו עד דאתו מבי רבנן". בפשטות לומדים ששאלת חז"ל איך נשים יקומו לתחיית המתים, הרי אין להם זכות של תורה שרק בזכות זה יקומו, ועל זה חז"ל עונים שיש להם חלק ע"י השותפות שלהם בלימוד התורה של הבנים והבעל.

מתוך דברי הנצי"ב שמביא את החז"ל בנוגע לדבריו, נראה שלומד עוד עומק בדברי חז"ל, ששאלת חז"ל "נשים במאי זכיין", הכוונה איך נשים יכולות לזכות שיצאו מהם בנים תלמידי חכמים, הרי כל הנשים רוצות לדעת את הסוד איך לזכות, הרי אבא שגדול בתורה ולומד כל היום, זה לא מספיק עוזר, כי הרי משה רבינו שהיה ענק בתורה לא זכה לכך, בהכרח שיש עוד חלק שצריך.

על זה חז"ל עונים בדבריהם שתלוי כמה אהבת תורה יש לאשה. שאם אשה יכולה להמתין בסבלנות עד שבעלה יחזור מבית המדרש, יושבת וממתנה וכל העול עליה, העיקר שבעלה יהיה פנוי לתורה, וכמו כן שולחת את הילדים ללמוד תורה, שלא מבקשת מהבעל להתעסק עם עניני הבית, אלא שרק יישב וילמד כל היום, שיוכל ללכת לעיר אחרת ללמוד, בזה היא עוזרת לכל ההתעלות הרוחנית של הבעל, כמו אשתו של אלעזר, כך אפשר שהנשים יזכו לבנים תלמידי חכמים.

הרי שלא מדברים כאן מחיי נצח של תחיית המתים, אלא מדברים כאן בשאלה של השאיפה של כל אמה מה שמתפללת בכל הדלקת נרות, מה שכל אמה בתוך לבה פנימה רוצה לראות את בניה, איך שיושבים והוגים בתורה, איך זוכים לכך, תלוי כמה היא מוכנה לתת משל עצמה, להפקיר את בעלה לתורה, להוריד מעליו את כל החשבונות, שיוכל רק לעסוק בתורה, כך זוכים לבנים תלמידי חכמים.

עפי"ז מבואר לנו בס"ד ממש ביאור נפלא בנוסח הברכה, מדוע הוצרכו להוסיף ולומר שני הדברים "עמך בית ישראל", ולא הסתפקו בדבר אחד.

מפני שמה הכוונה כשאומרים "בית ישראל", יש מקום גדול ללמוד שאין הכוונה לכלל ישראל באופן כללי, אלא הכוונה לנשים, שהם מכוונים בית ישראל בהרבה מקומות. שהרי מצינו שכתוב בתורה (שמות יט' ג') "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל ואומר רש"י לבית יעקב אלו הנשים". כמו כן בהלל מצינו שאומרים (תהלים קיד' א') "בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוועז", והבאנו בקונטרס עזרת אליעזר על הלל (חלק א' עמוד 37) את פירוש הגר"א בהגדה של פסח שמבאר "בצאת ישראל אלו הזכרים שיצאו מעבודתם, ובית יעקב אלו הנשים שיצאו מעם לוועז וכו'". מבואר שבית היינו הנשים שמסמלים את הבית.

היו מבני החבורה שרצו אולי לחלק, שדוקא היכן שמוזכר "בית יעקב", שם מתפרש הענין על הנשים, אבל היכן שמוזכר "בית ישראל", עדיין אין לנו ראיה שהכוונה על הנשים, שאולי כאן הכוונה לזכרים.

אבל יראה לומר שבית ישראל אין זה רק הגברים לחוד, אלא זה כולל גברים ונשים, כל בית ישראל כפשוטו, שהרי בהמשך הלל אנו אומרים "יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן", וכי יעלה על הדעת שהקב"ה יברך רק את הגברים ולא את הנשים. וכן בתפילת "אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה", ודאי זה כולל גם את הנשים. שרק אם כתוב "בני ישראל", יש מקום לומר שהכוונה לזכרים, אבל כשכתוב "בית ישראל זה להורות גם על הנשים.

באמת הביא לי ידידי ר' טוביה שפיגל נ"י את דברי המרכבת המשנה (על המכילתא בשלח פ"ו סק"ב) שגם מבאר שבית ישראל אלו הנשים וז"ל "עפ"י שזכרנו למעלה שמקרא וידעתם כי אני ה' אלוהיכם היא אזהרה על ברכה מ"ז מטעם זה שינה כאן לומר בית ישראל, דבית ישראל מידרש על נשים היינו שהקריאו שמו יתברך על המן כמ"ד נשים בברכת המזון דאורייתא".

לפי"ז יש מקום לומר ביאור נפלא, לא בכדי הוסיפו בברכות התורה את המילה "בית ישראל", כי כשאומרים "ובפי עמך", הכוונה לזכרים, שהם אלו שלומדים את התורה, שצריך שהתורה תהיה עריבה ומתוקה עליהם.

ואח"כ מודים על שבחר בנו ונתן לנו את התורה. לכאורה צריך קודם להודות על שבחר בנו ונתן לנו את התורה, ורק אח"כ לבקש על מתיקות התורה.

הדברים.

ת. ע"י המתיקות באה הודאה. כב

ת. שנרגיש זה.

ש. בברכות התורה מבקשים "והערב נא ד' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו", לזכות למתיקות התורה כדי שיהא חשק ללמוד. לכאורה מדוע צריך לבקש באופן נפרד על מתיקות, הרי מצינו שכתוב פקודי ד' ישרים

ש. מצינו כמה לשונות על ילדים, בנים, זרענו, צאצאינו, עוללנו, טפנו, מה ההבדל ביניהם, ומדוע בכל פעם כתוב בלשון אחר.

ת. כל מיני בנים.

אבל לא מספיק רק את הזכרים, אלא צריך "בית ישראל", את השותפות של הנשים, שגם להם יהיה אהבת תורה, כדי שיוכלו לתת לבעלים ולבניהם ללמוד תורה בעמל ויגיעה בלי טרדות.

לכן גם כשמזכירים בקשה בנוגע לצאצאים, "ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל", גם כאן לא מסתפקים בבקשה על הזכרים לחוד, אלא צריך את השותפות של הנשים, ואומרים "עמך בית ישראל", שיש את שני החלקים, שמבקשים גם על הבנים, וגם על הנשים, כי ההצלחה של הבנים בלימוד התורה, תלוי כמה אהבת תורה, כמה יודעי שמך יש לאמא, בכדי שתתן לבן ללכת ללמוד בחביבות עם המאור פנים של אמא. לכן בשני המקומות האלו הוסיפו בכוונה את בית ישראל ולא הסתפקו במילה עמך. כי רק ע"י שיתוף של העזרה של האמא לתורה, שעוזרת לבנים והבעלים לגדול בתורה, רק כך יכולים לצמוח דורות ישרים מבורכים לתורה ויראת שמים.

משא"כ בסיום הברכה כשמדברים את מי הקב"ה מלמד תורה בפועל, ודאי שאשה לא לומדת תורה, לא מצווה על לימוד התורה, והקב"ה מלמד תורה רק את הזכרים לחוד, לכן בסיום הברכה לא מזכירים את המילה "בית" שמשמעו הנשים גם, אלא "המלמד תורה לעמו ישראל", שמלמד תורה לזכרים שבכלל ישראל.

לכאורה מדברי רבינו שליט"א גם נראה כדברינו בס"ד שבית ישראל כולל גם הנשים, ולכן בסיום הברכה שמדובר שעוזר ללמוד לזכרים, לא מוזכר המילה "בית" המרמז על הנשים.

כב. העומק בדברי רבינו שליט"א הוא נפלא, רק נקדים את מה שהזכרנו במקום אחר את דברי מורנו הגאון ר' אלעזר שמחה וסרמן זצוק"ל ששאל מדוע צריך בכלל לברך ברכה לפני שעולים לתורה ולאחריה, וכי לא מספיק ברכה אחת. אלא ביאר, אדם שנתן לי מתנה, בתחילה אני אומר לו תודה. אולם אחרי שפתחתי את המתנה וראיתי את המתנה היקרה שהשקיע עבורי, או אז אני מודה לו שוב אבל זה הודאה אחרת, כי כעת אני מוקיר ומעריך את המתנה שנתן לי, ואינו דומה כלל להודאה הראשונה. כל עוד לא פתחתנו את התורה לקרוא בו, זה הודאה על עצם הנתינה. אבל אחרי שקראו בה ולמדתי מצוות הש"י, ראיתי את האורחות חיים המנתב דרכנו בחיים, כעת כשמודים זה הודאה אחרת לגמרי.

כעת יבואר בס"ד העומק בדברי רבינו שליט"א, אחרי שאדם זוכה להרגיש במתיקות התורה, עד שזוכה כדברי האור החיים בפרשת כי תבוא להשתגע ולהיות להוט אחריה, כל היום היא שיחתי, אז ההודאה היא אחרת לגמרי. כשאדם מרגיש שהנה נתנו לו תורת חיים, נתנו לו לחיות, אז זה סוג של הודאה מתוך הכרה במתנה הנפלאה שהקב"ה נתן לנו. ולכן תיקנו להודות אחרי הבקשה על המתיקות, כי בלי המתיקות, יחסר בהודאה כדבעי.

המלמד תורה לעמו ישראל אין זה מענין הברכה, כי בברכה אנו מבקשים שיהיה לנו מתיקות התורה ולדורות הבאים, ומה השייכות בין החתימה לענין גוף הברכה.

ת. כשמברכין על זה מבקשין שבאמת נלמוד ונרגיש. כג.

ש. בברכות התורה אומרים "המלמד תורה לעמו ישראל" ומשמע מלמד בהווה. לכאורה הקב"ה נותן סיעתא דשמיא ושכל להבין, אבל איפה יש את המלמד בפועל, הרי מצינו שמי שלומד שכינה כנגדו וכדומה, והיכן יש את המלמד בפועל.

ת. עוזר להבין. כי

ש. האם אפשר לפרש בס"ד ע"י רש"י בסנהדרין צ"ט ע"ב נפש עמל עמלה לו, שע"י שהוא לומד, התורה מבקשת שהקב"ה יגלה לו רזי תורה וסודות, א"כ החידושים הנוספים, זה ודאי בבחינת המלמד תורה שקיבל ע"י הקב"ה בעצמו לא רק כסיעתא דשמיא כללי.

ש. בברכות התורה מבקשים "ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו'". מדוע מבקשים על הבנים בלשון "צאצאינו" ולא בלשון בנים, ונהיה אנחנו ובנינו וכדומה.

ת. לכלול כל הדורות.

ש. אדם שזכה להשיא את בנותיו, האם חתניו נכללים בלשון "צאצאיו".

ת. אולי.

ש. אם חתניו נכללים בלשון צאצאיו, אולי מבקשים "ונהיה אנחנו וצאצאינו", שהכוונה לזכות לבנין וחתנין רבנן, שכולם יעסקו בתורה.

ת. יתכן.

ש. בברכות התורה מבקשים "ונהיה אנחנו וצאצאינו". לכאורה איך בחורים צעירים שעדיין לא נישאו וכן ילדים יכולים לבקש על צאצאינו, הרי אין להם ילדים.

ת. אלעתידי.

ש. לכאורה חתימת ברכות התורה בברכת

כג. בקונטרס עזרת אליעזר על תפילה ח"א עמוד 36 כתבנו לבאר בס"ד, מצינו בפרשת בחוקתי (ויקרא כו' ג') ברש"י עד כמה הקב"ה חפץ שנעמול בתורה, וכלשון התורה כהנים "מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה". ומה האדם זוכה ע"י העמילות בתורה, אומרים חז"ל (סנהדרין צ"ט ע"ב) "נפש עמל עמלה לו הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר". מפרש רש"י "שהתורה מחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה, וכל כך למה, מפני שאכף פיהו על דברי תורה". וככל שאדם עמל על התורה, לבסוף זוכה להשיג את התורה דרך מציאה כמבואר בחז"ל (מגילה ו' ע"ב) "יגעתי ומצאתי תאמן". האדם עמל על התורה, ופתאום מוצא את הביאור ממקום אחר שבכלל לא חשב על כך. מי גילה לו את הכל, סיעתא דשמיא מן השמים מרוב עמלותו בתורה.

לפי"ז כל הברכה היא דבר אחד. מתחילים את הברכה שצונו לעסוק בדברי תורה, והדרך לזכות שהתורה תהיה כל העסק שלנו במשך החיים, זה ע"י עריבות התורה. שדבר שאוהבים ומתוק לנו, בזה משקיעים. ולכן ממשיכים לבקש על מתיקות התורה. ודרך עסק התורה זוכים למלמד תורה לעמו ישראל, לזכות שהקב"ה יגלה לנו טעמי תורה וסדריה. הרי שהחתימה היא ממש מעין הברכה.

כד. בסידור שפה ברורה עם ביאורי החפץ חיים על התפילה הביאו מה שכתב בספר חומת הדת פ"א בהערה לבאר מהו המלמד תורה לעמו ישראל, שבעת שהאדם לומד התורה הקב"ה הוא באמת רבו, שהוא מסייעו להבין את דברי התורה.

ת. גם נכון.

ש. איך בנות מברכות "וצונו לעסוק בתורה" ומבקשות "ונהיה אנחנו וכו' לומדי תורתך לשמה", הרי לא מצוות על תלמוד תורה כי אם על ידיעת ההלכות ומה שייך שיאמרו שיהיו לומדי תורתך.

ת. במצוות שלהן.

ש. נשים שיוצאות לעבודה ולא עוסקות כלל במשך היום בדברי תורה, האם יש ענין שיברכו ברכות התורה בכל יום.

ת. כן.

ש. בברכות התורה חותמים "המלמד תורה לעמו ישראל". לשם מה מוסיפים "ישראל", הרי עמו זה רק כלל ישראל, די לומר המלמד תורה לעמו בלא להוסיף ישראל.

ת. גוי שלמד תורה חייב מיתה.

ש. האם אפשר לפרש, ידוע בשם המהר"ל שישראל זה ראשי תיבות יש ששים ריבוא אותיות לתורה. דהיינו כנגד כל כלל ישראל. א"כ באים לומר בברכות התורה, הרי לכולנו יש חלק בתורה, ומבקשים שאכן יהא לנו מתיקות בחלק הזה ומסיימים את הברכה ומדגישים שהקב"ה מלמד תורה לעמו לא כאנשים זרים בתורה, אלא כי יש לכולם חלק בתורה, וזה רומז המילה "ישראל".

ת. יפה.

ש. בברכות התורה יש ברכה שהיא כולה לשון נוכח, ברכת והערב נא, שמבקשים "דברי תורתך, בפי עמך, יודעי שמך, וכו'", ואילו ברכת אשר בחר בנו היא בלשון נסתר, אשר בחר בנו, ונתן לנו את תורתו, ולא

אומרים אשר בחרת בנו, ונתת לנו תורתך. מדוע.

ת. כבר כתב הרשב"א בתשו' (מובא בב"י ריש או"ח) שיש בהקב"ה לשון נוכח ונסתר . . .

ש. מצינו שמי שלא יכול לברך ברכות התורה, יכוין בברכת אהבה רבה שיש שם בקשה על תורה. אבל לכאורה בברכות התורה יש שני ברכות, ברכת לעסוק וכו' והערב נא, ואח"כ עוד ברכה אשר בחר בנו, והיכן בברכת אהבה רבה יש את החלק כנגד אשר בחר בנו, יש רק את הברכה כנגד הבקשה על תורה ותן בלבנו וכו'.

ת. הכל כלול בתוכו.

ש. ילד שהולך לישון במוצאי שבת לפני סליחות עם בגדים, עד חצות הלילה ואז קם לומר סליחות, ואחרי הסליחות חוזר לישון עד הבוקר. מתי צריך לברך ברכות התורה, האם פעם אחת כשקם לסליחות, או רק בבוקר בלבד לפני שחרית, או שיברך פעמיים, כי בשני הפעמים שהולך לישון, היה אצלו שינת קבע, כי זקוק לכל אותם שעות של שינה.

ת. כשקם.

ש. איך יתכן שילד יברך ב' פעמים בלילה אחת ברכות התורה, באופן שהולך לישון בתחילת הלילה לפני סליחות וכשקם בחצות לילה אומר ברכות התורה לפני סליחות, וכשחוזר לישון אחרי סליחות עד הבוקר כשקם שוב בבוקר להתפלל וללמוד, שוב אומר ברכות התורה על החצי שינה נוספת שהלך לישון. איך שייך לומר כזה דבר שבאמת יברך ב' פעמים, וכי הברכות התורה שבירך באמצע הלילה לא מועיל לכל היום

שילמד אח"כ גם באופן שהלך לישון שוב לאחר סליחות.

ת. כאן הפסיק. כה

ש. בענין ברכות התורה יש לעיין, כיצד הדין באדם שבאמצע הלילה מתעורר מהשינה כדי להשיג איזה ת"ח גדול בטלפון שאז הוא יכול לדבר עמו בלימוד, ואח"כ השואל חוזר לישון את המשך השינה עד הבוקר. אבל בבוקר הוא לא יכול להשיג את

כה. הגאון ר' מנחם צבי ברלין שליט"א ראש ישיבת רבינו חיים עוזר טען שהבן יברך לפני הסליחות רק ברכה אחת אשר בחר בנו ויכוין שהברכה הזו תועיל לו רק עד הבוקר וילמד משנה אחת, ובבוקר יוכל לברך כרגיל את כל ברכות התורה.

הגאון ר' אברהם ישעיה אדלר שליט"א מרבני ישיבת רבינו חיים עוזר טען שלכאורה יברך פעמיים. כי ברגע שהתחיל לישון שינת קבע בתחילת הלילה, הסתלק ממנו ברכות התורה שבירך בבוקר לפני כן. ולכן כשקם בחצות התחייב בברכות התורה. וכשחזר לישון שוב שינת קבע עד הבוקר, הסתלק ממנו הברכות התורה שבירך באמצע הלילה וחייב לברך שוב לפני הלימוד בבוקר.

שמעתי מאחד מהת"ח שליט"א שאמר לפני כמה שנים שברכות התורה בסליחות לא לומר כשקם באמצע הלילה כי אם בבוקר כי עד כמה שצריך את שאר השינה, מה שקם באמצע עדיין לא ישן שינת קבע.

הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א טען שכל עוד לא גמר את שינת הקבע שלו, לא צריך לברך בכלל ברכות התורה. ולכן לפני הסליחות לא צריך לברך בכלל ברכות התורה.

בספר ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמוד כח' דן לגבי מי שמתעורר באמצע הלילה ללמוד ובדעתו ללכת לישון שוב בנוגע לברכות התורה, עצה שיברך בכל פעם ברכה אחת, שבעצם מספיק ברכה אחת.

בכאיל תערוג 192 הביאו שרגיל מרן זצוק"ל להביא עצה משמיה דהגר"ח גרינמן זצ"ל שמי שמתעורר באמצע הלילה ורוצה ללמוד ובדעתו ללכת לישון עוד פעם במשך הלילה, דלכתחילה כשקם יברך ברכה אחת מברכות התורה, וכשיקום בפעם שניה יברך את הברכה השניה, דהא בעצם מספיק ברכה אחת לברכות התורה כדאיתא בברכות יב' ב' וע"י עצה זו נמצא דלמעשה במשך הלילה הוא יברך את ב' הברכות, וכן נוהג בעצמו. ולאחרונה שמעו דהמקור העצה הוא ממרן החזו"א.

לכאורה צ"ע, שהרי למעשה היום תיקנו ב' ברכות, וכל מה שיוצאים בדיעבד בברכת אהבה רבה זה בלית ברירה, אבל מדוע שנאמר כן לכתחילה. ויתכן שזה נפק"מ לגידון כאן.

בתורת המועדים על שונה הלכות סימן תצד' אות ז' עמוד רכט' דן בנוגע לליל שבועות וליל שבת לגבי מי שהולך לישון שעה בתחילת הלילה האם צריך אח"כ כשקם לברך ברכות התורה, והביא שדעת הגר"ח קניבסקי שליט"א שכיון שאין זה עיקר שנתו וצריך אח"כ לצאת מאחר שישן בלילה עיקר שנתו. וכן הביא בשם שבות יצחק דיני נר שבת בשם הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שבלילות הארוכים בליל שבת היה ישן על המיטה שעה ולא היה מברך לפני לימודו כיון שהיה ישן בבגדיו ורק כשעה. אולם האריך שיש חולקים שדעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שאפילו אם ישן על המיטה בבגדים צריך לברך.

בענין ברכות התורה למי שישן בתחילת הלילה וקם וחוזר לישון, עיין דרשו סימן מז' ס"ק יג' בהערה.

עתה שהוא גדול מתחייב מדאורייתא ולא יוצא בברכות התורה של הבוקר שזה היה מדרבנן לפי חלק מהפוסקים). וקשה, הרי בגמ' בברכות יא' ע"ב מבואר ברש"י וכן במשנה ברורה סימן מז', שיוצאים באהבה רבה כי יש שם מעין ברכות התורה שמבקשים ותן בלבנו וכו'. א"כ איך שיך לצאת באהבת עולם במעריב, הרי אין שום בקשה.

ת. נשיח בחוקיך.

ש. כתב המשך חכמה סו"פ תרומה שתלמוד תורה דרבים צריך למסור עצמו למיתה ולסכן עבור זה. צ"ב מהיכן לקח זאת המשך חכמה והאם כתב זאת כפסק הלכה.

ת. שזה עיקר התורה. כח

ש. אדם שאחרי ברכות התורה בשחרית

ברכות התורה או רק חלק. והאם כשחזור אח"כ לישון עד הבוקר יחזור לברך עוד פעם את כל הברכות התורה שוב.

ת. יברך ויחזור ויברך. כי

ש. האם אפשר לעשות תנאי בברכות התורה של ערב שבועות שזה יועיל עד יו"ט של שבועות שחרית, וכך יוכל לכו"ע לברך בשבועות ברכות התורה.

ת. לא נהוג (מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי). כי

ש. יש אומרים שאדם שישן אחרי השקיעה כשעה וצריך עתה לברך מספק ברכות התורה, שיכוין באהבת עולם במעריב לצאת ידי ברכות התורה, וכן נער בר מצוה יש אומרים שיכוין בתחילת הלילה לצאת באהבת עולם במעריב ידי ברכות התורה. (כי

כו. מצאתי בס"ד באשי ישראל פרק ו' אות כח' ובהערה עח' שבתוך דבריו כתב "יש לעיין באופן שישן בתחילת הלילה על דעת לקום לאחר שעה שעתיים כדי להיות ער וללמוד כמה שעות ואח"כ דעתו לחזור ולישן שינת קבע עד הבוקר", שהביא בשו"ת מהרש"ם ח"ג שימן שלו' כתב שלדעתו יברך פעמיים, אך כיון שהדבר ספק, כשמברך באמצע הלילה יכוין לפטור רק עד שיקום פעם שניה, ובפעם הראשונה יברך ב' ברכות התורה, ובפעם השניה רק אשר בחר בנו, או להיפך שבפעם ראשונה יברך רק אשר בחר בנו ובפעם השנייה ב' ברכות וע"ש עוד בהערות.

במ"ב דרשו סימן מז' האריכו בזה וז"ל הישן בתחילת הלילה על דעת לקום ואח"כ לישון עוד פעם, לא הוזכר במ"ב מה דינו, וכתב באורחות רבינו בשם אשל אברהם שיברך בריך רחמנא מלכא דעלמא דיהיב לנו אורייתא, ויכוון לצאת ידי חובה רק עוד סוף שנת הקבע של אותו הלילה וילמד ואח"כ ישן שינת קבע, ובבוקר יברך ברכות התורה בשם ומלכות. ודעת הגר"ש אלישיב זצוק"ל שלא יברך בנוסח בריך רחמנא, שבמקום ספק ברכות יש אחרונים הסוברים שגם בלשון לעז עובר משום לא תשא, אלא כתב שם שיברך ברכת התורה אחר השינה שבתחילת הלילה ויכוון שהברכה תפטור רק עד שישן שוב בלילה, ואז בבוקר יחזור ויברך. עוד כתב שם שלא ישתמש בעצה זו כשחושב להיות ניעור כל הלילה, דהיינו שאין לכוין בבוקר שקודם לכן שהברכה תפטור רק עד יום המחרת בבוקר.

ודעת הגר"ש זי איערבאך זצוק"ל שבאופן זה שישן בתחילת הלילה על דעת לקום ואח"כ לישן שינה עיקרית, שאין צריך לברך כשקם בתחילת הלילה אלא יברך בקומו מהשינה העיקרית.

כו. עיין בהערה לעיל שדעת הגר"ש אלישיב זצוק"ל ג"כ שלא לעשות תנאי כזה.

כח. שאלה זו נשאל לרבינו שליט"א ע"י מחבר הספר אשיחה ח"א עמוד ת'.

וכתב בהערה שצ"ע מב"ק סא' ע"א כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים הלכה משמו, ואולי

יש לחלק אם זה בתלמוד תורה דיחיד לתלמוד תורה דרבים כמעשה ברבי עקיבא בסוף מסכת ברכות, ועי' בב"ק ס"א ע"א מבאר רבינו שאין זה בסכנה ממש. עד כאן דבריו.

והנה יתכן שהמקור למסירות נפש בתלמוד תורה דרבים זה מהסוגיא בברכות על רבי עקיבא שהקהיל קהלות ברכים ומסר נפשו, כי בלי תורה אין חיים לכולם.

ונסיף שהנה כתוב בפסוק "ואם מן העוף עלה קרבנו לה' והקריב מן התרים או מן בני היונה וגו'" (ויקרא א' יד').

אומר הרמב"ן "והזכירו רבותינו כי כל העופות אם יגע אדם בקן שלהם לקחת משם אפרוחים או ביצים יעזבוהו ולא יקננו בו לעולם, והיונה לא תעזבנו בשום ענין. וכן ישראל לא יחליפו בוראם ותורתו לעולם אלא או יהודי או צלוב וכו'".

לכאורה כתוב לנו כאן את המהות של כלל ישראל, גם בשעה קשה של יסורים ומכאובים, בשעה שאומות העולם עושים לנו צרות ורדיפות, בשעות ששומעים לא עלינו מחלות ה' ירחם, מכה אחרי מכה, עכ"ו כלל ישראל לא עוזבים את הקב"ה והולכים לרעות בשדות זרים, אלא ממשיכים לחיות בורא עולם, מתפללים ומתחזקים ומחפשים איך להתקרב אליו יתברך יותר, מבינים שהם בעצמם לא בסדר, רוצים לחזור בתשובה. כי כלל ישראל בנים להקב"ה ולא בוגדים בו.

ולא עוד, כל העופות בשעה שרק מתחילים לגעת בקן שלהם, רק נגעו באפרוחים או בביצים, עוזבים את הכל והולכים למקום אחר. נפגעים שמישהו עשה להם משהו, בורחים למקום אחר. לעומת זאת כלל ישראל, בשעה שמרגישים שנוגעים בהם נוגעים בילדים הקטנים שלהם, לא בורחים מהקב"ה ולא עוזבים את תורתו. אדרבה, מתקרבים ומתחזקים בתורה כדי להתקרב אל הקב"ה, כי יודעים שבמקום אחר לא ימצאו כלום.

באותו ענין נסיף את מה ששמעתי מהגאון ר' משה מרדכי שולזינגר זצוק"ל שהביא בשם הגאון ר' אליהו לאפיאן זצוק"ל לבאר את מה שמצינו בחז"ל (מסכת כלים פרק יז) "כל שבים טהור חוץ מכלב הים". ומבאר שם הרע"ב מברטנורא, שכל חיות הים בשעה שבאים לצוד אותם ולהרע להם, הם לא בורחים ליבשה אלא נכנסים עמוק יותר בים, כי יודעים שמחוץ לים אין להם חיים. משא"כ הכלב ים, הגם שהוא יודע לחיות בים, אבל הוא בשעה שבאים לצוד אותו לא נכנס יותר עמוק במים אלא בורח ליבשה, זה סימן שהוא לא מחובר רק למים כי אם למים וליבשה. לכן הכלב הזה טמא.

אמר על כך הגאון ר' אליהו לאפיאן זצוק"ל, מי נקרא טהור, רק מי שבשעה שבאים לצוד אותו, לעולם אינו עוזב את המים, את התורה הקדושה. אדרבה הוא מבין שכל ייעודו זה חיזוק בתורה, לצלול כעת יותר עמוק בעומקה של הלכה, כי שם זה החיים שלו. מי שעושה כך, זה סימן שהוא מחובר לתורה הקדושה והוא טהור. אולם מי שבשעת צרה בורח ליבשה, מחפש פתרונות אחרים חוץ מהתורה הקדושה, הוא לא מחובר רק לתורה, כי אם לעוד דברים.

כלל ישראל יודעים את הסוד, שגם בשעה שבאים לפגוע בהם, לא עוזבים את הקב"ה, לא עוזבים את התורה. וזה המעשה המפורסם בחז"ל (ברכות סג' ע"ב) עם רבי עקיבא שהקהיל קהלות ברכים גם בשעה שגזרו גזירות שלא לתלמוד תורה, כי הבין שבלי התורה אין לו חיים, וזה המשל שאמר לפפוס בן יהודה עם הדגים והשועל, שאי אפשר לצאת מהמים, בלי המים אין לנו חיים. צריך רק לצלול יותר בתורה, וזהו בדיוק כמו היונה שלא עוזבת את הקן שלה גם כשמרגישה שבאו לפגוע בקן שלה.

ונסיף שהנה בעל המימרא בכלים כל שבים טהור, זה רבי עקיבא, הוא זה שידוע לומר שמי שמחובר לתורה לא עוזב את המים בכל מצב ורק אז הוא טהור. כי רבי עקיבא הוא זה שמסר נפשו לתורה בכל מצב והרגיש שבלא מים אין לנו חיים.

כעת נסיף עוד יותר במעשה של ר' עקיבא ופפוס בן יהודה שחז"ל ממשיכים "אמרו לא היו ימים מועטים

לא אמר את הפסוקים יברכך וכן אלו דברים ש. במשנה אלו דברים שאין להם שיעור שאין להם שיעור אלא מיד התיישב ללמוד צ"ע מדוע לא נזכר תפלה שאין לזה שיעור, גמ', האם שפיר עבד ויצא ידי ברכות התורה. כי אדם יכול להתפלל בלי גבול.

ת. יאמר אח"כ. ת. יש לו שיעור למטה. כט

עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו, פפוס מי הביאך לכאן, אמר ליה אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. מי היה אותו פפוס בן יהודה שנתפס כאן, ועל מה הוא נתפס עד שאומרים אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים.

בחידושי הגר"א על מסכת ברכות שם מביא שח"ו לומר שתפסו את פפוס בן יהודה על דברים בטלים ממש, כי פפוס בן יהודה היה גדול הדור ועשיר ומכובד כדאיתא משמת פפוס ולוליינוס נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד משיח בן דוד

הגאון ר' ברוך בער זצוק"ל בהקדמה לברכת שמואל חלק ד' מביא בשם הגר"א שזה היה פפוס בן יהודה שמסר עצמו עבור כלל ישראל, וכוונתו למה שמצינו שחז"ל אומרים בתענית יח' ע"ב "כשבקש טוריינוס להרוג את לוליינוס ופפוס אחיו בלודקיא וכו' אומר רש"י "לוליינוס ופפוס אחיו צדיקים גמורים היו וכו' ויש אומרים שנהרגו על בתו של מלך שנמצאת הרוגה ואמרו היהודים הרגוה, וגזרו גזרה על שונאיהן של ישראל ועמדו אלו ופרו את ישראל ואמרו אנו הרגנוה והרג המלך לאלו בלבד".

והנה בספר ומתוק האור בפרשת בחוקתי מביא בשם הגאון ר' שמשון פינקוס זצוק"ל שמוכיח מדברי הגר"א שהמעשה כאן בחז"ל בברכות שתפסו את פפוס בן יהודה, זה על אותו מעשה שהזכרנו בתענית, שמסר נפשו עבור הצלת כלל ישראל. ושואל הגה"צ הרב פינקוס זצוק"ל, אם תפסו את פפוס על הצלת כלל ישראל, איך חז"ל בברכות אמרו אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. וכי הצלת כלל ישראל נחשב לדברים בטלים. אלא מבאר כאן יסוד נורא, המעשה של הצלת כלל ישראל נחשב למעשה נורא וגדול, עכ"ז לעומת דברי תורה הרגיש פפוס בן יהודה שזה דברים בטלים. כי אין דבר שמתקרב לגדול מעלת תלמוד תורה.

בס"ד ראיתי שהתפרסם מאמר של הגאון ר' ברוך דב דסקין שליט"א מראשי ישיבת אורחות תורה שגם מביא ששמע פעם לבאר כן על המעשה כאן בברכות עם ר' עקיבא ופפוס, שהכוונה על הזמן שנתפס בהצלת כלל ישראל. ומביא ראיה, שהנה חז"ל אומרים (אבות דרבי נתן פרק מא' א') "מעשה בר"ש בן יוחאי שהיה מבקר את החולים ומצא אדם שתפוח ומוטל בחולי מעיים ואומר גידופין לפני הקב"ה, אמר לו רייקה, היה לך שתבקש רחמים על עצמך ואתה אומר גידופין, אמר לו, הקב"ה יסלקנו ממני ויניחנו עליך. אמר, יפה עשה לי הקב"ה שהנחתי דברי תורה והייתי מתעסק בדברים בטלים". רשב"י עושה חשבון הנפש עם עצמו ומגלה שמן השמים קיבל כזה קללה מאותו אדם, בגלל שהניח דברי תורה והתעסק בדברים בטלים.

שואל הבנין יהושע שם, הרי רשב"י לא התעסק בסתם דברים בטלים, הלא התעסק במצוה החשובה של ביקור חולים שזה מגדולי גמילות חסדים, וכי לזה אפשר לקרוא דברים בטלים, הרי התעסק במצוה חשובה, ומה התכוין רשב"י באומרו שהנחתי דברי תורה והתעסקתי בדברים בטלים. ומתריך "מ"מ תלמוד תורה כנגד כולם ורשב"י תורתו אומנתו היה וכו'". רשב"י שכל ימיו עסק בתורה, לעומת התורה כל שאר הדברים נחשבים דברים בטלים.

כט. בס"ד נתגלגל לידי ספר מפרשי יד החזקה על הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה פרק א' הלכה ח' שהרמב"ם שם עוסק עד כמה חיוב יש על האדם ללמוד תורה, ושם בפירוש אוצר המלך כתב וז"ל "ובזה נכון לפי ענ"ד ליישב מה דנתקשיתי בפלוגתא ר' יוחנן ור' אלעזר בפרק מי שמתו בספק התפלל דר' יוחנן אמר חוזר ומתפלל

ש. מדוע מצות צדקה שאין לה שיעור, ש. האם סיפור יציאת מצרים בליל הסדר, לא נזכר במשנה ריש פאה, בין הדברים שאין להם שיעור. זה מצוה אחת ארוכה, בין שמספר קצת ובין שמספר הרבה, או שכל סיפור וסיפור, או כל חלק בסיפור זה מצוה בפני עצמה כעין תלמוד תורה. ת. שיש לה שיעור, לפי הצורך.

ש. האם אפשר לפרש בס"ד שזה נכלל במה שנזכר במשנה פאה שהיא ג"כ מדין צדקה. ת. אין צריך לכך.

ש. הרב שליט"א כתב לי שמצוות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר היא מצוה שאין לה שיעור. ת. מצוה שאין לה שיעור.

ולואי שיתפלל כל היום ופירשו בהגהות אשר"י ובשלטי גיבורים בשם רבינו ישעיה אחרון ז"ל דאפילו בלא שום חידוש ובלא צבור אמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל כל היום, וקשה א"כ מאי טעמא לא חשבינן התנא בריש פאה בהדי אלו דברים שאין להם שיעור דדמי מש לתלמוד תורה דחשיב התם, ובירושלמי שם פריך ולחשוב אפר פרה ולחשוב עפר סוטה ורוק יבמה ומשני כי קתני אלו שמוסיף ויש בתוספתן מצוה הללו אין בתוספתן מצוה ע"ש והרי תפלה יש בתוספתה מצוה וכדאמר ר' יוחנן ולואי וכו' ומאי טעמא לא קתני. ולפי מה שכתבני ניחא, דבירושלמי ריש ברכות מייתי להא דר' יוחנן ולואי שיתפלל כל היום מה שאין התפלה מפסדת ע"כ. ונראה דכיון בזה למה וכו' דבאמת לר' ישמעאל דוהגית יומם ולילה חובה יש לאסור להתפלל כל היום כולו שהרי על ידי התפלה הוא מפסיד מצות עשה דתלמוד תורה דהוא ג"כ כל היום. רק דר' יוחנן לטעמיה דאמר במנחות משמיה דרשב"י דבק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש ע"כ קאמר דלואי שיתפלל כל היום שהרי אין התפלה מפסדת לדעתיה כלום, שהרי מצות ת"ת די בק"ש שחרית וערבית, אכן לר' ישמעאל ודאי דאסור להתפלל כל היום דהרי צריך לקיים מצות עשה דתלמוד תורה והתפלה מפסדת, ולפי"ז אתי שפיר דמתניתין לטעמיה בריש ברכות דסתם לן תנא דקרא בשכבך לק"ש אתי ולא לדברי תורה, דלדברי תורה לא סגי בק"ש פעם אחת שחרית ופעם אחת ערבית והיינו כר' ישמעאל ולא כרשב"י, וממילא דגם אסור להתפלל לכל היום כנ"ל דמפסיד לת"ת, וא"כ שפיר עביד דלא חשיב תפלה בהדי הך דאין לה שיעור.

עוד הראוני שהג"ר אברהם יצחק זילברשטיין שליט"א (גליון אורחות תורה שבוע ג' אייר תשע"ד) מביא את דברי הרמב"ם בהלכות תפילה פרק א' הלכה א' דמצות תפילה היא מהתורה, שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אי זו היא עבודה שהיא בלבב בלבד הוא אומר וזה תפלה ואין מנין תפלות מן התורה. ולפי"ז הקשה מדוע לא נכלל במשנה דאלו דברים שאין להם שיעור, הרי גם תפלה אין לה שיעור ויכול להתפלל הרבה. ותירץ, דכל המצוות המנויות במשנה שאין להם שיעור, יש להם מכנה משותף, שכלל שמרבה בשיעור, הרי זה משובח. משא"כ בתפלה, שיעור התפלה כל אחד לפי דרגת ווהרגשתו, ולכן לא נכלל במשנה.

והביא שם בשם זקנו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שתייר דכיון דחז"ל תקנו שיעור של שחרית מנחה וערבית, לא שייך כבר לומר שאין להם שיעור. וביותר, הרי מדרבנן אסור להרבות בתפלות נדבה כמבואר בסימן קד' סעיף ד' שהרוצה להתפלל תפלת נדבה צריך שיהיה מכיר את עצמו זריז וזהיר לעמוד בדעתו שיוכל לכונן בתפלתו מראש ועד סוף, אבל אם אינו יכול לכונן יפה קרינן ביה למה לי רוב זבחיכם, והלואי שיוכל לכונן בג' התפלות הקבועות ביום. וכיון דהרבה אינם מסוגלים לכונן היטב בתפלתם מראש ועד הסוף לא מנו חכמים את התפילה בכלל דברים שאין להם שיעור כיון דלא מסור לכולם.

ראיתי בספרו שערי אמונה על פאה עמוד ח' בתוך דבריו שציין למשנה ראשונה שהקשה כן לפי הרמב"ם שהוא מן התורה ואין לו שיעור, ותירץ רבינו שליט"א משום שאסור להאריך בתפילה יותר מג' שעות כמ"ש הרמב"ן בסוף פרשת בשלח, ואפשר שהוא מן התורה ועכ"פ אין מצוה להאריך יותר מזה.

לה שיעור וכל אחד מה שמספר בין מעט ובין הרבה מקיים אותה מצוה. לפי"ז יש לעיין במשנה אלו דברים שאין להם שיעור שאומרים כל בוקר בתפלה, מדוע לא מזכירים ג"כ סיפור יציאת מצרים בין הדברים שאין להם שיעור.

ת. כמדומה שכתבנו בזה בשערי אמונה פיאה. ל

ש. סיפור יציאת מצרים בליל הסדר אין לה שיעור כפי שכתב לי רבינו שליט"א מדוע

א"כ במשנה ריש פאה לא נזכר בין הדברים שאין להם שיעור גם מצוה זו של סיפור יציאת מצרים.

ת. תנא ושייר הרבה. לא

ש. בתפלה אנו אומרים "והשכמת בית המדרש שחרית וערבית", מדוע לא מוזכר תפלת מנחה ג"כ.

ת. א, היו מתפללים מנחה ומעריב סמוכים. ב, השכמה והערבה. לב

ל. שמחתי לראות בגליון כאל תערוג גליון 32 פסח תשע"ד. שהביאו שמרן הרב שטינמן שליט"א כבר שאל זאת, שהנה במשנה פאה אמרו כמה דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים וכו', ולא הזכירו את מצות סיפור יציאת מצרים שאין להם שיעור, כי אמרו כל המרבה לספר הרי זה משובח. ותירץ, שאין להם שיעור דמתניתין הם בדברים שכלל שיוסיף ייקמנה תגדל עוד המצוה, כגון פאה, בכורים, שכל מה שיוסיף בהם מצוה אית בהו, אבל מצות סיפור יציאת מצרים אחר שסיפר כבר יצא חובת המצוה, וההוספה היא רק בכלל ענין של הרי זה משובח ולא עצם המצוה.

והביאו שרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א העיר דלכאורה יש לומר גם במצות סיפור יציאת מצרים כל ריבוי הוא כמו המצוה של פעם הראשונה ממש כי אין שיעור לסיפור. ועל עצם השאלה אמר הגר"ח שליט"א ליישב שכבר כתבו המפרשים דתנא ושייר.

והוסיפו שם לעיין מה שכתב רבינו הגר"ח שליט"א בספרו שערי אמונה על מסכת פאה פ"א מ"א עור מצוות שהתנא במשנה לא מונה, וע' גם בתיו"ט ובמפרשים לגבי כמה דברים.

עוד מצאתי בסדר הערוך (ח"א עמוד שע') בשם משנה ראשונה בפאה שהביא שאלה זו וכתב שיש לומר אף שאין למצוות סיפור יציאת מצרים שיעור למעלה, מ"מ יש לה שיעור למטה, שהרי כל שלא אמר פסח מצה ומרור לא יצא ידי חובתו. ואף שגם הדברים המנויים במשנה יש להם שיעור למטה, מ"מ שיעורם למטה הוא מדרבנן, אבל מדאורייתא אין להם שיעור למטה, משא"כ מצוות הסיפור שיש לה שיעור מדאורייתא למטה. עוד תירץ, מצוות הסיפור יש לה שיעור למטה, שכן בדיבור אחד אינו יוצא ידי חובתו, שכן צריך לספר הדברים בהרחבה.

בהערות הביאו תירוצ נוסף בשם רבבות אפרים (ח"ב סימן קכט' אות כג') שאין המשנה מונה סיפור יציאת מצרים לפי שהיא נכללת במצות תלמוד תורה המוזכרת במשנה.

עוד תירץ כתבו בהערה, שהמצוה מן התורה יש לה שיעור, שכן חכמים הם שאמרו שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, והמרבה לספר ביציאת מצרים מקיים המצוה מדרבנן, ומן התורה יצא כבר ידי חובתו בעצם הסיפור קודם שבא להרבות בו.

לא. נשאל שוב בהזדמנות אחרת.

לב. בסידור תפלה למשה עמוד 13 ראיתי שמביא בשם רבינו שליט"א שמפרש דהיינו לבוא מעשרה הראשונים שחרית וערבית. ומה שלא נזכר מנחה, כי אחרי שחרית וערבית היו לומדים. ומה שאמר והשכמת הוא הדין לאחר ולצאת ממנה.

בעולם הבא ולאכול פירותיהן בעולם הזה, יותר ממי שהולך להתפלל בבית כנסת ולא מחזור להשכים ללכת להתפלל במקום שלומד.

ת. נכון.

ש. במשנה "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה וכו'", צ"ע מדוע לא מוזכר גם שמירת שבת שבזכות זה אדם זוכה גם כאן בעולם הזה כמו יוסף מוקיר שבת ועוד.

ת. זה רק אם מוסיף על שמירת שבת כגון מוקיר. לג

ש. במשנה והברייתא של אלו דברים שאין להם שיעור שאומרים אחרי ברכות התורה, אומרים "והשכמת בית המדרש שחרית וערבית". לכאורה אם מדובר על התפלה, היו צריכים לומר "והשכמת בית הכנסת", כי בזמנם היו מתפללים בבית כנסת ולומדים בבית מדרש.

ת. בבית המדרש יושבין כל היום.

ש. האם אפשר לומר בס"ד, מצינו בחז"ל שיש מעלה להתפלל בבית המדרש ששם לומדים כמבואר בברכות ח' ע"א ביני עמודי היכא דהוו גרסי, ולכן מי שמתאמץ להשכים להתפלל בבית מדרש, הוא זוכה לקרן קיימת

בספר ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמוד לג' מעיר האם בדוקא נקט בית המדרש ולאפוקי בית הכנסת, דהיינו האם מדברים דוקא על השכמה ללימוד או גם לתפילה, והמכוון בהשכמה זו היא מה שמגיע קצת קודם הזמן וכדומה.

עוד מוסיף, הלשון השכמת שייך על שחרית ולא על ערבית, והיה יותר מובן לומר הלשון דאיתי בגיטין השכם והערב עליהן לבית המדרש.

הגה"צ ר' אורי ויסבלום שליט"א בספרו הארת התפילה עמוד כב' מבאר שמצינו בחז"ל (מנחות צט' ע"ב) שאדם צריך שיהיה לו לכל הפחות קביעות לתורה פעם אחת ביום ופעם אחת בלילה. ולפי"ז מבאר כאן שמשכים לקביעות של תורה בשחרית ולקביעות של תורה בערבית, ולפי דבריו לא קשה מדוע לא נזכר מנחה.

בספר תפלה כהלכתה עמוד קיז' הערה ח' מביא בשם החידושי הרי"מ זצ"ל שהיה אומר, שכדי להשכים בשחרית, יש להשכים ולישון מוקדם בערבית, ובזה ביאר מהו והשכמת בית המדרש שחרית וערבית. לפי"ז לא קשה כלל מדוע לא נזכר מנחה. כי הרי לא מדברים על תפלת מעריב אלא שבערב ידאג לישון בזמן על מנת שבבוקר יוכל לקום בזמן.

ידוע שברור חיים על אבות פ"ב מ"ג יש אריכות בגנאי אלו שהולכים לשון מאוחר וקשה להם לקום אח"כ בבוקר ואין כאן המקום להאריך, ונעתיק מעט מלשונו "וזה"כ עד מתי עצל תשכב רצה לומר אתה העצל שאתה צריך לישון הרבה עד מתי תשכב רצה לומר תאמר להבא אשכב והיה לך כבר לשכוב. ואם תאמר מה אכיפת לך מתי תקום משנתך רצה לומר ודאי תאחר זמן התפילה שהצבור מתפלל לז"א והוי זהיר בזה דהיינו שתישן מקודם".

עיין עוד מה שכתבנו בקונטרס עזרת אליעזר על תפילה ח"א עמוד 37 ובחלק ג' עמוד 95 ביאר אחר, שהכוונה להשכים לבוא לפני התפילה ולהעריב לצאת אחרי התפילה, שח"ו אדם לא יאחר לבוא לזמן שקבעו להתפלל ולא יזדרז לצאת לפני התפילה. שהרי מצינו בחז"ל בברכות (ח' ע"א) שאמרו לר' יוחנן דאיכא סבא בבבל שמאריכים ימים מאד, ואמרו לו שזה בזכות דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא, והביאור בזה הוא, שמקדימים לבוא לפני התפילה ולצאת אחרי התפילה.

לג. בקונטרס עזרת אליעזר על תפילה ח"ג עמוד 89 הזכרנו שהרה"ג ר' שלמה לוינשטיין שליט"א הביא ששאל

לזוית המת, א"כ שם כבר כתוב שכר על לזוית המת.

ת. על כל דבר יש שכר מיוחד.

ש. הלשון בחז"ל כל הרואה המת ואינו מלווהו. האם זה דוקא כשרואה את המיטה ששם נמצא המת או גם באופן שרואה ציבור גדול שבאו ללויה ולא רואה את המיטה של המת, וכגון שהמת נמצא בתוך הרכב של חברה קדישא וכדומה.

ת. רואה הצבור.

ש. חז"ל אומרים "ואם הלוחו מה שכרו וכו'". מדוע דוקא כאן בלוזית המת שואלים חז"ל מה שכרו.

ת. כי אינו מפורש.

ש. כמה שיעור של לזוית המת.

ת. ד' אמות.

ש. האם הדין מבטלים תלמוד תורה למי שהרביץ תורה ברבים, זה חלק מדין לזוית המת, או שזה הלכה נוספת ומצוה נפרדת.

ת. יתכן. לד

ש. כל בוקר אנו אומרים במשנה "אלו דברים שאין להם שיעור וכו' ועיון תפלה והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם". לכאורה היה מתאים לומר עיון תפלה בסמיכות לתלמוד תורה, ומדוע הפסיקו באמצע באמירת "והבאת שלום בין אדם לחבירו".

ת. הבאת שלו' גדולה מכולם חוץ מתלמוד תורה.

ש. הגמ' אומרת בברכות יח' ע"א כל הרואה המת ואינו מלווהו עובר משום לועג לרש. כיצד הדין באופן שיש הרבה זמן הספדים, האם צריך להמתין עד שילכו עם המת ויוכל ללוות המת.

ת. כמה שיכול.

ש. חז"ל בברכות יח' ע"א שואלים מה שכרו של מי שמלווה את המת. לכאורה מה חז"ל שאלו מה שכרו, הרי במשנה שאומרים בכל בוקר אחרי התפילה אלו דברים וכו' כתוב בין הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקדן קיימת לעולם הבא, שזה

זאת את הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א שבחז"ל בשבת (ק"ט ע"א) מבואר כמה אנשים שזכו בזכות שמירת שבת לאכול פירותיהן גם בעולם הזה, ומדוע התנא לא הזכיר זאת, ותירץ לו הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א שתנא ושייר ומאי שייר דהאי שייר, כל התורה כולה, כי מכל מצוה ומצוה יש אפשרות לקבל מפירותיהן בעולם הזה כמו שחז"ל אומרים בקידושין (מ' ע"א) לגבי שילוח הקן מדוע זה לא נזכר בין הדברים האלו שאוכל מפירותיהן בעולם הזה וחז"ל שם תירצו תנא ושייר וכו'.

לד. כאיל תערוג גליון 233 הביאו שכשנשאל הגר"ל שטינמן זצוק"ל מבחור ישיבה קטנה ב"א סיון תשמ"ט אם לנסוע להלווית בעל מנחת יצחק זצ"ל אמר לשואל, אם היה לך לווייה בנוא יארק הרי לא תיסע גם אם תגיע לפני הלויה. והוסיף הגר"ל ואמר שמסתמא זה שכתוב שלת"ח צריך ללכת זה רק באותה עיר ומי שנוסע זה ודאי טוב אבל חיוב אני לא יודע. והביאו שכך הורה לגבי לזוית הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שהיתה בירושלים. עוד הביאו הנהגת הגר"ל שטינמן זצוק"ל כשחזר מלויה נוטל ידיו אע"פ שלא היה בתוך ד' אמות של מת.

עוד הביאו שנשאל האם מותר לאבל בתוך השבעה ללמד את ילדיו אותיות אלף בית, והשיב, גם זה נחשב לתלמוד תורה שיש רמזים בכ לצורה של האותיות ואסור ללמד בימי השבעה.

ש. כשביטלו תורה ללוויה של אדם גדול ומאריכים שם הרבה זמן בהספדים, ורוצה לחזור לביתו ולא להמתין עד מסע הלוויה, האם קיים בזה מצות לווית המת, או שחייב להמתין עד מסע הלוויה ואז לקיים מצות לווית המת.

ת. קיים.

ש. האם הדין שמבטלין תלמוד תורה

למרביץ תורה שנפטר, זה מדין לווית המת, או שזה דין נוסף. והנפק"מ היא באופן שביטל תלמודו והלך ללוויה, אבל אינו נשאר עד גמר כל ההספדים ורוצה ללכת למקומו, האם יכול ללכת בלי ללוות המת, כי קיים הדין מבטלין תלמוד תורה, או שצריך ללוות דוקא כי מצות מבטלין תלמוד תורה, זה מדין לווית המת, ולא יוכל ללכת.

ת. יכול ללכת. לה

עוד הביאו שהורה שניתן ללמוד לכמה נפטרים ביחד באותו לימוד, כיון שר לאחד נר למאה.

בחוברת יחלק שלל ח"ו עמוד ק' אות יב' הביא בענין מה שלא נהגו בני התורה לבטל מלימודם משום כבוד המת של ת"ח שהכל חייבין בכבודו, שמצינו בזה שכתב הגאון רבי דוד מקראלין בספרו שאילת דוד בסוף יו"ד חידושים, דאין חיוב בכה"ג דאין רואה הוצאת המת.

עוד הביא שבתשובות והנהגות יור"ד סימן רעז' כתב דלא מצינו ידינו ורגלינו והוה ביטול תורה דרבים, והא דאמר דמבטלין תורה ואף דרבים, היינו בכה"ג דאינו באופן קבוע משא"כ בזמנינו הוה באופן קבוע ובכה"ג אין מבטלין.

יידוע בשמו של הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל לבאר, דאין נכלל בכלל החיוב לכבד המת דברי ההספד וכדו' וא"כ בזמנינו דאין זמן היציאה של הלוויה עצמה ידוע, שוב אין חיוב לבטל תורה לשמוע דברי ההספד ועל הספק חיוב הלוויה.

לה. כעין זה אמר פעם הגאון ר' זבולון שוב שליט"א לכמה מבני החבורה בישיבת אור אלחנן בלוויה של אדם גדול שנפטר, וביאר את הדברים, עד כמה שכל מה שבאנו ללוויה הזו לא מצד לווית המת אלא מצד הדין של מבטלין תלמוד תורה לאדם גדול שהרביץ תורה ואת זה קיימנו בעצם שבאנו לכאן, על כן יכולים ללכת. אבל יתכן שאת המצוה של לווית המת לא קיימנו כל עוד לא מלויים.

נסיים במה שסיפר הגאון ר' ישראל גנס שליט"א (מובא בספר חיזוק של דרשו שיצא בעשור לארגון, עמוד רסו') שהיה פעם לוויה של אדם גדול, ונכנס לשאול את מרן הגאון ר' שלמה זלמן זצוק"ל האם תלמידי הישיבה ילכו ללוויה או לא. השיבו ר' שלמה זלמן זצוק"ל, תינוקות של בית רבן אין מבטלים לבנין בית המקדש. חזר ר' ישראל גנס שליט"א לשאול, מה היא ההגדרה של תינוקות, עד איזה גיל, ענה לו ר' שלמה זלמן, תינוק הפשט כל זמן שצריך לינוק. שכל זמן שצריך לשמוע שיעורים, אין מבטלים אותו אפילו לבנין בית המקדש. חזר ר' ישראל שליט"א לשאול, עד איזה גיל צריך לשמוע שיעורים, ענה לו ר' שלמה זלמן, כגון אני. ור' שלמה זלמן היה אז בגיל שבעים וחמש. אח"כ שאלו הלכה למעשה, ואז אמר לו צריך לשמוע שיעורים, וזה רק כאשר רוצים לשמוע שיעורים, ומי שאינו רוצה לשמוע שיעור, יכול ללכת ללוויה.

בענין תפילת ותיקין^א

נכתב על ידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א, מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות, קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.

ש. בגמ' בברכות ט' ע"ב אמרו שמי שמתפלל ותיקין אינו ניזוק כל היום כולו. האם הכוונה עד השקיעה, כי מהשקיעה מתחיל יום חדש, וח"ו על הלילה כבר אין את דברי חז"ל שאינו ניזוק, או הכוונה עד למחרת בבוקר.

לח' "ומי שזהיר בזה ואינו מתעשר, הוא מפני שמעשיו מעכבין". מעתה מה הדין במי שזהיר להתפלל ותיקין בנץ החמה, האם גם שייך לומר לו כדברי המ"ב שזה מפני שמעשיו מעכבין, או שלגבי ותיקין, אינו ניזוק בכל גווני.

ת. עד צאת הכוכבים.^ב

ת. כן.^ג

ש. עוד יש לעיין בהבטחה של חז"ל כאן שלא יינזק כל היום כולו, שהנה מצינו לגבי נטילת ידים, שאומר השו"ע בסימן קנח' סעיף י' שראוי ליטול בשפע דאמר רב חסדא אנא משאי מלא חפני מיא ויהבו לי מלא חפני טיבותא. וכתב המשנה ברורה (ס"ק

ש. אם לגבי ותיקין כל הבטחת חז"ל שאינו ניזוק כל היום זה עד כמה שאין מעשיו מעכבין כמו לגבי נטילת ידים, א"כ קשה, שהשו"ע בסימן קנח' סעיף א' כותב שמי שסומך גאולה לתפילה בותיקין שכרו הרבה מאד וכתב המ"ב (ס"ק ח') "ומובטח

א. תשובות שזכיתי לקבל בכתב יד ממרן שליט"א, מתוך עריכת קונטרס עזרת אליעזר על תפילה, וכל מי שיש לו הוספות בענין אשמח לקבל לזיכוי הרבים.

כמו כן ניתן לקבל גליון שבועי על פרשת שבוע באופן לעיל.

ב. כמה שאלות נשאלו שוב בהזדמנות אחרת בנוסח שונה.

ג. בגליון דברי שיח גליון 62 הביא בשם דרך שיחה שסיפר רבינו שליט"א שיום אחד היתה גניבה בביתו. ושאלו אותו, הרי חז"ל אמרו בברכות כי מי שמתפלל בנץ אינו ניזוק כל היום כולו, ואיך יתכן שבזמן הנץ גופא ניזוק, והשיב רבינו שליט"א, זה נכון, ובארחות יושר ערך תפילה הביא מהתומים שאם היו מתפללים ותיקין ביום חורבן בית המקדש כי אז לא היה חורבן, וזה מה שכתוב "סכותה בענן לך מעבור תפילה", שלא ידעו מתי נץ החמה, אבל יש תירוצים על זה. והביאו שם ששאלו את רבינו שליט"א האם מותר להתפלל שהגנב יחזיר את הגניבה, על פי דברי הבית הלוי בפרשת ויצא ד"ה במדרש שאין להתפלל להקב"ה וליתן לו עצות כגון שירוויח במפעל הפיס, אלא יתפלל שיהי' לו מעות שצריך, אבל מהיכן יבוא, אין זה עניינו, ובזה פירש את הפסוק "מאין" יבוא עזרי. אכן יתכן שכאן שאני, כי הדבר כבר היה שלו ורק שמתפלל שיחזור אליו. והשיב, יכולים להתפלל שהכסף יחזור לו, אבל מהיכי תיתי ע"י שהגנב יחזיר, אכן יש לומר היות שזה טוב לגנב שיחזיר, שיקיים בזה מצות והשיב את הגזילה אשר גזל, מותר להתפלל שהגנב יחזיר, ואף שמתפלל על עצמו ולא על מצות הגנב, אבל כיון שזה טוב לגנב אפשר להתפלל על זה.

בדבריהם כלל את מי שמקפיד להתפלל מעריב בזמן שלא ינזק כל הלילה, עפ"י יבואר היטב דעת רבינו שליט"א שביאר שכל היום זה רק עד צאת הכוכבים. כי הסגולה והבטחה של שחרית ותיקין בזמן עם סמיכות גאולה לתפלה, זה עוזר לכל היום עד צאת הכוכבים, ותפלת מעריב שמתפלל בזמן בצאת הכוכבים ממש עוזר למי שמקפיד כן שלא ינזק כל הלילה עד למחרת בבוקר, וכך שמור בכל היממה ממש שלא ינזק ע"י שחרית ומעריב בזמן ממש.

ת. אין מוכרח.

ש. מצינו בגמ' בברכות ט' ע"ב שרוב ברונא שמח באותו יום שהצליח לסמוך גאולה לתפילה ובזמן הנץ כמו שכתבו בתוס', מדוע א"כ לא הקפיד להתפלל כל יום ותיקין ולסמוך גאולה לתפילה.

ת. לא יכול לכוין.

ש. הגמ' אומרת כב' ע"ב במשנה בעל קרי שירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא". מבואר שראוי שיקרא ק"ש בנץ החמה אפילו שהוא בתוך המים. האם מדובר במי שמקפיד לקרוא כסדר בנץ החמה או לאו דוקא.

ת. לאו דוקא."

לו שהוא בן עולם הבא ולא ינזק כל אותו היום", מדוע המשנה ברורה לא סיים כמו שסיים בהלכות נטילת ידיים, ומי שזהיר כן וחלילה ניזוק, הוא מפני שמעשיו מעכבין. ת. היינו הך.

ש. הגמ' בברכות אומרת שמי שמתפלל ותיקין וסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל היום. והרב שליט"א ביאר שכל היום הכולל עד צאת הכוכבים. צ"ב מדוע לא מברכים אותו שגם בלילה לא יינזק.

ת. לילה נגרר אחר היום."

ש. בחז"ל לא מצינו הבטחה כזו למי שמתפלל מעריב בזמן מיד שאפשר וסומך גאולה לתפלה כמו שמצינו לגבי ותיקין שאינו ניזוק כל היום. האם חז"ל בדבריהם התכוונו להפקיע שמי שמקפיד להתפלל מעריב בזמן ממש וסומך גאולה לתפלה, לא זוכה להבטחה כזו, כי זה ענין דוקא לגבי שחרית בותיקין שזה קשה מיוחד, או שגם במעריב מי שעושה כן זוכה לברכה שלא ינזק כל הלילה, ומה שחז"ל נקטו שחרית, זה רק בגלל שקשה ורצו לזרז אנשים שכדאי להם לקום להתפלל ותיקין ולהתגבר על היצר הרע של השינה, אבל באמת גם במעריב מי שמקפיד להתפלל בזמן ולא דוחה מעריב, ג"כ זוכה שלא ינזק כל הלילה. ת. לא מצינו.

ש. אם חז"ל לא התכוונו להפקיע

ד. צ"ע מהתשובה לעיל שאמר עד צאת הכוכבים.

ה. האור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון על ברכות דף כה' ע"ב אומר דמהגמ' משמע דוקא במי שרגיל כותיקין אי נמי כותיקין עצמו כותיקין, אבל בלא"ה הגם דהשתא בעי למעבד כותיקין לא שרי ליה להתכסות במים ויקרא אלא יעלה ויתכסה ויקרא כל דאיכא שהות לקרות כר"י. אלא דהרמב"ם בפרק ב' הלכה ז' לא מפליג ומשמע מדבריו דלכו"ע קאמר דיתכסה במים ויקרא כותיקין מלעלות ולהתכסות ולקרות אחר עלות השחר.

ש. מדוע לא עדיף שיקרא ק"ש אח"כ ויוכל לסמוך גאולה לתפלה ולא יקרא עתה ק"ש בלי תפלה ותפילין.

ת. ותיקין חשוב מהכל.

ש. הגמ' בברכות כ"ב ע"ב מביאה את הדין שמי שירד לטבול ולא יספיק לצאת עד שיעבור זמן ק"ש של הנץ החמה, שיקרא בתוך המים. כמדומה שהשו"ע השמיט הלכה זו לדינא ולא הזכיר הלכה זו כלל, מדוע השמיט זאת, והרי הרמב"ם כתב זאת לדינא.

ת. לא שכיחא.

ש. כיצד הלכה למעשה בזמנינו, מי שנמצא במקוה בדיוק בזמן של הנץ החמה ולא יספיק לצאת החוצה מהמים, האם שינהג כדינא דגמ' ויקרא בתוך המים בתנאי שיהיו המים עכורים כמבואר בברכות כה' ע"ב.

ת. כן.

ש. מי שלא מקפיד להתפלל שחרית ותיקין בנץ החמה, כיצד עליו לנהוג באופן שאירע שנמצא בתוך המים בעת הנץ החמה בזמנינו שהשו"ע לא הזכיר ההלכה של המשנה, האם מכיון שלא מקפיד לקרוא בנץ, לא יקרא בתוך המים, או שגם הוא יוכל לקרוא.

ת. יקרא.

ש. כיצד הדין לגבי תפילה במי שנמצא בתוך המים ממש כמה דקות לפני סוף זמן תפלה של שחרית או לפני השקיעה ועדיין לא התפלל או שחרית או מנחה, ולא יספיק לצאת מהמים ולהתלבש, וזה יכול לקרות לאדם שנמצא עמוק בים ולא יספיק לצאת, האם יכול להתפלל בתוך המים או לא.

ת. כן¹.

ו. ראוי להעתיק מכתב ששלחתי לשאול לגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א בענין מה שכתב בחשוקי חמד על ברכות עמוד קנ"ו שדן לגבי מי שנמצא בים ולובש רק בגד ים ורואה שהשמש שוקעת ולא יספיק להתלבש בכל בגדיו עד שיעבור זמן מנחה, ושואל האם רשאי להתפלל בשעת הדחק רק עם הבגד ים. ובסוף הדברים הוסיף שלא יעיל שיכנס כולו למים, כי מצינו שרשב"י ובנו שהיו תמיד בעפר, כשרצו להתפלל התלבשו בגדים, א"כ כמו שעפר לא נחשב להם לכיסוי כך המים לא יהיו כיסוי ולא יוכל להתפלל בתוך המים.

ושלחתי לשאול, וצריך ביאור, דהנה במשנה בברכות כב' ע"ב אמרו "ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא וכו'". ואמרו בגמ' כה' ע"ב שאנשי ותיקין שרגילים תמיד להתפלל בנץ החמה הם יכולים לקרות ק"ש בתוך המים, רק שצריך מים עכורין כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה כי כולו בתוך המים. אבל פסק הרמ"א בסימן עד' ס"ק ב' שאם לבו חוץ למים, אף במים צלולין יוכל לקרות ק"ש כי מים צלולין נחשב לכיסוי.

וכתב שם הגר"א, דלא מיירי רק לגבי ק"ש אלא הוא הדין לתפלה, שהרי אנשי ותיקין שקראו ק"ש בנץ החמה, גם הסמיכו גאולה לתפילה, ובודאי התפללו בתוך המים. רק מפני שהוא בלי שום בגד ולבו רואה הערוה, צריך למ"ד לבו רואה את הערוה אסור, לעכור את המים. הרי מבואר להדיא שמהני להתפלל בתוך המים נמי בשעת הדחק כמו אנשי ותיקין שאם יצא חוץ למים לא יוכל להתפלל. וברגע שלבוש בבגד ים וערותו מכוסה, תו לא אכפת לן מים צלולין לחשב ככיסוי לשאר הגוף, א"כ מדוע שלא יכנס אדם זה עם הבגד ים לתוך המים ויתפלל מנחה.

עוד צריך ביאור, דילמא כל מה שרשב"י ובנו התלבשו, זה רק שהחמירו על עצמם, שהרי בתוס' בשבת יא' ע"א כתבו שרשב"י וחביריו לא התפללו כי תורתם אומנותם, וכל מה שמוכא בגמ' בשבת לג' ע"ב שהתלבשו,

ש. באופן שאסור לו להתפלל בעודו במים, נמצא שהפסיד שחרית או מנחה, האם נחשב לאונס וישראלים זאת בתפילה הבאה שיתפלל פעמיים.
ת. כאנוס.

ש. המשנה בברכות כב' ע"ב אומרת "ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרוע עד שלא תהא הנץ החמה יעלה ויתכסה

ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא". ובחידושי הגר"א מבואר שגם מתפלל שמו"ע בתוך המים כי צריך להסמיק גאולה לתפלה. לכאורה צ"ב, איך יכול להתפלל ולקרוא ק"ש בתוך המים, הרי מסתבר שהוא ללא כיפה, ואיך יכול לעשות כן בגילוי הראש.

ת. ישים ידו על הראש.¹

ש. האם מכאן אפשר להוכיח שבדיעבד

זה היה לצורך ק"ש. ולכאורה ודאי זה היה חמורא, כי לק"ש כמו שמועיל מים עכורין לכסות ערותו שלא יהא לבו רואה את הערוה, ודאי שהעפר שישבו שם רשב"י ובנו יחשב ככיסוי, א"כ לא עשו כן מעיקר הדין כי אם חומרא, ושוב צ"ע מדוע לא נתיר לו להתפלל בתוך המים וליכא ראייה מרשב"י ובנו שהחמירו, ודילמא בשעת הדחק מודו דאפשר להתפלל בעפר דהוי ככיסוי.

והשיב לי "שאלתך מצוינת והריני להשיב, במסכת ברכות עשה האיש את רצון הבורא הוא קם כשהאיר השחר, וטבל ע"פ צווי הבורא יתברך שמו שצוהו והטיל עליו לטבול, והוא לא מספיק לצאת מן המים, התירו לו חז"ל להתפלל בתוך המים כי אין הכון גדול מזה שהוא מתטהר לפני בוראו לפני התפילה. משא"כ בשאלתנו שנכנס לים מתוך זלזול ולא חשב על תפלת המנחה ולא ערך הכון אלא שמוצא עצמו פתאום בלי בגדים, התפלה בים כעת מזולזל, והיא תחליף לבגדים, והרי זה זלזול ואסור".

לפי דבריו יתכן שלא יוכל להשלים בתפלה אחרת כי אינו נחשב לאונס אלא פושע שזלזל בתפלת המנחה וצ"ע.

ז. מצאתי בס"ד בתפארת ישראל במשניות פרק ג' משנה ה' אות כז' שכתב בתוך דבריו "וכ"כ לא מהני כשמכסה ראשו בידו אלא צריך שיכסה ראשו במטפחת כשיאמר דבר שבקדושה". לכאורה משמע בדבריו שמכסה ראשו המשנה ברורה בסימן ב' ס"ק יב' כותב "שאסור לברך והוא הדין ללמוד בגילוי הראש ולא מהני בזה כיסוי היד, דיש וראש חד גופא אנון, ואין הגוף יכול לכסות את עצמו, ויש מקילין בזה בשע תהדחק, כגון בלילה שרוצה לשתות ואין לו כובע בראשו, דדי במה שמכסה ראש בידו, אבל יותר טוב לנהוג כמו שהעולם נוהגין, שממשיך הבית יד של הבגד על היד ומכסה בו ראשו וכו'". מבואר להדיא שבשעת הדחק יכול לכסות ראשו ביד עצמו.

בביאור הגר"א אר"ח סימן ח' סוף ס"ק ר' כתב "וגם מה שכתוב במסכת סופרים שיש אומרים שאסור להוציא אזכרה בראש מגולה ג"כ מדת חסידות הוא, דבגמ' בברכות ס' ע"ב לא משמע כן, וכמו שכתוב לקמן סימן מו' סעיף א', וכן ממדרש רבה הנזכר וכו'. כללא דמילתא אין איסור כלל בראש מגולה לעולם, רק לפני הגדולים, וכן בעת התפלה אז נכון הדבר מצד המוסר, ושאר היום לקדושים שעומדים לפני ה' תמיד".

אחד מבני החבורה ר' שמואל שטיין נ"י הראני שכתוב בשו"ע סימן צא' סעיף ג' יש אומרים שאסור להוציא הזכרה מפיו בראש מגולה ויש אומרים שיש למחות שלא ליכנס בבית הכנסת בגלוי הראש. וכתב הפרי מגדים באשל אברהם ס"ק ג' והא דקורא במים היינו בכיסה ראשו. והפרי חדש סימן צא' כתב מסתברא כמאן דמתיר להוציא הזכרה בראש מגולה, וכן משמע קצת מהא דאמרינן בברכות כד' ע"ב היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא ראשו מפני הצינה חוצץ בטליתו על צוארו, ואלו יכסה ראשו לא קתני. וכן תנן כב' ע"ב יתכסה במים ויקרא ותו גרסינן בברייתא מים צלולין ישב בהן עד צוארו וקורא, ולא קאמר שיכסה ראשו וכו' וכן מהיא עוד ראיות עד שמסיים ומיהו יש להחמיר כדברי האוסר.

ת. לא שייך להתפלל בלי כיסוי ראש כנ"ל.

ש. בגמ' בברכות מצינו שמים נחשבים לכיסוי הגוף ולכן ירד לטבול והגיע זמן הנץ החמה ולא יכול לצאת, קורא ק"ש במים, ולפי הגר"א גם מתפלל שמו"ע כי צריך לסמוך גאולה לתפלה. ושאלתי את הרב שליט"א, ואיך הוא מתפלל בתוך המים בלי כיסוי הראש, והרב שליט"א תירץ שמניח את ידו על ראשו שמועיל בדיעבד.

לכאורה מדוע לא יוכל לכסות ראשו ע"י המים עצמם באופן שיגביה ראשו למעלה, והצד של השערות יהיו בתוך המים ופניו בחוץ, וכמו שמועיל המים לכיסוי הגוף שיועיל ג"כ לכסות ראשו, ומאי שנא כיסוי ראשו ע"י מים שלא מועיל מכיסוי הגוף.

ת. זה בזיון.

ש. נשאלתי בענין נץ החמה בנוגע לאדם שנוסע בטיסה באוירון ממדינה למדינה באופן שאינו יכול להתפלל שחרית בגמר הנסיעה, כי הנסיעה היא כחמש עשרה שעות. ואותו אדם מקפיד להתפלל בנץ החמה שחרית. ובאמצע הנסיעה עובר מעל מקום שעתה שם בדיוק נץ החמה, אבל מכיון שהוא נמצא גבוה באויר, לכאורה שם זה לא הנץ עתה כי אם מקודם, א"כ כיצד יחשב הזמן כדי להתפלל שחרית בנץ החמה.

ת. כלמטה.^ח

מי שהתפלל ללא כיסוי ראש שלא יצטרך לחזור להתפלל, דכמו שכאן במשנה זה בדיעבד בשעת הדחק כי עובר ותיקין ומתפלל בגילוי הראש, כך מי שכבר התפלל בשוגג בגילוי ראש, אולי לא יצטרך לחזור.

ת. אינה ראי'.

ש. אולם יש לעיין האם אפשר להשתמש במים לכיסוי הראש ע"י שיגביה פניו כלפי מעלה עד שהחלק השני של הראש יהא מונח בתוך המים ופניו כלפי חוץ, וכמו שהמים מכסים את גופו שיכול לעמוד להתפלל לפני המלך בכיסוי המים, כך זה יועיל לכיסוי הראש באופן זה, וממילא בסוגיא זו מדובר באופן של כיסוי ראש ולא נוכל לפשוט לאדם שהתפלל בשוגג בלא כיסוי ראש.

ת. אין בזה ממש.

ש. אם בסוגיין מדובר כפשוטו שמתפלל בלא כיסוי ראש כלל, כיצד הדין באדם שנכנס עמוק לתוך הים ושוחה במים, ולפתע נזכר שלא התפלל מנחה ולא יספיק לצאת מהמים עד שיעבור השקיעה, מה יעשה, האם נתיר לו להתפלל שמו"ע בתוך הים וישתמש עם המים לכיסוי הגוף כמו כאן במשנה בירד לטבול שמתכסה במים, ויתפלל מנחה בלא כיסוי ראש, או ע"י העצה שיכניס חלק מראשו במים ופניו כלפי חוץ וישתמש עם המים לכיסוי הראש, אבל לפחות התפלל מנחה בזמן.

ח. באשרי האיש או"ח ח"א עמוד עד' הביאו דעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל מי שנמצא במטוס מתחייב כאנשי המקום שתחתיו בכל המצוות התלויות בזמן, כגון ק"ש. וכן ראיתי בחוט שני הלכות תפילה עמוד קפ' שזמני הנץ החמה ושקיעת החמה וכן זמני מצות ק"ש ותפלה ושאר מצוות התורה, נקבע איך הזמן הוא באותו מקום בקרקע למטה.

לעשות, או לקום מוקדם בבוקר להתפלל ולגמור לפני השעה שבע בבוקר, ואז יש לו זמן לשלוח את הילדים לת"ת אחרי שכבר התפלל, אבל זה כרוך בקושי גדול לקום עוד לפני השעה שש בבוקר, או שיכול אחרי שבע לחלק את כל הילדים במקומות לימודיהם, ואחרי זה הולך להתפלל שחרית בדרכו לכולל, וזה עוזר לו שלא צריך לקום יותר מדאי מוקדם, אבל אז מתעסק עם הילדים להלביש אותם ולהכינם כראוי לפני התפילה. מה ראוי לעשות.

ת. אם יכול להתפלל בנץ תבא עליו ברכה.

ש. אברך שרוצה בשבתות לקום להתפלל ותיקין שחרית, אבל קשה לו להעיר את שאר הילדים בבית שבגיל חינוך לפני בר מצוה שיבואו להתפלל עמו בתיקין, ולכן שולח את הילדים שילכו לבד להתפלל בבית כנסת ולא רואה מה הם עושים וכיצד מתפללים, מה ראוי לעשות.

ת. ילך וישגיח עליהם.

ש. אברך שמזלזל בשעות שינה שלו עקב שלומד כל יום בכמה כוללים, לפנות בוקר, אחרי שחרית, והכולל הרגיל, ואח"כ בערב ובשעות המאוחרות, כדי לקבל יותר כסף מכל הכוללים והוא דחוק בפרנסה, ואשתו מסכימה לזה, כי הוא זקוק לכסף, אבל למעשה מזלזל בשעות שינה, ולפעמים נרדם באמצע הכולל, האם ראוי שיעשה כן.

ת. הכל לפי הענין.

ש. אברך שקם להתפלל ותיקין, וכיון שלומד מאוחר בלילה וישן קצת, הרבה

ש. עוד נשאלתי לגבי נץ החמה, כיצד הדין בבנין מגורים גבוה יותר ממאה קומות, האם בקומה הגבוהה, הנץ הוא כפי הזמן שהנץ למטה, כי כל הבנין נגרר אחרי למטה, או שכל קומה צריך לבדוק מתי שם הנץ.

ת. אין שום נ"מ.

ש. מי שלא מקפיד להתפלל בנץ החמה ובוקר אחד התעורר והלך לבית הכנסת לפני הנץ ומצא את הציבור אוחזים כבר בקריאת שמע, והוא עדיין לא אמר כלום חוץ מברכות השחר, האם יאמר עמהם ק"ש ושמו"ע ויספיק נץ החמה, או ילך למנין אחר ויתחיל מתחילת פסוקי דזמרה לפי הסדר ויוותר על המעלה בנץ החמה, כי עדיף להתפלל לפי סדר התפילה.

ת. יתפלל כסדר ויזדרז.

ש. אשה שיוצאת לעבודה בכל בוקר בערך בשעה 6.30 והבעל חייב להיות בשעה זו בביתו לשמור על הילדים שבבית עד שלוקח אותם למקומות לימוד. והרבה פעמים בשנה יוצא שזמן תפילת ותיקין זה בערך בשעה הזו שצריך להיות בבית. האם עדיף להתפלל במנין שלפני הנץ, וכך יוכל לטפל בילדים כשהוא כבר אחרי התפילה, או שישמור על הילדים עד השעה 8.00 בבוקר שיוכל לשלוח את הילדים למקומות לימוד ורק אז להתפלל.

ת. יתפלל בנץ בביתו.^ט

ש. אברך שאשתו יוצאת בכל בוקר לעבודה בשעה שבע בבוקר, והוא חייב להיות בשעה זו בביתו כדי לשמור על הילדים שבבית, ועתה מסתפק מה ראוי

ט. כוונת רבינו שליט"א למי שמתפלל קבוע במנין ותיקין, וכפי ששמע מהשאלה שמדובר באופן זה. וצ"ע.

ולא יכול לנסוע ומבקש ממנו עזרה, מה יעשה, האם ילך להתפלל שחרית או יעזור לחבירו.

ת. יעזור.

ש. האם שייך לומר שמזמן שיצא מביתו לבית הכנסת לצורך התפילה, נחשב כעוסק במצות תפלה ויהא פטור מלעזור לחבירו מדין עוסק במצוה.

ת. לא.

ש. כיצד הדין באופן שרואה את השכן ולא נעים לו אם לא יעזור לו עתה, מה יעשה, האם ילך להתפלל ותיקין או יעזור.

ת. יעזור.

ש. בחור שצריך להגיע לתפלה בישיבתו לשעה 7.00 בבוקר, ולכן קם בכל בוקר בשעה 6.00 כעת כשהוא קם ומכין את עצמו ללכת לישיבה, רואה שבתקופה הזו נץ החמה מאד מאוחר ויכול להתפלל עתה ותיקין במקום אחר, האם ילך להתפלל ותיקין במקום אחר, או יכול להתפלל כרגיל בישיבה.

ת. אם ההנהלה לא תקפיד עליו. יב.

פעמים נרדם באמצע הכולל וזה מפריע לחברותא וגם לראש כולל שנרדמים לו בשעות הכולל. האם בשביל זה ראוי שיפסיק ותיקין, או שחייב ללמוד בלילה פחות ולישון מוקדם, העיקר שלא יירדם בשעות הכולל.

ת. אונס רחמנא פטרי' ולא יפסיק ותיקין.⁷

ש. הביאור הלכה מיד בסימן א' מביא ליזהר בשחרית לומר יהי רצון שהוצאתני מאפילה לאורה. מי שהולך להתפלל ותיקין ועדיין חושך, מתי יאמר יהי רצון זה, הרי לכאורה לא יצא מאפילה לאורה.

ת. כשיראה קצת אור. יא.

ש. כיצד יעשה מי שקם להתפלל ותיקין ומאד חשוך בחורף שיש עננים וגשם, ועד אחרי התפילה מאד חשוך, כי העננים גם עושים חושך, האם יכול לומר לפני התפילה יהי רצון זה, כי יודע שהגיע הבוקר.

ת. יכול.

ש. אם יצא בבוקר להתפלל שחרית ותיקין, ולפתע רואה אדם שצריך עזרה דחופה לא פיקוח נפש, כגון שתקוע לו הרכב

י. בעלון מים חיים לגאון ר' יהודה אריה דינר שליט"א גליון 309 הביא שאלה באבל בתוך שנה שרגיל להתפלל ותיקין, ואין לו מניין להיות בו ש"ץ (בגלל האבילות) אלא מאוחר יותר. האם עדיף להתפלל ותיקין ורק לומר קדישים או להתפלל מאוחר יותר ולהיות ש"ץ. והשיבו מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל ורבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שעדיף להתפלל ותיקין, אפילו בלי להיות ש"ץ, שזו זכות גדולה יותר עבור אביו.

יא. בספר הליכות האיש מהנהגות מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל עמוד ז' הביאו שאינו אומר מודה אני זה לא בשחרית ולא במנחה ולא במעריב. ושאלוהו שהביאור הלכה אומר לומר זאת, והשיב, מספיק להגיד מה שכתב בסידור.

יב. עיין בתשובות והנהגות ח"ג סימן לב' עמוד לה'.

בקובץ מבקשי תורה ח"ג עמוד רמח' מובא שנשאל מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל ע"י תלמיד בישיבה האם להתפלל כותיקין או להתפלל בישיבה, והשיב שודאי ותיקין דבר גדול ושמור ומורה עליו, אבל בחור בישיבה צריך לשמור על סדרי הישיבה וע"כ עליו להתפלל בישיבה.

ש. בעולם הישיבות נהגו מלפני הרבה שנים, שתפלת שחרית לא מתפללים כותיקין. כיצד ינהג בחור שנפשו חשקה להתפלל ותיקין ורבני ישיבתו לא מסכימים לו כדי לא להחליש את סדר תפלת הישיבה.

ת. יכול להשתמט להתפלל ותיקין ואח"כ יתפלל עוד פעם בלי שם ומלכות.

ש. מי שנוהג בכל השנה שלא מקפיד להתפלל ותיקין, האם בעשרת ימי תשובה יהא ראוי שיתחזק להתפלל ותיקין.

ת. כן.

ש. בגמ' בפסחים ב' ע"א מובא שלעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב, ולכן יש ענין לצאת כשיש אור. לפי"ז יש לעיין האם

זה מעלה ועצה טובה, אבל אם צריך לצאת קודם רשאי, כגון שרוצה להגיע למקום רחוק מבעוד יום, לחסוך זמן בנסיעה, יוכל לצאת גם כשעדיין חושך, או בכל גווני לא ראוי שיצא מוקדם כדי שיצא בכי טוב.

ת. אם אין יכול ליקח עמו אור. יי

ש. מי שרוצה לנסוע מחוץ לעיר להגיע לכותל המערבי להתפלל שם ותיקין, האם לא ראוי שיסע לפנות בוקר, כי לא יוצא בכי טוב, או מכיון שנוסע להתפלל שם שחרית ותיקין, שומר מצוה לא ידבר דבר רע, ושפיר יוכל לצאת מוקדם בבוקר הגם שזה חושך עדיין.

ת. היכא דשכיח הזיקא לא סמכי' אניסא.

ובענין שמירת סדרי הישיבה ראוי להוסיף את מה שהיה אומר המשגיח הגה"צ ר' נתן וואכטפויגל זצוק"ל בלקט רשימות אלול וימים נוראים עמוד מג' שאמר מה שצריך לזכות בישיבה היא קבלת עול תורה והמשמעות היא לשמור את סדרי הישיבה. שמירת הסדרים זה גופא עול תורה. סדרי הישיבה, הנהגת הישיבה, רוח החיים של הישיבה כל זה נכנס בגדר עול תורה. ובכל יום צריך לקבל עול תורה. ועד כמה שלא נזהרים בסדרי הישיבה שכוללים תפלה וסדר מוסר, יש ח"ו סכנה להצלחה, והמתבונן וחושב על עול תורה יזכה להצלחה.

עוד נשאל שם בענין המתפלל בכל יום במנין קבוע ואירע שהיה ער בשעת הנץ החמה היכן התפלל. ותיקין שאין צריך לקרוא ק"ש אלא יקראנה בברכותיה כדרכו.

יג. עיין בחשוקי חמד פסחים עמוד מב מה שכתב בזה.

בדין לעבור לפני המתפלל

נערך ע"י הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח

לעבור בפני קמן המתפלל

שאלה: אם מותר לעבור בפני קטן המתפלל שמונה עשרה תשובה: לא.

והסתפק בזה בשו"ת כרם שלמה ס' נ"ו, וכן הטהרת השלחן ס' ק"ב, ובס' מעשה איש ח"ה עמ' קע"ה בשם בעל קהילות יעקב זצ"ל להחמיר בזה, וכן בס' דעת נוטה תפילה עמ' שפ"ג בשם החזו"א להחמיר וכ"כ בשם החזו"א בס' אורחות איש פי"א ה"ג, וכ"פ בס' הליכות שלמה תפילה פ"ח אות ל"ה, ובשו"ת חקי חיים ח"ה ס"כ, וכן השיב מרן בס' אשי ישראל בתשו' הגר"ק תשו' קכ"ד וכן הביא בשם מרן בשו"ת רבבות אפרים ח"ב ס' מ"ח אות ט"ו, וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"ד ס' מ"ד אות קנ"ב, בשם הגר"י קמנצקי זצ"ל, וכן מבו' בס' תורת משה להחת"ס פרי יתרו, אולם באשל אברהם מבוטשאטש ס' ק"ב להתיר לעבור בפני המתפלל קטן אף שהגיע לחינוך עי"ש, וכן מובא בשם מרן הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל בס' כאיל תערוג תפילה עמ' קנ"ו להתיר עי"ש, ובספר שפתי איל [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] עמוד י"א עי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט ס"ח ובשו"ת ישיב יצחק ח"ד ס"ה, ובספר חנוך לנער להגר"י בלוי זצ"ל פי"א הערה ה' ובשו"ת שער שמעון

אחד ח"א ס' י"ט, וכן בשו"ת מציון תצא תורה שאלה י"ט עי"ש, ובספר מאיר עוז ס' ק"ב ס"א, ובס' חינוך הבנים כהלכתו ח"א פי"ב ס"ח ובס' אשי ה' פ"ח ס"ו ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק ט"ז סימן ב', ובשו"ת אבני דרך ח"ז ס' י"ז ובס' ד' אמות של תפילה ביאורים ס' ט"ו פ"ד, ובספר גם אני אודך חלק א' סימן נ"ה, ודעת הגר"ש דבלציקי זצ"ל [בתשו' להרב ישראל לבן] שאסור לעבור בפני קטן.

לעבור בפני שוטה המתפלל

שאלה: אם מותר לעבור בפני שוטה המתפלל שמונה עשרה. תשובה: כן.

ולכאור' ה"ז תלוי באיזה דרגת שוטה הוי, וברמב"ם פ"ט מעדות ה"ט, שיש חמש דרגות בשוטה עי"ש. ועמש"כ בשו"ת משנת יוסף חי"א ס' קי"ג או"ג עי"ש, ובשו"ת משנת יוסף חי"ב ס"ו קי"א הביא מהגר"ש זצ"ל בשוטה ששולחים אותו לחנות ויודע מה לקנות מצטרף למנין עי"ש, ובשו"ת משיב נבונים ח"ד ס"ג מש"כ ובשו"ת ויברך דוד תפילה ח"ב ס' שמ"ז. ואולם בס' תפילה כהלכתה פ"ח ס' מ"ד דשוטה אין מצטרף למנין עי"ש, וא"כ ה"ז תליא אם מותר לעבור בפניו כה"ג שמצטרף למנין.

לְעֵבֹר בְּפָנֵי סוּמָא

שאלה: אם מותר לעבור בפני סומא המתפלל שמונה עשרה.

תשובה: לא.

וכן דעת הגר"א נבנצאל בשו"ת מציון תצא תורה שאלה י"ח עי"ש, וגם י"ל עפ"מ"כ הכף החיים ס' ק"ב סקכ"ב דאף כשעוצם עיניו אסור לעבור דלא פלוג עי"ש, ובביאור הלכה ס' ק"ב עי"ש ובס' עולת כהן תפילה ס' נ"א אות י"ב עי"ש, ובס' דעת נוטה תפילה ח"א תשו' ש"מ השיב מרן לעניין לעבור בפני מי שעניו עצומות, יש מתירין וראוי להחמיר עי"ש, ועמ"ש"כ לעניין סומא בס' יוצר המאורות או"ח ס' כ"ז ובס' הסומא עמ' 234, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק ז' סימן ט', עי"ש, ובקונטרס פוקח עורים להגר"ט זנגר ס"ק י"ח, ובס' ד' אמות של תפילה ס"ב הערה א'.

לְעֵבֹר בְּפָנֵי אִשָּׁה

שאלה: אם מותר לעבור בפני אשה המתפללת שמונה עשרה.

תשובה: ראוי ליזהר.

וכן השיב מרן בס' דעת נוטה ח"א תשו' ש"ס, ובהערות 9, דמשמע שמעיקה"ד שרי לעבור, ויעו"ש מאי דביאר מרן, ומש"כ בס' ד' אמות של תפילה עמ' כ"ד הערה י"ח עי"ש, ובס' אשי ה' פ"ח ס"ו.

לְעֵבֹר בְּפָנֵי הַמַּתְחִיל לְהַתְפַּלֵּל וְאִמֵּר רַק ה' שִׁפְתֵּי

שאלה: כשאומר ה' שפתי בשמו"ע אם מותר לעבור לפניו.

תשובה: לא.

וכן השיב מרן בס' שאלת רב ח"א עמ' ר"ג, ולכאו' ה"ז תליא במש"כ הביאור הלכה ס' קי"א, אם ה' שפתי הוי מגוף התפילה עי"ש, וא"כ אם נימא דאי"ז מגוף התפילה יהא שרי לעבור, ועמ"ש"כ בשו"ת חיי הלוי ח"ב ס"י אות י', ובס' ד' אמות של תפילה ביאורים ס"ו, ומה שכתבתי בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"י או"ג עי"ש.

לְעֵבֹר בְּפָנֵי הָאוֹמֵר וִידוּי בִּיּוֹה"כ בְּשִׁמוּ"ע

שאלה: אם מותר לעבור בפני האומר וידוי ביוה"כ אחר שאמר ילה"ר.

תשובה: כן.

וכ"כ בשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' ל"ד או"ד ובשו"ת רבבות אפרים ח"ז ס' ל"ד, וכן השיב מרן בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' תנ"א, ולכאו' ה"ז תליא במש"כ הגר"ש קלוגר זצ"ל בחכמת שלמה ס' תרכ"ג אם הוידוי כחלק מהתפילה עי"ש. ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"י אות י"ז עי"ש.

דִּילָג יַעֲלֶה וַיְבֹא לְעֵבֹר בְּפָנֵינוּ

שאלה: השומע חבירו שדילג יעלה ויבוא בשמו"ע, אם מותר לעבור בפניו.

תשובה: לא.

וכ"כ בס' שולחן שלמה ס' רע"א ס"ב, וכן בס' שיח הלכה ס' קי"ד אות כ"ז בשם בעל המנחת שלמה זצ"ל, דשם תפילה הוי גם ללא יעו"י, ולכאו' ה"ז תליא במח' הראשונים בברכות כ"ו, אם ללא יעו"י הוי תפילה והארכנו בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"י, ויעו"ש באות י"ג בנפק"מ זו, ומש"כ בס'

שלמי יוסף ברכות כ"ו, וע"ע בס' אשי ה' פ"ד ס"ו.

לא כיון באבות לעבור בפניו

שאלה: מי שרואה חבירו שלא כיון באבות אם מותר לעבור בפניו

תשובה: אולי.

ובס' שאלת רב עמ' ר"א השיב מרן יתכן שמותר עי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת אז נדברו ח"ג ס' מ"ו ובשו"ת רבבות אפרים ח"ב ס' מ"ח אות נ"ז, ובס' שיח יוסף להגר"י רוט זצ"ל ח"ג ס' ט"ז ובס' מאיר עוז ס' ק"ב ס"א דלא פלוג, וכמש"כ בשו"ת נאות דשא ס' ל"ח, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס"י אות י"ג עי"ש.

מתפלל נדבה לעבור לפניו

שאלה: המתפלל נדבה אם מותר לעבור בפניו

תשובה: לא.

ובשו"ת כרם שלמה או"ח ס' נ"ו כתב שמותר כיון שאי"ז חובה, אולם בשו"ת נאות דשא ס' ל"ח דלא פלוג ואף אם מתפלל במקום איסור אין לעבור עי"ש, ובס' מאיר עוז ס' ק"ב עמ' ש"נ ובס' אשי ה' פ"ד ס"ו יעו"ש.

מתפלל שמו"ע במיטה

שאלה: חולה המתפלל שמו"ע במיטה אם מותר לעבור בפניו

תשובה: יתכן.

וכן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך חלק ג' שאלה מ"א, עי"ש, ובס' שאלת רב ח"א עמ' קצ"ח, ועמש"כ בזה בשו"ת

תשובות ישראל ח"ג ס' ק"י אות מ"א ובס' מאיר עוז ס' ק"ב עמ' שמ"ד, ובספר גם אני אודך תשובות הג"ר יקותיאל ליברמן, סימן ל"ב, ובספר אשי ה' פ"ד ס"ח עי"ש. ואולם בס' דעת נוטה ח"א תשו' שס"ח השיב מרן להחמיר בזה עי"ש.

לעבור בפני המתפלל להרים ספר

שאלה: אם מותר לעבור בפני המתפלל בכדי להרים ספר שנפל

תשובה: לא.

ובס' שאלת רב ח"א עמ' קצ"ט השיב מרן אם מפריע לך עי"ש, ובספר שפתי איל [היו"ל ע"י מכון גם אני אודך] עמוד י"א, ומה שכתב בספר אהל יעקב כבוד ספרים, פי"ב סימן י"ב, ובקובץ המאור תשרי חשוון תשע"ט עמ' ק"ז יעו"ש, ובשו"ת שבט הלוי ח"ז ס"כ מש"כ בזה.

לעבור בפני המתפלל ליקח שופר בא"י

שאלה: אם מותר לעבור בפני המתפלל ליקח שופר בחודש אלול לתקוע, שהוי רק מנהג.

תשובה: מותר, כי זה גם צרכו.

והגר"א נבנצאל כתב לי דאין לעבור. ולכא' י"ל בזה עפמש"כ הלבוש או"ח ס' תקפ"א דטעם תקיעת שופר באלול שעי"ז יתעורר לתשובה, וא"כ מקיימים בהכי מצות תשובה, ושפיר שרי לעבור לצורך מצוה וצ"ע.

לוי לעבור ליטול ידי הכהנים

שאלה: לוי אם מותר לעבור בפני המתפלל ליטול ידי הכהנים לברכת כהנים

תשובה: לא.

ואולם בס' הליכות שבט הלוי סדר היום פי"ג ס"ט, שהוא בכלל דבר מצוה דשרי לעבור עי"ש, וכן בס' אשי ישראל פכ"ט הערה נ"ד בשם בעל המנחת שלמה דשרי, ודעת מרן דאסור עי"ש, וכן דעת הגר"ש דבליצקי זצ"ל בספר גם אני אודך על עניינים שונים, חלק ב' סימן מ"ד, שאין לעבור, וכן דעת מרן הגר"נ קרליץ שאסור כמובא בקובץ המאור תשרי חשוון עמ' ק"ז, ואולם דעת בעל משנה הלכות זצ"ל שמותר עי"ש, ובספר גם אני אודך חלק ב' סימן מ"ז אות י"ד, השיב הגר"א נבנצאל שאסור, ומה שכתב בזה בתשו' והנהגות ח"ג ס' מ"ח ובשו"ת משנת יוסף ח"ב ס' כ"ז או"ט ובשו"ת שערי יושר ח"ג ס' ל"ג סק"ב, והסתפק בזה בס' תפילה כהלכתה פי"ד הערה פ"ד עי"ש, ומש"כ בס' שיח תפילה עמ' קעא ובשו"ת דברי בניהו ח"ו ס"י או"ג, ובס' ד' אמות של תפילה ס"ו פ"ב ס"ב ובשו"ת אבני דרך ח"ח ס' צ"ד, וע"ע בשו"ת אור לציון ח"ב עמ' ע', ובס' הליכות אמרי סופר ש"א ס' ק"י. ומה שהשיב מרן בדעת נוטה ח"א תשו' שנ"ז.

כהן לעבור לבר"כ

שאלה: למאי שנקטו הפוסקים שמותר לעבור לצורך מצוה כבר"כ, אם צריך להמתין עד שיגיע ממש לבר"כ, או יכול לפסוע קודם.

תשובה: טוב שימתין.

וכן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך חלק ג' תשובה ע"ה, וכן נקט הגר"א נבנצאל בספר גם אני אודך חלק ב' סימן מ"ז שאלה ק"ד.

ועיקר הדבר להתיר לעבור לבר"כ, כתב מרן בס' דעת נוטה ח"א תשו' שנ"ה בשם החזו"א להתיר עי"ש, ובס' חוט שני תפילה עמ' קצ"ו כתב צ"ע בזה עי"ש אולם בס' הליכות שלמה תפילה פ"ח הלכה ל"ג להתיר, וכן בשו"ת משנת יוסף ח"ד עמ' ק"כ עי"ש ומש"כ בס' ד' אמות של תפילה עמ' ס"ב ס"ד ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ח"ש סגל, חלק א' סימן כ"ג, ובספר אשי ה' פ"ט ס"ג ובשו"ת שערי יושר ח"ג או"ח ס' ל"ד.

סיים שמו"ע ועדיין לא פסע

שאלה: גמר שמונה עשרה ולא פסע אם מותר לעבור בפניו.

תשובה: כן.

וכן השיב מרן בס' שאלת רב ח"א עמ' ר"ב עי"ש, ומש"כ מרן בס' שיח השדה ברכות ח"ג י' ב', ומש"כ בזה בשו"ת אז נדברו ח"ו ס' מ"ז ובספרו בית ברוך כלל כ"ו ס"ק כ"ד ובשו"ת בצל החכמה ח"ו ס' ל"ב ובשו"ת שערי יושר ח"ב ס' י"ט בשם הגר"נ קרליץ דשרי עי"ש ובשו"ת שערי יושר ח"ד ס' כ"ז או"ב. ובס' חוט שני שבת ח"ב עמ' רצ"ח, ומה שהשיב מרן בס' דעת נוטה ח"א תשו' של"ז.

לעבור בפני האומר קדיש

שאלה: אם מותר לעבור בפני האומר

קדיש

תשובה: לא נזכר.

ובשערי תשובה ר"ס נ"ו להחמיר, וכ"פ בכף החיים ס' נ"ה סק"ט, והבן איש חי פר' ויחי אות י', אכן בשלחן הטהור כתב להתיר,

מה טובו אהליך יעקב | ברין לעבוד לפני המתפלל

לט

ובס' הזיכרון שירת מרים עמ' קכ"ה נראה   ובס' אורח כהלכה עמ' קל"ג ובס' הליכות
דדעת מרן להחמיר בזה עי"ש ובשו"ת אבני   שלמה תפילה פ"ו ס' י"ד ובשו"ת וישב יוסף
דרך חיי"ג ס' ט"ו ובס' אשי ה' פ"ד ס"ט,   ח"ב ס"י.

הלכות תחנון

עם הוספות ומראי מקומות מהגאון הרב מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח

דוד ח"ד ס' י"ב ובשו"ת שבט אפרים ח"א
ס' י"א ובשו"ת בארו של אברהם ח"ב ס' י"א
ובס' מתורתו של רבי פנחס ח"ב עמ' של"ג,
ובשו"ת אבני דרך חי"ג ס' כ"א ובשו"ת
ויברך דוד תפילה ח"ב ס' תמ"ט, ובשו"ת
ויברך דוד נישואין ס' קצ"ג ובשו"ת ודרשת
וחקרת ח"ד ס' כ"ב ובס' האירוסין והנישואין
השלם ח"א עמ' תי"ד.

סברו שיש חתן ולא אמרו תחנון

שאלה: אם חשב החזן שיש חתן והתחיל
לומר קדיש, והוברר שאין חתן, האם יאמרו
תחנון.

תשובה: ימשיך.

בספר הליכות חיים ח"א עמ' נ"ב השיב
מִן שֶׁר שְׁלִיט"א: והוא רחום צריך לומר, ותחנון
יש מקילין. וכן מובא בספר ארחות רבינו
חי"ג עמ' רכ"ה, בשם החזו"א להקל. וע"ע
שו"ת להורות נתן ח"ו ס"ז, ובספר אשי
ישראל פכ"ו הערה א ופכ"ז הערה קי"ז,
ובספר עבודת אפרים ח"א פ"ב עלה ג'.

חתן המשלים מניין

שאלה: חתן המשלים מניין ואינו מתפלל
עמם, האם פוטרם מתחנון.

תשובה: כן.

ובס' ויכתוב מרדכי עמ' שס"ט השיב
מִן, דהמנהג להקל.

תחנון ביום החופה, והחופה לאחר
השקיעה

שאלה: חתן המתפלל סמוך לשקיעה,
והחופה אחרי השקיעה, האם פטור מתחנון.
תשובה: לא.

וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' י"ח,
ובשו"ת שאילת שאול ח"א סי' יט. וע"ע
ארחות רבינו חי"ג הוספות עמ' כ ובשו"ת
שבה"ל ח"ט סי' רע"ד, שו"ת רבבות אפרים
חי"ג סי' תק"צ, ובספר מאיר עוז סי' קל"א
עמ' ל"ח.

חתן הלומד בבית הכנסת

שאלה: חתן הלומד בבית הכנסת, האם
פוטר את המתפללים מתחנון.

תשובה: כן.

וכ"כ בספר הליכות שלמה תפילה פי"א
ס"ז, וכן השיב מִן שֶׁר שְׁלִיט"א בקונ' ידון משה
ח"ב עמ' קנ"ח, ובספר ויכתוב מרדכי עמ'
שס"ט, וע"ע בספר ישמח לב עמ' רח"צ. ועי'
בספר שערי ציון ח"ב עמ' ת"ה, ומש"כ
בספר מקור חיים סי' קל"א ס"ד, ובספר דעת
תורה סי' קל"א ס"ד. ובספר משנת איש ח"א
עמ' כ"ט מובא מהגריש"א זצ"ל שאין פוטר.
ועי' מש"כ בזה בשו"ת חקי חיים ח"ד סי'
ל"ו ובשו"ת ויברך דוד ח"א סי' כ"ד. ובספר
דבק טוב פ"ט ס"ט כתב בשם הגר"מ
שטרנבוך שליט"א שפוטר. וע"ע בשו"ת ויען

תשובה: את הנשים יתכן שפוטרת.

וראה מה שהשיב ע"ז מרן שליט"א בספר הליכות חיים ח"א עמ' נ"ב, ובספר ישמח לב נישואין ח"א תשו' הפוסקים שאלה צ"ד, ובספר ידון משה ח"ד עמ' קס"א. ובשו"ת שבט הלוי ח"ה סו"ס י"ב, ח"ח סי' כ"ד, כתב שאין פוטרת אא"כ באים לבית הכלה. ועי' שו"ת ישכיל עבדי ח"ז השמטות ס"ג, דברי בניהו חכ"א סי' י"ז, הלכתא מאורייתא ח"א כרך ג' עמ' שכ"ח, עבודת אפרים ח"ב פכ"א, דברות אליהו ח"ט סי' ט"ו, שו"ת אבני דרך ח"ג סי' נ"ד אות ד', ובשו"ת ויברך דוד תפילה ח"ב ס' תמ"ו ובס' מאיר עוז ח"ה עמ' מ' ובשו"ת דברות אליהו ח"ט סי' ט"ו ובס' וישמע משה ח"ב עמ' ס' ובס' רץ כצבי ענייני נשים ח"א ס"ה אות י"ד ובס' דבק טוב פ"ט ס"י ובשו"ת אגרות תורה או"ח סי' כ"ז ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו סי' ל' ובשו"ת בארו של אברהם ח"ב סי' י"א או"ז ובגלין פנינים ע"ה ובספר זכר עשה עמ' שצ"ז, ובשו"ת אהלי שמעון או"ח ס"ט, בתשובה למח"ס גם אני אודך, ובספר אוצר ישעך להגרי"ח סופר סי' כ"ג, ומה שהארכתי בזה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ג' סימן ב', עי"ש.

חתן בר מצוה בתחנון

שאלה: האם חתן בר מצוה אומר לעצמו תחנון.

תשובה: אומר.

בספר דרכי חיים ושלום אות קצ"ב מובא שלא היה אומר תחנון כשהיה חתן בר מצוה במנין. וכן נקטו בשו"ת ישכיל עבדי ח"ד סי' י"א ובשו"ת משפטי עוזיאל או"ח מה"ת סי' י"א, ובספר קצות השלחן סי' כ"ד סקי"ט.

וכן הביא בספר בית חתנים פט"ו סי' י"ב בשם בעל אור לציון זצ"ל שחתן נמצא בביהכ"נ אין אומרים תחנון. ועי' שו"ת אבני ישפה ח"א ס"כ, שו"ת ישכיל עבדי ח"ז השמטות ס"ג, שו"ת משנת יעקב ח"ד עמ' קל"ח אות ה', שו"ת רבבות אפרים ח"ה סי' פ', ובשו"ת אבני דרך ח"ג סי' כ"א, ובשו"ת ויברך דוד נישואין סי' קל"ג וע"ע בס' ומשחרי ימצאונני ח"א עמ' קס"ד במשלים מנין אם מצטרף ל' ראשונים.

חתן שהתפלל עד ישתבח

שאלה: חתן או בעל ברית שהתפלל במנין עד ישתבח והלך, האם פוטר מתחנון.

תשובה: לא.

בשו"ת רידב"ז ח"א סי' קע"ט, ובאשל אברהם (בוטשאטש) סי' קל"א ס"ד, כתבו שאם יצא חתן קודם תחנון אומרים, וכן צידד בתשובות ונהגות ח"ג סי' נ"ה. ועי' שו"ת רבבות אפרים ח"ה סי' פ' אות ב', ובשו"ת ויצבור יוסף ח"ג סי' כ"א, שאין אומרים תחנון עי"ש, ובספר התפילה והלכותיה ח"א פכ"ד סי' ל"ט. ועיין עוד בספר שפתי איל [היוצא לאור על ידי מכון גם אני אודך] עמוד י"ב, ובשו"ת אבני ישפה ח"א סי' כ"א ובשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ב סי' י"א ומה שהשיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' ובס' הליכות חיים ח"ב עמ' נ"ח, וע"ע בס' תורת חיים עמ' ק"א בחתן שבא לקריה"ת יש דיעות אם פוטר וספק תחנון לקולא בתשו' מרן עי"ש.

האם כל"ה פוטרת מתחנון

שאלה: כלה הנמצאת בעזרת נשים האם פוטרת את האנשים מתחנון.

כ"ד, ובשו"ת משנת יוסף חי"א סי' כ"ט, ובשו"ת ויברך דוד ח"א סי' כ"ד, ובס' כאיל תערוג תפילה עמ' ר"ד ובשו"ת דברי בניהו חכ"ט סו"ס ס"ז, ובשו"ת אבני דרך חי"ג ס"כ ובשו"ת נהרות איתן ח"א ס"ו ובשו"ת אבני לוי ח"ב או"ח ס"ז ובשו"ת עטרת פז ח"א כרך א' עמ' ס"ה.

פרע וִלָּא מִלֵּי הָאֵם פּוֹטֵר מִתַּחֲנוּן

שאלה: מי שפורע המילה ולא מל, האם פוטר מתחנן.

תשובה: לכאור' לא.

עיי' מה שהשיב בזה מרן שליט"א בספר אשי ישראל תשובה רכ"ז, ובספר וישמע משה ח"ג סי' לא. והפרמ"ג בספר נועם מגדים ס"א נקט שפוטר, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות חי"ג סי' כ"ה, ובספר בריתי שלום ס"ד ס"ו, וכן הביא בספר מילה שלמה פי"ב תשובה ל"ט בשם הגריש"א זצ"ל. אולם בס' וישמע משה ח"ג סי' ל"א הביא ממרן שפוטר, ועיי' בס' תורת הברית פ"ה סי' כ"ו ובשו"ת דברי בניהו חכ"ח סי' י"ד ובס' כאיל תערוג יו"ד עמ' רל"ג ובס' כאיל תערוג תפילה עמ' ר"ד, וע"ע בשו"ת מתת ידו ח"ב סי' י"א במוצץ אם פטור מתחנן, ובספר גם אני אודך על ברית מילה, אות ק"ד.

מִילַת גֵּר הָאֵם פּוֹטֵרֶת מִתַּחֲנוּן

שאלה: האם מילת גר פוטרת מתחנן.

תשובה: כן.

בספר אוצר הברית ח"ב פי"א ס"ד הביא בשם הגרשז"א זצ"ל שאין פוטר, וכן הביא באשי ישראל פכ"ה הערה צ"ב. אולם בספר הליכות שני עמ' רל"ו הביא בשם מרן הגר"נ קרליץ שליט"א שפוטר מתחנן. ועיי' שו"ת

אולם בשו"ת אז נדברו חי"א סי' מ"א כתב שמנהג האשכנזים לומר. ועיי' שו"ת ציץ אליעזר חי"ח סי' נ"ג וחי"א סי' ד', ובספר חנוך לנער פ"מ הערה ח', אשי ישראל פכ"ה הערה ע"ט, שו"ת מים חיים ח"א סי' כ"ב, שו"ת שרגא המאיר ח"ו סי' קס"ד אות ג', שו"ת מקוה המים ח"ג סי' י"ב, ספר חינוך הבנים כהלכתו ח"א פי"ב סי' כ"ג, ובארוכה בס' אוצר בר מצוה פ"י ומש"כ בשו"ת בירורי חיים ח"ג סו"ס ט"ו ובשו"ת אבני דרך ובס' בר מצוה כהלכתו פי"א סי' י"ז ובס' עטרת אבות מנהגי מרוקו ח"ג פל"א ס"ד ובשו"ת אליבא דהלכתא ח"א סי' י"ט ובשו"ת ויברך דוד תפילה ח"ב סי' תנ"ז ובקונ' דבר מצוה פ"כ ס"א. ובס' קצות השלחן בדח"ש סי' ס"ה ס"ק ט"ו, שמנהג הספרדים שאין אומרים עיי"ש וכ"כ בס' נתיבי עם סי' קל"א ס"ד ובשו"ת מים חיים סי' כ"ב, ואולם בשו"ת שואל ונשאל ח"ג סי' תקי"ג שאומרים תחנן עיי"ש, ומש"כ בשו"ת נאה משיב סי' כ"ב ובס' הליכות אמרי סופר ח"א עמ' רל"ג ובשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' מ"ה חי"ג סי' י"ח ובס' מאיר עוז ח"ה סי' קל"א ובס' משנת בר חיובא סי' י"א ובס' אוצר בר מצוה פ"י ובס' אדרת שמואל עמ' ל"ו ובס' משכנות אפרים סי' קע"ו בהערה.

מוֹהֵל שֶׁמִּסְתַּפֵּק אִם יֵשׁ בְּרִית

שאלה: מוהל שמסתפק אם יהיה לו היום ברית, האם יאמר תחנן.

תשובה: ספק תחנן להקל [מ"ב בשעה"צ סי' קלא אות טו]. וכ"כ בשם מרן בס' דרך שיחה ח"א עמ' ק"ג דספק תחנן לקולא עיי"ש.

עימש"כ בזה בשו"ת ושב ורפא ח"ג סי'

הלכתא מאורייתא ח"ג עמ' א' שכ"ה, שו"ת מרכבות ארגמן ח"ב יו"ד סי' ט"ז, משנת הגר פ"ח עמ' קכ"ז, ובס' תורת הברית פ"כ ס"מ ובס' חוט שני חובת הלב עמ' ק"ל שאין פוטר ובס' משפט גרים ח"ב עמ' שפ"ח ובס' הליכות שלמה תפילה עמ' קל"ז ובתשו' והנהגות ח"ג ס' נ"ד.

האם לומר למוהל לצאת

שאלה: מוהל קבוע שמתפלל במנין, האם ראוי לומר לו לצאת כדי שלא יפטור את הציבור מתחנון בכל יום.

תשובה: חלילה.

עי' מש"כ בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כ', שו"ת משנת יוסף ח"י סי' ל"ב, שו"ת ויברך דוד נישואין סי' קצ"ג, תשובות והנהגות ח"א סי' קל"ה ח"ה ס' נ"א, ארחות רבינו ח"ג עמ' ר"י, תפילה כהלכתא פט"ו הערה מ"א מ"ג. ומה שהשיב מרן בס' תשו' הגר"ח עמ' תקצ"ב, ובס' מתורתו של רבי פנחס ח"ב עמ' של"ג ובשו"ת משנת יוסף ח"ד או"ח ס"ח, ובספר גם אני אודך על ברית מילה עמוד פ"ד, ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס' ל"ז וע"ע בשו"ת שערי יושר ח"ב ס"כ.

תחנון בשאר המנינים

שאלה: כשיש ברית במנין הראשון, ואבי הבן מתפלל במנין הראשון, האם פוטר שאר מנינים שמתפללים אח"כ.

תשובה: לא.

וכן השיב מרן שליט"א בספר אשי ישראל תשובה רכ"ד, וכן נקט בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' כ"ד, וכ"כ בכף החיים סי'

קל"א ס"ק פ"א, עי"ש. וע"ע שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' ט'. ובשו"ת אבני דרך ח"ד ס' כ"ה ובשו"ת ויברך דוד תפילה ח"ב ס' תמ"ב ובשו"ת בצל החכמה ח"ד ס' קמ"ו ובשו"ת דברי משה ח"א ס"ג.

לא אמרו תחנון ולבסוף נדחה הברית

שאלה: לא אמרו תחנון בביהכנ"ס משום שהיה אמור להיות ברית, ואח"כ נדחה הברית, האם חייב בתחנון. תשובה: לא.

פדיון הבן האם פוטר מתחנון

שאלה: אב שפודה את בנו ביום זה, האם פוטר את הציבור מתחנון. תשובה: לא.

וכ"כ מרן שליט"א בדרך אמונה הל' ביכורים פי"א ס"ק כ"ט. וכן נקט בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' רמ"ח או"ג. אולם בספר הליכות שלמה תפילה פי"א ס"ט כתב שפוטר. ועי' שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' י"א, שו"ת אהל יששכר סי' ל"ח אות ד', שו"ת מגדנות אליהו ח"א סי' ל"ג, שו"ת אבני ישפה ח"ח סי' כ"ב, שו"ת מעדני מלכים סי' קפ"א אות ט', שו"ת להורות נתן ח"י סי' ט"ז אות ד', ספר חשוקי חמד בכורות דף מ"ט ע"ב, שו"ת נצח יוסף ח"א ס"ד, ישמח משה ח"א עמ' שט"ז, עבודת אפרים ח"ב פ"ה, ובשו"ת אבני דרך ח"ג סי' כ"ה ובס' פדות אהרן פכ"ד ס' י"ב.

תחנון ביום שזכה להוציא ספר

שאלה: ביום שזכה להוציא ספר ושמח מאוד, האם זה פוטר מתחנון. תשובה: לא.

עיי' שו"ת חתן סופר ח"ב עמ' קנ"ב, שפוטרי. ועיי' מש"כ בזה בספר חוקת עולם בהקדמה ובספר יומא טבא לרבנן ס"ב. ובשו"ת ויברך דוד תפילה ח"ב ס' תנ"ח ובס' דברי שמואל מועדים עמ' קפ"ח ובשו"ת אבני דרך ח"ט ס' י"ח בתחנן בסיום מסכת עיי"ש.

תחנן במקום שאין אומרים בימי יארצייט

שאלה: מי שמתפלל במקום שאין אומרים תחנן ביום שחל יארצייט, האם יאמר תחנן לעצמו.

תשובה: יאמר בלי נפילת אפים.

וכן השיב מרן שליט"א בקונטרס גם אני אודך חלק ב', ובספר מאיר עוז סימן קל"א עמ' מ"ו, וכ"כ בספר תפילה כהלכתה פט"ו הערה ל"ז בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. ובספר בית ברוך על חיי"א סי' ל"ב ס"ק קצ"א כתב שלא יפרוש מהציבור, עיי"ש. אולם בשו"ת אור לציון ח"ב פ"ט ס"ב כתב שיאמר לעצמו. ועיי' בזה בשו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' מ"ו אות ב', שו"ת שבט הלוי חיי"א סי' רמ"ח אות ג', שו"ת קנין תורה ח"ה סי' י"ב, שו"ת דברי אפרים אליעזר סי' ט"ו, שו"ת חיי הלוי ח"ב סי' ט"ו אות ג', שו"ת ויברך דוד ח"א סי' כ"ד, שו"ת נחלת פנחס ח"ב סי' י"ב, שו"ת מבשר טוב ח"א ס"ט, שו"ת משנת יוסף ח"ז סי' כ"ח, שו"ת שם אריה או"ח סי' י"ד, ספר קצות השולחן סי' כ"ד אות י"ט. וע"ע בשו"ת דבר יהושע ח"ג סי' ע"ד אות ה' ובשו"ת שבט הלוי ח"י סי' קנ"ו או"ב חיי"א סי' רמ"ח או"ג, ובס' בין פסח לשבועות פ"ח, וכן השיב מרן בס' מאיר

עוז ס' קל"א עמ' מ"ו שיאמר בעצמו ללא נפ"א, ועיי' עוד בספר שפתי איל [היוצא לאור על ידי מכון גם אני אודך] עמוד י"ב, ובשו"ת ויברך דוד תפילה ח"ב ס' תס"ה.

אשכנזי בבית כנסת ש' ספרדים

שאלה: המתפלל בבית הכנסת של ספרדים שאין נופלים על אפיהם בתחנן, הא יעשה כמותם, או יכול ליפול על אפיו.

תשובה: יאמר בלי ליפול.

וכן כתב בספר הזיכרון שירת מרים עמ' קכ"ח בשם מרן שליט"א, שלא יפול משום לא תתגודדו, עיי"ש. וע"ע מה שהשיב מרן שליט"א בספר דעת נוטה תפילין תשובה קע"ד. וע"ע בענין זה בשו"ת להורות נתן חט"ו ס"ו, שו"ת נתיבות אדם ח"א ס"ד, הליכות שלמה תפילה בה"ל ה"ה אות ל"ח, שו"ת משנת יוסף ח"ז סי' מ"ט, שו"ת באר שרים ח"ה סי' י"ז אות ב', ספר אשי ישראל פכ"ה הערה א', פסקי תשובות סי' קל"א אות ח', שו"ת אז נדברו ח"ה סי' כ"ו, שו"ת אבני דרך ח"ח סי' ק"ט, שו"ת מנחת שמואל ח"ב עמ' רי"ב, ובקובץ אליבא דהלכתא גליון פ"ט עמ' קפ"ז יעו"ש, ומש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ט סי' מ"ז ובשו"ת דברות יעקב ח"ג ס"ג ובשו"ת חמדת יוסף ח"ד סי' ס"ה ובשו"ת שערי יושר ח"ד סי' ל"א ובשו"ת שבט הלוי ח"י סי' קנ"ו ובשו"ת דברי בנייהו חכ"ט סי' י"א ובשו"ת ויברך דוד תפילה ח"ב סי' ת"ע ובס' וישמע משה ח"ג סי' ל"ב ובשו"ת ויצב אברהם ח"א סו"ס י"ד ובס' יגל יעקב עמ' ע"ד ובשו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' מ"ז.

חתן קודם החופה בתחנון

שאלה: חתן שמתפלל בערב החופה
מנחה סמוך לחופה, אם אומרים תחנון.
תשובה: כן.

וכן דעת החזו"א באגרות וכתבים דרך
אמונה בהוראות והנהגות החזו"א עמ' י"ז,
שעד החתונה אומר עי"ש, וכן השיב מרן בס'
עלי שיח עמ' רס"א עי"ש.

תשובות בהלכות מים אחרונים

נערך עם הוספות ומראי מקומות על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א,
מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח

מים אחרונים ברוק

שאלה: כשנמצא בבית הזמנים בטיול כשאינן לו מים אחרונים, אם יכול ליטול ברוק בשעה"ד.

תשובה: לא.

וכ"כ בשו"ת פני מבין אור"ח ס' ל"ח ובשו"ת מנחת אלעזר ח"ג ס' נ"ד, ובשו"ת שארית יהודה (בלום) אור"ח ס' י"ז, ואולם בשו"ת תורת יקותיאל מה"ק ס"ו, כתב להקל בשעה"ד, וכ"כ בשו"ת שרגא המאיר ח"ח ס' פ"ה ועמש"כ בזה בשו"ת מרפא לנפש ס"ג ובשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' פ"א ובשו"ת עולת יצחק ח"א ס' מ"ד אות ה' ובשו"ת באר שרים ח"ג ס' ל"ב ובשו"ת יורו משפטיק ח"א ס"ב אור"ב, ובשו"ת דברי בניהו ח"י ס' י"ג ובשו"ת מרכבות ארגמן ח"א ס"ו אות י"ב ובס' שאו ידיכם קודש עמ' שצ"ב ובס' מראות יחזקאל עמ' נ"ט ובס' מי פנחס פ"ג ס"ה ובס' מנחת גדעון ח"ג פי"ד ס"ז ובקונטרס מים רבים להגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א, פ"א ס' ל"ג ובס' מאיר עוז ח"ח ס' קפ"א ס"ט ובשו"ת עולת יצחק ח"א ס' מ"ד אות ה'.

מים אחרונים בסודה

שאלה: אם יכול ליטול מים אחרונים במי סודה כשאין לו מים.

תשובה: אין ראוי.

וכן השיב מרן בס' עלי שיח עמ' ק"ט ע"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק י"ג סימן ט' הביא ממרן שאין ליטול מים אחרונים בסודה משום בל תשחית, עיין שם, ומש"כ בזה בשו"ת באר שרים ח"ז ס' ל"ה אות י"ד בתשובה למח"ס גם אני אודך, וכן בס' מאיר עוז ח"ח ס' קפ"א ס"ג ובס' דברי שלום עפ"י ח"ג ס' קפ"א עמ' רכ"ה, ובספר גם אני אודך תשובות בעל אבני ישפה זצ"ל, סימן נ"ב, ומה שהארכנו בזה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ה' סימן ב' עיין שם. ובשו"ת ישא יוסף ח"ז סו"ס ל"ח, דשרי ליטול נטילת ידים בסודה, ובבית מתתיהו ח"ד סימן מ' עיין שם.

גזל מים אחרונים

שאלה: מי שגזל מים ונטל מים אחרונים אם יצא המצוה אי הוי מצוה הבאה בעבירה

תשובה: לא יצא.

ועיין מה שכתבו בזה הרבה תשובות לידידי הגאון בעל מח"ס גם אני אודך שליט"א: בשו"ת שערי חיים ח"ב סוף סימן ל"א ובשו"ת דברי בניהו ח"ט"ז סי' י"ד סוף אות י', ובספר ברכת שמואל סו"ס קפ"א ובקובץ בית הלל גליון מ"ו עמוד קט"ז, ומה שכתבתי בבית מתתיהו ח"ב סי' ל"ח, ובספר גם אני אודך, חלק א' סימן ד' עיי"ש.

ניחא ליה לאיניש ליקח מים אחרונים

שאלה: אם אמרינן ניחא ליה לאיניש ליקח טיפת מים שלא ברשות, למצות מים אחרונים

תשובה: כן

ועיין מה שכתב בזה בספר גם אני אודך מתשובותי, חלק ב' סימן ט' עמוד קט"ו עיי"ש. ובבית מתתיהו ח"ג ס"א אות י' ע"ש.

אונן במים אחרונים

שאלה: אונן אם חייב ליטול מים אחרונים דאונן פטור מהמצוות.

תשובה: סכנה

והסתפק בזה בשו"ת מכתם לדוד סי' נ"ג, אולם בספר "ליקוטי משנת יוסף", על הלכות שמחות, תשובות מהגר"י ליברמן שליט"א [שיצא לאור על ידי ידידי הגאון בעל מח"ס גם אני אודך שליט"א] סימן כ"ב שאונן חייב משום סכנת מלח סדומית, ועיין מה שכתב בזה בספר שלמי ציבור דיני אונן ס"ד, ובספר מאיר עוז ח"ח סימן קפ"א ובספר מנחת גדעון ח"ג פי"ד ס"ה, ובספר חיים וחסד פ"ג ס"ח ובשו"ת יעלת חן סי' מ"ט, ומה שכתבתי בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ב' סימן י"א אות ז', עיין שם, ובספר אוצר חיים פ"ד ס"ז. ובספר מי פינחס פ"ב ס"ג, ובספר שערי האמונה פ"ד סימן ל"ז, ומה שכתבתי בבית מתתיהו חלק ג' סימן י' אות ז'.

מים אחרונים על יד קבר

שאלה: אם מותר ליטול מים אחרונים על יד קבר כיון שהוי מצות עשה הוי לועג לרש.

תשובה: מותר

ולכאורה הרי זה תליא בטעם מים

אחרונים, להמבואר בברכות נ"ג ע"א דיליף לה מוהתקדשתם, אם כן הוי בגדר מצות עשה והוי לועג לרש אולם להמבואר בחולין ק"ה שהוי משום מלח סדומית, לא שייך לועג לרש.

מים אחרונים במקום מטונף

שאלה: אם מותר ליטול מים אחרונים במקום מטונף דאין לקיים מצות עשה במקום מטונף

תשובה: כן

ולכאורה גם זה תליא בהנ"ל אם מים אחרונים הוי משום סכנה שפיר יכול לקיים במקום מטונף. ואם הוי מצות עשה ממש, אין לקיים במקום מטונף. ועמש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"ג אות י'.

עוסק במים אחרונים אם פטור ממצות עשה

שאלה: העוסק במים אחרונים אם פטור ממצות עשה, דעוסק במצוה פטור מהמצוה

תשובה: לא.

ולכאורה כיון שמים אחרונים חובה, שפיר הוי עוסק במצוה, אל"ה דנימא דלא חשיב עוסק במצוה שעיקרה מניעה מסכנה, ומה"ט ס"ל למרן שאונן חייב במים אחרונים. ועיין בספר תל תלפיות ליד"נ הג"ר חיים משה דרורי שליט"א בעוסק במצוה אם פטור ממים אחרונים. עיין שם.

מיץ ענבים למים אחרונים

שאלה: הא דאין נוטלין מים אחרונים ביין מפני חשיבותו, אם גם כן מיץ ענבים אין ליטול.

תשובה: כן.

ועיין מה שכתב בזה בשו"ת דברי בנייהו

שהארכנו בזה בבית מתתיהו חלק ד' סימן י"ז. בתשובה לידידי מח"ס "גם אני אודך".

מים אחרונים בממחטות לחות

שאלה: אם אפשר ליטול מים אחרונים בממחטות לחות

תשובה: אין ראוי

וכן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א, חלק ג' שאלה נ"ט, ובשו"ת הגר"ח הנדמ"ח עמוד ל"א, ועיין מה שכתב בזה בספר גם אני אודך תשובות הגר"ח רוטר, חלק א' סימן ה'. ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ב דדון, חלק א' סימן קנ"ו, ועיין עוד מה שכתבו בזה עוד תשובות לידידי הגאון מח"ס "גם אני אודך": בשו"ת דברי בניהו חלק ט"ז סימן י"ד, ובשו"ת שערי חיים ח"ב סימן ל"א, שו"ת יורו משפטיך ח"א סימן ג', ובשו"ת בירורי חיים ח"ד סימן ט"ז אות ד'. ובשו"ת תשובות ישראל ח"ג סימן ק"י אות נ"ט, וחלק ד' סימן קמ"ב, ובשו"ת יד בתשובה ח"א ס"ט, ובשו"ת אליבא דהלכתא ח"ג סימן ע"ז, ובספר מי פינחס פ"ג ס"ט, ובשו"ת וישב יוסף סימן ט"ו, ובשו"ת אורחותיך למדני ח"ז סימן מ"ז, ובקונטרס מים רבים, להגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א, סימן ג'.

מים אחרונים לא הוזכר בסימני הסדר

שאלה: מאי טעמא לא הוזכר בסדר ההגדה מים אחרונים כאחד מסימני הסדר קודם ברכ.

תשובה: אינו אלא משום סכנה.

כן הקשה בס' לקט יושר הל' פסח עמ' 24, ובתשו' שיח יצחק ס' ר"כ ר"ל כיון שליל

חלק ט"ז סי' י"ד, ובחלק כ"ו סי' ב' בתשובה לבעל "גם אני אודך", ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק ה' סימן ט', ומה שכתבתי בספרי גם אני אודך מתשובתי, חלק א' סימן ג' עיין שם. ומה שהארכנו בזה בבית מתתיהו ח"ג סימן כ"א, בתשובה לידידי מח"ס "גם אני אודך". עיין שם.

מים אחרונים בשמן ודבש

שאלה: צ"ע הא דנוטלין מים אחרונים בכל מיני משקים, והמשנ"ב כתב אפילו בשמן ודבש. וצ"ע הא שמן ודבש אין זה מנקה הזוהמא אלא מוסיף ליכלוך ועדיף שלא יקח.

תשובה: גם שמן מנקה.

ועיין מה שכתב לתרץ בספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק י' סימן ל"ה, ומה שכתבתי בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק א' סוף סימן ג'. ובבית מתתיהו ח"ג סוף סימן כ"א בתשובה לידידי מח"ס גם אני אודך, ובשו"ת משנת יוסף חלק י"ד סימן קכ"ו במכתבו אלי, ובספר מי פינחס פ"ג ס"א.

גוי ליטול לזקן מים אחרונים

שאלה: אם גוי יכול ליטול מים אחרונים לזקן שאין יכול בעצמו

תשובה: לא חזי.

ובס' אוצר המים פי"ג ס"ח מדור המים סק"ז הביא בשם בעל השבט הלוי זצ"ל, שגוי אין מסלק הסט"א, עי"ש. ומש"כ בזה בשו"ת מנחת פרי ח"ב סי' י"ד אות ז', ובספר מנחת גדעון ח"ג פי"ד ס' כ"ב עמ' ע"ט עיי"ש והגר"א נבנצל כתב לי שאפשר לתת לגוי שיטול ליהודי מים אחרונים. ומה

או"ח סימן ל', ובשו"ת רבבות אפרים ח"א ס' קמ"א או"ג, ובס' אוצר המים פ"ד ס"ה, ובס' הליכות ביתה ס' י"ב ס"ב ובשו"ת דברי בניהו ח"ח ס' י"ט, ובס' מנחת גדעון ח"ג פי"ד עמ' מ"ז ובקונטרס מים רבים להגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א, ס"א ס"ז ובספרו שערי ציון ח"ב ס' ל"א, וכן הביא ממרן להחמיר בס' מאור עוז ח"ח ס' קפ"א ס"א וכן נקט הגרש"ז כמובא בס' הליכות בת ישראל פ"ג ס"ה. אולם בשו"ת מקוה המים ח"ג סימן י"ז, כתב להקל בזה. ע"ש.

נמל ידיו אחר הסעודה משום שעשה צרכיו אם עולה למים אחרונים

שאלה: כשנטל ידיו אחר הסעודה משום שעשה צרכיו אם עולה למים אחרונים תשובה: כן.

וכן השיב מרן בס' תורת חיים, אולם בס' אריה שאג עמ' תע"ו השיב ע"ז מרן צ"ע, והביא שם מהגר"א חנניה זצ"ל בעל שערי יושר, שאין צריך ליטול ידיו יעו"ש.

מים אחרונים בתשעה באב

שאלה: חולה האוכל בפיקוח נפש בתשעה באב, אם יטול מים אחרונים. תשובה: כן.

וכן הביא ממרן בשו"ת רבבות אפרים ח"א סמן שפ"ד, שצריך ליטול מים אחרונים בתשעה באב, משום מלח סדומית, ע"ש. וכ"כ הטהרת השלחן סימן תקנ"ז עיי"ש. ובספר מי פינחס הלכות מים אחרונים פ"ב ס"ד, ובספר אוצר המים פ"ד ס"ט, ובספר ט' באב שחל בשבת פ"ט ס"י. וע"ע בספר אהל יהושע מהרי"ל דיסקין, [בעריכת ידידי הגאון רבי נחום סילמן שליט"א], סימן קס"ה, ע"ש.

שימורים שמור ממזיקין א"צ מים אחרונים משום סכנה עי"ש, ובס' שלמי מועד עמ' ת"א בשם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, ובס' שערי ציון ח"א מועדים עמ' פ"ג הביא ממרן שמים אחרונים כחלק מברכהמ"ז עי"ש, ומה שכתב בזה בספר פרדס יוסף החדש על הגדה של פסח, ליד ידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, עמוד של"ב, ובספר ברכת מועדיך פסח ס' ל"ז ובספר אהל יעקב ליד ידי הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א, ליל הסדר עמ' קכ"ה, ומש"כ יד"נ הגר"צ תמיר בספר הגדש"פ ברכת נתנאל עמוד צ"ג עי"ש, ומש"כ בשם מרן בס' שיח הפסח עמ' ל"ב וכן השיב מרן בס' פניני שיח עמ' ס"ד עי"ש, ובס' אשד הנחלים עירובין י"ז ע"ב מה שהשיב מרן יעו"ש.

אשה במים אחרונים

שאלה: אשה אם חייבת במים אחרונים.

תשובה: כן.

וכן השיב מרן בס' נזר החיים ס' קפ"א, ובס' בכרי ישראל ס' מ"ח ס"ב הביא מהגר"י מרצבך זצ"ל שבאשכנז לא נהגו נשים בנטילת מים אחרונים עי"ש, ובס' תורת הזימון הנדמ"ח פ"א ס"ד ובס' מי פינחס פ"ב ס"א, ואולם בשו"ת שלמת חיים ס' קע"ד דאשה שייכת במים אחרונים כאיש, וכ"כ בס' תורת חיים [סופר] ס' קפ"א, ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ד ס' כ"ג כתב שלא קיבלו עליהם נשים עי"ש, ובתשו' והנהגות ח"א ס' קע"ד, דלא מצא יסוד להקל, ובס' חוט שני מזוזה עמ' שצ"ו דרוב נשים נוהגות להקל ואין למחות בידן, ומש"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"א ס' צ"ג ובשו"ת ויברך דוד ח"א

בהלכות ברכת האורח

נערך ע"י הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח

בחורי ישיבות בברכת האורח

שאלה: בחורי ישיבה שאוכלים בישיבה, אם צריכים לברך ברכת האורח.

תשובה: לא נהוג.

ובשו"ת אור לציון ח"ב פמ"ו ס' ל"ג שצריכים לברך ע"ש, אולם בשו"ת שבט הלוי ח"א ס' נ"א שאין חייבים וטוב שיברכו ע"ש ובשו"ת משנת יוסף ח"ה סו"ס נ"ג ח"ו ס' ס"ט ע"ש, ובשו"ת עולת יצחק ח"א ס' מ"ד ובשו"ת דברי בניהו ח"ה ס"ד ובשו"ת תורת מאיר ח"א ס' ט"ו ובשו"ת באר שרים ח"ז ס' כ"ד אות ה', ובס' וזאת הברכה פט"ו עמ' 143 בשם הגריש"א זצ"ל ובס' אשרי האיש ח"א עמ' רי"ז שא"צ לומר, ועי' בס' ברכת שלמה ברכות מ"ו ע"ש, וכן השיב מרן בס' לחושבי שמו עמ' רי"ז, ובס' דולה ומשקה קי"ז ובס' ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ב, שבחורי ישיבות א"צ לומר ע"ש, ומש"כ בזה בס' תורת הישיבה פ"ז ס"ח ובקובץ שואל ומשיב ח"ח עמ' רע"ד, ובספר אורח מברך עמ' ק"ל בתשו' הגרי"ט וויס ויעו"ש בעמ' קס"ו בשם מרן, שבחורי ישיבות אין מברכין. וע"ע בס' עבודת עובדיה ח"א פ"כ ס' ס"א.

אורח בתשלום אם חייב לברך

שאלה: אורח שמשלם על הסעודה אם חייב לומר ברכת האורח.

תשובה: אין חייב.

וכן מבוא' במג"א ס' ר"א סק"ב ע"ש, וכ"כ בשו"ע הגר"ז שם ס"ד והמשנ"ב שם סק"ז והערוך השולחן ס"ב, אולם בדעת תורה למהרש"ם ס' ר"א הביא מסידור היעב"ץ, דאף אם משלם על מזונו חשיב אורח לברכת אורח ע"ש, וכ"כ במור וקציעה ס' ר"א שם, ומש"כ בשו"ת באר צבי ס' י"א בהגהה, ומש"כ בהך פלוגתא בשו"ת באר שרים ח"ז ס' כ"ד ובשו"ת דברי ישראל ח"א ס' מ"ט ע"ש ובשו"ת ויצבור יוסף ח"א ס' כ"ט ובשו"ת אבא ב"ם ח"ג ס"ג, ובשו"ת דברי בניהו ח"ה ס' נ"ב, ובשו"ת אבני דרך ח"ג ס' פ"ד הביא מהגר"א נבנצאל שיכרך אף בתשלום, אולם בס' שיח התורה ח"ב עמ' ר"י דאין חיוב בתשלום ע"ש, ובס' כיצד מזמנין ח"א פ"ד ס' י"ד, ובקובץ בית אהרן וישראל גליון ק"ט עמ' קי"ב, ובס' אורח מברך פ"ג ס"ה,

בנים הסמוכים על שלחן אביהם בברכת האורח

שאלה: בנים הסמוכים על שלחן אביהם אם צריכים לומר ברכת האורח.

תשובה: לא נהוג.

ובמג"א ס' ר"א סק"ב דאף בניו הסמוכים על שלחנו אומרים, וכ"פ המשנ"ב שם, ובס' דולה ומשקה עמ' קי"ז השיב מרן ע"ד המג"א דאין נוהגין ע"ש, ומש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' ס"ט או"ג ובשו"ת

מעשה ניסים ח"א ס' ק"ט שאין מברך, אולם בס' כיצד מזמנין ח"א פ"ד ס"ב שמברכין עי"ש, וכ"כ בכף החיים ס' ר"א ס"ק י"ג, ומש"כ בס' אורח מברך פ"ג ס"א.

ועמש"כ בזה בס' תורת הישיבה פ"ז ס"ט ובקובץ שואל ומשיב ח"ח עמ' רע"ד.

בניו הנשואים בברכת האורח

שאלה: בניו הנשואים שמגיעים לביתו לשבת, אם צריכים לומר ברכת האורח.

תשובה: לא נהוג.

ובשו"ת מעשה ניסים ח"א ס' ק"ט אף שס"ל שבניו שאינם נשואין מברך אבל אין מברך בבניו הנשואין עי"ש ובס' דולה ומשקה עמ' קי"ז השיב מרן, לא נהגו והאומרו תע"ב עי"ש, ובס' ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ב השיב ע"ז מרן לא נהגו, ועמש"כ בשו"ת דברי בניהו ח"ה ס"ד עי"ש ובשו"ת אמרות טהורות ח"ב ס' כ"ו.

חתן המתארח אצל חמיו

שאלה: חתן המתארח אצל חמיו אם צריך לומר ברכת האורח.

תשובה: לא נהגו.

וכן השיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' קי"ז ובס' לבנימין אמר עמ' כ"ח.

מוזמן לסעודת מצוה בברכת האורח

שאלה: המוזמן לסעודת מצוה ואוכל שם, אם צריך לומר ברכת האורח.

תשובה: לא.

וכן השיב מרן בס' ויכתוב מרדכי עמ' שנ"ב עי"ש, ומש"כ בשו"ת אבא ב"ם ח"ג

ס"ז עי"ש, ובשו"ת דברי בניהו ח"ה ס"ד ובשו"ת עולת יצחק ח"א ס' מ"ד שאלה ב'.

נכד האוכל אצל סבא

שאלה: נכד האוכל אצל הסבא אם צריך לברך ברכת האורח אם מקרי אורח

תשובה: לא.

וכן השיב מרן בס' דרך אכילה עמ' מ"ז שנכד אינו חשיב אורח עי"ש, ומה שכתב בשו"ת דברי בניהו ח"כ ס"ט ובשו"ת אבני דרך ח"ז ס' ל"ד עי"ש.

אשה בברכת האורח

שאלה: אשה אורחת אם צריכה לברך ברכת האורח.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ה ס' נ"ג אות ובשו"ת באר שרים ח"ז ס' כ"ד אות ד' ואולם בשו"ת שבט הלוי ח"א סו"ס נ"א שאשה אין מברכת עי"ש ובס' אורח מברך פ"א ס' ט"ו בשם הגר"מ שטרנבוך עי"ש, ובעמ' קנ"ה שם בתשו' בעל אמרי סופר זצ"ל מערלוי, שפשוט שאשה מברכת עי"ש.

ברכת האורח בשבת

שאלה: היאך אומרים ברכת האורח בשבת, הא אין מבקשין בקשות בשבת.

תשובה: ברכה מותר.

ועורר כן מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בס' עיונים בתפילה עמ' רע"ו האיך אומרים ברכת האורח הא הוי כשאלת צרכיו עי"ש אולם כתירוצו מרן, כ"כ בשו"ת דברי שלום [קרויז] ס' ט"ז, שברכה מותר, וכ"כ בס' פתח הדביר או"ח ס' ר"פ, וכ"כ בס' זה השלחן

עוז ח"ח ס' ר"א ס"א, ובס' כיצד מזמנין ח"א פ"ד ס"ח.

כהן ואורח בסעודה

שאלה: כשיש כהן ואורח שאינו כהן בסעודה, למי יותר נכון לברך ברכהמ"ז על הכוס לכהן או לאורח.

תשובה: אם שניהם אורחים כהן קודם, ואם בעל הבית כהן ואורח ישראל, יכול בעה"ב לכבד האורח.

וכן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך חלק ב', תשובה פ"ח, ומש"כ להנ"ל בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ה ס' נ"ב ובשו"ת באר אליהו ח"ג אור"ח ס' כ"ו, ובספר גם אני אודך תשובות בעל האבני ישפה זצ"ל, סימן נ"ד, ובשו"ת ישיב יצחק ח"ז ס"ח ובשו"ת דברי דוד ח"ג ס"ח, ובשו"ת דברי בניהו ח"א ס"ד, ובספר אורח מברך סימן ו', עמוד ק"י, בתשובה למחבר ספר גם אני אודך, ובספר כיצד מזמנין ח"א פ"ד ס' י"ט ובס' מאיר עוז ח"ח ס' ר"א ס"א ובקונטרס מים אדירים עמ' נ"ד ע"ש ובקובץ פעמי יעקב שבט תשע"ב עמוד קפ"א, ובספר קדושת הכהנים כהלכתה פ"ו ס' י"א.

להגר"ש דבליצקי זצ"ל ח"א ס' ר"א ס"א דא"ז שאילת צרכיו בברכת האורח ע"ש ובתשובות והנהגות ח"ב ס' קכ"ב. והברכ"י שיו"ר אור"ח ס' קפ"ח כתב שברכת האורח בכלל טופס ברכה דשרי בשבת וא"ז כבקשת צרכיו, וי"ל עפמש"כ בחי' הגרי"ז סוף סוטה סי"ח אור"ג בדעת הרמב"ם שברכת האורח המשך להטוב והמטיב ול"ה ברכה בפ"ע ע"ש, וכ"כ בס' אבן האזל פ"ב מברכות ה"ז ע"ש ומש"כ בזה בס' ברכת אברהם ברכות מ"ו, ובס' נחל שלמה פ"ב מברכות ה"ז, ובס' ברכת שלמה ברכות ס"ה ובקובץ צהר ח"ב עמ' ע"ו ובקובץ אליבא דהלכתא ל"ד עמ' נ"ג, ובס' דברי יעקב מועד א' ברכות מ"ו, וכ"פ מוח"ז זצ"ל בשו"ת דברי שלום ח"ב סו"ס מ"ט שאומרים ברכת האורח בשבת, וכן השיב מרן בס' אשיחה ח"א עמ' של"ה ע"ש, ומש"כ בזה בס' בקשות בשבת פ"ג ס"ז, ומה שהארכנו בזה בספר גם אני אודך חלק ג' סימן ה', אות ח', ע"ש, ומש"כ בשו"ת חמדת יוסף להגר"י פלבני זצ"ל ח"ה ס' רל"ג, ובס' אורח מברך פ"ב ס"י, ויעו"ש בעמ' קל"ד בדברי הגר"ט זנגר. ובס' מאיר

הלכות ברכת שהחיינו

נערך עם הוספות ומראי מקומות על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח

ברכת שהחיינו על המשקפים

שאלה: הקונה משקפים חדשות אם מברך שהחיינו.

תשובה: מברך.

ובבית מתתיהו ח"ג סימן מ"ז הארכנו על זה בתשובה לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך, והבאנו כל השיטות בזה. וכן ציינתי שם הרבה שו"ת שכתבו בזה תשובות למח"ס גם אני אודך, וכאן הביא עוד כמה ספרים שכתבו לו בזה, ע"ע מש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף חי"ד ס' קמ"ג, ובשו"ת שארית אברהם ח"ג ס"כ ובשו"ת אמרי יעקב ח"ב ס' י"ד ובשו"ת פירות הדר ח"ב ס' י"ח ובשו"ת מענה לשון ח"ז סו"ס מ"ב ובשו"ת עומק הלכה ח"ב ס' כ"ו ומש"כ הגר"ע בסיס זצ"ל במכתבו אלי, והובא דבריו בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היוצא לאור על ידי ידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] חלק ה' עמוד ע"ח, ובשו"ת דברי בניהו חל"ב ס' י"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ר אדיר כהן, חלק א' סימן ה', ובקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק ט' עמוד תכ"ח, ובס' אלה מועדי ה' להגר"א רז הל' חוה"מ עמ' צ"ו לברך שהחיינו על משקפים. ובשפלינו זכר לנו שם. ומה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגר"פ סאמעט, חלק א' סימן י"ט, וע"ע בספר מנחת אשר מגיפת הקורונה סימן

קנ"ט לענין שהחיינו על החיסונים, ע"ש. ובספר גם אני אודך תשובות הגר"פ סאמעט, חלק א' סימן י"ח. ובקובץ מורשה ח"א עמוד ק"מ.

ברכת שהחיינו על בגד כשלא בירך

שאלה: אם לא בירך שהחיינו על הבגד כשלבש, עד מתי יכול לברך שהחיינו.

תשובה: כ"ז ששמח.

וכן השיב מרן בס' אריה שאג עמ' תפ"ו ע"ש. וכ"כ בשו"ע הגר"ז סדר ברכה"נ פי"ב ס"ד, ומש"כ בכף החיים או"ח סימן רכ"ג אות ל"א, ואולם בחדו"א סימן רכ"א ס"ו שמברך כל זמן שניכר חידושו, וכ"ה ספר הליכות שלמה תפילה פכ"ג ציון הלכה אות כ"ב ע"ש, ומה שכתב בספר תפארת יעקב בשם הגר"ר יעקב מוצפי זצ"ל, ובשו"ת משנה הלכות ח"ו סימן מ"ב, ובשו"ת דברי בניהו ח"א סו"ס ח', ובספר שהחיינו פ"ג ס"ב ע"ש.

סומא בברכת שהחיינו על פירות

שאלה: אם סומא מברך שהחיינו על פירות חדשים.

תשובה: כן בשביל הטעם.

וכ"כ בשו"ת שבות יעקב ח"ב ס' ל"ח, ובכף החיים או"ח ס' רכ"ה אות כ"ה, והסתפק בזה בס' חוט שני ברכת ההודאה עמ' קפ"ד, ועי' בבאר היטב ס' רכ"ה סק"ד,

וְכִפּ שְׁסוּמָא מְבַרֵךְ שֶׁהַחַיִּינוּ מוֹחִ"ז הִגֵּה"ח רַבִּי שְׁלוֹם יִצְחָק מְזוֹרְחֵי זצ"ל בְּשׁו"ת דְּבָרֵי שְׁלוֹם ח"ב ס' צ"ז, וְעַמְש"כ בִּזְה בְּשׁו"ת בֵּית יִשְׂרָאֵל ס' ל"ג וּבִס' אֶהְלֵךְ בְּאִמִּיתֶךָ מִבְּעַל הַבְּצֵל הַחֲכָמָה פֶּט"ו ס"ו, וּבְשׁו"ת הָרִי יְהוּדָה ח"ג או"ח ס"י וּבִס' הַסּוּמָא עִמ' 258 וּבִס' בְּרַכַּת שֶׁהַחַיִּינוּ הִכִּי אֵיתָמַר ס"ו ס"ק י"ד, וּבִקְוֵנ' פּוֹקֵק עוֹרִים לְהַגִּיר יו"ט זָנָגְר ס' ל"ב וּבִס' נִתְיָבִי הַלְכָה ס' רַכ"ה ס"ה וּבִס' מִנַּחַת מֵאִיר ס' ל"ח, וּמִשְׁכּ בִּזְה בְּבֵית מִתְיָהוּ ח"ד ס"י אוֹת ב' ע"ש.

וְכִפּ שְׁסוּמָא מְבַרֵךְ שֶׁהַחַיִּינוּ מוֹחִ"ז הִגֵּה"ח רַבִּי שְׁלוֹם יִצְחָק מְזוֹרְחֵי זצ"ל בְּשׁו"ת דְּבָרֵי שְׁלוֹם ח"ב ס' צ"ז, וְעַמְש"כ בִּזְה בְּשׁו"ת בֵּית יִשְׂרָאֵל ס' ל"ג וּבִס' אֶהְלֵךְ בְּאִמִּיתֶךָ מִבְּעַל הַבְּצֵל הַחֲכָמָה פֶּט"ו ס"ו, וּבְשׁו"ת הָרִי יְהוּדָה ח"ג או"ח ס"י וּבִס' הַסּוּמָא עִמ' 258 וּבִס' בְּרַכַּת שֶׁהַחַיִּינוּ הִכִּי אֵיתָמַר ס"ו ס"ק י"ד, וּבִקְוֵנ' פּוֹקֵק עוֹרִים לְהַגִּיר יו"ט זָנָגְר ס' ל"ב וּבִס' נִתְיָבִי הַלְכָה ס' רַכ"ה ס"ה וּבִס' מִנַּחַת מֵאִיר ס' ל"ח, וּמִשְׁכּ בִּזְה בְּבֵית מִתְיָהוּ ח"ד ס"י אוֹת ב' ע"ש.

שֶׁהַחַיִּינוּ עַל פְּרִי שְׁנִסְחָט

שְׁאֵלָה: אִם אֶפְשָׁר לְבָרֵךְ שֶׁהַחַיִּינוּ עַל פְּרִי הַנִּסְחָט.

תְּשׁוּבָה: כֵּן.

וְכִפּ הַשֵּׁיב מִן בִּס' שְׁאֵלָת רַב ח"א עִמ' רצ"ח, וְהַסְתַּפֵּק בִּזְה בִּס' הַלִּיכּוֹת שְׁלֵמָה ר"ח חפ"א ס' ל"ב בְּבִיהו"ל ה"ט, וּמִשְׁכּ בְּשׁו"ת חֲדוּת יַעֲקֹב [בִּר שְׁלוֹם] ח"א עִמ' שְׁכ"ז וּבִס' בְּרַכַּת שֶׁהַחַיִּינוּ הִכִּי אֵיתָמַר ס' י"א, וְכִפּ שֶׁהָאֲרָכְנוּ ע"ז בְּבֵית מִתְיָהוּ ח"ד ס"ג אוֹת ח' יַעֲר"ש.

שֶׁהַחַיִּינוּ עַל פְּרִי שְׁנַעֲבַד בְּשִׁבְעִית שְׁאֵלָה: אִם מְבָרְכִין שֶׁהַחַיִּינוּ עַל פְּרִי שְׁנַעֲבַד בְּשִׁבְעִית. תְּשׁוּבָה: לֹא.

וּבִס' שְׁמִיטַת קִרְקָעוֹת לְהַגִּיר"צ כֶּהֱן זצ"ל פ"ח ס' ל"א הַשֵּׁיב מִן ע"ז שְׁצ"ע דְּבָרֵי, וּבִס' גִּיבּוּרֵי כַח פִּי"ח ס' י"ח הַשֵּׁיב מִן דְּלִכְאוֹ נִרְאָה דַּאִין מְבָרֵךְ וְגַרְע מִפְּרִי הַמּוֹרֵכֵב עִי"ש וּמִשְׁכּ בִּזְה בְּשׁו"ת מִשְׁנַת יוֹסֵף חִי"ג ס' שִׁי"א בְּתִשְׁבָּעָה לְמַח"ס גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ, וּבִס' וַיִּשְׁמַע מִשָּׁה ח"ד ס' קַע"א וּבִס' מִשְׁנַת הַגְּרִי"ש שְׁבִיעִית עִמ' קִי"א עִי"ש, וְכִפּ שְׁכַתְּבִי עַל זֶה בְּבֵית מִתְיָהוּ ח"ג ס' מ"ז או"ב, וּבִסְפָּר גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ מִתְּשׁוּבָתִי, חֶלֶק ב' סִימָן ג' אוֹת ב' עִי"ש.

שֶׁהַחַיִּינוּ עַל פְּרִי הַמּוֹרֵכֵב שְׁאֵלָה: אִם מְבָרְכִין שֶׁהַחַיִּינוּ עַל פְּרִי הַמּוֹרֵכֵב.

וְכִפּ הַשֵּׁיב מִן בִּס' שְׁאֵלָת רַב ח"א עִמ' רצ"ח, וְכִפּ ס"ל לְמִרְנֵי הַגְּרָאִי"ל שְׁטִינְמָן זצ"ל בִּס' לִקְט הַלְכּוֹת לִימִים נוֹרָאִים עִמ' ס"ט עִי"ש, וְכִפּ ס"ל לְהַגִּיר יַעֲקֹב מוֹצֵפִי זצ"ל כְּמוֹבָא בִּס' תְּפָאֶרֶת יַעֲקֹב עִי"ש, וְאוֹלָם בִּס' פֶּתַח הַדְּבִיר ס' רַכ"ה אוֹת ו' הִבִּיא מִס' אוֹת חַיִּים לְעוֹלָם שְׁמִיךְ הוּי כְּזִיעָה וּל"ש לְבָרֵךְ שֶׁהַחַיִּינוּ, וְכִכּ בְּשׁו"ת שְׁבִט הַקְּהָתִי ח"ד ס' ע"ג עִי"ש, וְכִפּ שְׁכַתְּבִינוּ בִּזְה בִּסְפָּר גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ מִתְּשׁוּבָתִי, חֶלֶק ו' סִימָן ב' אוֹת ג'.

שֶׁהַחַיִּינוּ עַל פְּרִי מְבוּשֵׁל

שְׁאֵלָה: אִם אֶפְשָׁר לְבָרֵךְ שֶׁהַחַיִּינוּ עַל פְּרִי שֶׁהַתְּבִשֵּׁל.

תְּשׁוּבָה: כֵּן.

וְכִפּ מְבו' בְּבִרְכַּי או"ח ס' רַכ"ה או"ד, וְהַסְתַּפֵּק בִּזְה בְּשׁו"ת שְׁבִט הַקְּהָתִי ח"ב סו"ס קצ"ז, וְעַמְש"כ בְּשׁו"ת דַּעַת כֶּהֱן [סְפִינְקָא] ס' י"ב, וּבִס' שֶׁהַחַיִּינוּ פ"א ס' ל"ז וּבִס' בְּרַכַּת

תשובה: כן.

ובשור"ת הלכות קטנות ח"א ס' ס' שאין מברכין על פרי המורכב, אולם בשור"ת שאילת יעבץ ח"א ס' ס"ג שמברכין, ובס' אלא ד' אמות של הלכה פכ"ד ס' י"ד, שמרן עצמו מברך שהחיינו על פרי המורכב, ועי' מה שהבאנו בזה בבית מתתיהו ח"ג ס' מ"ז אות ב'.

ברכת שהחיינו על גט אחרי הרבה שנים

שאלה: אשה שלא קיבלה גט הרבה זמן שהבעל סירב ליתן הגט, אם מתברך שהחיינו כשתקבל הגט.

תשובה: למה לא.

ובספר שפתי איל [היוצא לאור על ידי מכון גם אני אודך] עמוד בשם מרן הגר"ל שטיינמן זצ"ל דלא תברך עי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק י"ב סימן כ"ד עי"ש. וכן בשור"ת אבני דרך ח"ח ס' קפ"ה, בשם בעל הרבבות אפרים זצ"ל דאין לברך דאי"ז שמחה שלימה עי"ש. ובשיעורי משמר הלוי ברכות נ"ט ע"ב ובס' חשוקי חמד קידושין ב' ע"ב עי"ש. ומה שכתבתי על זה בבית מתתיהו ח"ג ס' מ"ז או"ב, ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ב' סימן ג' אות ב' עי"ש, ובשור"ת השואל ח"ג ס"ט.

שהחיינו בהוצאת ספר

שאלה: אם מברכין שהחיינו בהוצאת ספר כששמח מאוד.

תשובה: אין נהוג לברך אלא יוציא בדבר אחר.

ובס' מנחת תודה עמ' רי"ח, מובא שמרן מברך על פרי, וכ"כ בס' אלא ד' אמות של

הלכה פכ"ד ס' י"ב, ועי' מה שהארכנו בבית מתתיהו ח"א בהקדמה כל השיטות אם מברכין שהחיינו. וכ"כ בס' הליכות אמרי סופר ח"א עמ' ק"מ עי"ש. וע"ע בשור"ת עטרת יעקב ס' ל"ו ובשור"ת ויען שאל ח"ב ס"ו ובשור"ת שיח כהן ח"א ס' ל"א ובשור"ת ברכת אוריאל להג"ר אוריאל חוברה ח"א ס' כ"ג עי"ש, וכן נהג הגה"צ רבי לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל בעל מעדני השלחן, לברך שהחיינו בהוצאת ספר על ידי פרי (עדות נכדו בעל גם אני אודך שליט"א).

שהחיינו בעולה לארץ ישראל

שאלה: העולה לארץ ישראל ושמח מאוד אם יברך שהחיינו.

תשובה: יקח פרי.

ועמש"כ בזה בשור"ת לב חיים ס' ל"ג ובשור"ת שואל ונשאל ח"ג ס' ת"ד, ובשור"ת יין הטוב ח"א ס' מ"ז ובשור"ת בית מדרסי ח"א ס' כ"ח, ובכף החיים או"ח ס' רכ"ג אות כ"ז עי"ש, וכן השיב מרן בשור"ת ארץ ישראל עמ' קס"ד שיקח פרי ויברך, וכן השיב הגר"א נבנצאל שם, וכ"כ מרן בקונ' ידון משה ח"כ עמ' י"ח, ועמש"כ בשור"ת יפה מראה ס"ב, ובשור"ת דברות אליהו ח"א ס' קכ"ט, ומה שכתבנו בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ו' סימן כ' אות ז' עי"ש.

לכוון בראש השנה בברכת שהחיינו על שנת השביעית

שאלה: אם צריך לכוון בשהחיינו בר"ה בקידוש על כל מצוות השביעית כשחל בו שנת השמיטה.

תשובה: כן.

וכן הסכים בס' הליכות שלמה ר"ה מועדים פ"א הערה 65, וכן בס' נטעי גבריאל

ה'ל' שמיטת כספים פ"ב ה"א, הביא כן מהפני מנחם זצ"ל, ועמש"כ בס' ברכת שהחיינו הכי איתמר ס' מ"ג ובס' ברכת השיר והשבח ס' ס"ד, ובשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' שכ"ד, ובס' אורח כהלכה מבעל השבט הקהתי עמ' תקנ"ו, ואולם בס' אלא ד' אמות של הלכה פע"א ס"ד, שמרן לא מכוון בקידוש, ועי' בס' שיח השמיטה עמ' צ"א.

ברכת שהחיינו בעצמו ביו"ט

שאלה: מי שרוצה לצאת יד"ח קידוש מחבירו ביו"ט, וברכת שהחיינו לברך בעצמו אם יכול.

תשובה: יתכן.

חקירת ידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעל גם אני אודך, ועיין מה שכתבו לו בזה הרבה תשובות: בשו"ת משנת יוסף חי"ג ס"ט ובשו"ת עולת יצחק ח"ג ס' קנ"ב ובשו"ת שערי יושר ח"ה ס' פ' ובשו"ת פירות הדר ח"א ס' כ"ט, ובשו"ת אמרי בינה ס' נ"ו, ובשו"ת מחנה יוסף להגר"ח איזנבך זצ"ל ס' מ"ז, ובספר גם אני אודך תשובות בעל אבני ישפה זצ"ל, סימן קכ"א, ובשו"ת דברי בניהו חט"ז ס' י"ד ובספר מכתבי קהילות הקודש ס' צ"א, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ש סגל ח"א ס' מ"ד, ובספר פרדס יוסף החדש על ראש השנה אות קצ"ט, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ד' סימן כ', ובספר פרדס יוסף החדש על קידוש והבדלה, אות ש"צ.

שהחיינו על אפיית מצות

שאלה: בירושלמי ברכות פ"ט ה"ג, שמברכין שהחיינו על עשיית סוכה, אם ג"כ על אפיית מצה מברכין.

תשובה: יתכן.

ועמש"כ בזה במשך חכמה פ"ט ה"ג, ובשו"ת בנין שלמה או"ח ס' כ"ז ובשו"ת ארץ טובה או"ח ס"כ ובס' ברכת שהחיינו הכי איתמר ס' כ"ח אות ה'.

ברכת שהחיינו על ברכת החמה

שאלה: מ"ט אין מברכין שהחיינו על ברכת החמה שהיא אחת לכ"ח שנה.

תשובה: אין מברכין ברכה על ברכה.

וכ"כ בשו"ת רבי ברוך [טולדנו] או"ח ס"ז, וע"ע בשו"ת ברכת אוריאל להגר"ר אוריאל חוברה ח"א ס' כ"ז, ומה שצינתי ע"ז עוד במועדי הגר"ח ח"ב תשו' נ"ה, עי"ש. וע"ע בס' מעשה חמד הנדמ"ח ליד"נ הגר"ר אליהו כהן ח"ב פ"ז ס"ו בענין ברכת שהחיינו על ברכת האילנות.

ברכת שהחיינו על פרשת זכור

שאלה: מ"ט ליכא ברכת שהחיינו על פרשת זכור, למש"כ מרן בטעמא דקרא עמ' ר"צ, שמרדכי בירך שהחיינו כשתלה להמן.

תשובה: על דיבור אין מברכין.

ועמש"כ ע"ז בשו"ת תשובות ישראל ח"ה ס' מ"ט, ובס' המאיר לארץ שער הזכירה ס"א ח"ב ענף ו' או"ט, ועי' במועדי הגר"ח ח"ב תשו' תש"ג.

בהג"ל

שאלה: צ"ע מ"ט אין מברכין שהחיינו על זכור שהוי דיבור, ומ"ש ממגילה שמברכין.

תשובה: במגילה יש מעשה המגילה.

ועמש"כ בשו"ת יהודה יעלה או"ח ס' קנ"ה עי"ש.

אשה בעניית אמן אחר ברכת שהחיינו בקידוש ביו"ט

שאלה: אם אשה תענה אמן אחר ברכת שהחיינו בקידוש בפסח וסוכות שכבר בירכה בנר.

תשובה: לא.

ועי' מה שצינתי ע"ז במועדי הגר"ח ח"א הנדמ"ח תשו' תקל"ג, וע"ע בס' הליכות משה להגר"מ הלברשטאם זצ"ל שבת פכ"א ס' ט"ו ע"ש.

ברכת שהחיינו ביום הכיפורים

שאלה: מ"ט בברכת שהחיינו ביוה"כ אין הש"ץ מברך לכולם משום ברוב עם הדרת מלך כמב' בס' רצ"ח.

תשובה: חוששין שמא לא ישמעו יפה.

ועמ"ש"כ לתרץ בשו"ת פתחא זוטא או"ח ס' ל"ו ובשו"ת קנין תורה ח"א ס' פ"ח ובשו"ת רבבות אפרים ח"ו ס' שי"ד, ומש"כ בבית מתתיהו ח"א ס"ד או"ב, ובס' דולה ומשקה עמ' רט"ז, השיב מרן קשה לשמוע מהש"ץ, ועי' במג"א או"ח ס' תרי"ט סק"ג שהביא מהשל"ה שהש"ץ מברך לכולם.

שהחיינו בנן ספרד ביום ב' דר"ה

שאלה: בעל תוקע ספרדי התוקע לאשכנזים ביום ב' דר"ה אם יברך שהחיינו דלהשו"ע אין מברך.

תשובה: יברך.

ועמ"ש"כ בס' מועדי ישראל ימים נוראים ס' ס"ז.

בן ספרד ששמע שהחיינו ביום ב' דר"ה אם יענה אמן

שאלה: ספרדי ששמע תקיעות בר"ה

ביום ב' ממנין של בני אשכנז אם יענה אמן דלהשו"ע אין מברך.

תשובה: לא.

ועמ"ש"כ בזה בתשו' והנהגות ח"א ס' שמ"ז ובשו"ת דברי שלום ח"ב ס' ס"ה ובס' מועדי ישראל ימים נוראים ס' ס"ח, ובשו"ת אדרת תפארת ח"ה ס' כ"ה ח"ו ס' כ"ה.

ברכת שהחיינו על שופר לראש השנה

שאלה: הקונה שופר לראש השנה אם יברך שהחיינו מדין כלים חדשים.

תשובה: לא.

ושמעתי מהגר"א דינר שא"ל מרן, דלא נתקן שהחיינו אלא על כלים וחפצים של חול, ולא בחפצי מצוה ועיקר סברא זו כתב בעל האור החיים בס' פרי תאר יו"ד ס' כ"ח סק"ד, בקנה תפילין אין מברך שהחיינו, דאי"ז מלבוש אלא מעשה מצוה עי"ש, ובס' דברות יוסף ברכות נ"ט ע"ב כתב לדון בקונה שופר דאין מברך שהחיינו במלה"ג, ומש"כ בס' נתיבות הברכה פכ"ז ס' פ"ה ס"ד קי"ג, ומה שהארכנו ע"ז בקובץ אליבא דהלכתא גיליון ק"ה עמ' קכ"ז.

ברכת שהחיינו על חנוכיה חדשה

שאלה: הקונה חנוכיה חדשה להדליק נרות חנוכה מכסף טהור אם מברך שהחיינו כדין כלים חדשים.

תשובה: כן.

וכן הביא ממרן בס' חנוכה להגר"צ כהן זצ"ל פ"ו ס' נ"ג שמברך שהחיינו מדין כלים חדשים. וככל דבר שנהנה ממנו עי"ש, ואי"ז סותר למאי דס"ל דאין מברכין על שופר חדש. דאין מברכין על חפצי מצוה. דשאני חנוכה דל"ח חפץ מצוה אלא כהכשר לנ"ח

תשפ"ז ע"ש, ומה שכתבנו בזה בקובץ אליבא דהלכתא גיליון ק"ה עמ' קכ"ז.

ברכת שהחיינו על קיטל ליום הכיפורים
שאלה: הקונה קיטל חדש ליוה"כ אם מברך שהחיינו
תשובה: כן.

ובס' חוט שני ברכת הודאה עמ' ק"פ או"ח, ס"ל למרן הגר"ג קרליץ זצוק"ל דאי"ז בגד חשוב לברך עליו ע"ש. ובשו"ת אבני דרך ח"ט ס' ע"ט בשם הגר"א נבנצאל שיש לברך על קיטל כשקונה ליוה"כ, ובס' וישמע משה ח"ג ס' ס"ב, בשם מרן דאם גורם לו הקיטל לשמחה יברך ואם לאו לא יברך [ועי' בס' מעשה איש ח"ה עמ' י"ג מעשה עם מרן והחזו"א בזה, ובס' רבינו האור לציון ח"ב עמ' 279], ובס' הליכות אמרי סופר ח"ב עמ' רל"ז דאין לברך על קיטל ע"ש. ומה שהארכנו ע"ז בקובץ אליבא דהלכתא ק"ה עמ' קכ"ז.

שהחיינו על חבירו בבין המצרים כשלא ראהו ל' יום
שאלה: אם בימי בין המצרים יכול לברך שהחיינו כשלא ראה חבירו ל' יום.
תשובה: כן.

ועי' מה שצינתי בזה במועדי הגר"ח ח"ב תשו' שע"ד, וע"ע בשו"ת ויען דוד ח"י ס' כ"ד ע"ש.

שהחיינו במצוה פעם ראשונה בבין המצרים
שאלה: למש"כ הרמ"א יו"ד ס' כ"ח, שהעושה מצוה פעם ראשונה יברך שהחיינו, אם ג"כ בימי בין המצרים.
תשובה: כן.

לנרות שהיו דלוקין, ועמש"כ בברכת שהחיינו על חנוכיה בס' הליכות שלמה חנוכה פט"ו ס"י, ובס' שהחיינו פכ"א ס"א ובס' ארחות שבת ח"ד פל"ג ס"ק ל"ג, וכן השיב מרן שמברך בקונה חנוכיה חדשה בס' הליכות חיים ח"ב עמ' ע"ג ע"ש. ובס' וישמע משה ח"ג ס' קנ"ו בשם הגר"ח סופר שיש לברך על חנוכיה חדשה שהחיינו מדין כלים חדשים. וכ"כ בס' דבר משולם ח"ג ס' כ"א ע"ש. ומה שהארכנו בזה בקובץ אליבא דהלכתא ק"ה עמ' קכ"ח ע"ש.

ברכת שהחיינו על תחפושת לפורים
שאלה: אם מברכין שהחיינו כשקונה תחפושת חדשה לפורים.
תשובה: אם שמח מברך.

וכן השיב מרן בס' שהחיינו עמ' תק"א, ומה שכתבו בזה הרבה תשובות להגאון בעל גם אני אודך שליט"א: בשו"ת ארחותיך למדני ח"ו ס' קכ"ד ובספר פרדס יוסף החדש על פורים, עמוד תקל"ט, ובס' אורייתא דשמואל להגר"ר שמואל כהן פר' תולדות, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ר שע"י, חלק ב' סימן ל"א, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' מ"ג, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק א' סימן ה', ובשו"ת דברי בניהו חכ"ו ס' כ"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ר אדיר כהן, חלק א' סימן כ"ד, ובשו"ת אבני דרך ח"ד ס' נ"ב, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ח א' שיינברגר, חלק א' סימן כ"ג ובשו"ת אהלי שמעון או"ח ס' י"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ סבג, חלק א' עמוד קצ"א, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק ה' סימן ל"ג, ובירחון אור תורה סיון תש"פ עמ' 10.

ועמש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ג ס' י"א
אות ה', ומש"כ בס' הליכות אמרי סופר ח"א
עמ' רל"ד.

כהן המקבל פדיון הבן לכוון בשהחיינו באב
שאלה: למש"כ בתשו' חת"ס יו"ד ס'
רצ"ט באר המברך שהחיינו בפדיון הבן יכוון
להוציא הכהן, משום דקמטי הנאה, אם
יתכוין להוציא גם בימי בין המצרים.
תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ג ס' י"א
יעו"ש.

שהחיינו על פדיון פטר חמור בבין המצרים
שאלה: העושה פדיון פטר חמור בבין
המצרים ונוהג לברך על זה שהחיינו אם יברך
בבין המצרים.
תשובה: כן.

ועי' מה שצינתי בזה במועדי הגר"ח
ח"ב תשו' שע"ז עי"ש, וכ"כ בשו"ת תשובות
ישראל ח"ד ס' מ"ו שמברך שהחיינו ואף
בתשעה באב יברך עי"ש.

שהחיינו בפירות שביעית בין המצרים
שאלה: אם יש לו בבין המצרים פירות
שביעית שמקיים מצוה באכילתם אם יברך
שהחיינו די"ל שלא יחמיץ המצוה.
תשובה: יתכן.

ועמש"כ בזה בשו"ת מחקרי ארץ ח"ג ס'
ק', ובס' שהחיינו פי"ח ס' כ"ה עי"ש.

שהחיינו בלידת בת בין המצרים
שאלה: אם נולד בת בבין המצרים, ונוהג
לברך שהחיינו אם יברך.
תשובה: כן.

וכ"כ ב' נטעי גבריא'ל ביהמ"צ פי"ז ס'
י"ט, וע"ע בס' תורת היולדת פמ"ח הערה
ט"ו.

בירך על פרי חדש בבין המצרים
שאלה: אם טעה ובירך על פרי חדש, אם
יברך עליו גם שהחיינו.
תשובה: כן.

וכ"כ השערי תשובה ס' תקנ"א ס"ק י"ח
והברכ"י שם ס"ק י"ג, אולם בשו"ת אבני נזר
או"ח ס' תר"ח שלא יברך, וע"ע בשו"ת באר
משה ח"ד ס' כ"ד או"ב עי"ש.

לחדש טלית ולברך שהחיינו בבין המצרים
שאלה: אם מותר בבין המצרים לחדש
טלית חדשה ולברך ע"ז שהחיינו.
תשובה: לא.

וכ"כ בכנסת הגדולה ס' תקנ"א ס"ק
מ"א, ועמש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ג ס'
קע"ד, ובשו"ת תשובות ישראל ח"ה ס' ל"ג
או"ט, ובשו"ת דברי בניהו חכ"ג ס' מ"ה
עי"ש.

שהחיינו על ספר חדש בין המצרים
שאלה: מי שקיבל ספרו החדש מהדפוס
בבין המצרים ונוהג לברך שהחיינו, או ע"י
פרי אם יברך.
תשובה: מי ששמח.

ועמש"כ בזה בשו"ת שמן אפרסמון ח"ב
ס"י אות כ', ומש"כ בזה בהקדמה לספר בית
מתתיהו ח"א, ומה שכתב בספר גם אני אודך
תשובות הגר"ח שגל, חלק ב' סימן פ"ג,
ובשו"ת בירורי חיים ח"ז ס' ע"ט או"ב
ובשו"ת תשובות ישראל ח"ה ס' ל"ג אות ח',
והגה"צ רבי לוי רבינוביץ זצ"ל בעל מעדני

השלחן בירך שהחיינו על הוצאת ספרו על פרי בימי הספירה. (עדות נכדו בעל גם אני אורך שליט"א),

פדיון הבן בתשעה באב אם יברך שהחיינו
שאלה: כשעושה פדה"ב בתשעה באב אם יברך שהחיינו בתשעה באב.

תשובה: שיברך למחרת.

ובטהרת השלחן ס' תקנ"ט ס"ח הסתפק בברית מילה בת"ב אם מברך שהחיינו, ועי' בשו"ת שבט הלוי ח"י ס' פ"ד או"ג, ומה שהארכנו ע"ז בבית מתתיהו ח"ב ס' כ"ו עי"ש.

ברכת שהחיינו בראיית בתו בתשעה באב
שאלה: למש"כ המשנ"ב ס' רכ"ג שמברכין שהחיינו בהולדת בתו, אם רואה הבת בתשעה באב אם יברך שהחיינו.

תשובה: כן.

וכן הביא ממרן בקונ' דבר ישראל פ"ג ס"ב עי"ש.

שומע כעונה בשהחיינו בין המצרים

שאלה: בימי בין המצרים שאין מברכין שהחיינו, אם יכול לצאת יד"ח שהחיינו ממברך שהחיינו בברית מילה או פדה"ב ולכוון ברכת שהחיינו שנצרך לו.

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ג ס' י"א או"ד, ובספר גם אני אורך מתשובתי, חלק ב' סימן ד' אות ד' לתלות בגדר שומע כעונה אם חשיב כמברך, או שיוצא בשמיעה עי"ש, ומש"כ בזה עוד בשו"ת ורשת וחקרת ח"ו ס' פ' ובשו"ת ויאמר משה ח"ג ס' ל"ה.

להרהר בשהחיינו בבין המצרים

שאלה: אם שרי להרהר בברכת שהחיינו במקום ספק בבין המצרים.

תשובה: מסתבר שמותר.

וכ"כ הדעת תורה להמהרש"ם ס' תקנ"א ס' י"ז דשרי עי' הרהור, ועמש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"י סו"ס צ', ולכאו' אם הרהור כדיבור יהא אסור.

ברכת שהחיינו בין המצרים על פרי שירקב

שאלה: אם יש לו פרי שירקב אם לא יאכל בבין המצרים אם מותר לו לאכול ולברך על זה שהחיינו.

תשובה: לא.

והסתפק בזה בשיעורי שלמי תודה בין המצרים להגר"צ פלמן זצ"ל עמ' כ"ה עי"ש. ועי' במשנ"ב ס' תקנ"א ס"ק ק"א ובס' שהחיינו פי"ח ס' י"ב.

הלכות ברכת הרעמים

(שו"ע או"ח סימן רכ"ז)

נערך עם הוספות ומראי מקומות על ידי הגאון רבי מתתיהו נבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח וש"ס

ממש"כ לי מרן שיענה קדושה ואיש"ר
כששומע ע"י קבר.

תשובה: כאן חיוב וביזיון אם אינו עונה.

ועי' בשו"ת הירדב"ז ח"א ס' רכ"ד בשמע
קדיש וקדושה ע"י קבר לא יענה משום לועג
לרש עי"ש, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב
ס"ה אות ח' יעו"ש.

ברכת רעמים אחר ברכת המפיל
שאלה: השומע ברכת רעמים אחר
שבירך ברכת המפיל, אם יברך.
תשובה: בהרהור.

וכן השיב מרן בס' ולגשמים בעתם עמ'
רל"ה שלא יברך ברכת רעמים אחר ברכת
המפיל עי"ש, אולם בשו"ת רבבות אפרים
ח"א ס' ק"פ, שיענה ברכת רעמים אחר ברכת
המפיל, וכ"כ הגר"א נבנצאל בס' עורה כבודי
ברכת הגומל עמ' ק"ג עי"ש, ובשו"ת ודרשת
וחקרת ח"ו ס' כ"ב אות ה', ובס' שכב כארי
עמ' קמ"ז ובקובץ אליבא דהלכתא ל"ח עמ'
פ', ובשו"ת נחלת יואל זאב ס' י"א.

ודעת מרן, דזהו עפמש"כ החזו"א בס'
דינים והנהגות חזו"א עמ' נ"ה דאין לברך
ברכת אשר יצר אחר המפיל עי"ש, ובמועדי
הגר"ח ח"ב תשו' כ"ד לענין ברכת לבנה
אחר ברכת המפיל עי"ש, ובבית מתתיהו ח"ד
ס"ג אות י"א מה שהבאנו בשם מרן בדעת

ברכת רעמים על ידי קבר או מת
שאלה: השומע ברכת רעמים על ידי קבר
או מת, אם יענה, דאל"כ יפסיד הברכה.

תשובה: מסתבר דלא יקרא אבל על
ראיותך יש לדון.

ובבית מתתיהו ח"ב ס"ה הארכנו בשאלה
זו, והבאנו הוכחות לזה מש"ס ופוסקים, וע"ז
השיב מרן, על ראיותך יש לדון, ובס' שער
העין עמ' ת"מ השיב ע"ז מרן, שירחיק ד"א
ויברך עי"ש. ובס' עורה כבודי ברכת הגומל
עמ' ק"ב השיב הגר"א נבנצאל שלא יברך
ברכת רעמים ע"י קבר עי"ש, ומש"כ בשו"ת
ודרשת וחקרת ח"ו ס' כ"ז אות ג' ובשו"ת
ארחותיך למדני ח"ז ס' י"ח ובשו"ת מעלפת
ספירים ח"ב ס' כ"ג או"ג, ובס' מאיר עוז
ח"א ס' כ"ג אות ה', ומש"כ הגר"ר נפתלי
קופשיץ בקונ' מזהלות חתנים עמ' קמ"א,
והרה"ג רבי יקותיאל אוהב ציון בקובץ
אליבא דהלכתא ל"ח עמ' ק', וע"ע בשו"ת
מנחת שלמה ס' צ"א אות ו' עי"ש. ומש"כ
בבית מתתיהו ח"ד סימן מ"ד אות ד', לענין
ברכת ברוך שחלק ע"י קבר עי"ש, ובספר גם
אני אודך מתשובתי, חלק ה' סימן ז' אות ג'
עיין שם.

בהג"ל

שאלה: צ"ע מש"כ לי מרן, דמסתבר
שלא יברך ברכת רעמים ע"י קבר, ומ"ש

ובס' ברכת שמואל ס' רכ"ז ובס' קשת יהונתן פ"ג עמ' כ"א, ובשו"ת אור יצחק ח"ב סימן פ"ט, ובשו"ת אדרת תפארת ח"ו סימן ל"א, ובקונטרס הקשת בהלכה סימן כ"ז.

ברכת רעמים באמצע קדיש

אלה: השומע ברכת רעמים באמצע קדיש אם יברך.
תשובה: כן.

ובס' הליכות חיים ח"א עמ' ל"ו השיב ע"ז מרן מסתבר שאפשר עי", ובשו"ת מנחת דוד ח"א ס' נ"ד אות נ"ה עי"ש, ובס' קשת יהונתן פ"ג לענין ברכת הקשת באמצע קדיש עי"ש, ובקונטרס הקשת בהלכה סימן כ"ט.

ברכת רעמים בעמידה או בישיבה

שאלה: השומע ברכת רעמים אם צריך לעמוד בשעה שמברך.
תשובה: לא.

וכן מובא בס' אלא ד' אמות של הלכה פכ"ד ס"י, שמרן לא עומד בשעה שמברך על רעמים עי"ש, ובספרו נחל איתן ס"ה ס"ה סק"ד, וכן השיב מרן בקובץ בהיכלא ח"ח עמ' קע"ג שא"צ לעמוד בברכת רעמים עי"ש, וכן השיב מרן בס' לגשמים בעתם עמ' ר' ובס' עורה כבודי ברכת הגומל עמ' ע"ד ק"א יעו"ש, וכ"כ בס' חוט שני ברכת ההודאה עמ' קפ"ג שא"צ לעמוד בברכת רעמים, ומש"כ בזה בשו"ת ויצבור יוסף ח"ב ס' ל"ו ובס' מעדני יום טוב להג"ר יו"ט זנגר ח"א סו"ס כ"ז, ובס' שיח הלכה ח"א עמ' ע"ב ובס' שער העין פ"ד ס"כ ובשו"ת שערי חיים ח"א ס' מ"ב ובקובץ אליבא דהלכתא ל"ח עמ' פ' ובס' שערי ציון ח"ב עמ' קל"ז, ובס' מעשה חמד הנדמ"ח פ"ח ס' ט"ז ובס'

החזו"א עי"ש, ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ד' סימן ד' אות י"א עי"ש, ובס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' קס"ב לענין בירך המפיל ולא ספר העומר עי"ש, ובס' בנין חיים להגר"ח דומב ח"א ס"י ובס' מדושני עונג ס' כ"ט, ולענין אם שמע רעמים כשישן במטתו, אם חייב לקום ליטול ידיו, השיב מרן, בס' שער העין עמ' ס"ט בשם החזו"א, דכה"ג לא אטרחוהו לקום ולברך.

ברכת רעמים באמצע בדיקת חמץ

שאלה: כששומע ברכת רעמים באמצע בדיקת חמץ, אם יענה.
תשובה: כן.

וכ"כ בס' נטעי גבריאל פסח ח"א פ"ד ס"ו עי"ש, ובס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' נ"ה עי"ש, ובס' ברכת איתן עניני ברכת אשר יצר ס"ה ס' מ"ו, דרוב פוסקים ס"ל דשרי לברך אשר יצר באמצע בדיקת חמץ עי"ש, ובמועדי הגר"ח, ח"א תשו' נ"ד השיב מרן על ברכת אשר יצר באמצע בדיקת חמץ, כמדומה שהמנהג לברך יעו"ש, מה שציינתי ע"ז.

ברכת רעמים באמצע הלימוד

שאלה: השומע ברכת רעמים באמצע הלימוד אם יפסיק בלימודו בכדי לברך.
תשובה: כן.

וכן השיב מרן בס' שער העין עמ' ת"מ עי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ס ס' מ"ח, ובס' בסתר רעם פ"ח ס"א ובס' נתיבות הברכה פל"ד ס' ט"ז ובס' עורה כבודי ברכת הגומל עמ' צ"ח ובשו"ת שבט הלוי ח"א ס' נ"ח ובס' מכתבי קהילות הקודש ח"א ס' ובשו"ת באר משה ח"ב ס' ו'

בסתר רעם פ"ב ס"ח ועי' מה שהארכנו בבית
מתתיהו ח"ד ס"ד אות ח', אם צריך לעמוד
בברכת השבח, ובדעת מרן בזה, ובס' דעת
נוטה ח"א תשו' רס"ג הערה 256 עי"ש,
ובקונ' הקשת בהלכה עמ' ס"ז יעו"ש, ובס'
קשת יהונתן פ"ב ס"א, ומה שכתבנו בספר
גם אני אודך מתשובתי, חלק ד' סימן ו' אות
ח' עיין שם.

תשובות בהלכות שבת

נכתב ונערך על ידי הגאון רבי יצחק ווינקלר שליט"א במח"ס אסיפת יצחק

מכונת כביסה ערב שבת

שאלה (י"ח תמוז תשס"ו): האם מותר להפעיל מכונת כביסה ערב שבת מבעוד יום שתפעל גם אחרי כניסת שבת, ע"פ הרמ"א (בס' רנ"ב סעיף ה') "כי הכל יודעים שדרכן להעמידו מאתמול"?
תשובה: אין ראוי כי משמיע קול ובזמנינו אין הכל יודעים וצ"ע

הנהגות ערב שבת

טעימה בערב שבת

שאלה (ב' אייר תשס"ו): בנוגע ערב שבת בס' ר"נ המשנה ברורה בס"ק ב' כתב שמצוה לטעם מכל תבשיל בערב שבת, האם מתארח אצל אחרים עדיין יש חיוב?

תשובה: לא א

תקנת עזרא לכבס בגדים

שאלה (כ"ט אדר תשס"ו): אחד מתקנת עזרא הוי לא לכבס בגדים ערב שבת, אם תקנה זה אפילו על בגדים שאינו צריך לשבת ורק לשבוע הבא?

תשובה: אין ראוי ב

יו"ט שחל בערב שבת בענין רחיצת פניו ידיו ורגליו

שאלה (י' אדר ב' תשס"ח): יו"ט שחל בערב שבת, האם יש חיוב ברחיצת פניו ידיו ורגליו, או ביו"ט אינו חייב?

- א. ע' בחוט שני (חלק א' פרק ד' שער הציון ס"ק כ"ז) שכתב "פעם אחת נתארח הרה"צ ר' בן ציון ידלר זצ"ל וביקש בערב שבת לטעום מכל המאכלים של שבת".
- ב. עיין שבט הקהתי (חלק ב' סי' ק"ד אות ד') שכתב "לכבס במכונת כביסה בגדים שצריך לאחר השבת מותר לכתחילה לכבסם בער"ש, ועיין חוט שני (חלק א' עמ' נ"א ד"ה לכבס)
- ג. ועיין שמירת שבת (פרק מ"ב אות מ"ג) שכתב "אסור להפעיל מבעוד יום מכונת כביסה שתפעל גם אחרי כניסת הדבת או החג, מכיון שיש בזה משום חשש השמעת קול וגם משום זלזול בקדושת השבת והחג", וכן פסק האגרות משה (בספר טלטולי שבת עמ' 250 הערה 40), שבט הקהתי (חלק ב' סי' קכ"ז) "דהו"ל כרחיים דאסור משום זילתא דשבת", מחזה אליהו (ספר זכור ושמור הלכות מוקצה עמ' 53), סידור השולחן (עמ' פ"ז), והלכות שבת בשבת (עמ' ע"ז), וכן עיין מכתב (ד' אות ג') מר' נסים קרליץ שליט"א, אבל ר' יצחק זילברשטיין כתב לי "ברמ"א שם נאמר דבכל מקום שיש לחוש להשמעות קול יש אוסרים דהדבר עלול להביא לידי זלזול בקדושת שבת, אולם במקום הפסד ובשעת הדחק יש להקל כמבואר שם ברמ"א ובמשנ"ב, אולם בזמנינו שכולם מכירים בכך ומסתמא יודעים שהעמידו מאתמול מסתבר שמותר", ועיין ביחווה דעת (חלק ג' סי' י"ח) שכתב "מותר לתת בגדים לתוך מכונת כביסה אוטומטית בערב שבת סמוך לשקיעת החמה, והם מתכבסים מאליהם וכדעת מרת השולחן ערוך שקבלנו הוראותיו ואחינו האשכנזים נוהגים כדעת הרמ"א להחמיר אלא אם כן יש צורך בדבר", ועיין ויהי בנסוע (בחלק התשובות מר' יצחק זעקל פאללאק, עמ' שנ"ח), ובמים ההלכה (חלק ג' סי' נ"ט), ישיב יצחק (חלק ח' סי' ז')

תשובה: אין חייב

תשובה: מותר

זמן הדלקת נרות (ס' רס"א)

עד מתי ילבוש במוצ"ש

זמן הדלקה

שאלה (ח' אדר תשס"ו): מה המקור של המנהג להדליק נרות שבת בירושלים ארבעים דקות לפני שקיעה?

תשובה: אין ידוע לי

בגדי שבת (ס' רס"ב)

בשעת הגשם

שאלה (כ' אדר תשס"ו): בס' רס"ב במשנה ברורה ס"ק ה' כתב "טוב שלא ילבש בשבת מכל מה שלבש בחל", האם בשעת הגשם יכול לובש כובע של חול?

תשובה: אם אכלו מלוח מלכה מיד היו ממתנין עד אחר מלוח מלכה ואם לא אכלו מיד היו מוציאים תיכף^ט

ד. עיין קצות השלחן (ס' ע"ד סעיף י"ב ובדי השלחן שם, ובס' ע"ג בדי השלחן ס"ק י"ד) שכתב "כ' המ"א בס' רנ"ו דעכ"פ שעה קודם צ"ה ראוי לסגור החנויות אע"פ שהיא מלאכה המותרת מ"מ דלמא אתי לאמשוכי עכ"ל נמצא דלשון אדמו"ר מדויק היטב דומן סגירת החנויות, כשעה קודם צ"ה, וכן המנהג בעה"ק ירושלים תובב"א שתוקעין בע"ש ארבעים מינוט קודם השקיעה הנראית אז סוגרין החנות, והוא לערך שעה קודם צ"ה (דאנן פסקינן כדעת הגאונים לענין ביה"ש דתיכף אחר השקיעה הנראית מתחיל ביה"ש), וע"ע טעם בספר לקראת שבת (ס' ה' הערה ח'), ועיין הלכות שבת בשבת (פרק ג' הערה 90)

ה. חלק א' עמ' רע"ב וז"ל שם "החזו"א ואבא זצ"ל היו מורידים בגדי שבת מיד לאחר סעודת מלוח מלכה שהיו אוכלים מיד לאחר הבדלה"

ו. ועיין שם חלק ג' עמ' ט"ז ד"ה במוצש"ק, עמ' ל' אות ק"ח

ז. וז"ל שם "לאחר הבדלה היה החזו"א נכנס לדרו, ופושט את כל בגדים השבת מעליו (גם המכנסים של שבת) ולובש בגדי חול, ומיד אח"כ אבל סעודת מלוח מלכה במלבושי חול, ואח"כ קיבל את הקהל"

ח. וז"ל שם "האם מרן החזו"א זללה"ה היה מוריד את בגדי שבת מיד לאחר הבדלה תשובה : כן"

ט. עיין מגן אברהם (סי' רס"ב ס"ק ב') שמביא בשם האגודה שילך בבגדי שבת עד מוצאי שבת אחר הבדלה [ע"ש באגודה שבת קמ"ג שבגירסת שלנו ליתא תיבות "אחרי הבדלה"], וכן עיין מקור חיים (קיצור הלכות סי' ש' ד"ה אפילו), באר היטב (ס' רס"ב ס"ק ד'), חיי אדם (כלל ח' סעי' ל"ה), גר"ז (ס' רס"ב סעי' ג'), נזר ישראל (סי' ל"ד סעי' כ'), משנה ברורה (ס' רס"ב ס"ק ח'), ערוך השלחן (שם סעי' ג'), ארחות חיים (ספינקא סי' ש' סוף ס"ק ב'), חוט שני (ח"א עמ' נ"ג), ועיין יסוד ושו"ש העבודה (שער ח' סוף פרק י"ג) שכתב "וכתב האר"י ז"ל, שאסור לעסק בשום מלאכה, אפילו בדברי תורה, וגם שלא להסיר בגדי שבת עד אכילת סעודה רביעית עד כאן לשונו", וכן כתב כף החיים (פלאג"י, סי' ל"א סעי' נ"ט), בן איש חי (שנה ב' פר' ויצא אות כ"ז), כף החיים (סי' ש' ס"ק ו', וסי' רס"ב ס"ק כ"ח), שמירת שבת (פרק מ"ב סי' נ"ו, פרק ס"ג סעי' ב'), ילקוט יוסף

בענין הדלקת נרות וקבלת שבת (ס' רס"ג)	להדליק שבע נרות בבית, כמה צריך להדליק אם היא אורח בבית אחר?
המנהג להוסיף נרות לכל בן או בת	
שאלה (א' אדר תשס"ו): מה הטעם של	תשובה: תלוי בדעתו כשהתחיל המנהג י"א
המנהג להדליק מספר נרות שבת כנגד מספר הבנים ובנות במשפחה?	שכח להדליק ויש חשמל
תשובה: מנהג אשכנז'	שאלה (ב' אייר תשס"ו): אם אשה שכחה להדליק נרות שבת אבל יש חשמל דלוק בבית האם קנסינן לה?
מספר נרות בשביל אורח	
שאלה (ד' תמוז תשס"ו): באשה שרגיל	תשובה: כן יב

(סי' ש' סעי' ד', סי' רס"ב סעי' ג'), ועיין בלקט יושר (או"ח עמ' 58) שכתב "וזכרוננו שאינו פושט כל בגדי שבת במוצאי שבת עד שהלך לישן", וכן עיין אבני ישפה (חלק ה' סי' מ"ו ענף ד')

י. וכן עיין להורות נתן (רבבות אפרים חלק ח' ס' קע"א אות ד') שסבר "שהוי מנהג בעלמא", ועיין בלקוטי מהרי"ח (חלק ב' התנהגות ער"ש) שכתב "ונהג מנהג הנשים כאשר יולד להם בן או בת מוסיפין נר אחד וסמך לדבר משום דאמרינן בפ' במה מדליקין דבשכר שמרכין בנרות דשבת הוי ליה בנין וחתנין רבנן ע"ש, לכך בכל פעם שיוולד להם בן או בת מרבה בנרות שע"ז יזכו לבנין וחתנין ת"ח", ועיין ברכת שמים (לקראת שבת עמ' שס"א, ועיין ברכת שמים או"ח ס' ע"ז), ועיין באורחות הבית (פרק א' הערה י"ד) שכתב "ונראה טעם למנהג זה שמדמין לנר חנוכה שמדליק כפי מנין אנשי הבית, לדעת הרמב"ם רפ"ד דחנוכה", וכן עיין במשנה הלכות (חלק ד' ס' ל"ה) וע"ש שיש עוד טעם שבדרך כלל האשה לא הדליק מחמת חוליה אחרי לידה ממילא צריך להוסיף

יא. עיין שערים מצויינים בהלכה (ס' ע"ה ס"ק י"ג) "ונהגו הנשים כשאננם בביתם מדליקים רק שתי נרות ומסתמא דהכי קבלו עליהו ואע"ג דלא התנו בפה הוי כהותנו וכמש"כ הרמ"א (ס' קנ"ד ס"ח) דדבר שנהגו כן ואי אפשר ליזהר אע"ג דלא הותנו כהותנו דמי", וכן עיין בבית ישראל (חלק א' ס' קמ"ח), יסודי ישרון (מערכת הלכות שבת עמ' 117, חלק ג' עמ' קל"ה), שבט הקהתי (חלק ב' ס' ק"ז אות א'), ועיין באהלך באמיתך (פרק כ"ט אות ה'), שמירת שבת (פרק מ"ג אות ג'), ועיין באורחות רבינו (חלק א' עמ' ק"ח אות ל"ה) שכתב ש"נכדויותי הנשואות כשמתארחות אצל מו"ר בשבתות, הן מדליקות אותו מספר נרות שמדליקות בביתן (ולא כמנהג אחרים שהמתארח במקום אחר מדליק רק שתי נרות"

יב. וכן עיין שבט הלוי (חלק ה' ס' ל"ב) שכתב "נראה דנקרא שכחה לענין זה, דעכ"פ עברה על מצות הדלקת הנר", וכן פסק שרגא המאיר (חלק ד' ס' פ"ג אות א'), קנין תורה (חלק ו' ס' ט' אות ג'), וכן משמע באגרות משה (יו"ד ג' ס' י"ד אות ו'), אבל עיין באור לציון (חלק ב' פרק י"ח בהערה י"ב) שכתב "ונראה שכיון שעכ"פ יש בנר חשמל משום שלום בית, אם אשה שכחה להדליק נר שבת, אך הדליקה את אור החשמל כדי שיהא הבית מואר, אין לקנוס אותה", וכעין זה סבר האבן ישראל (אבני ישפה חלק א' ס' נ"ה ענף ו') "רק אם היא הדליקה את החשמל, אף אם לא כיוונה לצאת בזה י"ח הדלקת נרות, יצאה י"ח", וכן סבר ר' ישראל בעלסקי שליט"א (halachically speaking vol 2 issue 14 הערה 66), ור' אלישיב שליט"א (אבני ישפה שם) סבר "שאם היה החשמל דלוק אע"פ שלא הדליקה נרות אין לקנוסה כיון שבפועל היה שם אור", וכן פסק ר"ע יוסף שליט"א (ילקוט יוסף ס' רס"ג הערה מ"ב), ועיין במלמד להועיל (ס' מ"ו), חיי הלוי (חלק ה' ס' י"ח אות ג'), יבקש תורה (שבת חלק א' סוף ס' ט')

שכח ביו"ט עד מתי יכול להדליק	בערב שבת ואחר הסעודה חוזר לבית, באיזה מקום אשתו שלי מדליק?
שאלה (י"ג אייר תשס"ו): אם אשה שכח להדליק נרות ביו"ט עד מתי יכולה להדליק, רק עד אחר הסעודה או אפילו עד הבוקר?	תשובה: במקום האכילה דלילה י"ד תנאי להתפלל בכותל
תשובה: אחר הסעודה כמדומה שתדליק בלא ברכה י"ד	שאלה (י"ג כסלו תשס"ו): המשנה ברורה בס' רס"ג ס"ק מ"ד כתב "ואין להתנות כי אם לצורך" האם ללכת להתפלל בכותל נקרא צורך?
שאלה (כ"ד אייר תשס"ו): הרב כתב לי שאשה ששכח להדליק נרות יו"ט ורק הזכיר אחר הסעודה ש"תדליק בלא ברכה", האם קנסינן האשה הזה שתדליק נר נוסף?	תשובה: כן טי
תשובה: יתכן שא"צ כיון שהדליק בסוף אורחים באיזה מקום ידליק	תנאי בשהחיינו
שאלה (י"ג כסלו תשס"ו): אם אני ואשתי אוכל אצל חברים, ורוצה ללכת במכונית	שאלה (כ"ו סיון תשס"ו): האם אשה שהדליק נרות יו"ט ומברך שהחיינו יכולה לעשות תנאי שאינו מקבל יו"ט?
	תשובה: יתכן טז

יג. עיין שמירת שבת (פרק מ"ד הערה כ"ד) שכתב "וגם אחרי הסעודה י"ל דיכול עוד לברך, הגם דעיקר הדלקת הנרות הוא בשביל הסעודה, מ"מ יש בו משום שלא יכשל בעץ ובאבן", וכן עיין בחובת הדר (עמ' פ"ז הערה י'), ומכתב (ב' אות ג') מר' נסים קרליץ שליט"א, ועיין מכתב (ב' אות ג') מהרבבות אפרים, ועיין במשנה הלכות (חלק ד' ס' ל"ה) שפשוט שאינו יכול להדליק ביום

יד. ועיין רבבות אפרים (חלק א' ס' קפ"ג) שכתב "יש לומר דהלא משאירים חשמל דלוק בבית וכשיחזרו יהי' אור בבית וא"כ שידליק חשמל במקום השינה ולא יברכו ומיד ינסעו למקום האכילה ותדליק שם נרות ותוכל לברך"

טו. וכן סבר ר' ישראל בעלסקי שליט"א (halachically speaking vol 2 issue 14 הערה 92), וכן עיין בציץ אליעזר (חלק י' ס' י"ט וחלק י"א ס' כ"א וכ"ב), אבל רשז"א (יו"ט שני כהלכתו סוף עמ' שס"ז) כתב "אפילו אם תעשה תנאי בשעת הדלקת נרות, כי הנסיעה לכותל לא חשיב צורך כזה בכדי להתיר עבורה לעשות תנאי", וכן עיין בספר שמירת שבת כהלכתו (פרק מ"ג אות כ"ד, והערה קל"ו) ועיין ר' משה הלברשטם זצ"ל (תל תלפיות עמ' ל"ז הערה ע"ז) שכתב "דכן דעת כמה מפוסקי הדור שליט"א", ועיין מכתב (א' אות ד') מר' נסים קרליץ שליט"א, ועיין תשובות והנהגות (חלק ד' ס' ס"א), קובץ אור ישראל (חלק י"ב עמ' קכ"ז)

טז. וכן משמע במטה אפרים (ס' תר"י אות ה', ותרי"ט אות ד'), ועיין בציץ אליעזר (חלק י' ס' י"ט אות ה') שכתב "לפי"ז הרי תוכל האשה גם לברך שהחיינו בשעת ההדלקה ורק יחד עם ההתנאה לחשוב שהשהחיינו שמברכת הוא רק על מצות ההדלקה, אבל התוס' יו"ט תקבל אחרי מיכן ותצא בברכת השהחיינו שתשמע בשעת הקידוש, ולא תקשי מההיא דעירובין ד' מ' שלא מוזכר מתנאי (עיין א"ר ס' רס"ג ס"ק כ"ד ע"ש) דשם המדובר כשמרך השהחיינו על קבלת קדושת היום", אבל עיין במאורי אור (חלק באר שבע עמ' ק"א ע"ב) שכתב "ובאיש שאינו מקבל שבת בהדלקתו יזהר שלא יברך זמן ביו"ט שחל בשבת דאז יש להחמיר דאל"כ מה פריך בעירובין מ' מזמן דיוה"כ הא אפשר להתנות אע"כ בזמן לא מהני רק בברכת הדלקה דמוכחא מלתא עיקר הדלקה בחול אכן בברכת זמן מושך קדושת היום, וגם אשה שרוצה להתנות משום איזה צורך או לא תברך זמן", וכן מובא

שאלה (ד' תמוז תשס"ו): הרב כתב לי ש"יתכן" שאשה יכולה לעשות תנאי שלא לקבל יו"ט אפילו אם אמר שהחיינו בשעת הדלקה, אבל בגמ' בעירובין (דף מ' ע"ב) כתב שאינו יכול לעשות ברכה של זמן בערב יו"כ על גבי כוס משום "כיון דאמר זמן קבליה עליה", ולמה אינו יכול לעשות תנאי שאינו מקבל יו"ט ומברך על הכוס?

תשובה: דסתמא קבלי עליה וצ"ע

תשובה: אולי"

מנהג להדליק הפתילה

שאלה (ט"ו אלול תשס"ו): ברמ"א בס' רס"ד סעיף ט' כתב "נהגו להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהיה מחרת ויאחז בה האור יפה", האם יש ענין לעשות כן היום בנרות שלנו?

תשובה: היום לא שייך זה י"

שמן הנותר

שאלה (י"ח תמוז תשס"ו): שמן הנותר או שעוה הנוטף מנרות שבת, האם מותר לזרוק לאשפה או צריך להצניע בדרך כבוד?

תשובה: אין ראוי"

אם אשה נגרר אחר הבעל

שאלה (ג' אלול תשס"ז): בימי הקיץ כשהבעל מקבל שבת מבעוד יום, האם אשתו גם כן אסור במלאכה?

באורחות חיים (ס' רס"ג אות ו'), וכן עיין זכר שמחה (באמברגר ס' ל"ד), זכרון אברהם (ס' רס"ג הערה ע"ח), פרי יצחק (חלק ב' ס' ט'), באר משה (חלק ח' ס' צ"ט), אור לציון (חלק ג' פרק י"ח אות ב'), להורות נתן (חלק ד' ס' כ"ד אות כ"ד), ור' יוסף דוב סאלאוויצקי מבוסטן זצ"ל (נפש הרב עמ' ר"י), בית אבי (חלק ג' ס' מ"א אות ב'), שמירת שבת (פרק מ"ג אות כ"ג), אבני ישפה (חלק ה' ס' ע"ז ענף א'), קיצור הלכות מועדים (דיני ערב יו"כ אות מ"ח ובהערה פ"ח, ובהסכמה לספר תל תלפיות), באר שרים (חלק ו' ס' מ"ט אות א'), ר' ישראל גנס שליט"א (צהר חלק ט"ו עמ' קנ"ה), ועיין לב אברהם (וויניפפלד ס' ס"ח), רבבות אפרים (חלק ה' ס' שפ"א אות ב')

יז. עיין באגרות משה (או"ח חלק ג' ס' ל"ח) שכתב "האשה לא נאסרה ומותרת במלאכת עצמה בפשיטות, ובמלאכת הבעל שעב"פ חלה קבלתו עליו מן הראוי להחמיר", וכן עיין מהר"י שטייף (ס' מ"ב), ותשובות והנהגות (חלק ג' ס' פ"ה) פסק כעין האגרות משה אבל הוסיף "ולע"ד חייבת עכ"פ להדליק הנרות לפני שבעלה חוזר הביתה", ועיין באר משה (חלק ב' ס' ט"ו) שכתב "ולמעשה אין היא נגררת אחריו בע"כ, אולם טוב ונכון הוא שתדליק לפני זמן שהוא מקבל שבת באמירת ברכו", אבל השבט הלוי (חלק ז' ס' ל"ה) כתב "להלכה יראה לענ"ד שהאשה נגררת אחרי קבלת שבת של הבעל", וכן פסק שרגא המאיר (חלק ד' ס' ל"ט), ועיין בענין זה בפרי מגדים (מ"ז ס' רס"ג ס"ק א'), ערוך השלחן (ס' רס"ג אות כ"ב), שמירת שבת (פרק מ"ו הערה מ"ב, והערה ס"ח), ודברת במ (ס' ע'), רבבות אפרים (חלק ב' ס' קט"ו אות ס"ט), מנוחת אמת (פרק כ"ד אות ט"ו) ויהי בנסוע (עמ' ש"פ-שפ"ד), מעדני יו"ט (חלק א' ס' ל"ה), אורחות שבת (חלק ג' פרק כ"ז אות י"ז)

יח. וכן סבר החזו"א (דינים והנהגת פרק ט' אות ו', ארחות רבינו חלק א' עמ' ק"ח) "נרות שלנו שנדלקים היטב א"צ להדליקם ולכבותם קודם הדלקה, שהרי נדלקים היטב, ויותר נאים כשאנחנו מחורכים", וכן עיין ר' שמואל שמעלקא רובין (קובץ עולת החודש חלק ל"ט אלול תשל"ט), חיי הלוי (חלק ג' ס' י"ח), אבל עיין במשנה ברורה (ס' רס"ד ס"ק כ"ח) שמשמע אפילו בפתילת שלנו יש ענין, ועיין שלחן הטהור (ס' רס"ג סעיף ב') יט. וכן עיין ר' אלישיב שליט"א (בגינזי קודש פרק י"ט הערה כ"ג), ור' נסים קרליץ שליט"א (שם), ועיין בכף החיים (רצ"ז סוף ס"ק י"א), ובמטה אפרים (ס' תרכ"ד סוף סעיף א'), אבל עיין רשז"א (שמירת שבת פרק מ"ג

ויכלו "טוב שיאמר יהיו לרצון" לפני אמירת
ויכולו, האם כוונת הרב ליהיו לרצון לפני
אלקי נצור או אחריו?

תשובה: במקום שעומד

קידוש (פ' רע"א-רע"ג)

ממה להתחיל

שאלה (כ' אלול תשס"ז): בקידוש בליל
שבת האם צריך להקפיד לומר "וירא
אלקים", או יכול להתחיל מ"ויהי ערב"?

תשובה: יש מקפידין כב

כיסוי החלות במפה שקופה

שאלה (י' סיון תשס"ו): בס' רע"א סעיף
ט' כתב שצריך מפה פרוסה ע"ג החלות, האם
יכול לכסות החלות במפה שקופה?

תשובה: כן כב

מי שהחשיך (פ' רס"ו)

נעצר ע"י רמזור

שאלה (כ"ה אדר תשס"ז): במחבר בס'
רס"ו סעיף ז' מתיר פחות פחות מד' אמות,
ובמשנה ברורה ס"ק י"ח מסביר שיעמד
לפוש בינתים, אם נעצר ע"י רמזור נקרא
עומד לפוש, או זה עומד לכתף, בענין זה?

תשובה: יתכן שזה לפוש וצ"ע כ

תפלת ערבית בשבת (פ' רס"ח)

אמירת ויכולו באמצע אלקי נצור

שאלה (ח' אייר תשס"ו): במעריב בשבת
אם עומד באמצע אלקי נצור האם מותר
להפסיק לומר ויכולו ביחד אם הצבור?

תשובה: טוב שיאמר יהיו לרצון כא

שאלה (כ"ד אייר תשס"ו): הרב כתב לי
שאם עומד באמצע אלקי נצור והצבור אומר

הערה רי"ח) סבר "דבנר הדלוק עצמו ג"כ אין בו כל קדושה אלא הנר בא להנאתו בשבת שלא יכשל בעץ ובאבן
וע"ז מברכים" ממילא אין בהשמן קדושה בכלל ויכול לזרוק באשפה

כ. וכן עיין שמירת שבת (פרק י"ח הע' רכ"ה) שכתב "ועיין ס' שמ"ט בשעה"צ ס"ק י"ח, דלאו דמקא עמד
לפוש, אלא ה"ה אם עמד בשביל איזה סיבה שמנעתו מללכת (כגון רמזור וכדו')", וכן פסק האבן ישראל (חלק
ט' ס' ס"ג על רס"ו, ובמ"ב שם), אבל עיין ביצחק יקרא (סי' רס"ו ס"ק י"ח) שסבר שהיו כעומד לכתף
כא. עיין בעל שומרי אמונים (קנה בשם חלק ג' ס' ט"ז אות א') "לאמירת ויכולו ביחד עם הצבור, מותר להפסיק
באמצע אמירת אלקי נצור", וכן פסק הקנה בשם (שם), לבושי מרדכי (או"ח תלתאי ס' כ"ז אות א'), רשז"א
(מאור שבת חלק א' עמ' תצ"ג) רבבות אפרים (רבבות ויובלות חלק ב' ס' שכ"ג), וכן היה המנהג של ר' ש"א
פפרמן לרנר זצ"ל (בינו שנות דור ודור עמ' ס"ח אות כ', מאור שבת חלק ב' עמ' תרפ"ג), עיין בקיצור הלכות
מועדים (על ראש השנה דיני תפילת שמונה עשרה אות כ"ד, עמ' כ"ג) שמביא בש הענף חיים (בתכלאל עץ
חיים דף ד' ע"ב) שאין לומר

כב. עיין ערוך השלחן (ס' רע"א אות כ"ה) שמשמע שצריך להתחיל מוירא, ועיין הלכות שבת בשבת (פרק ז'
אות י')

כג. וכן עיין באורחות רבינו (חלק א' עמ' ק"ט) "כשמקדש בבורק המזונות שעל השלחן מכוסים רק בשקית
גילון שקופה" (ואין לחלק בין מזונות לפת), וכן לכאורה הוי שיטת הקצות השלחן (בבדי השלחן ס' ע"ט ס"ק
י') שמביא שיטת ישועות חכמה שאסור לכסות במפה שיש בו נקבים וכתב על זה שאינו מוכרח, וכן פסק
ברבבות אפרים (חלק ר' ס' קמ"ו אות ב', אבל עיין חלק ח' ס' נ"ד וצ"ע), ובספר טל לישראל (מר' ישראל גנס
עמ' מ"ט) שכתב "ונר" דאף להטעם שלא יראה את הפת בושטו מהני כיסוי מניילון דיש היכר, אכן מפה שיש

כסוי תחת הפת
שאלה (כ"ו סיון תשס"ז): במחבר ס' רע"א סעיף ט' כתב "שצריך שתהיה מפה על השלחן תחת הפת", אם יש מפה פרוסה על כל השלחן מועיל לענין זה או צריך מפה מיוחד תחת הפת?

תשובה: מועיל כד

כסוי על מזונות
שאלה (כ"ו סיון תשס"ז): אם עושה קידוש ביום שבת, וקבע סעודה אחר כך על מזונות, והמזונות לפנין בשעת קידוש, האם צריך לכסות המזונות?

תשובה: נכון לכסות כ"ה

רשימה
שאלה (ח' אלול תשס"ו): המשנה ברורה (ס' רע"ד ס"ק ב') אומר בענין בציעת הפת, "שמדקדקים רגילים לרשם בסכין קדם הברכה", וק"ק לי למה זה מותר משום המשנה ברורה (ס' ש"מ סוף ס"ק כ"ב) כתב "שרטוט חייב" משום כותב?

תשובה: אי"ז שרטוט אלא תחילת הבציעה כ"ה

בענין בציעת הפת (ס' רע"ד)
אמירת ברשות
שאלה (כ"ב אב תשס"ו): המשנה ברורה (ס' רע"ד ס"ק ב') כתב בענין בציעת הפת

בציעת הפת ביו"ט שחל בשבת
שאלה (ו' כסלו תשס"ח): ביו"ט שחל בשבת בשעת בציעת הפת, האם צריך לבצוע על העליונה או תחתונה?

בה חורים יל"ע דלא מהני דאכי רואה הפת בושתו, ועיין בשמירת שבת (פרק מ"ז הערה קט"ז) שמביא בשם רש"א שמותר אבל ע"ש בתיקונים שחוזר משום המנחת שבת (שירי מנחה ס' ע"ז ס"ק ח') כתב שאין לכסות במפה שיש בו נקבים, וכן פסק בבית עולם (הלכות קידוש אות ל"ד), ובחוט שני (חלק ד' עמ' ק"ד), ובנשמת שבת (חלק ב' ס' ג') "יש להחמיר", ועיין במצות לחם משנה (ס' י' הערה כ')

כד. כן כתב בחוט שני (חלק ד' עמ' ק"ד), ועיין במצות לחם משנה (ס' י' אות ב')

כה. וכן עיין קיצור שו"ע (ס' נ"ה ס"ק ה') "וכן בשחרית שמקדש ואוכל אחר כך מיני מזונות צריך לכסותן בשעת הקידוש", וכן פסק לבושי מרדכי (חלק א' ס' מ"ו), באר משה (חלק ו' ס' ס"ג), ועיין אשל אברהם (בוטשאטש סוף ס' קפ"ב) שמסופק אם צריך לכסות כיסנין [ועיין שמירת שבת (פרק מ"ז הערה קכ"ג) שכתב "דהא"א מדבר במזונות שרוצה לאכות באמצע הסעודה והוא מכסה את החלות בשעת ברכת המוציא אבל אם מקדש על היין ואוכל מזונות, אה"נ דגם לדעתו צריך לכסותן, וצ"ע"], ועיין אז נדברו (חלק ב' ס' ח') שיש צדדים להקל, ועיין טעמי מנהגים (קונטרס אחרון סוף אות שס"ה) שכתב "כשמקדש בשחרית בשבת ואוכל פת הבאה בכיסנין, א"צ לכסות פת הבאה בכיסנין בשעת הקידוש שלא שייך כאן הטעם שלא יראה הפת בשתו", וכן עיין נשמת שבת (חלק ב' ס' תי"ג) שהמנהג להקל, ועיין רש"א (שמירת שבת פרק מ"ז הערה קכ"ה)

כו. וכן פסק בשו"ת גבעת שאול (שאלה כ"ז)

כז. עיין ששכ"ה (פרק י"א סעי' ט"ו והע' מ"ז), ארחות שבת (פרק ט"ו סעי' כ"ו), לקראת שבת (פרק י"ח הע' ל"ו), נשמת שבת (חלק ב' ס' ק"נ, חלק ז' ס' פ')

תשובה: צ"ע כח

נר שהדליק א"י (ס' רע"ו)

בענין שמא יטה (ס' ער"ה)

חולים אצל החום

שאלה (ט"ו אלול תשס"ו): בס' רע"ו סעיף ה' המחבר אומר "שהכל חולים אצל הקר", האם ה"ה שהכל חולים אצל החום? תשובה: לא לא

נר חשמל
שאלה (י' סיון תשס"ו): האם יש חשש שמא יטה על מנורה חשמלית שיש בה דרגות שונות?

תשובה: יתכן כט

גרם כבוי (ס' רע"ז)

קטן להיות שומר

כבוי הגז

שאלה (י"ג אלול תשס"ו): אם שכח לכבות הגז בתנור ערב שבת, האם מותר לגרם לכבותו משום זה נקרא במקום הפסד?

שאלה (ג' אלול תשס"ז): באו"ח ס' ער"ה סעיף ג' כתב אם אמר למי שהוא תן דעתך עלי שלא אטה מתר, האם מותר אם אומר זה לקטן?

תשובה: ע"י גוי

תשובה: קטן בר דעת ל

כח. עיין בית אבי (חלק ד' ס' ר') שסבר שבוצע על העליון, וכן פסק בספר מצות לחם משנה (ס' ט"ו אות ג', ועיין בהערה שם)

כט. וכן עיין בשואל ונסאל (חלק א' או"ח ס' ע"ו), ועיין בקובץ זרע יעקב (גליון כ' עמ' צ"א) מר' אברהם חיים שפיטצער שיש אריכות ובסוף מחמיר, ועיין בחיי הלוי (חלק ה' ס' כ"ד) שפסק שמעיקר הדין מותר שבל יש להחמיר לכסות, וכעין זה כתב ביחודה דעת (חלק ו' ס' כ'), ועיין חלק ג' ס' כ', וביביע אומר חלק א' ס' ט"ז), ובשמירת שבת (פרק י"ג אות ל"ב), ועיין שם (בהערה ק"ב) שמביא רשז"א שמתיר בזה, וכן סבר האגרות משה (שו"ת דברי חכמים או"ח 223), ובענין סתם נרות של חשמל עיין בדינים והנהגות חזו"א (פרק ט' אות י"ב), מהרש"ג (חלק א' ס' כ"ט), לבושי מרדכי (מהדו"ת ס' נ"ב תיליתאה ס' ער"ה), ישכיל עבדי (חלק ב' או"ח ס' ט'), ר' פנחס עפשטיין (ישכיל עבדי חלק ג' עמ' ק"ב ע"ב), ברית עולם (אמירה לנכרי ס' כ"א אות כ"ד, אז נדברו חלק ד' ס' א'), שרגא המאיר (חלק ח' ס' ק"ו אות ג'), רבבות אפרים (חלק א' ס' רכ"ב אות כ"ז, חלק ב' ס' קט"ו אות מ"ב, חלק ה' ס' ר"א), יסודי ישרון (מערכת הלכות שבת עמ' 278), ר' אלישיב שליט"א (קונטרס חמדת השבת הערה 131 שסבר שמותר), באר משה (קונ"ע א' ס' כ"א), בית ישראל (ס' מ"ו), ועיין בקובץ זרע יעקב (גליון כ"ט עמ' קס"ו), עיין משנה הלכות (חלק י' ס' נ"ו), מגילת ספר (ס' ל"ו אות א') ל. וכעין זה כתב הרב בספר דרור יקרא (עמ' שע"ח), וכן פסק החוט שני (חלק ד' עמ' פ"א), אבל בחקי חיים (חלק ה' או"ח ס' ס"ו) כתב שלא מהני.

לא. וכן עיין יסוד יוסף (בספר נזר ישראל ס' מ"ז ס"ק כ"ב) שכתב "שמעתי מרבים באם שחם להם ביותר בהחדר שקורין עכו"ם ואומרים שיוציא האש מהתנור וזה אסור ואפילו אם העכו"ם עושה מעצמו אם רואים שעושה בשביל ישראל צריך למחות בו כי דוקא בדליקה התירו כה"ג", וכן עיין דבר יהושע (חלק ס' ו', וס' מ"ט), אמת ליעקב (הע' 375), עיין, ועיין מצויינים בהלכה (סי' צ' ס"ק כ'), מנחת יצחק (חלק ג' סי' כ"ג, סי' כ"ד אות י"א), עם מקדשי שביעי (חלק ב' עמ' קס"ד) בענין שיטת האגרות משה, עיין משנה הלכות (חלק ה' ס' מ"ב)

גרם כבוי במקום מצוה

קריאת התורה (ס' רפ"ב)

שאלה (י"ג אלול תשס"ו): הרמ"א בס' של"ד סעיף כ"ב מתיר גרם כבוי במקום הפסד, האם יש התיר גם במקום מצוה?

תשובה: לא מצינו לב

העולה לומר "חזק חזק"

שאלה (ג' אלול תשס"ז): אחד שעולה לתורה בסיום אחד מהספרים, האם יאמר "חזק חזק", או הוי הפסק עבירו בין הקריאה לברכה?

תשובה: לא יאמר לד

(ס' ר"פ)

אכילת שום בערב שבת

שנים מקרא (ס' רפ"ה)

שאלה (כ' אדר תשס"ו): בס' ר"פ במשנה ברורה ס"ק א' אומר שמצוה לאכל שום בערב שבת, האם יש חיוב לאכל כזית כמו כל אכילה שבתורה?

תשובה: אין לו שיעור לג

מי שאינו הבין תרגום

שאלה (כ"ב טבת תשס"ט): מי שאינו הבין תרגום והבין רש"י, האם יותר טוב לקרא שנים מקרא עם התרגום או רש"י?

תשובה: תרגום קודם לה

שאלה (ב' אייר תשס"ו): הרב כתב לי בנוגע אכילת שום בערב שבת "אין לו שיעור", האם יכול לקיים המצוה אם אבקת שום גם כן?

תשובה: אולי (אבל צריך צלוי)

גם רש"י

שאלה (ח' שבט תשס"ט): מי שאינו הבין לשון התרגום, האם יותר טוב לקרא שנים מקרא אם "צאינה וראינה" וכדומה, או תרגום?

תשובה: יקרא תרגום, ויותר טוב שיקרא

לב. עיין אבני נזר (י"ד סי' ש"ע בהג"ה) שמתיר במקום מצוה, וכן פסק בשערים מצוינים בהלכה (סי' פ' קונ"א ס"ק ג' ד"ה שם), אז נדברו (חלק ג' סי' כ"ה ד"ה והנה), ששכ"ה (פרק י"ג הע' צ"א, הע' צ"ג) לג. עיין מכתב (א' אות ד') מהרבבות אפרים.

לד. וכן כתב בשם הרב בהליכות חיים (חלק א' עמ' צ"ב), וכן כתב קצות השלחן (ס' פ"ד בדי השלחן ס"ק כ"ב), ר' אלישיב שליט"א (ברבבות אפרים חלק ד' סי' פ'), באר משה (חלק ג' סי' כ"ח), שבט הלוי (חלק ז' סי' ר"ב אות ב'), דברי יציב (או"ח סי' ק"ל), משנה הלכות (חלק ז' סי' כ"ב, חלק ח' סי' י"ח), רבבות אפרים (חלק ב' סי' צ"ח, חלק ד' סי' פ'), חלק ה' סי' רל"ג אות א', חלק ו' סי' קנ"ה, חלק ח' סי' תקע"ח אות י"א), ועיין בארחות רבינו (חלק ב' עמ' שי"ג אות י"ח) שנהגו לומר וצ"ע, ועיין בספר חינוך הבנים מהשמירת שבת (הערה רל"ו) שיש צד שאינו חשוב הפסק, ועיין נשמת שבת (חלק ב' סי' רנ"ג) שכתב "יכול לאומרה לאחר שיברך ברכה אחרונה".

לה. עיין תשובות והנהגות (חלק א' סי' רס"א) שכתב "והסכמתי לבעל תשובה אחד כאן שמצותו לקרוא שנים מקרא, ויקרא התרגום אנגלי, כיון שאינו מבין כלל רש"י ותרגום, שאף לפוסקים דהתרגום יש לו מעלה שניתן בסיני) ע"י ב"י סי' רפ"ה (מ"מ כ"ז הוא כשמבין התרגום לכה"פ מעט אבל כשאינו מבין כלל מוטב שיקרא פירש"י או תרגום ללשון לעז", ועיין בגבעת שאול (שאלה כ"ט), ועיין נשמת שבת (חלק ב' סי' שט"ז)

תשובה: כמו ת"ת	שמו"ת של שבת אחר יו"ט שחל בשבת
תענית בשבת (ס' רפ"ח)	שאלה (ח' אייר תשס"ו): ממתי יכול להתחיל לקרות שמו"ת מהפרשה אחר פסח, ממנחה של שבת חול המועד או ממנחה משבת שלפני פסח?
עד שש שעות	תשובה: כשמתחילים לקרות הפרשה השני' לו
שאלה (י"ב טבת תשס"ז): המחבר בס' רפ"ח כתב "אסור להתענות בשבת עד שש שעות", האם זה מזמן שקם ממטתו כמו שפסק המשנה ברורה בס' קנ"ז ס"ק ב', או רק עד חצות היום?	שנים מקרא של פרשת בראשית
תשובה: כמודומה שלא חושבין מזמן שקם רק להא דס' קנ"ז לח	שאלה (כ"ט תשרי תשס"ח): ממתי יכול להתחיל לקרות שנים מקרא של פרשת בראשית, מיד בבוקר של שמחת תורה או צריך להמתין עד ששמע קריאה של חתן בראשית?
קידוש בבוקר (ס' רפ"ט)	תשובה: מהקריאה של בראשית לו
אכילה לפני קידוש לנשים	עסוק בשנים מקרא
שאלה (ד' סיון תשס"ו): בשבת בבוקר ממתי חל חיוב קידוש לנשים, אחר אמירת איזה בקשה או אחר כל התפילה?	שאלה (כ"ח שבט תשס"ז): אם אדם קורא שנים מקרא ואחד תרגום, האם יש עליו דין של עסוק במצוה?
תשובה: אם מתפללים תמיד, אחר התפלה לט	

לו. וכעין זה כתב בשם הרב בספר דרור יקרא (עמ' תמ"ד), וכן סבר השבט הלוי (חלק י' ס' ע"ח אות א', קול התורה חלק נ' עמ' ק"ו), והנשמת שבת (חלק ב' ס' של"ז), אבל ר' אלישיב שליט"א (הערות מסכת ברכות דף ח' ע"א ד"ה לעולם) כתב "ונראה דמנחה דשבת דוקא כשבשבת הבאה קורין הפרשה אבל בשבת שלפני יו"ט אע"פ שקורין במנחה את הפרשה הבאה מ"מ אינה חשובה אם הציבור ורק משבת חוה"מ יכול להתחיל פרשיותיו, אכן כ"ז לכתחילה" וכן פסק בקנה בושם (חלק א' ס' ט"ז), וכן עיין מתכב (א' אות א') מהרכבות אפרים

לז. ועיין בהליכות חיים חלק א' אות רע"ז, ס' צהר אהל חנוך שבת עמ' רכ"ו אות ר', קונ' גם אני אודך חלק ב' אות קי"ד, בשם הרב, וכן פסק ברבבות אפרים (חלק ה' סי' רי"ז), שמירת שבת (פרק מ"ב הע' רי"ח), ועיין הגר"ש דבליצקי שליט"א (הסכמה לס' ביכורי חיים ד"ה ומחמת), ועיין חוט שני (חלק ד' פרק פ"ז ס"ק א' ד"ה קריאת).

לח. עיין בספר טל ישראל (ס' ל"ב), ובלקראת שבת.

לט. וכן עיין פרי מגדים (ס' רפ"ט א"א ס"ק ד') שכתב "עיין תוס' שבת כאן, וס' רפ"ו דנשים יוצאות באיזה בקשה כמ"ש המג"א ס' ק"ו אות ב', א"כ לדידהו חמור ואסורים לשתות בבוקר מים אחר שאמרו קצת בקשה הוה כהגיע חובת קידוש, וי"ל דיש דעת הראב"ד ז"ל, עם ספק דאפשר חייבין בתפלה מדרבנן כמו אנשים, ובפרט למי שמתפללת תמיד שרי, וכן עיין בתורת שבת (ס' רפ"ט ס"ק ג'), נזר ישראל (ס' ס"ג ליקוטי רימ"א אות ו'), כף החיים (ס' רפ"ו אות ל'), דברי יציב (או"ח ס' קל"ב), רשז"א (הליכות שלמה תפלה פרק ב' הערה

שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת (ס' רצ"א)

ב' סְעוּדוֹת בְּלִילָה

שאלה (כ' אדר ב' תשס"ח): מי שיוודע שאינו יכול לאכול שתי סעודות ביום שבת, האם יוצא אכילת ג' סעודות אם אכל ב' סעודות בלילה?

תשובה: כן^מ

שאלה (י"ח סיון תשס"ו): הרב כתב לי בנוגע חיוב קידוש של נשים בשבת בבוקר שחל אחר התפלה "אם מתפללים תמיד", מה דינו אם רק נוהג להתפלל בשבת, האם זה נקרא מתפללים תמיד?

ד, ובספר טל לישראל מר' ישראל גנס עמ' ק', ועיין באבני ישפה חלק ב' ס' כ"א), אור לציון (חלק ב' פרק כ' אות ט"ו), אז נדברו (חלק א' ס' ט', חלק ח' ס' ד'), שמירת שבת (פרק נ"ב אות י"ג), ועיין מנחת יצחק (חלק ח' ס' כ"ח אות ג') שכתב "והנראה דכ"ז בטעימה בעלמא, אבל אם רצונם לאכול ממש, אז גם לדברי הא"א הנ"ל, צריכים לקדש", אבל עיין תוס' שבת (ס' רפ"ו ס"ק ד', ס' רפ"ט ס"ק ג') שכתב "ונראה לפמ"ש המג"א בס' ק"ו ס"ב להנשים יוצאת באיזה בקשה שאומרת מיד אחר הנטילה בכל לשון שירצו ורשאים לאכול מיד א"כ לדידהו אסורין גם לשתות מים קודם תפלת שחרית דחל עליהו חובת קידוש", ואינו מחלק אם היא רגילה להתפלל, וכן עיין בבן איש חי (שנה ב' בראשית אות י"ח, וע' שמירת שבת פרק נ"ב הערה מ"ו שמסביר הבן איש חי), והאדמו"ר מבעלזא (רבי אהרן רוקח, מועדים וזמנים בסוף חלק ט' ליקוטי הערות חלק א' ס' ט'), רבבות אפרים (אור ישראל חלק ל"ח עמ' קס"א), ועיין באגרות משה (אור"ח ד' ס' ק"א אות ב') שכתב "לע"ד באשתו אינה צריכה לקדש דהרי היא משועבדת לבעלה לאכול דוקא עמו וכיון שבעלה אסור לאכול קודם התפלה וא"א לו לאכול הסעודה קודם התפלה אין זה זמן אכילה גם לה שלכן לא חל חובת קידוש גם עליה ומותרת לאכול בלא קידוש", "ואף שנמצא לפ"ז דאם היא התפלה כבר ובעלה עדיין לא התפלל במי תוכל לאכול בלא קידוש מאחר דלא חל חובת קידוש על בעלה לא נראה למעשה לעשות כן", "אבל להבנות שאין להם שום שעבוד מסתבר שאם צריכות לאכול קודם התפלה יצטרכו לקדש קודם לסברת באור הלכה כמו לבנים, שאף שהאב והאם מקפידין שלא יאכלו בעצמן אלא דוקא בסעודה אחת עמהם לא מסתבר לדמות זה לשעבוד שהוא מדינא" [ועיין בכבוד ועונג שבת עמ' 99 שכתב "ושמעתי ממרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל דאפי' אם הבעל כבר התפלל שחרית מותר לה לאכול בלי קידוש, והאיסור מתחיל אחר שהבעל כבר גמר תפלת מוסף"], וכן עיין חוט שני (חלק ד' עמ' צ"א), וכעין זה סבר ר' אלישיב שליט"א (בספר צהר אהל אבי עזרי עמ' תקמ"ב) "דאשה נשואה או בת אצל אביה שרגילים לאכול ביחד מותר להם לאכול אכילה ארעית גם אחרי שהתפללו עד הזמן שהבעל רגיל לחזור הביתה דזה נקרא שלא הגיע זמן סעודה כיון שהם לא הולכים לאכול את הסעודה עד שהוא יגיע הביתה", ועיין ודברת במ' (ס' ע"ג), נשמת שבת (חלק ב' ס' שצ"א), אבני ישפה (חלק ב' ס' כ"א), קובץ אור ישראל (חלק ל"ח עמ' קנ"ה), קובץ צהר (אהל אבי עזרי עמ' תק"מ), ברכת שמים (אור"ח ס' ל"ט אות ב', וס' ס"ג), מחזה אליהו (ס' ל"ג), חקי חיים (חלק ד' ס' נ"ב), חלקת יעקב (מובא בשמירת שבת) מ. וכן עיין דברי יציב (אור"ח ס' קל"ב), ר' אלישיב שליט"א (צהר אהל אבי עזרי עמ' תקמ"א), ור' חיים פנחס שיינברג (שם), מחזה אליהו (ס' ל"ג), אבל עיין באז נדברו (חלק ח' ס' ד') שכתב "נראה דדוקא במתפללת תמיד דקבלה עליה שיטת הפוסקים שדין תפלה באשה כו איש", וכן פסק הליכות ביתה (ס' ט"ו סעיף כ"ה), ועיין בקנין תורה (חלק ב' ס' ל"ו)

תשובה: כמדומה שלא מא	אם יאמר הבדלה בתפילת שחרית
כיסוי חלות בשלש סעודות	שאלה (כ"ח שבט תשס"ז): אם טעה ולא
שאלה (ז' סיון תשס"ז): האם צריך	הבדיל בתפלת ערבית ואין לו כוס יין, ושכח
לכסות הלחם משנה בסעודת שלישית?	לחזור להתפלל, ולפני שחרית זוכר שלא
תשובה: כמדומה שלא נהגו מב	הבדיל האם צריך להבדיל בתפלת שחרית?
הבדלה (ס' רצ"ה - רצ"ט)	תשובה: אולי מד
אם שכח אתה חוננתנו	בא באמצע הבדלה ורק שמע הברכה שבסוף
שאלה (כ"ז כסלו תשס"ח): אם שכח	שאלה (י' ניסן תשס"ח): מי שבא באמצע
אתה חוננתנו במעריב במוצאי שבת, האם	הבדלה ורק שמע הברכה שבסוף, האם הוא
יכול לומר באמצע התחנונים בסוף התפלה?	יצא?
תשובה: יכול מג	תשובה: יש דעות בזה מה
	משקפיים בשעת הבדלה
	שאלה (ט' ניסן תשס"ז): לפי שיטת

מא. עיין בצהר (חלק י"ג עמ' נ"ז) שרהרב אומר שאולי יוצא, ועיין בספר מילי מעלייתא (אות צ') שמביא מרהרב שאם כבר אכל ב' סעודות בליל שבת צריך לאכול ב' ביום, ועיין ברבבות אפרים (חלק א' ס' ר"ז), ובשו"ת השב"ט (חלק ה' ס' מ"ג) שסבר שאינו יוצא בלילה, ועיין בקונטרס גלאט (חלק כ"ג מבר"ץ שארית ישראל) שמביא בשם ר' אלישיב וז"ל שם "שאלה: האם אפשר לאכול ב' סעודות בליל שבת? הואיל וכל מה שאוכלים סעודה ג' קודם חצות, היינו שסומכים על השיטות שאין זמן לסעודות שבת והעיקר הוא שיאכל בשבת ג' סעודות, וא"כ לכאורה א"צ דוקא שיהיה ג' סעודות ביום אלא יוכל ג' כ' לחלק סעודתו בלילה, וכגון מי שקשה לו להשכים יכול לחלק סעודות לילה לשנים? תירוץ: כבוד היום עדיף, שאלה: מי שא"א לו לאכול ביום את הג' סעודות, האם יאכל בלילה כמה סעודות? תירוץ: זה עדיף מכלום", עי' ערב פסח שחל בשבת (פרק כ"א סעי' י"ג), ארוממך (מס' 47 עמ' י"א)

מב. וכן עיין דעת חזו"א (סי' רצ"א אות י'), ערוך השלחן (ס' רצ"א סוף סעיף י', רצ"ט סעיף י"ד), רשז"א (שולחן שלמה סי' רע"א הע' ט', עי' סי' רצ"א אות ד'), אבל עיין בבו איש חיי (שנה ב' פרשת חיי שרה אות י"ג) שצריך לכסות, וכן כתב בכף החיים (ס' רע"א אות נ"ד, רצ"א אות ל"ד), אשל אברהם (בוטשאטש סוף סי' רע"א), ועיין בארחות רבינו (חלק א' עמ' ק"ח) שנהגו לכסות, וע"ע בספר רבבות ויובלות (חלק ב' ס' קצ"א), מצות לחם משנה (ס' י' אות י"א)

מג. וכן כתב הערוך השלחן (ס' רצ"ד אות י'), כף החיים (ס' רצ"ד אות י"ז), שמירת שבת (פרק נ"ח אות י'), אבל עיין בקנה בשם (חלק א' ס' י"ז אות ב') שאינו יכול
מד. עיין להורות נתן (חלק ה' ס' י"ח)

מה. עיין רשז"א (שמירת שבת פרק ס' הערה צ"ח) שכתב "דמצדד לומר דאם השומעים אינם שותים מן היין של הבדלה, א"כ לא איכפת לן כלל בהפסקה שבאמצע ברכת בפה"ג, כיון שיוצאים ידי הבדלה גם אם לא שמעו כלל ברכת בפה"ג", וכן עיין תשובות והנהגות (חלק ד' ס' ע') שכתב "וכן שמעתי בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל בשם רש"י (בספר הפרדס) שבהבדלה ברכת בורא פרי הגפן אינה מעיקר דין הבדלה רק יש דין לטועם וממילא צריך ברכה" וע"ש, ועיין אגרות משה (או"ח חלק ד' ס' ע'), לקראת שבת (חלק ב' פרק ל"ג הערה 39)

המשנה ברורה סוף ס' רצ"ח, שמחמיר אפילו באספקלריא של זכויות בענין ברכת הנר, האם צריך להסיר המשקפיים בשעת הבדלה?
תשובה: לא נהגו מי
תשובה: אולי א' מהם
שאלה (כ"ו שבט תשס"ו): "צריך לשים בעיני" זה בעין ממש או על גב העין?
תשובה: המנהג ע"ג העין מט

ריצה בשבת (ס' ש"א)
פסיעה גסה
שאלה (י"ט שבט תשס"ו): הגמ' בשבת דף קי"ג ע"ב אומר "פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, ומהדר ליה בקידושא דבי שמי", ורציתי לדעת מה צריך לעשות בשביל רפואה זו, לשמוע קידוש לשתות מקידוש או דבר אחר?
תשובה: לטעום מקידוש מי ולשים בעין מהבדלה מח
ריצה לדבר מצוה
שאלה (י"ט שבט תשס"ו): במחבר בריש ס' ש"א אומר "אין לרוץ בשבת אלא לדבר מצוה", ורציתי לדעת אם זה רק אם עובר זמן המצוה, או כל פעם שהולך לעשות מצוה יכול לרוץ?
תשובה: בכל פעם ראוי למהר
שאלה (י"ט שבט תשס"ו): האם בנוגע זה סועדת שבת נחשב מצוה?
תשובה: אולי נא

שאלה (כ"ו שבט תשס"ו): הרב כותב לי שלעשות רפואה מפסיעה גסה צריך "לטעום מקידוש ולשים בעין מהבדלה", מה כוונת הרב שצריך שניהם או רק אחד מהם?
שאלה (י"ט שבט תשס"ו): האם בזמן שגשם יורד יכול לרוץ ובזמן שהגיע לבית ללמוד קצת, וממילא נחשב כמו רץ לדבר מצוה?

מו. וכן עיין קצות השלחן (בדי השלחן ס' צ"ט ס"ק ו') שכתב "ומעולם לא שמענו מי שיהדר על זה", וע"ש שיש טעמים להקל, וכן עיין חוט שני (שבת חלק ד' עמ' ק"ט) שכתב "לברך על האש כשיש על עיניו משקפיים, נראה דאינו ענין לנר בעששית, מפני שהמשקפיים בטלים לגבי האדם ואין בזה חסרון בגילוי הנר", וכן פסק נשמת שבת (חלק ב' ס' תקצ"א), ועיין רשז"א (מאורי אש פרק ה' סוף ענף א') שכתב "דלדעת המשנ"ב דמדמי ראייה דרך חלון לאור שבתוך הזכוכית נכון גם להסיר את המשקפיים בשעת הברכה כיון דעכ"פ ראייתו היא ע"י דבר המפסיק בינו לבין האור וצ"ע", ועיין שמירת שבת (פרק ס"א הערה ק"ב)
מו. עיין רש"י (ברכות דף מג: ד"ה בקדושא)

מח. עיין רב עמרם (שבת דף קי"ג ע"ב שיטה לר"ן ד"ה ומהדר)
מט. וכן הלשון של רב עמרם (שבת דף קי"ג ע"ב שיטה לר"ן ד"ה ומהדר), רבי' יצחק ק' גיאת (שם), ראבי"ה (סי' תק"ט, סי' קצ"ז), ועיין ר' נטרונאי גאון (תוס' פסחים דף ק: סוף ד"ה ידי) שמשמע שצריך בתוך העין ג. עיין הצ"ח (ברכות דף ו: ד"ה לעולם) שכתב "אינו מותר כי אם כשמוכרח לרוץ מחמת שיעבור הזמן", ועיין בציץ אליעזר (חלק י"ב סי' י"ז אות ב')

נא. עיין בשאלת רב (חלק ב' פרק כ"ח אות ד') שכתב בשם הרב "שאלה: אם דווקא לדבר מצוה ממש (קידוש ת"ת וכו') מותר לרוץ בשבת, או אפילו אם הולך לטייל בכוונה לשם שמים או שהולך מהר כדי שיוכל לישן מוקדם וללמוד אח"כ וכדומה. תשובה: אין להקל"

תשובה: עמש"כ בקרית מלך פרק כ"ד
משבת הלכה ד' נ"ב, אם זה הערמה בעלמא
אין מועיל
לצאת במקום שאין עירוב, בחגורות המעיל
מונחת כלולאות בזמן שאינו חגור בה, אף
אם אינו קשור או תפור למעיל?

תשובה: מותר נ"ד

הוצאה (ס' ש"א)

פלטת לישר שינים

כפתורים מיותרים

שאלה (ח' אדר תשס"ו): האם יכול
לצאת בשבת במקום שאין עירוב אם פלטה
לישר שינים?
שאלה (ט' תמוז תשס"ו): האם מותר
לצאת במקום שאין עירוב, עם בגד שתופרין
בתוכו כפתורים מיותרים, שהם שם שאם
יפלו מכפתורי הבגד יהיו מוכנים למלאות
מקומו?

תשובה: יתכן (וצריך שאלת חכם) נ"ג

חגורה של מעיל

תשובה: יש לזהר נ"ה

שאלה (ט' תמוז תשס"ו): האם מותר

נב. וז"ל שם, "ואסור לרוץ, נ"ב ואפילו מפני הגשמים דב"ר החדש ס' י"ח", וז"ל בדברים רבה החדש"מהו
לרוץ בשבת, כך שנו רבותי אין רצין להיות עמל בשבת, וכל מי שהוא רץ בשבת מחלל את השבת, שלא ניתנה
השבת אלא לנוח בה. אבינא ראה לחבירו (בשבת) רץ בשבת מפני הגשמים, א"ל מי התירה בשבת שאתה רץ
בשבת", ועיין בדרך שיחה (עמ' רע"ט) שהרב מסביר "זה אסור כיון שאין עצם הריצה תענוג, רק שאינו רוצה
להתרעב ממי הגשמים" ועיין סמ"ק (סוף ס' רפ"א), ארחות חיים (ס' ת"ט), ע"י והכל בו (ס' ל"א) שמשמע
שמוותר, וכן פסק שערים מצויינים בהלכה (ס' צ' ס"ק א'), מנחת שבת (ס' צ' ס"ק ג'), ששכ"ה (פרק כ"ט
סעי' ד'), אז נדברו (חלק ד' ס' ל"ח אות א'), שבט הלוי (חלק א' ס' ג"ח), הגר"י קמנצקי זצ"ל (במחיצת
רבינו עמ' קכ"ד), ויהי בנסוע (פרק י"ד טיול שבת סעי' ד'), ל"ט מלאכות (רביעט, עמ' 97), ילקוט יוסף (ס' ש"א סעי' ג'), שו"ת קול אברהם (רמב"ם ח"ו ס' תנ"ח אות א'), ביצחק יקרא (במ"ב ס' ש"א ס"ק ר'),
ועיין בספר ס' מלבושי כבוד (ס' ש"א ענף ג' אות ד')

נג. וכן פסק רשז"א (שמירת שבת פרק ל"ד הערה ק"ב) משום דומיא דקמיע דיוצאין בו, וכן כתב אור לציון
(חלק ב' פרק כ"ג אות י' ובהערה שם), וכן פסק באר משה (חלק א' ס' י"ח), ובילקוט יוסף (שבת חלק ב' עמ'
נ"ב), אבל עיין בחוט שני (חלק ד' עמ' קל"ח), שאינה מותר לצאת אם אינה קבוע, וכן פסק ברבבות אפרים
(חלק ח' ס' תקע"ה)

נד. וכן פסק בחלקת יעקב (או"ח ס' ק'), ור' אלישיב שליט"א (אבני ישפה חלק ד' ס' מ"ה אות א'), ור' חיים
פנחס שיינברג (שבת בית פרק ח' הערה 44), ובשמירת שבת (פרק י"ח הערה קכ"ז), אבני ישפה (חלק ד' ס'
מ"ה אות א'), שרגא המאיר (חלק ג' ס' צ"ג אות ב'), אבל עיין בבאר משה (ח"ג ס' ס"ב ס"ק ד'), משנה הלכות
(חלק ד' ס' ל"ח), ברית עולם (דיני המוציא אות ח'), מחזה אליהו (ס' מ"ג אות ה') שסבר שאסור לצאת
נה. וכן כתב בשמירת שבת (פרק י"ח אות ל'), מגילת ספר (ס' מ"א ס"ק י"א), אור לציון (חלק ב' פרק כ"ג
אות ט'), באר משה (חלק ג' ס' ס"ז אות ט"ז), חדושים ובאורים (שבת דף נ"ז ע"א ד"ה מחובר), אבל הרבה
חולקים על זה וסבר שהוי מותר לצאת משום בטל להבגד, עיין רשז"א (שמירת שבת פרק י"ח הערה קל"א),
אגרות משה (לתורה והוראה חלק א' עמ' ח'), ובשבת בית פרק ח' הערה 31), ר' אלישיב שליט"א (מחזה אליהו
ס' מ"ג אות ד'), ר"ע יוסף (ילקוט יוסף שבת חלק ב' עמ' כ"ד, מדת חסידות להסיר ערב שבת), מחזה אליהו
(ס' מ"ג), באר שרים (חלק ב' ס' י"ד), אז נדברו (חלק ב' ס' מ'), רבבות אפרים (חלק ו' ס' ר'), שרגא המאיר

מוֹךְ דְּחֹק גזירת חכמים, ואינו אסור משום עשיית
שאלה (ט"ו תמוז תשס"ו): האם אשה גומא?
יכולה לצאת במוך דחוק בשבת במקום שאין תשובה: כשיש הרבה מסמרים אין עושה
עירוב? גומא
תשובה: לכאורה אסור ע"י שבת י"א ב' נ"י

מלכין (ס' ש"ב)

אפודה קשור על כתיפו

שאלה (כ"ו שבט תשס"ו): ראיתי בספר דינים והנהגות חזו"א (פרק י"ד אות ט') שמותר לצאת במעיל על כתפיו, ומה דינו לפי זה באפודה קשור על כתיפו או על מותניו?
לנשוף אבק מבגד שאלה (ז' שבט תשס"ז): האם מותר בשבת לנשוף ברוח פיו אבק מעל גבי בגדו?
תשובה: יתכן שמותר נ"י

דבר דבר (ס' ש"ו - ש"ז)

תשובה: צ"ע

לומר אני הולך לחו"ל

מקל שיש מסמר

שאלה (כ"ב חשוון תשס"ז): הביאור הלכה (בס' ש"א סעיף י"ז ד"ה שאינו) מסופק אם יכול לליך במקל שיש מסמר בראשו, ולמה אינו ראוי להתיר מהגמ' (שבת דף ס') בענין סנדל המסומר שרק אסור משום
שאלה (ח' אדר תשס"ז): האם מותר לומר בשבת, אני הולך לארצות הברית מוצ"ש, משום אם הולך לדבר מצוה מותר להולך בשבת כמו שמצינו בס' רמ"ח סעיף ג'?

(חלק ד' ס' קס"א), וכן ראיתי בשם ר' ישראל בעלסקי, ועיין במעדני יו"ט (חלק א' ס' נ')
נו. וכן פסק בחבצלת השרון (יו"ד ס' נ"ז ד"ה ומה סוף עמ' 138), תשורת שי (חלק א' ס' שי"ח), דברי ישראל (ח"ג ס' ל"ד) אגרות משה (או"ח ג' ס' מ"ז, לתורה והוראה חוברת ב' עמ' ט"ו), חשב האפוד (חלק ב' ס' ק"ב, מותר בחצר שאינו מעורבת), פתחא זוטא (נדה ס' קצ"ו מהדורא תנינה אות ב' סוף ד"ה וברין), מנחת יצחק (חלק ד' ס' כ"ח אות ט', וחלק ה' ס' ל"ז), שערים מצויינים בהלכה (ס' פ"ד קו"ע ס"י), באר משה (חלק א' ס' ט"ז), שבט הלוי (חלק ג' ס' ס'), שעורי שבט הלוי עמ' רע"ח), ר"ע יוסף (טהרת הבית חלק ב' עמ' רצ"א), עמק תשובה (חלק א' ס' ל"ה), אז נדברו (חלק ד' ס' מ"ב), משנה הלכות (חלק ט' ס' ק"צ), שרגא המאיר (חלק ג' ס' י"ב אות ב'), משנה הלכות (ח"ט ס' ק"צ), חוט שני (נדה ס' קצ"ו, ס"ק ד' אות י"ט, הוספות סוף סי' קצ"ו), מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק י"ח אות י"ג), חיי הלוי (חלק א' ס' ע"ד אות ז'), נשמת שבת (סי' שמ"ב ס' ת"ד), רחפ"ש שליט"א (רבבות אפרים ח"ו סי' ר"ח ד"ה והעיקר), פותח שער (ס' י"ז ס' כ"ט), תשובות והנהגות (חלק א' ס' רמ"ז), אבל עיין הגרצ"י רבינוביץ תאומים זצ"ל (אחי האדר"ת, קובץ בית הלל חוברת י"ד עמ' י') שמקיל וכן סבר רשז"א (שולחן שלמה ס' ש"א ס"ק י', ובשמירת שבת פרק י"ח הע' פ"ו), והרבבות אפרים (ח"ו ס' ר"ח, ח"ז ס' שכו, ח"ח ס' תי"ט), ועיין בציץ אליעזר (חלק י' ס' י"ג), ובדברי יציב (או"ח א' ס' קמ"ט, וס' ק"נ), שיש צדדים להקל בשעת בין השמשות, ועיין בשאלת שאול (או"ח ס' ל"ז-מ'), בית אבי (ח"ב ס' י"ג)

נו. וכן סבר ר' נסים קרליץ שליט"א (תורת המלאכות מלבן ס"ק פ"ז*)

מה טובו אהליך יעקב | תשובות בהלכות שבת

עמ

ישראל שאינו שבת בשבילו, האם מותר
לצלצל לנכרי בחוץ לארץ שעדיין שבת שם,
או אסור משום אמירה לנכרי?

תשובה: טוב ליזהר נח

שטרי הדיוטות (ס' ש"ז)

תשובה: יתכן שמותר סא

תפריט סעודה

שאלה (א' אדר תשס"ו): האם מותר
לקרא תפריט סעודה בשבת או יש איסור של
שטרי הדיוטות?

מוקצה (ש"ח - שי"ב)

מבטל כלי מהכינו

תשובה: אין ראוינט

שאלה (א' תמוז תשס"ו): אם שקית
אשפה הוי ריק בשבת, האם מותר לזרוק
אשפה בתוכו או אסור משום מבטל כלי
מהכינו?

תמונות בקטלוג

שאלה (ח' אדר תשס"ו): האם מותר
בשבת להסתכל בתמונות בקטלוג פרסומת
אם אין בדעת לקנות ממנו?

תשובה: אם מיוחד לאשפה אינו מבטל

מהכינו סב

תשובה: תמונות הם שטרי הדיוטות ס

שאלה (ט' תמוז תשס"ו): שקיות
שפעמים משתמשים לצורך אשפה, ופעמים
לדברים אחרים, האם זה נכלל בעומדת לכך,
לענין ביטול כלי מהכינו בשבת?

אמירה לנכרי (ס' ש"ז)

אם אינו שבת בשביל הנכרי

שאלה (ה' תשרי תשס"ז): יהודי בארץ

נח. עיין במשאת שבת (עמ' כ"ב סעי' מ"ה, הע' ס"ו)

נט. ועיין איל משולש (פרק ג' הע' ל"ג), מקרא קודש (פרק ב' הע' ט'), שמקיל.

ס. עיין טעמא דקרא (עמ' קע"ז אות ט"ו) בשם החזו"א " , אבל עיין פמ"ג (סי' ש"א א"א ס"ק ד') מקיל
בענין תמונות, וכן פסק חמד משה (שם ס"ק ב'), מאמר מרדכי (שם ס"ק ב'), גר"ז (שם קונ"א אות ב'), אור
לציון (חלק ב' פרק כ"ה ה"ו), הגריש"א שליט"א (מנוחה שלמה חלק ג' עמ' ק"י אות י'), עם מקדשי שביעי,
חלק ב' עמ' קס"ו אות א') ר' נסים קרליץ שליט"א (איל משולש פרק ד' הע' כ"ז) ובענין להסתכל בתמונות
בקטלוג עיין רשז"א בסוף ספר טלטולי שבת (תשובה ט') שמשמע שהוי מותר, וכן עיין בספר ל"ט מלאכות
(ריביאט עמ' 981), ועיין במקראי קודש (בסוף קונטרס המוקצה הערה י"ג)

סא. וכן סבר בצל בחכמה (חלק ג' סי' קכ"ה), קנין תורה (חלק א' סי' ס"ב אות ה'), עמק התשובה (חלק א'
סי' ל"א, חלק ג' סי' י"א), אור לציון (חלק א' סי' י"ד ד"ה ומי), וישב משה (חלק א' סי' קי"ט), שמירת שבת
(פרק ל"א סעי' כ"ו), הגר"ע יוסף שליט"א (ילקוט יוסף סי' ש"ז, עמ' רמ"ה סוף ד"ה כ), ועיין בהר צבי (פסח
חלק א' סוף סי' נ"ה), שסבר שהולך אחר מקום הגוי, וכן סבר שרגא המאיר (חלק ב' סי' ס"ה), תאריך ישראל
(סי' ו' הע' כ"ט), ועיין בחלקת יעקב (אור"ח סי' פ"ה אות י"א, ואור"ח סי' פ"ז) שסבר שרק עובר אם הוי שבת
של שניהם ועיין בתחומין (חלק ד' עמ' תפ"א הע' ע"ו), מנחת שמואל (אה"ע, עמ' קע"ה), משאת שבת (עמ'
ש"ב סעי' י'), שו"ת ארץ צבי (סי' מ"ד ד"ה ויש), דובב מישורים (חלק ג' סי' פ"ג), בית אבי (חלק ה' סי' ע"ה)
הגריש"א שליט"א (שו"ת וישב משה עמ' כ"ד), באר משה (חלק ו' קונ' אלקטריק סי' מ"ט)

סב. וכן סבר רשז"א (ששכ"ה פרק כ"ב הע' מ"ז, שלחן שלמה סי' ש"י הע' ד', מאור השבת חלק ב' עמ' תקל"ז

תשובה: כמדומה שמותר סג

מדריך טלפונים

שאלה (א' תמוז תשס"ו): מה ההיתר לקנח את עצמו בניר, משום לכאורה הוי מבטל כלי מהכינו?

תשובה: עומד לכך

ניר חלק

שאלה (כ"ח אייר תשס"ו): האם מותר לחפש כתובת בספר טלפונים, משום הוי כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לצורך גופו, או הוי נכלל בשטרי הדיוטות ואסור?

תשובה: אם הוא פקו"נ מותר סה

מלאכתו לאיסור לגבי ההיתר של צורך גופו שאלה (ד' סיון תשס"ו): במשנה ברורה ס' ש"ח ס"ק י"ב אומר שרק יכול לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אם אין שם כלי היתר, מה אם יש כלי היתר בחדר אחר, האם צריך לטרוח אחריו?

שאלה (ח' אייר תשס"ו): בס' ש"ח ס"ק ג' המשנה ברורה כתב שניר חלק שעומד לכתיבה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, האם זה עדיין נוגע היום שהעולם אינו מקפיד על דף אחד?

תשובה: גם היום סד

אות (*) באר משה (חלק ה' סי' פ"ה), ר' אלישיב שליט"א (שבות יצחק ח"א עמ' רל"ג, שלמי יהונתן חלק ג' פרק י' סעי' י"ד), ור"ע יוסף שליט"א (ילקוט יוסף שבת חלק ב' עמ' תפ"א), אבל האמת ליעקב (שו"ת דברי חכמים או"ח אות שי"ד) כתב "שנקרא מבטל כלי מהכינו ועל כן העצה היא ליתן מעט זבל בשקית בע"ש ועי"ז הוי כבר בטל מלפני שבת", וכן סבר המגילת ספר (ס' מ"ג אות ט'), והחוט שני (חלק ג' עמ' קע"ג).

סג. וכן פסק ר' אלישיב שליט"א (בקובץ לב ים שבת עמ' פ"ט), והשמירת שבת (שם), ועיין רשז"א (מאור השבת חלק ב' עמ' תקל"ז, ששכ"ה בתיקונים פרק ט' הע' י"א, הליכות שלמה פסח פרק ט' ס"ק ק"ט), אבל עיין בשפת אמת (דף מ"ב: ד"ה ואם) שכתב דבאם הכין הכלי מבע"י רק לזה

סד. וכן פסק ר' משה פיינשטיין (קובץ לתורה והוראה חוברת ב' עמ' 17, ובאגרות משה או"ח חלק ד' סי' ע"ב) וכתב "דלא מצינו בר דעת שמאבד ניירות שיכול לכתוב עליהם", וכן סבר חלקת יעקב (חלק ב' סי' קמ"ח), באר משה (קובץ אור השבת חלק א' עמ' י"ז), מגילת ספר (סי' מ"ו אות ט"ז), אז נדברו (חלק י"א סי' כ"א מ"ב ס"ק ג', ברית עולם חסרון כיס אות י"ג), אבל רשז"א (מאור השבת מכתב י' אות ג', שלמי יהודה פרק י"ב הע' י"ג, שולחן שלמה אות ד') סבר שהיום אינו נחשב חסרון כיס, וכן סבר ר' אלישיב שליט"א (שלמי יהודה פרק י"ב הע' י"ג, ועיין שבות יצחק מוקצא עמ' פ"ד), שבט הלוי (חלק ט' סי' ע"ח), בענין אם הוא בגדר כלי שמלאכתו לאיסור עיין בשמירת שבת (פרק כ' סעי' ה') שמחמיר, אבל בילקוט יוסף (שבת חלק ב' עמ' תס"ה) כתב שנחלל בגדר כלי שמלאכתו להיתר משום "שעושים בו תשמישים אחירים", ועיין באור לציון (חלק ב' פרק כ"ו סוף הערה ב'), ובקובץ אור ישראל (חלק י"ג עמ' מ"ח אות ב', ובחלק ט"ז עמ' ר"ז)

סה. וכן פסק האז נדברו (בשלמי יהודה פרק י"ב הערה ס') שאסור לחפש כתובת, אבל ר' נסים קרליץ (חוט שני חלק ג' עמ' פ"ב, הסכמה לס' שלמי יהונתן מוקצה) סבר שמותר לחפש כתובת [עיין מכתב א' אות ב' מר' נסים קרליץ שליט"א, ועיין באיל משולש על שטרי הדיוטות פרק ב' הערה ל"ט], ור' אלישיב שליט"א (בשבות יצחק על מוקצה עמ' י"ח, שלמי יהודה פרק י"ב הע' ס') סבר שהוי נחשב כלי שמלאכתו לאיסור, וכן סבר האגרות משה (בספר טלטולי שבת פרק ט' הערה 13), והבאר משה (בקובץ עם התורה מהדורא ב' חוברת א' עמ' ט') סבר שנחשב כלי שמלאכתו להיתר משום לא עושה עצם מלאכה אם המדריך, וכן סבר המגילת ספר (ס' מ"ו אות י', ובקונטרס שמירת שבת פרק כ' אות י"א), וע"ע בשמירת שבת (פרק כ' הערה מ"ג ובתיקונים שם) מה שמביא בשם רשז"א, מאור שבת (חלק ב' עמ' תק"ס), רבבות ויובלות (ס' שלי"ב)

כלי שמלאכתו לאיסור שנשבר בשבת	תשובה: אולי סו
שאלה (י"ג אייר תשס"ו): כלי שמלאכתו לאיסור שנשבר בשבת ועכשיו רק יכול להשתמש באופן התיר, האם יכול לטלטל אפילו מחמה לצל?	מאוורר
תשובה: כבר הוקצה בין השמשות סט	שאלה (כ"ח אייר תשס"ו): האם מותר לאדם לטלטל מאוורר כדי שהרוח לא ינשב עליו, מטעם שזה הוי בגדר צריך מקומו?
גליל ניר	תשובה: אולי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס וצ"ע סז
שאלה (כ"ב סיון תשס"ו): האם גליל ניר לבית הכסא הוי מוקצה?	מלאכתו לאיסור שאין לו תשמיש היתר
תשובה: לא ע	שאלה (כ"ד אייר תשס"ו): בנוגע כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו תשמיש היתר אסור לטלטל אפילו לצורך גופו ומקומו וראיתי בשם החזו"א סח שהגדר של תשמיש התיר הוי תלוי בעיני בני אדם, אם כן מה דין היום של פטיש שאם לקח זה לפתוח בו אגוזים הוי משונה בעיני בני אדם?
כלי חד פעמי	תשובה: כמדומה שאינו משונה כלל
שאלה (ג' אלול תשס"ו): אם זורק כלי חד פעמי באשפה, ערב שבת, האם הוי מוקצה בשבת כמו חתיכת חרס (ס' ש"ח סעיף ז'), או נחשב כלי שלם ואינו נעשה מוקצה בזריקתו?	תשובה: לא ע
תשובה: יתכן עא	

סו. ועיין ספר ידיעות השבת (אות א') שכתב בשם הרב "אם היא טרחא גדולה מסתבר שמותר", וכן סבר באגרות משה (או"ח חלק ה' סי' כ"א ס"ק י"ב, טלטולי שבת אות ה') שכתב "רק אם נמצא בקירוב מקום וא"צ לשאול אצל אחר", וכן עיין חשב האפוד (חלק ג' סוף ס' פ'), שואלין ודורשין (חלק ד' סי' י"ג), ועיין בקצות השולחן (ס' ק"ח ס"ק י') שכתב בדעת המ"ב שצריך לטרוח הרבה, וכן כתב במגילת ספר (ס' מ"ו אות א').

סז. עיין להורות נתן (חלק י' ס' ל"ו), משנה הלכות (חלק י"א ס' רפ"ב, חלק י"ג ס' מ"ח)

סח. עיין בשלמי יהונתן (חלק ג' פרק ג' סעיף י"ח, תשובות וכתבים סי' ס"ט)

סט. וכעין זה כתב באליה רבה (ס' ש"ח ס"ק י"ד), נזר ישראל (סי' ל"ח חלק ב' ס"ק כ"ט), מקור חיים (ס' ש"ח על מגן אברהם ס"ק י"ט), אבל עיין בביאור הלכה (בס' ש"ח סעיף ו' ד"ה כגון) שמשמע שמותר [וכן מדייק האז נדברו (חלק ט' ס' כ"א)], ועיין רמב"ם (שבת פרק כ"ו הל' ו'), פרי מגדים (שם מש"ז ס"ק י"ד, ס"ק ט"ז), שפת אמת (ריש דף קכד:), ובהערות של ר' אלישיב שליט"א (שבת דף קכ"ג)

ע. וכן כתב בחוט שני (חלק ג' עמ' נ"ח) משום אפשר להשתמש בלי חיתוך, וכעין זה כתב הרב בעם מקדשי שביעי (חלק ב' עמ' קפ"ד אות מ'), אבל ר' אלישיב שליט"א (שלמי יהודה פרק י' הערה ל') סבר שהוי מוקצה מחמת גופו

עא. וכן פסק ר' אלישיב שליט"א (שבות יצחק סוף פרק ד'), חוט שני (סוף פרק נ"א), מגילת ספר (סי' מ"ז ס"ק ד'), שלמי יהונתן (חלק ג' פרק ה' סעי' צ"א, סי' ל"ז), ויאמר אברהם (מוקצה סעי' ז' אות ה'), ובענין אם זרק בשבת עיין בספר דולה ומשקה (עמ' קס"ב) שכתב בשם הרב שאינו מוקצה, וכן סבר החוט שני (שם, פרק ע"ד), ור' חיים פנחס שיינברג (בסוף ספר שלמי יהודה ס' ד', וס' ל"ד אות ט') שכתב "הזריקה לאשפה הוא לא

שְׁקִית חֶלֶב

נִפְלוּ כִפְתּוּרִים

שאלה (ד' סיון תשס"ו): שְׁקִית חֶלֶב שֶׁנִּתְּרִיקָנָה בִּשְׁבֹּת, הֲאֵם הוּא מוֹקֵצָה?

שאלה (כ"ח אייר תשס"ו): בְּגֵד שֶׁנִּפְלוּ מִמֶּנּוּ כָּל הַכִּפְתּוּרִים, הֲאֵם מוֹתֵר לְטַלְטֹלוֹ מִשּׁוּם יָכוֹל לְלוּבְשׁוֹ, אוֹ הוּא דוֹמָה לִס' ש"ח סְעִיף ט"ז כִּירָה שֶׁנִּשְׁמַטָּה אַחַת מִירְכוּתֶיהָ?

תשובה: אִם א"א כָּלֵל לַהֲשַׁתְּמֵשׁ בָּהּ יִתְכַּן ע"ב

תשובה: בּוֹדָאִי מוֹתֵר ע"ד

מַכְסָּה שֶׁל צִינּוֹר הַנִּיקּוּ

מֵאֵכֵל בַּהֲמָה

שאלה (ד' סיון תשס"ו): הַמַּחְבֵּר בִּס' ש"ח סְעִיף י' כָּתַב "כִּסּוּי בּוֹר וּדוֹת אֵין נִטְלִים אִלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לָהֶם בֵּית אַחִיזָה", הֲאֵם נִכְלָל בְּזֶה מַכְסָּה שֶׁל צִינּוֹר הַנִּיקּוּז בְּרִצְפַּת הַבַּיִת שֶׁאֵין לָהֶם בֵּית אַחִיזָה, אוֹ יָכוֹל לְטַלְטֹל אוֹתָם עַל פִּי מֶה שֶׁכָּתַב הַמְּשַׁנָּה בְּרוּרָה (בס' ש"ג ס"ק כ"ח) שֶׁדָּבָר שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשִׁין בּוֹ תָּמִיד לַפְּתִיחָה וּלְסִגְרָה לֵיכָא בּוֹ אִיסוּר שֶׁל מַחֲזִי כְּבוֹנָה?

שאלה (כ"ו סיון תשס"ו): הַמַּחְבֵּר בִּס' ש"ח סְעִיף כ"ט אָמַר "אִם יֵשׁ לוֹ מֵאוֹתָן מִן חִיָּה אוֹ עוֹף מִתֵּר לְטַלְטֹל מֵאֵכֵל הָרָאוּי לְאוֹתוֹ הַמֵּין" אִפִּילוֹ אִם אֵינֶם מְצוּיִים, הֲאֵם דִּין זֶה דוֹקָא כֹּאשֶׁר דֶּרֶךְ לַהֲאֵכִילָה בְּזֶה?

תשובה: אִם יָכוֹל לַהֲאֵכִילָה ע"ה

צוֹאת אָדָם

שאלה (א' תמוז תשס"ו): בִּס' ש"ח בְּמִגֵּן אֲבֵרָהֶם ס"ק נ"ט כָּתַב שֶׁבִּשְׁעַת הַדַּחֲק יָכוֹל לְסַמֵּךְ עַל גִּירְסַתֵּינוּ בְּגַמ' שְׁמוֹתֵר לְטַלְטֹל

תשובה: כְּמִדּוּמָה שֶׁמִּתִּירִין ע"ג

מַחֲמַת גְּרִיעַת הַהֲשַׁתְּמִשׁוֹת אִלָּא מַחֲמַת רִיבּוּי הַכִּלִּים, אֲבָל רִשּׁוּ"א (שׁוֹלְחַן שְׁלֵמָה ס"ק ל"ט) סָבַר שֶׁאִפִּילוֹ בִּשְׁבֹּת הוּא מוֹקֵצָה, וְכֵן פֶּסֶק ר' אֱלִישֵׁיב שְׁלִיט"א (שְׁלָמִי יְהוֹנָתָן חֶלֶק ג' פֶּרֶק ה' הָעֵרָה ע"א), וְיֹאמַר אֲבֵרָהֶם (סְעִי' ז' אוֹת ה')

עב. וְכֵן פֶּסֶק רִשּׁוּ"א (שׁוֹלְחַן שְׁלֵמָה ס' ש"ח ס"ק כ"ח וּבַהֲעֵרָה נ'), חוֹט שְׁנֵי (חֶלֶק ג' עמ' ק"ה), וְעֵיין מַכְתָּב מִרְבָּבוֹת אֲפֵרַיִם, וְעֵיין הָעֵרָה לִפְנֵי זֶה בִּשְׁם רַחֲפִ"ש "הַזִּיקָה לְאִשְׁפָּה הוּא לֹא מַחֲמַת גְּרִיעַת הַהֲשַׁתְּמִשׁוֹת אִלָּא מַחֲמַת רִיבּוּי הַכִּלִּים", וְאוֹלֵי לִפִּי זֶה ה"ה כֹּאן

עג. וְכֵן מִתִּיר ר"ע אוֹיֶעֱרֵכֶךְ (בְּנֵין שְׁבֹת פֶּרֶק ב' סְעִי' ו' ד"ה אֲמַנָּם), שְׁלָמִי נִיסָן (עַל פֶּרֶק הַכְּבוֹנָה אוֹת נ'), וְיֹאמַר אֲבֵרָהֶם (מוֹקֵצָה שׁו"ת חֶלֶק ב' ס' ז'), וְשֶׁאֲלָתִי לר' נָסִים קְרִלִּיץ "רִאִיתִי בְּחוֹט שְׁנֵי חֶלֶק ג' (עמ' קט"ז) שֶׁכִּסּוּי בּוֹרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת לְכִסּוֹת מְקוֹם הַבִּיּוֹב דִּינִים כִּכְסּוּי בּוֹר וּדוֹת וְאִיסוּר אֲא"כ יֵשׁ בּוֹ בֵּית אַחִיזָה, וְאוֹלֵי יֵשׁ לַהֲתִיר עַל פִּי הַמְּשַׁנָּה בְּרוּרָה בִּס' ש"ג ס"ק כ"ח, שֶׁדָּבָר שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשִׁין בּוֹ תָּמִיד לַפְּתִיחָה וּלְסִגְרָה לֵיכָא בּוֹ אִיסוּר שֶׁל מַחֲזִי כְּבוֹנָה". תְּשׁוּבָה: (ע"פ ר' הוֹכְמָן, מַחְבֵּר סֵפֶר חוֹט שְׁנֵי) "אִם אֵין הַדֶּרֶךְ לַהֲשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶם תִּדִּיר לַפְּתוּחַ וּלְסִגּוֹר אִיסוּר. וְאֵם הַדֶּרֶךְ לַפְּתוּחַ וּלְסִגּוֹר תָּמִיד מוֹתֵר "

עד. עֵיין רִשּׁוּ"א (שׁוֹלְחַן שְׁלֵמָה ס' ש"ח אוֹת ל"ב ב') שֶׁמְסוּפֵּק בְּזֶה, וְעֵיין בְּמִגִּילַת סֵפֶר (ס' מ"ז אוֹת ב') שֶׁכָּתַב "אִם קֶשֶׁה לְלוּבֹשׁ אוֹתָהּ כִּרְאוּי לְכַאוּרָה יֵשׁ לְאִיסוּר"

עה. עֵיין הַגְּר"צ וְבֵר שְׁלִיט"א (שְׁלָמִי יְהוֹנָתָן ס' ש"ח ס"ק מ"ו סוֹף אוֹת ה') שֶׁכָּתַב "שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ תְּרַנְגוּלוֹת בְּבֵית, אֵךְ אֵינוֹ מֵאֵכִילָה פִּירוּרֵי לֶחֶם אִלָּא מֵאֵכֵל מִיּוֹחַד שֶׁנַּעֲשֶׂה לְתִרְנַגּוּלִין, חֲשִׁיבֵי הַפִּירוּרִים מוֹקֵצָה גַּם לְאוֹתוֹ הָאִישׁ וְאֵין לוֹ מַעֲלָה בְּמָה שִׁישׁ בְּבֵיתוֹ תְּרַנְגּוּלָת", וְעֵיין הַגְּרִישׁ"א שְׁלִיט"א (שְׁלָמִי יְהוּדָה פֶּרֶק ז' ה' ב')

צואת אדם משום דחזיא לכלבים, האם זה גם היתר היום?

תשובה: אולי עי

ומתרץ שאין היתר של גרף משום אין מקום דירתו, אם כן מה החילוק בין מקום המקדש ובבית הכנסת?

תשובה: שם במקום שאין מסתובבים הכהנים ע"ה

"גרף של רעי" בבית הכנסת

שאלה (כ"ו סיון תשס"ו): אם יש "גרף של רעי" בבית הכנסת, האם מותר להוציאו, או דוקא יש היתר במקום דירתו?

תשובה: מותר עי

שאלה (ג' אלול תשס"ו): בעלי חיים המשמש כשעשוע כגון כלב או עוף, האם מותר לטלטלו בשבת?

תשובה: לא עט

שאלה (ד' תמוז תשס"ו): הרב כתב לי שיש היתר של גרף של רעי בבית הכנסת אע"פ שאינו דר שם, אבל המשנה בסוף עירובין (ק"ד ע"ב) אמר "שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו", והראשונים מסביר הטעם שאין שבות במקדש, ובמאירי הקשה אפילו אם יש שבות עדיין יש היתר של גרף,

בסיס

שאלה (כ"ב סיון תשס"ו): אם מניח דף ניר ריק בתוך ספר לפני שבת, האם הספר נעשה בסיס?

תשובה: לא פ

עו. ועיין באמרי דוד (ס' ש"ח ס"ק י"ט הובא דבריו בילקוט מפרשים), שכתב אין היתר משום "חזינן דכלבים שלנו אין אוכלים צואת אדם"

עז. עיין במגילת ספר (ס' נ"ב אות ז') שמסופק בזה, ועיין במנחת פסים (הוספות לאו"ח ס' ש"ח סעי' ל"ד) שכתב "דדוקא בחצר דהוי דירה לענין מזוזה אבל כשנמצא בבית הכנסת דלאו דירה הוא אסור להוציאו כיון דלאו דירה מיקרי"

עח. עיין תפארת ישראל (תמיד פרק ה' משנה ה' בועז אות ג') שכתב "דהוי בעזרת נשים נמי וודאי מצויין שם כל הנכנסין דרך שער נקנור שהוא שער עזרת ישראל"

עט. וכן סבר פחד יצחק (ערך בהמה ז'-ג'), בצל החכמה (חלק ה' סי' ל"ג, סי' ל"ד), באר משה (חלק ב' סי' כ"ח), יביע אומר (חלק ה' או"ח סי' כ"ו), ביצחק יקרא (סי' ש"ח סעי' ל"ט), ועיין חוט שני (פרק ס"ז ד"ה וכל), ועיין באגרות משה (או"ח ה' סי' כ"ב אות כ"א) שכתב "כל בעלי חיים הו"ל מוקצה, אפי' באותן שהתינוקות משחקין בהן - אלא א"כ הם מיוחדים לשעשועים (פעטס)" [ועיין הספר טלטולי שבת (בתשובות מר' משה אות כ"ד, ובפרק ד' הע' ו') שלא כתב היתר זה וצ"ע], ועיין רשז"א (שולחן שלמה סי' ש"ח אות ע"ד ס"ק ד' ע"ש בהערות, ועי' ששכ"ה פרק י"ח הע' ס"ב, עי' ועלהו לא יבול חלק א' עמ' ק"נ, עמ' של"ה)

פ. עיין אגרות משה (או"ח חלק ד' סי' ע"ב ד"ה ולכן, קובץ לתורה והוראה (חוברת ב' עמ' י"ז) "ולכן צריך להזהר שלא ליתן ניירות המיוחדות לכתיבה בין דפי הספרים קודם השבת אף באופן דליכא איסור על הנחתן שם משום דהכינן לכתוב עליהן באורים בספר דשפיר מקרי אותן הניירות מוקצה מחמת חסרון כיס ... וכיון שנותנים ניירות בספר שיהא מוכנין לכתוב עליהם הווי הנחתן שם בספר באופן שיתישבו שם בטוב כמש"כ המגן אברהם שם ונעשה הספר בסיס לדבר אסור", ועיין בקובץ לתורה והוראה (חוברת ב' עמ' י"ז ד"ה אמנם) שמוסיף שם "אמנם אם אירע ניירות בספר בשבת מותר לטלטלו דלא היה דעתו שישארו שם בשבת דמוקצה הן אעפ"י

מוקצה על דלת מקרר
שאלה (כ"ה חשון תשס"ז): אם מניח
דבר מוקצה על דלת מקרר ביום שני, ובשעת
מניח אין דעתו לנוטל משם לפני שבת, האם
זה נקרא מניח או שוכח לענין בסיס?

לכאורה יש היתר של גרף של רעי, (כמו
שכתב הביאור הלכה ס' תקכ"ו סע' י' בשם
המאירי)?

תשובה: אי"ז נקרא גרף של רעי פד

תשובה: מניח פא
טלטול מן הצד
שאלה (ב' אב תשס"ו): ראיתי בספר
טעמא דקרא בחלק של הנהגות החזו"א את
י"ב, שיכול להוריד בשבת הפירורין
והפסולות מהשולחן ע"י נייר או דבר אחר,
וק"ק לי מהחזו"א (ס' מ"ז אות י"ד) שחולק
על הט"ז שמתיר לגרר מוקצה בסכין, משום
זה נקרא טלטול מן הצד לצורך איסור,
ולכאורה ה"ה כאן?

מינו דאיתקצאי
שאלה (ב' אב תשס"ו): בענין מיגו
דאיתקצאי, האם הדבר צריך להיות שם כל
בין השמשות או רק חלק מבין השמשות?
תשובה: הפמ"ג פ"ב הקשה סתירה בזה פג
טלטול מת
שאלה (ט"ו תמוז תשס"ו): הגמ'
והמחבר בס' ש"א מביא היתר בטלטול מת
ע"י ככר ותינוק, ולמה צריך זה בכלל

ששכחן שם אח"כ שפיר מקרי שוכח ובפרט בדאיכא שם ניירות אחרות כתובות בדברי תורה דאז הוי הספר ג"כ
בסיס לדבר היתר, אבל צריך לנער הספר שיפלו הניירות כמו בשכח אבן על פי החבית או מעות על ככר כמשנה
(שבת דף קמ"ב ע"ב) ס"פ נוטל והובא בשו"ע או"ח שם"
פא. ועיין עלינו לשבח (ויקרא תשובה י"ח)

פב. הפרי מגדים מדבר בענין זה בכמה מקומות, אשל אברהם (סוף סי' רע"ט, ובסי' ש"ח ס"ק ס"ו), בפתחה
ליו"ט (חלק ב' פרק א' אות ד', ואות ה'), ועיין בראש יוסף (דף מג: סוף ד"ה באופן)
פג. ובענין השאלה עיין במשנה ברורה (סי' ש"ט ס"ק י"ט) שכתב "היינו כל זמן בין השמשות", וכן סבר הגר"ז
(סי' ש"ח סעי' ע"ח, סי' ש"י סעי' ז'), תפארת ישראל (כלכלת שבת דיני מוקצה אות ז' ס"ק ב'), בן איש חי
(שנה ב' פרשת ויגש אות ז'), הר צבי (או"ח חלק א' סי' קנ"א אות ג'), שערים מצויינים בהלכה (סי' פ"ט ס"ק
א'), מנחת שלמה (חלק א' סי' י' ד"ה אבל, אמנם עיין שולחן שלמה סי' רס"ו אות ה' ד"ה אך), ביצחק יקרא
(סי' ש"ח ס"ק קמ"ח), ועיין באגרות משה (או"ח חלק סי' כ"ב אות ל"ג, בספר טלטולי שבת תשובה אות ל"ג,
שו"ת דברי חכמים או"ח אות ש"א) שכתב"א אם היה מוקצה אפילו זמן מועט, בין בתחילת ביה"ש בין בסוף
בין השמשות, אז הו"ל מוקצה. ולא בעינן שיהיה מוקצה משך כל ביה"ש, וכן עיין חוט שני (חלק ג' עמ'
קס"ב ד"ה סוף), הגריש"א שליט"א (שבות יצחק סוף עמ' קפ"ב)

פד. עיין מנורה הטהורה (קני המנורה סי' שי"א ס"ק ח', עי' ס"ק י')

פה. וכעין זה כתב הארחות רבינו (חלק א' עמ' קמ"א אות קס"ד) "מרן החזו"א זצוק"ל הורה שיורידו את
הקליפות והפרורי לחם הדקים מהשולחן בשבת עם מטלית ואמר אף שגרף של רעי מותר להסיר עם היד מ"מ
כך המנהג להוריד עם מטלית, ומצאתי בעוד מקום אצלי שהטעם כדי שיהא טלטול מוקצה כלאחר יד, אבל
עיין בשבות יצחק (חלק א' עמ' ק"י) שמפרש הטעמא דקרא שבא להקל, וכן מפרש בילקוט יוסף (שבת חלק

כבוד הבריות (ס' שי"ב)

נייר בבית הכסא

שאלה (י' סיון תשס"ו): אם אדם נמצא בבית הכסא ויש רק שם גליל ניר שאינו חתוך, האם מותר לקרוע בדרך שינוי משום כבוד הבריות?

שט"ו סעיף א') כתב שאסור לעשות מחיצה בשבת אם המחיצה נעשית להתיר, האם נכלל בדין מחיצה מתרת, מחיצה בין נשים לאנשים בבית הכנסת בזמן תפילה?

תשובה: עי' מ"ב ס' שט"ו ס"ק ה' פו

מחיצה שעומדת מלפני שבת

תשובה: אסור פו

שאלה (כ"ה חשוון תשס"ז): אם יש מחיצה שכבר עומדת מערב שבת (כמו מחיצה על גלגלים) האם מותר בשבת להעבירו למקום שישמש למחיצה מתרת?

אדה"ל (ס' שט"ו)

מחיצת בית הכנסת

תשובה: אין ראוי פח

שאלה (כ"ב חשוון תשס"ז): המחבר (בס')

ב' עמ' שכ"ז, ובשלמי יהונתן (חלק ג' פרק ח' הע' כ"ה), ובענין החומרא עיין באגרות משה (חלק ה' סי' כ"ב אות י"ג, בספק טלטולי שבת תשובה אות מ') שכתב כעין זה וז"ל "במקום שיכול לגררו ע"י סכין ולא יצטרך להגיע להיתר טלטול דגרף של רעי, מוטב שיגררו ע"י סכין", אבל עיין רשז"א (טלטולי שבת פרק כ"ב הע' קי"א, שולחן שלמה ס"ק ס"ט) "דאינו חייב לטלטל מן הצד או בגופו והיינו משום דחשיב כהיתר ולא כדיחוי", וכעין זה כתב בתהלה לדוד (סי' ש"ח ס"ק מ')

פו. עיין בעם מקדשי שביעי (חלק ב' עמ' קפ"ד אות מ') בשם הרב שנותן עצה "לא יקרע וישתמש בו בלי לחתוך", וכעין זה כתב בחוט שני (חלק א' עמ' קמ"ב ד"ה אם) "אין לו במה לקנח בשבת, מותר לקנח בסליל של נייר ארוך ואח"כ להשליכו באסלה, ואם יקרע ע"י שטיפת המים אין בזה משום קורע מה שנמס הנייר במים", וכן עיין במשנה הלכות (חלק ר' סי' פ"ד, חלק י"א ס' ש"ט), מאור השבת (חלק ג' סוף עמ' תקכ"ו), ועיין באור לציון (חלק ב' פרק מ' אות ו') שגם כן סבר שהיו אסור, אבל ר' אלישיב שליט"א (אורחות שבת פרק י"א הערה ל"ג) סבר שמותר ע"י שינוי, וכן פסק הציץ אליעזר (חלק י"א סוף ס' ל'), יסודי ישרון (מערכת ל"ט מלאכות חלק א' ריש עמ' ר"ו), חוט השני (חלק א' עמ' קמ"ב, אם א"א אפשר בענין אחר), שמירת שבת (פרק כ"ג סעי' ט"ז), יבקש תורה (סוף סי' ל"ד), ביצחק יקרא (ס' שכ"ב ס"ק י"ח), וע' בחלקת יעקב (אור"ח ס' קס"ד) שמתיר אפילו שלא בדרך שינוי, ועיין אבני ישפה (חלק א' סי' ע"ז ענף ד' אות ג', ענף ו' אות א'), שבט הקהתי (חלק ג' סי' קכ"ט), אז נדברו (חלק א' סי' ע"ט אות ק"ט, חלק ו' סי' כ"ד אות א'), ברית עולם (אמירה לנכרי סי' ג' סעי' ט"ו), מלכים אומניך (פרק ד'), שרגא המאיר (חלק ג' סי' קי"ח קונ' תורת חסד הלי' שבת אות י"ב), מגילת ספר (קונ' שמירת שבת פרק כ"ג אות ז')

פו. וז"ל שם "לצניעות בעלמא. כגון להפסיק בין אנשים לנשים כששומעין הדרשה", ולכאורה הרב סבר שמחיצה בבית כנסת הוי גן כן בגדר צניעות בעלמא ומותר, וכן סבר רשז"א (ועלהו לא יכול ח"א מכתבים עמ' רפ"א אות ט') שכתב "מותר כיון שזה רק לצניעות", וכן עיין אז נדברו (חלק י"ג סי' ט'), אם אני חומה (חידותם משתעשעות סי' כ"א אות ב'), ארחות שבת (פרק ט' הקדמה קודם סעי' ל"ח, הע' נ"ו, סעי' ל"ט), נפש הרב (עמ' ק"ע), אבל עיין קיצור הלכות שבת (בונה סי' ל"ז הע' ל"ו) שיש צד להחמיר, ועיין ביצחק יקרא (ס' שט"ו ס"ק ה'), קובץ אור ישראל (חלק נ"ו עמ' כ"ה)

פח. וכן עיין רשז"א (שולחן שלמה סי' שט"ו אות ג'), שכתב "וחושבני שגם מחיצה שלמה, אין להעביר אותה כמו שהיא למקום אחר להיותה שם מחיצה המתרת", וכן עיין יבקש תורה (שבת סוף סי' י"ט), משנה הלכות (חלק ט"ו ס' קי"ב)

צִידָה (ס' ש"ז)

תשובה: אינו צידה³

דבורים

מעשה שבת (ס' ש"ח)

מחלל שבת הדליק האור בחדר מדרגות
שאלה (כ' אדר תשס"ו): אם מחלל שבת
מדליק האור בחדר מדרגות האם מותר
לעלות ע"י האור?
תשובה: יכול לעלות כי גם בחשך אפשר
לעלות ואינו משתמש ביאור זה צ"א

תשובה: אסור פט

דינו של מומר

הריגת בעלי חיים

שאלה (ה' תשרי תשס"ז): מומר שמחלל
שבת האם יכול להנות ממעשיו מיד אחר
שבת או צריך להמתין כדי שיעשו?
תשובה: צריך להמתין צ"ב

שאלה (י"ג כסלו תשס"ו): המחבר בסימן
שט"ז סעיף ז' אומר שמותר לצד נחש שלא
ישכנו, והביאור הלכה בסעיף ח' (ד"ה או)
מסביר דוקא נחש "שנשיכתן קשה מאד",
ורוצה לדעת אם דבורים הוי נכלל בגדר זה,
ויכול לצד דבורים בשבת?

שאלה (כ"ד אלול תשס"ו): מי שזרק חץ
והרג בעלי חיים בשבת, האם חייב גם משום
צידה (חוץ מאיסור נטילת נשמה)?

פט. וכן פסק האורחות שבת (פרק י"ד סעיף כ"ב, סעיף ל"ג), ר"ש פעלדער שליט"א (קובץ נהוראי תשס"ה
עמ' תע"ה הע' ח'), ועיין שו"ע הרב (ס' שט"ז סעי' י"ח), בן איש חי (שנה ב' פרשת וארא סעי' י"א), רשד"א
(שולחן שלמה שם אות י"ח) שמחמיר אף בענין צירין, אבל ר' אלישיב שליט"א (קובץ נהוראי תשס"ה עמ'
תע"ה ד"ה וכשאניצ) סבר שמותר בדבורים, וכן סבר הקיצור הלכות שבת (ס' כ"ח סעיף א'), ר' דוד זוקער
שליט"א (קובץ נהוראי תשס"ה עמ' תע"ה הע' ח'), הגר' שמואל פירסט שליט"א (שם), ר' נבנצל שליט"א
(ירושלים במועדיה, שבועות עמ' רכ"ח אות ל'), ברכת השבת (סוף ס' שט"ז), ועיין ברבנות אפרים (חלק ב'
ס' קט"ו אות צ"ז, חלק ה' ס' רנ"ט)

צ. וכן סבר החוט שני (חלק א' עמ' קכ"ב ד"ה כתב) שכתב "דצידה הוא דוקא כשתופס את הבע"ח בחייו,
ולכן מה שקורין בזמנינו 'ציד' שיווין חץ על הבעלי חיים וממיתים אותם אין זה בכלל צידה [חוץ מאיסורי
נטילת נשמה]", אבל עיין ראבי"ה (ס' קצ"ד), וכן פסק ר' אלישיב שליט"א (ארחות שבת פרק י"ד הע' ג'), ר'
דוב שווארצמאן שליט"א (קובץ נהוראי תשס"ה עמ' תע"ח), הגר' פסח אליהו פאלק שליט"א (ס' הלכות יו"ט,
עמ' ק"מ הע' 6) ועיין ישורון (חלק ט"ז עמ' תר"ד)

צא. וכן כתב במאור שבת (חלק א' עמ' שפ"ח) בשם הרב, וכן פסק ר' אלישיב שליט"א (מאור שבת שם), ר'
י"י פישר זצ"ל (שם), ר"ע יוסף שליט"א (ילקוט יוסף שבת א' עמ' של"ו, ושבת ג' עמ' ס"ב), מעדני יו"ט (חלק
א' ס' ל"ט), אבל עיין ברבנות אפרים (חלק ו' ס' קצ"ד, ע' שם ס' רט"ו אות ל"ד) שסבר אסור.

צב. וכן פסק מנחת שלמה (חלק ב' ס' ט"ז אות ד', מאור שבת חלק א' עמ' שפ"ד, ביצחק יקרא ס"ק ה'), מנחת
יצחק (חלק ט' ס' ל"ט), שבט הלוי (חלק ג' ס' נ"ד אות ב'), ר' אלישיב שליט"א (מאור שבת חלק א' עמ'
שפ"ד, אבל ע' ספר שבת לישראל עמ' ש"ט שדינו כישראל ומובא בקובץ תשובות חלק א' ס'), ר' י"י פישר
(מאור שבת שם), ועיין פרי מגדים (ס' שכ"ה א"א ס"ק כ"ב) שמסופק מה הדין, ועיין ציץ אליעזר (חלק י"ג
ס' מ"ח אות ב'), חוט שני (חלק ב' עמ' מ"ז), קנין תורה (חלק א' ס' ע"ז סוף אות א')

עושה מעשה מתוך הרגלו
שאלה (ז' סיון תשס"ז): בשבת אם
הדליק אור חשמל מתוך הרגלו האם דינו
כשוגג או מתעסק?
במשנה ברורה ס"ק מ"ה משמע שמצקת יש
עליו דין כלי שני אבל בס"ק פ"ז משמע
שהוי ככלי ראשון, אם כן מה המסקנה בדין
של מצקת?

תשובה: צ"ע צי
תשובה: חיישינן לכלי ראשון צה

עשה איסור בתוך בהלה
שאלה (ח' שבט תשס"ט): מי שעשה
איסור בתוך בהלה האם זה נחשב שוגג או
אונס?
תשובה: קרוב לאונס צד
טרמוס
שאלה (כ"ח שבט תשס"ז): מה הדין על
מים בכלי המחזיק חום (כמו טרמוס), כלי
ראשון (משום אינו הולך ומתקרר) או כלי
שני?

תשובה: כלי שני צו
בישול (ס' שי"ח)

מצקת שיש מעט רוטב
שאלה (ב' אייר תשס"ו): בס' שי"ח
שאלה (כ"ב טבת תשס"ז): האם מותר

צג. ועיין בקובץ ניצוצי אש (עמ' תתנ"ו אות ט"ז) שמביא בשם הרב וז"ל שם "ישנם המצדדים לומר שהלוחץ
על מתג החשמל בשבת ומדליק את האור באופן ספונטני, כגון שנכנב לחדר ועושה כך מתוך הרגל ומבלי משים,
הריהו "מתעסק" בעלמא ואינו חייב חטאת" ע"ש, ועיין ר' יצחק זילברשטיין (עלינו לשבח ויקרא תשובה ד')
שגם כן מסופק בזה, ועיין ר' אלישיב שליט"א (מאור שבת חלק א' ס' י"ח הערה ק"ד, עמ' תי"ב) שסבר שהוי
שוגג, וכן סבר משנה הלכות (חלק ו' ס' ע"ז), ילקוט יוסף (ס' שי"ח אות כ"ג), וכן כתב לי ר' נויבירט שליט"א
וז"ל "הדין דנקרא שוגג (עיין בגמ' מעשה עם ר' ישמעאל שהטה הנר ואמר שיביא חטאת לביהמ"ק)", ורי"ז
גוסטמאן זצ"ל (צהר חלק י"ד עמ' נ"א אות ד') סבר שהוי מתעסק, וכן פסק נשמת שבת (ס' ש"מ ס' ד'), ועיין
נתיבות שלום (שבת ס' כב אות ב'),

צד. עיין ערוך השלחן (יו"ד ס' קפ"ה אות כ"ט), טהרת ישראל (שם סעי' ל"ב) שדינו כמזיד.

צה. ועיין בנזר חיים (עמ' קפ"ו) שכתב בשם הרב "המ"ב לא כתב בהחלט רק הביא דיעה שזה הוי ככ"ר",
ועיין תשובה מר' נבנצל שליט"א שכתב "זה דין כלי שני רק במקום שיש עוד צירופים להקל", וכעין זה כתב
במנחת יצחק (ח"ה ס' קכ"ז אות ג'), אז נדברו (חלק ה' ס' נ"ב אות ד'), ועיין חוט שני (חלק ב' עמ' קע"א,
שער הציון (ס"ק קנ"ט), ר' אלישיב שליט"א (שבות יצחק חלק ט' עמ' קל"ה), מעדני יו"ט (חלק א' ס' נ"ז),
מאור שבת (חלק א' ס' ה' אות ב', ובהערות שם), עיין משנה הלכות (חלק י"ג ס' כ"ח)

צו. וכן כתב הרב בדולה המשקה (עמ' קס"ו), וכן פסק בבצל החכמה (חלק ב' ס' ע"ב אות ב'), ציץ אליעזר
(חלק י"א ס' כ"ט אות ג', וע' חלק ט"ו ס' ו' אות ג' ד"ה אלא), יביע אומר (חלק א' או"ח ס' י"ד אות ח'),
נשמת שבת (חלק ד' ס' י"א), שרגא המאיר (חלק ד' ס' ל"ט), וכן כתב לי השמירת שבת וז"ל "נתינת מים מכלי
ראשון לתוך טרמוס דינו לאחר העירווי ככלי שני", ועיין ר' אלישיב שליט"א (שבות יצחק חלק ט' עמ' ע"ה
ועמ' קכ"ג) שמשמע שיש חילוק בין כוס (שדינו ככלי שני) וטרמוס ככלי ראשון שתלוי אם מחזיק חום זמן
רב, ורב בעלסקי שליט"א (שמעתי) סבר שדינו ככלי ראשון משום הדפנות אינו מתקרר, ועיין במאור שבת (חלק
א' ס' ה' אות ג' בירורי הלכה ס"ק ד')

ליתן מצקת לתוך כלי ראשון אם יש עליו מעט רוטב שכבר נצטנן?

תשובה: בשעת תפילה מותר אבל לא לקריאה הבאה

שמן מן רוטב

תשובה: נכון לנגב צי

שאלה (י"ז כסלו תשס"ז): מה שכתב

המשנה ברורה בס' שי"ט ס"ק נ"ה, שאסור לשפך השמן מן הרטב משום זה פסלת מתוך אוכל, למה אינו מותר כמו לקלף שומים ובצלים בסוף ס' שכ"א שהביאור הלכה מסביר שמותר "דאי אפשר בענין אחר ודרך אכילתו בכך"?

תשובה: זה אין מוכרח לאכל כך צט

בורר (ס' שי"ט)

ניקוי השולחן

שאלה (תשס"ה): אחר סועדות שבת ובא לנקות השולחן, אם זה נקרא תערוכות ויש חשש בורר, אם כן מה העצה לנקות השולחן?

תשובה: שלא יברור כל מין לחוד צח

זורה (סוף ס' שי"ט)

נער מפה עם פירורים

ספרי תורה

שאלה (ז' שבט תשס"ז): האם מותר בשבת לנער מפה עם פירורים של לחם בחצר או יש איסור משום מלאכת זורה ע"פ הרמ"א סוף ס' שי"ט?

תשובה: אי"ז זורה ק

שאלה (תשס"ה): ספרי תורה שנמצא מעורב בתוך ארון קודש האם מותר להוציא בשעת הקריאה על מנת לקרוא באותו ספר למפטיר, ומה להוציאו לאחר התפילה לסדרו לקריאה הבא?

צז. וכעין זה כתב באר משה (חלק ו' ס' ק"י) ונשמת שבת (חלק ד' ס' כ"ח), ובארחות שבת (פרק א' אות כ"ד-כ"ה) כתב שזה אסור, ורי"י פישר זצ"ל (מאור שבת חלק ב' עמ' תר"ס) סבר שאין צריך להחמיר משום הוי פס"ד דלא איכפת וכבר נתבשל, ואז נדברו (חלק ז' ס' ט"ז אות ב') כתב שמותר משום אין בו ממש, ועיין במאור שבת (חלק ב' ס' י' הערה כ'), ובענין טיפות שנשארו בכוס עיין אגרות משה (או"ח א' סוף ס' צ"ג), שבט הלוי (חלק ד' ס' מ"ב אות ב'), עיין משנה הלכות (חלק ו' ס' ס"ז), ודברת במ (בסוף ס' צ"ז).

צח. עיין ר' אלישיב שליט"א (אבני ישפה חלק ג' ס' ל"ט) שלא נחשב תערוכות

צט. עיין תשובה מר' נבנצל שליט"א

ק. וכן משמע בנפש כל חי (סי' י"ב סעי' ז'), אשל אברהם (בוטשאטש, סי' שכ"ד סעי' י"א), שמירת שבת (פרק כ"ז אות כ"א) נושאלתי להשמירת שבת "ראיתי בספר שמירת שבת (פרק כ"ז אות כ"א) שמותר לנער מפה מן הפירורים שעליה, וק"ק לי מהרמ"א בסוף ס' שי"ט שיש איסור זורה בכח"ג, וכן מפורש בספר מגן אבות במלאכת זורה שכתב 'ובזורק לתרנגולים ממקום גבוה יש לחוש להזרת הרוח'. תשובה: "בדבר שאלתך לגבי ניעור מפה מהפירורים דכתוב בשש"כ פ' כ"ז דשרי. יש לומר כיון שאינו מתכוין לזורה ואין צורך בזה (דאין תרנגולים נחא ליה שיהיה מפורז שכל התרנגולים יכולו מזה) ואין להקשות מיורק בפיו בחוץ דהמ"ב פליג שם", אז נדברו (חלק ב' ס' מ'), רבבות אפרים (חלק ג' ס' קנ"ג אות י"ח, ועיין ברבבות ויובלות ס' קצ"ד שדוקא מותר בתוך הבית וצ"ע), אבל עיין מגן אבות (זורה) שכתב שיש איסור זורה, וכן עיין בשבט הקהתי (חלק ג' ס' קל"ו), מלאכת שבת (זורה אות ד'), כללים (זורה עמ' ל"ג), הלכות שבת בשבת (חלק א' עמ' תרכ"ח) ועיין

ריסוק קרח (ס' ש"כ)

ליתן יין אדום בתוך לבן בליל הסדר

פי בקבוק

שאלה (י"ח סיון תשס"ו): פי בקבוק של "פפסי" שנסתם בקרח, האם מותר לשבר הקרח על פי מה שכתב המחבר בס' ש"כ סעיף י' "שמותר לשבר הקרח כדי לטל מים מתחתיו"?

שאלה (כ"ד שבט תשס"ז): בליל סדר או ליל שבת בקידוש, האם מותר ליתן יין אדום בתוך לבן לצביעתה אדום או אסור משום צובע?

תשובה: אין צביעה באוכלין מדינא קא

להשתוף בשמש

תשובה: מותר

שאלה (כ"ד שבט תשס"ז): האם מותר להשתוף בשמש (ומתכוין לזה) בשבת, או אסור משום צובע?

תשובה: מותר קא

צובע (ס' ש"כ)

אשה בזה"ז לאכול תותים

מוחן (ס' ש"כא)

שאלה (כ"ד שבט תשס"ז): השער הציון (ס' ש"ג ס"ק ס"ה) כתב שאשה מתרת לאכול תותים אע"פ שהוי פס"ר לצביעת שפתיה, משום דוקא על פניה דרך צביעתה לנוי ולא על שפתיה, א"כ מה הדין היום שדרך לנשים לצביעת שפתיה לנוי?

תשובה: צ"ע קא

פטריות

שאלה (ט' כסלו תשס"ז): האם מותר לחתוך פטריות דק דק בסכין בשבת (ודינו כמו לחתוך בשר, שזה ספק גידולי קרקע והמשנה ברורה ס' שכ"א ס"ק ל"א מצרף השיטת שסוברים שאין טחינה באוכל)?

בנשמת שבת (חלק ד' ס' קפ"ה) שרק מותר בתוך הבית, ועיין נטעי גבריאל (ערב פסל בשבת בסוף תשובה ג'), ועיין במשנה ברורה (ס' רס"ב ס"ק ד') שמשמע שמותר

קא. וכן כתב בחוט שני (חלק א' עמ' קמ"ח), אבל עיין בארחות שבת (פרק ט"ו אות ס') שסבר שמותר, ועיין באור ישראל (גליון א' עמ' קפ"ב, וגליון ב' עמ' קס"ד)

קב. וכן פסק ילקוט יוסף (ס' ש"כ אות י'), והמחמיר תע"ב, נטעי גבריאל (פסח חלק ב' פרק ע"א אות ה'), אבל עיין רשז"א (הליכות שלמה פסח פרק ט' אות ה') שכתב שנכון להמנע וכן סבר הבאר משה (חלק ח' ס' כ"ד אות י"ז-י"ח), ר' אלישיב שליט"א (הלכות שבת בשבת חלק א' עמ' תשמ"ט הערה 61), נשמת שבת (ס' ש"כ ס' רפ"ד), ר' בעלסקי (hallachicly speaking 5-3vol), כללים (צובע עמ' של"ט), ועיין באור ישראל (חלק ז' עמ' קצ"ה, וחלק ח' עמ' צ"ב, חלק נ"א עמ' פ"א) שיש שחוששים משום חייב חטאת, ובענין אם יש עצה ליתן לבן בתוך אדום עיין בבאר משה (חלק ח' ס' כ"ד אות י"ז-י"ח), ובכללים (צובע עמ' של"ט) שסבר שיש היתר, ובנשמת שבת (ס' ש"כ ס' רפ"ה) סבר שעדיין אסור

קג. וכן סבר ר' נסים קרליץ (תורת המלאכות עמ' קע"ה), או נדברו (חלק ב' ס' ל', אם אינו מתכוין לרפאוה), שמירת שבת (פרק י"ח הערה ע') אבל במנחת יצחק (חלק ה' ס' ל"ב אות ב') סבר שאסור, וכן פסק מחזה אליהו (ס' ס"ה אות כ"ד), ר' בעלסקי (hallachicly speaking 5-3vol), ועיין חלקת יעקב (אור"ח ס' קנ"א) שסבר שאסור משום רפאוה, ועיין עמק הלכה (חלק א' ס' כ"ג), יבקש תורה (חלק ה' ס' י"ב ענף ב')

תשובה: יתכן ק"ר

שוקולד

שאלה (ח' תמוז תשס"ה): האם יש איסור
טוחן על "שוקולד" או זה נקרא טוחן אחר
טוחן?

תשובה: מותר ק"ה

הכנה משבת לחול (פ' שב"ג)

דף של זמנים

שאלה (ל' ניסן תשס"ז): אם יש דף עם
הזמנים לחג הפסח בבית הכנסת בשבת לפני
החג, האם מותר לקח לבית או זה מעשה
הכנה?

תשובה: לכאורה אסור

אורחים לעשות הכרת הטוב

שאלה (י"ג אייר תשס"ו): האם מותר
לאורחים להדיח כלים אחר סעודה שלישית
אבל קודם מוצ"ש בשביל הכרת הטוב?

תשובה: אם ישתמשו בו היום

להביא סידור למקומו

שאלה (כ"ח אייר תשס"ו): בנוגע איסור

הכנה בשבת, האם מותר להביא סידור
למקומו קודם מעריב, או לקח מפתח הבית
שרק צריך מוצ"ש?

תשובה: יש לזהר אא"כ ישתמש בו גם
לפני השקיעה ק"ר

שאלה (י' סיון תשס"ו): האם מותר
להביא סידור למקומו קודם מעריב של
מוצ"ש, או זה נקרא הכנה משבת לחול?

תשובה: אין לעשות

למסור כרטיס הזמנה לחתונה

שאלה (י"א חשון תשס"ז): האם מותר
בשבת למסור כרטיס הזמנה לחתונה או יש
איסור של הכנה?

תשובה: אין לעשות כן ק"ר

רחיצה בשבת (פ' שב"ב)

מקוה

שאלה (כ"ט אדר תשס"ו): בס' שכ"ו
במשנה ברורה ס"ק ז' אומר שרק יכול לילך
למקוה שהיו פושרין, מה השיעור של
פושרין?

קד. עיין בארחות שבת (פרק ה' סוף הע' כ"ז), שמחמיר בזה, וכן כתב ר"ש איידר זצ"ל (ספר הלכות שבת פרק
י"ב הע' י"ט, פרק ו' הע' ט"ו, פרק ז' הע' ז', פרק ח' הע' ח')

קה. וכן סבר שמירת שבת (פרק ו' סעי' י"א), כללים (עמ' ס"ג, עמ' שכ"ט), הלכות שבת בשבת (פרק י"ב סעי'
ח'), אבל עיין בארחות שבת (פרק ה' סעי' כ"א) שכתב "הרי זה כבטלה הטחינה הקודמת, שהרי השוקולד ניתן
וחזר והתגבש ואינו דומה לעיסה שנאפתה"

קו. וכעין זה כתב באר משה (ספר פסקי הלכות עמ' קל"ז), קנין תורה (חלק ב' סי' קט"ו אות ב' ס"ק ב' ד"ה
ולא), נשמת שבת (סי' שכ"ג אות ש"פ, ועי' אות שפ"ט), ילקוט יוסף (שבת חלק ב' עמ' רכ"ו סעי' כ"ט) וע"ש
שכתב "אמנם אם חשש שלא ימצא סידור לתפילה, מותר", ועיין בתורת שבת (סי' ש"ח ס"ק ח', ע"ש) שמשמע
שמותר, ועיין בנשמת שבת (ס' שכ"ג אות ש"פ ד"ה ובאמת) שמביא חכם אחד שמתיר, ועיין באגרות משה
(אור"ח חלק ד' סי' ע' אות ב'), מגילת ספר (סי' פ"ז אות ג')

קז. עיין בר' אלישיב שליט"א (קובץ פסקי הלכות מר' אהרן קרול, אות קכ"ה) שכתב "מותר לחלק הזמנות
בשבת, כי המקבל נהנה בשעת מעשה ששולחין לו", ועיין עלינו לשבח (דברים חלק א' עמ' תר"ב).

תשובה: אין יס"ב ק"י

רפואה בשבת (ס' שכ"ח - ש"ף)

גלידי מכה

שהוי משום תענוג ולא משום צער, (וכן גירסת המשנה ברורה בס"ק ע"ב דליכא צערא אלא תענוג בעלמא), אם כן מה החילוק שיכול להעביר גלידי מכה ואינו עובר משום גוזז כמו שמצינו ביבלת במשנה ברורה ס' ש"מ ס"ק ו'?

תשובה: אינו צער כזה שיתירו בבהמה אבל יש קצת צער ומפריע

קרח ע"ג מכה

שאלה (ט' כסלו תשס"ז): האם מותר בזה"ל ליתן קרח ע"ג מכה בשבת?

תשובה: צ"ע ק"י

עזר לאשה בשעת הלידה

שאלה (כ"ט אדר תשס"ו): האם מותר בשבת לטלפון עזר לאשה בשעת הלידה לסייע לה למעט היסורין והצער?

תשובה: אם זה חשש פקו"נ ק"א

שאלה (ח' שבט תשס"ו): המחבר בס' שכ"ח סעיף כ"ב אומר שמעבירין גלדי המכה, וקשה לי למה זה לא הוי בכלל גוזז כמו יבלת, שכתב המשנה ברורה בס' ש"מ ס"ק ו' "יבשה דעומדת להתפרך לבסוף מעצמה, אפילו הכי אוסור"?

תשובה: הוא מלאכה שאצ"ל ומשום צערא לא גזרו רבנן ק"ט

שאלה (כ"ד אייר תשס"ו): הרב כתב לי בנוגע ס' שכ"ח סעיף כ"ב שהמחבר אומר שמעבירין גלדי המכה, שלא הוי בכלל גוזז משום "מלאכה שאצ"ל ומשום צערא לא גזרו רבנן", וק"ק לי משום מקורו של המחבר הוי גמ' בשבת נ"ג ע"ב, והגמ' אומר מפורש

קח. עיין ערוך השולחן (או"ח סי' שכ"ו סעי' ג') שכתב "ונלע"ד דכל שנקרא חם בפי העולם אוסור", וכעין זה כתב האגרות משה (או"ח ח"ד סי' ע"ד רחיצה אות א'), ועיין חוט שני נדה ס' קצ"ז ס"ק ד' ד"ה ודע, ס"ק ה' אות ז', סי' קצ"ט ס"ק ו' אות כ"ד) שכתב "כל שאין בני אדם נהנים מחמימות המים", ועיין אז נדברו (ח"ב ס' ל"ה)

קט. עיין קצות השולחן (סי' קל"ו ס"ק כ"ב), הו"ד בששכ"ה (פרק ל"ה הע' ע"ח), שבט הקהתי (חלק ב' סי' קנ"ו ד"ה וכיר"ב), חוט שני (חלק ב' עמ' ר"ט אות ט')

קי. חיי אדם (כלל ס"ט סעי' ה'), משנה ברורה (ס"ק קמ"ד), באר משה (ח"א סי' ל"ג אות י"ד ואות י"ח), שולחן שלמה (ס' שכ"ח אות ל"ז), ל"ט מלאכות (רביעט, עמ' 484), ארחות שבת (חלק), קובץ זרע יעקב (חלק עמ' של"ו)

קיא. עיין ר' אלישיב שליט"א (מלכים אומנין פרק ה' הע' ל"ה), יד לילודת (פרק ד' סעי' ו'), נטעי גבריא (ל) קובץ אור ישראל חוברת מ"ג עמ' ע"ב, חוברת מ"ד עמ' צ"ח, חוברת מ"ה עמ' קכ"ז, הגרי"י ניימאן (קובץ אור ישראל חוברת מ"ג עמ' ע"ט, חוברת מ"ה עמ' קכ"ו), הגרי"ש ווייס שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת מ"ד עמ' צ"ב), ר"י יפה שליט"א (קובץ אור ישראל חוברת מ"ד עמ' צ"ד), והשמירת שבת כתב לי "ובדבר שאלתך לגבי חילול שבת למסייעת בלידה. כל דבר שנעשה לצורך יתוביי דעתא של היולדת שרי", ור' יצחק זילברשטיין כתב לי "מותר, שהרי היא חולה מסוכנת והדבר מסייע לה. והדבר דומה לנאמר בשו"ע סימן שכ"ח ס"ד: עושין לו כל שרגילים לעשות לו בחול".

לפנות האוצר (ס' של"ג)

ט"ו סאה בבת אחת

אם יכול לעשות מערב שבת

שאלה (ד' חשון תשס"ז): במח קי"ב בס' של"ג סעיף א' כתב שמותר לפנות ה' קפות לדבר מצוה, האם עדיין יש היתר באופן שיכול לעשותו מערב שבת?

תשובה: אם יכול ראוי להכין מע"ש

שאלה (ח' חשון תשס"ז): בענין איסור של מפנין בשבת יש היתר במקום מצוה של ד' וה' קפות, האם צריך לקח דוקא ד' קפות ד' פעמים, או יכול לקח שיעור ד' קפות בפעם אחת?

תשובה: לכאורה מותר אפי' ד' בב"א

וצ"ע קיד

האם מצטרף יום ולילה

מטה מתקפל

שאלה (ד' חשון תשס"ז): מותר לאדם אחד לפנות ה' קפות בשבת, האם ליל שבת ויום שבת מצטרף לשיעור אחד, או יכול לפנות ה' קפות בלילה ועוד ה' קפות ביום?

תשובה: אם זה מקרא אחר ואורחים חדשים אינו שייך לראשון

מה נחשב דבר מצוה

שאלה (כ"ב חשון תשס"ז): אם יש מטה מתקפל במחסן, והוא יותר מט"ו סאה, ויש אורח, האם מותר לקח משם בשבת, או אסור משום נכלל במפנה האוצר?

תשובה: אי"ז מפנה לאוצר קטי

שאלה (ראש חודש כסלו תשס"ז): הרב כתב לי שמותר לקח מטה מתקפל מן המחסן בשבת ש"אי"ז מפנה לאוצר, ורציתי לדעת מה החילוק בין זה לציור שהרמ"א בס' של"ג, שאסור להוריד חביות של יין מעגלה, והמג"א כתב על זה שאפילו לצורך אורחים אסור אם יש יותר מט"ו סאה?

תשובה: אי"ז יותר מט"ו סאה

תשובה: אולי ק"י

קיב. וכן כתב בריטב"א (שבת דף קכ"ו ע"ב) שכתב "והאי דקתני מפנין משמע אפילו שאפשר לעשות מערב שבת כגון שבאו האורחים והתלמידים [בערב שבת] ועיין מור וקציעה (ס' של"ג) שכתב "אם היה שהות לפנות מבע"י, לא הותר להתחיל לפנות כלל", וכן פסק הכף החיים (שם ס"ק ו'), נשמת שבת (על ס' של"ג סימן נ' אות ד')

קיג. עיין במשנה ברורה (ס' של"ג ס"ק י') שכתב "דמפני כבוד השבת הוא בכלל דבר מצוה", ועיין בחזו"א (סי' נ"א ס"ק י"ח ד"ה כתב) שכתב "עונג שבת לא גריעא מאורחין כדאמר שבת קי"ט א' עדיפת לן מינה", ועיין מנחת יצחק (חלק ד' סי' פ"ב אות ל"ח), ועיין מגן אברהם (שם ס"ק ו'), פרי מגדים (א"א סי' ש"ז ס"ק ז', סי' של"ג ס"ק ו')

קיד. עיין נשמת שבת (סימן של"ג סימן נ"ג)

קטו. עיין תשובה מר' נבנצל שליט"א, והשמירת שבת כתב לי "ובדבר שאלתך במטה מתקבלת במחסן האם יש גזירת אוצר, תשובה לא דלא דמי לאוצר שאין דרך ליטול ונשאר לאורך זמן ולכן אסור. משא"כ כלים השייכים לבית כדוגמת מיטה שנמצאים במחסן"

שאלה (ט' כסלו תשס"ז): הרב כתב לי שמותר לקח מטה מתקפל ממחסן בשבת ואין איסור של מפנה האוצר, משום "אי"ז ט"ו סאה", אם יש מטה שהוא ט"ו סאה האם זה אסור לקח משם?
תשובה: לא ע"ז גזרו

יתכן שיש מקום להקל ק"י
אבוקדו קשה
שאלה (י"א חשון תשס"ז): האם מותר בשבת להניח אבוקדו קשה שראוי לאכילה (בשעת הדחק) בתוך החמה ע"מ שיתרכך בחמה?

מעמר (ס' ש"ה)
נתפזרו חפצים
שאלה (כ"ב טבת תשס"ז): המחבר בסוף ס' של"ה כתב נתפזרו לו פירות בחצר" אסור ליתן לתוך סל, האם זה דוקא פירות וירקות, או ה"ה שאר דברים כמו כלים או בגדים?
תשובה: יתכן דדוקא פירות קטני

לטלטל פרחים במים
שאלה (י"א חשון תשס"ז): האם מותר לטלטל בשבת עציץ שיש בתוכו פרחים במים?
שמעתי שהחזו"א ז"ל אסר ק"י

זורע קוצר (ס' ש"ו)
חופר גומא
שאלה (ט"ו חשון תשס"ז): בשבת אם חופר גומא בשדה בקרקע שאינו ראוי לזריעה, האם עובר איסור דרבנן של חרישה או זה מותר?
תשובה: אסור

לפתוח תריס
שאלה (ח' חשון תשס"ז): האם מותר לפתוח תריס כנגד עציץ עם זרעים (בזמן השמש זורחת) על מנת להכניס אויר לתוך הבית?

קטז. וכן כתב איל משולש (מעמר פרק ח' סעי' י"ג), ארחות שבת (פרק י"ח סוף הע' קכ"ו), אבל עיין חוט שני (חלק ב' עמ' נ"א) שסבר אף כל דברים קיז. וכן פסק הר צבי (או"ח ס' קל"ג), מחזה אברהם (חלק א' ס' נ"ב), חוט שני (חלק א' עמ' פ"ח), שערים מצויינים בהלכה (ס' פ' ס"ק כ"ט), שרגא המאיר (חלק ח' ס' י"ב), יחיה דעת (חלק ה' ס' כ"ט), ארחות שבת (פרק י"ח אות ל'), קיצור הלכות שבת (ס' ו' אות א'), אבל עיין בשביתת השבת (זורע אות י') שמחמיר בזה, וכן בברית עולם (זורע ס"ק ז'), ובנשמת שבת (חלק ו' ס' רכ"ג).

קיא. וכן סבר ר' אלישיב שליט"א (שלמי יהודה פרק ג' הערה ס"ז, דרור יקרא עמ' רע"ב, עמ' של"ה) שאסור אם המים מתנדנד, ועיין בברית עולם (הקוצר סוף אות ט"ז) שמסופק בזה, אבל עיין באור לציון (חלק ב' פרק כ"ו אות ט') שמותר לטלטל, וכן פסק בשמירת שבת (פרק כ"ו אות כ"ה), ור' צבי ובר (לוח המוקצה ערך אגרטל - אם פרחים ומים בהערה), ועיין בנשמת שבת (חלק ו' ס' רמ"ג) שכתב "טוב לטלטל בנחת", ור' יצחק זילברשטיין שליט"א כתב לי "אגרטל עם פרחים אינו מוקצה ומותר בטלטל. ודוקא בפרחים שכבר נפתחו, אבל אם הפרחים עדיין לא נפתחו, אסור לטלטל, כמבואר בשו"ע סימן של"ו סעיף י"א", ועיין אגרות משה (ספר טלטולי שבת עמ' 86), רבבות אפרים (חלק א' ס' רנ"ח)

של"ח סעיף א') כתב שמותר לצפצף בפיו משום לא עביד מעשה, האם מותר לשים אצבע בפיו וצפצף או זה נקרא מעשה ואסור?

תשובה: אולי קמא

משחק בכסף מדומה

שאלה (ב' אב תשס"ו): בשבת האם מותר לשחק במשחק שמשחקין בו בכסף מדומה?

תשובה: אין ראוי קמא

כלב שנוכח

שאלה (י"א אב תשס"ו): בשבת אם יש כלב שמתקרב אליו ונוכח האם מותר לספוק כף אל כף או לטפח ברגליו או אסור כמו שכתב המחבר (ס' של"ח סעיף ד'), "גזרה שמא יטל צרור ויזרק להם"?

גזירת חרישה (ס' של"ז)

מטאטא מיוחד לשבת

שאלה (כ"ה אדר תשס"ז): לפי שיטת הביאור הלכה בס' של"ז שאם כל העיר מרוצף מותר לכבד הבית, האם יש עדיין חסרון של עובדא דחול וצריך מטאטא מיוחד לשבת?

תשובה: לא נהגו קיט

להדיח השיש

שאלה (כ"ה אדר תשס"ז): לפי המחבר בס' של"ז סעיף ג' שאין מדיחין הקרקע, האם מותר להדיח השיש או משום מחובר לקרקע?

תשובה: אסור קי

משחקים בשבת (ס' של"ח, של"ט)

צפצף בפיו

שאלה (י"א אב תשס"ו): הרמ"א (בס' שבת

קיט. וכן עיין אגרות משה (בר"ש איידר, חורש הע' קט"ו), נשמת שבת (על ס' של"ג, ס' רצ"ג), ועיין ר' אלישיב שליט"א (שלמי יהודה פרק ט' הע' י"ח) שצריך מיוחד, ועיין אז נדברו (ח"א ס' ע"ט ס"ק קפ"ד) קב. עיין מגילת ספר (ס' י"ג אות ה' ד"ה ובהדחת) שכתב "ודאי נראה שאין זו ההדחה שגזרו עליה כיון שאין זו קרקע ממש ולא שייך לומר על זה דקרקע בקרקע מיחלף", וכן פסק ר' נסים קרליץ (ארחות שבת פרק י"ח הע' פ'), שמירת שבת (פרק י"ב סעי' מ', פרק כ"ג סעי' ט"ו), ועיין מנחת יצחק (חלק ה' ס' ע"ה אות ב'), ארחות שבת (פרק י"ח הע' פ')

קמא. עיין בערוך השולחן (ס' של"ח אות ז') שמתיר, אבל עיין במשנה הלכות (חלק ד' ס' נ"ב) שחולק וסבר שזה נחשב מעשה, וכן עיין בנשמת שבת (חלק ו' ס' שס"ב), ועיין בבאר משה (חלק ח' ס' קמ"ב) שכתב שהמנהג הוי להחמיר שלא לצפצף בפה בשבת בכלל

קמא. ועיין ביסודי ישרון (מערכת ל"ט מלאכות עמ' 52) שכתב "אינם לפי רוח השבת", וכעין זה כתב בשמירת שבת (פרק ט"ז אות ל"ב) ש"טוב להימנע", ובתורת שבת (ס' ש"ח ס"ק ס"א) סבר שאסור משום עובדא דחול, וכן בספר קיצור הלכות השבת (ס' ל"ז סעיף כ"ב אות י"א), ובחוט שני (חלק ג' עמ' קמ"ו), והשבט הקהתי כתב לי וז"ל "אסור דהוי כמקח וממכר ואסור משום מציא חפצך", וכן סבר ר' בעלסקי (halachically speaking vol 3 issue 15), אבל רשז"א (שמירת שבת פרק ט"ז הערה פ"ד, שולחן שלמה ס' של"ח הערה ח'), ובאור לציון (חלק ב' פרק מ"ב הערה ה'), ורח"פ שיינברג (חינוך בהלכה עמ' 139), ובנשמת שבת (חלק ו' ס' תכ"א), כולם אומר שמותר לשחק בו.

תשובה: צ"ע קכג

גוּזוּ (ס' ש"מ)

ילדים לשחק בחול

קשקשים

שאלה (י"א חשון תשס"ז): האם מותר בשבת לילדים למשחק בתוך חול הדק ויבש שהוכן לזה מבעוד יום?

שאלה (כ"ב כסלו תשס"ו): קשקשים יבשים שעל הבשר בין השערות ועדיין מחוברים האם יש איסור גוּזוּ עליהם בשבת?

תשובה: אין ראוי קכד

תשובה: יש ליהדר קכז

מנעלים של קטנים

חינוך (ס' ש"מ"ג)

שאלה (כ"ב אב תשס"ו): בשבת האם מותר להלביש לקטן מנעלים שיש עליהם פעמונים שמשמיע קול כשהולחין עמיהם?

שאלה (ט"ו אלול תשס"ו): עד איזה גיל יש דין שביתת בנו בשבת?

תשובה: לא קכה

תשובה: עד גיל בר מצוה קכח

ריקוד בשבת

כהן מעוברת בזמן הזה

שאלה (כ"ב אב תשס"ו): המחבר (בס' של"ט סעיף ג') כתב שאסור לרקד בשבת, האם נכלל בזה הליכה במחול סביב אם שירות ותשבחות?

שאלה (י"א תשרי תשס"ח): במשנה ברורה (ס' ש"מ"ג ס"ק ג') כתב שאשת כהן מעוברת מותר לכנס באהל המת משום ס"ס, היום שאפשר לברר בקל (ע"י אולטרסאונד) האם צריך לברר?

תשובה: המנהג להקל קכז

קכג. עיין עלינו לשבח (ויקרא תשובה מ')

קכד. עיין בר' אלישיב שליט"א (שלמי יהודה פרק ה' הערה י"ט) שהיו מוקצה, וכן כתב בחוט השני (חלק ג' עמ' קמ"ב), ר' צבי ובר (לוח המוקצה ברשימת משחקים ערך ארגז חול), מגילת ספר (ס' י"ג אות ח'), אבל בשמירת שבת (פרק ט"ז אות ד') כתב שמותר אם החול דק ואינו עושה גומא, וכן פסק בבאר משה (חלק ו' ס' ל"א), שבט הלוי (חלק ט' ס' ע"ח), ר' בעלסקי (halachically speaking vol 3- issue 15), ר"ע יוסף (ילקוט יוסף שבת חלק ב' עמ' שס"ו), ארחות שבת (פרק י"ח אות ל"ח)

קכה. וכן סבר הנשמת שבת (חלק ו' ס' שמ"ו), אבל באר משה (חלק ה' ס' פ"ד, וחלק ו' ס' פ"ו) סבר שמותר, וכן סבר רש"א (במבקשי תורה גליון י"ד עמ' קמ"ז, ס' קל"ט), ילקוט יוסף (שבת חלק ה' עמ' ע"ו)

קכו. וכן עיין ביחוד דעת (חלק ב' בהערה סוף ס' נ"ח), דבר יהושע (חלק ב' ס' מ"ב אות ד'), נשמת שבת (חלק ו' ס' ת"ס), אבל עיין ר' אלישיב שליט"א (אבני ישפיה חלק ב' ס' ל"ה ענף ז') חולק וסבר שאסור.

קכז. וכן עיין בשמירת שבת (פרק י"ד סעי' מ"ג, ועיין אהל שרה חלק ב' פרק ד' סעי' י"א אות ד'), חוט שני (חלק ב' עמ' ר"ה, אבל ע' בספר תורת המלאכות גוּזוּ ס"ק כ"ג * ד"ה אמנם, שמביא בשם ר' נסים קרליץ להתיר וצ"ע), כללים (גוּזוּ עמ' נ"ב אות ד'), אבל בנשמת שבת (ס' ש"מ ס' כ"ח) סבר שמותר, וכן עיין אגורה באהלך (חלק א' ס' נ"ח אות ב'), ועיין שיעורי שבה"ל (נדה ס' קצ"ח סעי' כ"ב)

קכח. וכן עיין בשאלת רב (שאלת רב חלק ב' פרק כ"ג אות י"ב), מקור חיים (חור"י, קיצור הלכות ס' רס"ג סעי' י"ז), והנהגות (חלק ג' ס' פ"ב, חלק ד' ס' קי"ח ד"ה ודע).

תשובה: א"צ קכט

קידוש לבנה/ראש חודש

שאלה: (כ"ח חשוון תשס"ח): הרב כתב לי שאשת כהן מעוברת "אינו צריך" לקח אולטראסאונד לברר אם הוא זכר, אם כבר עשו האולטראסאונד, האם חייב לשואל הרופא אם הוי זכר?

תשובה: לא יחזור בברכה (עי' סי' תכ"ו בשו"ע אות י"ח בשם הרמ"ה) קלא

תשובה: אין חייב

שכח יעלה ויבא במעריב

לומר לקטן לעשות פסיק רישא

שאלה (כ"ט תשרי תשס"ח): האם מותר לומר לקטן לעשות מלאכה ע"י פסיק רישא בשבת?

תשובה: מלאכה דארייתא לא יאמר קל

תשובה: יכול קלב

קכט. וכן סבר שבט הלוי (חלק ב' ס' ר"ה, חלק ו' סי' קע"ה אות א'), משנה הלכות (חלק ט"ז סי' קי"ד, עמ' של"ח, חלק י"א סי' שי"ד), חוט שני (שבת ח"א עמ' רי"ד), ור' אליהו שלזינגר (קובץ בית הלל טבת תשס"ז עמ' מ"ו) [ושאלתי רב שלזינגר "שאלה: ראייתי בקובץ בית הלל (מטבת תשס"ז עמ' מ"ו) שהרב כתב ש"ראוי לאשת כהן שלא לחקור אם היא מעוברת בולד זכר או נקבה, ורציתי לדעת אם ה"ה אם כבר עשו האולטראסאונד, האם חייב לשואל הרופא אם הוי זכר כיון שזה נחשב ספק שאפשר לברורי בקל. תשובה: עדיף שלא לשאול ואם שאל ויודע שיהיה זכר עדיף ללדת בב"ח מיוחד לוולדות כפי שכתבנו באותו מאמר" ור' אלישיב שליט"א (מוריה שנה כ"א גליון ה' עמ' צ"ג) כתב "שפשוט שראוי שאשת כהן תברר ע"י אולטרא-סאונד, כשקרבו ימיה ללדת, אם מעוברת בזכר או בנקיבה לפני שנכנסת לאוהל המת, ואם מתברר שעוברת זכר, להעדיף להיכנס ללדת בבית חולים איפה ששומרים על דיני טומאת כהן", וכן פסק השמירת שבת (שם), רז"ג גולדברג שליט"א (עטרת שלמה ח"ג עמ' ל"ט אות י"ב), הגר"ש כהן שליט"א (עטרת שלמה ח"ג עמ' רל"ט אות ד'), תפילה למשה (ח"ג סי' ל"ט), וכן עיין תשובה מר' נבנצל שליט"א, ר"י זילברשטיין שליט"א (תורת היולדת פרק נ"ז הע' ב'), קדושת השבת חשמל בשבת עמ' י"ח ד"ה ועפ"י) [ושאלתי הרב זילברשטיין "שאלה: ראייתי בספר תורת היולדת (פרק נ"ז הערה ב') בענין אשת כהן שאינה חייבת להבדק באולטראסאונד כדי לדעת שהעובר זכר, האם ה"ה אם כבר לקח אולטראסאונד אין צריך לשאול הרופא אם העובר זכר, או זה ספק שאפשר לברר בקל וצריך לברר". תשובה: "אם כבר עשו את האולטראסאונד יש לשאול את הרופא אם זה זכר כי בקל ניתן לברר", ועיין שבט הקהתי (חלק א' סי' שי"ז), אבן ישראל (ח"ח סי' ע"ז), רבבות אפרים (ח"ח סי' נ"ג), יד לילדת (פרק ב' ס"ו), אסיא (קובץ ס"א עמ' פ"ב).

קל. עיין רח"פ שיינברג שליט"א (בקובץ עם התורה מהדור' ב' חוברת ב') שסבר שמותר, וכן פסק סי' חינוך לישראל (פרק ה' סעי' י"ז), ועיין במלאכים אמניך (פ"א סוף הע' י') סבר שאסור משום סופינן, ועיין קובץ קול התורה (חלק ס"ד עמ' קצ"ו).

קלא. ועיין בהליכות שלמה (על ראש חודש פרק א' הערה 108) שיצא בדיעבד, ועיין זה השלחן (חלק ב' סי' קכ"ח) שיבקש מאחר ליוצא ידי חובה

קלב. וכן כתב באשל אברהם (מבוטשטש סי' תכ"ב סעיף א'), ארחות חיים (סי' תכ"ב ס"ק ב'), יביע אומר

הפסק באמירת יעלה ויבא שלא במקומו
לחזור ולומר שמונה עשרה עוד פעם מטעם
שאלה (י' ניסן תשס"ח): מי שאומר יעלה
הפסק? ויבא במעריב בראש חודש בין הברכה של
תשובה: אינו הפסק המחזיר שכינתו לציון ומודים, האם צריך

שו"ת ברכת האילנות

עם מקורות ומראה מקומות שנערכו על ידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א
מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות, קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.

ש. האם בברכת האילנות יש ענין של זריזין מקדימין לברך, או שזה דין ברואה, וכל שלא ראה הרי לא מחוייב, וממילא אין דין זריזין בכה"ג.
ת. יש ענין לצאת וגם יש ענין של זריזין מקדימין.

ש. אם בברכת האילנות גם שייך ענין של זריזין מקדימין, להזדרז לראות ולברך, כיצד השנה שחל ר"ח ניסן בשבת ולא רוצה לברך בשבת, האם יש ענין להזדרז לברך במוצאי שבת ברכת האילנות, או עדיף בבוקר כשרואה יותר טוב.

ת. אם רואים היטב יש ענין כבר במוצאי שבת.^א

ש. ילמדנו רבינו שליט"א מדוע מצינו שגדולי ישראל חיפשו לברך ברכת האילנות

א. ב' שאלות אלו נשאלו בע"פ ע"י נכדו הרה"ג ר' אברהם שטינמן שליט"א ניסן תשע"ח.
ב. בעלון כאל תערוג שנה ב' גליין 86 פרשת צו הביאו שיש אומרים בשם החזו"א דאין חיוב ללכת לראות אילנות כדי לברך, דהרי הוא כשאר ברכות הראיה דאין חיוב לליך ולראות, והביאו שהגר"ח קניבסקי שליט"א העיד שמרן החזו"א לא בירך ברכת אילנות דס"ל שאין חיוב להשתדל ללכ תלראות כיון שבגמ' נאמר רואה, וכן כיון שהיה כבוד ראה ולא ראה ולא בירך. אמנם הביאו שדעת מרן הרב שטינמן שליט"א דאין הברכה על ההתחדשות אצל הרואה אלא על התחדשות לבלוב האילנות, וכאשר יודע על ההתחדשות האילנות מחויב בברכה, וכמו ברכת הלבנה שיש אומרים שאף סומא חייב, שהחיוב הוא על התחדשות הלבנה.
בשערי ימי הפסח עמוד ד' אות ד' כתב "אע"פ שאין חיוב לחפש אחר אילנות המלבלבים כדי לברך ברכה זו, מ"מ מצוה להשתדל לראות פריחת האילנות ולברך עליהם, ועל המברך קראו הפוסקים מקרא שנאמר בברכה שבירך יצחק ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ד' ויתן לך וגו'".
ג. כעין זה שמעתי גם מהגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א. ומצאתי בנצי"ב דברים טז' א' על הפסוק שמור את חודש האביב דברים נפלאים בין השייכות שאדם כעץ השדה.

האילנות ועוד כמה תפלות בענין, על העצים שאפשר לברך עליהם. האם מותר לעשות כן, או שאין ראוי כי נחשב שמשאיר ברכה פתוחה.

כשזה בתוך השקית, האם יחשב כמכוסה לענין שלא יהא בזיון כספר פתוח.

ת. כמכוסה.

ת. ראוי.

ש. אילנות שעברו בהם בשמיטה, האם אפשר לברך עליהם ברכת האילנות.

ש. באופן שמכניס את הברכה והתפלה בתוך שקית נילון שקופה שאפשר לראות

ת. לא.

נפתח באיזה דבר אגדה בענין ברכת האילנות, שמעתי מהגר"ח מישקובסקי שליט"א על הגאון ר' מרדכי גיפטר זצוק"ל שראה פעם אילנות מלבלבים והסובבים ראו אותו מתפעל ויוצא מן הכלל. עומד ומתבונן ומעמיק ולא הבינו מדוע. לפתע אמר לסובבים, תראו את האילנות המלבלבים, הבלבוב הזה מבשר שעוד מעט יגיע הפרח ואחרי הפרח יגיע הפרי הנפלא והמתוק שכולנו מחכים לו. מי מעיד על הפרי שיגיע אח"כ, אותו לבלבוב קטן שמתחיל עתה לבצבץ מהאילן. ואז אמר להם הגאון ר' מרדכי גיפטר זצוק"ל, אני מתפלל ומחכה כבר לראות את הבלבוב והסימן הראשון של סימני הגאולה שיבשרו לי כבר שמיד אח"כ מגיע המשיח. כי ברגע שיהא את הבלבוב הראשון של האור הגאולה, זה יבשר על הכל, ועל זה אני מחכה ומצפה ומתבונן, מתי נזכה כבר לראות את האור הראשון המבשר על ביאת משיח צדקנו במהרה בימנו אמן.

הגאון ר' יעקב ניימן זצוק"ל בדרכי מוסר עמוד שבי' אומר כשאדם מתבונן בברכה זו מה מברך, יראה שמודים להקב"ה על ריבוי הדברים שברא הגם שאין בהם צורך לחיי הנפש אלא נבראו ליהנות בהם בני אדם, שחפץ הקב"ה שיהיה טוב לברואים, מזה ילמד האדם עד כמה עליו להידיבק במידותיו של הקב"ה ולראות איך לגרום נחת רוח לשאר הברואים, כמו שהקב"ה ברא בריאה שלימה להיטיב ולגרום הנאה לאנשים, וח"ו מי שאינו חפץ להנות בני אדם אחרים, הוא עושה היפך הבריאה.

מִן הַסְּטִיפֶלֶר זצוק"ל (שערי ימי הפסח עמוד י' אות כד') אמר לאברך לאחר שבירך ברכת האילנות, שברכה זו מסוגלת ליראת שמים, ומבואר בספרים הקדושים שמעלת הברכה היא שיתעורר על ידה ויתבונן בנפלאותיו יתברך איך שמאין נתהוו פריחה ולבלבוב הפירות, וע"י אמונה זו יתאמץ ליראה אותו יתברך.

בעלון שלמים מציון מדברי תורתו של הגאון ר' בן ציון פלמן זצוק"ל גליון 11 הביאו מה שאמר בענין ברכת האילנות בחודש ניסן וז"ל "יש לומר בזה רמז על ימי בין הזמנים שבחודש ניסן, כי האדם עץ השדה והבנים היקרים שלומדים בשיבות הם הפרחים אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם, ובישיבה הם גדלים פרחים נעימים וכמו שכתוב בגמ' בברכות דף מג' ב' אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כלבנון שנאמר ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון, ופרש"י כלבנון שמריחין עליו ופרחיו. ובימי ניסן יוצאים הבנים, הפרחים בני התורה וחוזרים הביתה מהישיבה מעוטרים בריח טוב שהוא התורה והמעשים טובים שרכשו בישיבה, והרי הוא אילן נעים עם פרחי קודש. ומה היא הברכה שצריך לברך בזמן הזה, אילן אילן פירותיך מתוקים וצילך נאה, אמת המים עוברת דרכך, אלא יהי רצון שכל פירות שייצאו ממך יהיו כמותך. ובאמת הימים האלו שעליהם אומר השו"ע היוצא בחודש ניסן, כל אחד צריך לראות ולהקפיד במעשיו שיהיו כראוי שיוכלו לומר עליהם את דברי הרמב"ם בסוף פרק ה' מיסודי התורה עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר."

ד. בעלון מים חיים גליון 258 הביאו בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א אילן עם פירות שביעית שהוא שמור ולא הפקירו, האם אפשר לברך, והשיב שלכתחילה לא לברך עליו לחשוש לשיטות שסברי שמור ונעבד אסור

באכילה. עוד הביא בעלון מים חיים את הנידון המפורסם שלא לברך על אילן שיש פירות ערלה, ויש שהתירו, משום שאילנות אלו עומדים ליהנות בהם בני אדם לאחר שיעברו שנות הערלה.

באור לציון ח"ג עמוד סח' מובא אילנות שנטעו באיסור בשנת השמיטה אין לברך עליהם ברכת האילנות, אבל על אילנות בשנת השמיטה אפשר לברך עליהם אף אם נעשו בהם מלאכות האסורות בשמיטה. וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל בהליכות שלמה פסח עמוד לא' שמוותר לברך ברכת אילנות על אילן שנעבד או ניטע בשביעית וכ"ש על אילן השמור. וכן דעת מרן הרב ואזנר זצוק"ל מבית לוי עמוד רכו' אות ו' שמוותר לברך על אילן שנעבד בשנת השמיטה.

בעלון פרי חיים גליון שכה' מובא שנשאל מרן הגר"ל שטיינמן זצוק"ל אם יכולים לברך ברכת האילנות על אילנות שנעבדו רח"ל בשמיטה, מי דמי לעצי ערלה שאין מברכין עליהם, ואמר דשפיר מצי לברך, ולא דמי לערלה שהפירות מצד עצמם אסורין.

ראוי להביא כאן את הנידון בענין, הגהות רעק"א על השו"ע סימן רכו' כתב להסתפק האם אפשר לברך ברכת האילנות על אילן שפירותיו ערלה, דהרי בנוסח הברכה אמרינן "ליהנות בהם בני אדם", ופירות ערלה הרי אסורים בהנאה ואי אפשר לברך עליהם ברכה זו. ובשיעורי מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל על ברכות עמוד תעד' כתב שהרעק"א הכריע שעד כמה שספק ערלה בחוץ לארץ מותר באכילה, ע"כ יוכל לברך על אילן ערלה בחוץ לארץ, כי אפשר ליהנות מאילן זה שהוא ספק ערלה. אבל בארץ ישראל ספק ערלה אסור, לא יוכל לברך עד שידע בודאי שאינו ערלה.

בהליכות שלמה על תפלה ח"א פרק כג' הערה 119 מביא בשם הרב מטשעביץ בעל דובב משרים זצוק"ל שרצה לפשוט ממתני' דמעשר שני פרק ה' משנה ה' דנחלקו שם ת"ק ורשב"ג האם צריך לציין ולסמן על אילני ערלה כדי שלא יבאו אנשים שגוזלים הפירות של בעל הבית ואוכלים, שלא יאכלו מהפירות שאסורים בהנאה או שאין צריך לציין. ודעת רשב"ג שאין צריך לציין כי לא דואגים לגזלנים. הלעיטהו לרשע וימות. ולכאורה אם אסור לברך ברכת האילנות על אילן שפירותיו ערלה, אמאי לרשב"ג אין צריך לציין אילן זה, הרי כאן זה תקנה לצדיקים ג"כ שלא יכשלו בברכה לבטלה אם אסור לברך על אילן ערלה, ומוזה רצה להוכיח שמוותר לברך על אילן שפירותיו ערלה.

אולם ראיתי מביאים בהערות דף על דף על מסכת ברכות מג' ע"ב בשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א לדחות דאין ראייה ממתני' דמעשר שני, דהרי ברכת האילנות אי אפשר לברך אחר שגדל הפרי, ע"כ אפשר לומר דכל פלוגתת ת"ק ורשב"ג התם הוי רק לאחר דגדל הפרי דכבר אי אפשר לברך עליו ברכת האילנות, וכל החשש הוי רק מחמת שמא יבוא אדם לאכול מהאי פירות שאסורים בערלה, ועל זה סבר רשב"ג שאין צריך לציין, אבל אין הכא נמי יתכן דאף לרשב"ג בזמן שאפשר לברך ברכת האילנות יצטרכו לציין כדי שיהיו לא לברך עליו, ומעתה ליכא ראייה מהתם האם מותר לברך על אילן שפירותיו ערלה.

עוד ראיתי שם שם בשם מרן הגאון ר' אהרן ליב שטיינמן שליט"א שרצה לדחות דאין ראייה ממתני' דמעשר שני, דהפלוגתא התם במתני' הוי כשבא ליטול הפרי ששייך לבעל הבית, בהא פליגי עד כמה הבעל הבית צריך לציין שידעו ליהדר לא ליטול מהפירות שלי כשהם ערלה או לא. אבל כשאחד בא לברך ברכה ואינו נוטל כלום מבעל הבית, אין עליו דין לציין ולהפריש פלוני מהאיסור אם יברך על אילן שפירותיו ערלה. ולכן יתכן שאסור לברך על אילן שפירותיו ערלה, ומהתם ליכא ראייה דמותר.

קצת קשה דחיה זו, דעד כמה דבעל האילן יודע שפירותיו ערלה ואסור לברך עליו ברכת האילנות, מה אכפת לן אם פלוני ע"י הברכה נוטל ממנו מידי או לא, הא כיון דיכול להפריש פלוני מאיסור, לכאורה נחייבו שיוודיע לו שלא יברך, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה כמו דאיכא איסור לפני עיור לא להביא מכשול לחבירו כשיכול למנועו ואמאי הכא לא נצריך לבעל הבית לציין האילן כדי שלא יברכו אף שאין לוקחים ממנו מידי, הא רק

מה טובו אהליך יעקב | שו"ת ברכת האילנות קא

- ש. נשאלתי מדוע בברכה על ברכת האילנות מוסיפים "וברא בו בריות טובות".
ת. כאילו שלא אכפת לו אלא על אילנות.^ה
- ש. מי שראה אילנות מלבליים בערב ר"ח ניסן, האם יכול לברך או עדיף להמתין לברך בתוך חודש ניסן.
ת. יכול אבל עדיף בניסן.^י
- ש. כיצד הדין במי שראה אילנות מלבליים בערב ר"ח ניסן ובירך הברכה, האם יצא בדיעבד או שראוי שיבקש בחודש ניסן מאדם אחר שיציאו בברכה.
ת. יצא.
- ש. מהו הלשון "בריות טובות".
ת. גם תולעים.
- ש. כיצד בדיעבד באופן שלא יכול לברך

איהו יודע עד כמה האילן ערלה או לא. וצ"ע.

מין הרב ואזנר זצוק"ל הביא (מבית לוי עמוד רכו' אות ה') מחלוקת זו האם על אילן ערלה אפשר לברך או לא, וסיים, שלברך על לבלוב הפירות קודם צמיחת הפירות מותר לכתחילה. עוד הביאו במשנה ברורה בהוצאת דרשו הערה 4 בשם שו"ת שבט הלוי ח"ג סימן כה' אות ד' דספק ברכות להקל ולא יברך עליהם אלא ימתין לברך על אילן אחר.

עיין עוד אור לציון ח"ג פ"ו ס"ד, וציץ אליעזר חלק טו' סימן טו', להורות נתן ח"ה סימן יב'..

ה. בספר הליכות האיש מהנהגות מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל עמוד קכז' מובא לענין ברכת האילנות, שאחד הנוכחים בירך ואמר "ואילנות טובות" ותיקנו רבינו זצוק"ל לומר ואילנות טובים.

מה שיש להוסיף בזה, מה שמובא בספר שמעיה תפלתו עמוד רכה' בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שהגם שאילן לשון זכר, והיה ראוי לומר אילנות טובים, (שיש אכן נוסחה כזו לומר אילנות טובים), עכ"ז ע"פ תוס' יו"ט בנזיר פ"ב מ"ב אפשר לומר נמי בלשון נקבה, משום שכל אשר אין בו רוח חיים אפשר לתפוס בו בלשון זכר ובלשון נקבה.

ו. בדברי שי"ח גליון 164 הביאו שאלה מעניינת שבא לפני רבינו שליט"א בענין ברכת האילנות, שבשנה מעוברת, רוב האילנות הצמיחה כבר החלה, וקיים חשש שעד חודש ניסן כבר לא יסור מהלבלוב, ולשון המשנה ברורה ריש סימן רכו' דהוא הדין בכל חודש אחר שרואה בלבלוב בפעם ראשון מברך, א"כ השאלה האם ראוי להקדים לברך על האילנות כבר בימים אלו. והשיב רבינו שליט"א, כדאי להמתין עד חודש ניסן, כלשון חז"ל האי מאן דנפיק ביומי ניסן אף שאינו לעיכובא. וכן הוא מעשה רב של רבינו שליט"א, ואין צריך לחשוש שלא יסור לבלולב. וכך ראינו אצל רבותינו מרן החזו"א והקהלות יעקב זלה"ה שתמיד בירכו בימי ניסן.

בעלון פרי חיים גליון שכה' מובא שנשאל הגאון הגדול ר' יצחק זילברשטיין שליט"א על מי שבא מהמדינות הדרומיות כמו אוסטרליה, שתקופת תשרי הוא זמן פריחת האילנות אצלם, ובירך בחודש תשרי ברכת האילנות, ועכשיו בא לארץ ישראל בחודש ניסן ורואה אילנות שפרחו, האם יברך או לא, דהא אין מברכין ברכה זו אלא פעם בשנה, ורצה להשיב להם סברא דהיות שהעולם נברא מארץ ישראל, נמצא דהפריחה הראשונה בעולם נחשבת מה שבארץ ישראל ואח"כ בשאר ארצות, א"כ מה שבירך בתשרי באוסטרליה, אין זה אלא איחור לברכת האילנות של ניסן דאשתקד, וכמו א' שבירך בארץ ישראל בחודש אייר, כשהיו עדיין פרחים על האילנות, דעכשיו כשבא חודש ניסן יכול שפיר לברך, דעכשיו היא השנה החדשה, והסכימו עמו מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל ורבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א.

ליד האילנות, כגון שנמצא במקום שאינו נקי כ"כ או שאין לו סידור לומר נוסח הברכה, האם יכול לברך אח"כ כשאינו ליד האילנות. ש. באופן שיכול לברך ברוב עם בציבור בחודש ניסן, האם עדיף שימתין לברך ברוב עם או שיברך מדין זריזין מיד.

ת. צ"ע.^ז

ת. כרצונו.

ש. נשים שרוצות לברך ברכת האילנות, כיצד הדין באופן שלא ראתה את האילן עצמו כי אם ע"י מראה בלבד, שיש משהו שמסתיר לה לראות את האילן, ורק דרך מראה ראתה האילן, האם ראייה דרך מראה נחשב לראיה ויכולה לברך, העיקר שיוודעת שיש כאן לבלוב על האילן, וזה גילוי בעלמא דרך המראה, או ראייה דרך מראה לא נחשב לראיה ולא יכולה לברך.

ת. לא.

ת. יתכן.^ט

ז. בפסקי תשובות סימן רכו' אות ג' מביא נידון דומה, שיש מי שסובר שברכת האילנות יכול לברך רק תוך כדי דיבור כשהתחיל ועמד ליד האילנות, אבל אם עבר תוך כדי דיבור וגם לא רואה האילנות לא יברך.

ח. בעלון כאל תערוג גליון 86 שנה ב' תשע"ה, הביאו שנשאל מרן הרב שטינמן שליט"א באחד שעמד לברך ברכת אילנות ושוב נסתפק שמא אין הפירות ראויים לאכילה ולא בירך, ושוב כשעמד לברך על אילן המוציא פירות לאכילה וחזר ונסתפק דשמא כיון שנתכוין בהדיא לברך על ראייה זו, ונהנה ושמח מראיית הבלבוב האילנות, שמא לא יברך בשם ומלכות מספק, ומרן שליט"א השיב דמסתמת המ"ב משמע דאפילו בכה"ג שנתכוין בהדיא לברך על ראייה זו ונהנה ושמח, אפילו הכא יכול לברך.

ראה בהליכות שלמה מועדים ב' עמוד לב'.

ט. הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג שליט"א שאל זאת למרן הרב שטינמן שליט"א (ניסן תשע"ה) ואמר לו שעל עציץ נקוב אפשר לברך, ועל עציץ שאינו נקוב לא לברך.

בעלון דברי שי"ח גליון 110 מצאתי שהביאו שכבר נשאל רבינו שליט"א מי שיש לו בביתו עציץ שאינו נקוב שגדל בתוכו פירות, האם יוכל לברך ע"ז ברכת האילנות, והשיב, הרי באילן אמרו בירושלמי שאין צריך נקיבה, מיהו יש בזה חילוקים ע"י דרך אמונה פ"א מתרומות ס"ק רכ"א, ובמקום שצריך נקיבה לכאורה איך לברך. וחזרו לשאול, שרבינו שליט"א בהערה לספר מעשה חמד הערה ח' כתב שפשוט שמברכין לכתחילה ברכת האילנות בין על עציץ נקוב ובין על עציץ שאינו נקוב ואין ספק בזה כלל, והשיב, כתבתי כן בשביל שאילן אין צריך נקיבה כמו שפסק החזו"א בס"ק רכ"א.

נדברתי עם הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א בענין עציץ נקוב שמוציא פירות הראויים לאכילה, מסתבר שאפשר לברך על כך ברכת האילנות בשעת הדחק. ולכן חולה שלא יוצא מביתו ורוצה לברך ברכת האילנות, אפשר להביא לפניו עציץ כזה שמלבלב ויוכל לברך עליו. אבל עציץ שאינו נקוב צ"ע. אולם מצאתי בס"ד שדעת מרן הרב ואזנר זצוק"ל (מבית לוי עמוד רכו' אות ד') שניתן לברך על אילנות הגדלים בעציצים כמו שמצוי היום על הגגות בין עציצים נקובים ובין שאינם נקובים.

האילנות, או שזה היה מעשה נסים שמאילני סרק יצאו פירות אבל לא היה שם את החלק של לבלוב האילנות ולא יכלו לברך, כי מיד היה פירות.

ת. אם רואה הלבלוב יברכו.

ש. עוד מצינו שחז"ל אומרים יומא כא' ע"ב "והאמר רב אושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל אילני מיני מגדים של זהב והיו מוציאים פירותיהן בזמן וכשהרוח מנשבת בהן נושרין וכו'". בפשטות הכוונה על עצים נאים של פירות. האם יכלו לברך על זה ברכת האילנות.

ת. הכוונה על זהב ממש.

ש. ראיתי מביאים ששאלו את הרב שליט"א שידוע ההלכה שכהן גדול לא יוצא מבית המקדש, וא"כ איך בירך ברכת האילנות הרי בירושלים לא היו אילנות פירות, והרב שליט"א תירץ שראה מרחוק. וצ"ע היכן נזכר שלא היה בירושלים עצי פרי, מצינו בחז"ל שרק פירות גינוסר לא היה בירושלים כדי שעולי רגלים לא יעלו בשביל זה, אבל שאר עצי פרי מגלן שלא היה בתוך ירושלים ויוכל לברך עליהם.

ת. עי' ב"ק פב' ב'.

ש. כיצד הדין לברך ברכת האילנות על אילנות בעציץ שאינו נקוב.

ת. לא.

ש. כיצד הדין בדיעבד לברך על עציץ שאינו נקוב, כגון להביא לפני זקן וחולה עציץ שאינו נקוב ובו אילנות פרי כדי שיוכל לברך ברכת האילנות.

ת. ברכה לבטלה.

ש. שאלתי את הרב שליט"א האם אפשר לברך ברכת האילנות על עציץ נקוב והרב שליט"א ענה שיתכן. לפי"ז יש לעיין כיצד הדין בדיעבד בזמן וחולה שצריכים לברך ברכה זו ולא יכולים לצאת, האם אפשר להביא להם אילנות בעציץ נקוב ויברכו על כך.

ת. אפשר.

ש. חז"ל במדרש תנחומא תרומה אות יא' אומרים "אמר רבי לוי כשהכניס שלמה את הארון לבית המקדש הרטיבו כל העצים והארזים שהיו ועשו פירות שנאמר שתולים בבית ד' בחצרות אלוקינו יפריחו והיו הולכין ועושין פירות ומהם היתה פרנסה גדולה לפרחי כהונה וכו'".

האם על עצים אלו יכלו לברך ברכת

עציץ שכבר גדלו עליו קצת מהפירות, אך עדיין יש ענפים שיש בהם פרחים בלי פירות, דעת הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א חוט שני שבת ח"ב עמוד שב'. שנראה שאפשר לברך עליהם ברכת האילנות. מבואר בדבריו שסובר ג"כ שאפשר לברך על אילנות בתוך עציץ, ולא הזכיר החילוק בין עציץ נקוב לשאינו נקוב. י. בגליון דברי שיח גליון 59 הביאו שנשאל רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שידועה ההלכה דכהן גדול לא יוצא מבית המקדש, צ"ע איך היה מברך ברכת אילנות. הרי בירושלים לא היו אילנות פירות. וכוונתו לשאול ע"פ המבואר במסכת בב"ק פ"ב ע"ב "עשרה דברים נאמרו בירושלים וכו' ואין עושין בה גנות ופרדסות. ותירץ שראה מרחוק.

עוד נשאל נזיר הרואה בימי ניסן לבלובי גפן הכרמים וכבר גדלו בו חלק מן הפירות אך אינם ראויין לאכילה האם יכול לברך ברכת האילנות. ותירץ כמו כל אדם.

הדין באופן שהגויים נטעו שם עצי פרי לעצמם, האם עקרו להם זאת או שהניחו להם את אותם עצי פרי שנטעו.

ת. עקרו.

ש. אם אכן השאירו לגויים בירושלים את אותם עצי פרי שנטעו, האם אנשי ירושלים אז יכלו לברך על אילנות אלו ברכת האילנות, או מכיון שלא נהנו היהודים מעצי פרי אלו כי אם הגויים, לא יוכלו לברך.

ת. לא יברך. יב.

ש. ראיתי בגליון דברי שיח שנשאל רבינו שליט"א האם נושאי המיטה בלווית המת יכולים לברך ברכת האילנות, והרב שליט"א תירץ שיתכן שיכולים. האם זה גם לפי השיטות שסוברים שגם באפשר לקיים שניהם יש דין של עוסק במצוה שפטור מן המצוה, או רק לפי השיטות שבאפשר לקיים שניהם חייבים.

ת. נכון.

ש. כיצד הדין בנושאי המיטה בלווי המת ושומעים רעם ורואים ברק, האם יש צד לפטור אותם מברכה כי עסוקים במצוה.

ת. אין מפריע.

ש. גם אם אכן לא היה עצי פירות בירושלים, האם אפשר לפרש בס"ד, עד כמה שמצינו בחז"ל לעיל שבשעה ששלמה הכניס הארון לבית המקדש הרטיבו כל העצים והארזים ועשו פירות, א"כ אולי יכלו לברך על זה כל מי שהיה כהן גדול, וכן לפי דברי חז"ל ביומא שנטע כל מיני מגדים שהוציאו פירות.

ת. אין מברכין על פרי הבא בנס. יא.

ש. הרב שליט"א כתב לי שאפשר לברך גם על אילנות פרי הגדלים בתוך עציץ נקוב, וכן ראיתי שדעת מרן הרב ואזנר זצוק"ל שאפשר לברך ברכת האילנות על עצי פרי שבתוך עציצים והוא מחדש לא שנא עציץ נקוב ועציץ שאינו נקוב. לפי"ז אפשר לומר בס"ד תירוצו איך הכהן גדול בירך ברכת האילנות שלא יצא מבית המקדש ולא היה בירושלים עצי פרי, שהיה לו אפשרות לברך ע"י שהביאו לפניו עצי פרי הגדלים בתוך עציץ ובירך עליהם בלא לצאת מבית המקדש.

ת. אולי.

ש. בגמ' בב"ק פב' ע"ב מבואר שהיה תקנה שלא לנטוע עצי פרי בירושלים. כיצד

עוד נשאל נושאי המטה בלווית המת האם יכולים לברך ברכת האילנות, והשיב יתכן שיכולים.

לפי דברי מרן הרב ואזנר זצוק"ל לעיל שאפשר לברך על אילנות בעציצים בין עציץ נקוב ובין עציץ שאינו נקוב, לפי"ז אפשר לתרץ שהכהן גדול בירך ע"י שהביאו לפניו אילנות בתוך עציצים.

יא. צ"ע שלעיל כתב שאם רואה הלבלוך יברכו.

יב. הנפק"מ שכתבתי לרבינו שליט"א היא, שאם יכלו היהודים לברך ברכת האילנות בירושלים על אותם עצי פרי שנטעו הגויים בתוך ירושלים, נוכל בס"ד לתרץ את השאלה ששאלו לרבינו שליט"א על מה בירך הכהן גדול ברכת האילנות, הרי היה אסור לו לברך מחוץ לבית המקדש כי נאסר לצאת, אבל אולי אפשר לתרץ, שהגויים נטעו לעצמם בירושלים עצי פרי, ובחודש ניסן כשראה הכהן הלבלוך של אותם עצי פרי בירך על כך ברכת האילנות הגם שהיהודים לא אכלו מעצי פרי אלו, העיקר שהם עצי פרי שנהנים מהם בני אדם. אבל רבינו לשיטתו שלא מברכים על עצי פרי אלו, אין זה מתרץ.

ש. אע"פ שמפסיק בכדי לברך ברוך שככה לו בעולמו, עכ"ז מתחייב בנפשו. האם לפי"ז צריך ליזהר שלא להפסיק באמצע לימודו לברך ברכה עוברת כגון ברקים ורעמים.

ת. חייב (כי אין צריך להסתכל).

ש. כיצד הדין במי שנוסע ברכבו בתחילת חודש ניסן ועוסק בלימודו ורואה אילנות מלבליים שצריך לברך עליהם ברכת האילנות, האם לא יברך באמצע לימודו.

ת. כן.

ש. האם צריך לחשוש לשיטה זו כדי שלא יתחייב בנפשו.

ת. שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ש. באופן שבירך באמצע לימודו, האם לשיטה זו הוי ברכה לבטלה ויצטרך לומר מיד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וגם אח"כ לאחר לימודו לחזור ולברך שוב כאילו עדיין לא בירך.

ת. חלילה וחס, הוא עשה כדן, והשאר חשבונות שמים.

ש. במסכת אבות מובא שהמפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה הרי זה כאילו מתחייב בנפשו ומביא הרע"ב מברטנורא שמדובר אפילו כשרוצה לברך שככה לו בעולמו כשרואה אילנות טובות. לכאורה מדוע ציין לברכה זו ולא ברכת האילנות שמברכים בחודש ניסן, הרי הברכה שככה לו בעולמו נפסק שלא מברכים היום כי לא ברור מה הכוונה אילנות טובות, והיה עדיף שיביא את ברכת האילנות שרואים בחודש ניסן כשרואה אילנות מלבליים.

ש. האם אפשר לחלק בין ברכת האילנות לברכה על ברק ורעם, כי גם אם על רעם וברק יצטרכו נושאי המיטה בלווית המת לברך, זה משום שנחשב לברכה עוברת, כי ראוי לברך מיד על הברק והרעם הראשון, משא"כ ברכת האילנות יכול לברך גם אח"כ הגם שלכתחילה ראוי לברך קודם, אבל זה לא נחשב לברכה עוברת, ולכן יש צד לומר שנושאי המיטה בלווית המת יברכו על האילנות אח"כ.

ת. על שניהם יברכו.

ש. מצינו בגמ' ברכות נח' ע"ב "שרואה בריות טובות ואילנות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו". כיצד הדין במי שראה אילנות מלבליים, ובמקום לברך ברכת האילנות בירך בשם ומלכות ברוך שככה לו בעולמו, האם יצא במקום ברכת האילנות.

ת. משנה ממטבע שטבעו חכמים.

ש. אם לא יצא האם זה ברכה לבטלה שצריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ת. יתכן.

ש. נוסע ברכב מחוץ לעיר ולפתע רואה אילנות מלבליים, האם רשאי לברך ברכת האילנות, בשיבה, ולא עוד, שמיד שמתחיל את הברכה כבר ממשיך בנסיעה ולא עומד ליד האילנות.

ת. יכול.

ש. המשנה באבות פ"ג משנה ז' אומרת שהמפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. ומביא הרע"ב מברטנורא בשם יש אומרים

ת. לא שכיח. יי.

מדוע יש חשש שמא יתלוש כשבא לברך ברכת האילנות, הרי עדיין אין פרי כי אם פרח, ובאופן שיש פרחים בלבד, מותר לברך ולהריח כשזה מחובר אף בשבת ולא חוששים שמא יתלוש, א"כ מדוע יש סוברים שלא לברך ברכת האילנות בשבת משום שמא יתלוש.

אולי אפשר בס"ד לבאר לפי היסוד לעיל, השו"ע בהלכות שבת שהתיר להריח בשבת דבר שמחובר לקרקע, מדובר בעץ כזה שלא יהיו בו פירות אף פעם, ואם נתיר לו לברך ולהריח בעץ כזה, אין חשש שמא יתלוש, אבל ברכת האילנות שמברכים על עץ שבעתיד יוציא פירות, אולי מכיון שבעתיד יכול להגיע לידי תולש בשבת כשהוא פרי, סוברים דעות אלו שאסור לברך ברכת האילנות מחשש שמא יתלוש את הפרחים, וגם שמא בעתיד יעמוד להריח כשיהא פירות, ואם נתיר לו לברך ברכת האילנות עתה בלא חשש שמא יתלוש, יטעה בעתיד ויאמר כמו שאז בעודו פרח בירכתו, כך גם עתה אברך על הפירות.

ת. רואה כל האילנות ביחד. יי.

ש. בשו"ע בהלכות שבת סימן שלו' סעיף י' מבואר שמותר להריח פרחים בשבת כשהם מחוברים לקרקע, כי אין חשש שמא יתלוש. אבל אסור להריח פירות כשהם מחוברים, שכן יש חשש שמא יבוא לאוכלו. והנה יש לעיין כיצד הדין בעצי פרי שעדיין לא הוציאו פירות כי אם פרחים בלבד, ובהמשך יוציאו אח"כ פירות, האם עץ פרי כזה יהא אסור להריח בפרחים שלו, כי יש חשש שמא נתיר לו להריח כשהם מחוברים עתה, יבוא לאחר זמן להריח כשיהיו כבר פירות בעץ זה, ואז יש כבר החשש שמא יתלוש, ולכן גם כשאין פירות כי אם פרחים, אסור להריח בעץ זה את כל מה שיש בו, או שלא חוששים, וכל עוד יש בו רק פרחים, יברך ויריח.

ת. מותר.

ש. הנפק"מ בשאלה זו, הכף החיים בסימן רכו' כותב שלא לברך ברכת האילנות בשבת ויש בזה כמה טעמים, וביניהם מביא טעם שחוששים שמא יתלוש. ולכאורה קשה

יג. כוונת רבינו שליט"א כי זה רק פעם בשנה.

יד. יתכן שכוונת רבינו שליט"א להעיר, שלא שייך תירוץ זה, כיון שלא מברך על משהו מסוים שיש חשש שמא יתלשנו, אלא מברך על כל האילנות שרואה, א"כ מה החשש שיבוא לתלוש, ונשאר הקושיא מדוע לא לברך בשבת ברכת האילנות. וצ"ע.

בעצם דברי הכף החיים יש לעיין האם בירור ניצוצי הקדושה שייך רק באילן זה או דשייך כן אף בכל מיני מאכלים שאוכלים. דאם במאכלים נמי שייך ניצוצי קדושה, יש לעיין איך אפשר לברך על מאכלים אלו בשבת, הא כמו שאין לברך ברכת האילנות משום איסור בורר, כן נאסור לברך על המאכלים נמי. ואולי דבר שאפשר לדחות הברכה ולברך בימות החול, אמרינן דיש לחשוש לבירור רוחני זה ולא יברך בשבת. אבל בשאר מאכלים אף אם איכא בורר, לא מנעו אותו מלאכול בשביל ענין זה. ויש לעיין בזה.

בעלון כאיל תערוג שנה ב' גליון 86 פרשת צו תשע"ה הביאו כמה דברים בשם מרן הרב שטינמן שליט"א. שמרן שליט"א נוהג שמיד אחר תפלת מוסף של ר"ח ניסן שיוצא עם כל הציבור יחדיו לברך ברכת האילנות, ובזה איכא גם מעלת זריזין וגם מעלת ברוב עם. ורגיל רבינו לברך על ב' אילנות דוקא. ובשנים האחרונות מברך

ניסן שיש לפניו את שני הדברים, הן אילנות מלבליים והן בריות טובות ואילנות טובות, האם צריך באופן זה לברך ב' ברכות נפרדים, כי ברכה על אילנות מלבליים, וברכה אחרת על בריות טובות ואילנות טובות, או שיכול לברך רק ברכת האילנות שזה כולל הודאה גם על החיוב השני שרואה בריות טובות ואילנות טובות.

ת. ב' ברכות.

ש. אם אכן צריך לומר שני הברכות, כי התחייב בבת אחת את שני סוגי הברכות שתיקנו לברך, האם יש דין איזה ברכה יקדים או שיכול לברך איזה שרוצה.

ת. מה שרואה קודם.

ש. האם שייך לומר שיצטרך להקדים

ש. מי שרואה מביתו אילנות ורוצה לברך ברכת האילנות, האם יש ענין להדר וללכת לעמוד ליד האילנות ושם לברך או יכול לברך מביתו.

ת. אין חייב. טו

ש. רואה ציבור שמברכים ברכת האילנות בר"ח ניסן והוא באמצע הדרך להתפלל שחרית, האם עדיף שיאמר ברכת האילנות ברוב עם או שיברך אחרי התפילה ביחידות.

ת. יברך. טז

ש. בסוגיא בברכות מצינו דין ברכת האילנות ברואה אילנות מלבליים בחודש ניסן, ומצינו עוד ברכה ברכת הראיה ברואה בריות טובות ואילנות טובות שמברך ברוך שככה לו בעולמו. כיצד הדין באדם בחודש

בגינה שיש שם משבעת המינים ועצי הדר. ואחר הברכה שרוי בשמחה גדולה על שזכה לברך ברכה זו. והביאו עוד שדעתו שהמנהג לברך גם בשבת ודלא כהכף החיים.

בתשובות והנהגות ח"א סימן קצא' כתב דיש שנהגו שלא לברך בשבת דחיישינן שמא יוציא הסידור להתפלל או לברך, אבל לבסוף כתב דודאי מי שראה האילנות מלבליים בשבת שיכול לברך אף בהזכרת השם, והוסיף דמי שאומר שלא יברך, ח"ו גורם מכשול שמעביר על מצוה הבאה לידו ואסור. וכ"ש לפוסקים שעיקר הברכה הוא רק בפעם הראשונה לבד, ואם נמנע מלברך בשבת, מבטל הברכה לדבריהם. ובהליכות שלמה תפלה ח"א פרק כג' הערה 121 הביאו היו מגדולי ישראל שבירכו ברכה זו אף בשבת. ויש מי שהידר לברך ברכה זו בשבת כדי להשלים מאה ברכות.

דעת מרן הרב ואזנר זצוק"ל שאם חל ראש חודש ניסן בשבת, יוצאים ביום ראשון ובהערה הוסיפו שאם יורדים גשמים בראש חודש יוצאים למחרת.

טו. ראוי להביא בדרך אגב מה שכתב בשערי ימי הפסח עמוד ט' אות יט' אם רואה האילנות דרך מראה (ראי) לא יברך דאין ע"ז שם ראייה כלל.

טז. בספר שערי ימי הפסח עמוד ט' אות יז' מביא נידון אם עדיין לא התפלל תפלת שחרית ומצא ציבור אומרים ברכת האילנות, יש אומרים שיברך עמהם משום מעלת רוב עם על אף שתפילה היא תדירה, ויש אומרים שאף היחיד שראה קודם התפילה מברך, לא להחמיץ המצוה אלא שיש לו לברך ברכת התורה קודם אם נוהג לומר המזמורים והפוסקים. והיה נראה שכל זה דוקא אם זו לו הפעם הראשונה שרואה אילנות מלבליים שיברך מיד כדי להרוויח דעת הפוסקים שס"ל שצריך לברך בראיה הראשונה דוקא. אבל אם כבר ראה אותם ולא בירך, גם כעת לא יברך עד אחר התפילה. וכן אם ע"ז יפסיד תפילה בציבור, בודאי תפילה עדיפה ויברך אח"כ ביחידות. הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א אמר לי שמסתבר שמותר בכל גווני כי לא נחשב שמתעסק במשהו כי אם עשיית מצוה.

ברכת האילנות מצד שזה ברכה תדירה יותר גם אצלו וגם אצל רוב האנשים לעומת הברכה השניה ברוך שככה לו בעולמו, שהרי יותר פעמים בחייו בירך ברכת האילנות.

ת. אין נ"מ.

ת. כנ"ל.

ש. אילן שמשיר פירותיו האם אפשר לברך על אילן כזה ברכת האילנות, שהרי לא יהנו מפירותיו עד שמבואר בחז"ל בשבת סז' ע"א שעושים סימן לאילן כזה כדי שידעו להתפלל עליו.

ת. יכול. יז

ש. מה הענין לברך גם ברכת האילנות וגם אח"כ כשאוכל את הפרי, מדוע לא סגי באחד מהברכות.

ת. זה על הסוגים וזה על הטעם.

ש. האם האבות הקדושים בירכו ברכת האילנות.

ת. מסתמא.

ש. כיצד הדין על הצד שצריך היה לברך את שני הברכות, וטעה ובירך ברכה אחת מחוברת, שמיד כשגמר לברך ברכת האילנות הוסיף והמשיך ושככה לו בעולמו, כדי לכלול שני הברכות בבת אחת, האם כשחייב שני ברכות, יצא בברכה כזו על שניהם, או שלא יצא בכלום, כי המוסיף גורע, ובמה שצירף שככה לו בעולמו לברכת האילנות, שינה ממטבע שטבעו חכמים ויצטרך לברך עוד פעם כל הברכות.

ת. לא יצא כלום.

ש. כיצד הדין בטעה וחשב שצריך לברך שני הנוסחאות והוסיף לברכת האילנות גם שככה לו בעולמו, ולמעשה הוא ראה רק

יז. נדברתי עם הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א האם אפשר לברך ברכת האילנות על אילן שמשיר פירות, כי מהעץ הזה לא יהנו מפירותיו ולא דומה לאילן שעלה מוציא פירות ערלה, כיון שגם לסוברים שאפשר לברך על אילן ערלה, זה משום שעתיד להוציא פירות טובים, אולם אילן זה שמשיר פירותיו, לא נראה שיוכלו להינות ממנו, ואמר שצ"ע לדינא אם נמצא כזה אילן האם יברכו עליו.

עוד צ"ע האם לא נוהגים לעשות סימן על אילן שמשיר פירותיו כי לא שכיח כ"כ או מטעם אחר. מצאתי באילת השחר בסוגיא בשבת עמוד קעט' שעומד בזה וז"ל "יש לעיין האם כשרואים שעץ לא מוציא פירותיו כראוי צריך להתפלל עליו. וכי כל פעם שאחד לא מרוויח כסף כראוי צריך להתפלל עליו. ועוד, שהרי לא תמיד יודעים מי הבעל הבית, וא"כ הוא רק על העץ. עכ"ד.

לכאורה יש מקום לומר שרק על אילנות צריך להתפלל כמו שמצינו שרק על אילנות מברכים ברכת האילנות ולא על דברים אחרים, כי כבר הזכרנו לעיל עד כמה חיי האדם תלויים באילן, ובזה רואים השגחתו יתברך ולא אכפת לי מי הוא הבעל הבית, ולא אכפת לי כמה הוא מרויח, כי אני מתפלל על האילן שימשיך ליתן פירות ולהנות בהם בני אדם, שבשביל זה ברא זאת הקב"ה, ולכן גם רוצה שאם אראה אילן שלא מוציא פירות יהיה אכפת לי על החסרון בבריאה שיחסר ועל זה אני מתפלל.

(עיין בספר הערות למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל על מסכת שבת בסוגיא שם עמוד תפב' מה שדן בנוגע להתפלל על עץ כזה בשביעית, האם נחשב לעבודה בשביעית).

תשובות בעניני ליל הסדר

עם הוספות ומראה מקומות מהגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א

קידוש קודם שתחשך

שאלה: להמבור' בשו"ע דאין לקדש קודם שתחשך, כשעבר וקידש אם יצא יד"ח קידוש.

תשובה: יצא.

ובפ"א שאלתי למרן, אם יחזור ויקדש והשיב לא, ובס' בד קודש למרן הגר"ד פוברסקי מועדים עמ' ס"ט, ועמ"ס פסחים ס' ל"א, כתב לתלות בתרי טעמי שכתבו המג"א ס' תע"ב, דאין לעשות קידוש מבעו"י, וכן הט"ז והפרמ"ג שם עי"ש, וכן כתבו הך נפק"מ בס' עולת כהן ליל הסדר ס"ז או"ז ובס' משמרת הפסח ח"א ס' ס"ג או"ב, ועמ"ש"כ בזה בס' כנסת אברהם להגר"א פרבשטיין זצ"ל מועדים סו"ס כ"ג ובס' ירח למועדים להגר"י אולשין פסח ס"ו אות י"ג, ובס' שיח האורים עמ' קי"ב ובס' סידור פסח כהלכתו דיני ד' כוסות פ"ג ס"ו הערה 39, ובס' מקראי קודש [הררי] ליל הסדר פ"ד ס"ג, ובשו"ת אבני דרך חיי"א ס' ס"ח, ומה שהשיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' קפ"א ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג ס' ל"ח עי"ש, ובס' ברכת מרדכי בין פסח לעצרת ס' י"ז.

ובעיקר הדבר אם יוצא יד"ח קידוש מבעו"י, עי' בחת"ס פסחים צ"ט ע"ב שהוכיח מהסוגיא שיוצא, וכן ס"ל להרשב"ץ בס' יבין שמועה מאמר חמץ אות קל"ב, ועמ"ש"כ בזה בשו"ת משנה הלכות חיי"א ס' שע"ז ובס' משנת יעקב להגר"י רוזנטל זצ"ל

פ"ה משבת ה"ג, ובס' עקדת משה ח"ה ס"י ובשו"ת ישיב יצחק חלק מ"ג ס"כ.

כשאין לו יין אם יקדש מבעו"י

שאלה: למש"כ המג"א ס' תע"ד דאין לקדש מבעו"י, דכוס של קידוש אחד מד' כוסות, כשאין לו יין לד' כוסות, אם יכול לקדש מבעו"י.

ובס' בד קודש מועדים עמ' ס"ט כתב הך נפק"מ בטעמי דאין לקדש מבעו"י בין המג"א להט"ז הנ"ל, יעו"ש ובס' משמרת הפסח ס' ס"ג, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג ס' ל"ח.

בורר מצות שלימות ושבורות

שאלה: אם יש לחוש לבורר בשבת ליל הסדר כשרוצה להוציא מצות שלימות מהשבורות ללחם משנה.

תשובה: לא חששו.

ובס' אורחות רבינו ח"א עמ' קנ"א אות קצ"ו בשם הקה"י זצ"ל שחושש לבורר כשמחפש מצה שלימה בין המצות ומכין המצות השלימות מבעו"י עי"ש, וכן בס' הליכות שלמה פסח פ"י ס"ו הערה י"א דיש לחוש לבורר עי"ש, ובס' שולחן שלמה ס' שי"ט ס"ק י"א ובס' שמירת שבת כהלכתה הנדמ"ח פ"ג הערה ע"ט עי"ש, ואולם בשו"ת ציץ אליעזר חיי"ז ס"א מיקל שהוי מין אחד, וכ"כ בס' איל משולש בורר פ"ג הערה י"ד בשם מרן הגר"נ קרליץ, דמה שנצרך

שלושים יום נוהג ללבוש קיטל, ושותה בהסיבה בליל הסדר.

תשובה: אין אבילות ביו"ט.

ובס' הליכות שלמה פסח פ"ט הערה 136 שנוהגים ללבוש קיטל אפי' בשנת אבילות עי"ש, ועי' בט"ז או"ח ס' תע"ב סק"ג ובמשנ"ב שם ס"ק י"ג, וכן השיב מרן בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היוצא לאור על ידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] חלק ח' עמוד קמ"ח בתשובה ליד"נ הגר"י סקצילס.

קידוש בליל הסדר אי"ז מקום סעודה

שאלה: איך עושה קידוש בליל הסדר, ואח"כ מאריך בסיפור יצ"מ, והא אי"ז קידוש במקום סעודה.

תשובה: הכל סעודה אחת.

ועמש"כ בזה בתוס' פסחים ק"ג ע"ב ובשו"ת גינת ורדים או"ח כלל ג' ס"כ, ובס' שלחן גבוה ס' תע"ג ס"ק כ"ז ובאשל אברהם מבוטשאטש ס' רע"ג ס"ג, ובארוכה בס' אלה הם מועדי להגר"א שלזינגר פסח ס' כ"ו ובס' מעדני אשר פסח עמ' ל"ו ובשו"ת מנחת שלמה ס' י"ח ובס' שמירת שבת כהלכתה פמ"ח הערה קי"ט ובס' קרואי מועד פסח ס"ד ומש"כ בזה הגר"ר שריאל רוזנברג בקובץ מוריה ניסן תשע"ח עמ' של"ו.

להכין כרים להסיבה באשתו נדה

שאלה: אם מותר לאשה נדה להכין לבעל כרים לישען למצות הסיבה.

תשובה: שלא בפניו.

ובס' פסקי משנה הלכות עמ' ס"ו דשרי אף בפניו דהוי לצורך מצוה עי"ש, וכ"כ בס'

ללח"מ ל"ה ב' מינין עי"ש ובס' אשרי האיש או"ח ח"ב פכ"ה אות ל"ט ובס' אורחות שבת פ"ג ס' ל"ו ובס' יום טוב כהלכתו פ"ח ס' ט"ז ובס' מחשבת סופר עמ' רס"ג, ובשו"ת מציון תצא תורה ח"א אות קי"א ובס' שבתותי תשמורו פ"ט ס"ד, ובס' שבות יצחק ח"י עמ' קכ"ד ובס' אוצרות השבת פ"ג ס' ל"ו, ובס' דור המלקטים שבת ח"ה ס' שי"ט ס"ג אות ל"ה סק"ד, ומש"כ הגר"ש דביליצקי זצ"ל בס' מנוחה שלמה הערה ס"ב, ומה שהשיב מרן בס' עם מקדשי שביעי עמ' רט"ז, וכן בקובץ אליבא דהלכתא ס"ב עמ' קכ"ז, דראוי להמנע אם אינו בורר לאלתר עי"ש, ומש"כ בשו"ת ברכת אלעזר ח"א ס' י"ז ובס' פרדס יצחק בורר ח"ב ס' ע"ו אות כ"ט, ובס' כאיל תערוג מועדים עמ' ע"ז.

חתן שנה ראשונה בקיטל

שאלה: הנוהגים ללבוש קיטל בליל הסדר אם ג"כ חתן שנה ראשונה ילבש.

תשובה: לא.

ועי' מה שהשיב מרן כיו"ב לענין קיטל ביו"כ לחתן שנ"ר, במועדי הגר"ח ח"א תשו' שס"ב, ומה שציינתי בזה, ומש"כ בזה לענין ליל הסדר, בס' שמחה תמימה פי"א ס"ז, ומה שהביא בשם מרן בס' תורת המועדים שונה הלכות ס' תע"ב, ודעת מרן שחתן שנה ראשונה אין לובש קיטל, ומובא גם בהגדש"פ ברכת נתנאל עמ' פ"ט עי"ש.

ועיקר מנהג לבישת קיטל בליל הסדר מובא בט"ז או"ח סימן תע"ב סק"ג משום חירות עי"ש.

אבל בלבישת קיטל

שאלה: אם אבל תוך י"ב חודש או

מה טובו אהליך יעקב | תשובות בעניני ליל הסדר

קיא

נטעי גבריא אל נדה עמ' רפ"ד עי"ש ובס' תפארת הטהרה פי"ג ס' י"ז.

קליות ואגוזים או ממתקים

שאלה: במצוה לתת לילדים בליל הסדר קליות ואגוזים שלא יישנו אם זהו דווקא קליות ואגוזים, או אפשר גם ממתקים.

תשובה: מה שרוצה.

ובספר פרדס יוסף החדש על הגדה של פסח, להגר"ג רבינוביץ שליט"א, אות ע"ט, השיב מרן, אצלנו חילקו אגוזים, עי"ש ובס' חינוך הבנים כהלכתו פע"ה ס"ה עי"ש, ובספר ענפי משה פסח ס' רכ"ח, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ב דדון, סימן שכ"א, ובהגדש"פ ברכת נתנאל עמ' צ"א שמרן הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל לא נהג לחלק אגוזים בליל הסדר עי"ש, ובס' הליכות אמרי סופר ח"ב עמ' פ"ח שחילק אגוזים עי"ש.

לצאת ארבע כוסות בכוס אחד גדול

שאלה: אם אפשר לצאת יד"ח ארבע כוסות בכוס אחד גדול ארבע פעמים.

תשובה: חלילה וחס.

והסתפק בזה הפרמ"ג ס' תע"ט א"א סק"א עי"ש, ובביאור הלכה ס' תע"ב שצידד שיצא עי"ש, ובס' נטעי גבריא אל פסח ח"ב פע"ד ס"ד, ובשו"ת בירורי חיים ח"ו ס' קכ"ה או"ז.

ובשו"ת דברי שלום למורי"ז הגה"ח רבי שלום יצחק מזרחי זצ"ל ח"ד ס' ל"ה מסיק שיוצא, ועמש"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ח ס' מ"ו, ומה שהשיב מרן בס' תשו' הגר"ח ח"א עמ' תש"מ.

הקיא הארבע כוסות

שאלה: מי שהקיא בליל הסדר הארבע כוסות אם יצא יד"ח או צריך לחזור ולשתות.

תשובה: לא.

וכן השיב מרן במועדי הגר"ח הנדמ"ח ח"א תשו' קי"ח שיצא, ויעו"ש מה שציינתי ע"ז, וכן השיב מרן בס' ויכתוב מרדכי עמ' של"ז עי"ש, ומש"כ בשו"ת מגדל צופים ח"ב ס' י"ט ובס' עטרת שלמה להגר"ש זעפרני או"ח ס"ד ובשו"ת ידות הלוי ח"א או"ח ס' י"ב עי"ש.

רובו ככולו בהסיבה

שאלה: האם יש להקל כששותה ארבע כוסות, להתחיל לשתות הכוס שלא בהסיבה כשעושה כן שלא ישפך ולהמשיך בהסיבה, ואולי יועיל מדין רובו ככולו, ומה"ט לא יהא חשש מצד פגום.

תשובה: לא.

ועי' במועדי הגר"ח ח"ב תשו' קע"א, דאם שתה רוב כוס בהסיבה יצא, אף במיעוט שלא בהסיבה עי"ש ומש"כ בס' שערי אושר ח"ב ס' י"ז.

יין לבן או מיץ ענבים

שאלה: מי שיש לו לארבע כוסות או יין לבן או מיץ ענבים אדום מאי עדיף.

תשובה: מיץ ענבים.

ואף דמרן נוהג לצאת ארבע כוסות ביין דווקא, כמובא בס' אלא ד' אמות של הלכה מ"מ ס"ל שעדיף מיץ ענבים דהוי כיון, כשהוא בצבע אדום, מיין לבן, וכן הביא בשם מרן כן בס' מנחת איש חג ומועד פמ"ח ס' י"ג עי"ש.

התערב לו כוס מארבע כוסות שלא הוטבל
בטבולין

שאלה: התערב לו אחד מארבע כוסות
שלא הטביל ביחד עם כוסות שהוטבלו, אם
יכול לצאת בהם ד' כוסות.

תשובה: לא.

ובשורת לבושי מרדכי יו"ד ס' פ"ב כתב
בזה עפ"י הצ"ח ביצה כ"ד ע"ב שבטל
ברוב ול"ה דבר שיש לו מתירין ע"ש,
ועמש"כ בזה אם אמרי' בזה ביטול ברוב,
ואם צריך להטביל שוב, בשורת הר צבי יו"ד
ס' צ"ג, ובס' תבואת שמש [שפירא] ס' פ"ז
ובשורת מורשת משה ס' כ"ו ובשורת הלכה
למשה [ננימאן] ס' קנ"ו ובשורת באר משה
ח"א ס' מ"ה ובשורת ציץ אליעזר ח"א ס'
נ"ח ובשורת מהרי"ץ [דושינסקי] ח"א ס'
ס"ט, ובס' דרכי תשובה יו"ד ס' ק"כ ס"ק ל"ו
ובשורת תשורת שי מה"ת ס' ק"ד ובדעת
תורה להמהרש"ם יו"ד ס' ק"כ ובשורת ברכת
ראובן שלמה ח"ט ס' ל"ז ובשורת פאת שדך
יו"ד ס' מ"א או"ג ובשורת שבט הלוי ח"ד
ס' צ"ג, ובס' דברות מנחם מוקצה ס"ד ענף
ג' ובשורת ברית הלוי ח"ב ס' צ"ד, ובס'
פסקי הוראה תערוכת ס' ק"ב ס"ג ס"ק נ"ז,
ובשורת ישיב יצחק ח"ג ס' ל"א ובס' טבילת
כלים להגר"צ כהן פ"ד ס' כ"ד ובס' פתחי
תשובות תערוכות ס' ק"ב ס"ג, ובשורת ויען
הכהן ח"ב ס"כ, ובשורת מציון תצא תורה
תשו' שמ"ו ובס' אשרי האיש יו"ד פ"ט ס'
נ"ח ובס' דרכי הלכה תערוכת ס' ק"ב עמ'
קפ"ח ובס' אהל יעקב טבילת כלים הנדמ"ח
ס' קי"ב ובשורת בירורי חיים ח"ג ס' כ"ד
ובשורת אורחותיך למדני ח"ה ס' קכ"ד ובס'
מראות יחזקאל ח"א עמ' תנ"א ומה שהשיב
מון בס' שערי ציון ח"ב עמ' ר"ל, ומש"כ

בזה בבית מתתיהו ח"ג ס' ל"ד ע"ש,
ובשורת אבן פנה ח"א ס' צ"ח, ובשורת
ואשיבה דברי ח"א ס' ל"ג ובשורת משנת
יצחק ח"א תערוכת ס' כ"ט, ומש"כ הג"ר
אמיר ולר בקובץ המאור תשרי חשוון תש"פ
עמ' ע"ח ובס' דור המלקטים איסור"ה ס' ק"כ
ס"ג ומה שהארכנו בבית מתתיהו ח"ג ס' ל"ד
ומש"כ בשורת מנחת פרי ח"ו ס' פ"ה או"ג
ובשורת ברוך אומר יו"ד ס' מ"ט.

והגדת לבנך בנך גדול

שאלה: אם יש מ"ע והגדת לבנך בנך
גדול שכבר התחתן, או רק בקטנים.

תשובה: בכולם.

ועי' בס' נטעי גבריאל פסח ח"ב פרק פ"ו
ס"ו.

וע"ע בשורת משנת יוסף ח"ג ס' קנ"ב.

מצות סיפור יצ"מ בהל' הפסח

שאלה: אם מקיימים מצות סיפור יצ"מ
בלימוד הל' הפסח.

תשובה: לא.

ובס' מקראי קודש פסח ח"ב ס' מ"ב נקט
בדעת השו"ע ס' תפ"א ס"ב שיוצא וכ"כ
בשורת אור לציון ח"ג פט"ו ס"י, ועי' בשורת
אבני ישפה ח"ו ס' פ"א ובס' אהל יעקב ליל
הסדר עמ' ס"ח ועיין מה שכתב בספר גם אני
אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק ט' סימן
י"ט, ובספרו ענפי משה פסח ס' רנ"ט, ובס'
ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' תנ"ח
ובשורת בנין שלום מועדים ס"א.

לשקול מצות ביו"ט

שאלה: אם מותר לשקול מצות בליל
הסדר לכזית מצוה.

של פסח, להגר"ג רבינוביץ שליט"א, עמוד קס"ט, ובספר ימי הפסח עמ' פ"ג ובהגדש"פ פירות השדה עמ' מ"ג.

מצה נאה

שאלה: מ"ט לא מצינו דין מצהנאה, כמו לולב נאה ושופר נאה.

תשובה: כי מצה עיקרה שיהא כשרה וזה נזיה.

כן הקשה הכלי חמדה סוכות ס' קל"ד ועמש"כ בס' חבצלת השרון פסח ובשיעורי רבי גרשון פסחים צ"ט ע"ב תירץ מו"ר מרן הגרי"ג אידלשטיין שהמצוה במצה היא אכילתה וכשהיא נאכלת כבר אינה לענינו עיי"ש ובהגדש"פ פונוביז' ח"ב עמ' ח"ב עמ' רע"ד ובס' מנהג ישראל תורה ח"ב עמ' רל"ז ומש"כ ידידי הגר"מ חליוה בקובץ אליבא דהלכתא גליון פ"ו עמ' קי"ז ובס' ענפי משה פסח ס' קכ"ו, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' ע"ג אות ה', ובשו"ת מנחת פרי ח"ו ס' נ' או"ג, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג ס' ל"ז אות ג' עיי"ש.

לצאת יד"ח מצה שהונחה תחת המיטה

שאלה: אם אין לו מצה לליל הסדר רק מה שהונח תחת המיטה אם יקח דליל שימורים הוא.

תשובה: לא.

ובשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' מ"ה או"ד הביא שהגר"פ עפשטיין זצ"ל בעל המנחה חריבה התיר משום דליל שימורים עיי"ש ובשו"ת אוריין תליתאי עמ' קנ"ז ובס' מתורתו של רבי פנחס פסקים והנהגות ח"ב עמ' תי"ד, ומש"כ ע"ד בס' ויגד משה ס"ג אות י', ובס' חשוקי חמד פסחים קי"ב,

תשובה: אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד.

ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' קי"ג ובשו"ת אור לציון ח"ב פכ"ה ס"ה ובס' שולחן שלמה ס' ת"ד ס' ק"ב ובס' יום טוב כהלכתו פ"א ס' ע"ח ובס' עובדין דחול פ"ב סי' ע' ובקובץ זרע יעקב ל"ט עמ' שמ"ה ובשמירת שבת כהלכתה פכ"ט הערה ק"ג, ועי' בפתח הדבור ס' ע"ו ס"ק ט"ו ס' ת"ד ובכה"ח ס' ש"ו ס"ק ס"ג ובשו"ת מנחת דוד ח"ד ס' פ"ב ובשו"ת שרגא המאיר ח"ג ס' ק' או"ב, ובס' הליכות שלמה פסח פ"ט ס' ט"ז ובס' אשרי האיש ח"ג עמ' שפ"ז ובשו"ת קול אליהו [טופיק] ח"א ס' כ"ט, ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ד ס' ע"ט ובשו"ת שמן אפרסמון ח"א ס' י"א אות מ"ח ובס' מקראי קודש [הררין] ליל הסדר פי"ז ס' י"ד ובס' חיכו ממתקים יו"ט ס' תק"ו עמ' שע"ד ובס' אהל יעקב ליל הסדר עמ' י' ס' י"ט, ומש"כ הגרא"י זלזניק זצ"ל בס' ישורון כ"ו עמ' תל"ט עיי"ש, ובשו"ת קנין תורה ח"ה ס' כ"ב או"ג, ובס' דור המלקטים שבת ח"ב ס' ש"ו ס"ז אות ח', ובס' מנחת איש חג ומועד פמ"ה ס' מ"ט.

לצאת ממצה שאמרו עליה סיפור יצ"מ

שאלה: יש שחידש שמצה שיוצאין בה יד"ח יהא ממצה שאומרין עליה ההגדה אם יש להקפיד ע"ז.

תשובה: לא שמענו

כן חידש הגרי"ז הלוי זצ"ל ומובא בהגדש"פ מבית לוי עיי"ש ומש"כ בתשו' והנהגות ח"ו ס' ק"ט אות ה' ובשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' קנ"א ובס' מרקחת חיים פסח ס' ל"א, ובספר פרדס יוסף החדש על הגדה

כ"כ הַט"ז או"ח סו"ס קס"ז, ועמ"ש"כ
 בזה ידידי הגר"מ חליוה בגיליון אליבא
 דהלכתא פ"ו עמ' קכ"ה, ובשו"ת בשמים
 ראש ס' קס"ט ובכף החיים או"ח ס' קס"ז
 סק"מ ובס' נתיבי המנהגים פסח עמ' רס"א
 ובספרו מרגניתא טבא עמ' של"ג, ובספר
 יעבדוך עמים עמ' ע"ח, ומה שכתבתי בשו"ת
 אבני דרך חיי"ג ס' ל"ד ובס' ענפי משה פסח
 ס' קנ"ט ובשו"ת השואל ח"ב ס' ל"ד ובס'
 בן ציצית הכסת להגר"ר שמואל כהן ס' י"ב
 עי"ש.

מצה עם חור ללח"מ

שאלה: מצה שיש חור באמצעיתה,
 והמצה יצאה כן מהתנור, האם היא נחשבת
 שלם ללחם משנה.

תשובה: כן.

ועמ"ש"כ בארוכה בס' לחם איש עמ'
 רכ"ב.

אנסוהו לאכול מצה בברכת המוציא

שאלה: אנסוהו לאכול מצה אם יברך
 ברכת המוציא.

תשובה: כן.

ועמ"ש"כ בזה בס' נזר הקודש ערכין עמ'
 כ"ג עי"ש.

בורר חרוסת ממרור

שאלה: אם יש חשש בורר לנער את
 החרוסת מהמרור כשחל פסח בשבת.

תשובה: לא חששו.

ועמ"ש"כ בזה בס' קצות השלחן ס' קמ"ו
 סוף סק"נ, ובשו"ת ציץ אליעזר חיי"ז ס"א
 אות ב', ובס' חוט שני שבת ח"ב פכ"ה אות
 א', ובס' מנחת איש פ"א הערה ר"ד, ובשו"ת

ובשו"ת וישמע משה ח"ד ס' ק"ד ובס' אמרי
 יעקב חו"מ ס"י עמ' רט"ו, ובס' הבית
 בכשרותו עמ' צ"א בשם מרן הגר"נ קרליץ
 להתיר אף במצה כל שבעה דשומר מצוה לא
 ידע דבר רע עי"ש, וכ"כ במשני' שם, ומש"כ
 בזה בשו"ת רבבות אפרים ח"א ס"ח ובס'
 כרם אליעזר פסח ס"א אות י' עי"ש, וכן
 השיב מרן בס' הגדש"פ ברכת נתנאל ליד"נ
 הגר"צ תמיר עמ' ל"ה עי"ש, ומש"כ בס'
 שמירת הנפש כהלכה עמ' קע"ה, ובשו"ת
 הלכתא מאורייתא ס' ל"ט אות ג' ובס' חוט
 שני פסח פי"ז ס"ק כ"ח דלא אמרי' ליל
 שימורים אלא במה שאמרו עי"ש ובס' דור
 המלקטים עניני סכנה יו"ד ס' קט"ז ס"ה
 סק"ב ובס' אהל יעקב מאכלי עכ"ס ס' קט"ז
 ס' ק"ו.

מצה או לבנו הקטן, או לאורח

שאלה: כשיש לו מצה ליתן או לבנו
 הקטן שהגיע לחינוך, או לאורח גדול מאי
 עדיף.

תשובה: י"א שקודם קטן כי הוא חיוב
 של אביו.

וכיו"ב השיב מרן בס' מועדי הגר"ח ח"א
 תשו' תקכ"ז לענין סוכה עי"ש, ועמ"ש"כ
 לענין מצה בס' חשוקי חמד סוכה מ"ו ע"ב
 ר"ה ל"ג ע"ב, ובס' ימי הפסח עמ' פ"ה
 ומש"כ בתשו' והנהגות ובס' חשוקי חמד
 ר"ה ל"ג ע"ב ומה שציינתי בזה עוד במועדי
 הגר"ח שם, ומש"כ בשו"ת מנחת פרי ח"ו ס'
 נ"ח.

ליתן לגוי לאכול מצות

שאלה: אם מותר ליתן לגוי לאכול מצות
 בפסח

תשובה: לא.

והדרשת וחקרת ח"ה או"ח ס' ס"ב ובס' ירושלים במועדיה פסח עמ' קי"ז ובשו"ת מציון תצא תורה ח"א אות ק"י, ובס' מקראי קודש [הררי] פסח פ"ח הערה נ', ומש"כ הגרב"צ פלמן זצ"ל בקובץ אליבא דהלכתא ס"ב עמ' כ"ד, ובס' מחשבת סופר ס' כ"ח אות י"א, ומה שהשיב מרן בס' שאלת רב ח"ב עמ' שי"ג ובקובץ אליבא דהלכתא ס"ב עמ' מ"ח, ומש"כ בס' אהל יעקב ליל הסדר ובס' דור המלקטים שבת ח"ה ס' שי"ט ס"ג, אות ל"א סק"ג ובשו"ת מצות אברך פסח ס' פ"ה ובס' דרכי עונג בורר פכ"ט ס' י"ח.

מים אחרונים ל"ה בסימני הסדר

שאלה: מ"ט לא הוזכר בסדר ההגדה מים אחרונים כאחד מסימני הסדר קודם ברוך.

תשובה: אינו אלא משום סכנה.

כן הקשה בס' לקט יושר הל' פסח עמ' 24, ובתשו' שיח יצחק ס' ר"כ ר"ל כיון שליל שימורים שמור ממזיקין א"צ מים אחרונים משום סכנה עי"ש, ובס' שלמי מועד עמ' ת"א בשם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, ובס' שערי ציון ח"א מועדים עמ' פ"ג הביא ממרן שמים אחרונים כחלק מברכהמ"ז עי"ש, ומה שכתב בזה בספר פרדס יוסף החדש על הגדה של פסח, להגר"ג רבינוביץ שליט"א, עמוד של"ב, ובספר ברכת מועדיך פסח ס' ל"ז ובספר אהל יעקב ליל הסדר עמ' קכ"ה ומש"כ יד"נ הגר"צ תמיר בס' הגדש"פ ברכת נתנאל עמ' צ"ג עי"ש, ומש"כ בשם מרן בס' שיח הפסח עמ' ל"ב וכן השיב מרן בס' פניני שיח עמ' ס"ד עי"ש, ובס' אשד הנחלים עירובין י"ז ע"ב מה שהשיב מרן יעו"ש.

טבילת כוס של אליהו

שאלה: אם צריך להטביל כוס של אליהו כשאין שותה היין ורק מניח היין בכוס.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' חשוקי חמד ע"ז ע"ה עמ' תקי"ג ובשו"ת מציון תצא תורה תשו' שס"ד, ובשו"ת מנחת אשר ח"ג ס' ס"ד ובס' אהל יעקב ליל הסדר עמ' ק"ל.

ובשו"ת אבני דרך חי"א ס' קכ"ב ובשו"ת מרכבות ארגמן ח"ד ס' ל' ובס' אהל יעקב הנדמ"ח טבילת כלים ס' קל"ה, ובקובץ מוריה ניסן תשע"ח עמ' של"א בשם הגר"ש דביליצקי שבעי טבילה, ומש"כ בס' טבילת כלים כהלכתה פ"ה ס' כ"ד ובס' דור המלקטים איסור"נ ס' ק"כ ס"ה, ובקונ' מים רבים פ"ז ס' י"ב.

חזר בו מאפיקומן תוך כדי דיבור

שאלה: סיים לאכול אפיקומן, ותוכ"ד חזר בו שאי"ז לאפיקומן אם הוי חזרה.

תשובה: לא.

והסתפק בזה הגרש"ז זצ"ל בס' שמירת שבת כהלכתה פס' הערה ל"ד ובס' הליכות שלמה פסח פ"ט ס' נ"ה עי"ש ובס' שיח הלכה ח"ב ס' מ"ו אות ט"ז שצידד הגרש"ז זצ"ל שיכול לחזור בו, ועמש"כ בזה בשו"ת משיב נבונים ח"ו ס' י"ד עי"ש, ובספר גם אני אורך תשובות הגרמ"ש דייין, חלק ה' סימן ט"ז. ובקובץ מוריה שבט תש"פ, עמוד קמ"ב.

סודה אחר אפיקומן

שאלה: אם מותר לשתות סודה אחר אפיקומן כיון שהוא מוגז, או"ד הוי כמים.

תשובה: כמים.

ס' מ"ו ובש"ת לב חנוך ח"ב ס' י"ט וע"י בס' הגדש"פ ברכת נתנאל עמ' י"ח ע"ש ובש"ת תשובות ישראל ח"ג ס' ק"ט אות ו'. ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק י"ח, סימן י"ג, ובס' ענפי משה יו"ט ל"ח, ובס' שערי ציון ח"א עמ' נ"ו תירץ מרן על תליית פת אפיקומן, שומר מצוה לא ידע דבר רע וכיון שתיקנוהו חכמים אין מזיק ע"ש, ואולם ה"ז תליא במה שהארכנו בבית מתתיהו ח"ד ס"א אות א' אם רק במצוה שבחובה אמרי' שומר מצוה, ובאות ו' שם אם במנהג אמרי' שומר מצוה ובמצוה דרבנן באות ב' שם, ונדפס בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ג' סימן ז' ע"ש.

ק"ש על המיטה בליל הסדר

שאלה: איך נהגו החזו"א והקה"י בק"ש על המיטה בליל הסדר אם קראו הכל כמו בכל השנה או כמש"כ הרמ"א ס' תפ"א ס"ב, רק פר' שמע, ואיך נוהג מרן.

תשובה: ככל הלילות.

וכן נקטו שיש לומר ק"ש בס' מקור חיים להחזו"י ס' תפ"א ס"ב וכן בבן איש חי שנה ראשונה פר' צו ס' ל"ח, וכן נהג הגר"י הלוי זצ"ל מבריסק כמובא בהגדש"פ מבית לוי עמ' רנ"ח שהיה קורא כל הג' פרשיות ע"ש, ומש"כ בזה בס' שו"ע המקוצר ס' צ"א עיני יצחק ס"ק נ"ב ובס' ברכת איתן ק"ש על המיטה עמ' תק"צ ובס' נטעי גבריאל פסח ח"ב פק"ו ס"ב ובס' זיו הפרשה להגר"א דבורקס עמ' קס"א ובס' שמועת חיים ערבי פסחים ס' פ"ד ובש"ת מחקרי ארץ ח"ו ס' קנ"ה ובש"ת אבני דרך ח"ב ס' קכ"ג ובס' אגדתא דפסחא להרה"ג רבי חזקיהו דחבש

וראה מכתבו של מרן, בשו"ת דברי משה להגר"מ הלברשטאם זצ"ל ס' י"ד בענין אחר דסודה כמים ע"ש, וכן השיב מרן כאן דסודה כמים קודם הבדלה, ועמש"כ בזה לענין אפיקומן בס' ענפי משה פסח ס' רנ"ו ע"ש, וכן בס' הליכות אבן ישראל פסח עמ' קצ"ב דשרי סודה אחר אפיקומן וכן הביא בענפי משה שם בשם בעל המשנת יוסף, ועיין עוד בספר גם אני אודך תשובות הגר"ר יקותיאל ליברמן, סימן ע', ובש"ת חקי חיים ח"ה ס' ק' אות ב', ומה שהארכנו בספר גם אני אודך מתשובתי חלק ה', סימן ב' לענין סודה אם הוי כמים, ע"ש.

תליית מצת אפיקומן

שאלה: בבאר היטב ס' תע"ז סק"ד נהגו לשבור חתיכה מאפיקומן ולנקוב אותה, ותולין אותה, וצ"ע הא התולה פתו ה"ז קשה לעניות כמבו' בפסחים קי"א ע"ב.

תשובה: חתיכה לתליה שאני ואינו מזיק.

ובס' שערי ציון ח"א עמ' ע"ו הביא ממרן הא דתולה פתו קשה לעניות זהו בדבר שרוצה לאכול, וחתיכה מאפיקומן שמשאירים כל השנה ואין אוכלו ליכא חשש ע"ש, ובס' עץ השדה הנדמ"ח פ"ל ס"ד ובס' ברכת השם ס"ג ס' ס"א ובס' שמירת הגוף והנפש פל"א ס"ב ובס' מרגניתא טבא עמ' שכ"ג לידדי הגר"א דבורקס, ובספר פרדס יוסף החדש על הגדה של פסח, להגר"ג רבינוביץ שליט"א, עמוד מ"ב, ובס' לבנימין אמר עמ' קנ"ח בשם מרן שעיקר הקפידא כשתולה בתוך סל, ולא פת בלבד, וע"י בשו"ת שיח יצחק סו"ס קפ"ט ובש"ת שבט הקהתי ח"ג ס' קכ"ב ע"ש, ובס' ענפי משה עירובין ס' פ"א ובש"ת אבני דרך ח"ד

עמ' שמ"ו ובס' ענינו של יום פסח עמ' י"ג
ובס' אהלי שם פ"ד פ' מ"ו.

שלום וזכר בליל הסדר

שאלה: כשחל בליל הסדר בשבת אם
יעשו שלום וזכר לנהגין לעשות בליל שבת.

תשובה: לא נהוג.

ועמש"כ בזה בספר כרם אליעזר להגאון
רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א הנמצא
בסוף ספר פרדס יוסף החדש על הגדה של
פסח, סימן א' אות י"ח ע"ש, שהסתפק בזה
הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,
עיין שם, ובספר בנתיבות ההלכה חל"ד עמ'
תפ"ד השיב מרן אם לעשות שלום וזכר בליל
הסדר לא, [כמדומה].

בקבלת תוספת יו"ט דפסח אם שמור המזיקין

שאלה: קיבל יו"ט דפסח ע"י תוספת
יו"ט, אם ג"כ שמור מהמזיקין בליל
שימורים.

תשובה: יתכן.

ועמש"כ בזה בס' שמועת חיים ערבי
פסחים ס' פ"ה או"ז, ובספר כרם אליעזר
להגר"א רבינוביץ שליט"א הנמצא בסוף ספר
פרדס יוסף החדש על הגדה של פסח,
להגר"ג רבינוביץ שליט"א, סימן ב', ולכאורה
הרי זה תליא בגדר תוספת שבת ויו"ט אם
הוי רק למלאכה או בעצם, והארכנו בזה
בבית מתתיהו ח"א ס' י"ב.

חתן בליל הסדר אם שמור מהמזיקין

שאלה: חתן אם צריך שמירה בליל
הסדר, די"ל ששמור מהמזיקין.

תשובה: לא.

ובס' אמרי חיים עוזר פסחים ק"ט ע"ב

הביא ממרן הגר"א"ל שטיינמן זצוק"ל שחתן
צריך שמירה בליל שימורים ועמש"כ בזה
בס' כרם אליעזר פסח ס"א אות י"ט ובס'
ענפי משה פסח ס' ר"ס ע"ש, ועי' בס' חוט
שני פסח עמ' רי"ג דאין להוסיף דליל
שימורים אלא במה שאמרו כזוגות, ולא במה
שלא נאמר ע"ש, וכן השיב מרן בס' הגש"פ
ברכת נתנאל ליד"נ הגר"צ תמיר עמ' ל"ז,
דחתן בעי שמירה דליל שימורים, ועיין בספר
שפתי איל [שיוצא לאור על ידי מכון גמ' אני
אודך] עמוד ל"ג בשם מרן הגר"א"ל שטיינמן
זצוק"ל, ובשו"ת מרכבות ארגמן ח"א ס"ז
הערה ב' וע"ע בשו"ת שערי חיים ח"ג ס' ע'
אות נ"ב, ובשו"ת הלכתא מאורייתא ח"ב ס'
ל"ט הערה ה'.

יו"ט שני אם שמור ממזיקין

שאלה: אם יום טוב שני דפסח שמור
ממזיקין, כמו ים טוב ראשון.

תשובה: לכאור' כן.

ובס' אמרי חיים עוזר פסחים ק"ט ע"ב,
הביא ממרן הגר"א"ל שטיינמן זצוק"ל, דיו"ט
שני אין שמור ממזיקין ע"ש, ומש"כ בזה
בס' כרם אליעזר פסח ס"ב אות ה' ע"ש,
ובס' שמועת חיים ערבי פסחים ס' פ"ה או"ז,
וכן השיב מרן בהגדש"פ ברכת נתנאל עמ'
ל"ז דיו"ט שני שמור ממזיקין ע"ש.

שום ובצל קלוף אם שמור ממזיקין

שאלה: אם יש להקל בליל פסח לאכול
שום קלוף שעבר עליו הלילה דמבו' בנדה
י"ז ע"א, דאין לאכול אם ג"כ בליל פסח קיל
דשמור ממזיקין.

תשובה: אין להקל.

ובשו"ת רבבות אפרים ח"ה ס' תקכ"ג

ח"ט ס' כ"ד ובס' דברות מנחם מוקצה סו"ס ג', ובשו"ת שאילת שאול או"ח ס' נ"א ובשו"ת אבני דרך ח"י ס' ל"ג ובס' נתיב הקודש מוקצה ס' כ"א אות ה', ומה שהשיב מרן בס' פניני שיח עמ' קכ"ד, ומה שכתב בספר גם אני אורך תשובות מבעל משנת אהרן, על שבת, סימן כ"ט, ובשו"ת ברוך אומר ח"ב ס' קנ"ג, ובס' דור המלקטים שבת ח"ג ס' ש"ח ס"א אות ט', ובס' אות ברית ס' י"ב ס' י"ט, ובס' הכשרות פ"א סו"ס ס"ח, ובקובץ אור השבת ח"א עמ' י"ז, ובשו"ת מנחת פרי ח"ב ס' כ"ט ובס' שלמי יהונתן ח"ג פ"ד ס' י"ט ובשו"ת מאיר ההלכה ח"ב ס' כ"א.

להטביל כלים במקוה עם פיורי חמץ

שאלה: האם מותר לטבול כלים בתוך מקוה שנפל לתוכו לחם בפסח, או שאסור ליהנות מזה.

תשובה: מותר אבל טוב ליהדר.

ובשו"ת מציון תצא תורה ח"א תשו' שמ"ה השיב הגר"א נבנצאל במקוה קר מותר עי"ש, ובס' היכל הוראה ח"ג הוראה ל"ג מסיק דשרי להטביל כלים בחוה"מ אף שרואה פתיתים של חמץ במקוה, ושכן הסכים אביו בעל קנה בושם זצ"ל עי"ש, ובקובץ אור תורה אב תשע"א עמ' תתר"ס מובא שהיתר בעל קנה בושם, משום מצוות לאו ליהנות ניתנו עי"ש, ואולם יש לדון ע"פ מה שהארכנו בבית מתתיהו ח"ב ס"א אות א' בשם רבים מהאחרונים, שדין מלה"נ ל"ה אלא במצוה שבחובה, ולא במ"ע דרשות ל"ש מלה"נ בטבילת כלים שאי"ז חובה אלא רשות, וביותר דהא הרמב"ם השמיט במנין המצוות מ"ע דטבילת כלים, וכתב בשו"ת מנחת אשר ח"ג ס' נ"ה שס"ל דטבילת כלים

כתב דבליל פסח דמשומר ממזיקין אין חשש של ביצה קלופה, ובס' בנתיבות ההלכה מ"ו עמ' תקע"ט בשם הגר"ש דבליצקי להחמיר בזה עי"ש וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"ב ס' רמ"ז או"ב וכן השיב מרן בס' ויכתוב מרדכי עמ' שע"ח, ומש"כ בזה בקונ' שום ובצל ס' כ"ו ובס' דור המלקטים סכנה נדה י"ז, ובשו"ת אפרקסתא דענייא ח"ב יו"ד ס' קמ"ה, ובספר גם אני אורך תשובות הגר"ש סגל, חלק ג' סימן נ"ז, ובשו"ת חקי חיים ח"א ס' ס"ג ובס' אהל יעקב מאכלי עכור"ם ס' קט"ז ס' קמ"א.

אכילת חמץ במוצאי פסח

שאלה: במעשה רב להגר"א מובא שהקפיד לאכול חמץ במוצאי פסח, אם יש להקפיד בזה.

תשובה: טוב.

עי"ש בס' מעשה רב להגר"א ס' קפ"ה עי"ש, ובס' מועדים וזמנים ח"ח ס' רס"ז, שכן נהג הבית ישראל עי"ש, וכן נהג הגר"נ גשטטנר זצ"ל בעל הלהורות נתן, כמובא בהגדש"פ להורות נתן עמ' ס"ג עי"ש, ובס' פסקי תשובות ס' תצ"א ס"א עי"ש, ובס' לקט הלכות להגר"ש סגל ח"א עמ' ש"ה.

כלי פסח כל השנה אם מוקצה

שאלה: כלי פסח כל השנה אם הם מוקצה בשבת כיון שמקפידים עליהם.

תשובה: כן.

ועמש"כ בס' חוט שני שבת ח"ג עמ' פ"ח ובס' שבות יצחק מוקצה פ"א ובס' שמירת שבת כהלכתה פ"כ ס' כ"ב ובס' אורחות שבת ח"ב פי"ט ס' ק"כ ובשו"ת נשמת שבת ח"ג ס' של"ב ובשו"ת אז נדברו

ל"ה מצוה כלל אלא בגדר מתיר לשימוש בכלי ע"ש, א"כ ל"ש כלל מלה"נ בטבילת כלים וצ"ע. ובעיקר טבילת כלים בחוה"מ ע"י במועדי הגר"ח הנדמ"ח ח"א תשו' רנ"ו דשרי דהוי צורך המועד.

תשובות על ספירת העומר וחג השבועות

נערך עם הוספות ומראה מקומות ע"י הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מתוך ספרו מועדי הגר"ח חלק ג' כתב יד

סיים שמו"ע ולא פסע האם יספור

שאלה: לדעת החזו"א מי שסיים שמו"ע ולא פסע אין ללמוד בינתיים, מהו לענין ספיה"ע, אם יכול לומר קודם שפסע?

תשובה: יש להקל.

דף ספירת העומר אם צריך גניזה

שאלה: דף שכתוב בו ספירת העומר אם צריך גניזה?

תשובה: ראוי.

ובס' גנזי הקודש פי"ב הערה ו' הביא מהגר"ש זצ"ל והגר"נ קרליץ שא"צ גניזה. רק לא יזרקנו בבזיון, ועמש"כ בזה בשו"ת 'יורו משפט' ח"א עמ' רט"ו) ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה (ח"י ס' י"ט) ובשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ו או"ח ס' פ"ט אות י"א) ובס' תספרו חמישים יום כ"ח (ס' כ"ו) ובקונ' שער יוסף ספיע"ה (עמ' 78).

וכיוצ"ב השיב לי מרן דדף שכתוב בו סוף זמן ק"ש דשיך גניזה, אולם הגר"א נבנצאל כתב לי שא"צ גניזה דף של ק"ש וספיע"ה, ועמש"כ בבית מתתיהו (ח"ג סו"ס מ"ח) עי"ש. וע' בספר דולה ומשקה (עמ' שמא) דדף שכתוב בו הכניסה לכהנים אסורה, השיב מרן אולי עי"ש. ובס' חוט שני (תשמישי קדושה עמ' רנ"ט), דדף בחירות שכתוב ככל אשר יורוך שא"צ גניזה עי"ש, ובס' אהל יעקב גניזת ספרים (פ"ג ס"ד)

עי"ש, ובס' הליכות שלמה (ח"א פ"כ בהערה) בעטיפות שכתוב ע"ז הברכה לברך א"צ גניזה עי"ש, ובשו"ת ויען דוד (חי' ס' קפ"ט) עי"ש. ובס' גנזי הקודש (פיי"ב ס"ד), ובשו"ת אז נדברו (חיי"ב ס"ט), ובשו"ת אבני ישפה (ח"ה ס' כ"ד) כתב להחמיר בזה עי"ש, ובשו"ת אבני דרך (ח"ו ס' קמ"א), ובס' אהל יעקב גניזת ספרים (פ"ג ס' כ"ו), וע' בס' גיבורי אש כח (עמ' 529) השיב מרן לענין שטר פרוזבול אם צריך גניזה, אולי עי"ש, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ט עמ' קמ"ה) במשלוח מנות שכתוב משלוח מנות איש לרעהו השיב הגר"א נבנצאל שא"צ גניזה, וכ"כ בס' חוט שני פורים (עמ' עו) עי"ש, ובשו"ת מציון תצא תורה (ח"א תשו' קנ"א) עי"ש.

טיולים בימי הספירה

שאלה: אם מותר לעשות טיולים בימי הספירה?

תשובה: לא נזכר.

ובספר גם אני אודך תשובות בעל המשנת יוסף (עמוד רנ"ז) להחמיר בזה.

כלי זמר אחר ל"ג בעומר

שאלה: לשמוע כלי זמר מטייף למקילים כל השנה, אם אסור עד ל"ג בעומר או עד שבועות?

תשובה: עד שבועות.

מה טובו אהליך יעקב | תשובות על ספירת העומר וחג השבועות קבא

שליט"א (חלק א' סימן ל"ב), ובספר גם אני
אורך תשובות הגרס"ש דורי שליט"א (חלק
א' סימן כ"ג),

נמילת ידים אחר חלאקה

שאלה: אם צריך ליטול ידיו אחר עשיית
חלאקה לקטן, כשגוזז לו מעט שערות?

תשובה: לא נהגו.

ובס' אשיחה (ח"א עמ' שפ"ד) השיב מרן
שדווקא שערות שלו בעי נטילה עי"ש. ובס'
דרך שיחה (ח"ב עמ' רס"ה) שמרן לא נוטל.
אולם בס' ד' אמות של הלכה (פמ"ד)
שלאחרונה מרן משפסף עם מעט מים אחר
שגוזז עי"ש. ובס' הליכות שלמה תפילה
(פ"ב ס"ז אורחות הלכה צ"ד) שהגרש"ז לא
נטל, ובס' כאייל תערוג (תפילה עמ' נ"ב)
שמרן הגרסי"ל שטיינמן זצ"ל נוטל עי"ש,
וכן פשיט"ל להגר"ש דבליצקי זצ"ל
בהסכמת ספר תורת המועד שבעי נט"י עי"ש.
וכן בס' הליכות אמרי סופר (ח"א עמ' רכ"ז)
שבעי נט"י. אולם מו"ר הגאון הגדול רבי
יוסף ליברמן בעל המשנת יוסף לא נוטל ידיו,
וכן מסיק בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב ס"ה)
שא"צ נט"י. וכ"כ בתשו' והנהגות (ח"ב
ס"ה), ובשו"ת משיב נבונים (ח"ב ס"א),
ומש"כ בזה בשו"ת מעדני מלכים (ח"ב ס"ג),
ובשו"ת בירורי חיים (ח"ה ס"ג), ובס' נטעי
גבריאלי תגלחת הילדים (פט"ו ס"ג), ובשו"ת
אליבא דהילכתא (ח"א סי' מ"ג), ובס' מנחת
גדעון (ח"א פ"ז ס"ז), ובס' תורת מגן לנו
(עמ' רי"א), ובס' עבודת עובדיה (ח"א פ"א
ס' ט"ו), ובספר גם אני אורך תשובות הגר"מ
חליוה (חלק ט"ו ס"א), ובשו"ת שאלת שלום
(ח"א ס"א), ובס' אורחות בן שלוש (ס"א ס'
י"א), , ובס' נטעי גבריאלי (פסח ח"ג פס"ז

ועמש"כ בזה בס' נטעי גבריאלי (פסח
ח"ג פנ"ב ס"א).

כהנים במירון בל"ג בעומר

שאלה: אם יש להקל לכהנים בזמן הזה
ליכנס לציון הרשב"י במירון בל"ג בעומר?

תשובה: לא.

ובשו"ת מעדני מלכים להגאון רבי לוי
רבינוביץ זצ"ל (ח"ב ס' קמ"א) כתב שרבים
משבט הכהנים נוהגים ליכנס לשם עי"ש,
ומש"כ בתשו' והנהגות (ח"ד ס' רס"ו),
ובשו"ת פאת שדך (ח"ב ס' מ"א), ובשו"ת
מנחת יצחק (ח"א ס' קכ"ט), ובס' נטעי
גבריאלי אבילות (ח"ב פצ"א ס"ב), ובס'
הברכה המשולשת (נ"כ ס"ב סי' ל"א עמ' 8),
ובס' כבני מירון (פ"ג), ובתשו' והנהגות (ח"ז
ס' י"ז), ובשו"ת הלכתא מאורייתא (ח"א
ס"ח), ובשו"ת אבני דרך (ח"י ס"כ), ומש"כ
הגרי"ק ברנדסופר בקובץ עץ חיים (ניסן
תשע"ח), ובספר גם אני אורך תשובות
הגר"מ חליוה, (חלק י"ד) הביא מהגר"י
טשזנר בשם הגר"ש קפלן הרב דצפת שהקל
בזה, ובארוכה בספר גם אני אורך עניני
כניסת כהנים לציון הרשב"י בארוכה, וע'
בשו"ת השואל (ח"א ס' י"ח) שהשיב מרן
דאין לענות אמן על כהן המתפלל בקבר
רשב"י, וכ"כ בשו"ת אבני ישפה (ח"ח ס'
קל"ח או"ג) עי"ש, אולם ראה בשו"ת השואל
שם שהביא הרבה פוסקים שסוברים שחייבים
לענות אמן ע"ש. ומש"כ בשו"ת ודרשת
וחקרת (ח"ו יו"ד ס"ג), ובשו"ת בירורי חיים
(ח"ח ס' קיב), ובספרו לקט הלכות (ח"א עמ'
שצ"א). ובספר גם אני אורך תשובות
הגר"ש סגל שליט"א חלק ב' סימן פ"ה)
ובספר גם אני אורך תשובות הגר"א כהן

ס"ג), בשם בעל שבט הלוי זצ"ל שא"צ נט"י עי"ש. ובס' בית הכנסת כהלכה (פ"ו ס"ו), ובשו"ת שאלת שלום (ח"א ס"א), ובשו"ת תשובות ישראל (ח"ד ס"ג), ומה שהארכנו על זה בספר גם אני אודך (ח"ה ס' י"א אות ז').

חלאקה בבית הכנסת

שאלה: אם מותר לעשות תגלחת מצוה לקטן בבית הכנסת לגזוז לו מעט שערות?

תשובה: אין ראוי.

ובס' תורתו מגן לנו (עמ' קפ"ב) השיב מרן ע"י נזיר מ"ה, ע"א דהוי כדרך ביזיון עי"ש, והשלחן גבוה (ס' תקל"א ס"ק י"ג), שנהגו לעשות בביהכנ"ס בחוה"מ תגלחת לקטן, והשדי חמד אסי' (פ"ד מערכת ביהכנ"ס אות י') תמה מהמבואר בנזיר מ"ה, בתגלחת ביזיון, א"כ יהא אסור בביהכנ"ס, וכתב כיון שתגלחת שמניחים לקטן פאה בראשו בתגלחת ראשונה משום חיבוב מצוה שרי בביהכנ"ס, עי"ש, ובשערי תשובה (ס' תקל"א), ובשו"ת לב חיים (ח"ב ס' קע"ד), ובכף החיים (או"ח ס' קנ"א ס"ק מ"ה), ובס' משכן דוד (הל' ביהכנ"ס פ"א ס' י"ד) הביא בשם מרן הגר"נ קרליץ דאין ראוי לעשות חלאקה בביהכנ"ס עי"ש. אולם בשו"ת משנת יוסף (חי"ג ס' נ"א), כיון שגזוז רק מעט שערות שרי בביכנה"ס, וכן ראיתי למו"ר הגר"י ליברמן שגזוז בביהכנ"ס, וכ"כ לי הגר"א נבנצאל שמותר ומש"כ בזה בשו"ת בארו של אברהם (ח"ד סו"ס ד'), ובשו"ת שערי ציון (ח"ס ס' ל"ב), ובשו"ת תשובות ישראל (ח"ג ס"ג), ובס' התפילה והלכותיה (ח"ה פ"כ ס' י"ב), ובס' בית הכנסת כהלכה (פ"ו ס"ה), ובס' תורתו מגן לנו (עמ' ר"ח),

ובס' עטרת אבות מנהגי מרוקו (ח"א פ"ט ס"ז), ובס' אורחות בן שלוש (ס"ד ס"ג), ובשו"ת מרכבות ארגמן (ח"ג ס' כ"א אות י"ב), ובס' אוצר הכיפה (ח"א פ"ד), ובס' נטעי גבריאלי תגלחת הילדים (פ"ח ס"ד), ובס' כבני מירון (עמ' כ"ב), ובשו"ת שיח יצחק (ח"א ס' פ"ט), ומה שכתבנו בזה בספר גם אני אודך (ח"ה ס' י"א אות ו').

חלאקה לפני התפילה

שאלה: אם מותר לגזוז מעט שערות לקטן קודם התפילה?

תשובה: לא.

ובשו"ת ויברך דוד תפילה (ח"א סוס" נ"ו) דאפשר עי"ש. וכ"כ בס' אורחות בן שלוש (ס' י"ב ס"ה) דשרי עפ"י המשנ"ב (ס' ר"נ סק"א) דחפצי שמים שרי לפני התפילה עי"ש. וכתב לי הגר"א נבנצאל שמותר חלאקה לפני התפילה וע"ע בשו"ת צל ההרים (ח"א ס' ל"ד), ומש"כ ידידי הגר"י סקוצילס בקובץ המאור (אב אלול תשע"ז עמ' נ"ז), וכ"כ בס' נטעי גבריאלי תגלחת הילדים (פ"א ס"ו), דשרי חלאקה לפני התפילה דהוי צורך מצוה עי"ש.

השמטת השו"ע לאיסור לא תגודדו

שאלה: מ"ט השו"ע השמיט איסור לא תגודדו בהלכותיו, ורק הרמ"א ס' תצ"ג הזכיר כן?

תשובה: כי זה פשוט.

ובתשו' מהרש"ג (ח"ב ס' י"ב) בטעם שהשמיטו הפוסקים איסור 'לא תגודדו' דהאיסור קאי על ב"ד ולא ליחידים עי"ש שא"כ נפל האיסור בבירא, ועמש"כ לתרץ השמטת השו"ע בס' נחמת ישורון להגר"י

מה טובו אהליך יעקב | תשובות על ספירת העומר וחג השבועות קבג

קליינר זצ"ל (יבמות ט"ז עמ' קל"ג קל"ה) בתרי אנפי עי"ש, ומה שהארכנו בזה לתרץ השמטת השו"ע בקובץ אליבא דהלכתא (גיליון פ"ט עמ' קפ"ו) עי"ש, ובפתיחה לבית מתתיהו (ח"ד) עי"ש ובשו"ת תשובות ישראל (ח"ג ס' ק"ז) ומש"כ הגר"ע בסיס זצ"ל בקובץ יתד המאיר (אדר א' תשע"ט ס' ס"ו), וגם בקובץ מוריה (שבת תש"פ) עי"ש.

מ"ט בשבועות אין מ"ע בעשיית מעשה מצוה

שאלה: מ"ט בשבועות אין עשיה בפנ"ע במצוה, כפסח באכילת מצה, וסוכות בד' מינין, ובשבועות אין מ"ע לעשות מצוה? תשובה: מצוה להיות ער כל הלילה.

כן הקשה בשו"ת רבבות אפרים (ח"ה ס' מ"ט) ויעו"ש בחו' (ס' רפ"ד) מש"כ לו הגר"י זלזניק זצ"ל ומש"כ לתרץ בס' ענפי משה פסח שבועות (ס' ש"י) עי"ש. וע"ע בס' שערי אושר חג השבועות (ס').

לבקש בעצרת על פירות האילן

שאלה: במג"א ס' תצ"ד סוף סק"ה נוהגין להעמיד אילנות בבתים ובביהכנ"ס, והטעם שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפלל עליהם, וצ"ע הא אין מבקשין בקשות בשבת ויו"ט?

תשובה: צרכי שבת ויו"ט.

ועמש"כ בשם מרן בקובץ זכור לאברהם תשס"ד (עמ') בטעם שהשמיט המשנ"ב דברי המג"א הנ"ל, משום איסור בקשות עי"ש. ובס' שומר אמת (ס' תצ"ד). ובס' ענפי משה (פסח ס' ש"ד), ובס' כאיל תערוג (מועדים עמ' רמ"ז), ובספר דור המלקטים (שבת ח"ב ס' רפ"ח), ומה שכתבנו בבית מתתיהו (ח"ד ס"ו אות) עי"ש.

עשרה ראשונים בחג השבועות

שאלה: בחג השבועות שלומדים כל הלילה ואח"כ מתפללים, אם שכר עשרה ראשונים זהו למי שהגיעו ללמוד? תשובה: יתכן.

וכן השיב מרן בס' ומשרי ימצאוני (ח"א עמ' תקפ"ח), ויעו"ש (בעמ' ש"ג), ובס' שיח התורה (ח"א עמ' מ"ט) השיב מרן ע"ז אולי עי"ש. ומה שכתב בספר גם אני אודך תשובות בעל אבני ישפה זצ"ל (ס' כ"ג), ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, (ח"ז ס"ה), ועי' בקונ' לקט שאלות המצויות להגר"א דינר (ח"ב עמ' כ"א) דנשאל מרן אם גם בלימוד תורה אם לשכר עשרה ראשונים והשיב רק בתפילה עי"ש, ובשו"ת משנת יוסף (ח"ט ס' כ"ז) מש"כ בזה.

נאנס ולא היה ער בשבועות אם יעשה התרת נדרים

שאלה: היה ער כל השנים בליל שבועות, ושנה אחת נאנס אם יעשה התרת נדרים?

תשובה. ראוי.

ובס' חוט שני שבת (ח"א עמ' רט"ז) שא"צ התרה כשנאנס עי"ש. ועמש"כ בשו"ת מקדש ישראל (שבועות ס' כ"ז), ומה שכתבתי בשו"ת אבני דרך (חי"ג ס' קנ"ז) עי"ש, ובשו"ת מציון אורה (ח"ב סו"ס כ"ז).

טעם בשר ולא בלע אם ימתין ו' שעות

שאלה: טעם בשר ולא בלע אם צריך להמתין ו' שעות?

תשובה: לא פלוג.

וכ"פ בשו"ת אבני ישפה (ח"ח ס' קי"ז) עי"ש. אולם בס' אמת ליעקב (יו"ד ס' פ"ט הערה 35) מובא מהגר"י קמנצקי זצ"ל שא"צ

ו' שעות. ועמש"כ בס' אהל יעקב ליד"נ הגר"י סקוצילס (בו"ח ס' פ"ט סי' י"א) עי"ש, ובס' חכמת חיים (בו"ח ס' פ"ט סי' כ"א) ובס' פסקי הוראה (בו"ח ס' פ"ט ס"ז), וע"ע בשו"ת אך טוב לישראל (ח"ג ס' ט"ז), ובשו"ת הלכתא מאורייתא (ח"ג א' עמ' שנ"ט), ובשו"ת מגדל צופים (ח"ו ס' י"ט), ובשו"ת עמק התשובה (ח"ו ס' ש"י), ובספרו מראות יחזקאל (עמ' תכ"א), ובס' נועם הלכה (בו"ח ס"ד ס"ג), ובס' נר ציון (שבועות עמ' קפ"ו), ובשיעורי נתיבות אדם (בו"ח שיעור י"א אות ב'), ובס' הדר השלחן (פ"ה ס"ה) עי"ש.

ספר להיכר בבשר וחלב

שאלה: אם מותר ליקח ספר קודש לצורך היכר כשאוכלים זה בשר וזה חלב?

תשובה: אין ראוי.

ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף (ח"י ס' קנ"ז), ובשו"ת מציון תצא תורה (ח"א תשו' תק"י), ובס' אהל יעקב (הל' כבוד וקדושת הספרים פ"י ס' כ"א), ובס' תפארת הטהרה (פ"ג ס' כ"ה), ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ב דדון יו"ד (ס' ס"ב), ובס' מכבדי אכבד (ס' י"ט ס"ז), ובס' אהל יעקב (בו"ח ס' פ"ז סוף הערה כ"ז), ובס' דור המלקטים נקה (ח"ב ס' קצ"ה ס"ג אות י"ז ס"ד ח'), ובשו"ת ודרשת ח"ו (יו"ד ס' ל"ו או"ב), ובקובץ יתד המאיר (סיון תשע"ט ס' קט"ז), ובשו"ת אליבא דהלכתא (ח"ב ס' פ"ג), ובקובץ מה טובו אהליך יעקב [בעריכת הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א] (ח"ה עמ' רע"א) עי"ש.

היכר בבשר וחלב סגור

שאלה: אם מותר לאכול בשר כשיש על השלחן שקית חלב סגורה או בעי היכר?

תשובה: מסתבר שמותר.

וכ"כ להקל בשו"ת חיי הלוי (ח"ה ס' נ"ט), דמסתבר להקל, וכן הביא בשם מרן להקל בס' אהל יעקב לידידי הגר"י סקוצילס (בו"ח ס' פ"ח סק"ו) עי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת חוקי חיים [בלייער] (ח"א ס' כ"ח), ובס' פסקי הוראה (בו"ח ס' פ"ח ס"א הערה"ב), ובס' פתחי תשובות (ס' פ"ח עמ' מ"א), ומש"כ בזה בבית מתתיהו (ח"ג ס' מ"ד אות ג') יעו"ש, ובתשו' בעל המשנת יוסף אלי והו"ד בבית מתתיהו שם.

שמיעת דברי תורה קודם ברכת התורה

שאלה: אם מותר לשמוע ד"ת קודם ברכה"ת, אם נימא שבהירהור ד"ת א"צ לברך ברכה"ת?

תשובה: שומע כעונה.

ובס' תהילה לדוד (או"ח ס' מ"ז) כתב שבשמיעה א"צ לברך ברכה"ת, ובשו"ת האלף לך שלמה (או"ח ס' ל"ה) כתב לתלות בגדר שוכ"ע עי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת מהרי"ץ (ח"א ס' ס"ד), ובס' בני ציון (ס' מ"ז), ובשו"ת כנף רננה (או"ח ס"ד), ובשו"ת קרן לדוד (או"ח ס' י"א), ובשו"ת ארץ צבי (סו"ס כ'), ובשו"ת אבני שהם (ח"ב ס"א), ובשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א ס' ע"ה), ובשו"ת אפרקסתא בענייני (ח"ב ס"ה), ובס' אורחות חיים (ס' מ"ז סק"ו), ובשו"ת משנת יוסף (ח"א ס"ה), ובשו"ת אבני ישפה (ח"ד ס"ד), ובשו"ת הלכתא מאורייתא (ח"ג א' שכ"א), ובשו"ת אבני דרך (ח"א ס"ה), ומש"כ בעל האבני ישפה זצ"ל במכתבו אלי,

תקי"ג) בשם מרן דאפשר שאסור קודם ברכה"ת, ובס' אורחות רבינו (ח"א עמ' קפ"ח) שהקהילות יעקב זצ"ל שהיה קורא כל הסימנים בגמ' כחלק מהגמ' עי"ש, ומה שכתב בזה בספר גם אני אודך (ח"ב ס"ה), ובס' זכר עשה (פ"ד ס' נ"ח), ובקונ' קרוב אליך (עמ' ק"ד), ובקובץ שערי זבול (גיליון ג' עמ' קכ"ט), ובס' יומא טבא לרבנן (עמ' ק"ח) השיב מרן על סימני הגמ', שאי"ז מעכב הסיום עי"ש.

תחילת דינו של אשה על תורה

שאלה: תחילת דינו של אדם זהו על תורה. מהו באשה שפטורה מת"ת, מה תחילת דינה?

תשובה: שלא תפריע לבעלה.

וכונת מרן להמבוי' בשבת ל"א עי"ש.

ובס' פתחי תורה (הל' ת"ת פ"ג עמ' קל"ד בציונים ס"ק קצ"ז), ר"ל כיון שחייבת בדינין שלה ע"כ ישאלו לאשה בתורה, וע"ע בס' נפש חיה (ת"ת ס' מ"ח) עי"ש.

עני בחיוב תלמוד תורה

שאלה: ברמב"ם פ"א מת"ת עני חייב בת"ת. ומה קמ"ל בזה מהיכ"ת שיפטר?

תשובה: אין לו זמן.

ועמש"כ לתרץ בשם הגר"ד פוברסקי בס' פתחי תורה (פ"א מת"ת שם), ומש"כ בס' דרכה של תורה (ס' רמ"ו ס"א סק"ו), ובס' בינת שערים (ש"א ס"ה), ובס' אמרי דוד להגר"ד מילנובסקי זצ"ל (ח"ג ס"ה), וע"ע מש"כ יד"נ הגר"נ קסטר בס' בנתיבות הראשונים (ת"ת עמ' קי"ח) עי"ש.

והו"ד בקובץ יתד המאיר (סיון תשע"ד ס' קס"ג) עי"ש, ומש"כ בזה הגר"א גניחובסקי זצ"ל בס' בנתיבות ההלכה (תת מ"ט עמ' 59), ובשו"ת משיב נבונים (ח"ב ס' ס"ה), ובס' כאיל תערוג תפילה (עמ' קכ"ז), ובשו"ת אליבא דהלכתא (ח"א ס"ח), ובס' דברי שמואל מועדים (עמ' קפ"ג), ובשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ו יו"ד ס' נ"ט), וכן מובא ממרן בס' וישמע משה (ח"ג ס' י"ב) להחמיר לשמוע קלטת ד"ת קודם ברכה"ת, ובשו"ת תורה מציון (ס' ט"ו).

אונן בלימוד הל' אונן קודם ברכת התורה

שאלה: אונן הרוצה ללמוד הל' אונן קודם ברכה"ת, אם צריך לברך ברכה"ת?

תשובה: כן.

ובקובץ נזר התורה (אלול תשע"ז עמ' רצ"ה) כתב בעל המגדנות אליהו זצ"ל, כיון שאסור ללמוד קודם ברכה"ת אונן אין פטור מאיסורים עי"ש. אולם יל"ד שהאיסור ללמוד קודם ברכה"ת זהו מחמת המצוה לברך, ואונן שפטור מהמצוות ממילא ליכא איסור לברך, ועמש"כ בזה בבית מתתיהו (ח"ו ס"י אות ו') עי"ש.

לימוד האותיות הסימנים בגמ' קודם ברכת התורה

שאלה: כשלומד בגמ' האותיות לסימן, אם צריך לברך ע"ז ברכה"ת?

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' פתחי תורה (הל' ת"ת פ"א ס"ק תקי"ט), והגר"א נבנצאל כתב לי ע"ז אם מותר ללמוד הסימנים קודם ברכה"ת והשיב לכאן לא, ובס' דרך שיחה (ח"א עמ' 59), ובס' דרך שיחה (ח"א עמ' 59).

תשובות בהלכות חנוכה

מתוך הספר מועדי הגר"ח חלק שלישי כתב יד
עם הוספות ומראה מקומות מהגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א

אכסנאי להדליק בעצמו

שאלה: אכסנאי אם יש ענין שידליק בעצמו נרות חנוכה, או יכול לכתחילה להשתתף בפריטי, להרמ"א שכל בני הבית מדליקין.

תשובה: יש.

ועיין עוד בספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, עמוד שצ"ב, אם אכסנאי יברך בעצמו שעשה ניסים ושהחיינו, או ישמע מבעל הבית. ובקונטרס גם אני אודך על חנוכה, השיב מרן שישמע הכל מבעל הבית עיין שם, ובס' וישמע משה ח"א עמ' רי"ז.

בירך על נר חנוכה של חברו

שאלה: בירך על נר חנוכה וסבר שהוא שלו, והיה נר חנוכה של חברו, והלך להדליק בשלו אם יברך שנית.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' קרואי מועד חנוכה ס' מ"ד.

נר חנוכה ומזוזה מאי קדים

שאלה: כשצריך לקבוע מזוזה בביתו ולהדליק נר חנוכה מאי יקדים קודם.

תשובה: מזוזה דאורייתא.

וכן מבו' בס' מור וקציעה ס' תפ"ט להקדים מצוה מה"ת למצוה מדרבנן עי"ש. ובספר גם אני אודך תשובות בעל אבני

ישפה זצ"ל, סימן קכ"ד ענף ה' להקדים מזוזה דתדיר מנר חנוכה, ומש"כ בזה בשו"ת אגרות תורה ס' צ"ג, ובקובץ היכל שמואל עמ' ק"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ד' סימן כ"ד, וכתב לי הגר"א נבנצאל שמזוזה קדים שעובר בכל רגע.

וע"ע בס' שערי ימי החנוכה להגר"י טשזנר עמ' רכ"ז ובשו"ת הרי יהודה ח"א ס"א או"ג, ובספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, אות תע"ד הביא ממרן שהשיב על זה עיין או"ח ס' תרפ"ז ס"ב, וביאר בזה הגר"ר אליעזר רבינוביץ שליט"א בקובץ המאור ניסן אייר תשע"ט עמ' ע"ח, דכוונת מרן דנר חנוכה יש בו דיני פרסומי ניסא, ודומה למגילה, שצריך להקדים מגילה לשאר מצוות, וה"ה נר חנוכה יקדים למזוזה עי"ש, ואולם כאן השיב מרן שמזוזה דאורייתא, וע"ע מש"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ו ס' קכ"ז ובשו"ת תשובות ישראל ח"ד ס' ע"ה.

אבל לרקוד עם בניו

שאלה: אם מותר לאבל תוך שנה לרקוד עם בניו אחר הדלקת נ"ח.

תשובה: אין ראוי.

ועמש"כ בזה בס' מקראי קודש [הררי] חנוכה פ"א ה"ו, והגר"א נבנצאל כתב לי דאין לרקוד.

והגר"א שלזינגר בעל השואלין ודורשין, כתב לי שיכול לרקוד ומובא בשו"ת שואלין ודורשין ח"ט סו"ס צ"ב עי"ש.

ללמוד הלכות חנוכה קודם ההדלקה

שאלה: אם מותר ללמוד הלכות חנוכה קודם הדלקת נר חנוכה.

תשובה: יתכן שמותר.

ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' ק' השיב מרן לענין ללמוד הלכות בדיקת חמץ קודם הבדיקה, יתכן שמותר, ויעו"ש מה שציינתי על זה, ומש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' קי"ד, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ד' סימן י"ב, עיין שם, ואכן בס' חוט שני חנוכה עמ' שי"ח ס"ל למרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שמותר ללמוד הל' חנוכה קודם נ"ח, דליכא למיחש שמא ישכח להדליק, שיעסוק בהל' חנוכה עי"ש, וכ"כ בס' אלא ד' אמות של הלכה פס"ג ס"א בשם מרן ואולם בס' שערי ימי החנוכה להגר"י טשזנר עמ' מ"ח, שלא ילמד בעיון הל' חנוכה שמא ישקע בלימודו וישכח עי"ש, ובקונ' שמן המור פ"א ס' י"ב עי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ח פדלון, חלק א' סימן י"ג, עי"ש.

בירך על נרות חנוכה ולא הבדיל

שאלה: בירך במוצאי שבת על נרות חנוכה ונזכר שלא הבדיל מה יעשה כשלא אמר ברוך המבדיל.

תשובה: צורך המצוה לא הוי הפסק.

ובס' כאיל תערוג מועדים עמ' תקנ"ט בשם מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל שירמוז לאחר שיוציאו ע"י שומע כעונה, ומה שכתב בזה בשו"ת שביבי אש ח"ד ס' פ' ובשו"ת

תשובות ישראל ח"ג סי' י"ג, ובשו"ת שערי יושר ח"ו ס' כ"ג, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' צ"ה או"ב, ובשו"ת משנת יוסף ח"ד ס' קצ"ב, ובס' וישמע משה ח"א עמ' רט"ו בשם הגריש"א זצ"ל, שידליק ללא ברוך המבדיל, עי"ש, ובספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, עמוד תע"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ר יקותיאל ליברמן, סימן קט"ו, ובשו"ת חיי הלוי ח' ס' מ"ג אות ה' ובשו"ת באר חיים להגר"י רויטמן זצ"ל ס' ס"ג ובקונ' מעדני כהן להגר"ר נפתלי קופשיץ ח"ד ס' י"ז, ומה שהארכנו על זה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ה' סימן י"ג עי"ש.

להצטלם ליד נרות חנוכה

שאלה: אם מותר להצטלם ליד נרות חנוכה, או שאסור שנחשב שנהנה ומשתמש בנרות.

תשובה: מסתבר שמותר.

ובקונטרס גם אני אודך על חנוכה עמוד י"ט, השיב מרן שמותר, וכ"כ בשם הגריש"א זצ"ל בס' וישמע משה ח"א עמ' רי"ד, ועמ"ש"כ בזה בס' אור ישראל חנוכה פ"כ ס' י"ד, ובס' לקט שאלות המצויות להגר"י א' דינר עמ' ט"ו ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ד ס' צ"א או"ג ובס' נשים בהלכה עמ' ר"ל, ובקובץ שבט הכהונה חלק ב' עמוד פ', ובס' שבט הלוי חנוכה עמ' שכ"ט ובספר פרדס יוסף החדש על חנוכה עמוד ש"ח, ובקונ' שמן המור פ"י ס"ט, ובשו"ת שבט הלוי ח"א ס' קס"ד, ומה שכתב בשם מרן בס' תורת המועדים שונה הלכות ס' תרע"ג סק"ב ובשו"ת שביבי אש ח"ד ס' צ"ו.

השמטת השו"ע להדליק נ"ח בשמן זית

שאלה: מ"ט בשו"ע ס' תרע"ג לא הזכיר

שְׁמִצּוֹה מִהַמּוֹבָחַר לַהֲדָלִיק בְּשֶׁמֶן זֵית, וְכַמֶּשֶׁ"כ הַשּׁוֹ"ע בְּאוֹ"ח ס' רס"ד לַעֲנִין נֶר שַׁבָּת.

תשובה: פשוט.

וְעַמֶּשֶׁ"כ לַתְּרִץ בְּשׁוֹ"ת שְׁעָרֵי יוֹשֶׁר ח"ה ס' פ"ה וּבס' מוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ לַהֲגַר"א שְׁלִיזִינְגֶר ס' י"ט ע"ש, וּמִשְׁכּ בְּזֶה בְּשׁוֹ"ת כּוֹכְבֵי יִצְחָק ח"א ס' ג' וּבְשׁוֹ"ת מִצִּיּוֹן אֹרֶה ח"א ס' ל"ג, וּבִתְרוֹן מִן כְּתָב בְּשׁוֹ"ת בְּרַכַּת יְהוּדָה ח"ו ס' כ"ז, וְעַמֶּשֶׁ"כ בִּס' בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים עַל חֲנוּכָּה.

וְע"ע בִּס' מִשְׁנַת יַעֲקֹב פ"א מִתְּפִלִּין ה"ד וּבִס' מִשְׁנַת יְהוּדָה שַׁבָּת ע"מ שְׁמ"ב וּבְשׁוֹ"ת רַבְבוֹת אֶפְרַיִם ח"ו ס' ש"ס, וּבִס' מַחֲנֶה יוֹסֵף שַׁבָּת כ"ג, וּבִס' מוֹעֲדִים וְזִמְנִים ח"ב ס' קמ"ה, וּבְשׁוֹ"ת צִמַּח יְהוּדָה ח"ג ס' קצ"ט, וּבִס' מִנְחַת אִישׁ חָג וּמוֹעֵד פֶּכֶ"ד ס' ט"ו, וּבִס' אֲרִיָּה שֶׁאֵין ע"מ תְּרִי"ג, הַשֵּׁיב מִן ע"ז שְׁבִזְמַנּוֹ זֶה בִּיּוֹקֶר עִי"ש.

ברכת הירואה על נר שהדליק חי ומת

שאלה: הַדְּלִיק נֶר חֲנוּכָּה וּמַת, אִם אֶפְשֶׁר לַבָּרֵךְ עַל זֶה בְּרַכַּת הַרְוָאָה.

תשובה: אפשר.

וְעַמֶּשֶׁ"כ בְּזֶה בִּס' קְרוֹאֵי מוֹעֵד לַהֲגַר"א גְּרִינְצִיג חֲנוּכָּה ס' ל' עִי"ש.

לישן ליד נרות חנוכה

שאלה: אִם בַּחֲנוּכָּה מוֹתֵר לִילֵךְ לִישֹׁן לְאוֹר נֵרוֹת חֲנוּכָּה, אוֹ שֶׁהוּא כִּהְשַׁתְּמָשׁוֹת בְּנֶר שְׁאִסּוֹר, וְאוֹלֵי דְמִי לְמִשְׁכּ הַפּוֹסְקִים שֶׁלִּילֵךְ לְאוֹר הַנֶּר שְׂרִי כִּיּוֹן דִּלָּא חֲשִׁיב הַשְׁתַּמְשׁוֹת, וּנְפַק"מ כְּשִׁיּוֹשֵׁן יַחֲדִי לִישֹׁן ע"י נֵרוֹת חֲנוּכָּה **תשובה:** הַחֲזוֹ"א לֹא הִתִּיר גַּם כְּשִׁישׁ אוֹר הַנֶּר.

וְכֵן הַשֵּׁיב מִן בְּקוֹנְטֵרַס גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ עַל חֲנוּכָּה, סִימָן י"ג, וְעִיין מַה שֶׁכָּתַב בִּסְפָר גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ תְּשׁוּבוֹת הַגַּר"ח קֶעֱנִיג זצ"ל, סִימָן י', וּבִסְפָר גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ תְּשׁוּבוֹת הַגַּרמ"ש דִּיין, חֶלֶק ג' סִימָן י"ד, וּבִסְפָר פֶּרֶדֶס יוֹסֵף הַחֹדֶשׁ עַל חֲנוּכָּה, עֲמוּד ש"י, וְמָה שֶׁפִּלְפְּלוּ עוֹד בַּחֲקִירַת בַּעַל גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ שְׁלִיט"א, בְּקוֹנ' הַרְגִּיל בְּנֶר אוֹת י"ט, וּבְקוֹנ' שְׁמֵן הַמּוֹר פ"ט ס' וּבְקוֹנ' פִּסְקֵי שְׁמוּעוֹת חֲנוּכָּה ע"מ קי"ד, וּבְשׁוֹ"ת מִשְׁנַת יוֹסֵף ח"ו ס' וּבִשְׁם מִן בִּס' אוֹר יִשְׂרָאֵל פ"כ הַעֲרָה 820, וְמָה שֶׁכָּתַב בְּשׁוֹ"ת וִישֵׁב יוֹסֵף ס' כ"ט, וּבִסְפָר גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ תְּשׁוּבוֹת הַגַּרמ"ש סָגַל, חֶלֶק א' סִימָן צ"ה, וּבִסְפָר דּוֹר הַמִּלְקָטִים עֲנִינֵי סִכְנָה וּבִסְפָר אֶהֱל יַעֲקֹב מֵאֲכָלֵי עֲכוּ"ם ס' קט"ז ס' קע"ו.

סביבון בשבת אם מוקצה

שאלה: יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אִם סְבִיבּוֹן מוֹקְצָה בְּשַׁבָּת אוֹ לֹא.

תשובה: אוֹלֵי הוּא מוֹקְצָה שְׁמִיּוּחַד לְכַסֵּף.

וְכֵן הַשֵּׁיב מִן בְּקוֹנְטֵרַס גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ חֶלֶק ג' עֲמוּד כ', וּבִיָּאֵר בִּס' תְּפִאֶרֶת הַהִלְכָּה ע"מ שְׁנ"ה, שְׁבִזְמַנִּם שִׁיחֲקוּ בִּסְבִיבּוֹן לְהַרְוִיחַ כֶּסֶף עִי"ש, וְכֵן הַשֵּׁיב כִּיּוֹצֵא בּוֹ בְּשׁוֹ"ת מִצִּיּוֹן תִּצַּא תּוֹרָה שְׁאֵלָה קי"ז עִי"ש, וּמִשְׁכּ בִּס' חוּט שְׁנֵי חֲנוּכָּה ע"מ ש"ד וּבְשׁוֹ"ת מִשְׁנַת יוֹסֵף ח"ו ס' קכ"ח אוֹת ה' חִי"א ס' ס"ט ח"ז ס' קכ"ח וּבְשׁוֹ"ת אֲבִנֵי יִשְׁפָּה ס' קכ"ו עֲנָף ב' וּבְשׁוֹ"ת וּדְרָשׁת וַחֲקֵרַת ח"ה ס' נ"ז או"ג, וּבִלְקֻט שְׁאֵלוֹת הַמִּצְוִיּוֹת לַהֲגַרִּי"א דִּינֵר ע"מ ס"ד וּבְשׁוֹ"ת עֲקֵדַת מֹשֶׁה ח"ד ס' ל"ג או"ג וּבִסְפָר פֶּרֶדֶס יוֹסֵף הַחֹדֶשׁ עַל חֲנוּכָּה עֲמוּד קס"ג, וּבְשׁוֹ"ת מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל חֲנוּכָּה ס' רע"ד וּבְשׁוֹ"ת מַעְגְּלֵי אֱלִיהוּ ח"ג ס' ל' וּבְשׁוֹ"ת

חלק א' סימן ס"ז, ומש"כ בעל שערי יושר זצ"ל, בקובץ אליבא דהלכתא ס"ט עמ' קכ"ו, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ח ש סגל, חלק א' סימן נ"ט, ובשו"ת בירורי חיים, ובספר גם אני אודך תשובות מבעל משנת אהרן, על שבת, סימן ל"ז, ומש"כ הגר"ח וואזנר בקובץ שערי הוראה י"ח עמ' ט"ז, ובשו"ת ויאמר משה ח"ב, ומש"כ הגר"מ חליוה בקובץ אליבא דהלכתא ס"ח עמ' קי"ז עי"ש, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' נ"ז.

אמר על הנסים של חנוכה בפורים

שאלה: אמר על הניסים של חנוכה בפורים אם יצא יד"ח.

תשובה: לא.

ועי' בזה בס' מקור חיים להחור"י ס' ק"ח ובשו"ת שלמת חיים שאלה קצ"א ובשו"ת רבבות אפרים ח"א ס' תנ"ז ובס' שיח מרדכי פי"א ה"ג, ובס' שגיאות מי יבין פס"ד ס"י ובס' חשוקי חמד מגילה ד' ובס' דברי הניסים חנוכה עמ' ק"ע, ועמש"כ בשם מרן בס' נזר החיים עמ' ר"ג ובס' פסקי שמועות חנוכה עמ' ק"מ, ובס' שבט הלוי פורים עמ' מ"ג ובס' דברי הניסים פורים עמ' צ"ט.

יכול להדליק יום אחד

שאלה: אם יכול לקיים נרות חנוכה יום אחד, אם יבחר ביום ח' משום ריבוי הנרות.

תשובה: זריזין מקדימין.

וכ"כ ל' הגר"א נבנצאל ועי' מש"כ בבית מתתיהו ח"ג ס' כ"ד או"ג, ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק א' סימן י"ב עמוד צ"א.

אבני דרך ח"ח ס' רפ"ח, ובספר גם אני אודך תשובות מבעל משנת אהרן, על שבת, סימן מ"ג, ובקובץ בנתיבות ההלכה יו"ט עמ' 41, ומש"כ בקובץ בתורתו חנוכה עמ' ק"ה, ובס' אמת ליעקב להגר"י קמנצקי זצ"ל ס' תרע"ט הערה 593, ובס' ירושלים במועדיה להגר"א נבנצאל חנוכה עמ' רע"ד ובספר דור המלקטים שבת ח"ג ס' ש"ח ס"ז אות ס"ד סק"ה, ובס' משאת השבת עמ' קנ"ו הערה ל"ד, ובס' אור ישראל פ"א הערה פ"ה ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' מ"ח או"ג, ובשו"ת חיי הלוי ח' ס' נ"ח.

מטבע לנרות חנוכה לשמירה אם הוי מוקצה

שאלה: אם קיבל מטבע בחנוכה מאדמו"ר, וייחדו לשמירה אם מותר לטלטל בשבת.

תשובה: חלילה.

וכן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך חלק ב' אות קכ"ט, עיין שם, ובספר פרדס יוסף החדש על חנוכה, עמוד קמ"ג, ומה שכתב בזה בתשו' והנהגות ח"א ס' רל"ו, ובספר גם אני אודך תשובות בעל משנת אהרן, על שבת, סימן ל"ז.

ועיין עוד מה שהשיבו למח"ס גם אני אודך, במטבעות פדיון הבן שייחדם לנוי בויטרינה, אם מותר לטלטלם, בשו"ת מנחת אשר ח"ב ס' ל"ו, ובס' היכל הוראה ח"ב הוראה מ"ב, ומש"כ הגר"י ליברמן בעל משנת יוסף בקובץ שערי הוראה י"ח עמ' ט"ו, ובשו"ת דברי בניהו חלק כ"ב ס' ל"א ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ר שעיו,

שאלות ותשובות בהלכות פורים

מתוך הספר "מועדי הגר"ח חלק שלישי [כתב יד] עם הוספות ומראה מקומות מהגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א

כיון בפרשת זכור למצוה מדרבנן

שאלה: אם כיון בפרשת זכור למצוה מדרבנן אם יצא יד"ח.

תשובה: יתכן שיצא וצ"ע.

וכן הביא בשם מרן בשו"ת שערי זבול חי"ד ס' ל"ד ע"ש, ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' קפ"א השיב כיו"ב על אכילת מצה וצ"ע, ויעו"ש מה שציינתי בזה, ומש"כ בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' ע"ג או"ב ע"ש, ובשו"ת מנחת פרי ח"ו ס' מ"ט.

שמא יעבירונו בזכור בשבת

שאלה: מ"ט לא גזרין שמא יעבירונו בקריאת זכור בשבת, כמו קריאת מגילה שאין קוראין בשבת.

תשובה: בציבור לא חיישינן.

ולכאור' כוונת מרן כיון שפרשת זכור מצוותו בעשרה, לא חיישינן שמא יעבירונו, וכיו"ב כתב הר"ן פרק ר"א במילה, דמש"ה במילה לא חיישינן שמא יעבירונו הואיל ונעשה ע"י רבים ע"ש, וכ"כ לתרץ מה"ט דבזכור לא חיישינן שמא יעבירונו בשו"ת עמק התשובה ח"ה ס' נ"ה ע"ש, ומש"כ לתרץ עוד בס' ברכת רפאל פורים ס"ה ובס' מאורות נתן להגרי"נ קופרשטוק פורים ס"ט או"ד ובשו"ת ברוך אומר ח"ג ס' רל"ה, וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי מה"ת או"ח ס' צ"ט, ולענין קריה"ת מ"ט לא חיישינן שמא

יעבירונו, ע"י בספר אשכול יוסף עה"ת עמ' תתצ"ט, ובספר גם אני אודך להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, חלק ב' סימן י"ג יעויין שם, וע"ע במועדי הגר"ח ח"ב תשו' קס"ה, מ"ט במצה לא גזרין שמא יעבירונו יעו"ש מה שציינתי ע"ז.

בדעת הגר"א שקרא בעצמו זכור

שאלה: מהו הטעם שהגר"א קרא בעצמו פר' זכור כמובא במעשה רב ס' ל"ג, הא יוצאין בשומע כעונה.

תשובה: דאורייתא.

וכוונת מרן כמו שכתב בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב ס"א אות ו' שלא מהני שומע כעונה בזכור, שהוי מן התורה, כקריאת שמע, עיין שם, ובשו"ת בנין שלמה ס' נ"ד, כתב בדעת הגר"א, משום מצוה בו יותר מבשלוחו ע"ש, ובשו"ת משנת יוסף חי"א ס' נ"ג, ובס' המאיר לארץ ס"ג ענף ד', ובס' כנסת אברהם להגר"א פרבשטין זצ"ל מועדים סו"ס ט"ו, ובס' ברכת מועדיך פורים ס' כ"ט ובס' מאורות נתן פורים ס"ה, ובס' מעדני יום טוב להג"ר יום טוב זנגר ח"ג ס' ע"ח ובס' יקח מצוות [עניני מצוה בו יותר מבשלוחו] ס' ל' ענף כ"ה, ובס' אבני חושן שו"ע ס' כ"ב ובס' מאור למלך ברכות ס' ל"ב, ומש"כ ע"ז בבית מתתיהו ח"ב ס"ב אות י"ז.

ועי' בס' נתיבי עם ס' תרפ"ה, שיקרא

בעצמו ע"י פיו ולא ע"י שוכ"ע, דהכא קפיד קרא בפה עי"ש.

שמיעת זכור באמצע שמונה עשרה

שאלה: אם שמע פרשת זכור באמצע שמונה עשרה אם יצא יד"ח.

תשובה: כן.

ובס' דעת נוטה תפילה תשו' רנ"ט, השיב מרן דשרי לשמוע קריה"ת באמצע שמו"ע, ושהחזו"א עצמו הפסיק באמצע שמו"ע לקריה"ת, ושאני מהבדלה שהשיב החזו"א בס' שלמי תודה דברים עמ' קפ"ט שיצא ולכתחילה אין לעשות כן, ובקונטרס גם אני אורך חלק ג' עמוד י"ט, השיב מרן על הבדלה באמצע שמונה עשרה, אם כיוון יצא. ובספר שפתי איל [שיצא לאור על ידי מכון גם אני אורך] עמוד כ"ט השיב מרן הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל, על הבדלה באמצע שמונה עשרה, לא כדאי, יעויין שם, ועיין בספר חשו"ק חמד מגילה י"ח ע"א לענין קריאת מגילה באמצע שמו"ע ובס' מעדני יום טוב להג"ר יום טוב זנגר ח"ג ס' פ"ד, ועי' במועדי הגר"ח ח"ב תשו' תנ"ב, לענין שמיעת שופר באמצע שמו"ע ומה שציינתי שם, ומה שכתב בספר גם אני אורך תשובות בעל האבני ישפה, סימן קי"ח, עיין שם.

הבא מחוץ לארץ לפורים אם יעשה ב"ד או בט"ו שאלה: מי שבא מחו"ל לא"י קודם פורים, ויכול להיות או ב"ד בב"ב או בט"ו בירושלים אם איכא לדין זריזין מקדימין, לעשות פורים ב"ד.

תשובה: כן.

ועמ"ש"כ בזה בס' חשו"ק חמד מגילה ב' ע"כ, ובשו"ת אבני דרך ח"א ס' ק"א

ובשו"ת השואל ח"א ס' ס"ה השיב מרן ע"ז שיכול לקיים או ב"ד או בט"ו, אולם בקונ' ידון משה ח"ג שאלה ז' השיב מרן ע"ז זריזין מקדימין למצוות, ועמ"ש"כ ע"ז בכמה אנפי דל"ש זריזין ודין דאין מעבירין על המצוות בבית מתתיהו ח"ג ס' י"ז, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו יו"ד או"ז שיכול לקיים כרצונו עי"ש ובס' בשו"ב לירושלים עמ' רכ"ה.

לא תתגודדו במקרא מגילה ברמות

שאלה: במה שנחלקו הפוסקים בשכונת רמות אם לנהוג פורים ב"ד או בט"ו, ורוב הציבור קוראים בט"ו, אך יש הרבה שנוהגים פורים ב"ד אם יש לחוש ללא תתגודדו.

תשובה: אין חשש.

ובתשו' והנהגות ח"ב ס' שמ"ז ובמועדים וזמנים ח"ב סו"ס קפ"ה כתב לדון משום לא תתגודדו, ועמ"ש"כ בזה בשו"ת שואלין ודורשין ח"ב ס' כ"ד ובשו"ת ברכת יהודה ח"ו ס' ל"ג אות ט' ובשו"ת מחקרי ארץ [כהן] ח"ג ס' נ"ז ובשו"ת אור עולם ח"א סו"ס נ"ג, ובס' כרכים ומוקפים ס"כ, ובתשו' והנהגות ח"ז ס' פ"ה ובס' מנחת איש ח"ג ומועד עמ' תתע"ה, ועי' מה שהארכנו בהשמטת השו"ע לאיסור לא תתגודדו בקובץ אליבא דהלכתא פ"ט עמ' קפ"ו עי"ש.

וע"ע בקונ' קרואי מועד פורים ס' י"ד.

משלוח מנות למי שכבר עשה סעודה

שאלה: אם יוצא יד"ח משלוח מנות, היכא שחבירו כבר אכל סעודת פורים, וא"צ כבר המשל"מ לסעודה.

תשובה: יוצא.

ובשו"ת באר חיים להגר"ח"י רייטמן זצ"ל

מִים מִינְרֵלִים שֶׁהֵשִׁיב מִרְנַן שְׁאִין יוֹצֵא לְמִשְׁל"מ, וְכ"פ בִּס' חוֹט שְׁנֵי הַנְּדָמ"ח פּוֹרִים עִמ' ת"ד ע"ש, וְבִס' עֵתָה בָּאֵתִי עִמ' ע"ו, וְמָה שֶׁכָּתַב בּוֹזָה בְּשׁו"ת אֲבָנֵי יִשְׁפָּה חֶלֶק ו' סִימָן ק"ז עֲנָף ג' בְּתִשְׁבָּה לְמַח"ס גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ, וּבְשׁו"ת מִשְׁנַת יוֹסֵף חִי"ד ס' שִׁס"ה, וְמָה שֶׁכָּתַבְתִּי בּוֹזָה בִּסְפָר גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ מִתְּשׁוּבָתִי, חֶלֶק ה' סִימָן ב' אוֹת ד'.

מִשְׁלּוֹחַ מְנוֹת בְּכָלִי אֶחָד

שְׁאֵלָה: בְּמִשְׁלּוֹחַ מְנוֹת הָאֵם צָרִיךְ לְהַנִּיחַ ב' מִינִים בְּכָלִים נִפְרָדִים אוֹ אִפְשָׁר בְּצִלְחַת אַחַת.

תְּשׁוּבָה: אִפְשָׁר.

וּבְמוֹעֲדֵי הַגֵּר"ח ח"ב תְּשׁו" תִּשְׁנ"ט, הֵשִׁיב מִרְנַן אִם יֵשׁ לְדַקֵּדֵק לְהַנִּיחַ שְׁנֵי מְנוֹת בְּשְׁנֵי כָלִים שׁוֹנִים כְּמִשְׁכּ הַבֶּא"ח פֶּר' תְּצוּוּהוּ אוֹת ט"ו, וְהֵשִׁיב ע"ז מִרְנַן יִתְכֵּן, וַיַּעֲוֹשׂ מָה שֶׁצִּינֵיתִי בּוֹזָה, וּמִשְׁכּ בּוֹזָה בִּס' מִנְחַת אֲשֶׁר שִׁבַּת ס' ע"ד או"ב וּבְשׁו"ת מַחֲקֵרֵי אֶרֶץ ח"ז ס' קמ"ט, וּבְשׁו"ת תּוֹרַת מֵאִיר ח"א ס' פ"ג יַעֲוֹשׂ.

וּבִסְפָּר עֶסֶס רְמוֹנִים פּוֹרִים ס"ח הֶעֱרָה קַע"ז, וּבִסְפָּר גַּם אֲנִי אוֹדֵךְ תְּשׁוּבָתוֹת הַגֵּר"מ חֲלִיָּה, חֶלֶק י"ח סִימָן ט"ז אוֹת ב', וּבִסְפָּרוֹ עֲנַפִּי מִשֶּׁה עִירוּבִין ס' ע"ד, וְבִס' עוֹשֶׂה שְׁלוֹם אֶהְיֶה שֶׁם ח"א עִמ' רס"ה.

שְׁלַח מִשְׁלּוֹחַ מְנוֹת קוֹדֶם פּוֹרִים

שְׁאֵלָה: אִם שְׁלַח מִשְׁלּוֹחַ מְנוֹת קוֹדֶם פּוֹרִים שֶׁם שִׁיחָא בִּפְקֻדוֹן עַד פּוֹרִים אִם יֵצֵא יֶד"ח מִשְׁל"מ.

תְּשׁוּבָה: כֵּן.

וְבִס' שְׁעָרֵי צִיּוֹן ח"א עִמ' ש"ב הֵשִׁיב ע"ז מִרְנַן אִפְשָׁר לְהַקְלֵל, וּבְשׁו"ת תּוֹרָה לְשִׁמְהָ ס'

ס' ס"ו כָּתַב לְתַלּוֹת בְּתָרֵי טַעֲמֵי דְּמִשְׁל"מ אִם יֵהָא לּוֹ לְסַעֲוֵדָה אֵין יוֹצֵא, וְלִהְרַבּוֹת שְׂמִחָה וְרִיעוּת יוֹצֵא עִי"ש, אוֹלָם בְּשׁו"ת מִשְׁנַת יוֹסֵף לְמו"ר הַגֵּר"י לִיבְרַמָּן חִי"ד ס' שֶׁ"א בְּמִכְתָּבוֹ אֵלֵי דִלְתָרֵי טַעֲמֵי יוֹצֵא עִי"ש, וְכ"כ בְּשׁו"ת מִנְחַת פְּרִי ח"ו ס' פ"ה או"ב וּבְשׁו"ת תְּשׁוּבָתוֹת יִשְׂרָאֵל ח"ד ס' ס"ו, וְכ"כ לִי הַגֵּר"א נִבְנִצָּאֵל, וְכ"כ בְּשׁו"ת דְּבָרֵי בְּנִיהוּ חֲכ"ט ס' מ"ז, וּמִשְׁכּ בּוֹזָה בַּעַל אוֹרְחוֹתֶיךָ לְמַדְנִי בְּקוֹבֵץ יִתֵּד הַמֵּאִיר אֲדָר תִּשְׁע"ז ס' צ"ט, וּבְשׁו"ת וּדְרָשֶׁת וַחֲקֵרֶת ח"ו חו"מ סו"ס י"ג, וּמִשְׁכּ בְּבֵית מִתְּתִיחוּ ח"ג עִמ' רכ"ו.

מִשְׁלּוֹחַ מְנוֹת בְּסוּדָה

שְׁאֵלָה: בְּמוֹעֲדֵי הַגֵּר"ח ח"א תְּשׁו" תִּשְׁנ"ע דְּאוּלֵּי אֵין יוֹצֵא מִשְׁל"מ בְּסוּדָה, וְצ"ע אִם יוֹצֵאִין בְּמִשְׁקִין ה"ה בְּמִים.

תְּשׁוּבָה: אֵין מַעֲרָבִים בְּמִים.

כֵּן הֵשִׁיב מִרְנַן בִּס' אֲרִיָּה שֶׁאֵג עִמ' תִּרִּי"ט עִי"ש, אוֹלָם בְּשׁו"ת מִשְׁכּ נְבוֹנִים ח"ה ס' כ"ח, כָּתַב דֹּאף דֹּאֵין מַעֲרָבִין בְּמִים דְּלֹא זִיין, סוּדָה שְׁקוֹנִים בַּחֲנוּת יֵשׁ לָהֶם חֲשִׁיבוֹת לְמִשְׁל"מ עִי"ש, וְכֵן הֵשִׁיב מִרְנַן בִּס' שְׁעָרֵי צִיּוֹן ח"א עִמ' ש"א דֹּאֵין יוֹצֵא בְּסוּדָה, וְכ"כ בִּס' תְּשׁוּבָתוֹת רַבִּי אֲבִיגְדוֹר הֲלוֹי עִמ' תִּמ"ח שְׁאִין יוֹצֵא, וְכ"כ בְּשׁו"ת וּדְרָשֶׁת וַחֲקֵרֶת ח"ו חו"מ ס"ג וּבְשׁו"ת דְּבָרֵי בְּנִיהוּ חֶלֶק כ"ט ס' מ"ו, וּמִשְׁכּ בּוֹזָה הַגֵּר"י קַעֲנִיג זִצ"ל בַּעַל הַחֲקִי חַיִּים בְּקוֹבֵץ הַמֵּאִיר אֲדָר תִּשְׁע"ו עִמ' ז', וְבִס' מִינֵי מַעֲדָנִים ס' י"ב עִמ' קפ"ז וּבִסְפָּר פֶּרֶס יוֹסֵף הַחֲדָשׁ לְהַגְאֹן רַבִּי גְּמִלְיָאֵל הַכֹּהֵן רַבִּינוּבִיץ שְׁלִיט"א, עַל פּוֹרִים, עֲמוּד תְּצַח, וְע"ע בְּשׁו"ת מִשְׁנַת יוֹסֵף חִי"ג ס' רמ"ז וּבְשׁו"ת שְׂמִחַת יְהוּדָה ח"ב או"ח ס' ט"ו, וְע"י בְּמוֹעֲדֵי הַגֵּר"ח ח"א תְּשׁו" תִּשְׁס"ט לְעִנִּין

הרימו מכשול פרק כ"א סימן מ"ד, ובקובץ מוריה שבט תשע"ח עמוד ש"ג.

סעודה בערב שבת ברוב עם

שאלה: בפורים שחל בערב שבת אם עדיף לאכול סעודה לבד עם המשפחה בשעה מוקדמת, או עדיף לאכול בשעה מאוחרת ברוב עם.

תשובה: תפוס לשון אחרון.

לבסומי בין אם דווקא יין

שאלה: האם צריך לשתות בפורים דווקא יין או אפשר לשתות שאר משקין שמשכרין.

תשובה: מצוה ביין.

ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' תשל"ד השיב ע"ז מרן אם דווקא יין או כל דבר שמשכר, והשיב בכל המשכר, וי"א דווקא יין. ויעו"ש מראי מקומות רבים בזה, ומש"כ בזה עוד בשו"ת ויאמר משה ח"א ס' כ"ו ובספר דברי שלום [יודיקין] ח"ב ס' כ"א, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק י"א עמוד ק"ב.

תחפושת של פורים אם הם מוקצה כל השנה בשבת

שאלה: אם תחפושת של פורים הוי מוקצה כל השנה בשבת כיון שאין משתמשים בהם.

תשובה: מוקצה.

ועמש"כ בזה בספר כי בא שבת ח"ב עמ' תל"א רל"ח עי"ש, וע"ע בס' מיני מעדנים עמ' סס"ב, ולענין קיטל של יוה"כ כל השנה השיב מרן שאי"ז מוקצה.

לא ילבש בתחפושות לקטנים

שאלה: ברמ"א או"ח סו"ס תרצ"ו הביא

קפ"ח בשלח משל"מ קודם פורים, והגיע בפורים, ותלה בתרי טעמי דמשל"מ אם יהא לו לסעודה יצא ולטעם להרבות שמחה בעי ביום הפורים עי"ש, ובס' ערוך השלחן ס' תרצ"ה ס' י"ז, דלא יצא קודם פורים דבעי להרבות בשמחה בפורים, ול"מ שמרבה בשמחה קודם עי"ש, ומש"כ בזה אם מהני כששלח קודם פורים, בשו"ת בית שערים או"ח ס' שפ"א ובשו"ת מור ואהלות אהל ברכות ס' מ"א, וכן שנתן בפקדון בשו"ת יהודה יעלה או"ח ס' ר"ו, דמי"א יצא עי"ש ובשו"ת דבר אליהו ס' ס"ט, ובשו"ת דברי שלום למוח"ז הגה"ח רבי שלום יצחק מזרחי זצ"ל ח"ה או"ח ס' קט"ז עי"ש, וכן השיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' רנ"א שיצא יד"ח משל"מ גם כשנתן בפקדון עד פורים עי"ש, ועיין מש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"ט אות י' יעו"ש. ובשו"ת תהלות יצחק [טופיק] ח"א סימן ל"ט עי"ש,

סעודה בערב שבת לבני הפרוים

שאלה: בני הפרוים הבאים ביום ו' לסעודת פורים אצל קרוביהם בירושלים, אם רשאים לסעוד סעודה גדולה אף שלא נתחייבו במצות היום בערב שבת.

תשובה: כן.

וכן השיב הגר"א נבנצאל בשו"ת אבני דרך ח"ו סי' צ"ו עי"ש, ומש"כ בזה בשו"ת תורת מאיר ח"א ס' פ"ד עי"ש, ובס' חוט שני פורים פי"א סק"ב ס"ל למרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל להחמיר בזה עי"ש, וע"ע במועדי הגר"ח ח"ב תשו' ז' לענין סעודת ר"ח בע"ש עיין שם, ובספר פרדס יוסף החדש להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על שבת, אות ע"ב עיין שם. וע"ע בזה בספר

זה, יתכן ע"פ החינוך ס' ע', דעיקר הקפידא הוא הדיבור שייך רק בבר דעת עי"ש.

הבא למקדש בפורים אם יקרע

שאלה: הבא למקדש ביום הפורים אם צריך לקרוע.

תשובה: כן.

ובשו"ת בצל החכמה ח"ה ס' י"ב הביא שמנהג ירושלים שאין קורעין בפורים, אולם בקונ' אחר כתלנו להגר"ש דבליצקי זצ"ל אות ח' דחייבים בקריעה בפורים, וכן השיב מרן שקורעין בפורים בס' שערי ציון ח"א עמ' שכ"א, ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' שע"ג עי"ש, ובס' לבנימין אמר עמ' נ"ב הערה קט"ו בשם הגר"א נבנצאל דאפשר להקל בקריעה בפורים עי"ש, ומש"כ בזה בס' מחיה מתים עמ' רל"ו ובס' מאור החיים ס' תקס"א ס"ה ס' מ"א, ומה שהארכנו ע"ז בקובץ אליבא דהלכתא צ"ח עמ' ק"ז עי"ש, ובספר שערי ציון חלק ב' עמוד שכ"ג, הביא מהגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ מח"ס גם אני אודך, להוכיח בזה ממה שכתב המור וקציעה סוף סימן תרצ"ה, שאין צריך בסעודת פורים ליזהר לעשות זכר לחורבן, עיין שם, ואם כן, על פי זה אין צריך לקרוע, עיין שם.

תגלחת לקטן בפורים

שאלה: אם מותר לעשות תגלחת לקטן שנעשה בן ג' ביום הפורים לגזוז לו מעט שערות.

תשובה: לא.

ובשו"ת שבט הקהתי ח"ו ס' רנ"ט דאין קפידא דווקא לגלח ביום שנעשה בן ג', ויעשה אחר פורים, ובס' תורתו מגן לנו בקונ'

מח' אם להקל בלבישת פרצופיו בפורים שגבר לובש שמלת אשה, ומהו לקטנים שלא הגיעו לחינוך.

תשובה: החזו"א החמיר.

וכן השיב מרן בס' שערי ציון ח"א עמ' שכ"ד עי"ש, ובס' דינים והנהגות חזו"א אולם בשו"ת אור לציון ח"ד פס"א ס"ה כתב להקל לקטנים וכ"כ בס' שערי ימי הפורים להגר"י טשזנר, ועי' בשו"ת פאת שדך ח"ג ס' ס"ד ובשו"ת רבבות אפרים ח"ו ס' שפ"א.

ומש"כ בזה בקובץ הלכות להגר"ש קמנצקי פורים עמ' רל"ו ובס' נר ציון פורים עמ' תנ"ח, ובס' קדושים תהיו עמ' ע', ועמ' תכ"ו, ובס' אהל יעקב ליד"נ הגר"י סקוצילס לא ילבש עמוד ל"ב, ובספר לבוש מלכות פ"א סימן כ"ה..

שיכור בפורים שגידף

שאלה: השומע שיכור בפורים מגדף אם צריך לקרוע, די"ל שהוא כשוטה.

תשובה: יתכן.

ובבית מתתיהו ח"ג ס"ז אות ה' הבאנו ממרן דאף בשוטה שגידף יתכן שצריך לקרוע, והבאנו מהגר"א נבנצאל, דשוטה שגידף הוי כקוף שגידף וא"צ לקרוע, וכ"כ בס' נועם מלך יו"ד ס' ש"מ ס' ל"ז סוף סק"ג, ומש"כ בזה בשו"ת והרים הכהן ח"ה ס' קכ"ה ובשו"ת שערי יושר להגר"א חנניה זצ"ל ח"ו, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק ד' סימן מ"ח אות ג', ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ד יו"ד ס' נ"א עי"ש, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב, חלק ז' [בעריכת הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א] עמוד רמ"ג, הבאנו מהגאון רבי שמאי גרוס בעל שבט הקהתי, שהשיב על

אשר שמות סימן כ"ב ע"ש. ואמר לי ידידי הגאון בעל גם אני אודך שליט"א שכ"ק מרן האדמו"ר משומרי אמונים בעל ה"חוקי חיים" זצ"ל, נהג בפורים בבוקר עוד לפני התפילה לחלק הרבה מתנות לאביונים.

לכוין בשנה מעוברת בפרשת כי תצא לזכירת עמלק

שאלה: אם יש לכוין בשנה מעוברת בפרשת כי תצא לצאת ידי חובת זכירת עמלק.

תשובה: אין נוהגין.

והחתם סופר נהג לכוין כמובא בספר מהר"ם שי"ק מ"ע תר"ה, ומה שכתב בזה בשו"ת דברי ישראל ח"ב עמוד ל"ד, ובספר מועדים וזמנים ח"ב סימן קס"ו, ובשו"ת בצל החכמה ח"ו סימן מ"ד, ובשו"ת שרגא המאיר ח"ו סימן קט"ו אות ג', ובשו"ת צמח יהודה ח"א סימן ס"א, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ז סימן קפ"ו, ובשו"ת דברי יואל או"ח סימן ל"ג, ובשו"ת מקדש ישראל פורים סימן כ"ד, ובשו"ת מנחת דוד ח"ד סימן י"ג, ובשו"ת דברי שלום [קרויז] ח"ד סימן ק"א, ובספר מרא דשמעתתא עמוד קפ"ו, ובספר שלמי מועד, עמוד רס"ו, ובספר הליכות אמרי סופר ח"ב עמוד רי"ט, ובספר משנת העיבור פ"ה ס"ב, וכן השיב מרן בספר דולה ומשקה עמוד רמ"ב, לא ראינו נוהגין, וגם בספר עלי שיח עמוד ר"ח, השיב מרן, לא נהוג, ובספר אורחות רבינו ח"ג עמוד ל"ג, שהיה מכוין בפרשת כי תצא לזכירת עמלק, עיין שם, ובתורה תמימה כי תצא, אות ר', ע"ש, ובשו"ת להורות נתן חלק ט"ו סימן ל"ז, ובספר הקריאה בתורה והלכותיה פרק ס"ח סימן י'.

תגלחת מצוה עמ' ר"ה הביא ממרן שפורים הוא כדין חוה"מ לענין עשיית מלאכה, ולכך אין לגזור לקטן בפורים ע"ש, ומה שציינתי במועדי הגר"ח ח"א תשו' רס"א לענין חלאקה בחוה"מ, ובס' הליכות אמרי סופר ח"א עמ' רכ"ו דאין לעשות בחוה"מ ע"ש ובס' ירושלים במועדיה חוה"מ עמ' רל"ו ובקובץ אליבא דהלכתא צ"ה עמ' מ', ובס' ענפי משה חוה"מ ס"ו, ובשו"ת דברי בניהו חכ"ח ס' ל"ב, יעו"ש, ועיין במועדי הגר"ח ח"א תשו' קע"ו בתגלחת לקטן בספירה, ובתשו' שכ"א לענין ביהמ"צ ע"ש, ואולם בס' נטעי גבריאל תגלחת הילדים פ"י ס"ה כתב שמותר לעשות חלאקה בפורים, ע"ש, ומש"כ בשו"ת דברי אור ח"ד ס' נ"ה ובס' אורחות בן שלוש ס"ג ס"ה, ומה שכתבתי בזה בקובץ אליבא דהלכתא צ"ז עמ' קט"ז, ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ה' סימן י"א אות ה'.

והגר"א נבנצאל בשו"ת מציון תצא תורה ח"ב השיב שאם רוצה אפשר לעשות תגלחת בפורים לקטן, ובס' אלא ד' אמות של הלכה פס"ד ס"ד, שמרן אין עושה חלאקה בפורים ע"ש.

זריזין במתנות לאביונים

שאלה: אם במתנות לאביונים אמרינן זריזין מקדימים ליתן יותר מוקדם,

תשובה: כן.

וכן מבואר בספר אלא ד' אמות של הלכה פס"ד סימן ט"ו, שמרן מקפיד ליתן מיד בבוקר משום זריזין, ע"ש, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג סימן י"ז לדון היכא שהמצוה התוצאה לא שייך זריזין ושכ"כ בספר מנחת

שלח משלוח מנות קודם פורים

שאלה: אם שלח משלוח מנות קודם פורים שיהא בפקדון עד פורים, אם יצא ידי חובת משלוח מנות

תשובה: כן

ובספר שערי ציון ח"א עמוד ש"ב השיב על זה מרן אפשר להקל, ובשו"ת תורה לשמה סימן קפ"ח, בשלח משלוח מנות קודם פורים, והגיע פורים, ותלה בתרי טעמי דמשלוח מנות, אם יהא לו לסעודה, יצא, ולטעם להרבות שמחה, בעי ביום פורים עיי"ש, ובספר ערוך השלחן סימן תרצ"ה סעיף י"ז שלא יצא קודם פורים, דבעי

להרבות בשמחה בפורים, ולא מהני שמרבה בשמחה קודם, עיי"ש, ומש"כ בזה אם מהני כשלח קודם פורים, בשו"ת בית שערים או"ח סימן שפ"א, ובשו"ת מור ואהלות אהל ברכות סימן מ"א וכן שנתן בפקדון בשו"ת יהודה יעלה או"ח סימן ר"ו עיי"ש ובשו"ת דבר אליהו סימן ס"ט, ובשו"ת דברי שלום למו"ח הגה"ח רבי שלום יצחק מזרחי זצ"ל, ח"ה או"ח סימן קט"ז, עיי"ש, וכן השיב מרן בספר דולה ומשקה עמוד רנ"א, שיצא ידי חובת משלוח מנות גם כשנתן פקדון עד פורים עיי"ש, ומה שכתב בזה בבית מתתיהו ח"ב סימן ט' אות י' יעו"ש ובשו"ת תהילות יצחק ח"א סימן ל"ט.

תשובות על עניני פורים

נערך ונכתב בטוב טעם ודעת עם מראה מקומות על ידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות, קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.

פרשת שקלים ועניני זכר למחצית השקל

ש. מה הטעם שבשבתות ארבע פרשיות בחודש אדר לא אומרים אב הרחמים.

ת. אין דין פורענות.

ש. שאלתי את הרב שליט"א מדוע לא אומרים אב הרחמים בשבתות של ארבע פרשיות, והרב שליט"א ענה לי משום שמחה. לכאורה עד כמה שמשום שמחה, מדוע במנחה בשבתות אלו אומרים צדקתך, הרי יום שלא אומרים תחנון משום שמחה, א"כ במנחה שלא יאמרו צדקתך.

ת. אינה שמחה גמורה.

ש. יש בתי כנסיות שבחודש אדר בשבתות של ארבע פרשיות, שאומרים שם במוסף יוצרות. נשאלתי האם אורח שלא נוהג לומר יוצרות הגיע לבית כנסת שכן אומרים, האם צריך לומר עם הציבור את היוצרות או שיכול לשתוק.

ת. אל ישנה אדם מהציבור.

ש. המשנה ברורה בסימן תרפה' ס"ק ב' מבאר את הטעם שקוראים פרשת שקלים, כדי לקיים ונשלמה פרים שפתינו, זכר למה שהיו משמיעין על השקלים באחד באדר לתרומה החדשה. לכאורה נשלמה שפתינו שייך באופן שצריך להקריב קרבנות ואי אפשר כי אין לנו בית המקדש, בזה ע"י הקריאה, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב.

אבל פרשת שקלים זה הכשר להביא שקלים שמהם יביא קרבנות חדשים, ומה שייך על פרשת שקלים ונשלמה פרים שפתינו. וגם אם השקלים באו לכפרה, סגי במה שנותנים בפועל אח"כ זכר למחצית השקל ובזה הכפרה, ולא בקריאת פרשת שקלים.

ת. א. צריך פעמיים.

ב. השקלים מכפרים כמ"ש.

ש. האם הכוונה שהמטרה היא כי כולנו מייחלים שמהרה יבנה בית המקדש, וע"י קריאת שקלים נזכור על נתינת השקלים.

ת. ג"כ נכון.

ש. אבל קשה, מדוע אנו צריכים גם קריאת פרשת שקלים וגם נתינת מחצית השקל בתענית אסתר זכר לשקלים.

ת. שנזכור היטב.

ש. מביאים בשם האלשיך בפרשת כי תשא, שמחצית השקל שעם ישראל נותנים, צריך לכוין בזה לעילוי נשמתו של משה רבינו. וצ"ב, מדוע דוקא במחצית השקל צריך לכוין לעילוי נשמתו יותר משאר מצוות, ומה בכלל צריך לעשות משהו לעילוי נשמתו.

ת. אין לי עסק בנסתרות.

ש. עוד צ"ב, הרי כשלומדים תורה ואומרים כל הזמן מדברי משה רבינו, ודאי

התרת נדרים, כי למעשה ניתן מחצית השקל עבור אותו בן ומאי שנא מי נותן.

ת. נכון.

ש. האם נותנים מחצית השקל עבור נשים ובנות.

ת. אין חייבין.^א

ש. אדם שזכה לחתן את כל בני משפחתו בס"ד ויודע שבניו הנשואים לא יכולים ליתן מחצית השקל עבור כל הנכדים שלו בלע"ה, האם הסבא יכול לתת מחצית השקל עבור הנכדים, או שעדיף שיתן את הכסף לבניו שהם יתנו עבור ילדיהם.

ת. יקנה להם ויתן.

ש. נוהגים ליתן זכר למחצית השקל בתענית אסתר חוץ מירושלים שנוהגים ליתן לפני קריאת המגילה בליל ט' אדר. כיצד הדין במי שנתן כמה ימים לפני פורים זכר למחצית השקל, האם צריך ליתן שוב בפורים ובתענית אסתר, או יצא בדיעבד שכבר נתן.

ת. לא.

ש. מי ששכח ליתן זכר למחצית השקל עד אחרי פורים, האם מכיון שחייב מדין נדר שנתן בשנה שעברה, צריך לשלם זאת גם אחרי פורים, או שהפסיד זמנו ואין ליתן.

ת. ישלם.^ב

שפתותיו דובבות בקבר בלי גבול, א"כ כל זמן שלומדים תורה שבכתב שקיבלנו ע"י משה מפי הקב"ה, נוסף לו עוד זכויות, ומה הצורך לכיין לעילוי נשמתו בזמן שנותנים זכר למחצית השקל.

ת. קבלנו מהקב"ה בעצמו.

ש. האם שייך ליתן מחצית השקל עבור פלוני שאינו מבני ביתו גם בלא תורת שליח שהביא לו כסף, אלא מצד זכין לאדם שלא בפניו ויודיע לו אח"כ הבאתי עבורך מחצית השקל או שכל אחד חייב ליתן בעצמו. ת. יכול.

ש. אבא שנהג ליתן מחצית השקל עבור בנו הקטן, עד איזה גיל צריך להמשיך כל עוד לא עשה התרת נדרים.

ת. עד חתונתו.

ש. לכאורה מדוע שאבא לא יתן מחצית השקל גם עבור בניו הנשואין, הרי עד כמה שהתחיל ליתן עבורם ולא עשה התרת נדרים, נחייבו שיתן עבורם כל חייו, ובניו הנשואין או שלא יתנו כי אביהם נותן עליהם, או שגם הם יתנו.

ת. אדעתא דהכי לא נתן.

ש. האם שייך לומר שברגע שהבנים מתחילים ליתן לבד מחצית השקל, זה פוטר מאביהם שלא יצטרך ליתן גם אם לא עשה

א. באשרי האיש ח"ג עמוד רפה' מביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שיש הנוהגים לתת גם בעד אשתו ואף עבור בנותיו הקטנות, ואם התחילו לתת עבור הנשים, אע"פ שלא היה חייב, הרי זה כנדרי צדקה ואסור לו להפסיק. וכן כתב בהליכות שלמה פורים עמוד שכז' הערה סד' שהמנהג ליתן גם עבור הנשים והבנות. בספר מבית לוי מועדי השנה מבית מדרשו של מרן הרב ואזנר זצוק"ל עמוד קעד' אות ג' מביא שמחמירים לתת מחצית השקל גם עבור נשים. ועיין עוד בשבט הלוי ח"ז עמוד סימן קפג'.

עיין עוד בזה בשלמי תודה פורים עמוד ער' ובשערי ימי הפורים עמוד מד' אות ג'.

ב. בשלמי תודה פורים עמוד רסט' כתב "והנה כיון דמשום זכר למחצית השקל שהיו נותנים באדר הוא דיהבינן

פרשת זכור

ש. אדם פרטי יש לו ס"ת מהודר שבמהודרים, ואין בכל הבית כנסת כזה ס"ת מהודר, ביקשו ממנו אם יכול להביא את הס"ת הזה לשבת זכור כדי שיוכלו לקרוא בזה הקריאה של זכור לפני כל הציבור, אולם מתנה שמוכן להביא את הס"ת שלו המהודר ביותר בתנאי שהוא מקבל את העליה של זכור. ואם הוא לא יקבל את העליה של קריאת זכור, הוא לא מביא את הס"ת. ואותו אדם הוא לא מתפלל כלל במנין הזה אלא ביקשוהו שיבוא חד פעמי כדי שיהא לציבור ס"ת מהודר לקריאת זכור. וכעת יש בעיה שאחד מהמתפללים הקבועים במנין בבית הכנסת הזה כבר שנים רבות, יש לו בדיוק יארצייט ורוצה את המפטיר של זכור כפי שנהוג בבית כנסת לתת את המפטיר למי שיש יארצייט, ואם בעל היארצייט יקבל את המפטיר, לא יוכלו לקבל את הס"ת המהודר של אותו אדם פרטי, ויצטרכו לקרוא בס"ת אחר מהודר שיש בבית כנסת, אבל אין זה מהודר שבמהודר כמו אותו ס"ת של האדם הפרטי.

כעת נשאלתי שאלה דחופה ע"י גבאי בית הכנסת, מה עדיף לעשות לטובת הציבור, האם לתת את המפטיר למתפלל הקבוע שיש לו יארצייט ולקרוא בס"ת שפחות מהודר, או להביא את הס"ת המהודר

ביותר ולתת את המפטיר של זכור לבעל הס"ת, ולדחות את בעל היארצייט שלא יקבל מפטיר הגם שהוא מתפלל קבוע, ואילו בעל הס"ת אינו מתפלל קבוע.

ת. לעשות שני מנינים בזה אחר זה.^א

ש. האם בכלל יש ענין להביא ס"ת מהודר שבמהודר לקריאת פרשת זכור ממקום אחר בערב שבת, כשיש בבית הכנסת ס"ת מהודרים, רק לא בשיא ההידור שבהידורים.

ת. כן.

ש. האם בעל היארצייט צריך לוותר בשביל שיקראו בס"ת יותר מהודר ובעל הס"ת יקבל את העליה.

ת. יעשו שני מנינים כנ"ל.

ש. מה המקור למנהג ישראל להכות ברגל במחית עמלק ובמגילת אסתר באמירת המן.

ת. מכה תמחה.^ד

ש. ראיתי מביאים בשם ספרי הקדמונים (מדרש אליהו מבעל שבט מוסר, ובספר רוח חיים למהר"ח פלאג'י זצ"ל סימן תרצו' סק"ט) "שכשמכין בעת הזכרת שם המן ואשתו ובניו עושה הקב"ה שירגישו ההכאות כדי שיקבלו צער גדול יען שכל היהודים הבאים לעולם כאילו בימיהם נעשה הנס לפי שאם נתקיימה מחשבתו לא היו באים לעולם,

ליה, י"ל דהיכא דשכח ולא נתן קודם פורים ונזכר לאחר פורים יתן אח"כ, דומיא דמחצית השקל שבמקדש, אבל צריך לעיין אם גם בזה נהגו ליתן משום זכר למקדש, דשמה נהגו ליתן רק בערב פורים, ולא בכה"ג שעבר הזמן ולא נתן וכו' וע"ש עוד.

ג. הר"ר גדליה הוניגסברג שליט"א שאל זאת את מרן הרב שטיינמן זצוק"ל והשיב שיאמרו לבעל היארצייט שיהא לאבא שלו יותר עולם הבא עם הציבור יקראו בספר תורה המהודר יותר.

ד. בענין מנהג הכאת המן במגילה עיין באריכות בספר ימי משתה ושמחה עמוד רטו' מנהגים שונים.

לכן עשה הקב"ה שירגישו את ההכאות של כל היהודים הבאים לעולם בכל הדורות כשמכים בעת הזכרת שמם". וראיתי מביאים תוספת בשם לבוש ומטה משה רמז להכאה זו מן התורה "והיה אם בן סופי תיבות המן והמשכו של הפסוק הכות הרשע.

האם לפי"ז יש להדר בכל המן לדפוק איזה משהו קל ביד או ברגל, כדי להכות בהם כמה שיותר, ולא להסתפק לדפוק רק בחלק הפעמים שמזכירים המן.

ת. צריך לשמוע את המגילה.

ש. האם לפי"ז ראוי שלא להסתפק במה שאחרים מכים בהמן, אלא כל אחד ידפוק משהו ברגל כדי שכמה שיותר יכו בשמים וירגיש זאת.

ת. אאמו"ר זצ"ל ה' מכה ברגלו.^ה

ש. במלחמת עמלק נזכר בפרשת בשלח (שמות יז' יא') "והיה כאשר ירים משה ידו

וגבר ישראל וכשאר יניח ידו וגבר עמלק".

לאיזה צורך הוצרך משה רבינו להגביה ידיו כלפי מעלה, הרי ידוע שלא ידי משה עושות מלחמה, אלא שיעבוד לבם של ישראל להקב"ה, א"כ לאיזה צורך הגביה משה רבינו ידיו.

ת. להראותם.

ש. מדוע עניין מחיית עמלק נזכר בתורה בשני מקומות, בפרשת בשלח ובפרשת כי תצא ולא נזכר הכל במקום אחד.

ת. שלא ישכח.

ש. בפרשת זכור קוראים פסוקים מפרשת כי תצא ואילו בפורים קוראים פסוקים מפרשת בשלח. מדוע לא קוראים הפוך, לפי סדר התורה, שבפרשת זכור יקראו מפרשת בשלח שנכתב קודם, ובפורים יקראו מפרשת כי תצא שנזכר אח"כ בתורה.

ת. קוראים הענין.^י

ה. בענין להכות באמירת המן ולבטל המנהג, עיין באריכות בשערי ימי הפורים עמוד נז', ובעמוד נח' כתב כשממעטים במספר הפעמים בהכאת המן, עדיף להכות היכן שמוזכר המן בן המדתא ששם מוזכר שהיה רשע משורש רשע, מלהכות במקום שמוזכר רק המן. ואם רוצים להכות פעם נוספת באמצע, רצוי שזה יהיה בהמן שמיד אחרי עשרת בני המן, כדי שהבעל קורא יוכל לנוח ולהחזיר נשמתו אחר שאמר העשרת בני המן בנשימה אחת. וע"ש מה שהוסיף בזה. וציין שבשלושת הפעמים האלו, הראשון והאחרון ואחר עשרת בני המן, בכולם כתוב המן בן המדתא, ועיין שם עוד.

ו. נוסף להעיר, ידוע מה שאמרו חז"ל בב"ב שיואב שמע מרבו שצריך למחות רק את הזכרים ורבו לא בדק אחריו האם שמע שהכוונה לזכר ולא לזכרים. ושמעתי מהגאון ר' אברהם ישעיה אדלר שליט"א הערה עצומה, כיצד יואב שמע ויצא ידי חובה של קריאת פרשת זכור בכל שנה לפי הראשונים שזה דאורייתא. וכי לא שמע שהבעל קורא לא קורא כפי טעותו בניקוד של זכר דהיינו הזכרים, כי אם זכר כפי שאנו קוראים. ומדוע לא תיקן את הבעל קורא. אלא הביא שמצא שבספר מעייני החכמה עומד בזה וביאר שאכן בזמן יואב קראו בפרשת זכור את פרשת בשלח ושם שמדובר על ציוי הקב"ה, שם אכן אפשר לפרש שמשמע על הזכרים ולא את כל זכר עמלק. ולפי"ז ודאי צריך להתבונן ממתי שינוי את המנהג והתחילו לקרוא בפרשת זכור את פרשת כי תצא. על עצם השאלה איך יצא יואב את פרשת זכור, הביא לתרץ ע"פ מה שמואב בשם הגר"א, (מואב בשערי ימי הפסח עמוד כב' הערה ו', ובעוד ספרים) שמבאר איך היה הטעות בין זכר לזכר שבניקוד זה רחוק מאד, אלא שש"פ הגר"א מבואר שצריך לקרוא את המילה זכר ששניהם בסגול.

ולענ"ד אמרתי לו שאולי יואב שמע פרשת זכור בכל מיני נוסחאות ומנהגים, ולפי"ז ידע שודאי יצא ולא שם

ש. עם ישראל בפורים בזמן ההוא לא יכלו לברך שעשה לנו נסים, כי כל הזמן היו באותו מקום שנעשה להם הנס, וכל שלא עברו ל' יום שלא ראה את המקום, אי אפשר לברך שעשה לנו נסים, האם לכן תיקנו לומר על הנסים לעצמם ולדורות בתוך שמו"ע במקום הברכה.

ת. זה רק זכר לנסים.

ש. הגמ' בברכות נד' אומרת שהרואה אבן שישב עליה משה בעת המלחמה של יהושע עם עמלק צריך לברך שעשה נסים לאבותינו. לכאורה קשה, וכי ניכר על האבן שנעשה שם איזה נס, הרי צריך לראות מקום שיזכיר לו שהיה כאן נס, ומה רואים על האבן.

ת. אם מכיר.

ש. עוד יותר קשה, הרי על האבן שישב משה שם לא נערך הנס ולא המלחמה, כי אם במקום שיהושע יצא להלחם, על האבן משה רבינו רק התפלל ואיך אפשר לברך על האבן שעשה נסים.

ת. ע"י האבן נזכר המלחמה.^ז

ש. מצינו בחז"ל בפרשת בשלח, שהטעם שבא עמלק, כי רפו ידיהם של ישראל מעסק התורה. לכאורה איזה רפיון בתורה היה שייך אצלם, הרי עדיין לא קבלו את התורה.

ת. שבע מצות וג' שבמרה.^ח

ש. מצינו שבפרשת זכור קוראים פסוקים מפרשת כי תצא ואילו בפורים קוראים פסוקים מפרשת בשלח ולא קוראים לפי סדר שנכתבו בתורה. האם אפשר לפרש את הטעם בזה, עד כמה שצריך שיהא נזכרים ונעשים, קודם נזכרים ורק אח"כ נעשים, לכן בפרשת זכור קוראים שם את החלק של נזכרים המדבר לזכור מעשה עמלק הרעים, משא"כ בפורים קוראים יותר על החלק המעשי של המלחמה.

ת. אולי.

ש. ברש"י בפרשת בשלח מבואר שעמלק בא על חסרון באמונה, וזה המשל לאבא שמרכיב את בנו, והבן שואל היכן אביו. ואילו בחז"ל בילקוט מבואר שבא על רפיון ידים בתורה, הרי שלא בא על חסרון באמונה, כי אם על רפיון בתורה, א"כ על מה בא עמלק.

ת. זה וזה אמת.

ש. מי שהמלכות לא עלינו גוזרת עליו מיתה וכליה ח"ו, ולבסוף ניצל בדרך נס והתבטלה הגזירה, האם מברך הגומל.

ת. נס נסתר אין מברכין.

ש. אם אכן צריך לברך הגומל באופן כזה שמתבטלת ממנו הגזירת מיתה, האם כלל ישראל בזמן מרדכי בירכו הגומל כשנתבטלה גזירת המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד.

ת. יתכן.

לב כ"כ שלא קראו בדיוק כפי שהיה נדמה לו ששמע מרבו, כי ע"י כל הנוסחאות והמנהגים יתכן שהיה פעם אחת שזה ודאי היה קרוב לפי איך שהוא הבין שצריך לקרוא הפסוק.

ז. בעלי המוסר מתרצים שעל האבן נעשתה המלחמה, כי ע"י שישב עליה משה, עם ישראל עמדו כולם בתפלה ושעבדו לבם לאביהם שבשמים.

ח. כנראה שמלבד עצם המצוות האלו, ניתן להם גם ההלכות והתורה שקשור לכך ואת זה היה להם ללמוד ובזו הרפו ידיהם.

הָרָה"ג ר' מֶשֶׁה מוֹנֶק שְׁלִיט"א ר"מ בִּישִׁיבַת דְּרָכֵי מֹשֶׁה אָמַר לִי, שֶׁעַל רִפְיָדִים אֵין זֶה קֶשֶׁה כ"כ, כִּי אַחֲרֵי שֶׁנִּצְטָו בְּמֶרֶה בְּכָל מִינֵי מִצְוֹת, יִתְכַּן שְׁבֹזָה הִרְפוּ יְדֵיהֶם. אֲלֵא הוֹסִיף לִי שֶׁהַקוּשִׁיא הִיא בְּמֶרֶה, שֶׁלְעִיל כָּתוּב "וַיִּלְכּוּ שְׁלֹשַׁת יָמִים בְּמַדְבָּר וְלֹא מִצָּאוּ מַיִם וַיָּבֹאוּ מֵרְתָהּ וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מֵיִם מִמֶּרֶה כִּי מֵרִים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה מֶרֶה" וְחִזְ"ל דּוֹרְשִׁים בְּב"ק פ' ע"א שֶׁהִלְכּוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא תּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לָמַיִם. וְכֵאֵן וְדָאֵי קֶשֶׁה אִיזָה תּוֹרָה הִיא לָהֶם, הֲרִי אִפְּיֵלוּ מִקְצַת מִצְוֹת שֶׁל שַׁבָּת וּפְרָה אֲדוּמָה וְדִינֵין לֹא נִצְטָווּ עַדִּיין, וְעַל מֶה הַכוּוֹנָה שֶׁלֹּא עֲסָקוּ בַתּוֹרָה, אֲלֵא הִבִּיא שְׁשֻׁמְעָ שֶׁשָּׁאֲלוּ זֹאת לַמֶּרֶן הֶרֶב שְׁטִינְמָן שְׁלִיט"א וְתִירֵץ שֶׁהַכוּוֹנָה עַל שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ שֶׁהָיוּ חַיִּיבִים.

אוֹלֵי אֲפֻשֶׁר לֹמַר עוֹד פֶּשֶׁט, הַגָּאוֹן ר' יַעֲקֹב קֵינִיבֶסְקִי זִצְק"ל בְּכֹמָה פֶּרְשִׁיּוֹת כָּאֵן מִבִּיא שְׁעַם יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הִיא לָהֶם מִגִּילּוֹת שְׁבֹזָה עֲסָקוּ בַתּוֹרָה מְדוּד לְדוֹר וּבִפְרָט בְּשִׁבְתוֹת שֶׁקִּיבְלוּ מִנּוּחָה. וְאוֹלֵי ע"ז הַתְּכוּנָה חִזְ"ל שֶׁהִיא ג' יָמִים שְׁעַם יִשְׂרָאֵל הִפְסִיקוּ לַעֲסוֹק בְּאוֹתָם מִגִּילּוֹת.

אוֹלֵם שְׁמַעְתִּי שֶׁאֲמָרוּ זֹאת לַמֶּרֶן הֶרֶב שְׁטִינְמָן זִצְק"ל וְדָחָה זֹאת, כִּי עַד כֹּמָה שֶׁלֹּא הָיוּ חַיִּיבִים לַהֲתַעֲסֹק בְּמִגִּילּוֹת אֵלוּ, אֲלֵא עֲסָקוּ בִּזְהָרָה מִצַּד עֲצָמָם, אִי אֲפֻשֶׁר לֹמַר שִׁישׁ תְּבִיעָה עַל דְּבַר שֶׁלֹּא חַיִּיבִים, וְלָכֵן נִשְׁאָר עִם הַתִּירֹץ שֶׁלֹּא שֶׁהַכוּוֹנָה עַל הַשֶּׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ שֶׁהָיוּ חַיִּיבִים.

בְּפֶרֶשֶׁת יִתְרוֹ עֲמַדְנוּ בְּס"ד בַּהֲעֵרָה עַל לִשׁוֹן הַפֶּסוּק (שְׁמוֹת י"ט ג') "וַיִּמְשָׁה עֲלֶיהָ אֵל הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר וּגו'" שֶׁשְׁמַעְתִּי שֶׁמֶשֶׁה עֲלֶיהָ לִפְנֵי שֶׁהִקְבִּי קָרָא לוֹ וַאֲיֵךְ זֶה יִתְכַּן. וְע"ש שֶׁהָאֲרִכּוֹנוּ בֹזָה. וּמִצָּאֵי שֶׁבִּסְפֹּר זָאֵב יִטְרוֹ שְׁמוֹת עֲמֹד רִטו' וְכֵן בְּסִפְרָא לַעֲבֹדֵךְ בְּאֵמֶת עַל פֶּרֶשֶׁת הַשְּׁבֹעַ מִהַמְשָׁגִיחַ הַגֵּה"צ ר' דָּב יִפֶּה זִצְק"ל הֵם מִבִּיאִים בְּשֵׁם הַמַּהֲר"ל בְּדִרוּשׁ עַל הַתּוֹרָה שֶׁאֲמָר וּז"ל (כִּפִּי שְׁמוּבָא בְּסִפְרָא זָאֵב יִטְרוֹ) "זֶהוּ שֶׁכָּתוּב וּמֹשֶׁה עֲלֶיהָ וּגו' וְאֵחָ"כ וַיִּרְדּוּ ה' וְגו' לֹמַר כִּי צָרִיךְ הָאָדָם מִצַּד עֲצָמוֹ תְּשׁוּקָה וְהַכְנָה אֵלָיָה קוֹדֶם שֶׁמִּקְבִּלָהּ, וְאֵין הִקְבִּי נִתְנָה לָמִי שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵן לָהּ תַּחֲלָה וְכֹדֶכְתִּיב יֵהֵב חֲכָמָתָא לַחֲכִימִין, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ לֹא יִתְנַהֵן רַק לָמִי שְׁמוּכֵן אֵלָיָה מִצַּד עֲצָמוֹ בַּחֲשֵׁקוֹ בֵּה, לָכֵן עֲלֶיהָ מֹשֶׁה מַעֲצָמוֹ בְּלִי צְוִי הֵשֵׁם וְאֵז וַיִּקְרָא אֵלָיו ה'."

אוֹמֵר הַזָּאֵב יִטְרוֹ, נִמְצְאוּ לְמִידֵים מְדַבְּרֵי הַמַּהֲר"ל, כִּי לֹלֵא חֲשָׁקוֹ יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה טֶרֶם נִתְנָה לָהֶם מַעֲוֹלָם לֹא קִבְּלוּהָ. כִּי כֹמוֹ שֶׁעֲלֶיהָ מֹשֶׁה רִבִּינוּ מַעֲצָמוֹ אֵל הָאֱלֹהִים בְּלִי צְוִי הֵשֵׁם וְאֵז אֵחָ"כ קָרָא לוֹ ה' מִן הָהָר, כֵּךְ יִשְׂרָאֵל הִיא לָהֶם חֲשֵׁק לִקְבֶּלֶת הַתּוֹרָה עַד שֶׁזָּכּוּ לִקְבֶּלָהּ, כִּי הָאָדָם צָרִיךְ מִצַּד עֲצָמוֹ לַהֲרֹאוֹת אֶת הַתְּשׁוּקָה וְהַכְנָה שְׁעוּשָׁה כְּדִי לִקְבֶּל אֶת הַתּוֹרָה.

עֲפִי"ז מִבְּאֵר הַזָּאֵב יִטְרוֹ הִעֲרָה עֲצוּמָה שֶׁעֲמַדְנוּ עַל זֶה כָּאֵן, שֶׁמִּצְיָנוּ שְׁעִמְלֵק בָּא עַל רִפְיוֹן יָדִים מִן הַתּוֹרָה, וְלִכְאוּרָה אֵיךְ שִׁיךְ לֹמַר שֶׁרְפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה כֹּל עוֹד לֹא קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה. אֲלֵא מִבְּאֵר, שְׁמָה שֶׁרְפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה לֹא הִיא עֵיקַר רִפְיוֹן זֶה בְּלִימּוֹד גּוֹפָא כִּי אִם בְּתִשְׁקוּתָם לִקְבֶּל אוֹתָהּ, נִתְקַרֵּר אֲצֵלָם מִשְׁהוּ בַּחֲשֵׁק לַהֲתַכּוֹנֵן לִקְבֶּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּא הִתָּה לָהֶם מִסְפִּיק הַחֲלָק שֶׁהִיא אֲצֵל מֹשֶׁה "וַיִּמְשָׁה עֲלֶיהָ אֵל הָאֱלֹהִים" שֶׁלֹּא נִתְבַּעַז בְּרִפְיָדִים מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לְמַדּוֹ, רַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא חֲשָׁקוֹ לְלַמּוֹד, וְלֹא הָיוּ מוֹכְנִים לַעֲלוֹת אֵל הָאֱלֹהִים מִצַּד עֲצָמָם. וּבִשְׁבִיל לִזְכוּת לַתּוֹרָה אִי אֲפֻשֶׁר אֲלֵא א"כ הָאָדָם מִכִּין אֶת עֲצָמוֹ בַּתְּחִילָה, מֵרָאָה אֶת תְּשׁוּקָתוֹ וְחֲשָׁקוֹ לִזְכוּת לִקְבֶּל אֶת הַתּוֹרָה, וְכֹל עוֹד לֹא מִכִּין אֶת עֲצָמוֹ, לֹא יִזְכֶּה לִקְבֶּל אֶת הַתּוֹרָה, וְע"ש עוֹד שְׁמַאֲרִיךְ.

הָרֵאוּנִי שֶׁבִּסְפֹּר שֵׁם מִשְׁמוּאֵל וַיִּקְרָא עֲמֹד ז' בְּעִנֵּין פֶּרֶשֶׁת זְכוּר אוֹמֵר "וַיִּלְחַם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדִים וְאֲמָרוּ ז"ל שֶׁרְפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה וַיִּשׁ לַהֲבִין הָלֵא עַדִּיין לֹא נִתְנָה לָהֶם תּוֹרָה, וְאִם נִאֲמַר דְּקָאֵי עַל הַפֶּרְשִׁיּוֹת שֶׁנִּתְנָה לָהֶם בְּמֶרֶה, מ"מ מִצְוֹת ת"ת בּוֹדָאֵי רַק מִסִּינֵי נִצְטָווּ עֲלֵי, וְלִמָּה הִגִּיעַ לָהֶם עוֹנֵשׁ עַל רִפְיוֹן יָדִים מִהַתּוֹרָה. וְנִרְאָה לִפְרֹשׁ דִּהְנָה בְּעוֹרֶם בְּמִצְרַיִם הוֹדִיעַ לָהֶם מִרְעָה מֵאֲמַר הַשִּׁי"ת תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה, וְאִתָּא בְּמִדְרַשׁ שֶׁאֲמָר לָהֶם עַל יָם סוּף בּוֹאוּ וּפְרַעוּ אֶת הַשֹּׁטֶר, הֲרִי שִׁידְעוּ זֶה מֵרָאֵשׁ, וְכָתְבוּ הַמִּפְרָשִׁים שֶׁסִּפְרָא סִפְרָה יוֹם יוֹם וְהָיוּ מִשְׁתַּקְּקִים מֵאֵד לְבּוֹא לְיוֹם הַנִּכְבָּד הַהוּא. וְהִנֵּה בּוֹדָאֵי יָדְעוּ כִּי לִקְבֶּלֶת הַתּוֹרָה צָרִיכִין הִזְדַּכְכוּת רַבָּה, וְכֹמוֹ שֶׁבִּאֲמַת ה' כֵּךְ שֶׁפִּסְקָה זֹהַמֶּתֶן, וְע"כ כִּשְׁהִגִּיעוּ לְרִפְיָדִים שֶׁהוּא הַמַּסַּע הָאַחֲרוֹן קוֹדֶם לְסִינֵי וְהָיוּ סְבוּרִין מִקּוֹדֶם שֶׁכֹּאשֶׁר יִגִּיעוּ לַעֲת הַהִיא כִּבְרִי הָיוּ מְזוּכָכִים כִּרְאוּי וּמוֹכְנִים לִקְבֶּלֶת הַתּוֹרָה, אֲבָל כֹּאשֶׁר עָשׂוּ חֲשׁוֹן הַנֶּפֶשׁ מִצָּאוּ

ודאי צריך לדחות איסור זה, ומה כוונת המדרש שבגלל האיסור היה מוריד משה את ידיו.

ת. אם יש איסור אינו מועיל.^ט

ש. לאחר מלחמת עמלק כתוב (שמות יז' טו') "ויבן משה מזבח ויקרא שמו ד' נסי", איזה קרבנות הקריב שם.

ת עולה.

ש. מדוע לא נזכר בפסוק כלל שהקריב שם קרבנות, ונזכר רק עצם בניית המזבח.

ת. התחלת המצוה.

ש. רבינו שליט"א בטעמא דקרא בסוף אסתר מביא שיתכן שבשעה שמרדכי תלה את המן בירך כמה ברכות, על מצות מחיית עמלק, שהחיינו, על איבוד ע"ז על מה שהיה חקוק על לבו של המן, ויתכן שבירך שעשה נסים.

ידוע שמרדכי הצדיק קנה את המן לעבד

ש. האם אפשר לפרש, שהרי בשביל לזכות לתורה, היו צריכים לעבוד להגיע למדרגה של כאיש אחד בלב אחד בלי שום מחלוקת ושנאה. ועניני בין אדם לחבירו זה גם תורה, ועל זה התכוונו חז"ל שרפו ידיהם מההכנה בבין אדם לחבירו שמביא לזכות לתורה, ולכן נתבעו שבא עמלק דוקא, שהרי הוא נולד ממה שלא נזהרו בבין אדם לחבירו כמבואר בחז"ל כשתמנע רצתה להתגייר ואברהם אבינו לא קיבל אותה, ובוזה לימדו אותם שחסר עדיין בין אדם לחבירו.

ת. לא צריך לדרוש בזה.

ש. כתוב פרשת בשלח לגבי מלחמת עמלק (שמות יז' יא') "וכאשר יניח ידו וגבר עמלק". מביא הרמב"ן "ורבותינו אמרו במדרש וכי משה היה עושה שיגבר עמלק עליו, אלא אסור לאדם לשהות שלש שעות כפיו פרושות השמים". לכאורה קשה, גם אם יש איסור, אבל פיקוח נפש של כלל ישראל

עצמם עדיין רחוקים מזה ורפו ידיהם כמתיאשים שבעוד ימים ספורים יגיעו להזדככות כראוי, וזה שרפו ידיהם מן התורה שעתידין לקבל והוא ממש כלשון שהביאו ז"ל ירמיה מז' לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים, ששם נאמר על מורך הלב מפחד המלחמה שנגד פניהם והיו בעצמם כמתיאשים. וזה ה' נחשב להם לחטא כי יש לו לאדם לבטוח בהשי"ת ולעשות ככל אשר נצטווה, כי אין מעצור לד' להושיע ברגע אחד וכו'".

ועיין בפרשת יתרו שהזכרנו שהאור החיים כבר עומד על הערה לגבי משה רבינו.

ט. בספר דרך שיחה עמוד רס' מצאתי שנשאל רבינו שליט"א כן וביאר, שאם היה עובר על ההלכה שלא יעמוד שמו"ע יותר מג' שעות, לא היה מועיל כלום. ואף שפיקוח נפש דוחה, כך היא צורת התפילה, ובלא"ה אין זה תפילה ולא תועיל. וגם אפשר שאם לא יוריד ידיו יהיה בזה פיקוח נפש למשה.

הגאון ר' שמחה זיסל ברוידא זצוק"ל (שם דרך שמות עמוד קכג') מבאר שאיסור זה אינו כשאר איסורים אלא הוא מגדרי דיני איסור תפלה כדרך איסור תפלה לפני ערוה. וכיון שכן, על זה לא שייך לומר שסכנה תדחה את האיסור, דמכיון שחסר גדר התפילה, אדרבה, אם ישהה יותר מג' שעות נמצא בטל תפלתו, לכן היה כדאי להפסיק רגע מתפלתו בכדי שאח"כ שוב יוכל להתפלל. ולכאורה לפי דבריו כתוב כאן חידוש גדול, שאם אדם צריך להתפלל בשעה של פיקוח נפש ובידו רק להתפלל, ומולו יש ערוה, שאסור לו להתפלל, כי תפלה במקום ערוה זה לא תפלה וכאילו לא התפלל כלל. ועדיף שלא יתפלל בכה"ג.

בספר מעין השבוע שמות עמוד רכג' מבאר, שהתעלמות מהאיסור מעניקה כח לעמלק, כי זה כל כוחו להביא להתעלמות מהאיסורים.

שנים רבות לפני כן כמבואר במגילה טו' ובמדרשים. לכאורה מדוע אז כשקנה אותו לעבד, לא הרגו מיד לקיים מצות מחית עמלק.

ת. י

ש. לפי רבינו שליט"א שמרדכי בירך על מחיית עמלק כשתלה את המן, האם היה

אסור לו לדבר עד שגמר לתלות את כל בני המן, כי לכתחילה אין להפסיק עד גמר המצוה.

ת. מי אמר שדיבר.

ש. יש מצוה דאורייתא לקרוא פרשת זכור, לכאורה מדוע לא מברכים על מצוה זו לפני שקוראים בתורה, שהיו צריכים לתקן ברכה על המצות קריאה כמו כל מצוה דאורייתא.

ת. זכירה משמע בלב.

ש. כמו כן מדוע לא מברכים על המצוה דרבנן של קריאת שאר ארבע פרשיות בחודש אדר כמו שמברכים על מצות דרבנן.

ת. קריאתה היא ברכתה.

ש. עשרה אנשים שלא שמעו פרשת זכור בשבת שלפני פורים, האם יצטרכו לקיים

ש. עוד יש לעיין, כשיש לפני אדם כמה מזרע עמלק שרוצה למחותם, האם כל אחד זה מצוה בפני עצמו, או שהמצוה היא על כל זרע עמלק, וכשמחה אחד מהם זה רק חצי מצוה, כי כל עוד נשארו מזרע עמלק, לא נגמרה המצוה.

ת. על כל א' מברך.

ש. כשיהושע יצא להלחם בעמלק, האם מצינו שבירך על המצוה.

ת. אין מברכין במקום ריח רע.

י. אמרו לי כמה תלמידי חכמים, שזה היה סכנה מפני מלכות בבל, שלא היה יכול להורגו.

יא. בשלמי תודה פורים עמוד כח' מביא שבתרגום יונתן בן עוזיאל סוף פרשת כי תצא על הפסוק לא תשכח כתב, ואפילו ליומי מלכא משיחא לא תתנשי, מבואר דאף אחר ביאת משיח שיכרת זרעו של עמלק לגמרי עדיין שייך למצות הזכירה, והקשה שבתרגום יונתן שם מדובר על הלאו דלא תשכח, והלאו הוא משום מצות המלחמה שכתוב לעיל, וזה ודאי שלא שייך לאחר ימות המשיח שכבר יכרת כל זרעו של עמלק, ואיך כתב דהלאו שייך גם ליומי דמשיחא. אלא מוכח מדבריו, דהלאו קאי על כל הפרשה שלפניו, גם לענין שלא נשכח מעשה עמלק דכתיב בתחילת הפרשה זכור את אשר עשה לך עמלק, וס"ל דדין הזכירה נוהג אף בימות המשיח.

עוד הביא דבתרגום יונתן בסוף פרשת בשלח על הפסוק מלחמה לד' בעמלק מדור דור כתב שזה גם בימות המשיח ואף לעתיד לבוא בעלמא דאתי. וזה צ"ב לאחר שימחה שם עמלק בימות המשיח מה שייך עוד ענין של מחיית עמלק, ואולי רק בעלמא דאתי ימחה שמו לגמרי. וע"ש בזה.

בחבורת הלכתא למשיחא דיני חודש אדר עמוד יד' מביא יש אומרים שיכרת זרעו של עמלק תבטל מצוץ זכור ויש אומרים שלא יבטל וצ"ח במקורות למנחת חינוך תרג' מבואר שיתבטל, ובינותן בן עוזיאל סוף פרשת כי תצא שלא יבטל וע"ש עוד.

שיכול לצאת שע"י ריבוי המשתתפים בשמחה עם הילדים, לא ישמעו היטב את הקריאה ויפריעו לכל הציבור, האם יכולים להקדים את השבת העליה לתורה לשבוע קודם.

ת. כרצונם.

ש. האם בית כנסת יכול לעשות תקנה שלא עורכים עליה לתורה בשבת זכור, כי ריבוי המשתתפים מפריע להקשיב הקריאה ובפרט ע"י הילדים שמחכים למתקנים.

ת. יכולים.

דיני משנכנס אדר.

ש. מדוע השו"ע בהלכות חודש אדר לא מביא את הדין משנכנס אדר מרבין בשמחה.

ת. א. הלכות אדר לבד כבר מזכיר. י.

ב. זה עצה טובה.

ש. "משנכנס אדר מרבין בשמחה". לכאורה עד כמה שיש ששון ושמחה ותמיד זה הולך ביחד, כמו שמברכים אשר ברא ששון ושמחה וכו', וכן כאן אומרים "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון" א"כ מדוע חז"ל אמרו משנכנס אדר מרבין בשמחה ולא אמרו מרבין בששון ושמחה.

ת. קיצרו.

ש. הראוני שבסידור הגר"א בפירוש שיח

מצוה זו בשבת אחרת, כי מדאורייתא זה לאו דוקא בשבת שלפני פורים.

ת. זריזין מקדימים למצוות.

ש. נשים שלא יכולות לבוא לשמוע פרשת זכור בזמן התפילה, כיצד הדרך הטובה לעשות שישמעו פרשת זכור אחרי התפילה רק לנשים.

ת. שאשה תקרא להם (בלי ברכה)

ש. בית כנסת שמוציאים ס"ת מיוחד לפרשת זכור עבור נשים בלבד ואין עשרה גברים שם, האם מותר לאשה ללכת לשמוע שם פרשת זכור, או שזה איסור להוציא ס"ת לקרוא בו רק לנשים בלבד, ויחשב כמצוה הבאה בעבירה, ועדיף לא להיות שם.

ת. אין איסור רק מצוה.

ש. האם יש מצות חינוך לקטן למצוה לשמוע פרשת זכור שזה דאורייתא.

ת. כן.

ש. האם אפשר להתפלל בשבת זכור במנגינה של ימים נוראים.

ת. לא נהגו. י.

ש. מי שמתחתן בשבוע שחל בו פורים, ושבת עליה לתורה יוצא בשבת פרשת זכור, כיצד הדין במשפחה שלא רוצה לערוך את העליה לתורה בשבת פרשת זכור בגלל

יב. שמעתי בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שאמר שודאי שאפשר בתנאי שלא עושים צחוק מהתפילה. ובהרבה ישיבות קטנות מצוי שעושים כן.

יג. החתם סופר באו"ח סימן קס' עומד מדוע השו"ע והרמב"ם השמיטו דין משנכנס אדר מרבין בשמחה. בעלון דברי שי"ח גליון 106 הביאו מה שכתב בשיח הפורים שהשיב דכיון דליכא דין והלכה למעשה מחמת השמחה, אלא שהוא זמן ששמחים בו אבל אינו דין, ואמנם אמרו בתענית שם שהוא זמן טוב להצליח במשפט, מ"מ אין נ"מ לדינא להיות אז בשמחה, אבל בחודש אב איכא כמה הלכות למעשה כגון לגבי כיבוס וגיהוץ וממעטים בשמחה דכתבו אין הכוונה למעט בשמחה כפשוטו אלא מיעוט שמחה לענין דינא.

יצחק על תפלת שלש רגלים מבאר מהו "מועדים לשמחה וזמנים לששון" וז"ל "והנה שמחה הונח על השמחה השכלית שבלב, וששון היא השמחה החושית המורגשת יותר וכן להראות השמחה בגלוי וכו'". מתוך דבריו נראה ששמחה עניינו שמחה פנימית בלבד בתוך הלב, וששון זה שמחה שגלויה החוצה. ולפעמים יש את שני החלקים.

ת. יפה.

ש. בשנה מעוברת האם משנכנס אדר מתחיל באדר א' או רק באדר ב'.

ת. בא' יד

ש. בשנה מעוברת יש נידון האם משנכנס

האם לפי"ז אפשר בס"ד לפרש מדוע חז"ל אמרו משנכנס אדר מרבין בשמחה דוקא ולא אמרו מרבין בששון ושמחה, כי עבודת חודש אדר שצריך להרבות בו בשמחה, זה דוקא שמחה פנימית בתוך הלב,

יד. במ"ב בהוצאת דרשו סימן תרפו' ס"ק ח' הערה 26 הביאו שהזמן להרבות בשמחה בחודש אדר, כתב הא"א (בוטשאטש) ס"ב שהכוונה היא בכל החודש ולא רק עוד פורים, וכמו בחודש אב שממעטין בו בשמחה שכתבו הפוסקים שהכוונה היא בכל החודש עד אלול, כמבואר במ"ב סימן תקנא' ס"ק ב' והרי מידה טובה מרובה ממידת פורענות וכן משמע מן הנאמר במגילת אסתר והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, וכן כתב החתם סופר בהגהות על השו"ע סימן תקנא' ס"ק ב'.

ומה נקרא מרבין בשמחה, הביאו שביאר הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל הליכות שלמה פורים פ"ח ארחות הלכה הערה 36 שאין צורך להרבות בפעולות של שמחה, אלא העיקר הדין הוא להסיר מלבו בימים אלו כל דאגה ועצב. והוסיף לומר לשואלים, את המנהג לקבוע שלט משנכנס אדר בבתים ובתי כנסיות.

והנימוקי אורח חיים ס"א כתב בשם שער יששכר, שכל דבר שמרבה אצלו שמחה יש בזה מצוה, ולכן לא פירטו חז"ל באיזה אופן ירבה השמחה, וראה בשו"ת צפנת פענח שכתב על דין מרבין בשמחה שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

משנכנס אדר מרבין בשמחה, נשאל רבינו הגדול ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל (גליון דובב שפתיים מתורתו של רבינו זצוק"ל גליון 84).

מה הכוונה, ותירץ, מתכוונים להודות להקב"ה על הנסים שעשה ועושה עמנו, וצריך להרגיש ולחוש זאת, שאל"כ אין זה הודאה. ולמעשה צריך להרבות בתורה כמו שאמרו אורה זו תורה, ולכן כתוב בהלכה שלפני סעודת פורים צריך ללמוד מעט דכתיב אורה זו תורה.

בשערי ימי הפורים עמוד ב' הביא שבדרך שיחה מובא בשם רבינו שליט"א שאם יש לו סיום או שמחה יראה שיעשנה בחודש אדר. ואם אין לו שמחה, ישתה יין.

עוד הביא בשם המאירי בתענית שכתב, משנכנס אדר מרבין בשמחה הכל הערה שראוי להתפלל ולהודות לקל בכל עת ובכל זמן כפי הנאות למה שאירע באותו זמן, וכן שצריך לברך על הטובה ועל הרעה כמו שהתבאר. עוד מביא שבלקט רשימות אמרתיו של הגה"צ ר' נתן ואכטפויגעל זצ"ל מובא שאמר, "מרבין בשמחה זה עבודה, צריך ללמוד מתוך שמחה, להתפלל מתוך שמחה. ובמסילת ישירים מבואר שהאדם לא כ"כ בעלים על

מה טובו אהליך יעקב | תשובות על עניני פורים

קמז

אדר נאמר כבר בחודש אדר א' או רק באדר ב'.	מליל א' או ליל ב' (וגם אם מיום או מלילה כמדומה).
האם יש עדיפות שיעשה זאת בחודש אדר ב' יותר מחודש אדר א'.	ש. האם ל' שבט שהוא א' דראש חודש נחשב כבר משנכנס אדר כדי לעשות דין עם גוי.
ת. זריזין מקדימין.	
ש. לגבי נישואין האם יש עדיפות לערוך נישואין באדר ב' יותר מאדר א'.	ת. כמדומה שהפרי מגדים נסתפק כנ"ל. טו
ת. כן, כמו פורים.	ש. עד מתי צריך להרבות בשמחה, עד פורים או כל החודש.
ש. משנכנס אדר מרבין בשמחה, זה מזמן מולד הלבנה או מליל ראש חודש.	ת. כל החודש.
ת. מלילה. (והפרי מגדים מסופק גם	ש. ברש"י בתענית (כט' ע"א) מבואר משנכנס אדר ימי אדר וניסן שנעשה בהם

הפנים שלו, אלא על החיצוניות, א"כ צריך לעשות פעולות חיצוניות כמו סבר פנים יפות. וכשם שבחודש אב נזהרים בהנהגה, כך צריך להבין להיות מרבים בשמחה.

וענין משנכנס אדר מרבין בשמחה אם זה גם באדר ראשון בשנה מעוברת, כתב בשו"ת שאילת יעבץ שבשנה מעוברת אין שמחה נוהגת אלא באדר שני מפני שהוא סמוך לניסן שגם בו נעשו ניסים לישראל. וכן כתב בשו"ת תשובה מאהבה, וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל הליכות שלמה פורים פ"ח ארחות הלכה הערה 35, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן קה' אות ג', וכן נוטה דעת הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. וראה בשבט הלוי שיש מרבים בשמחה גם באדר ראשון וכן משמע בשו"ת חתם סופר.

טו. בעלון דברי ש"ח גליון 159 הביא בשם דרך שיחה כמה שאלות ששאל לרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א בענין משנכנס אדר.

בתחילה הביא שרבינו שליט"א אמר שמסתבר כי מרבים בשמחה מיום ב' של ראש חודש, כי יום א' של ר"ח אינו חודש אדר עדיין.

אח"כ שאל, משנכנס אדר מרבין בשמחה כמה מבטאים את ההלכה (מלבד עצת חז"ל שהוא זמן מסוגל לדון עם העכו"ם), והשיב רבינו שליט"א אם יש לו סיום או שמחה, יראה שיעשנה בחודש אדר. ואם אין לו שמחה, ישתה קצת יין בכניסת החודש. והביא שאביו זצוק"ל נהג כל ראש חודש לשנות מעט יין ובראש חודש אדר הוסיף קצת יותר מכל ראש חודש.

עוד נשאל, האם בשנה מעוברת מהו להרבות בשמחה באדר א', והשיב במשנה מגילה ו' ב' אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו' הא לענין מרבים בשמחה שוים. והנה נחלקו הפוסקים (עין או"ח סימן תרצו') לענין אם להרבות שמחה ביד' אדר א', ולאלו הסוברים שגם ביד' אדר יש שמחה ומשום שנחשב שבו נעשה הנס, וכהדיוק מהמשנה הנ"ל, הוא הדין לענין משנכנס אדר א' שמרבים בשמחה, ולאלו הסוברים שאין מצוה ביד' אדר א', אין מצוה גם משנכנס אדר, וכיון שהרמ"א פסק שמצוה להרבות ביד' אדר א', א"כ לכתחילה יש משנכנס אדר וכו' גם באדר א'. (והביא שהביאו מתשובות שאלת יעבץ ותשובה מאהבה שרק באדר א' יש משנכנס אדר, מכח לשון רש"י במסכת תענית כט' א', ד"ה משנכנס, ורבינו אמר שאין זה מוכרח).

עוד הביאו שנשאל, למה לא הובא דין מרבים בשמחה ברמב"ם ובשולחן ערוך, וכבר עמד כן החתם סופר.

נסים לישראל. האם לפי רש"י צריך להרבות בשמחה עד אחרי חג הפסח או עד סוף חודש ניסן.

ת. אולי.

ת. עד פסח.

ש. יש נוהגים לקיים מי שנכנס אדר מרבין בשמחה ע"י שתיית מעט יין, לפי"ז יש לעיין מה יעשו נשים, הרי במועד מצינו ששמחת נשים זה לא ע"י יין.

ת. מיין ענבים.

ש. האם יש ענין בראש חודש אדר ליתן לילדים איזה ממתק כדי לקיים בהם משנכנס אדר, כי אצל ילדים השמחה היא ממתקים כמו בפסח שמחלקים קליות ואגוזים.

ת. אולי.

ש. מצינו בחז"ל שאין שמחה אלא בבשר ויין. כיצד הדין בנוגע לחודש אדר, האם אפשר לקיים מי שנכנס אדר ע"י בשר.

ת. לא.

ש. מי ששתה יין בשביל שמחה בחודש אדר, האם שינהג כן בכל החודש גם אחרי פורים, או רק עד פורים בלבד.

ת. כל החודש ראוי.

ש. ביו"ט ובחול המועד מצינו ששמחה אצל נשים זה לא בבשר ויין כי אם בבגדים. לפי"ז צ"ע במה השמחה אצל נשים בפורים.

ת. משלוח מנות.

ש. האם פורים קטן מסוגל במעט לתפילה.

ת. כן.

ש. מי שנזהר לא לכול בשר בשני וחמישי, כיצד בפורים קטן שחל בשני או חמישי האם יכול לאכול בשר כי לא אומרים תחנון.

ת. יכול.

ש. משנכנס אדר מרבין בשמחה משמע שמתחילת החודש צריך לחפש להרבות כל יום בשמחה. מה צריך לעשות כל יום כדי להיות יותר בשמחה.

ת. ישתה קצת יין.^{טז}

ש. ראש חודש אדר שחל ביום ראשון, האם די שישתה יין במוצאי שבת ששותה הבדלה כדי להרבות בשמחה, או שצריך מלבד הבדלה לשתות עוד יין.

ת. יחשוב בהבדלה וישתה קצת יותר מרוב הכוס.

ש. כיצד הדין במי שקשה לו שתיית היין,

והשיב, יתכן שסוברים שאין זה דין אלא עצה גרידא, ושאינו מהדין של משנכנס אב וכו' ששם יש פרטי דיני איסור, משא"כ כאן שאין שום דיני סלמעשה.

עוד נשאל א"כ יורדת ההוכחה מהמשנה במגילה הנ"ל שלא נזכר בה מענין שמחה באדר א' ובאדר ב', כי המשנה מיירי לענין דינים למעשה, והשיב, אבל יש ראייה ממה שיש דין שמחה ביד' אדר א', וממילא יש דין שמחה שמרבים משום זה בכל החודש.

טז. בשונה הלכות תורת המועדים סימן תרפו' הערה א' מביא בשם הג"ר שריה דבליצקי זצוק"ל שהוא נוהג לשתות יין כל יום מר"ח עד פורים. ועוד שראוי לנהוג שבכל שמחה שעושה בחודש אדר להוסיף מאכל מיוחד.

באדר א'. מעתה יש לעיין האם בראש חודש אדר ב' יש ענין לשתות עוד פעם יין, או מכיון שכבר נכנס אצלו אדר בחודש א', לא צריך לשתות.

ת. יש.

ש. משנכנס אדר מרבין בשמחה, האם מותר לספר לחבירו דבר צער שיכול לגרום לו שלא יהא בשמחה כ"כ בימים אלו, כשאין לחבירו תועלת מידיעת הדברים אלא סתם לשם סיפור.

ת. אין ראוי אלא א"כ יש תועלת.

ש. האם בפורים מותר לספר לחבירו דבר שיכול לגרום לו צער וכדומה, או מכיון שממעט בשמחתו לא יספר לו.

ת. אין ראוי.

ש. בחז"ל מצינו שמי שיש לו דין עם גוי יעשה זאת בחודש אדר דבריא מזלי'. האם הכוונה שהדין עם גוי בערכאות של הגוים או אפילו שהגוי מסכים לדון בבית דין של יהודים.

ת. אין נ"מ.

ש. האם דין תורה בין שני יהודים ג"כ כדאי לעשות בחודש אדר שיש יותר סיעתא דשמיא לכוין לאמת.

ת. אולי.

ש. מי שיש לו דין עם גוי וצריך לעשות זאת בחודש אדר, האם יכול לעשות כן גם בשנה מעוברת בחודש אדר א', או עדיף בחודש אדר ב'.

ש. בפורים אין דין לבעל לשמח את אשתו כמו במועדים שיש חיוב שמחה לשמח אותה ע"י בגדים, לפי"ז יש לעיין אולי אפשר לומר בס"ד, השמחה אצל נשים בפורים זה במשלוח מנות היפים שמקבלת מאחרים, ובעיקר שלפעמים יש איזה מתנה יקרה, ובזה שמחה.

ת. נכון.

ש. לפי"ז נוכל בס"ד לומר גם בנוגע לשמחה אצל ילדים, שע"י שמקבלים ממתקים ומשלוח מנות מחברים שלהם ושמחים בזה, כך מקיימים המצוה של שמחה בפורים.

ת. אמת. י'

ש. הרב שליט"א כתב לי שמרבין בשמחה הכוונה לשתות קצת יין. לפי"ז צ"ע הרי מרבין בשמחה, הכוונה שמראש חודש ירבה בשמחה לפחות עד אחרי פורים או כל החודש, האם לפי"ז יצטרך בכל יום לשתות מעט יין.

ת. נכון.

ש. אומרים שהרב שליט"א שותה בראש חודש מעט יין כדי לקיים מרבין בשמחה, ילמדנו רבינו שליט"א האם הרב נוהג כך בכל יום בחודש אדר לפחות עד פורים, כי בכל יום בחודש זה צריך להיות בשמחה, או די בראש חודש הגם שיש ענין בכל יום.

ת. רק בראש חודש משנכנס.

ש. דעת הרב שליט"א שמשנכנס אדר מרבין בשמחה בשנה מעוברת מתחיל כבר

יז. בענין חינוך למצות משלוח מנות, עיין במשנה ברורה עם משנה אחרונה סימן תרצה הערה לט' שהביאו בשם הפרי מגדים שיש חינוך למשלוח מנות ולא למתנות לאביונים.

ת. עדיף בשני.

ש. האם ימי חודש אדר מסוגלים יותר בתפילה שהקב"ה ישמע זאת משאר חודשים, עד שבזה נוכל לבאר שלכן מרבית בשמחה בחודש זה שאפשר לזכות יותר לקרבת ד' יתברך.

ת. אולי.

ש. האם חודש אדר שמסוגל לעשות דין עם עכו"ם, מסוגל להתחזק בתפילה למי שצריך ישועה באופן מיוחד.

ת. אולי.

ש. האם אפשר לומר שמרבין בשמחה כי זה חודש שקבלו את התורה ברצון מאהבת הנס, וכעת מי שיקבל על עצמו יותר תורה באהבה, יוכל להתגבר על היצר הרע יותר טוב, וזה עצמו יביא לו לשמחה.

ת. פשיטא.

תענית אסתר

ש. השו"ע (או"ח סימן תקסז' סעיף א') אומר שהשרוי בתענית יחיד מותר לטעום התבשיל ולפלוט זאת חוץ מיום כפור ותשעה באב שאסור. ומוסיף הרמ"א שיש מחמירין בכל תענית ציבור וכתב המשנה ברורה שתענית צבור היינו ארבעה תעניות הכתובים, דבהם נמי אין צריך קבלה.

לפי"ש יש לעיין כיצד הדין בתענית

אסתר. שהרי לכאורה תענית אסתר אינו מהצומות הכתובים בדברי קבלה, כי בפסוק מוזכר שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, צום גדליה, ועשרה בטבת. ואילו תענית אסתר לא נזכר. ולפי"ז יהא מותר לטעום תבשיל ולפלוט. אולם המשנה ברורה מסיים, שתענית ציבור היינו שלא תלוי בקבלת התענית ע"י הציבור לאפוקי תענית ציבור שצריך לקבל את התענית. לפי"ז גם בתענית אסתר יהא אסור לטעום ולפלוט, כי הרי אין צריך לקבל את התענית. א"כ לא נתבאר האם תענית אסתר הוי דומיא דשבעה עשר בתמוז וכדומה שלא צריך לקבל התענית, או שתענית אסתר הוי סוג תענית אחר כי אינו מתוך ארבעה הצומות הכתובים בפסוק. וצ"ע לדינא האם מותר בתענית אסתר לטעום התבשיל ולפלוט.

ת. אסור. יח

ש. אלו שמותר להם לאכול בתענית אסתר כמעבורות ויולדות וילדים, האם מותר להם לאכול בשר כי אין זה תענית של צער וחורבן.

ת. מותר. יט

ש. השו"ע (או"ח סימן תקסז' סעיף ג') כתב "מי שדרכו לרחוץ פיו בשחרית בתענית צבור, לא כשר למעבד הכי וכו'". וכתב המשנה ברורה (ס"ק י') "בתענית צבור וכו' היינו בתעניות הכתובין".

יח. מצאתי בס"ד בספר שערי ימי הפורים עמוד קיג' שכבר עומד בסתירה זו בדברי המשנה ברורה האם תענית אסתר דומה לד' תעניות האחרים או לא, ומסיים לדינא שאין לטעום את התבשיל בתענית אסתר אלא א"כ לצורך סעודת מצוה שהיקל שם המשנה ברורה ובלבד שיפלוט. ובנוגע לצחצח שיניים כתב, שהיות שאסור לשטוף את הפה הוא הדין שאין לצחצח שיניים, אמנם במקום צער אפשר להקל, ובלבד שיזהר ביותר לכופף ראשו ופיו למטה שלא יבאו המים לגרונו, וגם מותר לשטוף פיו במים שאינם טובים לשתייה כגון בחומץ. יט. ראיתי בחוברת הליכות יעקב עמוד כ' שמביא בשם הגאון ר' משה פינשטיין זצוק"ל ויבלחט"א הגאון ר'

ולכן אסתר קבעה לדורות את הצומות. לפי"ז יש לעיין עד כמה שתענית אסתר נקבע לדורות כחלק מהישועה, האם שייך לומר שהאבות הקדושים עד כמה ששמרו את יום הפורים, כי קיימו גם מצוות דרבנן, ממילא קיימו גם תענית אסתר.

ת. כן.

ש. האם מותר בתענית ציבור לטבול טבילת עזרא.

ת. כן.

ש. כיצד הדין בתענית אסתר האם מותר לטבול טבילת עזרא, ומה הדין בתענית אסתר מוקדם.

ת. כן.

ש. אם מותר לטבול בתענית, זה רק למי שמקפיד בכל פעם, או גם מי שלא מקפיד בכל פעם.

ת. כולם.

ש. האם מותר בתענית אסתר לטעום מאכלים שמבשלים ביום לצורך הסעודה של ליל פורים לפי הרמ"א שמחמיר לטעום ולפלוט בכל הצומות, או שזה נחשב כסעודת מצוה שמביא המשנה ברורה שבסעודת מצוה

יש לעיין האם כוונתו אף לתענית אסתר הגם דאינו נכלל בדברי קבלה מקרא דצום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, או שאין הכא נמי תענית אסתר לא נחשב ויהא מותר לשטוף את הפה.

ת. אף בתענית אסתר.

ש. חתן וכלה בתענית אסתר מוקדם לא צמים. והנה מצאנו מחלוקת ברמ"א ופוסקים אחרים לגבי בעל ברית ושאר המשתתפים שאוכלים בתענית אסתר מוקדם, האם צריכים להשלים ביום שישי את מה שאכלו בתענית אסתר. כיצד הדין בחתן וכלה שנגמר ימי השבע ברכות בתענית אסתר מוקדם, וביום שישי כבר הם לא חתן וכלה, האם ג"כ יהא מחלוקת האם יצטרכו החתן והכלה להתענות ביום שישי כנגד היום חמישי שלא צמו.

ת. המנהג להקל.^כ

ש. העולם אומר שתענית אסתר אינו דומה לשאר התעניות. כי שאר התעניות זה על הצרות שיש לכלל ישראל אולם תענית אסתר זה לא על הצרות, כי כלל ישראל כבר נושע בזמנו, אלא זה תענית זכר למה שעם ישראל התענו בזמן מרדכי ואסתר, לזכור את הצומות שדרך זה זוכים לבטל צרות וגזירות,

נסים קרליץ שליט"א שאומרים שכדי שלא לפרוש מן הצבור לכן לא יתענג ויאכל יותר מכפי הצורך. ולפי"ז מבאר שלא לאכול בשר ולא לשתות יין גם למי שמותר לאכול.

כ. בשערי ימי הפורים עמוד יב' כתב שמשמעות דברי המ"ב שלא חילק בין התעניות, משמע דהוא הדין בתענית אסתר בשבעת ימי המשתה צריך החתן להשלים. אכן הביא מכמה פוסקים והגרי"ש ואזנר דצוק"ל שאין מתענין. והביא בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א שכתב להוכיח שדומה תענית אסתר לכל שאר התעניות וחמרתה כחומרת שאר התעניות של נביאים, ואין לבטלה אף לחתן. וסיים שיש ספק לגבי חיוב הצום לחתן בשבעת ימי המשתה בתענית אסתר, והיה נראה שעדיף לצום, אבל המיקל שלא לצום יש לו על מי לסמוך. אכן אם תענית אסתר הוא נדחה, נראה דלכו"ע אין החתן והכלה צריכים להתענות בשבעת ימי המשתה. והביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב דצוק"ל שנוהגים שלא יצומו, וכ"כ בחוט שני בשם החזו"א, וכן הביא בארחות רבינו בשם הקהלות יעקב שאין צריכים תשלומין.

הקילו בשאר תענית ציבור חוץ מתשעה באב ויום כפור.

ת. מותר.

ש. נשים שמכינות מאכלים בתענית אסתר לשלוח מנות ליום הפורים, האם מותר להם לטעום המאכל ולפלוט שזה נחשב כעין סעודת מצוה.

ת. אסור.

ש. אדם שעלה לתורה בתענית אסתר בשחרית, האם מותר לו אח"כ כשהוזמן פתאום לסעודת מצוה ולאכול שם, או עד כמה שבבוקר עלה לתורה, לא יאכל בסעודת מצוה אח"כ.

ת. יאכל.

ש. אדם שיודע בתענית אסתר שאח"כ בצהריים ילך לאכול בסעודת מצוה אצל אדם שתמיד הולך לאכול אצלו, האם אינו יכול לעלות לתורה בשחרית, כי הרי למעשה לא יצום כל היום, או עד כמה שעתה צם יכול לעלות לתורה.

ת. יכול.

ש. כשמכינים אוכל לסעודת מצוה במוצאי הצום ואפשר לתת לקטנים לטעום המאכל, האם יש ענין שהגדולים לא יטעמו ויתנו רק לקטנים, או שיכולים לטעום ולפלוט הגם שיש קטנים.

ת. אין ראוי.

ש. בהלכות תענית אסתר מובא נידון לגבי מעוברת שלא צריכה להתענות. ממתי נקראת מעוברת לענין זה, האם כבר מהחודש הראשון שיודעת שמעוברת או בזמן אחר.

ת. משיודעת.

ש. האם מותר לעשות מסיבת פורים לילדים קטנים בתענית אסתר עם שירה ותחפושות, או עד כמה שלמעשה זה צום אין ראוי הגם שזה לא תענית על צרה כי אם זכר לנס.

ת. אין ראוי. כא

ש. נשאלתי האם לעתיד לבוא יצומו בתענית אסתר, כי ברמב"ם מבואר שתענית אסתר זה חלק מיום הפורים, וכמו שפורים לא התבטל, זה כולל גם תענית אסתר שינהג לעתיד לבוא, או עד כמה שכל המטרה בתענית אסתר זה לזכור ולהראות שהקב"ה שומע תפלותינו בעת צרה ועוזר לנו, א"כ טעם זה לא יהא שייך לעתיד לבוא, כי כסדר יזכרו שהקב"ה עמנו ולא יהא צרות, א"כ עד כמה שאין את הטעם, אולי יתבטל תענית אסתר וישאר רק פורים עצמו.

ת. אליהו יפשוט. כב

ש. בסליחות בתענית אסתר אומרים "יהודי והדסה הקמת מושיעים וכו'". מדוע לא מזכירים את שמו של מרדכי.

כא. כשמתחפשים בערב פורים במסיבות, התעורר שאלה האם מותר להתחפש לבנים בלבוש של בנות ולבנות בלבוש בנים, שמצינו שיש מתירים בפורים מפנמי שמחת פורים שאין בזה בעיה של לא ילבש, כך בשמחה של הילדים בערב פורים, או שאין להתיר, ושמעתי מהרה"ג ר' אברהם צבי ישראלזון שליט"א בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאסור. ועיין עוד בזה בשערי ימי הפורים.

כב. בהלכתא למשיחא דיני חודש אדר לעתיד לבוא עמוד טז' מביא בשם משנת יעב"ץ או"ח סימן עו' שתענית אסתר נוהג גם לעתיד לבוא משום דאינו תענית מחמת צרות אלא זכר לתענית שבימי מרדכי ואסתר, וכתב דזה

ת. הפיוטים במליצות. כג

קריאת המגילה.

ש. צבור שמתפללים כל שבוע במקום מסוים, ובפורים בגלל הציבור הרחב שנוסף עם הנשים עוברים להתפלל מחוסר מקום, למקום אחר להתפלל שם רק בפורים. האם נחשב כציבור קבוע הגם שלא מתפללים באותו מקום, ולא צריכים ללכת למקום שיש צבור גדול מדין ברוב עם, או שצריכים לחפש להתפלל במנין הגדול מדין ברוב עם, כי עד כמה שלא מתפללים בבית הכנסת הקבוע, לא נחשבים לקבועים, הגם שהציבור כן קבוע.

ת. מותר. כד

ש. בחורים בישיבה שאין להם סבלנות

ת. זריזין מקדימין. כה

לשמוע קריאת המגילה במנין הגדול של הישיבה שעושים מאד לאט, ולכן מארגנים לעצמם באיזה חדר מנין קטן ומהיר, האם עושים טוב ומדוע.

ת. לא כ"כ.

ש. אדם שמתפלל בדרך כלל במנין קבוע וגדול ברב עם, אבל במוצאי הצום קשה לו להתפלל במנין הגדול שמתפללים שם לאט, האם יכול לארגן בביתו מנין קטן ומהיר, או שצריך ברוב עם הדרת מלך.

ת. יכול בשעת הדחק.

ש. מי שיכול לשמוע מגילה רק פעם אחת, מתי צריך לעשות זאת בלילה או ביום.

כוונת הרמב"ם סוף פ"ב ממגילה שכתב ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל וכו' ימי הפורים לא יבטלו. וכוונתו ימי הפורים כולל תענית אסתר ואע"פ שכל התעניות יבטלו תענית אסתר לא יבטל. וביאר המשנה יעב"ץ משום דתענית אסתר אינו מהלכות תענית, אלא מהלכות פורים שמקיימים פרסום הנס ע"י התענית, וכן מבואר מדברי המרדכי והנמוק"י פ"ק דמגילה דכתבו בהא דתענית אסתר מקדימין ולא מאחרין משום דלאו דפורענות הוא אלא זכר שמחה בנקמת אויבינו, וכן בפסוק בזכריה ח' נזכר רק על ד' צומות שיהפך לששון ולשמחה.

ומביא בהלכתא למשיחא, שהבנין שלמה סימן נו' כתב לגבי זמן בית שני דפשוט שהתענו תענית אסתר, דאין סברא לחלק בזה בין זמן שקודם החורבן לזמן שאחר החורבן.

אולם מביא בהלכתא למשיחא את דברי המגיד משנה ריק פרק ה' מתענית שמבואר מדבריו קצת דתענית אסתר, ג"כ בכלל תענית של פורענות מדכתב שכל התעניות כשחל בשבת מאחרו לאחר השבת משום שהם פורענות, חוץ מתענית אסתר משום שיום ראשון הוא פורים, וכן נראה קצת מבואר הגר"א סוף סימן תרפו' עכ"ד.

כג. הג"ר אברהם צבי ישראלזון שליט"א תירץ לי שאולי רצו לומר שכל יהודי באשר הוא יכול להציל את עם ישראל. לכן לא נקטו את שמותיהם אלא כל מי שהוא יהודי ויעשה כמרדכי ואסתר שנשענו בתפלותיהם להקב"ה יענו, וכמו שאנו מבקשים שמי שענה למרדכי ואסתר כן יעננו.

כד. עיין בחוט שני הלכות פורים עוד בהלכות אלו.

כה. בשלמי תודה פורים עמוד צט' דן האם קריאת המגילה בלילה הוא מדברי קבלה, ובעמוד קד' כתב נפק"מ אם בלילה זה מדברי סופרים או דברי קבלה, לענין מי שאין בידו לשמוע אלא קריאה אחת או בלילה או ביום, מתי עדיף לשמוע את המגילה, וכתב שמסברא היה נראה דכיון דקריאת היום חמירא והיא מדברי קבלה, וקריאת הלילה אינה אלא מדברי סופרים, צריך לקרוא לפניו ביום ולא בלילה. אלא דיש לומר שיקראו לפניו בלילה, ותלוי בדיון של החיי אדם כלל סח' מה שהביא תשובת הדרב"ז באחד שהיה בבית האסורים וקיבל רשות לצאת

ש. האם השליח ציבור בליל פורים שקורא את המגילה צריך ללבוש טלית כשאנינו הש"ץ בתפילה כי אם אחר שקורא רק המגילה, או מכיון שהוא לא הש"ץ בתפילה לא צריך ללבוש טלית במגילה.

ת. לא נהגו. כי

ש. מצינו אצל אנשים לגבי קריאת המגילה שיש ענין לשמוע ברוב עם כמה שהציבור יותר גדול. מה הדין בקריאת המגילה לנשים, האם יש ענין שיחפשו לשמוע ברוב עם ולא ישמעו ביחידות בביתם.

ת. אם יכולים.

ש. האם נשים שבאות לשמוע קריאת המגילה בבית כנסת בעזרת נשים באותו קומה עם הגברים ויש מחיצה ביניהם, האם הנשים מצטרפות לענין ברוב עם הדרת מלך, כי למעשה ציבור גדול שומע עתה המגילה, או שהמחיצה מפרידה ביניהם לענין זה, ויצטרך ללכת לבית כנסת אחר באופן ששם יש יותר גברים מהבית כנסת הראשון.

ת. אין שייכות.

ש. יש מחמירים שנער בר מצוה לא יכול להוציא אחרים בחיוב דאורייתא על סמך חזקה דרבה כגון לגבי זימון וכדומה. כיצד הדין לגבי חיוב מדברי קבלה כגון נער בר מצוה ביום הפורים עצמו, האם יכול להוציא אחרים ידי קריאת המגילה שחיובו מדברי קבלה.

ת. לא.

ש. מי שהוריד תפילין בפורים בשחרית לפני קריאת המגילה כיון שהלך לבית הכסא, האם צריך לחזור וללבוש התפילין כדי שיהא בקריאת המגילה עם תפילין, כי ויקר זה תפילין.

ת. אם יכול.

ש. מי שלבוש בתפילין בעת קריאת המגילה האם יש ענין שימשמש בתפילין כשאומרים ויקר המרמז על תפילין כמו שנוהגים למשמש בתפילין בעת קריאת שמע כשאומרים וקשרתם לאות על ידך וגו'.

ת. לא מצינו.

ליום אחד להתפלל עם הציבור במנין, האם יצא מיד באותו היום ויתפלל במנין ויקיים המצוות שאנינו יכול לקיים בבית האסורים, דמצוה הבא לידך אל תחמיצנה או ימתין ליום קדוש כמו יום הכפורים או פורים שיתפלל אז עם הציבור, וע"ש שיש בזה מחלוקת.

בסוף מביא השלמי תודה שבערוך השולחן סימן תרפז' ס"ג נסתפק בדבר ג"כ ומסיק דאף לפ"מ שכתבו הראשונים דקריאת היום הוא העיקר, דעיקר מצות קריאה ופרסומי ניסא היא ביום ולא בלילה, מ"מ אם אין לו להשיג אלא קריאה אחת ביום או בלילה, לא יעבור על המצוה ויקראנה בלילה שהיא קודמת ואין מעבירין על המצוות, וכן נראה לי עיקר. וכתב בשלמי תודה שלכאורה זה תלוי במחלוקת הראשונים לעיל שהביא, וע"ש. מצאתי בשלמי מועד עמוד ערה' לגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל שדן לגבי מקום שאפשר לארגן מנין עשרה לקריאת המגילה רק פעם אחת, עדיף לארגן את זה בלילה אף שעיקר התקנה של קריאת המגילה זה ביום, מכיון שמצוה שהגיע זמנה עושים אותה ולא דוחים אותה.

כו. בקובץ מבקשי תורה פורים ח"ג תשעג' עמוד יז' מביאים שקודם קריאת המגילה שאל מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל אם הבעל קורא לבוש בטלית ואמר לבחור שעומד לידו, ושאל הבחור את רבינו כאילו בשביל מה, וענה לו רבינו וכי האיך אפשר בלי.

ההתחלה ויצא ידי חובתו כשמע ביום הפורים, או שהחלק ששמע לאחר השקיעה נחשב כשמע במוצאי פורים ולא יצא ידי חובתו, כי הסוף לא נגרר להתחלה.

ת. לא שייך גרירה, ומ"מ יעשה כן כי בין השמשות ספק ויתכן שיוצא. כי

ש. שאלתי את הרב שליט"א האם אפשר לשמוע מגילת אסתר בלא ברכות התורה לפי מה שמביאים בשם החזו"א לפרש את דברי הגמ' שמבטלין ת"ת למקרא מגילה, שמכיון לשם מצות מגילה ולא לשם ת"ת נחשב לביטול תורה, ואי אפשר כשמכיון לשם מצוה לכוין לשם ת"ת, וא"כ אולי יוכלו לשמוע מגילה בלא ברכות התורה, והרב שליט"א כתב לי שלא. צ"ב מה הטעם בזה, וכי אפשר לעשות מצוה בלא ברכות התורה, וכי אדם שהולך לבית הכנסת ועדיין לא בירך בבוקר ברכות התורה, פטור ממצות צדקה וחסד כשפוגש עני בדרך ומבקש צדקה, כי לא בירך ברכות התורה, ואם אפשר לקיים מצוה בלא ברכות התורה, מדוע שלא ישמע מגילה בלא ברכות התורה.

ת. לכתחילה לא.

ש. מי שבירך ברכות התורה ובא להתפלל, ולפתע רואה שהציבור עומדים

ש. בעלינו לשבח אומרים "ולכבוד שמך יקר יתנו", וכן בשבת אומרים "שבח יקר וגדולה יתנו וכו'". ושם הפירוש ויקר הוא על הוקרה וכבוד, מדוע דרשו חז"ל בקריאת המגילה ויקר זו תפילין.

ת. רומז לתפילין שגם הוא כבוד.

ש. האם לפי דרשת חז"ל שמפרשים ויקר זו תפילין, אפשר לפרש גם בתפלה שמתפללים שיגיע זמן שכולם ישבחו את הקב"ה ע"י שיניחו תפילין ובזה רואים כי שם ד' נקרא עליך, ומתרבה כבוד שמים.

ת. נכון.

ש. מצינו אצל אנשים לגבי קריאת המגילה שיש ענין לשמוע ברוב עם כמה שהציבור יותר גדול. מה הדין בקריאת המגילה לנשים, האם יש ענין שיחפשו לשמוע ברוב עם ולא ישמעו ביחידות בביתם.

ת. אם יכולים.

ש. אדם שביום פורים אחה"צ נזכר שעדיין לא שמע מגילה היום כי היה אנוס וכדומה, והספיק לקרוא מעט לפני השקיעה וכל שאר המגילה שמע לאחר השקיעה, האם אפשר לומר שסוף המגילה נגרר אחרי

כז. בספר שלמי תודה פורים סימן י' עמוד קמג' בד"ה והנה כתב והיכא דמתחיל קריאתה קודם השקיעה ויודע בבירור שלא יגמור קריאתה עד אחרי צאת הכוכבים דהוי ודאי לילה, נראה דבכה"ג אינו צריך לקרותה כלל שהרי בודאי לא יצא בקריאה זו". ובהמשך דן לגבי בין השמשות האם יקרא בלא ברכה מספק.

הגאון ר' אברהם ישעיה אדלר שליט"א ר"מ בשיבת רבינו חיים עוזר ביאר לי הטעם בזה, כי כל דבר הוא ענין בפני עצמו ולכן אין קשר בין הדברים כדי שנאמר שיגרר הסוף אחרי התחלה. ורק בסעודה שלישית שכבר התחייב בכזית הראשון שלפני השקיעה בברכת המזון, יכול להמשיך לאכול ומזכיר רצה מכח החיוב שהיה לו לפני השקיעה.

הג"ר אברהם צבי ישראלזון שליט"א אמר לי בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שסעודה שלישית שאוכלים עיקר הסעודה בלילה הוא מדין תוספת שבת.

לקרוא מגילה ואח"כ לא יהא לו מגילה בציבור, מה עדיף שיעשה. האם עדיף שיתפלל לעצמו שחרית ביחידות ויקרא לעצמו המגילה אח"כ לבד, כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ויקדים תפלת שחרית ולא ישמע מגילה בציבור, או מגילה בציבור דוחה מעלת תדיר של תפלה, ולכן ישמע המגילה בציבור ואח"כ יתפלל ביחידות.

ת. אם לא יעבור הזמן יקרא מגילה בציבור.

ת. יודרו מיד ויברך. כח ש. מי שברך ברכות התורה ובא להתפלל, ולפתע רואה שהציבור עומדים לקרוא מגילה ואח"כ לא יהא לו מגילה בציבור, מה עדיף שיעשה. האם עדיף שיתפלל לעצמו שחרית ביחידות ויקרא לעצמו המגילה אח"כ לבד, כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ויקדים תפלת שחרית ולא ישמע מגילה בציבור, או מגילה בציבור דוחה מעלת תדיר של תפלה, ולכן ישמע המגילה בציבור ואח"כ יתפלל ביחידות.

ת. אם לא יעבור הזמן יקרא מגילה בציבור.

ת. אם לא יעבור הזמן יקרא מגילה בציבור.

ש. חכם אחד שליט"א רצה להוכיח שמגילה בציבור עדיף מדין תדיר של תפילת

ש. הגמ' במגילה אומרת שמבטלין ת"ת למקרא מגילה, ומביאים בשם החזו"א שהטעם שנחשב שמבטלין, כי כשמכוין בקריאת המגילה לשם מצוה, זה לא עולה לו לשם תלמוד תורה. לפי"ז יש לעיין במי שהגיע לבית כנסת ברוב עם הדרת מלך ועדיין לא בירך ברכות התורה, ורוצה עתה לשמוע מגילה בציבור, האם יוכל לשמוע קריאת המגילה בלא ברכות התורה, שעד כמה שעתה מכוין לשם מצוה ולא לשם ת"ת א"כ שיוכל לשמוע גם בלא ברכות התורה.

ת. לא.

ש. מי שלא בירך בפורים בבוקר ברכות

כח. בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' - פורים עמוד 217 הביאו בשם אדמו"ר מאונגוואר זצוק"ל שאמר, מי שבא לבית הכנסת קודם ברכות התורה, ומתחילים לקרוא כעת את המגילה, ואין לו מנין אח"כ לקריאת המגילה, יכול להקל בדיעבד כשאין לו ברירה לשמוע קריאת המגילה לפני שברך ברכות התורה. מי שנתאחר והגיע לבית הכנסת ביום הפורים כשמתחילים לקרוא המגילה, והוא עדיין לא בירך ברכות התורה ואין לו מנין אחר, דעת הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל (הליכות שלמה פורים עמוד שלג' אות ח') שישמענה בלא ברכות התורה לפניו, כדי שלא יפסיד קריאתה בציבור, דבשעת הדחק מותר בתלמוד תורה אף קודם ברכה, לפי שאין זה כדין ברכות הנהנין, ועוד, דבכה"ג יש גם לסמוך דלא חשיבא קריאת המגילה כתלמוד תורה גמור ואינה חייבת בברכות התורה. וצינו להגהות חכמת שלמה סימן תרפז' דמגילה חשיבא קיום מצוה ולא ת"ת, ומבואר במשנה ברורה בסימן מז' ס"ק ז' דשרי לקיים מצוה קודם ברכות התורה.

בחשו"ק חמד מגילה עמוד מז' דן בענין מי שיוצא בברכות התורה ע"י אהבה רבה ושמע מגילה אחרי שמו"ע האם יצא ידי ברכות התורה כי מגילה זה רק מצוה.

כמה פסוקים, וכך קריאת המגילה לא יחשב לו כהפסק הגם שזה מצוה, ויצא הן בברכות התורה ע"י הפסוקים שיאמר אחר המגילה, ויצא גם במגילה שנתכוין לשם מצוה.

ת. לכאור' הפסק.

ש. ילד בגיל חינוך האם חייב במגילה מעיקר הדין כמו אנשים ונשים, או רק מדין חינוך, ונפק"מ באופן שהוא חולה מעט וקשה לו, האם די שישמע פעם אחת או ילך בשניהם כי חייב בשניהם.

ת. מדין חינוך.

ש. קטן בגיל חינוך שיכול לשמוע פעם אחת בלבד, האם עדיף שישמע בלילה או ביום.

ת. בלילה.

ש. רבינו שליט"א נוהג לשמוע שוב מגילת אסתר מספק גם ביום השני של פורים, ושמעתי שנוהגים לברך את הברכות לפני המגילה, שדואגים להביא בר חיובא שיוכל לברך את ברכות המגילה. נשאלתי האם רבינו שליט"א עונה אמן על הברכה שהחיינו מספק.

ת. כן.

ש. הנפק"מ לבן י"ד שנוסע בליל ט"ו לירושלים על דעת להישאר שם כל היום, האם בלילה ששומע מגילה בירושלים בליל ט"ו לענות אמן כששומע ברכת שהחיינו.

ת. כנ"ל.

ש. רבינו שליט"א בשיח השדה ח"ג, בחידושים על מסכת ברכות ס' ע"א עמוד כו', מביא שבברכה שהחיינו לא אומרים ספק

שחרית, שהנה אמרו במגילה ג' ע"א שכהנים מבטלין עבודתם לשמוע מקרא מגילה. והקשו שם התוס' "אמאי מבטלין והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה, ויש לומר דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה, משום הכי קרי ביטול. ואם תאמר ויעשו עבודתן מיד ואח"כ יקראו המגילה לבדם, ויש לומר דטוב לקרות עם הציבור משום דהוי טפי פרסומי ניסא". מבואר בתוס' שבשביל פירסומי ניסא אפשר לדחות עבודת בית המקדש שהיו רגילים בזה באופן שאח"כ לא יהא להם פירסומי נימא, כך בנידון דידן, עדיף שישמע מגילה בציבור בתחילה ואח"כ יתפלל ביחידות, ולא נאמר תדיר ושאינו תדיר.

ת. נכון. כט

ש. אומרים בשם החזו"א שמקרא מגילה זה מצוה ולא תלמוד תורה, ולכן אמרו חז"ל שמקרא מגילה נחשב למבטלין ת"ת. לפי"ז יש לעיין במי שבירך ברכות התורה ועדיין לא אמר את הפסוקים הסמוכים לברכות התורה, שלא אמר יברך ולא משנת אלו דברים שאין להם שיעור, אלא מיד בסמיכות לברכות התורה התחיל לשמוע מקרא מגילה, האם יצא ידי ברכות התורה כיון שלא הסמיך דברי תורה לברכות התורה, ואת המגילה לא יכול להחשיב כת"ת, שהרי נתכוין לשם מצוה ולא לשם ת"ת, ואם נאמר שיצא ידי ת"ת, איך יוצא ידי מגילה שצריך לכוין לשם מצוה ולא לשם ת"ת.

ת. יזדרז לומר וישב יצחק בגרר.

ש. האם יעזור שמיד אחרי המגילה ילמד

ש. אבי מורי שליט"א ביקש לשאול כמה שאלות.

א. מעשה שאירע בפורים שחזן שעשה פורים בי"ד, ניגש בטעות בט"ו בירושלים להיות שליח ציבור, והתברר שאינו יכול לומר על הנסים, כי אצלו עתה לא פורים, האם יאמר על הנסים בגלל שכל הציבור כן פורים ומוציאים, או שלא יאמר.

ת. יכול, כי בשני הימים היו נסים.^ל

ב. לאחר המגילה התברר שהחסיר ודאי חיבה מהמגילה מה יעשו, ומה הדין כשחלק מהציבור הלך ולא יודעים.

ת. מי שנמצא יחזור ויקרא החצי ומי שיכול יודיע לאחרים.

ג. בעל קורא מוציא את הציבור בברכת שהחיינו לפני קריאת המגילה, כיצד הדין באדם שהוציא ספר בערב פורים ורוצה לצאת בברכת שהחיינו על המגילה, האם צריך לבקש מהבעל קורא שיכוין בשהחיינו להוציא גם על הספר שהוציא אותו אדם, או די בכוונה של בעל הספר לבד שהוא יכוין לצאת בשניהם בלא לבקש מהבעל קורא.

ת. יבקש. לא

ברכות להקל, שבעירובין מ' ע"ב מבואר דעל כל שמחה קלה יש רשות לברך שהחיינו ולא נחלקו אלא אם חובה, ולפי"ז כשיש ספק יברך כי יש רשות לברך, ורבינו שליט"א מביא שכ"כ בא"ר סימן כב' דבשהחיינו אומרים ספק ברכות להחמיר.

לפי"ז נשאלתי לגבי פורים ביום השני שזה ספק מדוע שלא יוכל לברך שהחיינו מספק, הרי ספק שהחיינו להחמיר.

ת. נכון.

ש. האם על סמך דברים אלו נוהג רבינו שליט"א לענות אמן על שהחיינו בפורים מספק.

ת. כן.

ש. עוד נשאלתי לדינא, האם דברי רבינו שליט"א שספק ברכת שהחיינו להחמיר שיוכל לברך שוב, זה גם במקרה שהוא ספק אם בכלל שמח בדבר שיש בו שמחה ומחייב שהחיינו, או שזה רק בפרי חדש שצריך לברך עליו שהחיינו ולא זוכר אם אכל כזה פרי חדש לפני זמן מסוים, אז כשאוכל שוב יוכל לברך שהחיינו מספק.

ת. יכול.

ל. במ"ב דרשו סימן תרצג' במלואים עמוד 131 הערה 11 הביאו בתוך הדברים לגבי בן עיר שהגיע לדרך בט"ו ומתפלל עם הציבור (באופן שאין לו דין בן כרך) שכתב במקראי קודש פורים סימן לז', שכיון שגם כשנמצא בעיר וטעה ואמר על הנסים בט"ו אינו חוזר, משום שיש קצת שייכות להזכרה זו בימים אלו, לכן כשנמצא בציבור שכולם אומרים על הנסים, יתכן שיכול לומר עמהם, והאומרו לא הפסיד, מאידך דעת הגר"ש אלישיב שלכתחילה לא יאמר עמהם על הנסים.

יש נידון דומה בשערי תשובה סימן תצו' ס"ק ד' לגבי יו"ט שני שבן חוץ לארץ נמצא בארץ ישראל שאצלם זה כבר חול והוא כבר התפלל תפלת יו"ט וביקשו ממנו לפרוס להם על שמע.

לא. בחוברת לקט הלכות המצוות בברכות עמוד רכט' ראיתי ששואל הג"ר יהודה אריה דינר שליט"א לגבי מי שמברך שהחיינו על מצוה האם יכול לכוין בזה גם על פרי חדש או לא, והשיב שאם הוא ודאי מחויב בברכת שהחיינו על המצוה כגון בליל ראש השנה הראשון אין לברך על היו"ט ולצרף עמו עוד דברים כיון שהם שני סוגי הנאות א' הנאת הגוף וא' הנאת הנשמה. אבל באופן שברכת שהחיינו מסופקת מחמת איזה ענין, ודאי שאפשר לברך על פרי או בגד ופוסט את החיוב.

ד. אדם אכל בפורים הרבה מזונות, וכשהגיע לסעודת פורים לא יכל כבר לאכול, ואכל מעט פת פחות משיעור, אבל היה שבע מכל מה שאכל היום, ולא אכל בשר כי אם מעט פת, האם יברך ברכת המזון כי שבע ומדאורייתא ויש "ושבעת", ויאמר על הנסים, או לא יברך כלל.

ת. יברך ויאמר על הנסים.

ש. האם בסעודת פורים שעושים ביום יש

ענין להדליק נרות, כי מלשון המשנה ברורה

ש. משפחה שעוזבת את הבית לפני בסימן תרצה ס"ק ג' מבואר שבילילה כשחוזר

ת. אין חייבין אבל ראוי. לב

ובהערה ציין לשו"ת כתב סופר סימן כג' ובסימן כו', ומנחת שלמה ח"א סימן כ'.

אולם הביא שיש חולקים שסוברים שכיון שנוסח הברכה אחד הוא, יכול לכתחילה לברך שהחיינו אחת על שניהם.

ובהערה ציין שזהו דעת הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א. והוסיפו שם בהערה להביא קצת ראיה מהרעק"א בשו"ע או"ח סימן ס' שאפשר לברך ברכה אחת על עירובי חצרות ועירובי תחומין ותבשילין אע"פ שענינים שונים הם לגמרי, מ"מ יש נוסח אחד לשניהם. וכתבו דשם יש לחלק דאולי ברכת שהחיינו התלויה בשמחה על מצוה שונה משמחה על פירות ומלבוש וכדומה.

זה נידון בפרק תשיעי בברכות לפטור אחד את חבריו בהגומל כשכל אחד חייב להודות מצד אחר הגם ששניהם אותו נוסח.

וזה נפק"מ לשאלה כאן בפורים האם אפשר בברכת שהחיינו אפשר לכוין על ספר חדש.

והנה בדעת נוטה הלכות תפילין עמוד סד' הערה 187 מביאים שרבינו שליט"א בנחל איתן סימן טו' ס"ב ס"ק יא' מסתפק במי שבא לערב עירובי תבשילין ומברך על מצות עירוב, האם חבירו יכול לצאת ידי חובה בברכה זו על עירובי תחומין, או עירובי חצרות, ועיין בשלמי תודה פורים סימן כב' ס"ק ד' מה שכתב בזה. בקידוש בליל ראש השנה מברכים שהחיינו. כיצד ביום הראשון כשהיה לפניו גם פירות חדשים שצריך לברך שהחיינו האם יכול לכוין בשהחיינו של הקידוש שלא לפטור את השחיינו של הפירות עיין הליכות שלמה ראש השנה עמוד יא'. הערה 64

ועיין בחוט שני ראש השנה עמוד מח' אות ד' שכתב שאם היה בליל ראש השנה הרימון מונח על השולחן בשעת הקידוש ולא כתב האם מועיל לכוין להדיא שלא לפטור.

בליל ראש השנה עדיף שבני הבית יכוונו בשהחיינו על היו"ט ולא על הפרי החדש ואח"כ יברכו על הפרי בנפרד (אשרי האיש ח"א עמוד רסא'). ונראה משום שברכת שהחיינו על הפרי ושהחיינו על היו"ט הם שני דברים נפרדים.

צ"ע האם שהחיינו על המגילה ועל הוצאת ספר זה שני דברים נפרדים כמו שהחיינו על היו"ט ועל פרי חדש.

לב. כתב המ"ב בסימן תרצה ס"ק ג' "כתבו האחרונים דנכון ללבוש בגדי שבת ג"כ מבערב, וימצא אח"כ בביתו נרות דולקות ולשוחן ערוך ומטה מוצעת". משמע שיש ענין להדליק נרות. אולם ראיתי במ"ב דרשו שהביאו

- מבית הכנסת ימצא נרות דולקות, ולא הזכיר בסעודת יום.
- ת. לא מצינו. לג.
- ש. מה הטעם שנוהגים להדליק נרות בסעודת פורים ביום.
- ת. כבוד היום.
- ש. האם בסעודת ליל פורים למי שאוכל ובפרט כשחל במוצאי שבת עם מלוה מלכה ידליק נרות.
- ת. ככל מוצאי שבת.
- ש. האם בכל סעודת מצוה כגון בר מצוה, שבע ברכות וכדומה צריך להדליק נרות בשולחן.
- ת. כמדומה שלא נהגו.
- ש. ישיבות שרוצים לעשות תזמורת וריקודים בליל פורים, האם יכולים לעשות בבית מדרש או מכיון שיש חשש שמא יהיו שיכורים עדיף שיעשו כן בחדר אוכל.
- ת. יותר טוב.
- ש. האם יכולים לערוך תזמורת גם בשעה מאוחרת שזה מפריע לשכנים שגרים ליד הישיבה לישון.
- ת. ע"פ דין אין יכולים למחות.
- ש. שכנים שגרים ליד הישיבה סובלים מהרעש של התזמורת בליל פורים, ולא רוצים ללכת לצעוק לבד על הבחורים, או באופן שהעירו לבחורים, וזה לא עוזר וממשיכים בתזמורת, האם מותר להתלונן למשטרה וכדומה שיבואו לתת קנס לבעלי התזמורת או שאסור.
- ת. אסור.
- ש. האם צריך לחשוש שמא יהא כאן חלול השם שהמשטרה תראה איך עושים רעש בכזה שעה מאוחרת כמו בליל פורים או שמחת בית השואבה.
- ת. חלילה לקרוא להם.
- פורים במוצאי שבת.
- ש. דעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שבסעודת שבע ברכות בסעודה שלישית, יכולים החתן והכלה לשתות את היין לאחר ברכת המזון והשבע ברכות הגם שזה לפני הבדלה. לפי"ז נשאלתי כיצד ינהגו כשחל פורים במוצאי שבת כמו השנה, ובירכו ברכת המזון ושבע ברכות של סעודה שלישית בצאת השבת, האם יהא מותר לחתן והכלה

שבתורת המועדים על שונה הלכות הביא בשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שבזמנינו שיש בבתים אור חשמל אין צריך להדליק נרות בליל פורים.

בשערי ימי הפורים עמוד עב' אות ח' כתב ג"כ שהובא בפוסקים שיש להדליק נרות בסעודה לשם שמחה. ואין הכוונה שצריך להדליק נרות שמן או שעוה דוקא, אלא הכוונה היא שהיות וסעודה זו נאכלת ביום, ומן הסתם הבית מואר באור היום, ואין צורך להדליק האור לתאורה, מ"מ יש להדליק נרות כדי להגדיל השמחה, אבל ודאי יוצאים בזה אף בהדלקת נורות החשמל הרגילות. וכן בליל פורים אין הכוונה שידליקו דוקא נרות שעוה או שמן אלא שירבה האור, כדי שיהיה אורה חגיגית בבית, ולצורך זה אפשר להשתמש במנורות חשמל וכדומה ובלבד שלא יקמץ באור.

לג. במ"ב דרשו סימן תרצה' הערה 5 הביאו שבסעודת פורים שעושים ביום, כתב השערי תשובה שמדליקים נרות בסעודה משום שמחה. ומנהג הגר"מ פיינשטיין היה להדליק בסעודת פורים לכל הפחות שני נרות בפמוטות של שבת ויו"ט. והערוך השולחן כתב שמצוה להרבות בנרות לפנות ערב כמו שכתוב ליהודים היתה אורה.

אומרים על הנסים למי שהמשיך סעודה שלישית עד מוצאי שבת. כי על הנסים בחנוכה ופורים זה רשות. האם מזה אפשר להוכיח שמותר להמשיך לאכול גם אחרי השקיעה כל שהתחיל בהיתר, כי אם גמר סעודתו לפני השקיעה ורק מברך במוצאי שבת, מהיכי תיתי שיצטרך לומר על הנסים, בהכרח שמדובר שאוכל עוד לחם גם במוצאי שבת ועכ"ז לא אומר על הנסים, אולי אפשר להוכיח שאפשר להמשיך לאכול הגם שזה לפני קריאת המגילה.

ת. ראוי למהר ולגמור. לה.

ש. אולי אפשר לדחות שאין ראייה מדברי המשנה ברורה, כי המשנה ברורה מדבר במי שבכל אופן המשיך לאכול בדיעבד, שהוא לא צריך לומר על הנסים בליל פורים שחל במוצאי שבת, אבל אולי לכתחילה ודאי מודה המשנה ברורה שאין ראוי לאכול סעודה שלישית ולהמשיך זאת לאחר השקיעה, כי נחשב לאוכל לפני המגילה.

ת. כנ"ל.

ש. בהרבה בתי כנסיות מאחרים תפלת מעריב במוצאי שבת שחל בו פורים כדי שיוכלו להביא מגילה וכדומה, האם מותר

לשתות את היין הגם שזה לפני קריאת המגילה, או שראוי שיחמירו ולא ישתו זאת עד לאחר הבדלה לאחר קריאת המגילה.

ת. מותר.

ש. חכם אחד שליט"א רצה לטעון לי, שאולי ישתו החתן והכלה רק רוב רביעית שלא מחייב ברכה אחרונה, וממילא יחשב כטעימה בעלמא וזה לא משכר, וכך יוכלו לשתות מיד לאחר ברכת המזון הגם שזה לפני קריאת המגילה.

ת. צריך כולה לכתחילה.

ש. מאד מחמירים בהלכה שלא לאכול לפני קריאת המגילה הן בלילה והן ביום. לפי"ז יש לעיין כיצד הדין בחל פורים במוצאי שבת ואדם התחיל לאכול סעודה שלישית לפני השקיעה ורוצה לאכול גם אחרי השקיעה, כי מתפללים מעריב במוצאי שבת ליל פורים בשעה מאוחרת, האם צריך להפסיק אכילתו בשקיעה, כדי שלא יחשב שאוכל לפני המגילה או שרשאי לאכול גם אחרי השקיעה.

ת. יזדרז. לד.

ש. במשנה ברורה בסימן קפח' מובא שאם חל חנוכה ופורים במוצאי שבת לא

לד. הגאון ר' יוסף רפפורט שליט"א הביא מנהגי החתם סופר שנהג בעצמו לגבי פורים שחל במוצאי שבת, שבכדי שיוכל לאכול בליל פורים, ע"כ התפלל בשבת מנחה גדולה ואכל מוקדם סעודה שלישית, כדי שיוכל לאכול בלילה יותר טוב, כעין ערב יו"ט שחל שבת שצריך להזדרז לאכול הסעודה על מנת שיוכל לאכול סעודת יו"ט בלילה טוב.

לה. פורים שחל במוצאי שבת, כתב הרה"ג ר' צבי כהן שליט"א בספרו פורים וחודש אדר במהדורה החדשה פרק כ' עמוד רלא' שיש לסיים את סעודת השבת לפני המגילה, כי כיון שהגיע לילה נתחייב בקריאת המגילה, ואסור לאכול לפניה. ואם הוצרך להמשיך בסעודתו, יש להימנע מלאכול כזית פת בלילה, כי אם יאכל יתחייב גם באמירת על הנסים בברכת המזון משום שסיום הסעודה היה בפורים.

ולמעשה המשנה ברורה בסוף סימן קפח' הכריע בכה"ג שלא יאמר על הנסים כיון שעל הנסים זה רק רשות.

לעשות הבדלה בבית לפני מעריב וקריאת המגילה.

ת. מותר לכאור

ש. במ"ב בהלכות פורים מובא שאם חל פורים במוצאי שבת, צריך שיבדיל לאחר קריאת המגילה כדי לאחר כמה שיותר את צאת השבת. לכאורה צ"ב מה שייך לאחר את צאת השבת, הרי כבר הזכיר בהבדלה בשמו"ע במעריב, ועוד טלטל את המגילה לבית כנסת, ואולי גם בדרך על הנר לנוהגים לברך לפני המגילה, א"כ מה שייך לומר שמאחר יציאת השבת ועוד.

ת. זה עדיין המשך קצת. לי

ש. מצינו בהלכות פורים שחל במוצאי שבת, שצריך לעשות הבדלה לאחר קריאת המגילה כדי לאחר יציאת השבת כמה שיותר. יש לעיין כיצד הדין באשה, האם גם היא ראוי שתשמע הבדלה רק לאחר קריאת המגילה כאיש, ואם יש לה אפשרות לשמוע הבדלה אח"כ שתשמע אח"כ, או שאין צורך להאשה להחמיר לשמוע הבדלה לאחר קריאת המגילה גם כשיש לה אפשרות לשמוע הבדלה לאחר המגילה.

ת. אשה כאיש בזה.

ש. נשים שהולכות לשמוע מגילת אסתר רק אחרי שהבעלים חוזרים מבית הכנסת לשמור על הילדים שבבית, האם יכולה לעשות בינתיים הבדלה לבד ולא תצטרך להמתין עד שבעלה יחזור ותשמע המגילה, או עדיף שתשתה רק מים בלא הבדלה.

ת. תפוס לשון אחרון.

ש. בהרבה בתי כנסיות מאחרים תפלת מעריב במוצאי שבת שחל בו פורים כדי שיוכלו להביא מגילה וכדומה, האם מותר לעשות הבדלה בבית לפני מעריב וקריאת המגילה.

ת. מותר לכאור

ש. כשחל ליל פורים במוצאי שבת, האם מותר בשבת לתכנן עם חבירו היכן יתפללו וילמדו בליל פורים כמחשבת מצוה.

ת. אולי.

ש. חל פורים במוצאי שבת האם מותר לקפל את הטלית שלבש בשבת, וכיצד הדין בלא הספיק לקפל טלית במוצאי שבת שזה ליל פורים, האם מותר לקפל הטלית בפורים עצמו.

ת. כן.

לימוד התורה בפורים.

ש. האם יש ענין של לימוד תורה בליל פורים יותר מביום פורים עצמו.

ת. אם יש זמן יותר.

ש. תורם שרוצה לזכות בלימוד התורה של יום הפורים, האם בן י"ד אדר שלומד במוצאי פורים נחשב שלומד בפורים, כי למעשה זה פורים לבני ט"ו אדר, או שלכל אחד פורים זה רק במקומו, ובליל ט"ו, זה פורים אצל בני ט"ו בלבד ולא לבני י"ד אדר.

ת. לא שייך פרזים למוקפין.

ש. מצוי בליל פורים שמחזיקים כולל של

לו. כתב הרמ"א סימן תרצג' סעיף א', "וקורין המגילה ואח"כ מבדילין". וכתב המ"ב ס"ק ג' "דכל מה שיש לאחר את ההבדלה ביציאת היום מאחרין לה.

הרחב פיך ואמלאהו, ההוא בדברי תורה כתיב". ומבאר המהרש"א בחידושי אגדות את הפסוק אנכי ד' המעלך מארץ מצרים "שאל תחשוב שלא אוכל למלא על שאלתך, הרי אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים אשר ראית שם היכולת בידי למלא כל שאלתך בדברי תורה". מבואר במהרש"א שבזמן שיצאו ממצרים ביקשו על תורה עד שקבלו תורה בהר סיני. לפי"ז יש מקום לומר, שגם בזמן אחשוורוש לגודל הגזירת שמד עליהם, עמדו לבקש תורה וקרבת הקב"ה, עד שבשעה שזכו לנס, קיבלו תורה ברצון מאהבת הנס יותר ממעמד הר סיני, לכן עד כמה שהשפעה של הימים חוזר בכל שנה, אם מבקשים על תורה, אפשר לזכות שהקב"ה ימלא משאלות האדם, כי דברי חז"ל בברכות נאמרו בכל יום, וכ"ש בפורים שאז קיבלו תורה ברצון.

ת. אולי.

ש. אדם שלמד בליל פורים כמה שעות, וביום הפורים הולך אחרי התפילה לישון איזה שעה, האם יצא בשינה הזו חיוב של עד דלא ידע, כי למעשה ישן ביום, או עד כמה שהשינה לא באה אחרי שתיית יין יותר מלימודו, עדיין לא קיים עד דלא ידע ויצטרך לשתות יין ואז ללכת לישון. כי במשנה ברורה מבואר בסימן תרצה' "שישתה יותר מלימודו ויישן", הרי שצריך שהשינה תגיע

אברכים שילמדו כמה שעות תורה, ובגמר הלימוד מקבלים סכום כסף על השעות לימוד. האם בשעה שלומדים בכולל הזה פטורים מליתן צדקה לעניים שבאים לגבות צדקה, כי עד כמה שמקבלים כסף על השעות לימוד האלו, הרי הם כפועל שכיר עבור התורם, ובכה"ג נחשב לעוסקים במצוה שפטורים מצדקה, או כיון שלמעשה עוסקים בתורה, ובלימוד התורה אין פטור של עוסק במצוה, א"כ יוכלו לתת צדקה לעניים, הגם שמקבלים כסף על השעות האלו שהם בכולל בליל פורים.

ת. אין פטורים.

ש. בשו"ע בסימן תרצד' מובא בהלכה הדין שכל הפושט יד נותנים לו ע"פ מה שמבואר כן בירושלמי מגילה פ"א ה"ד, וזה נאמר לגבי מתנות לאביונים שלא צריך לבדוק כ"כ עד כמה הוא עני. אולם בעלי המוסר בעולם הישיבות רגילים לומר לבחורים, שראוי לנצל את היום הגדול של פורים לבקשה על רוחניות, כי הפושט יד נותנים לו בפורים זה גם על רוחניות. האם יש לזה מקור שגם ברוחניות זוכים בפורים לקבל מהקב"ה מה שמבקשים.

ת. גוזמא בעלמא לבדיחותא. לו

ש. האם אפשר לומר בס"ד מקור אחר לבקשה על רוחניות בפורים, שהנה חז"ל בברכות נ' ע"א אומרים "בשאלה נמי הכתיב

לז. הגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל היה אומר על ימי הפורים, שאפשר להמשיל עליהם את המשל על מלך שנשתטה והשליך מעליו כל הבגדים הירקים והתחיל לשחק עם תינוקות בחול. יום הפורים הוא יום גדול ונשגב שהפקחים יושבים ולומדים בו, כי אפשר לזכות בימים האלו למעלות גדולות. והספרים הקדושים אומרים כל הפושט יד נותנים לו זה מכוון על מי שמתפלל על הצלחה בלימוד ועל כל שאר הדברים שהם לטובת האדם, שאז ההנהגה מהקב"ה שנותן לו את בקשתו.

(גליון דובב שפתיים מתורתו של רבינו גליון 84).

בשייכות ליינ, לכן האם זה לעיכובא או גם מי שישן ביום כי היה עיף יצא.

ת. ישתה קצת קודם. לח

ש. ידוע שיום הפורים הוא גדול בתפלה.

האם כל אחד ביום הפורים במקומו, רק אז זהו יום גדול עבורו לתפלה, כגון בן יד' רק ביד' אדר, ובן ט"ו רק בט"ו אדר, או ששני הימים מסוגלים לתפלה לכולם, כי סוף סוף אצל חלק מ ישראל זה פורים.

ת. כל אחד ביומו יותר.

ש. אם היום המסוגל לתפלה, זה כל אחד

לפי מקומו מתי שנוהג את פורים, כיצד באופן שנוסע למקום השני בלא להתחייב את דיני הפורים, וכגון שמגיע בבוקר לאחר התפלה, האם בכה"ג זוכה להשיג ולהשתתף עם אנשי המקום ביום המסוגל לנצל זאת לתפלה, או עד כמה שאינו נוהג למעשה פורים, הגם שנמצא במקום שעושים עתה פורים, אצלו זה לא יהא יום המסוגל.

ת. קצת.

ש. כשחל ט"ו אדר בשבת ונוהגים פורים

המשולש, מתי זה היום המסוגל לתפלה

ולבקשות, האם בשבת שזה ט"ו באדר או ביום ראשון טז' באדר שאז עושים סעודת פורים ושאר הדינים.

ת. שלשתן.

מתנות לאביונים.

ש. מי שבפורים ביום לא יכול לשמוע מגילה וממילא לא מברך שהחיינו על המגילה, מה דינו כשבא לעשות משלוח מנות ומתנות לאביונים, האם יכול לברך שהחיינו על מצוות אלו, או צריך לחזור לברך שהחיינו דרך פרי חדש או לשמוע מאחר שיציאו בברכה זו.

ת. לא תקנו וישתדל ע"י דבר אחר.

ש. אדם שהולך בפורים ביום להתפלל שחרית ולשמוע מגילה, ובדרכו להתפלל ניגש אליו אביון מהודר, האם יכול ליתן לו עתה מתנות לאביונים, או מכיון שנוהגים שהברכת שהחיינו לפני המגילה זה כולל כל מצוות היום, אין ראוי שיתן מתנות לאביונים ומשלוח מנות רק לאחר שהחיינו שברך על המגילה וכל שאר המצוות.

ת. יכול ליתן, ואח"כ יתן עוד. לט

לח. במקראי קודש פורים עמוד רפד' מביא את דברי השו"ע סימן תרצה' סעיף ב' חייב איניש לבסומי בפוריא עד דל אידע וכו' וברמ"א הוסיף ויש אומרים דאין צריך להשתכר כ"כ אלא שישתה יותר מלימודו ויש ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי ג"כ.

ויש שטועים ומפרשים בדברי הרמ"א שאומר כאן שני דברים, א' שאין צריך להשתכר כ"כ אלא ישתה יותר מלימודו, ב' שהחובה של עד דלא ידע יקיים בשינה, אף אם השינה היא לפני השתייה, אבל זה טעות, והפירוש בדברי הרמ"א הוא, שירדם מתוך השתייה, וכן הוא לשונו הזהב של הרמב"ם פ"ב מהלכות מגילה הלכה טו' ושוטה יין עד שיתשכר וירדם בשכרותו.

במ"ב דרשו הערה 9 הביאו שכן דעת הגרי"י קניבסקי. והביאו שבענין זמן השינה צידד רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שכיון שאף השינה היא בכלל קיום הדין עד דלא ידע, לכן היא צריכה להיות ביום ולא בלילה, שהרי עבר כבר זמן המצוה.

לט. קונטרס תשובות והנהגות לגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א על פורים עמוד קסד' כתב "ראיתי מי שפירש שיש לדקדק שלא לשלוח מנות קודם קריאת המגילה, דכיון שיוציאין בשהחיינו דקריאת המגילה גם על משלוח

קריאת המגילה בבוקר כל עוד לא נתן משלוח מנות ולא מתנות לאביונים, כי הברכה שהחיינו שבירך על המגילה הולך על משלוח מנות ומתנות לאביונים.

ת. לא נהגו להקפיד.

ש. בחור בישיבה גדולה שנכנס לחובות כספיים עקב הוצאות לאכול שרגיל לקנות לעצמו בין הסדרים וכדומה, ולא רוצה לבקש סתם כספים מהוריו, כדי לא להוסיף להם הוצאות, ודי במה שמשלמים שכר לימוד וכדומה, האם אפשר ליתן לו מתנות לאביונים בפורים.

ת. יכולים.^מ

ש. ביסוד משלוח מנות ומתנות לאביונים מצינו חילוק, שמשלוח מנות צריך ליתן לאיש אחד ואילו מתנות לאביונים צריך ליתן לשני אביונים. מדוע לא תיקנו בשני הדברים אותו הדבר, או בשניהם שיצטרפו לתת לשני אביונים, או בשניהם יתנו לאדם אחד, א"כ ביסוד החיוב שלמדו מהפסוק, מדוע ביסוד

ש. נשים שהולכות לשמוע מגילה לנשים בשעה 10 בבוקר, ולפני כן באו והביאו להן בבית משלוח מנות ורוצות להחזיר, האם יכולות להחזיר משלוח מנות, או מכיון שעדיין לא שמעו מגילת אסתר ולא שמעו ברכת שהחיינו על המגילה ועל מצוות היום, אין כדאי שתתן משלוח מנות עד לאחר שתצא בברכה שהחיינו.

ת. יכולות.

ש. האם מכיון שברכת שהחיינו בפורים ביום זה גם על שאר המצוות, כגון משלוח מנות ומתנות לאביונים, יצטרך לכתחילה להסמיך מיד אחרי המגילה לפחות לשלוח מנות אחד ומתנות לאביונים, כדי שהברכה תחול על זה, או מכיון שכבר חל על המגילה, אין עניין להזדרז לשלוח מנות ומתנות לאביונים.

ת. אין מוכרח אבל ראוי מצד זריזין מקדימין.

ש. האם לכתחילה יהא אסור לדבר אחר

מנות, ראוי להקדים הברכה למצוה, ולע"ד כיון שממשיך בהמצוה אחרי קריאת המגילה, מועיל שהחיינו שאומר אח"כ גם על המצוה שקיים קודם כל זמן שעודו עסוק בה".

לכאורה דבריו צריכים ביאור, מה שהברכה אח"כ יכולה להועיל גם על מה שעשה כבר לפני כן, זה ר' בדיעבד במי שלא בירך מקודם, כמו במי שהתחיל לאטכול בלא ברכה, כעת שממשיך לאכול, יכול בברכה זו לתקן את מה שאכל בתחילה בלא ברכה, אבל כשבא לכתחילה לשאול מה לעשות וצריך ברכה, בודאי נאמר לו שימתין עם המשלוח מנות עד אחרי ברכת שהחיינו על המגילה שזה כולל גם את המשלוח מנות, ולא נאמר לו שיכול ליתן לפני הברכה כיון שהברכה שיעשה אח"כ יועיל לו גם על המשלוח מנות שכבר נתן.

בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' - פורים עמוד 200 הביאו מעשה רב ממרן הגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל שהקפיד לומר לשליח שילך בשליחותו בבוקר מיד אחר התפילה, אך שיקפיד שיהא זה אחרי שרבינו זצוק"ל כבר ישמע וייצא בברכת שהחיינו קודם קריאת המגילה, כי בברכה זו מכיון גם על מצוות היום. בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' - פורים עמוד 232 הביאו בשם הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א שכיון שברכת שהחיינו על קריאת המגילה היא גם על המשלוח מנות, מן הראוי להזדרז ולשלוח מנות לאחר קריאת המגילה.

מ. בדיון מתנות לאביונים עבור בחור בישיבה עיין תשובות והנהגות ח"ג סימן רפה.

שלהם, גם אנחנו רוצים לשלוח משלוחי מנות ותו לא, והיא מעצמה תבין שצריכה להכין עבורם ולא נחשב שביקשו במפורש שתכין להם.

ת. אין צריך לזה.

ש. כיצד הדרך הטובה לבחורים שצריכים שאמא שלהם תכין להם משלוחי מנות עבור חברהם, ולא יחשב שמשמש באבא לצורך עצמו.

ת. הוא רצונה והוא כבודה.

ש. יש אנשים שבתוך המשלוח מנות ששולחים לאחרים, מכניסים בתוכם גם איזה כלי גדול וכדומה כמתנה למשפחה שחייבים להם הכרת הטוב על מה שנהנו מהם באמצע השנה. האם המקבל את המשלוח מנות והמתנה, צריך לחשוש מצד שונא מתנות יחיה.

ת. בפורים הדרך כן.^{מב}

הדבר מחלקים שמתנות לאביונים צריך ליתן לב' אביונים ומשלוח מנות רק לאחד.

ת. צדקה נכון להרבנות.

ש. מי שנותן מתנות לאביונים לאברך שיש לו משפחה גדולה בלע"ה, האם יצא בזה ידי חובה של ניתנה לכמה אביונים, כי יש שם את האבא והאמא ובני הבית, או שכל משפחה נחשב כאביון אחד, כי הכל קשור לאב המשפחה.

ת. לא מסתבר.^{מא}

משלוחי מנות.

ש. ילדים שרוצים לשלוח מנות לחברהם, האם מותר להם לבקש מאמא שלהם שתכין להם משלוחי מנות שיהא להם מה לתת, או שאסור לבקש כן מאמא שתכין להם.

ת. מותר.

ש. האם יוכלו הילדים רק לומר לאמא

מא. בענין מתנות לאביונים לאיש ואשה האם נחשב לב' אביונים, עיין במשנה ברורה דרשו ח"ו במלואים עמוד 134 הערה 14 מה שכתבו בזה.

בקובץ מבקשי תורה פורים ח"ג אדר תשע"ג עמוד יא' הביאו בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א שאם נותנים מתנות לאביונים למי שיש לו אשה וילדים, שזה אינו נחשב לב' עניים, כיון שעליו לפרנס את אשתו וילדיו. והביאו שכן כתוב בערוך השולחן סימן תרצד' ס"ב שכתב "יראה לו דאם נתן לאיש ולאשתו או לאיש ולבנו או לבתו שהם על שולחן אחד לא יצא בזה ידי חובת שני אביונים דכאחד חשיבי.

אולם בתשובת בנין עולם מר' אייזיק חבר סימן לו' נקט בפשיטות שאפשר לצאת ידי חובת מתנות לאביונים ע"י מתנה לבעל ולאשה, וכעין זה מבואר במהרש"א בחידושי אגדות על מגילה ז' ע"א לגבי אב ובנים הסמוכים על שולחנו שאפשר לצאת בהם ידי מצות מתנות לאביונים בתורת ב' מתנות.

בקובץ מבקשי תורה פורים עמוד יח' תשע"ג נשאל מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל האם אפשר לתת מתנות לאביונים לבעל ולאשתו, ואם יוצאים בזה לשני אביונים והשיב, שאם מתכוונים בפירוש לתת לשניהם, אז אדרבה וזה ודאי טוב. ופעם אמר בנוסח אחר שיתן לה על מנת שאין לבעלה רשות בזה.

בקונטרס תשובות והנהגות לגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א על פורים עמוד טז' אות מו' כתב שאין לקיים המצוה של מתנות לאביונים מכספי מעשר, ואם נותן עשרה שקלים מכספו שהוא השיעור המועט, יכול ליתן כמה שרוצה מכספי מעשר אף דמכוון לקיים המצוה של מתנות לאביונים.

מב. בקונטרס תשובות והנהגות לגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א על פורים עמוד קסז' נסתפק במצות משלוח

ש. האם יש לחלק בין מתנה מועטת למתנה יקרה מאד בדין של שונא מתנות יחיה, ואם קיבל מתנה מועטת אין לו מה לחשוש.

ת. בפורים אין לחוש כלל. ש. האם מותר לתלמידים לשלוח מנות לרב שלהם כשהוא אבל ל"ע בתוך השנה.

ש. הורים שבניהם שולחים להם משלוח מנות וזה כולל מתנה יקרה מאד כהכרת הטוב, וכן רבנים שתלמידיהם שולחים להם משלוח מנות ומתנה יקרה כאיזה ספר חשוב ויקר, האם צריכים המקבלים לחשוש מצד שונא מתנות יחיה.

ת. ליתן רשאי. ש. האם במשלוח מנות לרבו או לאביו או לחמיו אפשר לצאת במשלוח מנות, או שאינם נקראים רעהו ואי אפשר לצאת.

ת. יוצאים. מג. ש. האם במשלוח מנות לרבו או לאביו או לחמיו אפשר לצאת במשלוח מנות, או שאינם נקראים רעהו ואי אפשר לצאת.

מנות אם יש בזה משום שונא מתנות יחיה, והיינו אם אינו מחזיר בחזרה מתנה אולי יחסר לו בזה הסגולה לאירכות ימים. ונראה דהביאור בשונא מתנות יחיה, דע"י קבלת מתנות מנכין לאדם מזכויותיו טפי ממה שמנכין מכשנהנה ממה שמרוויח במעשה ידיו, ולכן יש להתרחק ממתנות שיזכה בזה לאירכות ימים טפי. אמנם הכא שמזכה חבירו במצוה, דכל המרבה במשלוח מנות שובח מקיים מצוה טפי, וכמבואר ברמב"ם סוף הלכות מגילה, הלא המקבל מגלגל בקבלתו זכות לחבירו, וכה"ג אין מנכין זכויותיו ורק נוסף לו בזה זכות. ומ"מ במתנה מרובה דמוכח טפי ושייך בזה גדר שונא מתנות יחיה גם לת"ח כהרמ"א ביור"ד סימן רס"ו סעיף כא', אולי באמת אין להתיר לקבלן גם בפורים לנוהר תמיד מלקבל מתנות וצ"ב. עכת"ד.

מג. הג"ר אברהם צבי ישראלזון שליט"א אמר לי בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שענה על זה, וכי שור של תלמיד הנוגח שור של רבו יהי' פטור משום שאינו רעהו.

כעין סברא זו ראיתי שהביאו בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' בענין פורים עמוד 240 בשם הג"ר אביגדור נבנצאל שליט"א שהביא בשם האחרונים שהסתפקו בזה, וכתב שלכאורה פשוט שיוצאים מראה זו שאם יגח שור של התלמיד שור של רבו ודאי יהא חייב וקרינן ביה רעהו.

בשור"ת ציץ אליעזר ח"ח סימן יד' כתב בשם כמה פוסקים שודאי יוצאים בזה, וכן כתב בספר פורים וחוודש אדר עמוד קלא' אות כ' כתב שאע"פ שכתוב משלוח מנות איש לרעהו, יוצאים ידי המצוה במשלוח מנות לאב, לבן לרב, או לתלמיד.

בליקוטי תשובות והנהגות על פורים מהג"ר משה שטרנבוך שליט"א (עמוד יב' בביאורים אות לג') "לרבו יוצאין משלוח מנות מפורש בכמה פוסקים (בית שערים או"ח סימן שפא', שבט סופר סימן כג', לבוש מרדכי סימן ט'). ומ"מ יש מחמירים (תירוש ויצהר ק'). והוסיף הג"ר משה שטרנבוך שליט"א "ונראה דראוי לכו"ע

לזה או אסור, הגם שרגילים לתת מתנות זה לזה בתקופה זו.

ת. לא נהוג.

ש. באופן ששולח החתן המאורס משלוח מנות להורי הכלה, האם יכול בתוכו לשלוח גם משהו מיוחד לכלה שלו.

ת. חלילה.

ש. האם צריך ליתן את המשלוח מנות דוקא ביד ימין לכתחילה, וכן המקבל צריך לקבל ביד ימין, כמו שמצינו בהלכה שיש ענין לקבל ספר מאדם אחר ביד ימין.

ת. אולי.

ש. יש בחז"ל בברכות כיון דאיתעביד ביה מצוה חדא ליעביד ביה עוד מצוה. לפי"ז יש לעיין, יש מגשים שבהם אדם מקבל משלוחי מנות ממישהו אחר או משנה שעברה, האם כשצריך לשלוח לאנשים אחרים, ראוי שישתמש באותם מגשים שהוא קיבל בהם משלוח מנות, כי אחרי שכבר

ש. חברי כולל שהשתתפו כולם כאחד לקנות משלוח מנות לראש הכולל וקנו לו בקבוק יין גדול וכן דג גדול מאוד, האם חברי הכולל יצאו ידי חובת משלוח מנות, כי למעשה הראש כולל שלהם קיבל שני מנות, או מכיון שכל אחד לא הביא שני מנות לעצמו, לא יצאו ידי חובה.

ת. לא מסתבר. מד

ש. אדם שנותן רק כמה משלוחי מנות האם יש דיני קדימה למי צריך ליתן קודם כגון לקרוביו לפני שכנים וחברים.

ת. יתכן (ואולי כהן קודם).

ש. בהלכה בסימן תרצה' מבואר לגבי משלוח מנות שאיש לו ישלח לאשה וכן אשה לא תשלח לאיש. כיצד הדין בבחור מאורס בשעטו"מ שרוצה לשלוח מנות לארוסתו בתקופה שבין האירוסין לנשואין וכן להיפך, האם מותרים לשלוח מנות זה

לשלוח לרבו וזהו כבודו". וכונתו דאף אם לא יוצאים בזה ידי חובה, אבל ודאי ראוי לבוא ולכבדו במשלוח מנות.

עיין עוד בזה בספר כמוצא שלל רב על פורים עמוד שלו' מה שכתב בזה, ובמקראי קודש פורים עמוד רעא' ובהערה בהררי קודש.

מד. בהליכות שלמה פורים עמוד שלו' אות טו' כתב רשאים כמה בני אדם לשלוח מנות בשותפות, וכן לשלוח לכמה בני אדם בשותפות, בלבד שיהיו מספר המנות לפי מספר האנשים, היינו שישלח כל אחד ב' מנות וכן יקבל כל אחד ב' מנות.

בספר פורים וחודש אדר עמוד קל' אות יא' כתב, יש שכתב ששני בני אדם שנתנו משלוח מנות בשותפות לאדם אחר לא יצאו ידי חובה, לפי שצריך שכל אחד ואחד יתן שתי מנות.

במקראי קודש פורים עמוד רעו' בהערה מובא נידון לענין איש ואשתו, אם יוצאים ידי חובה בנתינת שתי מנות יחד, או שכל אחד צריך לתת שני מנות, ומצא בערוך השולחן סימן תרצד' ב' דאיש ואשתו שניהם יוצאים בשתי מנות דכגוף אחד הם, אבל בנו ובתו הסמוכים על שולחנו, חייבים ליתן בפני עצמם. לכאורה מבואר ששני אנשים סתם לא יכולים להביא ביחד שתי מנות בלבד ויחשב כאילו כל הביא ב' מנות, אלא כל אחד מחויב להביא בעצמו ב' מנות.

עיין עוד בשערי ימי הפורים עמוד קלא' סימן יז'.

השתמשו בזה פעם אחת, ישתמש בזה עתה פעם נוספת, או מכיון שבפעם הראשונה לא הוא שלח בזה, אלא שלחו אליו, כעת הוא שולח, כבר אין נפק"מ.

ת. זה אינו אלא תשמיש.

ש. בשקיות שבהם שולחים מנות, האם גם נאמר בזה לאיתעביד ביה עור מצוה, כי סוף סוף השתמשו בזה למשלוח מנות, או שזה רק היכי תימצי להחזיק המאכלים ואין זה חלק ממשלוח מנות, לא יהא כחלק מהמצוה ויוכל להחליף שקיות.

ת. תפוס לשון אחרון. מה

ש. אדם שקיבל מאכלים שלא רוצה לאוכלם עתה, כי יש לו כזה מאכל בביתו, וכעת רוצה לשלוח מנות לאחרים, האם יש ענין שיתן את המאכלים האלו שקיבל ולא צריך, מדין לאיתעביד ביה מצוה נוספת כי כבר השתמשו במאכלים אלו מקודם לשם משלוח מנות.

ת. כרצונו.

ש. הבעל הטורים בפרשת תולדות מביא טעם שיצחק לא יכל לראות, כיון שיצחק לקח שוחד מעשו, וכתוב כי השוחד יעור. הרי שאף לאבא אסור לקחת שוחד, הגם שאין זה נוגע להטיית דין תורה.

מעשה יש לעיין, ראש עיר או חברי כנסת חרדיים שמקבלים מתנות בכל מיני הזדמנויות כשוחד ע"מ שראש העיר יעשה להם כל מיני טובות, האם רשאי לקבל.

ת. רשאי.

ש. כמו כן מצוי ישיבות ששולחות משלוח מנות לראש העיר או חברי כנסת חרדיים כדי לסדר כל מיני דברים לטובת הישיבה, ובפרט כשיש קשיים במשרדים של הממשלה, ויש צורך שחבר כנסת יפעל לטובת הישיבה, ולכן מידי פעם שולחים מתנות או משלוח מנות יוקרתי, האם יחשב כשוחד שלא יקבלו, דלא גרע מיצחק.

ת. מותר ומצוה.

הלכות פורים.

ש. ילמדנו רבינו שליט"א אורחות חיים איך בן תורה צריך להתנהג ולצאת את היום הגדול של פורים.

ת. ללמוד הלכות מגילה.

ש. ילד שצבע ידיו בצבע לצורך תחפושת ומעונין בצבע על ידיו, האם נחשב לחציצה לגבי נטילת ידים ויצטרך להסיר הצבע מידי לפני הנטילה, או עד כמה שבפורים מעונין בצבע על ידיו ואינו מקפיד, לא נחשב ביום זה לחציצה ויטול ידיו עם הצבע.

ת. נכון להוריד.

ש. תחפושת שכתוב עליה פסוקים או ציטוט מחז"ל, האם מותר להיכנס עם זה לבית הכסא.

ת. אין ראוי. מו

ש. ילד שלובש בפורים את הקיטל של אביו מה שלובש בימים נוראים האם מותר

מה. בזה מבואר דברי רבינו שליט"א בתירוק הקודם, שהמגש אינו חלק ממשלוח מנות אלא רק כתשמיש והיכי תימצי שיוכלו ליתן בו משלוח מנות.

מו. הג"ר אברהם צבי ישראלזון שליט"א אמר לי בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שללא כיסוי אסור. בספר אשרי האיש ח"ג עמוד שטז הביאו בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאין לכתוב בפרסומים שונים כיתובי

ת. מותר.	לילד להיכנס עם הקיטל לבית הכסא, וכן לאביו בימים הנוראים, כי זה כבר לא בגד המיוחד רק לתפלה, או שהתחפוש לא מבטל את חשיבות הקיטל ויהא אסור להיכנס עם זה לבית הכסא.
ש. האם מי שרואה מקום המקדש בפורים קורע בגדיו.	ת. אין ראוי. מז
ת. כמדומה שקורעין (הכל כפי המנהג). מט	ש. תחפושת של פורים שיש בה ארבע כנפות והיא כבגד, האם צריך להטיל בה ציצית, או שאין זה בגד לשם בגד כי אם תחפושת, לא צריך להטיל בה ציצית.
ת. מזהר. מח	ת. יזהר. מח
ש. בהלכה מבואר שצריך להתחיל בפורים ללמוד הלכות פסח, כי שלושים יום קודם הפסח חל ביום הפורים. האם הלכה זו נאמרה רק לבני ט"ו אדר שלהם אכן זה ט"ו אדר שהוא שלושים יום קודם ט"ו ניסן, או שזה נוגע גם לבני י"ד אדר.	ש. האם כדאי שלא לבוא בפורים לכותל המערבי כדי שלא יצטער בפורים כשקורע בגדיו וצריך להיות בשמחה.
ת. גם לבני י"ד שזה שלושים יום שלמים. ¹	ש. האם כדאי שלא לבוא בפורים לכותל המערבי כדי שלא יצטער בפורים כשקורע בגדיו וצריך להיות בשמחה.

קודש, ואף אם כוונתו רק כדי לתת צביון של קדושה לפרסומת. עבר וכתב וכגון מה שמצוי בעטיפות למשלוחי מנות שכותבים משנכנס אדר מרבית בשמחה או ליהודים היתה אורה ושמחה, טעונים עטיפות אלו גניזה. לפי² בנידון דידן יהא אסור להיכנס בתחפושת עם כיתוב קודש לבית הכסא.

מז. הג"ר אברהם צבי ישראלזון שליט"א ענה לי שאם הילד לובש חד פעמי הרי זה נשאר עליו שם בגד המיוחד לתפילה, אבל אם קבוע נותנים לקטנים לתחפושת בודאי פקע ממנו שם בגד המיוחד לתפילה. מח. בקונטרס תשובות והנהגות לגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א על פורים עמוד רי' כותב בענין חיוב ציצית בבגד תחפושת, שאם לבוש בבגדים אחרים חוץ מהתחפושת, והתחפושת משמשת רק למראה בעלמא, פטור מציצית. אבל אם התחפושת משמשת כתחליף לאחד מבגדיו, אף שעשוי רק לתחפושת מ"מ חייב בציצית. בעלון מים חיים גליון 360 דן בשאלה ילדים שמתחפשים לכהן גדול ויש להם מעיל תכלת (בצורת טלית קטן) האם חייב להטיל בו ציצית או היות שלובשים זאת רק ליום אחד אין צריך ציצית, והביא בשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א אם יש בו שיעור טלית קטן חייב לקשור בו ציצית, אע"פ שהוא רק ליום אחד, ואע"פ שהכהן גדול לאקשר בו ציצית, כבר כתב המנחת חינוך מצוה צט' ס"ק ד' שהטעם שזה מממון הקדש ולא ממון שלו, אבל מעיל תכלת של פורים שהוא פרטי חייב בציצית, ויש עצה לעגל פינה אחת ואז פטור מציצית. מט. הג"ר צבי כהן שליט"א בספרו פורים וחודש אדר עמוד קמג' אות טו' כתב "קורעים על ראיית מקום המקדש, בין ב"ד באדר ובין בט"ו באדר, ואחר הקריעה יכסה הקרע או ילבש בגד אחר. בפסקי תשובות סימן תקסא' אות ג' מביא בשם שו"ת בצל החכמה שמנהג ירושלים מהדורות הקודמים שאין קורעים בימי הפורים.

יתכן שכוונתו שתלוי כל אחד מתי שאצלו פורים שאז הוא בשמחה ולכן לא יקרע. אבל מי שעושה פורים ביד' באדר ונוסע לירושלים בט"ו ביום שאינו נוהג כבר פורים, יתכן שיצטרך לקרוע. ג. בני החבורה ביארו כי חודש אדר בדרך כלל הוא חסר ויש בו רק עשרים ותשע יום, ע"כ השלשים יום קודם הפסח חל ב"ד אדר. ויש שרצו לומר כי מונים שלשים יום מערב פסח שהקריבו קרבן פסח ואסור לעשות בו מחצות מלאכה, ולכן חל ב"ד אדר.

שליט"א ביום השני של פורים מספק מחמיר שלא לכתוב שום דבר חוץ מעניני מגילה כמו ביום הראשון של פורים, או שהרב שליט"א מספק מיקל לכתוב גם שאר דברי ד"ת.

ת. כן.

ש. מביאים בשם הרב שליט"א מדוע יש הרבה חידושים של הרב שליט"א על מגילת אסתר, כיון שכתוב בהלכה שמותר לכתוב בפורים רק מעניני המגילה ולא שאר הדברים מפני איסור מלאכה. ולכן הרב שליט"א כותב מעניני המגילה. לפי"ז יש לעיין מה יעשו גבאי צדקה שצריכים לכתוב קבלה עבור התורמים בפורים, האם מותר לכתוב כי גם זה מעניני פורים.

ת. מותר.

ש. יש נוהגים לאכול משהו חלבי בפורים כמו בשבועות שהתורה נמשלה לחלב, וכ"ש פורים שאז קיבלו התורה מרצון. האם יש מקור למנהג כזה, והאם יש ענין לחפש לעשות כך.

ת. לא שמענו מנהג זה.

ש. האם מותר לכבס בגדים בפורים.

ש. מדוע צריך להתחיל הלכות פסח דוקא בפורים בעצמו ולא די שיתחיל למחרת פורים.

ת. ל' יום שלמים.

ש. הורים שגרים בירושלים ועושים פורים בט"ו אדר ומבקשים מבניהם הנשואין שגרים במקומות אחרים שעשו כבר פורים ביד' אדר שיבאו לשמחם בסעודת פורים, האם צריך לנסוע.

ת. למה לא. נא

ש. קופות צדקה וכדומה שמבקשות מבנות שיבאו למשרד כדי לעשות טלפונים לצורת מגבית פורים, ומקבלות הבנות סכום כסף נכבד עבור כך, האם רואים בזה סימן ברכה הגם שעשו מלאכה בפורים.

ת. שמחת פורים. נב

ש. ראיתי מביאים נג בשם הרב שליט"א שבפורים צריך להחמיר לא לכתוב דברי תורה שלא לצורך פורים. כיצד הדין בכותב הלכות פסח בפורים, האם מותר לכתוב בפורים, כי גם בפורים צריך ללמוד הלכות פסח.

ת. אין ראוי.

ש. ילמדנו רבינו שליט"א, האם הרב

נא. בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' בענין פורים עמוד 12 הביאו בשם מרן הרב שטיינמן זצוק"ל שלא הבין מה צורך לנסוע לירושלים לשושן פורים, רק כשטענו שיש בזה משום כיבוד הורים לשמחם בפורים נחה דעתו מעט.

נב. בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' פורים עמוד 226 הביאו בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בענין עבודה בפורים, שפרקמטיא מותר זה באופן עראי, ואם זה לצורך פורים זה בסדר ולא צריך למעט. לפי"ז כוונת רבינו שליט"א דכאן יש גם שמחת פורים לאותן בנות שמקבלות הרבה כסף, וזה גם לצורך פורים שמותר.

נג. בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' - פורים עמוד 238.

ת. יתכן שאין ראוי אלא ע"י גוי. יד	למנצח על אילת השחר, הרי שם אמרו פרק אחר.
ש. כשחל פורים ביום חמישי, האם מותר לכבס בפורים לצורך שבת.	ת. אחרי הנס אמרו.
ת. כנ"ל.	ש. האם כשאין לפניו סידור, יוכל לומר על הנסים וכו' בימי מרדכי ואסתר והשאר כפי הנוסח שבסידור כעין שמצינו נוסח מקוצר לגבי תרומות ומעשרות.
הלכות תפילה וברכת המזון בפורים.	ת. יתכן.
ש. האם יש לחזור לקנות עליה לתורה בפורים.	ת. כן.
ש. מדוע נוהגים אנו לומר בשיר של יום בפורים למנצח על אילת השחר, הרי בחז"ל במסכת סופרים פרק יח' מבואר שאמרו תהלים פרק ז' שגיון לדוד,	ש. מי שלא יודע לומר כל על הנסים בעל פה ונמצא באמצע שמו"ע, האם מותר לו ללכת לקחת סידור כדי שיוכל לומר כל על הנסים.
ת. א. מענינא דיומא.	ת. מותר.
ב. מנהג הגר"א.	ש. התחיל למנצח ביום צרה בימים שלא אומרים פרק זה, האם יכול לגמור.
ש. עוד צ"ב, עד כמה שאנו אומרים למנצח על אילת השחר ולא כפי שמובא במסכת סופרים, איך שייך לומר היום יום וכו' שביו היו הלויים אומרים בבית המקדש	ש. עוד צ"ב, עד כמה שאנו אומרים למנצח על אילת השחר ולא כפי שמובא במסכת סופרים, איך שייך לומר היום יום וכו' שביו היו הלויים אומרים בבית המקדש

נד. בשערי ימים הפורים עמוד צד' אות ג' מבואר בדבריו שבפורים אסור בעשיית מלאכות כבודות כמו כביסה ותפירה וכדומה.

בפסקי תשובות (סימן תרצו' אות א') מביא בשם הבן איש חי פ' תצוה שנה א' סעיף כב' שאסור לכבס בפורים אם לא לצורך היום.

בנוגע ליטול צפרניים בפורים, בספר פורים וחדש אדר עמוד צה' אות מא' כותב שיש אוסרים ליטול צפרניים בפורים. וכשחל פורים ביום שישי, כתב בעמוד קמט' אות כ' שמותר ליטול אף במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בפורים.

בשלמי תודה פורים עמוד תיד' מבואר שהגם שבפורים אין ליטול צפרניים, אבל לכבוד שבת מותר כי כל מלאכת מצוה מותר, ובערב שבת מצוה ליטול צפרניים א"כ ביום חול אסור. אמנם אם צפרניו גדולות וחושש לחציצה לנטילת ידים מפסולת שמתקבץ תחתיו או שמאוס לו לאכול בידיו דהוא צורך סעודה, מותר. וע"ש שדן בפורים שחל בערב שבת לבני יד', כיצד הדין לבני ט"ו שעתה פורים בערב שבת (מדין פורים המשולש). בפסקי תשובות סימן תרצו' אות א' מביא שנטילת צפרניים יש להתיר בפורים שחל בערב שבת, דנטילת צפרניים לכבוד שבת הוא בכלל צורך מצוה המבואר ברמ"א להתיר.

ת. הפסוק יגמור. נה.

ת. פורים אינו יו"ט. נז.

ש. כשחל פורים בשבת וצריך לומר על הנסים, כיצד הדין במי ששכח לומר על הנסים, האם יכול להתחיל הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו חול למי ששכח על הנסים, או מכיון שבשבת אין מבקשים בקשות, יאמר רק בימי מרדכי וכו' ולא יתחיל הרחמן שיעשה לנו נסים.

ת. יכול. נז.

ש. האם סעודות והוצאות פורים של המשלוח מנות חוזרים לאדם כדין סעודת יו"ט שאינו נכלל במזונותיו של אדם הקצובין.

ש. מביאים בשם הרב שליט"א שהוצאות של פורים זה בכלל מזונותיו של אדם שקצובין לו מראש השנה ולא דומה לסעודת שבת ויו"ט שאם מוסיף מוסיפין לו. האם זה נכון.

ת. כן.

ש. לכאורה המשנה ברורה מביא שגם סעודת חול המועד וראש חודש דומה לשבת ויו"ט ואין זה בכלל מזונותיו של אדם הקצובין לו, א"כ מאי שנא פורים מסעודת ראש חודש וחול המועד.

ת. זה דרבנן.

נה. הרה"ג ר' משה מונק שליט"א מרבני ישיבת דרכי משה הראני בס"ד שכבר עמד בזה מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל (בספר הערות על מסכת פסחים דף צז' ע"א מדפי הספר) וז"ל "התחיל למנצח... ביום צרה בראש חודש וכדומה האם יסיים ועדיף ממזמור לתודה. אין מביאין תודה בחג המצות. והנה מבואר בהלכה שלא לומר מזמור לתודה בפסח כיון שאומרים מזמור זה כנגד תודה בגדר ונשלמה פרים שפתינו ואזי ביום שאין מביאים תודה אין אומרים מזמור זה. וכתב בספר נזירות שמשון בהגה' על שו"ע או"ח סימן נא' ס"ע דאם בטעות התחיל לומר מזמור לתודה יכול להמשיך המזמור דלאחר שהזכיר תודה אין נפק"מ במה שממשיך. ועל פי דבריו ראיתי לפני רבות בשנים באחד המחברים דביום (שבת ויו"ט ור"ח וכדומה) שאין אומרים בו יענך ה' ביום צרה אם הזכיר ביום צרה יכול לגמור המזמור. ונראה בדבריו דכל הטעם שאין אומרים מזמור זה כדי לא להזכיר יום צרה אולם לאחר שכבר הזכיר יכול לגמור המזמור.

אמנם נראה מדבריו עדיפים מדברי הנזירות שמשון, דהתם יש לדחות דבריו ולומר דאמירת כל המזמור הוא כנגד קרבן תודה ואם ממשיך לאומרו אחר שזכר הרי שהוא מסכים להמשיך בשילום תודה בשפתיו במה שאמר תחילה ואין ראוי לומר כן ביום שאין מביאים תודה, אבל אמירת למנצח וכו' חוץ ממה שמתחיל בו הזכרת יום צרה אין ענין מניע ת אמירתו בהמשך המזמור ורק שלא לומר יום צרה ואדרבה בהמשיכו הוא תקוה והבטחת הי"ת לישראל ותפלה נאה היא לכל עת ועונה, ולכך לאחר שאמר תיבות ביום צרה שוב אין נפק"מ להמשיך המזמור".

לכאורה מדברי רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א נראה דסובר שיגמור ביענך ביום צרה רק את הפסוק שהתחיל ואם גמר את הפסוק הראשון לא יגמור את כל הפרק.

במ"ב דרשו סימן תרצג' הערה 14 הביאו בשם הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שאם טעה והתחיל לומר למנצח, יפסיק באמצע המזמור.

נו. באשרי האיש ח"ג עמוד שיד' אות ב' הביא שדעת מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שבשבת לא יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים כבחול מכיון שאין אומרים בקשות בשבת אלא יתחיל בימי וכו'.

נז. השאלה נשאלה בהזדמנות אחרת.

וממילא בחנוכה ופורים, ברית מילה ושבע ברכות, וכן ל"ג בעומר וכדומה, יאמרו מגדיל כימות החול הגם שלא אומרים בהם תחנון.

ת. כמדומה שבחנוכה ופורים אומרים מגדול.^{נט}

ש. מי שמתחתן בפורים המשולש ויש מנהגים האם אומרים תחנון, או לא, כיצד הדין לגבי תענית חתן וכלה האם מתענה. ת. לא.

ש. במקומות שעושים שני ימים פורים כשהיום השני רק מספק, האם בפורים המשולש צריכים לעשות ג' ימים כמו בירושלים או מכיון שזה ספק לא צריכים לעשות פורים המשולש. ת. כן.

ש. אם צריכים לעשות פורים המשולש גם במקומות שזה רק מספק, האם מי שרוצה להתחתן בפורים המשולש שלא יתחתן, כי לכתחילה לא עושים נשואין בפורים, או שיכול להתחתן. ת. יכול.

מנהג ליתן כסף למלמד.

ש. מניין המנהג לתת כסף לרבנים

ש. סעודת שבע ברכות שנערך בפורים ביום האם צריך פנים חדשות.

ת. יתכן שאין צריך.^{נח}

ש. סעודת שבע ברכות שנערך בליל פורים האם צריך פנים חדשות.

ת. לכאורה צריך.

ש. בסעודת פורים שעושים גם שבע ברכות, לא צריך פנים חדשות. כיצד הדין בחתן וכלה שעושים פורים בט"ו באדר בלבד, ובאו למשפחה שעושים פורים ביד' באדר, וכעת ביד' אדר בסעודת פורים, רוצים לעשות שבע ברכות לחתן והכלה שאצלם זה לא פורים, האם יצטרכו פנים חדשות, כי אצל חתן והכלה זה לא פורים, או שהולכים אחרי משתתפי הסעודה ואצלם זה פורים ולא יצטרכו פנים חדשות.

ת. יכולים.

ש. האם מה שאומרים בברכת המזון בשבת ויו"ט "מגדול" ולא "מגדיל" כימות החול, האם זה תלוי ביום שלא אומרים בו תחנון, ועל כן גם בחנוכה ופורים, בסעודת ברית ושבע ברכות וכל שאר הימים שלא אומרים תחנון יאמרו מגדול כשבת ויו"ט, או שרק בימים שאומרים מוסף אומרים מגדול,

נח. הג"ר צבי כהן שליט"א בספרו פורים וחודש אדר עמוד קלח' אות טז' כתב "פורים נחשב כפנים חדשות לענין שבע ברכות שאין צריך לחזור אחר אדם שלא היה עד אז בסעודות של שבעת ימי המשתה, המדובר דוקא בסעודת פורים העקרת שביום הפורים, ובאופן שלפחות שיש מהסועדים בה לא אכלו לפני סעודת פת ודוקא אם מברכים את כל השבע ברכות לפני השקיעה.

אחד מבני החבורה הבה"ח פנחס ויספיש נ"י הראני שבאוצר הפוסקים (אבן העזר סימן יז' הלכות קידושין סימן סב' סעיף ח' עמוד לו' בד"ה וימי הפורים) האריך מאד בענין של פנים חדשות.

עיי' עוד בפסקי תשובות סימן תרצו' הערה 69.

נט. בפסקי תשובות סימן תרפב' הערה 3 מביא בשם שו"ת משנה שכיר ח"ב סימן רכ' שמוכיח מזוהר חדש שהשוה חנוכה ופורים לראש חודש לענין לומר מגדול בברכת המזון.

המלמדים את בניו בפורים, והאם דוקא כסף או גם מתנה חשובה מספיק.

ת. כל דבר (אבל אין יוצאין בזה משלוח מנות).

ש. יש מקומות שנותנים למלמד בחידר שמלמד את הילד תורה שבפורים מביאים לו כסף חוץ ממשלוחי מנות. מה הטעם למנהג זה ומדוע בפורים.

ת. כל הפושט יד.

ש. פעם נהגו לשלוח כסף מיוחד עבור המלמדים בפורים ע"י ההורים וכנראה שזה היה תוספת על מה ששילמו ההורים כל חודש. יש לעיין כיצד בזמנינו שההורים משלמים כל חודש לת"ת, והנהלת התלמוד תורה משלמים מחיר מסוים למלמד, משכורת גבוהה, האם גם צריך להמשיך במנהג הזה וההורים יצטרכו להוסיף עוד כסף מיוחד פרטי למלמד ולהביא לו בפורים.

ת. מנהג ישראל.

ש. מלמד בחידר שההורים שלחו לו כסף בפורים, האם שייך בזה שונא מתנות יחיה, כי זה סתם מתנה ולא מדיני משלוח מנות ומתנות לאביונים, ובפרט כשיש מלמדים שיש להם משכורת יותר גבוהה מהמשכורת של אברך רגיל בכולל.

ת. יכול לקבל.

ש. יש נוהגים ליתן כסף בפורים למלמד של הילד בחידר חוץ ממשלוח מנות, האם צריך לנהוג כן.

ת. למה לא.

ש. האם מכיון שלא כולם נוהגים ליתן כסף עבור המלמד בחידר, א"כ מי שכן נותן, האם יוכל ליתן זאת מסכפי מעשר.

ת. לא.

ש. אם מותר ליתן מכספי מעשר למלמד בחידר, האם צריך לבדוק כל מלמד בחידר האם נחשב לעני שמותר לו לקבל כספי מעשר, או כל מלמד בחידר שמחתן בס"ד ילדים, רשאי לקבל.

ת. ודאי שלא.

ש. אם נותנים כספי מעשר לעני בפורים, האם מקיים בזה גם מצות מתנות לאביונים, באופן שכבר נתן כסף אחר לשני אביונים לעיקר המצוה, וכעת רק מרבה ליתן לעוד אביונים.

ת. אולי.

ש. הורים שרוצים בכל אופן לשלוח כסף למלמד, והמלמד לא רוצה לקבל מהם, ובפרט שיודע שיש אברכים שקשה להם ליתן כסף, בקושי גומרים את החודש, האם חייב לקבל מהם או שיכול לומר בערב פורים שלא ישלחו לו כלל כסף.

ת. יכול.

ש. מלמד שקיבל כסף בפורים מכל ההורים, ורוצה להחזיר את הכסף שקיבל מאברכים, שלא נעים לו שאברכים שיש להם בנים בכיתתו יתאמצו לתת לו כסף, ולשאר ההורים מוכן לקבל, האם נאה לעשות בחשאי, שלחלק מחזיר ולחלק לא, או שלא צריך להחזיר.

ת. יכול להחזיר.

ש. מצינו בחז"ל שמזנותיו של אדם קצובין לו חוץ מהוצאות בניו לתלמוד תורה. האם הסכום כסף שנותן למלמד בפורים עבור שמלמד את בנו תורה, ג"כ נכלל בהוצאות בניו לתלמוד תורה.

ת. כן.

פורים ביום שישי.

או עד כמה שלא היו בברית, לגבם אין זה סעודת מצוה ולא יוכלו האורחים לאכול בסעודת ברית ביום שישי, כי אסור לאכול סתם סעודה גדולה בערב שבת.

ת. לכאור' אסור וצ"ע.

ש. האם יש הבדל בין סעודת ברית ביום שישי בנוגע לאורחים שבאו לסעודה, לבין סעודת פורים של טו' שחל ביום שישי והגיעו אורחים שאצלם זה לא סעודת פורים, בנוגע לאכול בסעודה, או שאין הבדל ובשניהם דין אחד הוא, שאם מותר לאכול בסעודת ברית לכל האורחים, כי למעשה יש כאן סעודת מצוה, כך בנוגע לסעודת פורים שחל ביום שישי יוכלו כל האורחים לאכול, כי למעשה זה סעודת פורים, הגם שלעצמם לא יאמרו על הנסים.

ת. יתכן שיש ליזהר.

ש. חל פורים ביום שישי וקשה להכין אוכל לשבת ורוצה להכין כמות גדולה של

ש. כשחל פורים של טו' ביום שישי כמו השנה (תשע"ה) נשאלתי כיצד הדין כשהם עושים סעודת פורים כדין בערב חצות היום, והזמינו אורחים מחוץ לעיר שיבואו לשמוח עמם, כגון בנים שנוסעים להורים לירושלים, ואצל האורחים אין זה כלל פורים, כי הם עשו כבר פורים ביד' ביום חמישי, האם מותר לאורחים לאכול בסעודה ביום שישי הגם שזה סעודה גדולה, כי אצל ההורים זה סעודת פורים וזה גורר את כל המשתתפים, או שאסור לאורחים לאכול סעודה גדולה כי אם מעט, כי לגבם אין זה פורים.

ת. לכאור' אפשר להקל.^ס

ש. כיצד הדין בברית מילה ביום שישי שזה סעודת מצוה שמותר לאכול בערב שבת, והגיעו אורחים רק לסעודת ברית, שלא היו לפני כן בברית עצמה, האם מותר לאורחים לאכול בסעודה, כי למעשה זה סעודת מצוה,

ס. הר"ר גדליה הוניגסברג שליט"א שאל זאת את מרן הרב שטיינמן זצוק"ל ואמר לו, מכיון שהם לא מקיימים בסעודה זו שום מצוה כי אם כיבוד אב ואם, זה לא מתיר להם לאכול סעודה גדולה ביום שישי. והוסיף לי ששאל בדבר בחורים שנסעו לפורים בירושלים והזיקו, האם צריכים לשלם, שברמ"א מבואר שמי שהזיק מפני שמחת פורים פטור מלשלם, וטען מרן זצוק"ל שאצלם זה לא פורים. כי רק מי שאצלו זה מצוה פטור, אבל אצלם זה לא מצוה.

בחוט שני פורים פרק יא' עמוד פז' מובא שאלה, העיירות שקראו מגילה ביום יד' כדינם, ובאים ביום שישי יום טו' להוריהם, האם מותר להם לאכול שם ולהשתתף בשמחת פורים שלהם, דלכאורה הרי זה נחשב סעודה גדולה שבשכילם אינה סעודת מצוה שאסור בער"ש, והשיב, מסתברא דאין בן י"ד יכול לקבוע סעודה גדולה בער"ש, ביום ט"ו שחל להיות בער"ש, כיון שבשבילו אין זה סעודת מצוה, ויוכל לשבת עימם ולאכול אף לא סעודה גדולה ולא דמי לסעודת ברית שחל להיות בער"ש שמותר לכל המשתתפים בסעודה לסעוד שם אף שאין לו שייכות לברית, דהתם הסעודה היא לכבוד המצוה, וכל המשתתפים בה הם אוכלים לכבוד סעודת המצוה, משא"כ בפורים החיוב הוא אקרקפתא בגברא ומי שחייב במצוה חייב במצוה, ומי שלא חייב לא חייב.

עוד הוסיף, אף לפמ"ש במ"ב בשם השל"ה שיקבץ אנשי ביתו וחביריו דאי אפשר לשמוח כראוי ביחיד, גם כתב שם הרמ"א וחיוב במשחה ושמחה קצת בב' ימים יד' וט"ו, מ"מ אין זה מתיר לקבוע סעודה גדולה בער"ש למי שלא מחוייב בה בער"ש.

יותר גדול מיום כפור, כי יום כפור זה כפורים, ובפורים קיבלו תורה מאהבת הנס יותר מלוחות שניות, וכאן הרמז לפורים. ת. יפה.

ש. שאלתי את הרב שליט"א היכן מרומז פורים בתורה, והרב שליט"א תירץ לי "אך שמח". תלמיד חכם אחד הראני רמז נוסף, כתוב בפרשת בהעלותך (במדבר י') "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם ותקעתם בחצצרת וגו'". אומר האבן עזרא וז"ל "וביום שמחתכם ובמועדיכם ששבתם מארץ אויב, או נצחתם האויב הבא עליכם וקבעתם יום שמחה כימי פורים וכו'", כיון שנזכר מועדיכם לשון שלכם, שאתם קובעים וזה נוגע לפורים וחנוכה.

ת. נכון.

ש. המהר"ם שיף בסוף מסכת חולין בדרשים נחמדים בדף יד' ע"א עומד בהערה מדוע אחשוורוש לא הביא תזמורת בסעודה שעשה, ונאמרו בזה כמה תשובות. האם אפשר לפרש בס"ד, אחשוורוש לא רצה להביא גויים שיזמרו כי אם יהודים. אבל היהודים לא רצו לנגן, כי חשבו שודאי הולכים רק לקצת זמן, המנימום שחייבים כדי שהמלך לא יכעס ומיד ילכו, ולכן לא רוצים לנגן שם, רק שהיצר הרע הצליח אחרי שהלכו לסעודה, שנשארו שם.

אוכל לפורים ושבת כאחד, וממה שישאר לאחר פורים את זה יאכל לשבת. האם רשאי לעשות כן, או שאין זה מכבוד השבת, כי נחשב שאוכל שיריים של סעודה אחרת.

ת. מותר.

ש. כשחל פורים ביום שישי ואוכלים סעודת פורים לכתחילה לפני חצות עוד לפני שעת מנחה, האם צריך להזהר לא לשתות כמות גדולה של יין שאפשר ע"כ להשתכר, כי הרי אם ישתכר מהיין וילך לישון, שמא יקום רק בשבת ויפסיד מנחה, ואילו בכל שנה, אוכל סעודת פורים רק לאחר מנחה, אבל כשחל ביום שישי ואוכל סעודת פורים לפני מנחה מה יעשה.

ת. אסור להשתכר עד שיתפלל מנחה. סא

שמחת פורים

ש. האם יש רמז תורה לענין של פורים.

ת. אך שמח. סב

ש. שאלתי את הרב שליט"א היכן מרומז פורים בתורה, והרב שליט"א ענה לי "אך שמח", לכאורה אך שמח עוסק בעניני סוכות ושמחת תורה, ומה השייכות בין זה לפורים.

ת. שמחה גמורה.

ש. האם אפשר לפרש רמז לפורים מן התורה ע"פ דברי האר"י ז"ל ועוד, שפורים

סא. בכאיל תערוג גליון 195 הביאו שמרן הגר"א ל שטינמן דצוק"ל נוהג בליל פורים לשתות מיץ ענבים. וכשחל פורים ביום ו' נשאל מה עדיף, האם סעודה אחת"צ או פורס מפה ומקדש, ואמר שיאכל אחת"צ וחכם עיניו בראשו הרי מספיק כזית.

סב. ורמז בתורה לזה שמרבים בשמחה בחודש אדר, כתב בטעמא דקרא פרשת מסעי בפרשת חלוקת ארץ ישראל לגבולותיה (במדבר לד' ד') נאמר ונסב לכם הגבול מנגב וגו' ויצא חצר אדר ועבר עצמונה". ומלשון הפסוק ויצא חצר אדר וגו' רמז דבחודש אדר מתעצמת מזל ישראל.

פורים המשולש מספק באותה שנה. מה הדין לגבי תחנון בפורים המשולש באופן כזה.

ת. פטור.

ש. האם לפי"ז אלו שנוהגים לעשות בבני ברק עוד יום פורים מספק, כשיש פורים המשולש האם לא יאמרו תחנון בט"ז באדר כי מספק זה פורים עדיין כמו בירושלים.

ת. כן.

ש. שאלתי את הרב שליט"א, מדוע כשתיקנו לעשות פורים לדורות, תיקנו שיהא מקומות שיעשו ביד' ויש מקומות בטו', הרי בכל שאר המצוות, כולם עושים באותו היום, א"כ גם שבזמן ההוא נלחמו בחלק מהמקומות בשני ימים, אבל כשקובעים לדורות, די לקבוע שכולם יעשו זכר לנס באותו היום ולא לחלק המקומות.

ת. כי כך הי' הנס.

ש. מי שעושה עוד יום פורים מספק, האם צריך להחמיר לגבי איסור מלאכה ולא יעשה.

ת. ראוי.

ש. יש מקומות שעושים עוד יום פורים בטו' באדר מספק. לפי"ז יש לעיין, כשחל טו' אדר ביום שני וכדומה שיש קריאת התורה מצד שני וחמישי, מדוע אותם שעושים עוד יום פורים מספק, לא צריכים לקרוא ביום שני הן קריאת התורה של אותו שבוע וגם מספק פרשת ויבא עמלק כקריאת התורה של פורים. שבשלמא כשחל יום השני של פורים בשאר ימות השבוע שאין חיוב קריאת התורה בכלל, אפשר לומר שלא חייבו לקרוא מספק ביום השני של פורים, כי מספק לא יוכלו לברך על קריאת התורה מספק,

ת. משום חורבן בית המקדש לא רצו תזמורת.

ש. האם אפשר לפרש עוד פירוש בס"ד, עד כמה שמרדכי אמר שלא ילכו לסעודת אחשוורוש, כל מי שרצה ללכת בכל אופן, היה בטוח שיעשה זאת בצנעה שאף אחד לא ידע, אבל אם יבאו יהודים לנגן שם, ודאי ידעו מהם וזה לא רצו שידעו שהם הלכו, לכן כבוד העצמי לא נתן להם ללכת לנגן שם.

ת. לא צריכין שיהודים ינגנו.

ב' ימי הפורים.

ש. בכל ספק דרבנן אומרים לקולא ולא עושים כלום. א"כ מדוע לגבי פורים יש מקומות שהם עושים שני ימים מספק וקוראים מגילה בלא ברכה, נאמר שמספק יהיו פטורים לגמרי ולא יקראו כלל ולא משלוח מנות ולא מתנות לאביונים.

ת. א"כ בטל מצוות היום וזה אי אפשר.

ש. יש מי שרצה לטעון שפורים זה לא דרבנן אלא דברי קבלה וזה יותר חמור, לכן מספק כן עושים עוד יום אבל לגבי הברכה נשאר ספק דרבנן ולכן אין מברכים.

ת. גם נכון.

ש. יש מקומות שנוהגים פורים ביום יד' באופן ודאי, ובטו' באדר עושים מספק מקרא מגילה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים. מדוע לא נאמר לגבי היום השני ספק דרבנן לקולא ויהיו פטורים לגמרי ביום השני, וכאן לא מבטלים מצוות היום, כי עושים פורים ביד' באדר.

ת. דברי קבלה כדברי תורה דמי.

ש. דעת הרב שליט"א שבמקום שעושים שני ימים פורים מספק, צריכים לעשות גם

כולה ואפילו דרבנן. והרב שליט"א כותב שאברהם אבינו הדליק חנוכיה בפתח האוהל. לפי"ז יש לעיין בנוגע לפורים, איזה מצות דרבנן קיים בפורים.

ת. מתנות לאביונים.

ש. לאברהם אבינו ודאי לא היה מקרא מגילה, כי עדיין לא נכתב מגילה זו, האם הוא יודע ברוח הקודש מה יהא כתוב וממילא קרא בעל פה, או שבמקום מגילת אסתר אמר הלל ביום זה לפרסם שעתיד להיות נס לכלל ישראל.

ת. הלל.

ש. בחז"ל מחפשים רמז למרדכי מן התורה מנין, ומצאו מור דרור בפרשת כי תשא. מה השייכות בין מרדכי למור דרור.

ת. רמז (ומרדכי הי' מתוך הבשמים).

ש. מדוע בכלל הוצרכו לחפש רמז מן התורה למרדכי.

ת. כל דבר נמצא בתורה.

ש. כמו כן חז"ל מחפשים רמז להמין מן התורה מנין ומצאו המין העץ, מה הוצרכו לחפש רמז להמין בתורה.

ת. כנ"ל. סד

ש. מדוע על מתתיהו בן יוחנן בנס של חנוכה לא שאלו רמז מן התורה מנין כמו ששאלו על מרדכי והמין ואסתר.

ת. זה רמז בחנוכה המזבח.

ש. הטור בסימן תרצו' כותב בנוגע על אבל ל"ע האם מותר לו ללכת לבית כנסת

אבל כשחל יום השני של פורים ביום שני וכדומה שיש כבר חיוב קריאת התורה, מספק נחייבם לקרוא ב' פרשיות, הן פרשה של היום והן מספק פרשת פורים, כמו שמצינו שאותם מקומות בחוץ לארץ שעושים מספק עוד יו"ט שקוראים מספק את הקריאה של היום ושל אתמול כדי לצאת ידי ספק.

ת. אין קורין מספק.

ענינים.

ש. מה הטעם שנהגו עם ישראל לאכול בפורים אוזני המן.

ת. אינו אלא כינוי. סג

ש. חז"ל בשבת פח' ע"א אומרים אמר רבה אעפ"כ הדר קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים וכו'". מדוע חז"ל מדגישים בימי אחשורוש ולא בימי מרדכי כמו שאומרים בעל הנסים.

ת. לא כולם הכירו את מרדכי.

ש. חז"ל אומרים בשבת פח' ע"א "הדר קבלוה בימי אחשורוש". מדוע חז"ל מדגישים בימי אחשורוש ולא בימי מרדכי הצדיק, והרב שליט"א תירץ לי שלא כולם הכירו את מרדכי. וצ"ב, הרי מדובר כאן עבור כלל ישראל, וכולם שמעו על הנס של פורים שהיה בזכות מרדכי הצדיק, א"כ רבה שמספר מה אירע בזמן ההוא, ודאי יכל לומר לנו בימי מרדכי.

ת. מאה ועשרים ושבע מדינות ידעו רק על אחשורוש.

ש. האבות הקדושים קיימו את כל התורה

סג. בענין המנהג לאכול אוזני המן עיין בספר ימי משתה ושמחה עמוד של' הערה 64.

סד. עיין בשלמי מועד עמוד ש'.

בפורים, ואח"כ מוסיף וכן החתן שלא ילך לבית הכנסת אלא יקרא המגילה בביתו. מה הטעם שחתן לא יכול ללכת לבית כנסת.

ת. צריך מלוה.

ש. מדוע השו"ע השמיט הלכה זו של חתן שלא ילך לבית הכנסת.

ת. כי לא נהוג היום.

ש. הגמ' בסנהדרין סד' ע"ב אומרת לגבי איסור מולך "אמר רב אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה היכי דמי, אמר אביי שרגא דליבני במציעי וכו' רבא אמר כמשוורתא

דפוריא". אומר רש"י "רבא אמר כמשוורתא דפוריא אינו מעבירו ברגליו אלא קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה והאש בוער בו והוא קופץ משפה לשפה". נשאלתי מדוע נהגו התינוקות כן דוקא בפורים לעשות חפירה זו עם האש, ולא עשו כן בשאר מועדים וכדומה. ודוחק לומר שעשו כן בשבי לשמחה, כי לא חסר דברים אחרים לעשות בשביל שמחה, א"כ מ העומק שהתינוקות נהגו לעשות מעשה זה בפורים.

ת. זה שמחתם.

מסכת מגילה

ש. הגמ' במגילה ג' ע"א מביאה שהמלאך בא ליהושע ותבע ממנו על שביטלו בעת המלחמה שלא הקריבו קרבן תמיד של בין הערבים ועל ביטול תורה, ועיקר התביעה על ביטול תורה. נשאלתי, מה בכלל התביעה עליהם, הרי עד כמה שעסקו במלחמת מצוה, מדוע שלא נפטור אותם מדין עוסק במצוה שפטור מן המצוה אפילו בזמן מנוחה כמו שלוחי מצוה שפטורים בזמן שינה, כי טרודים והכל קשור למצוה, א"כ בלילה שנחו מהמלחמה ביום, עדיין נחשבים שעסוקים במצוה, ושיהיו פטורים מדין עוסק במצוה.

ת. יכול לקיים שניהם.

ש. עוד צ"ב, מה התביעה עליהם על שביטלו תמיד של בין הערבים, הרי עד כמה שעסקו במלחמה, היו טרודים במצוה ופטורים מן המצוה, ואם באמת לא נלחמו כל היום ונשאר להם פנאי, מדוע באמת לא הקריבו תמיד של בין הערבים.

ת. נחו קצת.

ש. עוד צ"ב, הרי מסתמא המלחמה לא היתה יום אחד כי אם זמן מסוים. ומשמע שתמיד של שחר כן הקריבו, ולכן המלאך בא ואמר להם תביעה רק על תמיד של בין הערביים. א"כ מדוע תמיד של שחר בשאר הימים שנלחמו כן הקריבו ואילו תמיד של בין הערביים לא נזכרו מלהקריב.

ת. שהיו באמצע מלחמה.

ש. בגמ' ריש מגילה אמרו שכהנים ביטלו עבודתם למקרא מגילה ומבואר בתוס' משום פריסומא ניסא. וצ"ב, מדוע לא יכלו לחלק את הכהנים לכמה קבוצות ולעשו תכמה מנינים, וחלק יעבדו בינתיים בבית המקדש מה שצריך והשאר ישמעו מגילה, ואח"כ יתחלפו שאחרים יעבדו והם ישמעו.

ת. כולם רצו מיד המצוה.

ש. עוד צ"ב, מה עשו כל השנה כשהגיע זמן של מעריב וק"ש, וכי כל הכהנים עזבו את עבודת בית המקדש והלכו להתפלל בבית כנסת בצד וחזרו לעבודה, או שהתחלקו לקבוצות וכל פעם התפללו כהנים אחרים באופן שזה לא יפריע לעבודת בית המקדש.

ת. עשו שתייהם ביחד.

ש. מעתה אם בכל השנה לא ביטלו עבודת בית המקדש כשהלכו להתפלל מעריב, ודאגו לסדר זאת בצורה שזה לא יהא על חשבון העבודה, א"כ מה אירע בליל פורים שהוצרכו כל הכהנים כאחד לבטל עבודת בית המקדש למקרא מגילה, הרי כמו שהתפללו כל השנה יכלו גם לעשות בנוגע למקרא מגילה, כי ציבור קבוע אפילו שהוא קטן לא צריך מפני דין ברוב עם ללכת למנין יותר גדול, כי די בציבור שלהם, א"כ כל קבוצת כהנים יכלו לעשות מנין של מקרא מגילה עם מעריב, בלא לבטל עבודת בית המקדש.

ת. כולם אין יכולים.

כדי להשיענו כמה חשוב שיהא עשרה בזמן.

ת. אינו דין.

ש. מה השייכות בין אם יש עשרה בטלנים כדי לקבוע מהו עיר או כפר.

ת. למה לא.

ש. האם אפשר לדרוש מהציבור בבית הכנסת שיתנו כסף על מנת לדאוג שיהיו עשרה לפני שמגיע זמן תפלה כדי שהקב"ה לא יכעס.

ת. כן.

ש. מדוע בזמנינו לא שמענו שצריך לדאוג שיהא עשרה בטלנים כדי שהקב"ה לא יכעס.

ת. בזמנינו יש הרבה בטלנים.

ש. חז"ל בב"ק פב' ע"א מביאים שעזרא תיקן לקרוא עשרה פסוקים כנגד אותם עשרה בטלנים. מה הענין לקרוא פסוקים כנגד אותם ערה בטלנים.

ת. שישמעו דברי תורה.

ש. חז"ל בברכות (ו' ע"ב) אומרים "אמר ר' יוחנן בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה".

הנה דרך דוגמא יש בית כנסת שקבעו מנין לשחרית בשעה 6.20 בכל בוקר ולא תמיד יש מנין בשעה זו, ורק בהמשך לקראת ברכו מתאסף מנין מצומצם. מתי זה הזמן שהקב"ה כועס, האם בשעה שקבעו לתחילת התפילה, כגון בשעה 6.20 כשאין עשרה, או רק באופן שלבסוף לא התקיים המנין כלל, שלא באו בסוף עשרה.

ש. הגמ' במגילה ד' ע"א אומרת "ואריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס". אם קטנים בגיל חינוך חייבים מעיקר הדין ולא מצד חינוך, אלא מצד שאף הם היו באותו הנס, מדוע לא הזכירו כאן גם קטנים שחייבים.

ת. מצד חינוך.

ש. חז"ל אומרים במגילה ה' ע"א "איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים וכו'". ורש"י מפרש שהכוונה על עשרה בטלנים ממלאכה שנמצאים כל היום בבית הכנסת ובכך מונעים שהקב"ה לא יכעס כמו שמצינו שכועס הקב"ה כשבא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה. לכאורה קשה היכן מצינו שצריך לדאוג שתמיד יהיו עשרה לפני שהקב"ה מגיע על מנת שלא יכעס.

ת. מצוה.

ש. עוד יותר קשה, הרי בעיר גדולה מסתמא היה להם הרבה בתי כנסיות להתפלל, ומה עוזר שדאגו שיהיה בכל העיר הזו עשרה בטלנים, מה יהיה עם שאר בתי כנסיות ששם הקב"ה יוכל לכעוס.

ת. בכל בית הכנסת.

ש. עוד יותר קשה, מדוע לאותם צדיקים שכל היום בבית הכנסת ודואגים שעיי"כ הקב"ה לא יכעס על כל המתפללים, נקראים בשם בטלנים, הרי היה עדיף לקרוא להם בשם יותר מכובד, כי בטלן בחז"ל זה כשאדם לא עושה כלום.

ת. הוא שם גדול מאד.

ש. מדוע חז"ל בברכות שעוסקים בענין שהקב"ה כועס כשלא מוצא עשרה, מדוע שם חז"ל לא הזכירו ענין זה של עשרה בטלנים

ת. כשמאחרים הזמן שקבעו.

ש. אם יש כזה מניין שבתחילת פסוקי דזמרה אין עשרה אנשים ובאים רק אח"כ עם טלית ותפילין עד ברכו, האם ראוי להתפלל בכזה מניין או לחפש מקום אחר.

ת. אפשר.

ש. בחז"ל בברכות מבואר שאם הקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה, מיד כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש וכו'. האם זה רק בתפילה או גם לגבי לימוד התורה בצבור.

ת. רק בתפילה. סה

ש. חז"ל בב"ק פב' ע"א מביאים שעזרא תיקן לקרוא עשרה פסוקים כנגד אותם עשרה בטלנים. מה הענין לקרוא פסוקים כנגד אותם עשרה בטלנים.

ת. א. שישמעו דברי תורה.

ב. ראויים לתפילה.

ש. בגמ' בברכות ו' ע"ב מצינו שהקב"ה כועס כשלא מוצא מנין, עד שהגמ' במגילה ה' ע"א אומרת שלכן צריך עשרה בטלנים בעיר שיהיו תמיד בבית הכנסת. ועיר שאין בה עשרה בטלנים אין זה עיר. מה עוזר שיהא עשרה בטלנים בעיר, הרי בכל עיר

צריך הרבה עשרה בטלנים, כנגד כל בית כנסת ובית כנסת, כי אם יש עשרה בטלנים עבור בית כנסת אחד, עדיין יכול לכעוס בשאר הבתי כנסיות אם אין שם עשרה בטלנים, א"כ מדוע לקבוע שם עיר תלוי רק בעשרה בטלנים בלבד, הרי אותם עשרה זה מועיל רק לבית כנסת אחד.

ת. יכולים ללכת בכל העיר.

ש. מצינו בחז"ל במגילה ששם של עיר או כפר נקבע האם יש עשרה בטלנים. האם אפשר לפרש מדוע שם של העיר תלוי דוקא בעשרה בטלנים, כדי ללמדנו כח ההשפעה של אותם עשרה בטלנים על העיר, כמו שמצינו בסדום שבזכות עשרה צדיקים יכלו להגן על כל העיר, לכן גם אם צריך בכל בית כנסת שיהא לו בנפרד עשרה בטלנים כדי ששבית כנסת זה הקב"ה לא יכעס, וממילא בעיר גדולה שיש שם הרבה בתי כנסיות וצריך שם הרבה בטלנים בשביל כל בית כנסת, עכ"ז שם העיר לא תלוי בריבוי בטלנים אלא די בעשרה, כי כל מה שיש בעיר, השפע והשמירה, הכל תלוי בעשרה בטלנים, וכ"ש אם יש יותר מעשרה בטלנים. אבל די בעשרה כדי להביא ברכה בכל העיר. ת. נכון.

סה. הראוני שבשו"ת הרשב"א (סימן נ') נשאל, שבחז"ל מצינו שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס. ונשאל הרשב"א, הרי אמרין בברכות (ו' ע"א) דבעשרה שיושבים ולומדים שכינה קדמה ואזלא. א"כ איך הקב"ה יכול לכעוס כשלא בא העשירי, הרי הוא בא תמיד לפני העשירי. מתרץ הרשב"א אין משיבין מן ההגדה. ועוד, פירוש קדמה ואזלא לא שתקדם לביאתן אלא שבא עמהם מיד כשהן באין ואינו ממתין עד שיבאו העשרה וישבו.

מ"מ מבואר לכאורה ברשב"א, שהדין שהקב"ה כועס כשאינו מוצא עשרה, אין זה רק בתפילה כי אם בתורה ג"כ, שהרי הדין שהשכינה מקדמת לבוא זה נאמר בעשרה שיושבים ועוסקים בתורה ולא בתפילה, ואם יש חילוק בין תפילה לתורה, אין מקום לקושיא, א"כ לכאורה מוכח מהרשב"א שהדין הזה לא נאמר רק בתפילה כי אם גם בתורה.

ש. בית כנסת שיש שם מלא מנינים בזה אחר זה, כגון שכל שעה מתחיל מנין נוסף, אבל למעשה אין עשרה מיד בתחילת המנין הנוסף, האם צריך שיהא עשרה בטלנים בכל מנין ומנין בבית כנסת זה.

ת. ראוי.

ש. מצינו בחז"ל במגילה ה' ע"ב שרבי נטע נטיעה של שמחה בפורים. צ"ב מדוע נטע זאת בפורים דוקא. ועוד, שהרי לא יהנה מזה בשנה זו עד שיגדל האילן.

ת. לפרסם שמותר.

ש. חז"ל אומרים במגילה ו' ע"א "כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה רקת שאפילו ריקנין שבה מלאין מצות כרימון". לכאורה מה המיוחד במקום ההוא שעליהם חז"ל אומרים שריקנין שבה מלאין מצות כרימון, וכי בשאר המקומות שיש ריקנין, האם הם לא מלאים מצות כרימון, הרי לכאורה דבר זה לא נאמר על כל הריקנין, ומה המיוחד במקום זה עד כדי שנקרא רקת משום כך.

ת. כאן ה' הרבה יותר.

ש. חז"ל אומרים במגילה ו' ע"ב "ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי וכו' יגעתי ומצאתי תאמין. הני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סיעתא דשמיא הוא מן שמיא. ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי אבל לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא היא". לפי"ז יש לעיין כיצד הוא בנוגע לתפילה, האם בכדי להשיג משהו בשייכות לעבודת התפילה, גם צריך עמל ויגיעה כתורה, או ששם צריך משהו אחר. כי בחז"ל עוסקים רק בנוגע לתורה ולמא ומתן, ובנוגע לתפילה לא ביארו חז"ל מה צריך לעשות כדי לזכות לעבודת התפילה שיוכל להתפלל

ולהבין מה שמתפלל, וכיצד להרגיש שעומד לפני הקב"ה, א"כ מה על האדם לעשות.

ת. רק לבוא לבית הכנסת להתפלל.

ש. חז"ל אומרים במגילה יב' ע"א "תנא כולם על שמו נקראו בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, בן שמעי בן ששמע א-ל תפלתו, בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו". לכאורה הסדר הוא להיפך, קודם בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו, ואחרי שהצליח לפתוח שערי רחמים, זכה שהקב"ה ישמע תפלתו, ומדוע בחז"ל נכתב בן שמעי ואח"כ בן קיש.

ת. שם אבותיו ה' כן.

ש. עוד קשה, שבחז"ל משמע שנקרא בן קיש ע"י שהקיש על שערי רחמים ונפתחו, ואילו בסליחות של תענית אסתר כתוב "בן קיש הקיש דלתות בית הספר" א"כ מדוע נקרא בן קיש.

ת. היינו הך.

ש. מדוע מדרכי הצדיק נקרא בן שמעי על ששמע הקב"ה תפלתו, וכי רק הוא התפלל, הרי היו עמו עשרים ושנים אלף תינוקות שצמו והתפללו עמו, א"כ הקב"ה שמע את התפלות של כולם.

ת. התפלל בלב שלם.

ש. בשו"ע בסימן תרצג' סעיף ג' כתב "אין קורין בו הלל", בפורים. ומבאר המשנה ברורה הטעם דבשלמא ביציאת מצרים אמרינן, הללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה, אבל הכא אכתי עבדי אחשוורוש אנן". צ"ב מדוע המשנה ברורה הביא רק את הטעם הזה, הרי בגמ' במגילה יד' ע"א יש כמה טעמים, שאין אומרים הלל על נס שבחון לארץ, או קרייתיה

זו הילולא, א"כ מדוע לא הזכיר שאר הטעמים.

ת. לקצר.

ש. עוד יותר קשה, שהגמ' אומרת בין לרבא בין לר"נ קשיא והא תנן וכו'". ומבואר בגמ' שיש פירכא על הטעם הזה שאכתי עבדי אחשורוש אנן, ונשאר הטעם שאין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ, א"כ היה צריך להביא את הטעם שנשאר למסקנא.

ת. קיצר.

ש. הגמ' במגילה טו' ע"א אומרת "ואמר ר"א אמר רבי חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם וכו'". לכאורה צ"ע מה החידוש כאן של ר"א, הרי זה משנה מפורשת במסכת אבות פ"ו מ"ו בסוף ארבעים ושמונה קניני תורה ששם נזכר בקנין האחרון "והאומר דבר בשם אומרו הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו וכו'". א"כ כבר נזכר במשנה ומה חידש ר"א כאן בגמ' במגילה.

ת. פ"ו באבות ברייתא היא וברייתא לא שמי' ל"י. סו

ש. בעצם דברי חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם וכו'" צ"ב

שאם אכן כדברי חז"ל זה מביא גאולה לעולם, א"כ מדוע לא חייבו כל אדם לומר דבר בשם אומרו. הרי חז"ל לא אמרו חייב אדם לומר דבר בשם אומרו, אלא אמרו "כל האומר", שמי שכן אומר, שיידע שמביא גאולה לעולם.

ת. כי אינו חיוב.

ש. ילמדנו רבינו שליט"א, לפעמים מבקשים ממני שאשאל את רבינו שליט"א שאלות, ואני כותב בנוסח של השאלות, נתבקשתי לשאול, או נשאלתי, ואני לא מזכיר כלל מי השואל, האם לכאורה זה שלא כדין לכתחילה, כי בחז"ל מבואר שראוי להזכיר דבר בשם אומרו כדי להביא גאולה לעולם.

ת. א. צריך.

ב. שאלה אינו צריך בשם אומרו. סו

ש. הגמ' במגילה טו' ע"א אומרת "ואמר ר"א אמר רבי חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי".

נתקבשתי ע"י ש"ב הג"ר דוד לסיצין שליט"א לברר כאן כמה דברים.

א. מלשון חז"ל וממעשה של מרדכי

סו. בפרקי דר"א פרק נ' מביא "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי מכאן אמרו חכמים כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם". ובביאור הרד"ל כתב בתוך דבריו "ולזה דרשו שכל האומר דבר בשם אומרו, ושם אמירה הוא אפילו אומר הדבר לעצמו כגון שונה משנתו לעצמו ראוי לו לשנותו בשם אומרו שכן נשנה זה בפ' שנו חכמים בדברים שהתורה נקנית בהם". יתכן שכוונתו לתרץ שאלה זו מה החידוש כאן יותר ממה שכתוב באבות. סז. בהזדמנות אחרת נשאל שוב בנוסח שונה מעט. וקצת סתירה בין התשובות.

בעלון מים חיים להג"ר יהודה אריה דינר שליט"א גליון 255 הביא שאלה מי שמראה לשני איזו גמרא או תוספת, האם גם בזה צריך לומר שפלוגי הוא שהראה את הגמ' או התוספת, והביא תשובה ע"פ מעשה שהיה שמרן החזו"א וצ"ל הסתפק באיזה דין בסוגיא במנחות, והגר"ד פוברסקי שליט"א הראה לו תוספתא מפורשת לדין זה, ומיד כתב החזו"א שו"ר בתוספתא, ואמר שעל מראה מקום אין צורך לומר בשם אומרו.

מבואר שכל האומר דבר בשם אומרו, אין זה דוקא כשאומר דברי תורה בשם פלוני. כי מרדכי לא אמר דברי תורה רק סיפור סיפור של הצלה. האם לפי"ז מי שאומר איזה עצה טובה לחבירו שקיבל מפלוני אחר, ראוי שיאמר בשם מי קיבל את העצה.

ת. כן.

ב. כל אחד שאומר דבר בשם אומרו, איזה גאולה הוא מביא לעולם, הרי אצל מרדכי זה באמת הביא בסוף גאולה ע"י שאחשורוש עשה לו כל מה שעשה וניצלו עם ישראל, אבל כאן בחז"ל נאמר שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. ולאִיזה גאולה התכוונו חז"ל.

ת. נזכה ונראה.

ג. מדוע לא ראינו גדולי הדורות שנזהרו בזה בכל פעם לומר דבר בשם אומרו או לכתוב כן בספריהם, וכי לא רצו להביא גאולה לעולם.

ת. מי לא נזהר.

ד. כשאדם אומר דבר תורה וכדומה לחבירו, ומבקש מחבירו שלא יעבור את הדברים בשמו לאחרים, אלא יאמר ששמע, וכעת השומע לא יכול לומר דבר בשם אומרו, כי נתבקש שלא להזכיר שם האומר הראשון, האם עי"ז מונע מלהביא גאולה לעולם.

ת. לא.

ד. מי שלא רוצה לומר דברים בשם אומרו, האם נחשב שמונע מלהביא גאולה לעולם, ויתבעו אותו מדוע לא חיפש להביא גאולה לעולם.

ת. אולי

ש. האם אפשר לפרש בס"ד את הכוונה בדברי חז"ל מביא גאולה לעולם, שברגע שאדם אומר דבר בשם אומרו, פירוש הדבר שהוא עניו ולא מחזיק עצמו שכאילו הוא יודע הכל לבד, ולא עוד, אלא שמכיר טובה למי שאמר לו את הדברים. וככל שיש יותר ענוה והכרת הטוב לחבירו, בזה מתגבר יותר אהבת חברים בעולם, וזה מקרב את בנין בית המקדש שנחרב רק בגלל שנאת חנם, שלא יכלו לראות בגדלותו של השני. ולכן כשאומר דבר בשם אומרו, מרבה אהבת חברים, וזה משפיע על הבריאה לקרב את הגאולה, ולכן חז"ל רצו שאדם יאמר דבר בשם אומרו, שלא יחזיק מעצמו, וגם ידע להכיר טובה למי שאמר לו את הדברים, וירבה אהבת חנם.

ת. יפה.

ש. כשיש כמה אנשים שהעבירו את הדבר מזה לזה, האם צריך לומר את כל האומרים, כי הוא שמע מפלוני ששמע מפלוני ששמע מפלוני, או די שיזכירו רק את בעל המימרא הראשון.

ת. כולם.

ש. בעולם הישיבות מצוי בשיעורים שאומרים שהקשו הראשונים, וכן הקשו בני החבורה ולא מפרטים מי מהראשונים שאל את השאלה, או מי מבני החבורה אמר את הרעיון, האם זה לא טוב, כי לא מביא עי"ז גאולה לעולם, וראוי כסדר לומר מי שאל מהראשונים, ולהזכיר את הבני החבורה שחידשו איזה דבר בסוגיא.

ת. כי הרבה אמרו אותו דבר.

ש. באילת השחר על התורה בפרשת ויקרא א' יז' מביא בשם הזוהר בפרשת שמיני

שבזמן שזכו שהקרבנות יעלו לרצון לפני הקב"ה, היה האש בדמות אריה, וכשלא זכו, היה האש בדמות כלב. ילמדנו רבינו שליט"א מה הענין דוקא באריה כשזכו, וכלב כשלא זכו.

ת. פני הדור כפני הכלב.

ש. כעין זה מצינו לגבי אסתר, שחז"ל אומרים מגילה טו' ע"ב "כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה", ואז שאלה אסתר, "שמא על שקראתיו כלב שנאמר הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי חזרה וקראתו אריה שנאמר הושיעני מפי אריה". וגם כאן צריך להבין מדוע הזכירו דוקא כלב ואריה.

ת. אין לך . . . בכל החיות ככלב דאפ' .
. . אסרה התורה (. . .) סח

ש. האם אפשר לפרש בס"ד, ע"פ מה ששמעתי בנוגע לאסתר, כשאדם רואה כלב, כמה שהוא מפחד ממנו, עדיין חושב בעצמו שאולי יצליח להתנפל על הכלב, ובכך סומך עדיין משהו על הכוחות של עצמו ואין לו ביטול מוחלט. משא"כ כשאדם רואה אריה, כבר לא סומך על עצמו כלום. לכן כל זמן שאסתר קראה לאחשוורוש בשם כלב, פירוש הדבר שעדיין סומכת משהו על עצמה שתצליח לבטל את הגזירה, וחסר בביטול מוחלט להקב"ה, ולכן ברגע שהיה דומה בעיניה ככלב, לא זכתה לכלום. ורק ברגע שאמרה שאחשוורוש דומה בעיניה כאריה, שביטלה עצמה לגמרי להקב"ה, שאין אף אחד אחר שיעזור לה, אז זכתה להשראת השכינה, האם זה פירוש נכון.

ת. יפה.

ש. לפי"ז נוכל בס"ד לבאר גם את דברי הזהר, הרי סוד הקרבנות להרגיש ביטול מוחלט להקב"ה, כולו להקב"ה, הכנעה גמורה בלי לשייר לעצמו כלום. ולכן ברגע שזכו להביא עצמם ע"י הקרבנות להכנעה גמורה להקב"ה, להכיר שבו תלויים וסמוכים, ואין לי משל עצמי כלום, זכו שהאש היה להם בדמות אריה המסמל על שזכו להכניע עצמם לגמרי בדיוק כמו שאדם מפחד מאריה שלא סומך כלל כל עצמו, ומרגיש שאין לו סיכוי לכלום בלא ישועת הקב"ה. ולכן בדרך חיבה הראה להם הקב"ה באש את דמות האריה לסמל להם את מה שהצליחו לעבוד על עצמם. משא"כ כשלא זכו להכניע את עצמם לגמרי, שעדיין סמכו על הכוחות של עצמם ולא ביטלו עצמם לגמרי להקב"ה, אז הראה להם באש דמות כלב, להראות להם שחסר בהכנעה, שעדיין בתוך עצמם סומכים משהו על כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ועליהם לעבוד להכניע ולבטל עצמם לגמרי להקב"ה, כדי שהקרבן יעלה לרצון לפניו יתברך.

ת. יפה.

ש. הגמ' בברכות כח' ע"ב אומרת ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וכו' אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי וכו'". ובגמ' הוסיפו "ת"ר בכניסתו מהו אומר יהי רצון וכו' ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי וכו'". יש לעיין האם ר' נחוניא בן הקנה שנזכר במשנה שהתפלל שלא יצא תקלה על

ידו, התפלל את כל הנוסח שנזכר בברייתא, רק שבמשנה קיצרו את נוסח תפלתו, או שר' נחוניא בן הקנה התפלל כפי הנוסח שנזכר במשנה ותו לא, ואח"כ בגמ' הוסיפו על התפלה קצרה עוד דברים שראוי לבקש.

ת. היינו הך.

ש. הנפק"מ היא, מצינו בגמ' במגילה כח' ע"א "שאלו תלמידיו את ר' נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי ולא עלתה על מטתי קללת חברי וכו'". מעתה אם ר' נחוניא בן הקנה בכניסתו לבית המדרש התפלל כל הנוסח שנזכר בברייתא, שלא יארע דבר תקלה על ידי וישמחו בי חברי וכו', מבואר היטב מדוע כ"כ ביקש בזהירות בבין אדם לחבירו, לבקש כל פעם כן, כי בזה השתבח באופן מיוחד עד שאמר לתלמידיו שבזה זכה לאריכות ימים. וא"כ יש קשר בין תפלתו בכניסה לבית מדרש שביקש גם על עניני בין אדם לחבירו, למידת הנהגתו שנזכר במסכת מגילה.

ת. יפה.

ש. הגמ' בברכות ח' ע"א אומרת "ואמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמענא להא דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא".

צ"ב וכי הקב"ה לא נמצא בסתם בתי כנסיות כי אם בד' אמות של הלכה בלבד. א"כ מה התועלת של אלו שמתפללים בבתי כנסיות שלא לומדים שם תורה.

ת. שם נמצא בקביעות.

ש. עוד צ"ע, כאן בחז"ל למדו שיש מעלה להתפלל היכן שלומדים מאוהב ד' שערי ציון שערים המצויינים בהלכה, שזהו הד' אמות של הלכה שנמצא שם הקב"ה. ואילו במסכת מגילה כט' ע"א אמרו "דרש רבא מאי דכתיב ד' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר אביי מריש הוי גריסנא בביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמעית להא דקאמר דוד אהבתי מעון ביתך הווי גריסנא בבי כנישתא". א"כ מאיזה פסוק לומדים שיש ענין להתפלל היכן שלומדים.

ת. היינו הך.

ש. הגמ' במגילה כז' ע"א אומרת "דרש בר קפרא מאי דכתיב וישרף את בית ד' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש וכו' ואת כל בית גדול שרף באש ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי, חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה. מ"ד תורה דכתיב ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ומ"ד תפלה דכתיב ספרה נא הגדולות אשר עשה אלישע ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד". ומבואר במהרש"א שע"י הרבים שמתקבצין בו ללמוד, מתרבה התורה, וכן בקיבוץ רבים לתפלה, התפלה מתקבלת יותר.

האם עפ"י אפשר לפרש בס"ד את המעלה להתפלל דוקא במקום שלומדים, שהבינו שבמקום ששם לומדים ראוי להתפלל, כי העמוד של תורה משלים את העמוד של תפלה, כי הא בלא הא לא סגי, ובמקום שלומדים, שם זה המקום שמגדלין בו תורה ותפלה כאחד, כי מבינים את הערך לתורה ותפלה יותר.

ת. נכון.

ואם לא, אז יאמר משנה, ואם גם זה לא יכול, שלכל הפחות יאמר פסוק. מה הענין שלכתחילה יאמר דבר הלכה ולא יועיל לו כל פסוק. הרי העיקר הוא שלא יראה כאילו נכנס רק לצורך חבירו, ולכן שיאמר דבר תורה. א"כ מה אכפת איזה דבר תורה הוא יאמר.

ת. דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרו בעל פה.

ש. עוד צ"ע, שאם בגמ' מבואר סדר עדיפויות מה צריך לומר צורבא מרבנן, שיאמר הלכה, ואם לא אז משנה, ואם גם זה לא אז פסוק, ואם גם זה לא, יבקש מתינוקות אחרים שיאמרו לו איזה פסוק. א"כ מדוע בשו"ע בסימן קנ"ו סעיף א' לא הזכיר כן אלא סתם "ואם צריך לכנס בהם לצרכו, כגון לקרוא לאדם, יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמועה ואח"כ יקראנו וכו'". לכאורה השו"ע הזכיר שיקרא מעט שהכוונה אפילו פסוק, או יאמר דבר שמועה שזה הלכה או משנה כמבואר במשנה ברורה, ומדוע לא נקט כמבואר בגמ' שעדיף הלכה או משנה או פסוק.

ת. קיצר.

ש. הגמ' במגילה כח' ע"ב "כי הא דריש לקיש הוה אזיל באורחא מטא עורקמא דמיא אתא ההוא גברא ארכביה אכתפיה וקא מעבר ליה וכו' שדי בר לקישא במיא א"ל ניחא לי וכו' אי הכי גמור מיני הא מלתא דאמר ר' זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל וכו'". מדוע ריש לקיש לימדו דוקא הלכה זו יותר משאר הלכות.

ש. מצינו בתורה כמה מצוות בודדות שנאמר בהם שהמקיימם זוכה לאריכות ימים. לכאורה קשה, שבחז"ל מצינו דף שלם שהתנאים מספרים בזכות מה זכו לאריכות ימים, כל אחד אומר בגלל דבר אחר שנהג, ומניין להם שבזכות זה זכו לאריכות ימים, והאם כל מנהג טוב שאדם ינהג בזה כל יום יזכה לאריכות ימים.

ת. כל אחד לפי מה שראוי.

ש. רבינו שליט"א בטעמא דקרא החדש בפרשת חוקת שואל מדוע לא עושין בשירת הבאר אריח ע"ג לבינה כדין כל השירות כמ"ש במגילה טז' ע"ב, ושם לא נזכר תירוץ.

אחד מבני החבורה רצה לתרץ ע"פ דברי המדרש במדבר רבה יט' כד' שאומר "מפני מה לא נזכר משה שם, מפני שנענש ע"י המים ואין אדם מקלס לאספקלטור (השר) שלו. ולמה שמו של הקב"ה לא נזכר בה, משל לשלטון שעשה סעודה למלך, אמר המלך אוהבי שם, אמרו לו, לאו. אמר אף אני איני הולך לשם, אף כך אמר הקב"ה הואיל ומשה אינו נזכר שם, אף אני איני נזכר שם". ועד כמה שלא נזכר לא משה ולא הקב"ה, חסר בעצם השירה, ולכן לא כותבים זאת אריח ע"ג לבינה.

ת. אולי. ס

ש. הגמ' במגילה כח' ע"ב אומרת "אי איצטריך ליה לאיניש למיקרא גברא מבי כנישתא מאי, א"ל אי צורבא מרבנן הוא לימא הלכתא, ואי תנא הוא לימא מתני' ואי קרא הוא לימא פסוקא וכו'". מסדר הגמ' נראה שיש עדיפות שלכתחילה יאמר הלכה,

ת. נזכר בהלכה זו.

ש. הגמ' במגילה כח' ע"ב מיד אומרת "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות וכו'".
האם אפשר לומר בס"ד שחז"ל הסמיכו ענין זה למעשה לעיל, להורות שצריך ללמוד גם הלכות שנראה כחומרא בעלמא.

ת. אולי.

ש. חז"ל אומרים "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות וכו'". צ"ע מהו הלשון "כל" השונה הלכות. די לומר "השונה הלכות, "כל" למה לי.

ת. אפילו עם הארץ שאין מבין.

ש. בגמ' במגילה מובא שבני מערבא קראו את כל התורה בג' שנים. לפי"ז יש לעיין כיצד קיימו את המצוה של זכירת עמלק לפני שעדיין היה פורים ותיקנו לקרוא כל שנה פרשת זכור לפני פורים, א"כ הרי לא הספיקו בכל שנה לקרוא או פרשת בשלח או סוף כי תצא, א"כ מה עשו בשביל לקיים זכור את אשר עשה לך עמלק שהדין הוא בכל שנה לקרוא פעם אחת. הרי מבואר ברא"ש בברכות שקריאת פרשת זכור זה דאורייתא ולא תלוי בפורים.

ת. בפה.

ש. כמו כן יש לעיין לבני מערבא מה קראו בכל שנה בשמחת תורה, הרי לא סיימו את התורה בשמחת תורה, א"כ האם קראו מענין שמיני עצרת בלבד או קראו וזאת הברכה.

ת. שניהם.

ש. בגמ' במגילה מבואר שבני מערבא נהגו לגמור קריאת התורה רק פעם בג' שנים, ושאלתי את הרב שליט"א לפי"ז מה קראו

בשמיני עצרת, הרי לא סיימו את התורה, האם רק שמיני עצרת או גם וזאת הברכה. והרב שליט"א כתב שקראו גם מענינא דיומא בשמיני עצרת וגם וזאת הברכה מה הענין בשניהם, לקרוא גם וזאת הברכה, הרי לא אחזו שם.

ת. ג"כ ענינא דיומא.

ש. האם בני מערבא נהגו בשמחת תורה כל שנה לדאוג שכל הציבור יעלו לקריאת התורה כמו אצלנו, או מכיון שזה לא סיום התורה, לא נהגו שכולם יעלו כי אם כמה קרואים.

ת. נהגו.

ש. מצינו בחז"ל שבני מערבא נהגו לסיים את התורה פעם בג' שנים. לכאורה צ"ב, הרי היה תקנה קדומה מה צריך לקרוא בכל שבת, ובשאר המקומות ודאי נהגו אחרת לקרוא את הפרשיות ולא כבני מערבא, א"כ מדוע הם נהגו לקרוא לפי סדר של ג' שנים ולא כשאר הציבור.

ת. אולי נהגו.

ש. בחז"ל במגילה לא' ע"ב מבואר שעזרא תיקן קללות לפני ראש השנה שתכלה שנה וקללותיה, וקוראים קללות לפני שבועות כי אז דנים על פירות האילן. מדוע לא תיקן לקרוא קללות לפני פסח שבו נידונין על התבואה, ולא עוד שעדיף היה לתקן שיקראו קללות לפני פסח, כי אז זה היה מועיל לפסח ושבועות כאחד, כי יש שייכות בין שבועות לפסח, אבל עתה קוראים רק לפני שבועות ולא לפני פסח מדוע.

ת. עדיין לא יצאו ממצרים.

ש. חז"ל בסוף מגילה אומרים שעזרא

ראש השנה. יש לעיין בשלמא לדידן שגומרים את התורה בכל שנה, יוצא באמת שפרשת בחוקתי זה בערב שבועות ופרשת כי תבוא זה בערב ראש השנה. אולם צ"ע לבני מערבא שגמרו את התורה רק פעם בג' שנים כמבואר במגילה כט' ע"ב, הרי הם לא אחזו בערב שבועות בפרשת בחוקתי אלא בפרשה אחרת, מדוע הם הוצרכו לקרוא דוקא את הקללות של פרשת בחוקתי לפני שבועות, והקללות שבפרשת כי תבוא לפני ראש השנה, הרי עיקר הענין הוא שתכלה שנה וקללותיה, האם יכלו להפוך ולקרוא בערב שבועות את הקללות של פרשת כי תבוא, ובערב ראש השנה לקרוא הקללות של בחוקתי, או שיש ענין מיוחד לקרוא קללות שבבחוקתי דוקא לפני שבועות, וקללות שבפרשת כי תבוא דוקא לפני ראש השנה.

ת. יתכן.

ש. האם אפשר לומר בס"ד, שודאי היו חייבים לקרוא הקללות שבפרשת בחוקתי לפני שבועות, כי פרשת בחוקתי עוסק בקללות שתלוי בחסרון בעמל התורה, וזה ענייני בחג השבועות שקבלנו התורה בשביל לעמול בה, כפי שהקב"ה מתאוה שנהיה עמלים בתורה. משא"כ הקללות שבפרשת כי תבוא שזה יותר נוגע לקיום המצוות, זה יותר מתאים בערב ראש השנה שאז דנים על קיום המצוות.

ת. יפה.

תיקן לישראל שיקראו את הקללות שבתורת כהנים לפני חג השבועות כדי שתכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה, שבעצרת נידונין על פירות האילן. יש לעיין לבני מערבא שנהגו לסיים את התורה רק פעם בשלש שנים, כשהגיע ערב שבועות ואחזו בפרשה אחרת, האם קראו בפרשה אחרת והוסיפו כמפטיר את הקללות, או שקראו רק את הקללות.

ת. כמו אצלנו.

ש. כשקראו את הקללות לפני שבועות, האם קראו את כל פרשת בחוקתי הכולל ענין הברכות שבתחילת הפרשה ואת עניני ערכין שבסוף הפרשה, או שקראו את הקללות לחוד.

ת. הכל.

ש. במערבא שגמרו לקרוא בתורה רק פעם בשלש שנים, בודאי שבערב ראש השנה לא אחזו בקריאה של הקללות בפרשת כי תבוא, מה קראו בערב ראש השנה, האם קראו את הפרשה שאחזו בה והוסיפו רק את הקללות שבפרשת כי תבוא, או שבשבת בערב ראש השנה קראו רק פרשת כי תבוא ולא קראו כלל את הפרשה שאחזו בה.

ת. תפוס לשון ראשון.

ש. בגמ' במגילה לא' ע"ב מבואר שעזרא תיקן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם

עניני המגילה

בדרשים נחמדים בדף יד' ע"א עומד בהערה מדוע אחשוורוש לא הביא תזמורת בסעודה שעשה, ונאמרו בזה כמה תשובות. האם אפשר לפרש בס"ד, אחשוורוש לא רצה להביא גויים שיזמרו כי אם יהודים. אבל היהודים לא רצו לנגן, כי חשבו שודאי הולכים רק לקצת זמן, המנימום שחייבים כדי שהמלך לא יכעס ומיד ילכו, ולכן לא רוצים לנגן שם, רק שהיצר הרע הצליח אחרי שהלכו לסעודה, שנשארו שם.

ת. משום חורבן בית המקדש לא רצו תזמורת.

ש. האם אפשר לפרש עוד פירוש בס"ד, עד כמה שמרדכי אמר שלא ילכו לסעודת אחשוורוש, כל מי שרצה ללכת בכל אופן, היה בטוח שיעשה זאת בצנעה שאף אחד לא ידע, אבל אם יבאו יהודים לנגן שם, ודאי ידעו מהם וזה לא רצו שידעו שהם הלכו, לכן כבוד העצמי לא נתן להם ללכת לנגן שם.

ת. לא צריכין שיהודים ינגנו.

ש. נשאלתי האם בזמן מרדכי שהוא היה מהסנהדרין קידשו את הלבנה ע"פ הראייה והיה עדים וסנהדרין, או קידשו ע"פ החשבון של הלל.

ת. ע"פ הראי'.

ש. עוד נשאלתי האם עשו יו"ט שני של גליות היכן שמרדכי היה גר, או מכיון שכל

ש. חז"ל אומרים (בראשית רבה נח' ג') "רבי עקיבא היה יושב ודורש והצבור מתנמנם. ביקש לעורר, אמר, מה ראתה אסתר שתמלוך על קצו' מדינה, אלא תבוא אסתר שהיא בת בתה של שרה שחיתה קצו' ותמלוך על קצו' מדינות". במה ר' עקיבא ביקש לעורר את תלמידיו כאן.

ת. דבר חידוש. ע

ש. בסוף מגילת אסתר כתוב "ורצוי לרוב אחיו, שפרשו חלק מהסנהדרין ממרדכי הצדיק. לכאורה צ"ב, עד כמה שמרדכי הצדיק כתב את מגילת אסתר, לשם מה הוצרך לכתוב זאת בתוך המגילה.

ת. לדעת ההלכה.

ש. עוד צ"ב, הרי פרשו ממנו רק מעט מהסנהדרין ואילו הרוב לא פרשו ממנו, א"כ עד כמה שהולכים אחר רוב הסנהדרין, הרי שמרדכי צדק במעשיו.

ת. אין ראי' כי הראשונים היו צריכים לתורתו.

ש. במגילת אסתר יש פסוקים שנזכר המן בן המדתא ויש שנזכר המן סתם, ולא מדובר בפעם הראשונה שצריכים להגיד מי הוא אלא באמצע המגילה, א"כ מדוע לפעמים נזכר בן מי הוא ולפעמים לא.

ת. כדי לחרף גם אביו.

ש. המהר"ם שיף בסוף מסכת חולין

ע. עיין בשו"ת על התורה ריש פרשת חיי שרה.

יו"ט שני של פסח, טז' ניסן, ורבינו שליט"א תירץ שהסתפר ע"י המן שזה מותר.

אולם שמעתי לתרץ ביאור אחר לפי לעיל, עד כמה שמרדכי היה הסנהדרין ושם קידשו את הלבנה ע"פ הראייה, א"כ במקום של מרדכי לא היו צריכים בכלל לעשות יו"ט שני, כי שם זה היה כמו ירושלים, כי כל השלוחים לקידוש הלבנה הכל הגיעו למרדכי והסנהדרין עמו. ומכיון שלא נהג יו"ט שני, ודאי יכל להסתפר כי לא חילל יו"ט שני של גליות כי אם נהג כבר חול המועד. ת. יפה.

השלוחים יצאו מהסנהדרין שישב שם מרדכי, הרי זה כמו בירושלים לא עשו יו"ט שני כי תמיד היו יודעים מתי היו"ט ור"ח, ועד כמה שלא היה סנהדרין בירושלים ובארץ ישראל, הכל נעשה ע"י הסנהדרין שבחוץ לארץ, וממילא במקום של מרדכי לא היו צריכים לעשות יו"ט שני של גליות, כי ידעו מיד מתי ר"ח ויו"ט.

ת. לא עשו.

ש. הנפק"מ בזה, שמעתי ששאלו לרבינו שליט"א איך מרדכי הצדיק הסתפר בשעה שבא המן להרכיבו על הסוס, הרי זה היה

הנהגות לבני הישיבות בנוגע לאסיפת כסף לת"ת

ש. יש ישיבות שבערב פורים הולכים בני הישיבה לאסוף כספים בבתי כנסת לצורך קופה של צדקה שמחלקים כסף לבחורים נצרכים מבני הישיבה, לחתנים ועוד דברים. והדבר נעשה ברשות רבני הישיבה ובפיקוחם. וישנם בחורים טובים שרוצים להמשיך ללמוד ולא ללכת לאסוף, כי כבר עושים זאת בחורים אחרים, האם חייבים כל בני הישיבה ללכת לאסוף בלי יוצא מהכלל, או ששייך שהמתמידים ילמדו וזוהי יהא סיעתא דשמיא לאחרים שאוספים שיצליחו לאסוף.

ת. אין חייבים. עא

ש. יש ישיבות שיש להם קופות צדקה מיוחדת עבור חתנים ובחורים נצרכים שנקרא בשם תומכי תורה, וכמה ימים לפני פורים, יוצאים בני הישיבה לאסוף כסף מהציבור ברשות הנהלת הישיבה בכל ערב. האם הבחורים שיוצאים לאסוף כסף, נחשבים לעוסקים במצוה לאסוף עבור נצרכים מבני החבורה. ונפק"מ האם שייך בהם הפטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה.

ת. כן.

ש. האם ההורים של אותם בחורים בישיבות האלו יש להם דין קדימה ליתן

ש. הנהלת הישיבה מבקשת מכל הבחורים שיצאו בלילות בערב פורים לאסוף צדקה עבור הקופה שמחלקת כסף לחתנים נצרכים ועוד בחורים שצריכים כסף, האם כל

עא. בקונטרס דברי הדרכה והשקפה לימי הבחירות ממורי ורבי מרן הגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל עמוד 14 הזכרנו בס"ד את מה שזכיתי לשאול את רבינו זצוק"ל בנוגע אלי, נוהגים לאסוף כסף לת"ת בערב פורים ומחלקים לחתנים ונצרכים, האם גם אני צריך לאסוף כסף לת"ת בזמן שנהוג בישיבה בערב פורים. ותירץ לי רבינו זצוק"ל "תאסוף בזמנים שלא יהא לך מזה הרבה ביטול תורה. ובעיקר לא לנסוע עם רכבים שבחורי ישיבה נוהגים, כי אינם רגילים לנהוג וצריך לזה מומחיות שלא יהיה תקלות. ולא עוד, שבפורים צריכים זהירות גדולה, כי ישנם אחרים שלא נוהגים כמו שצריך. ושאלתי אותו האם כוונתו לאסוף בפורים בעצמו, וחזר ואמר, בזמן שיש הכי פחות ביטול תורה.

בהזדמנות אחרת נכנסתי עם הגר"ח משיקובסקי שליט"א אל מרן ראש הישיבה הגאון ר' אהרן ליב שטינמן שליט"א לשאול אותו בענין הזה, ואז אמר לנו, לא צריך לסגור את הישיבה בשביל זה, אלא יש אלף למטה ואלף שיוצאים למלחמה. וכל ההצלחה של אל ושאוּספִים זה בזכות שיש אלף למטה שיושבים ולומדים תורה. הגה"צ ר' נפתלי חדש שליט"א משגיח בישיבת אור אלחנן אמר לי לפני שנים רבות, אסור לסגור את הישיבה ולהוציא את הבחורים הטובים מלימוד התורה בשביל לאסוף כסף. כי אין דבר יותר גדול מלימוד התורה. ואסור גם לדבר נגד אלו שכן הולכים לאסוף כסף. ומדובר לאסוף בימים לפני פורים.

מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, כי כל כמה שיוצאים יותר בחורים לאסוף, ממילא אוספים יותר כסף, ואז החתנים מקבלים יותר כסף, וכשיוצאים פחות בחורים, אוספים פחות והחתנים מקבלים פחות, ויוכלו לחייב את כולם לצאת ולבטל תורה מעט בימים אלו, כדין מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים. או שאין זה נחשב למצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, כי אין כאן מצוה לאסוף כמה שיותר, ופשוט שהמתמידים יכולים לשבת וללמוד.

ת. יכולים לשבת וללמוד. עב

ש. במגבית בערב פורים שיוצאים בחורים לאסוף כסף לקופת הצדקה שתומכת

הכסף לקופת צדקה שייכת לישיבה שבנם למד שם, לפני שנותנים לקופת צדקה אחרים, שנחשב כקרובים לישיבה הזו, או שאין להם דין קדימה ליתן דוקא לקופת צדקה שע"י הישיבה שבנם לומד שם, ויכולים ליתן קודם לישיבה אחרת גם באופן שע"ז לא יוכלו אח"כ ליתן עוד סכום כסף נכבד לישיבה שבנם לומד.

ת. יתן להם.

ש. הקופת צדקה ששייכת לישיבות לחלק כסף לחתנים, מחלקים את הכסף לפי הסכום שהצליחו לאסוף בחודש אדר בכל שנה. מעתה יש לעיין, יש בחורים מתמידים שרוצים ללמוד ולא לאסוף, האם זה נחשב

עב. במאמר המוסגר ראוי להביא את מה שאמר הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א (מובא בעלון משיחותיו ובו כמה הדרכות ליום הפורים תשע"ה) וז"ל "והנה יום הפורים היום מלא בחסד, במתנות לאביונים ובמשלוח מנות איש לרעהו, ומרבים מאד במצוות צדקה וכמו שאמרו כל הפשוט יד נותנים לו, ולכן בימים אלו שבישיבה אוספים כסף לצדקה במסגרת תומכי תורה, יש להשתתף בזה. וצריך לזהר מהיצר הרע, שכמו שעל חזוק בתורה יש יצר הרע, כמו כן על חזוק במצוות צדקה יש יצר הרע, ואין לטעון שזהו ביטוי לתורה, שכבר אמר רבינו החזו"א לבחור שבא לשאול אם הוא יכול לבטל תורה בשביל להתאסף באסיפה לחזוק הדת, והשיב לו רבינו החזו"א, שאם הוא מבטל תורה בשביל חתונה, עליו לבטל תורה גם בשביל אסיפה שהיא לצורך חזוק הדת, וכן אני אומר גם בענייננו, שרק בחור שאינו מבטל תורה בשביל חתונה, הוא פטור מלהשתתף במגבית של תומכי תורה, שהתורה היא לדידה במקום צדקה, אבל כיון שלצערנו רובם אינם כן, הרי שצריכים להשתתף בזה. וראוי לדעת שלולא הצדקה המרובה שעם ישראל נותנים ב"ה, לא היה לנו קיום כנגד כל הגזירות הקשות, שכל מה שאנחנו קיימים הוא משום שאנחנו טוענים להקב"ה, כמו שאנחנו עושים חסד, גם אתה תעשה עמנו חסד במידה כנגד מידה.

אמנם קודם שיוצאים למלאכה, ראוי לזכור שני עניינים נכבדים. א. שהישועה אינה באה מכח ההשתדלות, אלא הכל תלוי בסייעתא דשמיא, ואיננו עושים את ההשתדלות אלא משום שכן גזר הקב"ה וכו'. ב. עוד ראוי לזכור קודם שיוצאים למלאכה, שצריך להיות מוכנים אף לביזיונות היוצאים לפעמים מזה, וכמו שאמר האדמו"ר הרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א, שכאשר יוצאים לאסוף כסף לצדקה, צריך שני כיסים אחד עבור כספי הצדקה, והשני יעבור הביזיונות. והוסיף ואמר שיותר חשוב הכיס של הביזיונות מהכיס של הכסף, ומשום שהביזיונות מכפרים לאדם על כל עונותיו, וזהו העיקר, אלא שמהצד טוב שמרוויחים גם כסף לצדקה". עכת"ד.

ונדברתי עם כמה תלמידי חכמים שליט"א, שגם בחור טוב שהולך, לא צריך ללכת רחוק, ויכול ללכת באופן שיש הכי פחות ביטול תורה. וגם לא צריך להראות לכולם שהוא נשאר ללמוד ולהחליש אחרים שכם הולכים, ובפרט לא לתת לאחרים הרגשה כאילו הם בטלנים. והחכם עיניו בראשו איך לעשות הכל רק למען כבוד שמים יתברך.

ש. ברמב"ם מבואר שמצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים צריך לעשותה אבל יש תנאי "ויחזור לתלמודו". כיצד הדין בבחורים שיודעים שע"י שיצאו לאסוף כסף מחוץ לעיר למגבית של קופת הצדקה של הישיבה, זה מוציא אותם מלימוד, ובפרט שחוזרים בשעה מאוחרת ואח"כ עייפים למחרת בבוקר, לפעמים מפסידים את התפילה בישיבה, ואח"כ בסדר א' בבוקר הם עייפים וחוזרים לישון, האם בכה"ג ג"כ צריכים לצאת ולאסוף כסף למגבית, או שלא צריכים לצאת וישארו ללמוד.

ת. מוטב שילמדו.

ש. קבוצה של בחורים הכינו להם ארוחת ערב בחדרם בשעה מאוחרת, כעשר בחורים, האם יכולים לשמוע קלטת של שירה בעת האכילה, או שנחשב סעודת מרעים של רשות בעלמא, וגם בלא ששותים יין, עדיף שלא ישמעו קלטת שירה זכר לחורבן.

ת. אין ראוי.

ש. בחורים אוכלים בחדרם פת בשעת ערב וכדומה, האם יכולים לשמוע קלטת של שירה כי לא שותים יין.

ת. לא.

ש. כיצד הדין בחודש אדר שמרבין בו בשמחה, האם יוכלו לשמוע קלטת כשאוכלים פת בחדרם, כי זה מביא להם לשמחה, או שחז"ל לא התכוונו לשמחה של שירה כי אם לשמחה של מצוה.

ת. יכולים. עג.

בחתנים ובחורים נצרכים, יש בחורים מתמידים שלא רוצים לאסוף בטענה, שכל שישארו בחורים שלומדים, זה עוזר שאחרים יצליחו לאסוף. כעין שמצינו במלחמת מדין שהיו אלפים שנלחמו והיו אלפים כנגד שלמדו תורה. האם זה טענה נכונה וישארו ללמוד.

ת. נכונה מאד.

ש. הנהלת הישיבה הכריזה וביקשה שכל הבחורים בלי יוצא מן הכלל, כולם יצאו לאסוף כסף עבור המגבית, להיות נושא בעול עם חבירו, ובכל אופן יש בחורים שרוצים לשבת וללמוד ולא לאסוף. האם יכולים ללכת לבית כנסת סמוך וללמוד שם בלי לאסוף ולא יכירו שלא אספו, או שחייבים לשמוע בקול רבותיהם ולאסוף.

ת. יכולים.

ש. נסעו לאסוף כסף אחה"צ לפני השקיעה מחוץ לעיר והגיעו לעיר אחרת בערב, האם חייבים דבר ראשון להתפלל מעריב, או שנחשב לעוסקים במצוה מתחילת הנסיעה ופטורים בינתיים מתפלת מעריב עד שיגמרו לאסוף ואז יתפללו.

ת. פטורים.

ש. בחורים נסעו לאסוף כסף מחוץ לעיר וחזרו בשעה מאוחרת ועי"ז לא קמו בבוקר לזמן ק"ש, האם המצוה שעשו זה מצוה הבאה בעבירה, או שמה שלא קמו נחשב לאונס ולא קשור למצוה.

ת. אינה פשיעה.

עג. יתכן שדעת רבינו שליט"א לחלק בין כמה בחורים בודדים שאוכלים פת בחדרם בחודש אדר שאפשר להקל להם לשמוע קלטת של שירה כשאוכלים פת, לציבור גדול בחדר אוכל. וצ"ע.

ש. בימים של ערב פורים, יש ישיבות שבהם יוצאים הבחורים לאסוף למגבית צדקה של קופת חתנים שבהם מחלקים כסף לחתנים ובחורים נצרכים, ולאחר גמר איסוף הצדקה, מכינים לבחורים בחדר אוכל ארוחת ערב טובה ומכובדת להמריץ הבחורים לאסוף ורוצים להדליק קלטת שירה של פורים וכדומה לשמחת הבחורים, האם יכולים לשמוע קלטת שירה, או נחשב לסעודת מרעים בעלמא ולא ישמעו שירה.

ת. לתת פרוטה לכל הפחות.

ש. מי שמתבייש לתת פרוטה לאותם בחורי ישיבות שאוספים צדקה בערב פורים עבור חבריהם הנצרכים, ואם יפתח את הדלת עבור כל הדופקים, יצטרך ליתן סכום יותר גדול, האם מכיון שדופקים בביתו חייב לפתוח לכל הדופקים, או מכיון שלא יכולים לחייבו בסכום נכבד, והוא מתבייש ליתן משהו קטן, לא מחויב לפתוח.

ת. לא יתבייש.

ש. בימים של ערב פורים וכן בפורים באים גבאי צדקה לבתים ומשכנעים את בעל הבית ליתן עבור הקופות צדקה, וכשבעל הבית אומר סכום שתורם, מתחילים לומר לו, בשנה שעברה רשום אצלנו בדפים שתרמת סכום יותר גדול ורוצים שיביא לפחות כמו בשנה שעברה ואפילו יותר, וכך דוחקים קצת בצחוק וקצת באמת בבעל הבית שיתן יותר, האם מותר לעשות כן.

ת. לשקר אסור.

ש. גבאי צדקה לפעמים נשאלים ע"י בעל

ש. בימים של ערב פורים, יש ישיבות שבהם יוצאים הבחורים לאסוף למגבית צדקה של קופת חתנים שבהם מחלקים כסף לחתנים ובחורים נצרכים, ולאחר גמר איסוף הצדקה, מכינים לבחורים בחדר אוכל ארוחת ערב טובה ומכובדת להמריץ הבחורים לאסוף ורוצים להדליק קלטת שירה של פורים וכדומה לשמחת הבחורים, האם יכולים לשמוע קלטת שירה, או נחשב לסעודת מרעים בעלמא ולא ישמעו שירה.

ת. אין ראוי. עד

ש. יש ישיבות שבכל יום בערב פורים כשהבחורים חוזרים מלאסוף כסף עבור המגבית, שמכינים להם סעודה טובה ומיוחדת, כדי לדרבן את הבחורים לצאת ולאסוף, ולכן מנעימים את הסעודה ע"י שירה וכדומה, שמדליקים קלטת עם שירים ועושים שמח, וזה נותן דחף וחשק לאסוף גם בשאר הימים, ועי"ז אוספים יותר כסף לחתנים, האם מותר להשמיע להם בסעודה קלטת עם שירים, כי יחשב כעוסקים במצוה והכל נכלל בסעודת מצוה של חסד.

ת. מותר. עה

ש. האם אפשר להקל שישמעו שירה בסעודה כי זה נחשב חלק מחודש אדר שמרבין בשמחה הגם שזה סעודת מרעים של רשות, כשלא שותים יין.

ת. לא. עי

עד. הגאון ר' יהודה אריה דינר שליט"א השיב לי להתיר כי נחשב שעוסקים במצוה של איסוף הכספים לצורך מטרה גדולה זו.

עה. השאלה נשאלה שוב בשנה אחרת בנוסח שונה. ויתכן לפרש דברי רבינו שליט"א, שגם אם אפשר למצוא סיבה להתיר, אבל לא ראוי.

עו. יתכן שכוונת רבינו שליט"א, שמצד שזה חודש אדר זה לא סיבה להתיר.

הבית, כמה תרמתי בשנה שעברה וכך אתן השנה בס"ד. האם מותר להם להוסיף בסכום ולשקר מעט שנתן יותר לתועלת הצדקה ויאמרו לו כאילו שתרם סכום אחר יותר גדול, וכך יתרום השנה יותר, או שאסור לשקר למטרה זו.

ת. מדבר שקר תרחק.

הצדקה שע"י הישיבה שמחלקים סכום כסף לחתנים ושאר בחורים נצרכים במשך השנה, ולפעמים התורמים שואלים כמה חתנים או בחורים יש בישיבה ולפי"ז רוצים לדעת כמה לתרום לפי כמות החתנים בערך, האם מותר לגבאי צדקה לומר מספר גדול של חתנים בגוזמא כדי שע"כ התורם יתן סכום יותר גדול וירוויחו יותר כסף.

ש. בחורים שאוספים צדקה עבור קופת

ת. כנ"ל. עז

עז. באשרי האיש יור"ד ח"ב עמוד נב' אות יט' יש נידון דומה לגבי בעל מוסד שרוצה לשנות מהאמת במספר התלמידים, שדעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שאם זה דברים שדרך העולם להגזים, כגו אם יש לו ארבעים בחורים ואומר שיש לו חמישים, מותר, אבל יותר מזה אסור, משום שקר, רמאות, גניבה וחשש חילול השם.

הלכות צדקה

ש. מדוע מצות צדקה שאין לה שיעור, לא נזכר במשנה ריש פאה, בין הדברים שאין להם שיעור.

ת. שיש לה שיעור, לפי הצורך.

ש. האם אפשר לפרש בס"ד שזה נכלל במה שנזכר במשנה פאה שהיא ג"כ מדין צדקה.

ת. אין צריך לכך.

ש. מצוי היום ברחובות מלא קופות חייב מפני הרמאים.^{ע"ה}

ת. יתן פרוטה לכל א' אם יכול אבל אין

עח. בעלון דברי שי"ח גליון 134 הביאו מבעל המעשה שסיפר ששאל את רבינו שליט"א כיצד עליו להתנהג בזמן שהנני בא לבית המדרש להתפלל והרבה אנשים הולכים לקבץ מעות בבית המדרש, למשל עשרים אנשים מאספים נדבות, ואם אני נותן רק לעשרה מהם, האם הנני בכלל מעלים עין מן הצדקה ח"ו, משום שנתתי לעשרה אנשים, והתעלמתי מהשאר. והשיב לו רבינו שליט"א בודאי אתה חייב לתת איזה סך לכל עני ועני, ולכל הפחות פרוטה אחת תתן לכל אחד אם אפשר. ובזה תצא יד"ח שלא תהיה בכלל המעלים עין וכו'.

מוסיף בעל המעשה ששאל זאת את בנו של רבינו שליט"א הגאון ר' אברהם ישעיה קנייבסקי שליט"א ששימש את זקנו בעל הקהילות יעקב שנים וכמעט לא זזה ידו מתוך ידו, והשיב לו כי בספר תולדות יעקב (שחיבר הגראי"ש הנ"ל) יש עובדא מזקנו שאף הוא עלה ונסתפק בשאלה זו ממש, כיצד יש לנהוג בזמן שבאים לפניו הרבה עניים, האם הוא מחוייב לתת לכולם, ואם יתן רק לחלק מהם יהיה בכלל מעלים עיניו מן הצדקה, או די לתת לאיזה מהם.

וכתוב שם לאמר כי מרן הקהילות יעקב זי"ע נכנס אל גאון ישראל רבי חיים עוזר גראדינסקי זי"ע בוויילנא, והציע לפניו שאלתו זו. והשיב לו הגאון ר' חיים עוזר, כשהייתי רב בעיר קטנה "אוייוא", הייתי מדקדק להיות מקדים שלום לכל אדם שפגשתי בבוקר, כי הא דר' יוחנן (ברכות יז' ע"א), ואח"כ כשנעשיתי רב בעיר הגדולה לאלקים ויילנא ראיתי כי אם אקדים שלום לכל אדם אין לדבר סוף, ואין דנין אפשר משאי אפשר, והחלטתי להקדים שלום לאיש שאפגשנו ראשון, ובזה יצאתי ידי חובה. ומתשובה זו הבין הקהילות יעקב את התשובה לשאלתו, דאם באים אליו הרבה עניים, יתן לעני הבא ראשון ויוצא בזה שלא יעבור על המעלים עין מן הצדקה, ע"כ העובדא בס' תולדות יעקב.

מוסיף בעל המעשה שחזר לשאול את רבינו שליט"א האם ידוע לכם העובדא מאביכם הגאון הסטייפלער מה שעבר בינו ובין הגר"ע, והשיב כן ידוע לי. ושאל בעל המעשה, דא"כ נמצא שיש כאן מחלוקת, דדעתו של רבינו שליט"א שמחוייב לתת פרוטה לכל עני ועני, ואם לאו הרי זה בגדר מעלים עינו וכו', ואילו הגר"ע פסק לאביכם איפכא דדי לתת לעני הבא ראשון, ובזה יוצא ידי חובתו. ונענע לו רבינו שליט"א בראשון כשבת שחוק מרחפת על שפתיו, והבין כאילו היה אומר שאמת נכון הדבר, יש כאן ב' דיעות חלוקות.

ש. באופן שאדם הולך עם סכום כסף גדול בשטר אחד ואין לו פרוטה, האם צריך לפרוט את הכסף הגדול לפרוטה כשפוגש עני או שליח של קופת צדקה כדי שיוכל ליתן צדקה לעני, או שנחשב כאילו אין לו פרוטה, כי באמת אין לו פרוטה כי אם שטר של סכום גדול שאת זה לא מחויב ליתן לעני, וממילא יהא פטור מצדקה, ועדיף ללכת ברחוב או בלי כסף בכלל או סכום גדול ויהא פטור מליתן צדקה בכל אותם קופות צדקה.

ת. ראוי ליקח אתו קצת כסף קטן.

ש. בפורים ובתענית אסתר מונח על הבימה בבית כנסת או בשולחן צדדי, מלא צלחות ובהם מכתבים והמלצות לאסוף צדקה לכל מיני משפחות נזקקות שמצפים לצדקה, האם הצלחות האלו נחשבים כשליח צדקה שמבקש צדקה עבור אותם משפחות, ומעתה צריך ליתן לפחות פרוטה בכל צלחת, כי נחשב שיש כאן כמה עניים שמבקשים צדקה.

ת. אין מחויב לקרוא כלל. עט
ש. שאלתי את הרב שליט"א מה הדין במי שרואה בפורים בבית כנסת מלא צלחות ובהם מכתבים שמבקשים צדקה עבור כל מיני מטרות, האם צריך ליתן בכולם איזה פרוטה, כי נחשב כיש עניים לפניו, והרב שליט"א ענה לי שלא מחויב לקרוא מה שכתוב בדפים. וצ"ב מדוע לא יחשב כמעלים עיניו מעניים, הרי גם אם לא יקרא הדפים, הוא יודע בודאי שכל הצלחות הם לבקש צדקה, ומה יעזור שלא יקרא את מה שכתבו בדפים.

ת. מי אמר שזה מעניים.

ש. אדם שלומד תורה בביתו וביקשו צדקה ואשתו פתחה את הדלת ואמרה לו שמבקשים צדקה, האם ילך בעצמו ליתן מצד מצוה בו עדיף, או שאסור לו להפסיק מלימודו בשביל מעלה זו, כי מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים אסור לו להפסיק, וכאן

עט. ראוי להביא כאן לקט הלכות ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל בענין צדקה מה שמצאתי באשרי האיש יור"ד ח"ב.

בעמוד ח' אות כא' כתב, הרואה עני המבקש צדקה ומעלים עיניו ממנו ולא נתן לו צדקה עובר בלאו שנאמר לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון. ואין עוברים בלאו זה כאשר לא נותנים לגבי צדקה האוסף צדקה. כמו כן המקבל בדואר מכתב בקשה לצדקה, אינו עובר בלאו כשאינו נותן, מאחר ואינו מיועד לאדם מסוים אלא זו בקשה כללית.

מבואר מדבריו שאם הדף מסוים עבור קרן למשפחה מסוימת, יתכן שצריך ליתן ועובר בלאו. שם אות כב' כתב דיכול אדם שלא לפתוח דלת ביתו לאף מבקש, דאינו חייב לשעבד עצמו כל היום לעניים, וכל זמן שאינו יודע אם זה עני, לא עובר בלאו הנ"ל ויכול לקבוע שעות קבלת קהל לקבלת צדקה. אכן אם פגש העני אותו ומבקש ממנו שלא בזמן קבלת קהל חייב ליתן לו.

מדבריו יוצא שאם מסתכל בחור הדלת ובודק שאם זה סתם אדם הוא פותח את הדלת ואם עני הוא לא פותח, שאז הוא כבר יודע שיש כאן עני, יתכן שיש כאן בעיה שיעבור על הלאו.

בעמוד י' אות כט' כתב בענין לת צדקה באמצע התפלה, שאם הדבר מפריע לו בתפילתו, פטור מלתת משום עוסק במצוה, אך אם הדבר לא מפריע לו, יתן.

בעמוד י' אות ל' כתב שאסור לבקש צדקה מאדם נדיב שנותן יותר מן הראוי לו או שמיצר עצמו לתת כדי שלא יתבייש. ואיסור זה הוא רק בידוע שיתבייש לומר שאין לו, אך בספק אם יתבייש מותר לבקש.

הרי אשתו יכולה ליתן הצדקה עבורו, א"כ היא תצטרך ליתן ולא הבעל.

ת. א. מצוה בגופו עדיפא.

ב. כרצונו.

ש. האם כשאדם נותן צדקה לעני יצטרך לכתחילה ליתן בעמידה, כי מצוה ראוי לעשות בעמידה או שאין שום ענין ליתן בעמידה.

ת. לא נהגו כן כדי שהעני לא יצטרך להמתין.

ש. אם יש ענין ליתן צדקה בעמידה, האם כשנותן בתפלה בפסוקי דזמרה וכדומה יש ענין שיקום מעט.

ת. כנ"ל.

ש. שליח של קופת העיר וכדומה שפוגש אותי כל יום ואני יודע שהוא אוסף צדקה עבור הקופה, האם עלי ליתן לו בכל יום צדקה.

ת. אם יש לך.

ש. אם אחרי שנתתי לשליח לקופת קופת העיר צדקה, שוב אני פוגש בשליח אחר של ארגון צדקה אחר שאוסף כסף, האם עלי ליתן לו ג"כ צדקה, כי הם שליחים של עניים נאמנים.

ת. פרוטה.

ש. פגשתי ברחוב שליח של קופת העיר שאוסף צדקה, ואחרי כמה רחובות פגשתי שליח אחר של קופת העיר, האם צריך ליתן שוב צדקה אחרי שנתתי לראשון, או מכיון שכולם שליחים של אותו קופת צדקה, ולקופה הזו כבר נתן, אינו מחויב ליתן עוד פעם, או שלמעשה זה מגיע לעניים אחרים.

ת. יתן.

ש. לו יצויר יבוא קוף עם קופת צדקה, האם יצטרכו ליתן לו צדקה, כי למעשה הכסף מגיע לאותו אירגון ששם את הקוף, או שאינו שליח ולא צריך ליתן לו.

ת. אין צריך לתת לבהמה.

ש. הנפק"מ היא, היום מצוי ברחוב שקופות הצדקה חיברו עמודים ברחוב קופות צדקה שאנשים שיש להם כסף בכיס, יוכלו לתרום בקלות לקופת העיר וכדומה בלא לטרוח לחפש שליח. האם כשרואים קופה כזו שמחוברת ברחוב לעמוד, האם צריך ליתן שם צדקה, דלא גרע מקוף שיבקש צדקה, כי למעשה הכסף מגיע לצדקה, או שגם בקופסא שמחוברת לעמוד ששייכת לארגון צדקה, לא חייב ליתן, כי אין זה שליח שאוסף צדקה.

ת. ראוי ליתן.

ש. אם אותם קופות צדקה המחוברים ברחוב לעמוד נחשב כשליח ויצטרך ליתן שם פרוטה, כי למעשה יש גוף של אנשים שהם אוספים את הכסף שבאותם קופות ומחלקים צדקה, א"כ אין לדבר סוף, כי בכל רחוב שהולכים, יש כזה קופה שמחוברת לעמוד ברחוב, ובכל רגע יצטרך ליתן פרוטה אחרת, ובפרט אם יש כמה קופות צדקה ששייכים לכמה ועדות צדקה.

ת. טוב שיתן פרוטה.

ש. עוד יש לעיין, קופת העיר מידי פעם שולחים דף ומבקשים תרומות לכל מיני דברים, האם בכל פעם שמגיע דף כזה לתיבת דואר בבית, ראוי לתרום איזה פרוטה לקופת העיר, כי יחשב כאילו שלחו לו שליח

שֶׁמִּבְקֶשׁ תְּרוּמָה, רַק בַּמָּקוֹם אִישׁ שֶׁלַּחֲו לֹו
אֶת הַדָּף.

ת. כן.

ש. הָאֵם מִי שֶׁלֹא תוֹרֵם לְאוֹתָם קוֹפּוֹת
הַמְּחַבְרִים לַעֲמֹד בְּרַחוּב, נַחֲשֵׁב שֶׁהַתַּעֲלָם
מִנִּיתַנֵּת צִדְקָה לַעֲנִי כִי הַקּוֹפָה שֶׁבְּרַחוּב כֵּאלִילו
מִבְקֶשֶׁת מִמֶּנּוּ לְתוֹרֵם לְאִירְגוֹן שֶׁמַּחֲלֵק לַעֲנִיִּים
וְהוּא לֹא נוֹתֵן.

ת. לא.

ש. אִם אַכֵּן עוֹבֵר אִיסוּר שֶׁמִּתַּעֲלָם כִּשְׁלֹא
נוֹתֵן פְּרוּטָה לְאוֹתָם קוֹפּוֹת צִדְקָה שֶׁבְּרַחוּב,
שִׁיּוּדֵעַ שְׁשִׁיכִים לְקוֹפֶת הָעִיר וְכְדוּמָה, הָאֵם
לֹא נַחֲשֵׁב שְׁאוֹתָם אֲרֻגוֹנִים שֶׁל צִדְקָה עוֹבְרִים
עַל לַפְנֵי עֵינֵי בָמָה שֶׁהַנִּיחוּ קוֹפְסָאוֹת שֶׁל
צִדְקָה בְּרַחוּב, כִּי עֵתָה גּוֹרְמִים לְמַכְשׁוֹל
לְאוֹתָם אֲנָשִׁים שְׁרוּאִים אֶת הַקּוֹפּוֹת הָאֵלֹו וְלֹא
נוֹתֵנִים שֶׁם שׁוֹם פְּרוּטָה.

ת. כנ"ל.

ש. שְׁאַלְתִּי אֶת הָרַב שְׁלִיט"א כִּיצַד הַדִּין
בְּאַרְגוֹן צִדְקָה שֶׁהַנִּיחוּ קוֹף שִׁיבְקֶשׁ צִדְקָה ע"י
קוֹפְסָא בִּידוֹ, הָאֵם צָרִיךְ לִיתֵּן לוֹ, וְהָרַב
שְׁלִיט"א עֲנָה לִי שֶׁאֵין צָרִיךְ לִיתֵּן לְבַהֲמָה.
מֵאִידֶךְ שְׁאַלְתִּי אֶת הָרַב שְׁלִיט"א כִּיצַד הַדִּין
בְּמָה שֶׁמִּצְוֵי הַיּוֹם שֶׁהָרַב אִירְגוֹנִי צִדְקָה
כְּקוֹפֶת הָעִיר וְעוֹד, חִיבְרוּ בְּרַחוּב בַּעֲמֻדִים,
מִלֹּא קוֹפְסָאוֹת וְקוֹפּוֹת שֶׁל צִדְקָה, עַל מִנֵּת
לְחִסּוֹךְ בְּשִׁלְיָחִים, וְכֵךְ מִי שֶׁרוּצָה לְתוֹרֵם
לְקוֹפֶת הָעִיר, מְכַנִּיס כֶּסֶף לְקוֹפְסָא שֶׁמְחַבְרֵת
הֵיטֵב לְקִיר בְּרַחוּב, וְשְׁאַלְתִּי הָאֵם צָרִיךְ לִיתֵּן
לְכָל קוֹפְסָא שְׁרוּאָה בְּרַחוּב, וְהָרַב שְׁלִיט"א
תִּירֵץ שְׁרָאוִי לִיתֵּן. וְלִכְאוּרָה צָרִיךְ לְהַבִּין מָה
הַהֲבָדֵל בְּתוֹכָהּ, מִדּוּעַ לְגַבִּי קוֹף שֶׁמַּחֲזִיק
קוֹפֶת צִדְקָה עֲנָה הָרַב שְׁלִיט"א שֶׁאֵין צָרִיךְ

לִיתֵּן לְבַהֲמָה, וְאִילוּ קוֹפְסָא הַחֹבֶרֶת בְּרַחוּב
לַעֲמֹד כְּתֵב הָרַב שְׁלִיט"א שְׁרָאוִי לִיתֵּן.

ת. בַּהֲמָה גִּרְע.

ש. הָאֵם כּוֹנֵנֶת הָרַב שְׁלִיט"א לְחֲלֵק,
שֶׁמִּדִּינֵי צִדְקָה אֵין הַכָּא נִמִּי לֹא צָרִיךְ לִיתֵּן
בְּשְׁנֵי הָאוֹפְנִים, לֹא בַּמִּקְרָה שְׁקוֹף מַחֲזִיק
קוֹפֶת צִדְקָה, וְלֹא בְּאוֹפֵן שֶׁחִיבְרוּ לְקִיר קוֹפֶת
צִדְקָה, כִּי בְּשְׁנֵיהֶם אֵין כָּאֵן שְׁלִיחַ, רַק
שֶׁבְּאוֹפֵן שֶׁהַנִּיחוּ קוֹף, יוֹתֵר נִרְאָה שְׁנוֹתֵן
לְבַהֲמָה, לְכֵן שֶׁלֹא יֵתֵן, וְאִילוּ כְּשֶׁנוֹתֵן
לְקוֹפְסָא שֶׁבְּרַחוּב, יוֹתֵר נִיכֵר שְׁנוֹתֵן לְאַרְגוֹן,
לְכֵן רָאוּי שִׁיתֵּן, אֲבָל בְּשְׁנֵיהֶם אֵין כָּלֵל חִיּוּב,
כִּי לֹא נַחֲשֵׁב ע"י הַקּוֹפָה שְׁרוּאָה כֵּאלִילו עֲנִיִּים
לַפְנֵי, כִּי אִם בְּאוֹפֵן שֶׁבֵּא שְׁלִיחַ מִמֶּשׁ בִּשְׁם
הָעֲנִיִּים וְגַבְּאֵי צִדְקָה.

ת. גַּם נִכּוֹן.

ש. הָאֵם מוֹתֵר לְגַבִּי צִדְקָה לְהַשִּׁיג כֶּסֶפִּים
עוֹבֵר עֲנִיִּים לַפְנֵי תַּפִּילַת שְׁחִרִית לְאַחֵר עֲלוֹת
הַשַּׁחַר.

ת. אִם לֹא יוֹכֵל אַח"כ.

ש. הָאֵם מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת חוֹר בְּקִיר בֵּית
הַכִּנְסַת עוֹבֵר קוֹפֶת צִדְקָה לְטוֹבַת בֵּית הַכִּנְסַת.
ת. מוֹתֵר.

ש. הָאֵם מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת חוֹר בְּקִיר לְתֻלוֹת
שֶׁם קוֹפֶת צִדְקָה עוֹבֵר קוֹפֶת הָעִיר וְכְדוּמָה.
ת. מוֹתֵר.

ש. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹפֶת צִדְקָה בְּבֵיתוֹ שֶׁמֶשׁ
לֹוקָה אַח"כ וּמַחֲלֵק לַעֲנִיִּים, הָאֵם מוֹתֵר לוֹ
לְקַחַת מִשֶּׁם בַּהֲלוּאָה וּלְהַחֲזִיר.

ת. יוֹתֵר טוֹב שֶׁלֹא.

ש. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹפֶת צִדְקָה בְּבֵיתוֹ וְנִגְנֵב
מִשֶּׁם הַכֶּסֶף וְלֹא יוֹדֵעַ כְּמָה נִגְנֵב, מָה יַעֲשֶׂה.

להתנות שתורמת באופן זה שהכסף שתורמת יעבור לבנה האברך.

ת. אינו מעשר (ומ"מ לפי הענין).

ש. כיצד הדין באופן שתתרום עוד כסף לשיבה או הכולל ששם בנה האברך לומד, ואז תאמר להם, שתורמת יותר כסף, כי הסכום של המעשר יבור כתוספת על המילגה של בנה, האם יכולה לעשות כן.

ת. כן.

ש. בתענית אסתר ובפורים מביאים הרבה אנשים קופות צדקה לכל מיני מטרות ומניחים זאת בבית כנסת, כדי שאנשים יתרמו כסף. כיצד הדין בקופה שנשארה בבית כנסת זמן רב אחרי פורים, ובעל הקופה שהניחה שם לא בא לקחת את הקופה, מה יעשו הגבאים של בית הכנסת עם קופה זו.

ת. ישלחו לו.

ש. אדם שקיבל להניח בביתו קופת צדקה עבור ארגון מסוים, כדי שכל הזדמנות יוכל לשלשל מעט כסף לתוך הקופה, ומידי פעם בא גבאי צדקה ואוסף את הכסף, כיצד הדין באדם שנתן מידי פעם סכום כסף בקופה זו, ואחרי תקופה נגב או נאבד הכסף שבתוכו, וכעת לא יודע כמה כסף היה בקופה הזו, מה עליו לעשות, האם חייב ליתן את הסכום מה שחושב שודאי היה בקופה, או שפטור לגמרי.

ת. פטור אם שמר כדין.^פ

ת. מדינא אין חייב אם שמר כראוי, ולפנים משורת הדין יפרע כיכולתו.

ש. האם כדאי שיעשה תנאי שהכסף שנותן לקפות צדקה לא יהא צדקה עד שיקח זאת משם ויחלק לעניים, וכך אם יגנב, לא יצטרך לפרוע לצדקה כי כאילו נגנב מכספו הפרטי.

ת. כן.

ש. עשה תנאי כזה שכל הכסף שבקופה עדיין לא צדקה עד שמחלק בפועל לעניים. האם כשנותן את הכסף לקופה שבביתו נחשב שעשה מצוה בינתיים או שתלוי רק לכשיתן לבסוף לעניים.

ת. שיעשה התנאי על תמיד.

ש. אשה שיש לה מעשרות כאלף שקל מעשר, ורוצה שהבן שלה האברך יקבל זאת כל חודש, אבל בנה האברך אינו זקוק מדין מעשר לקבל, לכן רוצה להערים שהיא תתרום את הכסף מעשר עבור הכולל ששם בנה האברך לומד בתנאי שכל הכסף שהיא מעבירה לכולל, הכל יעבירו אח"כ לבן שלה האברך כתוספת על המילגה החודשים שמקבל מצד הכולל, האם יכולה לעשות זאת, או מכיון שהמעשר כספים לא הגיע לעניים, אין לעשות כן.

ת. אין צריכים להסכים.

ש. כיצד הדין לנוהגים להקל במעשרות ונותנים לשיבות וכוללים, האם יכולה

פ. בציץ אליעזר חלק טז' סימן כט' האריך בענין כספים שנמצאים בקופסאות צדקה ששימים בבתי ונאבדו או נגנבו אם בעל יהבית מחוייבים לתת אחרים תחתיהם, ואם מקבלי הקופסאות בביתם מחוייבים לחזור אחר אותם המוסדות להחזיר להם הכספים שנתמלאו, וכשלא באים להוריק, אם יכולים לתת את הכסף למוסדות תורה וצדקה אחרים, ואם יכול ישאל עליהם.

במנחת יצחק ח"ח סימן פו' עמוד קסה' דן בשאלה בנוגע לקופות צדקה שמנחים בבית האבל וכבר עברה חצי שנה ואחד מבעלי הקערות לא בא ליקח הנאסף בקערה שלו, מה יעשו במעות האלו, וע"ש האריכות.

ש. ידוע בהלכה שאשה יכולה ליתן מתנה מועטת של כסף וכדומה. לפי"ז יש לעיין האם מותר לשליח של צדקה לבקש מנשים צדקה, כי פרוטה יכולות ליתן.

ת. כן.

ש. הנפק"מ היא, שאם אכן נשים צריכות ליתן צדקה מועטת, לפי"ז אשה שרואה ברחוב קופות צדקה שמחוברים לקיר ע"י קופות הצדקה, תצטרך לכתחילה ליתן שם פרוטה מועטת בכל פעם שרואה, כי מצות צדקה גם נשים מצות לגבי פרוטה מועטת.

ת. ראוי.

ש. האם אדם שמקפיד ליתן מעשר כספים, צריך חוץ ממעשר כספים ליתן עוד כסף לשם צדקה, או מכיון שנתן מעשר כספים וזה שיעור בהלכות צדקה, פטור מליתן צדקה.

ת. אין חייב.

ש. אדם שמתפלל בבית כנסת שבאים שם הרבה גבאי צדקה בעת התפילה ואוספים לכל מיני מטרות, הכנסת כלה, יתומים ועוד. האם צריך ליתן לכל אחד פרוטה באופן שזה לא מפריע לו לתפילה, כגון שיש לו מוכן תמיד כסף בצד, ויצטרך ליתן לכולם גם כשהם רבים.

ת. אם יכול.

ש. מצינו בחז"ל בתענית כא' ע"א על נחום איש גם זו שהעניש עצמו לגודל מדרגתו, על שלא היה לו מוכן מיד לעזור לעני שבא לבקש ממנו, ועד שהספיק לרדת מהחמור כבר מת העני. האם מי שיכול ראוי

שיחמיר שתמיד ילך עם פרוטות בכיסו כדי ליתן לעניי נאמנים, או לגבאי צדקה משהו לשם צדקה.

ת. נכון.

ש. במעשה בחז"ל בתענית כא' ע"א עם נחום איש גם זו שלא הספיק ליתן אוכל לעני עד שירד מהחמור ואז גזר עליו יסורים נוראים, מה היה צריך לעשות עד שהרגיש שמגיע לו יסורים, והאם יתבעו בן אדם מדוע לא היו לו אפשרות לעזור לעניים.

ת. לפום גמלא שיחנא, והי' לו להזדרז ביותר. פא

ש. עני שבא לאסוף צדקה בבית כנסת והתחיל לאסוף ולפתע בא עני נוסף וגם הוא רוצה להתחיל לאסוף צדקה באותו מקום שהתחיל כבר העני הראשון לאסוף, האם יש כאן בעיה של משיג גבול, כי יכול להיות שהעני השני יזדרז לאסוף ויקבל יותר צדקה מהעני הראשון, כי אנשים לפעמים נותנים צדקה רק לעני אחד בזמן התפילה, ומי שהגיע אליהם הראשון, הוא מקבל, וכך גורם שהעני הראשון פסיד, כי אם היה לכד עתה אולי היה מקבל יותר.

ת. יתנו לשתייהן.

ש. האם שייך לומר בכה"ג שהכל תלוי באמונה ומה שנגזר על כל עני שיקבל זה מה שהוא ישיג ואף אחד לא לוקח ממנו כלום, וממילא יוכלו כמה עניים לאסוף צדקה ביחד.

ת. כן.

ש. אב שמלמד את בנו בחברותא ומקיים

מצות ולמדתם את בניכם, האם פטור מליתן צדקה מדין עוסק במצוה.

ת. כן.

ש. אדם שעסוק בליתן צדקה לעני, ובאמצע שעוסק עם העני הראשון, הגיע עוד עני, האם פטור מליתן צדקה לעני השני כי עוסק במצות צדקה ליתן לעני הראשון, או ששני העניים נחשב למצוה אחת של צדקה ולא נפטר מדין עוסק במצוה שזה פטור רק לעבור למצוה אחרת ולא באותה מצוה.

ת. פטור.

ש. בחור מבוגר שלומד ועוזר לבחור צעיר ללמוד ולהבין את הסוגיא, מסתבר שעוסק במצות חסד מלבד ת"ת, לפי"ז כשאוספים כסף בבית מדרש בשעה שלומדים יחד, האם הבחור המבוגר יהא פטור מליתן צדקה לעני מדין עוסק במצוה.

ת. חייב.

ש. שאלתי את הרב שליט"א האם בחור מבוגר שעושה חסד ומלמד בחור צעיר את הסוגיא, יצטרך ליתן פרוטה לעני כשבאו לאסוף צדקה באמצע הלימוד, והרב שליט"א תירץ שחייב. וצ"ב מדוע הבחור המבוגר חייב ליתן צדקה, הרי עסק במצוה ש לחסד, ומאי שנא מאבא שלומד עם בנו ומקיים מצות ולמדתם את בניכם שפטור מליתן צדקה מדין עוסק במצוה.

ת. לחנך את תלמידו לתת צדקה לכל מבקש.

ש. בחז"ל בתמורה ובמדרש בפרשת בהר מצינו שיש עני בדעת שחסר לו תורה, ואם העשיר בתורה עוזר לעני בתורה, מאיר

שניהם ה'. לפי"ז מי שלומד תורה עם אדם עני בתורה, האם נחשב שעוסק במצות צדקה כמו שנותן פרוטה לעני, ועי"ז מקיים ג' מצוות, ת"ת, חסד, צדקה, או שעשיית צדקה זו רק בכסף ולא בעוור לעני בתורה.

ת. יתכן.

ש. אירגוני הצדקה מושיבים אנשים במשרד ומשם מתקשרים לאנשים לשכנע אותם לתרום לקופת הצדקה, האם היושבים במשרד לשכנע את אחרים, נחשבים לעוסקים במצוה, כי גדול המעשה יותר מן העושה.

ת. כן.

ש. בערב ימים הנוראים כל אירגוני הצדקה והחסד מכל הארץ מתקשרים בטלפון לכל הציבור ומבקשים מכל אחד לתרום כסף למוסד לצורך הצדקה. האם יצטרכו ליתן תרומה כל שהוא לכל מוסד שמתקשר בטלפון.

ת. מצוה.

ש. באופן שכל יום מתקשרים, או אפילו כמה פעמים ביום אחד, האם על כל טלפון ששומע יצטרך לתרום שוב כל שהוא לתרומה.

ת. כנ"ל אבל אין חייב.

ש. האם מותר לנתק את הטלפון בביתו וכך לא ישמע את כל הטלפון של אירגוני הצדקה ולא יצטרך כל הזמן לתרום, או שלא ראוי לעשות כן, ובפרט לא מצד לפנים משורת הדין כדי שח"ו לא יהא קטרוג כאילו מעלים עינו מהצדקה.

ת. לא יעשה.

תשובות בענייני פורים

[נערך ע"י הגאון רבי משה פוליאנסקי שליט"א, בני ברק]

(א) שאלה: האם יש מצות שמחה באדר א'. (ב) שאלה: האם יש מצות שמחה בליל פורים.
תשובה: אין בין אדר ראשון לשני אלא משלוח מנות ומתנות לאביונים פ.
תשובה: קצת פ.

פ. ע"י בשו"ת חתם סופר (ח"מ סי' כ') שחתם בסוף המכתב בזה"ל "כאור בקר ליום ג' שנכפל בו כי טוב א' דר"ח אדר ראשון שמרבים בו שמחה לסדר ושכנתי בתוכם תקפ"ט", ונראה מדבריו שנקט כדברי רבותינו שגם באדר ראשון מרבין בשמחה.

וכן בספר פירוש הרמ"ז על הזוהר (למהר"ם זכותא, פר' שופטים עמ' קי"ז) חתם בזה"ל "וזה חנני ה' משכנס אדר ראשון מרבין בשמחה של תורה".

וע"ע בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ק"ג) שכתב וז"ל, ובדרוש אגדה אמרתי דשנת הנס היה ראוי להתעבר עפ"י חשבון, ונתכוון המן לגזור שמד בחודש אדר הראשון כדכתיב בחדש שנים עשר ולא ב"ג, כדי שלא יגן זכות משה רבינו ע"ה, שחדשו של משה רבינו ע"ה הוא בשני וכו', ומ"מ המן שמח שמחה גדולה שעכ"פ שם אדר הורע מזליהו של ישראל וכו', וכשגברו מרדכי ואסתר לא עיברו אותו השנה כדי שיארע חודש המלחמה בחדשו של משה רבינו ע"ה, ועל כן הוצרכו לעבר שנה האחרת ועשו ימי שמחה בשני, ואסרו הספד בראשון כי שניהם גורמים, אמנם העיקר בשני משום מיסמך גאולה לגאולה, עכ"ל.

וכתב בספר אגרת הפורים (פ"א הערה י"ט) שנראה מדברי החת"ס הללו שגם באדר א' יש מזל טוב לישראל, וא"כ אפשר"ל שמש"כ החת"ס שבאדר ראשון מרבין בשמחה הוא לשיטתו, דהא בדברי רב פפא שאמר על הא דמשכנס אדר מרבין בשמחה, הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי וכו' לימצי נפשיה באדר דבריא מזליה, נראה ששני הדברים תלויים זה בזה.

ובספר חשוקי חמד (מגילה ו' ב') כתב בשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל, שנידון זה האם נוהג שמחה באדר א', תלוי בשני השיטות ברמ"א (סי' תרצ"ז ס"א) אם יש להרבות במשתה ושמחה ב"ד שבאדר ראשון.

והנה, הרמ"א פסק ומכל מקום ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים, וטוב לב משתה תמיד, עכ"ל. וא"כ לפי זה לכאורה גם יש להרבות קצת בשמחה באדר ראשון.

וע"ע בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ק"ה אות ג') שכתב, שבפשוט יש להרבות בשמחה רק באדר ב', אבל יש שמוסיפין שמחה מאדר א', וטוב לב משתה תמיד [ואפשר דכוונתו עפ"י דברי הרמ"א, וכמשנ"ת]. ובחשוקי חמד (שם) הביא בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שדעתו נוטה שמרבין בשמחה רק באדר ב', אמנם בקונטרס הליכות הגר"ש אלישיב (עמ' 4) כתב בשמו שיש מצוה להוסיף בשמחה גם באדר א' [ואפשר שסבר ג"כ כמשנ"ת, שכיון שהרמ"א נוטה יותר שאין חיוב משתה ושמחה באדר א', א"כ גם א"צ להרבות בשמחה באדר א', ומ"מ כיון שיש ענין כן להרבות בסעודה בפורים קטן כדי לצאת דעת המחמירים, לכן גם יש ענין להרבות בשמחה באדר א'].

אמנם בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' פ"ח) כתב [בתירוץ השני] לבאר את דברי רש"י שהבאנו לעיל (אות י"א), שכתב ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, שהשמחה היא משום שהם ימי נסים הסמוכים זה לזה [וכמבואר

ג) שאלה: האם יש ענין להשתכר בליל נסים לאבותינו בזמן הזה בחיריק, ולמעשה פורים.

נאגו לומר בפתח, האם כדאי לשנות ולומר בחיריק.

תשובה: לא פד.

ד) שאלה: בסידור השל"ה כתב לומר שעשה תשובה: לא לשנות פה.

במגילה (ו' ב') שהטעם שעושים את הפורים באדר ב' הוא משום דמיסמך גאולה לגאולה עדיף, וזה שייך רק באדר ב' הסמוך לניסן ולא באדר א'. וכן כתבו בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' ש"א) ובספר מועד לכל חי (להגר"ח פלאגי, דיני פורים סעיף נ"ב), וכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה פי"ח הערה 35).

פג. עי' ברמ"א (סי' תרצ"ה ס"א) שכתב, ומ"מ גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה.

פד. במחזור ויטרי (ח"ב עמ' 583) הובא מערבית לליל פורים אשר כולו מדבר על שתיית יין בליל פורים, ונעתיק כאן חלק מלשונו "ליל שיכורים הוא זה הלילה, לשמוח ביין הטוב ולגילה... בליל הזה ישכרו כל יצורים, להזכר חוק אשר נקבע בפורים, ארור האיש אשר ידו ירים, לשתות מים המאריים... פורים ישתנו יין כל רואהו, עד לא יכיר איש את רעהו, בליל חג פורים" ע"ש באריכות.

ונראה מכך שיש לשתות יין ולהשתכר גם בליל פורים. ואפשר, שאין הכוונה שבאמת יש הלכה כזו, אלא פיוט זה מורה רוח הדברים בשעתם, שהיו שותים יין ומשתכרים, אך באמת אין מצוה כזו, וכמו שמצינו בפיוט לשבת חנוכה המיוחס לאבן עזרא שכתוב בו "בבית היין נלון, בכל יום פעמיים... וכל משרת דם ענבים, לא ימוש מפיהם", ובחנוכה ודאי לא מצינו מצוה לשתות יין. אך מלבד זאת יש שכתבו (נטעי גבריאל פמ"ח הערה ב', ועוד) שבמחזור ויטרי המודפס שלטו ידי זרים והוכנסו דברים שאינם של המחבר, ואחד מהם הוא פיוט זה.

והדברים מסתברים ביותר, כי כל המעיין בפיוט זה יראה שהוא תמוה ביותר, והוא לאחר כל הפיוטים לחגים שכולם יראת ה' חופפת עליהם וכתובות בהדרת קודש, ואילו פיוט זה הוא "פיוט שכולו ליצנות" [כלשון הגר"א נבנצל שליט"א בספרו ירושלם במועדיה (עמ' רנ"ט)], ותמוה ביותר לומר שחיברו פיוט שכזה לומר בתוך התפילה.

וגם כתובים בו הרבה דברים מוזרים כגון "פורים שחטו אווזין ותרנגולים... בליל חג פורים", והרי אמרו במגילה (ז' ב') סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא ידי חובתו, ואדרבה כתבו הפוסקים שאין לאכול בשר בלילה כדי שלא יטעו לומר שמצות סעודת פורים היא בלילה, וכגון "פורים ישכרו ביין לבן" ואנן קיי"ל אל תרא יין כי יתאדם, וכגון "פורים שבקיה לרוי"א דמנפשיה נפיל, לא יקום כי יפול כמו פיל, בליל חג פורים" שהוא ג"כ תמוה והיתולי ביותר. ומלבד זאת יש בו לשון ארור על כמה דברים, "ארור האיש אשר ידו ירים לשתות מים המאריים... ארור האיש אשר יישן בליל חג פורים... ארור האיש אשר יאכל עדשים בלילי פורים ובמועדים ובחדשים... ארור האיש אכל יאכל פולין כתושין" והוא דבר תמוה ביותר לכתוב לשון קללה על השותה מים או ישן בליל פורים או על האוכל עדשים או פולין כתושים. ועל כן הדברים מוכיחים שלא נכנס פיוט זה ע"י רבינו שמחה מויטרי, אלא שלטו בו ידי זרים אשר הכניסו פיוט זה.

ואסיים במה שראיתי בספר אחד, שלאחר שהביא את קטעי הפיוט על ברכות המעריב ערבים אהבת עולם וגאל ישראל, כתב "ועל ברכת השכיבנו אין לפנינו, אולי היין העלה מנחיריו עשן, וכבר שכב ויישן, אחשוב, כי הליצנות ההיתולים האלה דיים להראות לנו תכונת מחברם, ושלא רבינו שמחה תלמיד רש"י אספם אל מחזורו אשר נקדש קודש לדינים ולהלכות ולתשבחות ביראת ה' ערוכות, האם הוא יצווה על תענועים כאלה בסיום הברכות, האין הפיוט הזה לבדו עד המוכיח כי ידי זרים משחיתי דברים יקרים שלטו במחזור היקר הזה בכלליו ובפרטיו".

פה. מסתבר שטעמו של רבינו הוא משום שכיון שלא הוזכר דבר זה בפוסקים, אין לשנות מהמנהג. אמנם

(ה) שאלה: במשנ"ב פ"י כתב לומר שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה בחיריק, ולמעשה נהגו לומר בפתח, האם כדאי לשנות ולומר בחיריק.
 (ו) שאלה: האם לומר על הנסים פ"ח או ועל הנסים פ"ט.
 תשובה: הכל כמנהג המדינה.³
 תשובה: בחיריק פ"י.

רבינו עצמו נוהג לומר בחיריק, וכן נהג אביו מרן הסטייפלער זצ"ל (ארחות רבינו ח"ג עמ' י"ז).

פו. סי' תרע"ו ס"ק א'.

פז. כן כתבו המטה משה (סי' תתקפ"א), אליה רבה (סי' תרע"ו סק"א), מגן אברהם (שם) בשם רש"ל, בגדי ישע, כף החיים (שם סק"ו). וכ"ה בסידור השל"ה דפו"ר.

ועי' בסידור מוה"ר שבתי סופר (הקדמה כללית עמ' 37) שהאריך להוכיח שעפ"י הדקדוק יש לומר בפתח ולא בחיריק. אך אנו אין לנו אלא דברי רבותינו הפוסקים [ועי' מש"כ בקובץ אגרות (ח"א אגרת מ"א) "ההוראה המקובלת מפי רבותינו אשר מפיהם אנו חיים, כמו מרן הבית יוסף ומגן אברהם והמשנה ברורה, היא הוראה מקוימת כמו מפי סנהדרין בלשכת הגזית"].

פח. כן הוא הנוסח בסידור רב עמרם גאון, ובסידור רב סעדיה גאון (עמ' רנ"ז) ובסדר התפילות להרמב"ם, ובסידור רבינו שלמה מגרמייזא מרבתי של רש"י (עמ' קצ"ז), ובספר ביאור התפילות (ח"ב עמ' ז') לרבינו יהודה בר יקר, ובמחזור ויטרי (ח"א עמ' 207) וברוקח (ח"ב עמ' תשי"ט), ובאור זרוע (ח"ב סי' שכ"ז), ובארחות חיים (הל' חנוכה) ובשלטי גבורים על המרדכי, ובאבודרהם, וכן כתב בסידור היעב"ץ ובסידור הרוו"ה ועוד, וכן הוא הנוסח בכל הסידורים.

פט. כן כתבו בסידור מוה"ר שבתי סופר (עמ' קנ"ט), ובסידור שערי תפילה לרבי זלמן הענא, ובהגהות מקור חיים לשו"ע (סי' תרפ"ב ס"א) ובערוך השולחן (שם) ובמשנה ברורה (שם).

צ. יעויין בספר פירוש התפילות והברכות (ח"א עמ' כ"ה) לרבינו יהודה בר יקר, שכתב "ואין לסתור גירסת התפילה השגורה בפי כל אדם", ובספר יפה ללב (ח"ב סי' קכ"ז) כתב, עיין לגאון חיד"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ (סימן י') שמדבריו שם חזק ויאמץ לבך שלא לשנות מהמנהג הקדום ומהנוסח השגור בפי רבבות אלפי ישראל זקנים עם נערים כולם אומרים כן, וכמו שנדפס בכל הסידורים ובכל המחזוריים, כי כל דבר שהוא מורגל בפי הציבור ראוי לסמוך עליו כאילו הם דברי נביא, דוודאי סירכיהו נקטי וינהג את עצמו ככל ישראל ולעולם לא יוציא עצמו מן הכלל, עכ"ל.

שאלות ותשובות בהלכות בר מצוה

נערך בטוב טעם ודעת עם הוספות ומראה מקומות
על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח

לכתוב בחול המועד מתנה לבר מצוה

שאלה: אם מותר בחול המועד לכתוב
ברכה לספר שנותן לבר מצוה בחוה"מ.

תשובה: אין ראוי.

ובשו"ת משנה הלכות ח"ו ס' מ"ה
ובשו"ת דברי שלום [קרויז] ח"ג ס"י כתב
שאסור, ואולם בשו"ת בית אבי ח"ב ס' נ"ח
ובשו"ת רבבות אפרים ח"א ס' של"ז ח"ב ס'
קנ"ה אות כ' שמותר ע"ש.

סעודת בר מצוה אם פוטר מתענית בכורות

שאלה: סעודת בר מצוה אם פוטר
הבכור מתענית בכורות.

תשובה: לא.

ובס' נתיבי עם ס' ת"ע, כתב שפוטר
מתענית בכורות, ועמש"כ בזה בשו"ת ישמח
לבנו להגר"ש חיררי זצ"ל ס' נ"א, ובס'
תענית בכורים עמ' נ"א ובס' בר מצוה
כהלכתו פ"ו ס"ח ע"ש.

מתנה לבר מצוה בימי בין המצרים

שאלה: אם מותר ליתן מתנה לבר מצוה
בימי בין המצרים.

תשובה: המנהג להקל.

ובס' הליכות שלמה ביהמ"צ פ"ד הערה
י"א שמותר גם בתשעת הימים, וכ"כ בס'
קרא עלי מועד פ"ד הערה ל"ה, בשם מרן
הגר"נ קרליץ זצוק"ל, ואולם הביא שם בשם
מרן שליט"א שיתן לאחר ת"ב ע"ש,
והסתפק בזה בשו"ת ויברך דוד ח"א או"ח
ס' ע"א, ובס' מגדלתו ומרומתו עמ' 349,
בשם הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל שמותר. ומש"כ

ובס' תורת המועדים שונה הלכות ס'
תקמ"ה בשם מרן, דאסור דא"ז איגרת
שלומים ע"ש, ואולם בס' מבקשי תורה
חוה"מ עמ' תשנ"ב בשם מרן הגר"נ קרליץ
זצוק"ל שמותר לכתוב לבר מצוה בחוה"מ
ובקובץ אליבא דהלכתא צ"ה עמ' ט"ו השיב
הגר"א נבנצאל ליד"נ הגר"י סקוצילס
שיכתוב מלפני החג ע"ש ובס' תשו' רבי
אביגדור הלוי עמ' שפ"ב ובס' אשרי האיש
ח"ג או"ח עמ' ס"ג ס' י"ב ובס' שער
המועדים פ"ט ס"ק ל"א, ובס' בר מצוה
כהלכתו פ"ט ס"ק כ"ד, ובספר גם אני אודך
תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ג' סימן י"ב,
ובשו"ת אבני דרך ח"י"ב ס' ק"א, ובספר גם
אני אודך תשובות הגר"ב דדון, חלק א' סימן
שמ"ח, ובספר אוצר בר מצוה, ובשו"ת ויברך
דוד חוה"מ ס' רל"ו ע"ש.

תספורת לבר מצוה בימי בין המצרים

שאלה: מי שנעשה בר מצוה בימי בין
המצרים אם מותר לו להסתפר לכבוד הבר
מצוה.

תשובה: צ"ע.

בזה בשו"ת מקדש ישראל ביהמ"צ ס' פ"ג, ובס' נטעי גבריאל בר מצוה פכ"ב ס"ה ובס' ענפי משה ת"ב ס"ז, ובס' דור המלקטים ביהמ"צ סו"ס תקנ"א ס"ק ל"ג.

חתן בר מצוה אם יקרא במקום המקדש

שאלה: חתן בר מצוה שבא למקדש ביום הבר מצוה אם יקרא הבגד.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' מחיה מתים עמ' רמ"ב ובס' נטעי גבריאל בר מצוה פכ"ג ס' י"א, וכ"כ לי הגר"א נבנצאל שחתן בר מצוה קורע אבל אם הגיע עם בגדי בר מצוה אולי יש לפוטרו כמו שנהגו שלא לקרוע בע"ש אחר חצות אם באים עם בגדי שבת, ועי' מה שהארכנו ע"ז בקובץ אליבא דהלכתא צ"ח עמ' ק"ח עי"ש, וביותר השיב מרן בס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' שע"ו דאף חתן בימי השבע ברכות צריך לקרוע במקדש עי"ש, ומה שכתבתי בספר גם אני אודך תשובות הגאון רבי יקותיאל ליברמן, סימן ק"ז, עיין שם, והארכנו עוד בכל זה בספר גם אני אודך מתשובתי חלק ו' יעויין שם.

חתן בר מצוה בתחנון

שאלה: האם חתן בר מצוה אומר לעצמו תחנון.

תשובה: אומר.

[בספר דרכי חיים ושלום אות קצ"ב מובא שלא היה אומר תחנון כשהיה חתן בר מצוה במנין. וכן נקטו בשו"ת ישכיל עבדי ח"ד סי' י"א ובשו"ת משפטי עוזיאל אור"ח סי' י"א, ובספר קצות השלחן סי' כ"ד סקי"ט. אולם בשו"ת אז נדברו ח"א סי' מ"א כתב שמנהג האשכנזים לומר. ועי' שו"ת ציץ

אליעזר ח"ח סי' נ"ג וח"א סי' י"ז, ובספר חנוך לנער פ"מ הערה ח', אשי ישראל פכ"ה הערה ע"ט, שו"ת מים חיים ח"א סי' כ"ב, שו"ת שרגא המאיר ח"ו סי' קס"ד אות ג', שו"ת מקוה המים ח"ג סי' י"ב, ספר חינוך הבנים כהלכתו ח"א פ"ב סי' כ"ג].

ברכת ברוך שפטרני בתאומים

שאלה: כשיש לו בנים תאומים, אם יברך ברכת ברוך שפטרני לשניהן, או שתי ברכות

תשובה: שתי ברכות.

ובשו"ת יענה ברוך להגר"ב קונשטט זצ"ל ס"ד, כתב שיברך ברכה אחת בלשון רבים, אולם בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' כ"ח אור"ב כתב שצריך לברך על כל בן בפ"ע. ואף למברכים בשם ומלכות. וכ"כ בס' הליכות שלמה תפילה פכ"ג אות מ"א, ולא יאמר על שניהן מעונשם של אלו שהיו משנה ממטבע שטבעו חכמים. וכ"כ בשו"ת להורות נתן ח"ח ס"ז אור"ג, ובשו"ת משנת יוסף ח"ג סי' ע"א אות ה' עי"ש. ובס' חינוך הבנים כהלכתו ח"א פל"ה סי' י"ב. ובס' דבר משולם ח"א סי' שמ"א. ועי' בס' הלכות והליכות בר מצוה להגר"ב אדלר פ"ה ס"ד. ובס' ברכת שמואל סי' רכ"ה סוף סב, אולם בס' הקטן והלכותיו ח"א עמ' 21 השיב מרן, שמברך ברכה אחת לשניהן וצ"ע. ובקונ' שמחת יהודה עמ' א' השיב הגר"א נבנצאל שיברך מעונשם של אלו עי"ש ובעמ' ע"ז השיב מרן, שיתכן שמברך כל פ"א שבין עולה עי"ש. ועיין מה שהארכנו בזה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ד' סימן ג' עיין שם.

ברוך שפטרני שלא בפני הבר

שאלה: אם צריך לברך ברכת ברוך

שפטרני דווקא בפניו, או אפשר אף שלא בפניו.

תשובה: נכון בפניו.

ובשו"ת יד יצחק ח"ג סו"ס ש"ג כתב שמנוסח הברכה שאומר מעונשיו של זה מוכח שצריך לברך בפני הבן. ובשו"ת שאלת שלמה ח"ב ס' ע"ה הסתפק בזה. ומסיק שא"צ בפניו. וכ"כ בשו"ת נהרי אפרסמון ח"ב סי' מ"ח ובשו"ת חתן סופר סי' צ"ו ובשו"ת שביבי אש ח"א סי' קכ"ז ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קל"ב. ובשו"ת ושב ורפא ח"ג סי' ט"ו. ובס' חינוך הבנים כהלכתו ח"א פל"ה סי' ט"ז ובשו"ת אבני דרך ח"ו סי' ל"ב ובס' דרך האתרים הנדמ"ח ח"א סי' י"ז. ובקונ' שמחת יהודה עמ' ס"ט השיב הגר"א נבנצאל, כשאין מברך בפני הבן יאמר מעונשו של בני ולא מעונשו של זה עי"ש. ועיין מה שהארכנו בזה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ד' סימן ג'.

ברוך שפטרני בתשעה באב

שאלה: כשבנו נעשה בן י"ג שנה בתשעה באב אם יכול לברך ברוך שפטרני בבוקר בקריאת התורה

תשובה: כן

ובשו"ת דברי ישראל להגר"י וולעץ זצ"ל ח"א סי' קמ"ט כתב שיברך במנחה ולא בשחרית עי"ש. וכ"כ בס' הליכות שלמה ביהמ"צ פט"ו ס"ח. וכ"פ הגר"ש דבליצקי בספרו דיני ט"ב שחל ביום א' הערה צ"ג ובספרו וזרח השמש עמ' פ"ז. ובס' נטעי גבריאל ביהמ"צ פ"ס סי' ט"ז ובקובץ מבית לוי עמ' מ"ד, בשם בעל שבט הלוי זצ"ל

ובשו"ת ישא יוסף להגר"י אפרתי ח"ב סי' קל"ג ובס' כל המתאבל עליה פמ"ג הערה 23 ובס' בר מצוה כהלכתו פי"ז סי' י"ג. וכן השיב מרן בקונ' שמחת יהודה עמ' פ"ד. ויעו"ש בעמ' ע"א שכן השיב הגר"א נבנצאל.

ברוך שפטרני בעשרה או ביחידות

שאלה: אם צריך לברך ברוך שפטרני דווקא בעשרה, או יכול ביחידות לברך

תשובה: לא יברך ביחיד

וכ"כ בשו"ת דברי מלכאל ח"א ס"ד שבעי עשרה כברכת הגומל עי"ש. ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' ס"ג או"ד אולם בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קל"ד שא"צ עשרה לברוך שפטרני עי"ש. ומש"כ בזה בקונ' בר מצוה כהלכתו פט"ז סי' כ"א ובקונ' שמחת יהודה ליד"כ הגר"צ תמיר פ"ה ס"א, ומש"כ בשו"ת ושב ורפא ח"א סי' י"ב, וכן בס' זה השלחן להגר"ש דבליצקי סי' רכ"ה שא"צ עשרה בברוך שפטרני. וכן השיב הגר"א נבנצאל בקונ' שמחת יהודה עמ' ע' שיכול לברך ביחיד עי"ש.

ברכת ברוך שפטרני בשם ומלכות

שאלה: האין יש לברך ברוך שפטרני בשם ומלכות כהגר"א, או ללא שם ומלכות.

תשובה: ללא שם ומלכות.

וכן מובא בס' אורחות רבינו הנדמ"ח ח"א עמ' קפ"א בשם הקה"י והחזו"א, לברך ללא שם ומלכות. ועי' בס' מעשה איש ח"ז עמ' קל"ז ובתשו' והנהגות ח"ד סי' נ"ה, וע"ע בשו"ת עצי ברושים סי' נ"ז ובשו"ת חתן סופר סי' צ"ו ובשו"ת יין הטוב ח"ב ס"ו

וּבְשׁו"ת לַהוֹרֹת נִתֵּן ח"ח סו"ס ד' וּבְשׁו"ת
עִמָּק יְהוֹשֻׁעַ ח"ב ס"ד וּבְשׁו"ת דְּבָרוֹת אֱלִיהוּ
ח"ג ס"ה וּבְסֵפֶר פֶּרֶדֶס אֱלִיעֶזֶר מִצּוּה פ"ח.
וּבְשׁו"ת וִיעָן שְׂאוֹל ח"ב או"ח ס"ד
וּבְשׁו"ת שִׁיחַ כֹּהֵן ח"ב ס"י י"ז.
וּבְסֵפֶר עֲטֶרֶת אֲבוֹת מִנְהַגֵּי מְרוֹקֵן ח"ג
פֶּל"א ס"ז, וְמָה שֶׁהֵאָרְכְּנוּ בִּזְהָר בְּסֵפֶר גַּם אֲנִי
אוֹדֵךְ מִתְּשׁוּבָתִי, חֶלֶק ד' סִימָן ג'.

שאלות ותשובות בהלכות ניהום אכלים

נערך ונכתב על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח

ניהום אכלים בטלפון

ובס' דרך האתרים הנדמ"ח ח"ב ס' פ"ח.

שאלה: אם יוצאין ידי חובת ניהום אכלים בטלפון.

ניהום אכלים במכתב

שאלה: אם יוצאין ידי חובת ניהום אכלים ע"י מכתב שכותב.

תשובה: אולי.

תשובה: אולי.

ובס' אורחות רבינו ח"ד עמ' קי"ט, מובא מהקהילות יעקב זיע"א שכתב מכתב לניהום אכלים ע"ש ובתשו' והנהגות ח"א ס' תקפ"ז שיוצא ע"ש, ובתשו' משנת יוסף ח"ה ס' ע"ז ובתשו' שואלין ודורשין ח"ה ס' ע"ט ובתשו' דברי בניהו ח"ז ס' כ"ט, ובקונ' שערי שיח עמ' קמ"ב השיב מרן לענין ניהום אכלים בטלפון, ומכתב אי"ז ניהום ממש ע"ש, ובס' דרך האתרים הנדמ"ח ח"ב ס' פ"ח ומה שכתבתי בזה בבית מתתיהו ח"ג ס"ז אות ד' ע"ש.

ניהום אכלים בת"ב

שאלה: אם מותר לנחם אכלים בתשעה באב.

תשובה: לא.

ובתשו' להורות נתן ח"י ס' נ"ב או"ד כתב דשרי לנחם בת"ב, אולם בשו"ת אגרות משה ח"ה או"ח ס"כ אות כ"ב כתב להחמיר בזה, והגר"א נבנצאל כתב לי דמותר לנחם אכלים בת"ב, וע"ע בשו"ת אבני דרך חט"ו ס' קט"ז לענין ביקור חולים בת"ב.

ובס' דרך שיחה ח"א עמ' קכ"ה שאין יוצא ניהום אכלים בטלפון שעיקרה משום הנשמה ואין שומעת טלפון, וכן נקט בשו"ת דברי שלום [קרויז] ח"ד ס' נ"ז או"ז, של"מ בטלפון, ומש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ה ס' ע"ז ובתשו' מנחת דוד ח"א ס' ע"ב ובתשו' אגרות משה ח"ד או"ח ס"מ אות י"א, ובתשו' שערי יושר ח"ג ס' כ"ג ובתשו' ישיב יצחק ח"ג ס' ל"א ובתשו' באר משה ח"ב ס' ק"ד ובתשו' ושב ורפא ח"א ס' ס"ד ובתשו' בירורי חיים ח"ה ס' ס"ד ובתשו' גבורת אליהו יו"ד ס' קנ"ב, ובספר גם אני אודך תשובות בעל אבני ישפה זצ"ל, סימן קנ"ז, ובתשו' משנת יוסף ח"י ס' של"ט, ובס' מסורת משה ח"ג עמ' רפ"ו, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ר שעיו, חלק א' סימן קל"ג, ובתשו' אשר חנן ח"א ס' ע"ו ובתשו' חקי חיים ח"א יו"ד ס' נ"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ש סגל, חלק א' סימן ק"ט, ובקונטרס אהל יעקב אבילות עמ' קכ"א, ובס' פניני שיח שאלה תקנ"ב השיב מרן שיוצאין יד"ח ניהום אכלים בטלפון, ועמ"ש"כ בדעת מרן בזה בבית מתתיהו ח"ג ס' מ"א, ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק א' סימן ז'. ובס' מצות ביקור חולים ס' ט"ו

הגיע לנחם ולא היה בבית

שאלה: הגיע לנחם האבל בביתו ולא היה האבל בבית, והודיעו לו שהגיע לנחמו אם יצא יד"ח ניחום אבלים.

תשובה: קצת מצוה.

וכן השיב מרן בקונ' שערי שיח עמ' קמ"ג ע"ש, ובשו"ת תשובות ישראל להג"ר ישראל טייב ח"ד ס' פ"ט מסיק שלא יצא יד"ח ניחום אבלים ע"ש, ולענין קבלת רבו שהגיע לבית רבו ולא היה בביתו או שישן השיב לי מרן שלא יצא יד"ח, אולם בקונ' מגד הארץ להג"ר יואל מקלב ס"ה הביא ממרן דמסתבר שיצא, ועמש"כ בזה לענין קבלת רבו בשו"ת משנת יוסף חי"ד ס' רפ"ה ובשו"ת אבני דרך חי"א ס' פ"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דיין, חלק ב' סימן י"ח, ומה שכתבתי בזה בקובץ אליבא דהלכתא צ"ד עמ' קמ"ד, ע"ש, וע"ע מה שהשיב בזה הגר"י ליברמן בעל המשנת יוסף בקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק ג' עמוד רי"ט לענין ניחום אבלים כשלא היה בבית ע"ש.

זריזין בניחום אבלים

שאלה: אם בניחום אבלים איכא לדין זריזין מקדימין למצוות להקדים ולנחם ביום ראשון.

תשובה: למה לא.

וכן מובא בספר אורחות רבינו ח"ד עמ' קט"ז ח"ד עמ' שבעל הקהילות יעקב זיע"א היה מקדים לנחם ביום א', ואולם בתשו' והנהגות ח"ה ס' ש"ט אות כ"ה, הסתפק בזה אם איכא דין זריזין בניחום אבלים ע"ש, ומה שכתבנו בזה בבית מתתיהו ח"ג ס' י"ז סוף אות ג'. די"ל שבמצוה דעיקרה התוצאה

שהאבל יתנחם ליכא דין זריזין ע"ש ובס' אלא ד' אמות של הלכה פס"ג ס"א שמרן מנחם ביום א' יעו"ש. ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק כ' סימן מ"ז.

ניחום אבלים ע"י שליח

שאלה: אם מקיים מצות ניחום אבלים ע"י שליח כשאין יכול לבוא בעצמו.

תשובה: קצת מצוה.

ועמש"כ בזה בס' פני ברוך ס' מ"א הערה 69 ובס' מצות ביקור חולים ס' ט"ו. ובשו"ת שואלין ודורשין חלק ז' סימן נ"ט.

ניחום אבלים לכמה אם היו חבילות

שאלה: מ"ט מנחמים כמה אבלים כאחד ולא כל אחד בפני עצמו, הא אין עושין מצוות חבילות.

תשובה: נחמה אחת לכולם.

ועמש"כ בזה בס' אהלי יעקב להג"ר מאיר יעקב פרבשטין, ויקרא פר' מצורע, ומה שהארכתי בזה בס' בית מתתיהו ח"ב ס' מ"א, ומש"כ בזה בתשו' והנהגות ח"א ס' תרצ"א ובשו"ת אבני דרך חי"א ס' קנ"ה.

אבלים לנחם אבלים

שאלה: אם לאבלים עצמם יש מצוה לנחם אחד את השני.

תשובה: אין נהוג.

וכן השיב מרן בקונטרס גם אני אודך חלק ב' שאלה קצ"ד, ע"ש, ומש"כ ע"ז בשו"ת משנת יוסף ח"ח ס' ע"ו ע"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הג"ר יוסף ליברמן, סימן ס"ג ע"ש.

אם יוצא ניחום באמירת המקום ינחם

שאלה: אם יוצא ניחום אבלים כשאומר

דמ"מ ראינו שבדרך כלל מרן אומר מיושב יעו"ש.

המקום ינחם וכו', אפי' כשלא דיבר כלום עם האבל.

תשובה: כן.

עוסק בניהום אבלים אם פטור מקריאת שמע

שאלה: במגן אברהם סימן ע"ב ס"ק ד' דאם התחילו לנחם האבל ועובר זמן קריאת שמע פטור מקריאת שמע ולכאורה מוכח דהעוסק במצוה מדרבנן כניהום אבלים, פטור מהמצוה, דניהום אבלים הוי מצות עשה דרבנן?

תשובה: אינו נכון שלדעת הרמב"ם ניהום אבלים דרבנן, רק מדאורייתא אינה מצוה מיוחדת והוא בכלל שאר חסד, עיין מה שכתבתי באורחות יושר סוף סימן ג'.

ועיין מה שכתבתי בבית מתתיהו חלק א' סימן א' אות כ"ז.

ועמש"כ בזה בשו"ת תשובות ישראל להג"ר ישראל טייב ח"ד ס' פ"ט או"ד, ובס' בדי השלחן יו"ד ס' שע"ו.

אם ניהום אבלים בעמידה או בישיבה

שאלה: אם המנחם יכול לנחם בעמידה ואם האבל צריך דווקא לשבת כשמנחמים אותו.

תשובה: אין מעכב.

ובס' אלא ד' אמות של הלכה פפ"ג ס"ז כשאומרים המקום ינחם א"צ לישב, ומובא

שו"ת על ענייני ברית מילה

נערך ע"י הגאון רבי משה פוליטנסקי שליט"א

- א) האם נוהגים שיולדת או בעלה תשובה: יש למנוע.²
מברכים הגומל לאחר הלידה?
ב) האם ליתן קוואטר לחתן וכלה תשובה: מנהגנו לא לברך.³
המאורסים?
ג) האם ליתן קוואטר למעוברת? תשובה: מרן הקפיד ע"ז.⁴

א. ע"י משנ"ב (סי' רי"ט ס"ק י"ז) שכתב, נוהגים קצת אנשים שכשיולדות נשותיהם וחוזרות לבוריין עומדים ומברכים ברכת הגומל וכשהיא תענה אמן על ברכתו יוצאת בזה. ונידון זה האם יולדת מברכת הגומל כבר הובא בבית יוסף ובכנסת הגדולה ובמג"א ובאליה רבה ובפמ"ג ובחיי אדם ובשו"ע הרב ובערוך השולחן, ודנו בזה לכאן ולכאן.

ומש"כ רבינו מנהגנו לא לברך הוא עפ"י הוראת מרן החזו"א, ע"י מש"כ בארחות רבנו (ח"א הנהגות או"ח ח"ב אות כ"ג) בזה"ל "אמר מרן החזו"א זצוק"ל לג"א שליט"א שנשים לא יברכו הגומל, וכן נוהגות בנות מו"ר זצ"ל (הקה"י) שאינן מברכות הגומל לאחר לידה" ע"כ, וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"א סי' קצ"ה) בשם החזו"א [וע"ע בקובץ אוצרות התורה (קובץ ל"ד עמ' ט') שהביא ששאל את רבינו האם יולדת תברך הגומל, והשיב בזה"ל "לדעת הפמ"ג נשים לא מברכות הגומל" וכשידיבר עם רבינו בזה אמר לו רבינו שהחזו"א אחזו שהפמ"ג צודק בזה, וכן בספר קיצור דיני ברית מילה (עמ' ע"ג) שאל שאלה זו לרבינו, והשיב "מנהגנו כהפמ"ג" וצ"ב דבפמ"ג נראה שעדיף שהבעל יברך שגמלך כל טוב והיא תענה אמן].

ב. ע"י בספר ברית אבות (סי' ה' אות כ"ו) שכתב שמרגלא בפומי דנשי שאשה מעוברת לא תהיה קוואטר שיש בזה ח"ו איזה סכנה לולד, וכתב שם ואני לקוצר השגתי לא ידעתי שום שורש ויסוד לזה, אבל דבר שמחזיקין אותו לסכנה ראוי לחוש לו כמ"ש בספר חסידים (סי' רס"א), וכ"כ בשו"ת הרשב"א (סי' ט') שכל דבר שיש קבלה ביד זקנים וזקנות לא נסתור קבלתם רק אחר הקיום שאינו באפשר, וכן אמרו בירושלמי (פ"ח מתרומות) צריכים אנו למיחוש למה דברייתא חוששין, ויעו"ש שהביא בשם ספר ליקוטי סופר שהטעם הוא שמא תראה דם הנימול ותשמע צעקת הילד ותפיל ח"ו, ובהסכמת בעל המנחת אלעזר ממונקאטש לספר זכר הברית כתב הטעם משום עין הרע.

וע"י בספר עלי שיי"ח (עמ' רמ"א) ששאל שאלה זו לרבינו, והשיב "יש מקפידין" ובספר שאלת רב (פ"ג אות ג') גם שאל כן, והשיב רבינו "העולם חושש לעין הרע". וע"ע בהסכמת הגה"ק ממונקאטש הנ"ל שכתב שכיון שהטעם הוא משום עין הרע א"כ קודם שהוכר עוברת יכולה להיות קוואטר, וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל, אך דעת הגר"מ הלברשטם זצ"ל שיש לחוש לטעם שמא תפיל ח"ו ולכן יש להחמיר בזה גם קודם שהוכר עוברת.

ג. וכ"כ בדינים והנהגות (ח"ב עמ' ל"ז) בשם מרן החזו"א, וע"י בספר חותם קדש (סי' י' אות ט"ז) שכתב שיש להקפיד שלא ליתן לחתן וכלה אם באו בשנים, ואע"פ שבשאר דברים אין העולם נוהרים שלא לקבל דבר מיד אשה אחרת או לתת מידו לידה, אבל לענין קורבה כזאת יש להקפיד, ומנהג ישראל תורה הוא עכ"ר, ובספר כורת הברית כתב בתו"ד "אבל לא כמנהג הרע במצוה זו לכבד לאיש עם אשה אחרת או חתן עם המיועדת

ד) האם יש קפידא איך להניח התינוק
בברית בין מזרח למערב או צפון לדרום?

תשובה: לא שמענו.^ד
כוס.^ז

ה) אלו כיבודים בברית צריכים ללבוש
טלית חוץ מהסנדק?

תשובה: כסא של אליהו ברכות והמחזיק
התינוק (בברכות).^ה
תשובה: הכל.^ח

להיות כלה שלו, ולא כאלה חלק יעקב עכ"ל, וע"ע בספר פניני רבינו האבי עזרי (עמ' רנ"ח) שכך היה מורה גם מרן הגרא"מ שך זצ"ל [וע"ע בספר ברית אפרים (עמ' שנ"ח) שהביא בשם הגר"י אדלשטיין זצ"ל, שיש אומרים שאין זה מדרכי הצניעות].

ד. בספר דרכי חיים ושלום (אות תתק"כ) הביא בשם בעל המנחת אלעזר ממונקאטש, שהיה מעמיד הכסא של אליהו סמוך לארון קדש לצד צפון, והמוהל היה עומד פניו לצפון וראש התינוק היה למזרח, וכשהיה מוהל וסנדק יחד היה ראש התינוק למערב כדי שיוכל לחתוך ביד ימינו, אך בספר כורת הברית כתב שאין קפידא לאיזה צד להעמיד.

ה. וכ"כ בספר הבט לברית (עמ' תע"ח) בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל.

ו. כתב הטור (סי' רס"ה) וז"ל, וכתב בעל העיטור ומנהג ליתן יין בפי התינוק אחר ברכת היין ואחר כורת הברית ולומר קיים את הילד הזה לאביו ולאמו שנקרא שמו פלוני וכו' ובקשת רחמים לא הוי הפסקה בין ברכה לשתיה, וי"א כיון שנתן יין בפי התינוק לאו הפסקה היא, ויש סידורים שכתוב בהם בא"י כורת הברית ושותהו עכ"ל, ורבינו הכריע שיש לטעום משהו לאחר הברכה משום הפסק, וע"ע בספר ברית אפרים (עמ' שמ"ה) ששאל את רבינו אם צריך לטעום לאחר כוה"ב והשיב "חייב לטעום" [ובפרט שאנו נוהגים כמ"ש הב"י בשם הכלבו והאבודרהם שלא ליתן מן היין בפי התינוק עד שמגיע לפסוק ואומר לך בדמייך חיי, וא"כ לא שייך הטעם דכיון שנתן יין בפי התינוק לאו הפסקה היא], וכ"כ באגרות סופרים (ח"א אגרת מ"ז) חתנו של הגרעק"א שכמדומה שכן נהג חמיו, וכן נהגו ג"כ מרן הקה"י זצ"ל והגר"צ אבא שאול זצ"ל.

ז. כתב הב"י (סי' רס"ה) וז"ל, כתב הרשב"א, ששאלת כמה שיעור טעימה, גבי מקדש בעינן מלא לוגמיו הכא גבי שאר ברכות לא בעינן מלא לוגמיו, אך החכמת אדם כתב שישתה כולו או מלא לוגמיו כדין כל דבר שטעון כוס, ויעויין בחידושי אנשי שם על המדרכי ביומא שהביא בשם ר"י שצריך לשתות מלא לוגמיו בכוס זה. וע"כ בספר עלי שיי"ח (עמ' רמ"ג) שנשאל רבינו האם לשתות רוב רביעית, והשיב "לכתחילה ראוי כן".

ח. כתב השו"ע (או"ח סי' קל"א ס"ה) אם חלה מילה בתענית ציבור מתפללים סליחות ואומרים וידוי ואין נופלין על פניהם ואין אומרים והוא רחום, וכתב המשנ"ב (ס"ק כ"ח), מתפללים סליחות, שמניחין מקצת ואין צריך להניח לגמרי.

יש שהבינו בדברי המשנ"ב שכוונתו שמדלגין חלק מהסליחות, וכ"כ בלוח לארץ ישראל שכשיש ברית מילה מסיימים בהרחמים והסליחות.

אמנם המעיין במקור הדברים יראה שמפורש בראשונים לא כך, דהנה מקור דברי השו"ע הוא משבלי הלקט (סוף סי' ל') בשם רבינו יצחק ב"ר יהודה, "אם חלה המילה בתענית ציבור, מתפלל סליחות ואומרים וידוי, ואין נופלין על פניהם ואין אומרים רחום וחנן ולא אבינו הרחמן, לפי שמצות מילה קיבלו ישראל בשמחה ועדיין

(ח) האם בשבת מותר לאבי הבן ליקח תשובה: מוטב שהמוהל עצמו יטלנו.¹
הסכין וליתנו למוהל?^ט

מקיימין אותה בשמחה כדכתיב שש אנכי על אמרתך, לפיכך אין אומרים והוא רחום ותחנונים שמניחין במקצת ואין צריכין להפסיק לגמרי. וכן מנהג נוהג בישראל עכ"ל. ומבואר בדבריו שאת הסליחות אומרים ורק והוא רחום ותחנון לא אומרים, וזה נקרא שמניחין במקצת וא"צ להניח לגמרי, שמניחין את התחנון וא"צ להניח מהסליחות [וכ"ה בשבלי הלקט סי' רע"א ובהלכות מילה סי' ה', ובשבלי הלקט הקצר סוף סי' י"א, ובתניא רבתי – קיצור שבלי הלקט סוף סי' ה'].

וכן תשובה זו של רבינו יצחק ב"ר יהודה הובאה ג"כ [בשינוי לשון מעט] באור זרוע (ח"ב סי' ק"ט) וז"ל "וזה תשובת רבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל שהשיב לר' מנחם בר מכיר זצ"ל בן דודו על יום המילה. כך נוהגים במקומינו שמתפללים ביום תענית סליחות ואומר וידוי כדרכו, ואינו אומר והוא רחום ולא תחינות, ומנהג אבותינו תורה היא, ומצות מילה קיבלו עליהם בשמחה ועדיין עושים אותה בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, לפיכך אין נוהגים לומר תחנונים, ודי שמניחים במקצת ואין צריכים להפסיק לגמרי סליחות וידוי אל ארץ אפים עכ"ל.

וכן במחזור ויטרי (עמ' 642) הובאה תשובה זו של הר"י בר יהודה וגם שם מפורש שאומרים סליחות וידוי כדרכם ומניחים רק התחנונים שכך נוהגים במקומינו ומנהג אבותינו תורה היא.

וכן מבואר ג"כ במרדכי (עירובין תצ"ג תצ"ה), ובספר הפרדס (סי' רפ"ב), ובמעשה הגאונים (עמ' 59), ובריקאנטי (סי' תקפ"ט וסי' תקצ"ז), ובספר ראבי"ה (ח"ג סי' תצ"א), ובספר מנהגים ישנים מדורא (עמ' 153) וברוקח (סי' קי"א וקי"ב), ובלקט יושר (עמ' 114), ובמנהגי המהרי"ל (הל' מילה) שאין מדלגין כלל מהסליחות, אלא רק והוא רחום ותחנון אין אומרים.

וכן השו"ע בהל' מילה (יו"ד סי' רס"ה סי"ג) כתב, יום מילה שחל ביום תענית ציבור הכתובים, מתפללים סליחות ואומרים וידוי כדרכם, ואין אומרים והוא רחום ולא נפילת אפים עכ"ל, הרי שמבואר בדבריו שאומרים סליחות וידוי כדרכם ורק והוא רחום ותחנון אין אומרים.

וכן כתב רבינו בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (פ"ד סעיף ל"ח), בתענית ציבור שחל ברית מילה או חתן לא קיצרו כלל את הסליחות (ומש"כ במ"ב סי' קל"א סקכ"ח שמקצירין מקצת כוונתו דסגי מה שאין אומרים תחנון, דלא כלוח א"י) עכ"ל [וכן נוהגים עפ"י בביהכ"נ לדרמן (מנהגי ביהכ"נ לדרמן פ"ב סי"ד)], וע"ע בשו"ת הלכות (סי' קל"א דין י"ג) שכתב רבינו בזה"ל, "ואם היה מילה או חתן בתענית ציבור אין נופלים על פניהם ואין אומרים והוא רחום שדינו כתחנון, ואפילו במקומות שאומרים והוא רחום בכל תענית ציבור אפילו אינו ב' וה', אבל אומרים סליחות וידוי עכ"ל, וע"ע בספר שיח תפלה (פרק כ"ה הערה ק"ג) שהביא שכתב לו רבינו על המנהג להפסיק בהרחמים והסליחות, וז"ל "זה טעות ואין מקצירין מהסליחות וכ"ש שאומרים אבינו מלכנו רק תחנון אין אומרים וזה כוונת המ"ב עכ"ל.

וע"ע בספר זה השולחן (ח"א סי' קל"א) ס"ה) ובספר בירור הלכה (ח"ז סי' קל"א) ובספר שיח תפלה, שכתבו להוכיח שכך היה המנהג הקדום, ולא כתב שום פוסק לקצר את הסליחות.

ט. מנהג זה שהאב יתן את הסכין ליד המוהל (בחול) מקורו בספר שולחן עצי שטים, והביאו בקיצור שו"ע (סי' קס"ג ס"א) וכן הובא מנהג זה בכורת הברית (סי' רס"ה ס"ק נ"ה) ובשלחן גבוה (שם סקל"ז).

י. וכ"כ בספר כורת הברית (שם), וכדברי הט"ז (יו"ד סי' רס"ו סק"א) שאין לטלטל את הסכין בשבת שלא לצורך, וכ"כ בקונטרס כאיל תערוג (עניני ברית מילה עמ' ח') בשם מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל.

וע"ע בספר ברית אפרים (עמ' שמ"ד) ששאל שאלה זו לרבינו, והשיב "נכון שאין לטלטלו". ובספר עיקרי הד"ט (או"ח סי' י"ד סקנ"ב) כתב להתיר, וכ"כ בספר אוצר הברית (ח"ג פ"ב סי' י"ג סכ"ד) בשם מרן הגרי"ש

מה מוזב אהליך יעקב | שו"ת על ענייני ברית מילה

ריט

ט) האם מותר לבעלי הברית להסתפר (יא) האם מוהל וסנדק בפעם הראשונה בבין המצרים? מברכים שהחיינו?

תשובה: עי' שו"ה תקנ"א כ"ג. יא תשובה: לא. יג

י) האם מותר לבעלי הברית להסתפר (יב) אם הזמינוהו לברית מחוץ לעיר, בימי הספירה האם חייב לילך?

תשובה: עי' שו"ה תצ"ג ג'. יב תשובה: אין חייב. יד

אלישיב זצ"ל, וע"ע בקונטרס שערי שיח (תשובה רמ"ד) ששאל שאלה זו לרבינו והשיב "אם יש צורך אינו איסור".

יא. שם כתב רבינו וז"ל ולענין גילוח אם מותר לבעלי ברית עי' בשערי תשובה ובח"ס מתיר לבעל ברית לספר עכ"ל. [ומה שהביא רבינו בשם החת"ס היינו דוקא קודם שבוע שחל בו, אבל בשבוע שחל בו לא, וכ"כ הנודע ביהודה (קמ"א סי' כ"ח). האליה רבה (סי' תקנ"א ס"ק כ"ח) הפמ"ג (סי' תקנ"א במשב"ז סקי"ז) והבנין ציון (סי' ל"א) וכן השע"ת שציין רבינו הביא כן בשם כמה פוסקים].

ובשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל מובא שהורה לבעל ברית להסתפר לכתחילה לפני ר"ח.

ונשאל רבינו (ברית אפרים עמ' שמ"ז) האם כשחל ברית בתשעה באב ועושים הסעודה במוצאי ת"ב אם מותר אז לאבי הבן להסתפר והשיב "לכ' אין להסתפר".

יב. שם כתב רבינו וז"ל ומי שיש לו בן למול בספירה אע"ג שאינו מלו בעצמו וכן הסנדק והמוהל [אבל לא המוציא והמביא] מותרין להסתפר לכבוד המילה אפי' ביום שלפני המילה סמוך לערב קודם הליכה לביה"נ ואם חל המילה בשבת מותרים להסתפר בע"ש אפי' קודם חצות עכ"ל. ומקורו מדברי הרמ"א שם [ומש"כ אפי' ביום שלפני המילה וכו' ואם חל המילה בשבת וכו' מקורו במדברי המשנ"ב שם בשם הפמ"ג].

ונשאל רבינו (ברית אפרים עמ' שמ"ח) האם זה רק היתר להסתפק, או שיש ענין ומצוה להסתפר לכבוד המצוה, והשיב "היתר".

אמנם הנוהגים עפ"י האריז"ל אין מסתפרין כלל אפילו בעלי ברית (שע"ת שם סק"ד בשם אגרות הרמ"ז סוף סי' ב'), כי עפ"י האריז"ל אין איסור תספורת משום מנהגי אבילות, אלא טעמו עפ"י סוד, כי ימים אלו הם ימי דינים התלויים בשערות, ולכן אין מסתפרין גם לא בעלי ברית (פרי עץ חיים שער כ"ב פ"ז). ונשאל רבינו (ברית אפרים שם) האם מנהגנו להסתפר או שנוהגים כהאריז"ל והשיב "אפשר להקל".

יג. וכ"כ בשו"ת פרי עץ חיים (ח"ה עמ' קנ"ה) שלא מצינו ולא שמענו ברכת שהחיינו למוהל שמל בפעם הראשונה. אמנם במור וקציעה (סי' רכ"ג) ובהגהות מהר"ש לנדא על השו"ע (יו"ד סי' רס"ה) נסתפק בזה, דלכאור' לדעת הט"ז (או"ח סי' כ"ב) שפסק כהר"ק שכל מצוה שאדם עושה פעם ראשונה צריך לברך שהחיינו גם כאן יש לברך, אך הש"ך (יו"ד סי' כ"ח) חולק על הט"ז וס"ל שאין לברך, ולכן כ' שלכתחילה יקח פרי חדש. ובקובץ קול התורה (קובץ נ"ד עמ' ס"ב) כתב אחד מתלמידי הגר"מ פינשטיין זצ"ל בשמו שאמר לו שמל פעם ראשונה לברך שהחיינו [אע"פ שהמנהג בחו"ל שאבי הבן אינו מברך], אך כתב דאפשר ששם היה בצירוף השיטות שאבי הבן בלא"ה מברך שהחיינו.

יד. וכ"כ בשו"ת דברי יציב (ח"א סי' נ"ח), וכ"כ בספר ברית אפרים (עמ' שנו") בשם הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל [ובספר עלי שיי"ח (עמ' רמ"ב) שאל שאלה זו לרבינו, והשיב "מסתבר שאין חייב"].

<p>תשובה: טז האם תינוק טריפה נימול בשבת</p>	<p>יג) אם הזמינוהו לברית א' שאינו בעל הברית כגון אבי אבי הבן, האם חייב לילך?</p>
<p>תשובה: טז כמדומה שמליך. י</p>	<p>תשובה: אין חייב. טז</p>
<p>טז) האם מותר לירוק דם המציצה לעפר י"ח בשבת?</p>	<p>יג) כשנולד בליל שבת, האם לעשות סעודת שלום זכר בשבת ראשונה או שניה?</p>

טו. וכ"כ בספר נוהג כצאן יוסף (סוף הל' מילה) ובזוהר הברית (סי' כ"ה אות י"א), וכן הורה הגר"ש ואזנר זצ"ל (ברית אפרים עמ' שנ"ד).

אמנם כאשר אבי הבן שלח שליח להזמינו לברית השיב רבינו "לכאור' שלוחו כמותו" (ברית אפרים עמ' שנ"א), וכן מבואר בספר שרביט הזהב (סו"ס בדמייך חיי עמ' נ"א) שכתב שיש לבטל המנהג שהשמש קורא לסעודה.

טז. כתב הפמ"ג (סי' תמ"ד במשב"ז סק"ט), שאם נולד בן זכר בליל שבת לאחר צאת הכוכבים והקהל התפללו ערבית בלילה, יראה שקורין לזכר בליל שבת זה ולא בליל שבת שלפני המילה, כיון שבתרומת הדשן (ח"א סי' רס"ד) משמע שהסעודה היא על שנושע מבטן אמו, והא דעושין בשבת הוא משום שהכל מצויין בבתיהם, ועושין בליל שבת סמוך ללידה, וא"כ יש לעשות בשבת ראשונה ולא בשבת שניה עכת"ד. וכ"כ בליקוטי מהרי"ח שיש לעשות בשבת ראשונה.

ובספר כורת הברית (סי' רס"ה ס"ק כ"ח) כתב לעשות את הסעודה בשבת השניה הסמוכה למילה, דמנין לו לאבי הבן שיוולד לו זכר שיוכל להכין הסעודה מקודם, ועוד שבליל שבת הבא שהוא ליל שמיני מתאים יותר השם שבוע הבן [שאמרו בב"ב פ' א'] וממנו הביא התורה"ד מקור לסעודת שלום זכר], והעתיק דבריו בספר חתם קודש (סי' ט' אות ז').

וממש"כ היעב"ץ במגדל עוז (בפתיחה) שעושים סעודה בשבת שלפני המילה משמע קצת דתלוי במילה, וכן הוא הלשון גם בחכמת אדם (כלל קמ"ט סכ"ד), אמנם מדברי המגדל עוז שם בהמשך דבריו שכתב שטעם הסעודה הוא משום שהשבת היא מצוה ראשונה שבאה לידו, משמע שיש לעשותה בשבת ראשונה.

יז. כן כתבו התוס' רי"ד (שבת קל"ו א') ושבלי הלקט (הל' מילה סי' א'), וכן הוכיחו בשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' ס"ד) ובשו"ת מהר"י אסאד (סי' רנ"ב) מכמה מקומות בש"ס, ועי' שו"ת מהר"ם מינץ (סי' ט"ו) שכתב שאינו נימול בשבת, וע"ע שו"ת מהר"ם שיק (מ"ד סי' רמ"ג) שנסתפק בזה.

יח. וכמ"ש הרמ"א (סי' רס"ה ס"י) שרוקקין דם המציצה אל העפר, ויעויין ביאור הגר"א שהביא מקור לזה מהא דאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ט), והיו ישראל לוקחין את הערלה ואת הדם ומכסין אותו בעפר המדבר, וכשבא בלעם הקוסם ראה את כל המדבר מלא מערלתן של ישראל, אמר מי יוכל לעמוד בזכות דם מילה שהיא מכוסה בעפר, שנאמר מי מנה עפר יעקב, מכאן אמרו מכסין את הערלה והדם בעפר הארץ כו', עכ"ל.

תשובה: עי' שו"ה שכ"א מ"ב, י"ט מ"ג. כ
(יז) מכמה דקות אחר השקיעה אפשר צוה?
תשובה: מחלוקת בזה. כב
תשובה: כמדומה ל"ה. כא

יט. שם כתב רבינו וז"ל כתב המג"א שאסור להשתין על טיט [ואולי אף על טיט קשה] או עפר תיחוח וחול משום גיבול דהוי פסיק רישא, ואם יש כלי שרוקק בו או רוחץ בו פיו בשבת ותחתיו יש חול הדק או גס צ"ע אם מותר, ובבית מאיר מיקל במקום הצורך אפי' להשתין על טיט, דהוי פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דרבנן לרוב פסוקים. ויש לסמוך על זה במקום שהטיט אינו שלו דאז ודאי לא ניחא ליה בלישתה, ובחזו"א כתב דבשעת הדחק יש להקל להשתין לתוך טיט ועפר תיחוח עכ"ל.

ולפי"ז בנידון דידן אם העפר אינו שלו מבואר שבמקום הצורך [או בשעת הדחק ללשון החזו"א] יש להקל בזה [ויל"ע אם כאן נחשב מקום צורך ושעה"ד או לא].

והברכי יוסף (סי' רס"ה ס"ק ט"ז) כתב שבשבת לא ירוק דם המציצה אל העפר, וכ"כ בספר אוצר הברית (שער ד' פ"ג סי' א' סי"ב) בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ועי' בספר יד שאול (סי' רס"ה ס"י) הביא בשם ספר ראשון לציון שכתב שיש לאסור לרוק דם המציצה על העפר בשבת, והיד שאול עצמו כתב כמה טעמים ליישב המנהג. וע"ע בספר מלחמות ארי (סי' רס"ו) שהביא בשם ספר פסקי יהושע (סי' רפ"ג) שאוסר לרוק בשבת, והקשה עליו. ובספר כורת הברית (סי' רס"ה ס"ק נ"ז) דן בזה באריכות, ומסיק שבשבת יחזירו המציצה לכוס מים ואחרי שבת ישפכו אל העפר, אך במקום שנהגו גם בשבת ליתן המציצה לעפר אין לבטלו.

כ. שם כתב רבינו וז"ל כשמכסה מי רגלים בחול ואפר וכשיתן מעט יהיה מתערב במי רגלים והוי כמו לישה ומנתינת מים חיים לכמה ראשונים אפילו בחול הדק וכל שכן בחול הגס ולכן יתן הרבה אפר וחול ואז לא ניכר כלל הלישה עכ"ל. ולעניינו אם יורק המציצה לעפר צריך להזהר לא לכסות במעט חול שיתגבל אלא לכסות בהרבה חול.

כא. וכן הורה מרן הגר"נ קרליץ שליט"א בשם מרן החזו"א שאפשר למול בשבת תינוק שנולד שלשים וחמש דקות לאחר השקיעה.

ובספר שאלת רב (ח"א פ"ג אות ב') שאל לרבינו, שמעתי שהחזו"א התיר למול בשבת אם נולד התינוק 35 דקות לאחר השקיעה. האם זה נכון, והשיב רבינו "גם אני שמעתי כן, אבל אולי יש חילוק בין ימים גדולים לקטנים".

ובספר ברית אפרים (עמ' שמ"ב) הביא ששאל בע"פ את רבינו, מה הדין בתינוק שנולד בערב שבת חצי שעה אחרי השקיעה, האם יכולים למולו בשבת הבאה, או שדינו כנולד בין השמשות ונימול ביום ראשון, והשיב רבינו "אם זה שלשים וחמש דקות אחר השקיעה שמעתי מהחזו"א איש שאפשר למולו בשבת הבאה, אבל שלשים דקות לא שמעתי ואני לא יודע". ושאל שוב, מה עושים למעשה, והשיב רבינו "מכיון שלא יודעים ולא בטוח שכבר צאת הכוכבים, א"כ יש כאן חשש חילול שבת, ולכך ימולו אותו ביום ראשון".

כב. בסידור רב עמרם גאון ובבעל העיטור (הל' מילה עמ' נ"ג) הביאו שנשאל רב האי גאון האם לומר צוה או צוה והשיב צוה ולא צוה, וכן ניקד היעב"ץ בגמרא שלו (שבת קל"ז ב') והובא בגליון שם, ובמגדל עוז להיעב"ץ (ברכה עליונה נחל י"ב) ג"כ ניקד בחיריק, ובפירושו שם כתב וז"ל, צוה כמו צוה לאלף דור, כן הוא העיקר, ובשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' קמ"ו) כתב שהורגלנו לאומרו בלשון בקשה, אלא שאין לתפוס מי שנוהג לומר בחיריק, כי גם הוא דרך ישר לדעתו, ולולי שאני נושא פנים לרגילות שלי כבר שיניתיו והחלפתיו בקדום כי

(ט) האם עדיף למול קודם חצות בפחות האם יש ענין שיהיה כמה שיותר אנשים מעשרה אנשים או לאחר חצות בעשרה? משום ברוב עם או שאין ענין של ברוב עם תשובה: יתכן שבעשרה עדיף. כג

(כ) אם אינו יכול להביא עשרה לברית, תשובה: יתכן כי.

באמת הוא הברור בעיני, ואפשר עוד אסכים על זה לחזור ולקרבו וחדש מפני ישן אוציא [ונכנראה שאח"כ הסכימה דעתו לשנות ולגרוס בחיריק, וכמו שניקד בגמרא שלו ובספרו מגדל עוז], וכ"כ בחסדי דוד על התוספתא (ברכות פ"ו) לומר צוה בחיריק וכתב שכן נראה ברש"י, וכן נראה במהרש"א (שבת שם) שכתב בשכר זה צוה הקב"ה לאברהם, וכן בספר כללי המילה לרבינו יעקב הגוזר (עמ' 91) מפרש צוה לשון עבר שהקב"ה נתן לנו מצות מילה למול בשרינו בשביל להציל ידידות שארנו משחת, וכתב בפי' באר יעקב שם שנראה שגורס צוה בחיריק, וכן בתכלאל עץ חיים (ח"א עמ' קע"ט) הגירסא צוה, וכתב שם מהרי"ץ שכן הגירסא בתאכליל כולן, וכן נראה מלשון ספר העיקרים (מאמר ד' פמ"ה) שגרס צוה בחיריק.

אמנם הש"ך (יו"ד סי' רס"ה סק"ה) כתב לגרוס צוה הצד"י בפתח והוי"ו בצירי לשון תפילה ובקשה על העתיד, והוכיח כן מדברי האגודה בשם הרמב"ם, וכ"כ השל"ה לומר צוה.

ובספר עלי ש"ח (עמ' רמ"ב) שאל לרבינו האם לומר צוה או צוה, והשיב "יש דעות בזה", ושאל עוד, איזה נוסח החזו"א נהג לומר האם צוה או צוה, והשיב "צוה" ובספר ברית אפרים (עמ' ש"ג) הביא ששאל לרבינו האם כדאי לומר בנוסח ברכות המילה גם צוה בחיריק וגם צוה בפתח, והשיב "אאמור"ר זצ"ל נהג לומר צוה בחיריק", וכן בסידור תפלה למשה הביא בשם רבינו "אאמור"ר זצ"ל כנהג כמדומה לומר צוה".

ומרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל היה נוהג לומר צוה צוה ב' פעמים בב' נוסחאות (כאיל תערוג מילה עמ' י"ב) וכן נהג בעל הפני מנחם מגור זצ"ל.

כג. נראה מתשובת רבינו, שנוטה יותר לצד שעשרה עדיף על זריזין מקדימין, וכן בספר ברית אפרים (עמ' שמ"ט) נשאל רבינו שאלה זו, והשיב "יש מאחרין" וג"כ נראה שנוטה יותר לומר כן.

והנה, בראש השנה (ל"ב ב') תנן, העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה השני מתקיע, ובשעת ההלל הראשון מקרא את ההלל, ואמרינן בגמ' מאי שנא שני מתקיע, משום דברוב עם הדרת מלך, אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך, אלא מאי שנא הלל דבראשון משום דזריזין מקדימין למצוות, תקיעה נמי נעביד בראשון משום דזריזין מקדימין למצוות, אמר רבי יוחנן בשעת גזירת המלכות שנו.

ומבואר בדברי הגמ' שמעלת זריזין מקדימין למצוות עדיפה ממעלת רוב עם, ולכן הראשון מקרא את ההלל אע"פ שבמוסף יהיה יותר רוב עם, משום שזריזין מקדימין עדיף, והא דבראש השנה השני מתקיע הוא משום גזירת המלכות ולא משום שרוב עם עדיף על זריזין מקדימין [אמנם בירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח) איתא, שהלל אומרים בשחרית כיון שהכל נמצאים בשחרית כמו במוסף, אבל בראש השנה כולם מגיעים לבית הכנסת מגדולים עד קטנים ולכן במוסף יש יותר רוב עם מאשר בשחרית, וא"כ מדברי הירושלמי מוכח שרוב עם עדיף על זריזין מקדימין, אך אנו פוסקים בדרך כלל כהבבלי].

ורבים מהאחרונים דנו בנושא זה, האם זריזין מקדימין עדיף או רוב עם עדיף, והוכיחו מגמרא זו שזריזין מקדימין עדיף, הלא הם: ספר קרבן חגיגה (סי' פ"ו), תורת משה להחת"ס (פר' תצוה), ברכי יוסף (או"ח סי' א' סק"ז) ובמחזיק ברכה (סי' רכ"ט סק"ז), רוח חיים למהר"ח פלאגי (שם סק"ג), דעת תורה (סי' תכ"ו סק"י), באר אברהם להגר"א אבלי (עמ' מ"ח) (סי' ק'), ושדי חמד (מערכת ז' כלל ג', ומערכת פ' כלל ל"ט). ובשו"ת מקור חיים (סי' ג') כתב הבנין שלמה ליישב, שכל דברי הגמרא זה משום שאין זה ודאי שבמוסף יהיו יותר אנשים, ומשום הכי זריזין מקדימין עדיף, אבל באמת שניהם שקולים בחשיבותם, וממילא אפשר לאחר המילה

מה טובו אהליך יעקב | שו"ת על ענייני ברית מילה

רכג

כא) בברית של תאומים, האם עדיף תשובה דעת מרן החזו"א לברך ב"פ בלי לעשות הברית ביחד ולברך פ"א או לעשות הפסק. כה
הפסק ולברך ב"פ, ואם לומר גם שהחיינו (כב) האם מותר למול ילדים חילוניים ב"פ.

כדי לקיים רוב עם, וכתב שהרצה את הדברים לפני הגאון ר' יחזקאל לנדא המו"צ דוילנא והודה לו. וביד אליהו (בהשטות על סי' מ"ב) כתב ליישב, שאני הלל שאינו כל כך ברוב עם כי כל אחד קורא לעצמו. וע"ע בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' קכ"ז), ובחכם צבי (סי' ק"ו), ובשבות יעקב (ח"א סי' ל"ד), ובמלבושי יו"ט (ח"ב פלפולים סי' ב'), ובמכתב סופר (יו"ד סי' כ"ח) ובערוך השלחן (יו"ד סי' רס"ב).

וצ"ב בדעת רבינו, שנראה מדבריו שנוטה יותר לומר שעדיף לאחר את המילה ולעשות בעשרה אפי' שמבטל בכך זריזין מקדימין, ולכאור' זהו דלא כמו שמשמע בגמ' הנ"ל בפשטות, ודלא כהרבה אחרונים.

ונראה, שיש לחלק בין רוב עם לעשרה, דהיכא שבלא"ה יש עשרה, רק אם יאחר יהיו יותר אנשים, בזה אמרינן דזריזין מקדימין עדיף על פני רוב עם, אך בכה"ג שאם יזדרזו להקדים לא יהיו עשרה, בזה אמרינן דעשה עדיף אע"פ שיצטרך לאחר בשביל זה. וכ"כ חילוק זה באשל אברהם (בוטשאטש, סי' תכ"ו ס"ב) ובשו"ת מהר"י אלגאזי (עמ' צ"ט), וכ"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א בהערות למעשה רב החדש (אות ג').

ויש להוכיח כדברי רבינו שמסתבר שעשרה עדיף על זריזין מקדימין, ממש"כ הביאור הלכה (סי' תכ"ו ד"ה אלא) שאם יודע שיודמן לו לקדש הלבנה בעשרה לאחר כמה ימים, ימתין עד ליל עשירי [ואח"כ לא שמא יהיה מעונן ויעבור הזמן], ומבואר שלקדש הלבנה בעשרה עדיף על זריזין מקדימין.

וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' צ') ובשובע שמחות (עמ' ל') שכתבו ג"כ שעדיף למול לאחר חצות בעשרה, וע"ע בשו"ת אז נדברו (חי"ג סי' ס"ח וחי"ד סי' מ"ו).

כד. עי' חיי אדם (כלל ס"ח סי"א) שכתב שגם בשלשה נקרא רוב עם [ועי' מנחות ס"ב א' והא קמ"ל דבעינן שלשה כהנים משום דכתיב ברוב עם הדרת מלך].

ובמשנ"ב מוכח שגם בשנים יש מעלת רוב עם, שכתב (סי' רי"ג סק"ג) שלכתחילה אחד יברך ויוציא את חבירו דברוב עם הדרך מלך, וכן כתב המג"א (סי' קס"ח סק"ב) [וכן משמע במשנ"ב סי' ח' סק"ג, וסי' רי"ג סק"י"ז, וסי' קס"ז בבה"ל ד"ה אחד].

וע"ע שו"ת הר צבי (ח"א סי' י"ט). וע"ע בארוכה ובבקיאות נפלאה מהרבה מקומות בש"ס ובמדרשי חז"ל בספר נפש חיה להגר"ר מרגליות זצ"ל (סי' קס"ז סי"א).

כה. כן הוא דעת בעל העיטור (ח"ב שער המילה) שמברכין שני פעמים, והביאו הטור (יו"ד רס"ה), וכ"כ בשבלי הלקט (הל' מילה), וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סי' בשם הריטב"א, אך הביא הטור בשם שו"ת הרא"ש (כלל כ"ו ס"ד) שדעתו לברך פעם אחת, וכ"כ בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' שפ"ב) ובכל בו (סי' ע"ג) בשם גאון, והמרדכי ורבינו ירוחם והריב"ש ועוד. והשו"ע (סי' רס"ה ס"ה) פסק כדעת הרא"ש שיש לברך ברכה אחת, אך הב"ח (סק"ט) והש"ך (סק"ט"ו) כתבו שיש לברך ב' פעמים ויהיו נזוהרים שלא להביא שני התינוקות יחד אלא יביאו אותם בזה אחר זה, ובשו"ת דרכי נועם (מ"ד סי' כ"ז) ובשו"ת מהר"ם שיק (סי' ר"ג) ובברכי יוסף (סי' רס"ה סק"י"ג) בשם מהריק"ש ובספר עיקרי הד"ט (סי' כ"ח) בשם נהר שלום כתבו שיביאו ב' התינוקות יחד ויפסיקו ביניהם באמירת פסוקים וכדו'.

ומש"כ רבינו בשם מרן החזו"א, היינו שדעתו היתה לכתחילה כמו בעל העיטור שיש לברך שני ברכות וא"צ להפסיק ביניהם.

ומ"מ כאשר יש לו פרי חדש שיכול לברך עליו שהחיינו, נשאל רבינו האם יש ענין לברך עליו, והשיב "בודאי

שהוריהם אינם שומרי תו"מ בשבת?	מחוץ לעיר יהיה להם טירחא בזה, האם עדיף לדחות לשעה עשר, או לעשות בשעה תשע ולא להתחשב בטירחתם?
תשובה: מותר כן.	תשובה: תחכה. כט
כג) האם להחזו"א רק בספק בן ח' נימול בשבת, או אף וודאי בן ח' נימול בשבת שנשתנו הטבעים?	כו) במשנ"ב ל כתב לומר שהחיינו וקיימנו והגיענו
תשובה: כן. כז	לזמן הזה בחיריק, ולמעשה נהגו לומר בפתח, האם כדאי לשנות ולומר בחיריק.
כד) כשחל ברית מילה בתשעה באב, האם מברכים שהחיינו?	תשובה: בחיריק. לא
תשובה: כמדומה שמברכין. כח	כז) מאיזה גיל כדאי לשים לילד כיפה?
כה) מי שיכול לעשות את הברית בשעה תשע בבוקר, אבל הוא יודע שהאחים שגרים	תשובה: משנולד. לב

יש ענין" (ברית אפרים עמ' ש"נ), וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל שלכחילה יקח פרי חדש (הבט לברית עמ' תפ"ג).

כו. וכ"כ בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' ש"מ) ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' קנ"ו) וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א (קיצור דיני ברית מילה עמ' פ"א).

כז. כן מבואר בחזו"א (יו"ד סי' קנ"ה ואהע"ז סי' קט"ו) שספק בן ח' מלין בשבת אפי' בזמנם וכמדומה שעכשיו נשתנה הטבע, ומלין בשבת אפי' ודאי בן ח'.

כח. ובספר ברית אפרים (עמ' שמ"ז) הביא ששאל זה לרבינו, והשיב: כן. וכ"כ בשו"ת שיח יצחק (סי' רמ"ח) והוכיח כן ממה שלגבי הדסים כתב השו"ע (סי' רס"ה ס"ד) שבתשעה באב לא מיייתין, ואילו לגבי שהחיינו לא כתב מיד, וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (סי' שמ"ט) לגבי פדיון הבן, וכ"כ בדעת תורה למהרש"ם (סי' תקנ"א ס"ז), וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' פ"ה) שהבעל ברית מברך שהחיינו כמו שמבואר בפוסקים לגבי פדיון הבן, וכ"כ בחוט שני (ר"ה עמ' תט"ו).

אמנם בספר גור אריה יהודה (יו"ד סי' קט"ז) כתב שאין לברך, ובספר טהרת השלחן (סי' תקנ"ט ס"ח) נסתפק בזה.

כט. במקרה שהנידון הוא מצד שאם הברית תהיה בשעה מוקדמת אז יהיו אנשים שלא יגיעו לברית, נתבאר לעיל (הערה כ"ג) שאין זה סיבה לאחר, משום שזריזין מקדימין עדיף על פני רוב עם, אך כאן השאלה היתה שהם בכל מקרה יגיעו אבל זה יגרום להם טירחא, ולכן השיב רבינו לחכות.

ל. סי' תרע"ו ס"ק א'.

לא. כן כתבו המטה משה (סי' תתקפ"א), אליה רבה (סי' תרע"ו סק"א), מגן אברהם (שם) בשם רש"ל, בגדי ישע, כף החיים (שם סק"ו). וכ"ה בסידור השל"ה דפו"ר.

ועי' בסידור מוה"ר שבתי סופר (הקדמה כללית עמ' 37) שהאריך להוכיח שעפ"י הדקדוק יש לומר בפתח ולא בחיריק. אך אנו אין לנו אלא דברי רבותינו הפוסקים [ועי' מש"כ בקובץ אגרות (ח"א אגרת מ"א) "ההוראה המקובלת מפי רבותינו אשר מפיהם אנו חיים, כמו מן הבית יוסף ומגן אברהם והמשנה ברורה, היא הוראה מקוימת כמו מפי סנהדרין בלשכת הגזית"].

לב. עי' משנ"ב (סי' ב' ס"ק י"א) שהביא בשם המגן אברהם, דאפילו קטנים נכון להרגילם בכסוי הראש כדאיתא

בח) מאיזה גיל כדאי ליטול ידיים לילד? תשובה: משנולד. לג

בשבת (קנ"ו ב') כסי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא [אע"פ שמדינא אין חיוב כמ"ש בנדרים (ל' ב') דקטנים לעולם מיגלו רישיהו].

ובפשטות נראה מתשובת רבינו, שמש"כ המג"א אפילו קטנים היינו משנולדו. אמנם בשו"ת דעת נוטה (ח"א עמ' ע"ב) נשאל רבינו בזה"ל, כתב המ"ב בסי' ב' ס"ק י"א דאפילו קטן נכון להרגילו בכיסוי הראש, מאיזה גיל יש להרגילו, והשיב רבינו "מזמן שאינו זורק", ונשאל שם עוד (עמ' ע"ג), שמעתי שמרן הקה"י זיע"א הורה שיש להקפיד לכסות ראש התינוק בכיפה מיד מיום הלידה, האם שמועה זו נכונה, והשיב רבינו "הוא לא הורה רק יעץ אם אפשר". ומבואר בדברי רבינו שנקט שמש"כ המשנ"ב שנכון להרגילם היינו דוקא מזמן שאינו זורק את הכיפה, ומ"מ יש מעלה לכסות ראשו משנולד, ולכן כאן שנשאל מאיזה גיל כדאי לשים לילד כיפה [ולא ממתי צריך] השיב משנולד.

וע"ע בשערים המצויינים בהלכה (סי' ס"ו קי"א) שכתב, שהמנהג בזמן הזה לא לכסות ראש הקטן קודם ג' שנים, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' ב'), ובשו"ת דברי יציב (ליקוטים סי' צ"א) כתב שהטעם לזה כדי שלא להכביד על הקטן עם שערו הרב, וגם משום שדרכו להשליך את הכיפה מעל ראשו.

ובספר שלחן הטהור (מאמר הצניעות פ"ה) כתב לכסות את ראש התינוק כבר בעודו תינוק המוטל בעריסה, וכ"כ בדברי יציב (שם) שכך נהגו אצל אבותיו, וכ"כ בפסקי תשובות (סי' ב' הערה 76) שכך נהג זקנו הרה"צ רבי יחיאל יהושע מביאלא זצ"ל, וכן כתב בשו"ע המקוצר (יו"ד ח"ב סי' קס"א סק"ז) שמנהג בני תימן שמיום שיכול התינוק ללבוש כיפה כבר מכסים את ראשו בקביעות, ורק עד גיל שנה בימים החמים מניחים בני תימן את תינוקיהם לישון גלויי ראש מחשש שמא יבוא התינוק לשמוט את הכובע מראשו על פיו ויחנק חלילה.

לג. ע"י משנ"ב (סי' ד' סק"י) שכתב, יש ליהדר שהקטנים יטלו ידיהם בשחרית כי נוגעים במאכל. ובשו"ת דעת נוטה (ח"א עמ' קמ"א) נשאל רבינו מאיזה גיל ראוי שהקטנים יטלו ידיהם שחרית, והשיב "משנוגעים במאכל ובפיהם ובעיניהם עיין מ"ב סי' ד' סק"י". וגם זה אינו סתירה, כי עפ"י דין ראוי ליהדר משנוגעים במאכל ובפיהם ובעיניהם, אבל כדאי ליטול ידיהם משנולדו [וכעין משנ"ת בהערה ל"ב].

וע"ע בספר חסד לאלפים (סי' ד' אות י"ג) שכתב, ומה טוב ומה נעים לרחוץ ידי הקטנים המוטלים בעריסה כדי שיגדלו בטהרה גדולי הקודש עכ"ל. [והובאו דבריו בבן איש חי (פר' תולדות אות י') ובכף החיים (סי' ד' ס"ק כ"ב)].

ובארחות רבינו (מהדר' חדשה, ח"א עמ' ע"ט) הביא בשם רבינו שליט"א, שאמו הרבנית ע"ה סיפרה לו שאמה הרבנית ע"ה אמו של מרן החזו"א זצ"ל נהגה ליטול את ידיהם של התינוקות בבוקר לאחר שינה מגיל שלש שבועות, ועוד הביא שם בשם מרן החזו"א שהשיב לת"ח אחד בזה"ל "להקדים כמה שאפשר".

וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סי' ב') שהאריך בענין זה, ובסוף דבריו כתב, אבל אין לבוא על כך בהטלת אימה כל שהיא בבית ועל הקטנים שנבהלים שתופסים אותם בע"כ ליטול ידיהם, אלא צריכים לכלכל הדברים במשפט ובאמירה נעימה, ואין כל קפידא ועיכוב אם עד שירגילום לא יטלו בכמה פעמים את ידיהם.

שאלות ותשובות בהלכות שביעית

נשאלו על ידי הגאון רבי משה יהודה לייב קופלוביץ שליט"א
במח"ס שו"ת ידון משה וראש כולל "ותלמודו בידו" ירושלים

(א) האידנא שאין דרך להאכיל לחיות ובהמות קליפות בננה האם אפשר לזורקם לאשפה או צריך לנהוג בהם קדושת שביעית?

תשובה: צריך.

(ה) האם חיטים שצוים בצידי הדרכים שעלו מאליהן אינן ספיחים שדנים כל מקומות צדי דרכים, כצידי רשות הרבים וכיו"ב כשדה בור או יש בה איסור ספיחים?

תשובה: אסור.

(ו) פרדס עם פירות שביעית לפני שהגיעו לשליש גידולן האם יכול הבעלים לשמור שדהו כיון שאסור עדיין לקטוף הפירות או חייב לפתוח שערי הפרדס ואף אם יבואו וילקטו פירות אלו בזמן שאסור ללקטן (רק אחר שיגיעו לענה"מ)?

תשובה: יפתח רק יזהירם לשמור.

(ז) יש לו חצר פרטית עם כמה עצי פרי בשכונה חילונית ובים וקוטפים הפירות שביעית גם בשבת קודש, הם מותר לנעול השער עד מוצאי שבת או נקרא שמור ואסור?

תשובה: מותר.

(ח) יש לו בחצירו אילן אחד עם 7 אפרסקים בקדושת שביעית האם יכול הבעלים לקטוף את כל פירות האילן לעצמו ולמשפחתו או אסור לבעלים לקצור כל שדהו, ומה יעשה למעשה?

תשובה: יכול.

(ט) האם מותר לבעל הפרדס לקטוף כל הפירות שביעית על מנת שלא לזכות

(ב) ידוע דהחזון איש הקיל למעשה בדין "נעבד" לשואלים אותו, האם אפשר להקל גם פרחים וצבע שנעבד בשביעית, או רק באוכל היקל החזון איש?

תשובה: קשה להקל.

(ג) החזון איש במכתב היקל בעישוב במקום נחשבים כפי המבואר שם, ובדרך אמונה (פרק א' הלכה ט"ז בבה"ל שם) מסתפק על הוצאת אבנים בחצר שאינה עומדת לזריעה, האם אין זה בכלל ההיתר של החזון איש?

תשובה: אין מוכרח.

(ד) מכתב הנ"ל שהתיר החזון איש כתב תנאי שאין הקרקע עומדת לזריעה, ונסתפקנו האם אינם עומדת משום שהוא כמו שביל להולכי רגל וכיו"ב או גם חצר בבנין שאין שם גינה וכיו"ב ולא מתכוננים כלל לזריעה שם ג"כ נקרא אינה עומדת לזריעה או שחצר כזאת עומדת לזריעה בעצם רק הדיירים שם לא זורעים לעולם, ויהיה אסור לעישוב שם במקום נחשים, יורנו הרב אם מותר העישוב בחצר כזאת או אסור?

תשובה: בניכר שאין עומד לזריעה.

בהם כלל ולהניחם בפתח הפרדס וכל מי שרוצה יקח כמה שרוצה?
תשובה: אין ראוי.

י) האם מותר לקטוף פירות שביעית משדה הפקר על מנת לשים בצלחת בסלון לנוי ויודע שלא יאכל אותם ולא יאכלו אותם עד שירקבו או דוק מותר לקטוף שרוצה לאכלן?
תשובה: רק לאכילה.

יא) אין מבשלין יין של שביעית משום שממעט ממדתו אף שדרך בכך, ולפי זה מדוע מותר לבשל שאר פירות שדרך חי ומבושל כמו עגבניות והרי מתחסרין ממדתן.
תשובה: יין אין דרכו בכך.

יב) אשה לא ידעה והשרתה הרבה לימון בדג שיצא הריח האם צריכה לבשלו כך או מותר לה לשטוף אותו?
תשובה: צריכה.

יג) האם נזרע אסור בסחורה?
תשובה: כן.

יד) האם מותר לקנות שתילים מגוי או שמא לחוש שקנה מישראל?
תשובה: מותר.

טו) האם מותר להחזיר לחנות תפוח אדמה של היתר מכיר שנקנו בטעות?
תשובה: לא.

טז) האם מותר לסחוט קלמנטינות מדובר בקלמנטינות הקרובים להתקלקל ומן הסתם לא יאכלום?
תשובה: מותר.

תשובה: אין ראוי.

יז) הפקיר העץ ואנשים לא באים לקחת ורוצה לקטוף את הפירות לצורך אחרים בלי להתכוין לזכות האם מותר?

תשובה: אין ראוי.

יח) האם מותר לעשות מיץ רימונים?

תשובה: לא.

יט) מזון ג' סעודות האם נקבע לפי הסעודות הקרובות או יכול אפילו לשמור לסעודת שבת שיש אורחים?

תשובה: לכאן יכול.

כ) האם יש קדימה בפירות שביעית אם יש לפניו פירות שביעית ושבעת המינים?

תשובה: שבעת המינים.

כא) בית הבד שיש שאריות משמועתיים ובדרך כלל סוחטים זיתים של היתר מכירה והגיע אחד ורוצה לסחו זיתים של אוצר בית דין יש כאן ב' שאלות. א. שאותו אחד שיש לו זיתים של אוצר בית דין משתמש בשאריות של היתר מכירה שהוא שמור ונעבד. ב. שאחרי זה ישתמשו בשמן של אוצר בית דין בלא לשמור קדושת שביעית?

תשובה: לא יעשה.

כב) בחזון איש (סדר השביעית) התיר למעכך בננות, האם אפשר למעכך ולרסקו לגמרי במיקסר עד שנעשה כעין בלילה רכה ואח"כ מקפאים את זה ונאכל כשהוא קפוא (גלידה)?

תשובה: אין ראוי.

שאלות ותשובות בהלכות שביעית במועדים

נערך עם הוספות ומראי מקומות על ידי הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח ושא"ס

ברכת אילנות על עץ שניטע בשביעית

בהג"ל

שאלה: אם אפשר לברך ברכת האילנות על עצים שניטעו בשמיטה.

שאלה: כמה זמן יש ללמוד הל' שביעית שלושים יום, או שנה.

תשובה: מצוה הבאה בעבירה.

תשובה: שנה.

וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ג פ"ו ס"ג, דאין לברך, ובס' הליכות שלמה פסח פ"ב ס"ד מתיר לברך על אילן שמור ונעבד בשביעית ע"ש, ובשו"ת עומק ההלכה ח"ב ס' כ"ז ובשו"ת שארית אברהם ח"ג ס"ד או"ג ובס' כאייל תערוג יו"ד עמ' שע"ב ובשו"ת משנת יוסף ח"ט ס' ס"ז ובס' הליכות אמרי סופר ח"ב עמ' ל"ח ובס' פרח מטה אהרן ס' ל"ב ובס' מעשה חמד הנדמ"ח פי"א, ובס' שיח השמיטה פי"ב ס"ה.

בהג"ל

שאלה: מהו המקור ללמוד הל' שביעית שנה, אולי ל' יום כמו במועדים.

תשובה: אין מספיקין.

ובס' אורחות רבינו ח"ב עמ' שי"ז שהקהילות יעקב זיע"א למד הל' שביעית קודם השביעית תשע חודשים ע"ש, ומה שהשיב ע"ז מרן, במועדי הגר"ח ח"ב תשו" ס"ה ע"ש.

שואלין ודורשין קודם שנת השביעית

שאלה: אם קודם שנת השביעית איכא לדין שואלין ודורשין ל' יום קודם ללמוד הל' שביעית.

בדיקת חמץ בשמן שביעית

שאלה: אם מותר להדליק נר לבדיקת חמץ בשמן שביעית.

תשובה: לא.

תשובה: כן.

ובס' ההנהגה בפירות שביעית פי"ג ס"ו כתב שמותר להדליק בשמן שביעית וא"ז הפסד, שמשמש בשמן לצורך הבדיקה, ועי' בדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ה"ח ס"ק ק"ג, שהתיר להדליק משמן שביעית לנר שבת, ואולי לענין בדיקת חמץ בשמן שביעית אין להדליק עפ"מ"כ השו"ע או"ח ס' תל"ג, דאין בודקין כלל חמץ בשמן,

וכן הביאו בס' דיני שביעית השלם סוף פכ"ו מס' שנת השבע, וע"ע בס' גיבורי כח עמ' ע', וכ"כ בס' עוטה אור שביעית בשם בעל אבי עזרי צ"ל ע"ש, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב בפתחה אות י'. ע"ש, ובס' אמרי שפר שביעית עמ' ב', ועי' בשו"ת כפי אהרן ח"ב ס' י"א שיש ענין ללמוד בשביעית הל' שביעית מדין הל' חג בחג יעו"ש.

ובדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל סק"ב דאסור לאכול אכילה גסה בפירו"ש עי"ש, וכ"כ בס' תורת הארץ פ"ח אות מ"ו, וע"כ עפ"ז דשונא היין ל"ה כאכילה גסה שאסור.

ארבע כוסות ביין שביעית

שאלה: יש שפירשו ספיקת הירושלמי ריש ערבי פסחים, מהו לצאת ארבע כוסות ביין של שביעית, משום שאין עושין מצוות חבילות חבילות, כיון דאיכא מ"ע דאכילת פירות שביעית, וצ"ע דא"כ מ"ט לא הסתפק גם בקידוש.

תשובה: זה בכלל השאלה.

ועמש"כ בזה בבית מתתיהו ח"א ס"ב אות ט"ו, ועמש"כ מרן בביאור הירושלמי באופ"א, בס' שיח השדה ח"ג שקלים ח' ע"א. וראה עוד לגבי ארבע כוסות ביין שביעית, בספר פרדס יוסף החדש, לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על הגדה של פסח (אות צ').

יין של שביעית בעשר המכות

שאלה: אם מותר להטיף יין של שביעית לתוך מים בזמן שאומר עשר המכות, שמפסיד היין.

תשובה: ישתה את זה אח"כ.

ועמש"כ בזה לענין שביעית בשו"ת משנת יוסף ח"ב ס"מ ח"א ס' פ"ב ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ו ס' ל"ג, ובס' חוט שני פסח פ"ז סק"י ובס' דרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל צה"ל ס"ק י"ט, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ב ס' קל"ז ובס' השמיטה פ"ז הערה 4 ובס' הליכות שלמה פסח פ"ט ס' ל"ה ובס' אשרי האיש ח"ג עמ' ת"ב ובשו"ת משנה הלכות ח"ט סו"ס רמ"ח, ובס' מועדי ישראל

והמשנ"ב שם, שיש דיעות באחרונים אם מועיל בדיעבד עי"ש.

שריפת חמץ בשביעית

שאלה: אם מותר לשרוף חמץ שיש בו תערובת שביעית.

תשובה: יתכן שמותר וצ"ע.

ועמש"כ מרן, בדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ס"ק כ"ה, ומש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"א ס' ט"ו ח"ג ס' שט"ז, ובשו"ת מגדנות אליהו ח"ד ס"ח ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס' ס"א, ובס' מועדי ישראל פסח ס' מ"א ובס' כאיל תערוג יו"ד עמ' שע"ח ובשו"ת אבני דרך ח"י ס"מ עי"ש, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ג סימן ב' אות ז'.

הפסד פירות שביעית בארבע כוסות

שאלה: בירושלמי פ"י מפסחים ה"א, מיבע"ל מהו לצאת ארבע כוסות ביין שביעית, ויש שביארו כיון שאסור לאכול פירות שביעית אכילה גסה, ארבע כוסות ששותה בזה אחר זה ואין נהנה הוי כהפסד פירות שביעית.

תשובה: למה אין נהנה בודאי נהנה.

כן ביאר ספק הירושלמי בס' מנחת אשר שביעית ס' ל"ח עי"ש, ומש"כ לדחות זה בבית מתתיהו ח"ג ס"ד אות ג'.

שונא יין שביעית לארבע כוסות

שאלה: בשו"ע או"ח ס' תע"ב ס"י, מי ששונא היין צריך לדחות בעצמו, אם זהו גם ביין שביעית, די"ל שהוי הפסד פירות שביעית וכאכילה גסה דאסור בפירו"ש.

תשובה: גם בשביעית

ח"ג ס' ק', ומש"כ ע"ד מרן בס' שהחיינו פי"ח ס' כ"ה דס"ל דאיכא מ"ע דאכילת פירו"ש, ומש"ה שפיר י"ל דלא יחיץ המצוה, ואולם מרן בדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל סק"ח נקט כהחזו"א דליכא מ"ע באכילת פירו"ש עי"ש.

אתרוג של שביעית

שאלה: בסוכה ל"ט, דשרי ליקח אתרוג של שביעית למצוה, וצ"ע מ"ש מאתרוג תרומה דאין ליטול שע"ז מפסידה כמבו' בסוכה ל"ה, וע"כ מוכח דרק בתרומה איכא דין לשמור הפסד ולא בשביעית ודלא כמש"כ החזו"א שביעית ס' י"ד סק"ד.

תשובה: פסידא החוזרת.

ובדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ה"ז בביהו"ל תירץ דשרי אתרוג שביעית דאל"ה לא היו אתרוגים בשביעית, ולא יקיימו המצוה, וכן תירץ בס' חוט שני שביעית עמ' רע"ב, ועמש"כ לתרץ בשו"ת ציץ הקודש קו"א ס' י"ד או"ג, ובתורה תמימה פר' בהר אות כ"א ובשו"ת שערי דעה ח"ב ס"ח, ובשו"ת משנת יוסף ח"ד ס' י"ז ובס' תורת הארץ פ"ח ס"ק ל"ט ובשו"ת בינת הלב ס' י"א, ובס' משאת המלך ויקרא ו' ו', ובשו"ת בנין שלמה ח"ב עמ' תצ"ז ובס' כל מקדש שביעית להגר"א שלזינגר ס' כ"ג ובספרו אלה הם מועדי סוכות ס' נ"ג ובס' בית דוד הל' שביעית ח"ב ס"ו ובשו"ת הר צבי ח"ב זרעים ס' נ"ד ובס' השמיטה פ"ח סוף הערה י"ד ובס' מקראי קודש סוכות ח"ג ס' כ"ד כ"ו ובס' שרשי אילן שביעית ס"ו, ובס' באר אברהם להגר"א בנדיקט זצ"ל סוכה ל"ט, ומה שכתבנו בזה בבית מתתיהו ח"ג ס"ד

פסח ס' פ"ג ובספרו אמונת ישראל ח"א ס' כ"ג, ובס' הנהגות רבינו עמ' רט"ו שהגריש"א זצ"ל לא שפך בשביעית עי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ש סגל, חלק ג' סימן ע"ז עיין שם, ומה שהשיב מרן בספר גיבורי כח עמ' רל"ד, ומש"כ בקונ' ימי השביעית עמ' ע"ח, ובספר פרדס יוסף החדש, לידירי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על הגדה של פסח (אות צ').

בהנ"ל

שאלה: כתב לי מרן, שיכול לשתות יין ששפך באמירת עשר המכות בשביעית, וצ"ע ממש"כ בהגדש"פ קה"י [עמ' 559], שהקהילות יעקב, בשביעית לא שפך היין שלא רצה להפסידם, ומ"ט לא שתה.

תשובה: משקים אותו לגוי.

וכ"כ בס' אלא ד' אמות של הלכה פמ"ו ס' י"ז בשם מרן, שמשקים אותו לגוי עי"ש, ועי' בכף החיים ס' תע"ג ס"ק קס"ה שאין לשתות אחרי ששפך עשר המכות עי"ש, והחק יעקב ס' תע"ג ס"ק ל"ז, שלא נהגו במקום הפסד, וא"כ י"ל דבשביעית דהוי הפסד רשאי לשתות וצ"ע, ומש"כ מרן דמשקים אותו לגוי, עמש"כ על זה בס' בן ציצית הכסת להגר"ר שמואל כהן ענף ז' ס"ק קצ"ו עי"ש.

שהחיינו בין המצרים על פירות שביעית

שאלה: אם יש לו בבין המצרים פירות שביעית, אם יברך ע"ז שהחיינו די"ל דלא יחמיץ המצוה.

תשובה: יתכן.

ועמש"כ בזה בשו"ת מחקרי ארץ [שעין]

ומה שהשיב מרן בס' אמונת ישראל שביעית ח"ב סו"ס י"א ע"ש.

נטל מאתרוג של אוצר בית דין ולא שילם

שאלה: נטל אתרוג מפרדס שבטיפול ב"ד בשביעית, ונתבע לשלם עבור ההוצאות ולא שילם, אם הוי לכם.

תשובה: לא יצא.

ובס' חוט שני שביעית עמ' שפ"ד שיצא, וכ"כ בתשו' והנהגות ח"ו ס' קמ"ז ע"ש, ומש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' ש"ד ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס' פ"ב, ובס' פירות שביעית פ"ט ס' ל"ב, שהסתפק בזה הגריש"א זצ"ל ע"ש, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב ע' רצ"ב יעו"ש.

נוי לסוכה מפירות שביעית

שאלה: אם מותר לתלות נוי סוכה מפירות שביעית.

תשובה: כמדומה שאין ראוי.

ועמש"כ להתיר בשו"ת להורות נתן ח"ג ס' ל"ו ובשו"ת מנחת יצחק ח"י ס' קי"ט ובשו"ת משנת יוסף ח"ד ס' י"ז ובס' הליכות שלמה סוכות פ"ז ס' כ"ג ובשו"ת שבט הלוי ח"ז ס' נ"ז ובס' חוט שני שביעית פ"ה ה"ז עמ' רל"ז, ובשו"ת נתיבות אדם ח"א ס' ע"א ובס' חשוקי חמד ב"ק ק"א ובס' הסוכה השלם עמ' שס"ג ובקונ' ימי השביעית עמ' ובס' בית דוד שביעית ח"ב פ"ז ס"ו ובס' לקט הלכות להגרח"ש סגל ח"ב עמ' רכ"ה ובס' משנת המועדים להגר"א גרבוז עמ' קנ"ב ובשו"ת אבן פנה ח"ב ס' קנ"ו ובשו"ת מנחת פרי ח"א ס' צ"ו ובס' קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי סוכות פי"ד ס"י ובשו"ת חיי הלוי ח"י ס' קע"ט ובשו"ת דברי אור

אות ד' ובס' כ"ב אות ב', ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק א' סימן כ' עיין שם.

להצהיב אתרוג בתפוחי שביעית

שאלה: אם מותר להצהיב אתרוג בתפוחים שיש בהם קדושת שביעית.

תשובה: אין ראוי.

ובס' גיבורי כח עמ' 458 השיב מרן אם מותר להצהיב אתרוג בתפוחי שביעית, והשיב לא, ובס' פירות שביעית להגר"צ כהן זצ"ל פכ"ב ס' כ"ח הביא בשם מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שמותר להצהיב ע"ש ומש"כ בזה בס' אמונת ישראל ח"ב ס' ל"א סק"ה ובס' מעדני יום טוב להגר"ר יו"ט זנגר שביעית סו"ס ז' ובקונ' ימי השביעית עמ' י"ח בשם הגר"צ פלמן זצ"ל דשרי, וכ"כ לי הגר"ר שמאי גרוס בעל שבט הקהתי, ובס' כשחר אורך עמ' ש"ג בשם מרן הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל דנשאל אם מותר להצהיב אתרוג בתפוחי שביעית והשתומם על השאלה, שהרי אין מפסיד הפירו"ש, ובדעת מרן י"ל עפמש"כ בשו"ת מנחת פרי ח"א ס' צ"ו, דיש לומר דכל שעושה שימוש אחר מלאכלה, הוי בכלל ולא לסחורה, עיין שם.

אתרוג שמור לנטילת ארבעת מינים

שאלה: אם מותר ליקח אתרוג למצוה כשהבעלים שמרוהו שלא יקחו מהעץ, לד' מינים.

תשובה: כן.

וכן הביא בשם מרן, בס' שיח השמיטה פ"ט ס"ט ע"ש, ובדרך אמונה פ"ד משמיטה ויובל ס"ק צ"א, ומש"כ בזה בס' נתן פריו שביעית פ"א משמיטה ויובל הי"ב עמ' פ"א, ובשו"ת אגרות משה ח"א אור"ח ס' קפ"ו,

מתשובתי, חלק ב' סימן י' עמוד קכ"ט, ומש"כ בשו"ת אבני דרך חיי"א ס' ק"ז ע"ש, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב, חלק י"ב עמוד ט"ז, בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ליתן לשיכור יין שביעית

שאלה: אם מותר ליתן לשיכור בפורים יין שביעית אחר שכבר השתכר או שהיו הפסד פירות שביעית.

תשובה: אסור.

ובס' חוט שני יו"ט וחוה"מ עמ' שס"ה, ס"ל למרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל, שאם נהנה מהיין מותר ואם הוא שיכור ביותר אסור שהיו כשתיה גסה, ועי' בס' אור החמה להגר"ז קרויזר זצ"ל שקלים ט', שפירש ספק הירושלמי מהו לצאת ארבע כוסות ביין שביעית דחיישנין שמא השתכר עי"ש, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ג ס"ד אות ג' עי"ש.

משלוח מנות מפירות שביעית

שאלה: אם מותר לשלוח משלוח מנות מפירות שביעית.

תשובה: עמש"כ בדר"א פ"ו משמיטה ה"י.

ודעת מרן שם להחמיר, ואולם בס' אורחות רבינו ח"ב עמ' של"ד מובא שהקהילות יעקב זיע"א הקל בזה ועמש"כ בזה בצפנת פענח פ"ב ממגילה ה"ו, ובשו"ת תורה לשמה ס' קצ"ג ובשו"ת מנחת יצחק ח"ג ס' נ"ז ובס' משנת יעבץ או"ח ס' פ' ובשו"ת משנת יוסף ח"א ס' כ"ז ובשו"ת להורות נתן ח' ס' נ"ז ובשו"ת רבבות אפרים ח"ז עמ' תמ"ו ובס' חוט שני פ"ו משמיטה ובשו"ת שבט הלוי ח"ז ס' קפ"ג ובשו"ת

ח"ג ס' ל"ה ובס' מעדני יום טוב להגר"ר יו"ט זנגר ח"ג ס' כ"א ובס' פירות שביעית להגר"צ כהן זצ"ל פכ"ב ס' י"ח ובס' שבת מנוחה פי"ד ס"י ובספר גם אני אודך תשובות מבעל משנת אהרן, על סוכות, חלק ב' סימן כ"א, ובס' ההנהגה בפירות שביעית עמ' ל"ה עי"ש.

נר חנוכה בשמן שביעית בשוגג

שאלה: אם הדליק בטעות בשמן שביעית בשוגג אם יצא ידי חובתו.

תשובה: מצוה הבאה בעבירה בשוגג.

ועמש"כ מרן בדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ס"ק מ"ט דאסור להדליק נר חנוכה בשמן שביעית עי"ש, ובשו"ת משנת יוסף ח"א ס' כ"ו ומה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגר"ח ש"סגל, חלק ד' סימן קפ"ה, ומה שהארכנו בזה בבית מתתיהו ח"ג ס"ד, ולענין שוגג עי' בס' חוט שני פסח עמ' שכ"ז עי"ש. וראה עוד בענין הדלקת נרות חנוכה בשמן שביעית, בארוכה, בספר פרדס יוסף החדש, לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על חנוכה, (אות תקס"ז).

לבסומי בין שביעית כשמקיא היין

שאלה: אם מותר לקיים מ"ע לבסומי בין של שביעית אם מיד מקיא היין.

תשובה: לא.

ובס' אשיחה ח"א עמ' שנ"א השיב ע"ז מרן, כיון שמתכוין לשתייה מותר, ולא דמי לאפקטזין עי"ש. ומש"כ בזה בס' חשוקי חמד נדרים מ"ד ע"א ובס' כרם אליעזר שביעית ס' ל"ו, ובס' מיני מעדנים פורים סו"ס כ"ו ומה שכתבתי בזה בבית מתתיהו ח"ג ס"ד אות ג', ובספר גם אני אודך

קדימה לפירות שביעית

שאלה: אם יש דין קדימה לברך קודם על פירות שביעית מפירות שאינם של שביעית.

תשובה: מסתבר.

ובתשובת מו"ר מרן הגר"ד פוברסקי לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א שחקר שאלה זו, והובא דבריו בקובץ יתד המאיר אלול תשע"ה ס' ק"ט, השיב על זה, דאם חביבין עליו אכילת פירות שביעית מחמת קדושתן הרי יש דין קדימה בברכות לחביב עי"ש, ועיין עוד מה שכתבו בזה תשובות למח"ס גם אני אודך: בשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס' פ"ו אות ב' ובשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' ש"ב אות ב' ובספר כרם אליעזר שביעית ס' ל"ג, ובספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ר שעיו, חלק א' סימן נ"ח, ובשו"ת תשובות ישראל ח"ב ס' י"א ובשו"ת אבני דרך ח"ב ס' קמ"א ובשו"ת דברי בניהו חכ"ה ס' ס"ב, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה חלק ג' סימן ל"ב, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו חו"מ ס' כ"ו אות ב' עי"ש.

ועיין עוד בספר גם אני אודך תשובות הג"ר אדיר כהן, חלק א' סימן ח' אות ט', אם יש ענין לברך ברכת אילנות על אילן שיש בו קדושת שביעית עיין שם.

כתיבת פרוזבול בחול המועד

שאלה: אם יכול לכתוב פרוזבול בחוה"מ כשיכול למסור לב"ד בעל פה.

תשובה: מתני' הי"א.

ועמ"ש"כ בזה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ה ס' י"א ובשו"ת משנת יוסף ח"ד ס' ל"א, ומש"כ

משנה הלכות ח"ח ס' שפ"ה ובשו"ת מנחת פרי ח"א ס' צ"ד ובס' מעדני סופר ח"ב ס' קי"ג ובס' אשרי האיש ח"ג מועדים עמ' שי"א ס"ז, ובס' הליכות אבן ישראל ח"ב פסק ס"ח, ובס' אמונת ישראל ח"א ס' כ"ח, ובס' אמרי יעקב ס"ו ס"ק מ"ה, ובס' בית דוד שביעית ח"ב פ"ט ס' י"ד, ובס' שיח השמיטה עמ' צ"ו ובשו"ת תולדות יצחק ח"ב ס' כ"ב, ובס' מיני מעדנים ס' כ"ו, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"ד, ומה שהשיב מרן בספר נזר החיים עמ' קמ"ח עי"ש. ובקובץ מה טובו אהליך יעקב [היוצא לאור על ידי ידידנו הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] חלק ח' עמוד קכ"א.

שלח משלוח מנות מהיתר המכירה

שאלה: שלח משלוח מנות מפירות התר המכירה למי שמשמש בהיתר המכירה אם יצא ידי חובת משלוח מנות.

תשובה: לא.

ועמ"ש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"י ס' קל"ג ובשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ג ס' ע"ד ובשו"ת דברי בניהו חכ"ג ס' ס"ט ובשו"ת בית העזרי להגר"ע בסיס זצ"ל ח"ד ס' צ"ה, ובשו"ת מנחת פרי ח"ו ס' קכ"ה אות ג' ובשו"ת תשובות ישראל ח"ה ס' נ"א ובקונ' שערי יושר להגר"א חנניה זצ"ל פורים עמ' 89 ומה שכתבנו בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"ט אות י"ד עי"ש, ובשו"ת אבני דרך ח"א ס' ק"ד ובספר פרדס יוסף החדש על פורים, לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, עמוד תפ"ה, עיין שם, ועמ"ש"כ מרן בדרך אמונה פ"ד משמיטה ויובל ס"ק רי"ג דההתר מכירה לא שוה כלום יע"ש.

בשם מרן בס' שיח השמיטה פכ"ב ס' ס"ד, ח"ג ס' קמ"ה, והנה הרמב"ם השמיט להך וע"ע בחשק שלמה מו"ק י"ח ע"ב ובשו"ת הלכתא דכותבין פרוזבול בחוה"מ, וכן ביכורי שלמה ח"א השמטות לאו"ח ס"ה, הקשה האדר"ת בס' בני בנימין פ"ז מיו"ט, ובס' נטעי גבריא אל הל' שמיטת כספים ואולי משום דס"ל דמתני' איירי רק כשאין ופרוזבול פכ"ב ס"ה, ובשו"ת צמח יהודה יכול למסור בעל פה.

תשובות על הלכות שביעית

עם הוספות ומראי מקומות מהגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א

השטת השו"ע לכל הלכות שביעית

וכ"כ בשו"ת כפי אהרון ח"ב ס' י"א

ועמש"כ בס' אמרי שפר שביעית עמ' ב'.

לכוון בר"ה בברכת שהחיינו על שביעית

שאלה: אם צריך לכוון בשהחיינו

בקידוש בר"ה על כל מצות השביעית

תשובה: כן.

וכן הסכים בס' הליכות שלמה ר"ה מועדים פ"א הערה 65. וכן בס' נטעי גבריאל הל' שמיטת כספים פ"ב ה"א. הביא כן מהפני מנחם זצ"ל. ועמש"כ בשם מרן בס' שיח השמיטה עמ' צ"א. ועמש"כ בס' ברכת שהחיינו הכי איתמר ס' מ"ג ובס' ברכת השיר והשבח ס' ס"ד. ובשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' שכ"ד. ובס' אלא ד' אמות של הלכה פ"א ס"ד. שמרן לא מכוון בקידוש לשהחיינו על השמיטה ע"ש ובס' מים רבים ברכת שהחיינו פכ"ז ס' י"ג.

אכילת פירות שביעית בכזית

שאלה: האם מ"ע דאכילת פירות

שביעית הוי בכזית או גם בפחות מכזית

תשובה: בכזית.

ועי' במנחת חינוך מ"ע שכ"ט אות י"ג.

ובמהרי"ט אלגאזי חלה ס"ב ס"ק י"ד. ולכאור' י"ל עפמש"כ הבית הלוי ח"ג ס' נ"א סק"ג דאכילת קדשים המ"ע גם פחות משיעור דהמצוה שתיאכל, א"כ ה"ה פירות שביעית. ועי' בשו"ת שבט הלוי ח"ד ס' רל"ב ובס' קובץ המועדים פסח ח"ג עמ' של"ה ובבית

שאלה: מדוע השו"ע השמיט כל הל'

שביעית הנוגעים למעשה ורק שמיטת כספים הזכיר

תשובה: כי בעוה"ר לא היה לישראל

כלל שדות בארץ ישראל אז.

וכן הקשה על השו"ע בהגהת נחלת צבי

על שו"ע יו"ד ס' של"א ס' י"ט ע"ש. וכן השיב מרן בס' גיבורי כח הנדמ"ח עמ' 400 ע"ש. ובשו"ת השואל ח"א ס' צ"ב תירץ הגר"א נבנצאל שהשו"ע כתב ע"ס הטור. ואכתי צ"ע מדוע הטור השמיט הל' שביעית. ועיין מה שכתב מרן הגר"י ליכרמן בעל משנת יוסף בקובץ מה טובו אהליך יעקב, חלק י"ב עמוד קפ"א.

עוד בענין הנ"ל

שאלה: צ"ע מש"כ מרן דהשו"ע השמיט

הל' שביעית שלא היה שדות בא"י, דא"כ מ"ט כתב השו"ע הל' תרו"מ

תשובה: כי גם פירות הגוים צריך לעשר

אם קנו.

ללמוד הלכות שביעית בשנת השביעית

שאלה: אם בימי השביעית יש ללמוד

הל', מדין שואלין ודורשין בענינו של יום הל' חג בחג

תשובה: כן.

מתתיהו ח"א ס"ב אות כ"ג. ובס' פירות שביעית פ"ב פי"ב ס"ט.

אכילת פירות שביעית בבית הקברות

שאלה: אם מותר לאכול פירות שביעית בבית הקברות ע"י קבר לסוברים שהוי מ"ע הוי לועג לרש

תשובה: לא.

ולכאור' י"ל עפ"מ"כ בס' תורת הארץ פ"ח דאכילת פירות שביעית הוי מ"ע קיומית ולא חובה ובמצוה קיומית נראה בצל"ח ברכות י"ח דל"ש לועג לרש ועמ"ש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"ה אות ד' ומש"כ בנידון זה עוד בס' אמונת ישראל שביעית ח"ב ס' ע"ו. וגם י"ל עפ"מ"כ הברכת פרץ פר' תרומה שבאכילת תרומה ליכא לועג לרש שלא מינכר באכילה שהיא מצוה עי"ש, א"כ ה"ה י"ל באכילת פירות שביעית.

עוסק באכילת פירות שביעית

שאלה: העוסק באכילת פירות שביעית שהוי מ"ע אם יש לו פטור דעוסק במצוה פטור ממצוה

תשובה: אולי.

ולכאור' י"ל עפ"מ"כ בס' תורת הארץ פ"ח שאכילת פירות שביעית הוי מצוה קיומית ולא חובה, ולמ"ש"כ בס' נתיבות המשפט ס' ע"ב ס"ק י"ט שבמצוה קיומית ליכא פטור דעוסק במצוה, והארכנו בזה בבית מתתיהו ח"א ס"א עי"ש. ועי' בס' תל תלפיות ליד"נ הגר"מ דרורי ח"ב תשו' תתקע"ז.

ליתן פירות שביעית לחילונים

שאלה: אם מותר ליתן פירות שביעית לחילונים בזמנינו להאכילם

תשובה: לא.

והסתפק בזה בס' חוט שני שביעית פ"ה הי"ג. אולם בס' פירות שביעית להגר"צ כהן פי"ד ה"ז הביא בשם הגריש"א זצ"ל שמותר. וכן הסתפק בס' בינה ודעת לידידי הגרי"מ אדלר פי"א ס' ס"ה הערה קמ"ו. ומש"כ בשם מרן בס' שיח השמיטה פ"ו ס' כ"ה. ומש"כ מו"ר הגר"י ליברמן במכתבו אלי בשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' ש"ד. ובתשו' והנהגות ח"ז ס' ק"מ או"ד, ובשו"ת מנחת פרי ח"ו ס' ק"ח.

קדימה בפירות שביעית

שאלה: אם יש דין קדימה לברך קודם על פירות שביעית מפירות שאינם של שביעית

תשובה: מסתבר.

חקירת ידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ בעל גם אני אודך שליט"א, ובתשובת מו"ר הגר"ד פוברסקי על שאלה זו השיב להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, הובא דבריו בקובץ יתד המאיר אלול תשע"ה ס' ק"ט, אם חביבין עליו אכילת פירות שביעית מחמת קדושתן הרי יש דין קדימה בברכות לחביב עכ"ל. ועיין מה שכתבו לבעל גם אני אודך תשובות: בשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס' פ"ו או"ב ובשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' ש"ב אות ב' ועמ"ש"כ בזה בס' כרם אליעזר שביעית ס' ל"ג, ובספר גם אני אודך תשובות הגאון רבי משה חליוה, חלק ג' סימן ל"ב, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ שיעו, חלק א' סימן נ"ח. ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו חו"מ ס' כ"ו ובס' באר בשדה שביעית עמ' שפ"א.

ועיין עוד בספר גם אני אודך תשובות הג"ר אדיר כהן, חלק א' סימן ח' אות ט', אם

יש ענין לברך ברכת אילנות על עץ שיש בו קדושת שביעית.

הפסד פירות שביעית פחות מכזית

שאלה: אם מותר להפסיד פירות שביעית פחות מכזית

תשובה: לא.

והמנחת חינוך מ"ע שכ"ט אות י"ג דהאיסור רק בכזית. אולם הרידב"ז פ"ה ה"ה דהאיסור בכל שהוא. ועמש"כ בזה הרי"ט אלגאזי חלה סוף או"ב. ובס' תורת הארץ פ"ח ס"ק ל"ב ובשו"ת הר צבי זרעים ח"ב ס' נ"ד ובשו"ת שרידי אש ח"ב ס' קט"ז. ובס' ברית עולם שביעית ס"ה סק"ב. ובס' שרשי אילן שביעית ס"ז.

ליתן לחולה פירות שביעית דרך צינור

שאלה: אם מותר ליתן לחולה האוכל דרך צינור לוושט פירות שביעית כיון של"ה דרך אכילה

תשובה: לא.

וכ"כ בס' חוט שני שביעית עמ' רנ"ג. אולם בשו"ת משנת יוסף ח"ב ס' נ"ו כתב דשרי שזהו דרך אכילתו. ועמש"כ בשם מרן בס' שיח השמיטה פ"ד הערה כ"ד. ומה שהביא בקובץ מוריה אלול תשע"ה עמ' ש"ל, דעת רבנים בזה ומש"כ בחשוקי חמד נדרים נ"ב ע"א ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס"ב וכתב לי הגר"א נבנצאל שאסור ליתן לו פירות שביעית. וכן צידד הגר"א שלזינגר בעל שואלין ודורשין. ומובא בשו"ת שואלין ודורשין ח"ח ס"ב. ועי' בשו"ת מציון תצא תורה תשו' תרכ"ז. ובס' כאייל תערוג יו"ד עמ' שנ"א ובתשו' והנהגות ח"ז ס' ק"מ או"ז. ובבית מתתיהו ח"ד סו"ס ח' עי"ש.

ליתן פירות שביעית לתינוק

שאלה: אם מותר ליתן לתינוק פירות שביעית כשיש חשש שיפסידם, היכא שגם אוכלם

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בבית רידב"ז ס"ה סק"א ובס' חוט שני שביעית פ"ה ה"ה ובשו"ת משנת יוסף ח"ב ס' מ' ובס' ברית עולם ח"ב ס"ד ובס' חידושים וביאורים שביעית ס"ח או"ז ובס' פירות שביעית פט"ו ס' כ"ג ובס' בית דוד שביעית ח"ב פ"ד ס"ז ובס' שערי זרעים ס' י"א ענף ג' עלה ב' ובס' שיח השמיטה עמ' כ"ו ובס' חינוך הבנים כהלכתו [שבתוך ס' כרם אליעזר שביעית] פ"ז. ומה שכתבתי בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק א' סימן כ' אות ד'. ובבית מתתיהו ח"ג סו"ס כ"ב.

חינוך קטן להפסד

שאלה: בדרך אמונה פ"ה משמיטה צה"ל ס"ק כ"ז, דמשום חינוך אין ליתן לקטן פירות שביעית כשמקלקל הפרי, וצ"ע מ"ט לא הוי כספיה וכמש"כ המג"א ס' שמ"ג דאין ליתן חגב לקטן שיאכלו והוי ספיה אף שהוי גרמא

תשובה: ספיה עצמה ג"כ משום חינוך.

ועמש"כ בס' שערי דעת שביעית פ"י מ"א.

פירות שביעית שנכנסו לבית הכסא

שאלה: פירות שביעית שנכנסו לבית הכסא מה יעשה עמם כשמקפיד לא לאוכלם תשובה: יגנום.

ובס' נזר החיים עמ' קל"ב כתב מרן שמעיקר הדין אפשר לאוכלם. ועמש"כ בס'

תשובה: אין ראוי.

ועמש"כ בזה בס' מעדני ארץ ס"ח אות י"ג ובשו"ת משנת יוסף חי"ב ס' י"ד ובשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' מ"ו ובס' כל מקדש שביעית להגר"א שלזינגר מאמר י"ב ובס' אמונת ישראל ח"א ס' ובקונ' ימי השביעית עמ' ס"ה ובס' בית דוד לגיסי הגרד"צ שאול שביעית ובס' משפטי ארץ שביעית פכ"ב הערה 17 ובס' שערי זבולון שביעית ס' כ'. ובס' בית רידב"ז ס"ו ס"ה ובס' פירות שביעית פי"ב הערה ל"ח.

קטן חילוני שנגע בין שביעית

שאלה: קטן שאינו שומר תורה שנגע בין שביעית אם צריך לשפוך היין

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בס' מנחת אשר שביעית ס' ל"ט. וע"ע בשו"ת וישמע משה ח"ג ס' קע"ח.

זריקת פירות שביעית

שאלה: אם מותר לזרוק על חתן פירות שביעית באופן שלא מתקלקל ונמאס

תשובה: אין ראוי.

וכ"כ בס' חוט שני שביעית פ"ה ה"ו. ובס' שיח השמיטה עמ' ל"ו. ואולם בס' נזר החיים עמ' קל"ד השיב מרן, דזה מסור לחכמים מה נקרא ביזיון, ועיין מה שכתב מרן בעל המשנת יוסף בקובץ מה טובו אהליך יעקב [היוצא לאור על ידי ידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א], חלק ט"ז עמוד ע"ד, ומה שכתב הגרש"ש סגל בקובץ מוריה תשרי תשפ"ב בתשובה למח"ס גם אני אודך.

ההנהגה בפירות שביעית פ"א ס"ד. ומה שכתבתי בבית מתתיהו ח"ב ס' ל"ט, ובספר גם אני אודך מתשובותי, חלק א' סימן י"ט. ובדרכי חכמה על בינת אדם הל' שביעית ס' י"ז ס"ג השיב מרן שמותר להכניס פירות שביעית לבית הכיסא, ושאיני מסיכה שהוי ביזיון עי"ש.

יין שביעית שנתגלה

שאלה: יין של שביעית שהיה בגילוי אם מותר לזרוקו ולהפסידו

תשובה: יניחו בקרן זוית [וכתבתי בזה בדרך אמונה].

לא מצאתי בדרך אמונה ע"ז. ובס' שמירת נפש הל' גילוי משקין עמ' קמ"ח השיב מרן, צ"ע כיון שרוב הפוסקים מקילים עי"ש. ובס' גיבורי כח הנדמ"ח עמ' 492 השיב שיכול לשפוך המיץ שנתגלה. ויעו"ש בעמ' 505 דהשיב להשאירו בגניזה. ובס' חוט שני שביעית פ"ה משמיטה ה"ד, לענין שום קלוף שעבר עליו לילה יניחנה עד שירקב, וכ"כ בס' פירות שביעית פי"ב ס' ל"ז.

פירות שביעית תחת המיטה

שאלה: פירות שביעית שהיו תחת המיטה מה יעשה עמהם

תשובה: לא יאכל.

ועמש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' מ"ה. ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב סו"ס ל"ט. ובקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק י"ד עמוד נ' בשם הגריש"א זצ"ל.

ביטול פירות שביעית ברוב חולין

שאלה: אם מותר לבטל פירות שביעית ברוב חולין שמבטל הקדושה

ליתן יין לעוה ולמים

שאלה: אם מותר ליתן הרבה מים ליין שביעית, או ליתן יין שביעית לעוהה תשובה: מותר.

ועמש"כ בזה בס' חוט שני שביעית עמ' רמ"ח ובס' שיח השמיטה עמ' כ"ה ובס' בית דוד הל' שביעית ח"ב פ"ו ס' ט"ז. וע"ע בשו"ת מנחת שלמה ס' מ"ו ובתשו' לענין ביטול פירות שביעית ברוב חולין, מה שהשיב מרן.

ת"ח להרים פירות שביעית ברחוב

שאלה: בדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ה"ה, דאם רואה פירות שביעית ברחוב שהולכים להפסד צריך להרימם, אם זהו גם בת"ח שאינו לפי כבודו יהא חייב להרים תשובה: יכול להזיזו לפינה ברגליו.

ובס' גיבורי כח עמ' 497 השיב מרן ע"ז ראוי להרים אם יכול. ועמש"כ בס' נופת צופים ב"מ ס"ג ובשו"ת משנת יוסף ח"א ס' מ"ג ובשו"ת קנין תורה ח"ה ס' מ"ג ובס' עץ השדה הנדמ"ח פכ"ט ס"ו.

סחיטת תפוזים בשביעית

שאלה: אם מותר לסחוט תפוזים בשביעית שמפסיד הפרי, ומה"ט ס"ל להגרי"ז זצ"ל דא"א להפריש תרו"מ אחר שסחט דל"ח כפרי, וה"ה יהא אסור עפי"ז להפסידם

תשובה: סחיטת תפוז מרן התיר [וגם אפשר להפריש מעשרות לפי"ד מרן ז"ל].

ועיין בחזו"א שביעית ס' כ"ה. ומש"כ בס' בד קודש מועד א' ברכות ס' י"א ובשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' ט' ח"ב ס' נ"ז ובדרך

אמונה ובס' חוט שני שביעית עמ' ר"ס ובס' השמיטה פ"ז עמ' ל'. ולענין הפרשת תרו"מ אחר שסחט, עיין מש"כ בס' מועדים וזמנים ח"ח ס' ר"ד ובס' בד קודש מועד א' ברכות ס' י"א בשם הגרי"ז דל"מ הפרשה. ועמש"כ בס' פניני רבינו הגרי"ז ס' כ"ב ובס' בין המשפתיים זרעים ס' מ"ה ובס' מנחת אשר במדבר ס' ל"ד ובס' באר חיים תרו"מ ס' מ' ובס' באר בשדה תרו"מ פ"ד ס' כ"ה. ובס' באר חיים שביעית ס"כ ובס' דברות מנחם שביעית ס' ט"ו ובס' פסקי משנת יוסף שביעית פ"י ס' כ"ז. ובס' הליכות שמיטה עמ' צ"א ובס' פירות שביעית בט"ז ס"ה.

להרדים תינוק בין שביעית

שאלה: אם מותר להרדים תינוק וליתן לו יין שביעית שירדם תשובה: לא.

וכ"כ בשו"ת משנת יוסף ח"ג ס"ז אר"ב. אולם בס' ההנהגה בפירות שביעית פכ"א ס' י"ג הביא בשם מרן הגר"נ קרליץ להתיר כיון שהתינוק שותה היין, וכיו"ב כתב בס' חוט שני שביעית שמותר ליתן יין שביעית לתינוק בברית מילה עי"ש. ובמשנת יוסף הנ"ל כתב לאסור גם בברית מילה.

ליקח יין שביעית בעינים בהבדלה

שאלה: אם מותר ליתן יין הבדלה של שביעית בעינים אחר הבדלה כנהוג תשובה: לא.

וכ"כ בס' דרך אמונה ובס' חוט שני שביעית פ"ה סק"ד אות י'. אולם בס' אור לציון שביעית פ"ו ס"ו התיר לשים בעינים. ועמשה"ק ע"ד בס' עטה אור שביעית עמ' מ"ה וע"ע בס' משנת הגרי"ש שביעית פ"ז

ס' כ"ו כ"ז ובשו"ת משנה הלכות חי"ט ס' רמ"ז.

קרא דלאכלה ולא להפסד

שאלה: מ"ט צריך קרא לאכלה ולא להפסד להפסיד פירות שביעית הא בל"ה אסור להפסיד אוכלין

תשובה: לצורך מותר.

ועמש"כ לתרץ בס' ארץ הבחירה שביעית פ"ח מ"ב

בורר פסולת מפסולת שביעית

שאלה: אם יש איסור בורר פסולת מתוך פסולת, ליקח פסולת שביעית לפח שמיטה מפסולת אוכלין

תשובה: כן.

והסתפק בזה בס' חוט שני שבת פכ"ה עמ' פ"ד. ובשו"ת משנת יוסף חי"ב ס' ס"ח או"ג פשיט"ל שהוי בורר. וכ"פ בס' אייל משולש בורר פ"ט ס' כ"ד ובס' אורחות שבת ח"א פ"ג הערה מ"ב. וכ"כ בקובץ מבית לוי בשם בעל שבט הלוי ח"ה עמ' קס"ג. אולם כתב לי בעל שבט הקהתי שליט"א של"ה בורר. וכ"כ בס' מנחת אשר שביעית ס' מ"ו ועמש"כ בס' מנחת איש הל' שבת עמ' ל"א ובס' פירות שביעית להגר"צ כהן פ"ט ס"ה ובגליון יתד המאיר ועי' מה שהשיב מרן בס' גיבורי כח עמ' 495 ובס' שיח התורה ח"ב עמ' רכ"ט ובס' אשיחה ח"ב עמ' שנ"ח. ומה שהארכנו ע"ז בבית מתתיהו ח"ד ס' כ"ו, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק י"ז עמוד רמ"א.

נר שבת בשמן שביעית

שאלה: אם מותר להדליק נר שבת בשמן שביעית

תשובה: לא.

ובס' דרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ה"ח ס"ק ק"ג כתב מרן דמותר להדליק נר שבת בשמן שביעית וצ"ע. ואולי כוונת מרן שבזמנינו שיש אור חשמל אסור להדליק, וכמש"כ לדון הגר"מ שטרנבוך בס' שמיטה כהלכתה פ"ג ס' י"ב. אולם בס' תורת הארץ פ"ח אות מ"ז ובשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד כתבו דשרי נ"ש משביעית וכ"פ בס' ברית עולם שביעית ס"ה ס"ו ועמש"כ בשו"ת דברי ישראל ח"ג ס' קמ"א ובשו"ת משנת יוסף ח"ד ס' ל"ד ומש"כ הגר"י אדלשטיין במוריה שבט תשע"ה עמ' צ"ח. ובס' אמונת איתן שביעית ס"א. ובס' כאייל תערוג יו"ד עמ' שנ"ג ובס' אכילה בהלל עמ' רכ"ד, ובס' ארחות שבת ח"ד פל"ג ס' ס', ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג ס"ד אות ט'.

עוד בענין הנ"ל

שאלה: במש"כ מרן בדרך אמונה דמותר להדליק נר שבת משמן שביעית אם זהו גם בזמנינו שיש אור חשמל ואין נהנה מהשמן

תשובה: כן.

ועי' מה שהשיב מרן בקונ' ידון משה חט"ז שאלה קל"ח, דלפעמים החשמל מתקלקל עי"ש.

נר נשמה משמן שביעית

שאלה: אם מותר להדליק נר נשמה משמן שביעית

תשובה: לא.

ובדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ה"ח בביה"ל דנר יארצייט משמן שביעית הוי כנר חנוכה שאין נהנין בו. וכ"כ בס' תורת הארץ פ"ח אות מ"ז ובשו"ת אבן ישראל ח"ט ס'

קי"ד. וכן השיב מרן בס' אשיחה ח"ב עמ' שנ"ה. ובס' נר נשמה בהלכה עמ' רע"ז.

נר בית הכנסת משמן שביעית

שאלה: אם מותר להדליק נר בית הכנסת משמן שביעית

תשובה: כן.

וכ"כ בדרך אמונה פ"ה משמיטה ה"ח בביה"ל, ובשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' מ"ב. אולם בס' תורת הארץ פ"ח ס"ק מ"ז להחמיר. וכ"כ בשו"ת אבן ישראל ח"ט ס' קי"ד עי"ש.

הלכות ביעור פירות שביעית

פסולי עדות בביעור

שאלה: בהפקר ביעור פירות שביעית אם כל השלושה צריכים להיות כשרים או סגי בשניים

תשובה: כל הג' לכתחילה.

ועמש"כ בדרך אמונה פ"ו משמיטה ויובל זה"ל ס"ק ל' ובס' חוט שני שביעית פ"ז ה"ב ובשו"ת משנת יוסף ח"ג עמ' רל"ח ובס' אור לציון שביעית פ"ג סוף סק"ד ובס' בית דוד שביעית ח"ב פי"ב ס"ג ובס' אורחות רבינו ח"ב עמ' שנ"ד ובס' בנתיבות ההלכה שביעית מ"ב עמ' 298 בפסקי בעל המשנה הלכות שאפשר להפקר בפני שלושה מקרוביו, ומקורו לכאן מתשו' מהרי"ט ס' פ"ה. אולם בכף החיים או"ח ס' רמ"ו הביא מהמנחת פתים שבעי כשרים לעדות. ועמש"כ בס' כרם אליעזר שביעית ס' מ"ה. ובשו"ת ארחותיך למדני ח"ז ס' קפ"ז.

ביעור פירות שביעית בשבת

שאלה: בהפקר ביעור פירות שביעית

כשלא הספיק להפקיר ונזכר בשבת אם יכול להפקיר דאסור להפקיר בשבת

תשובה: שבות במקום מצוה.

וכן צידד להתיר בס' אמרי יעקב ס"ז ליקוטים ס"ד וכן בס' בית דוד שביעית ח"ב פי"ב ס"ג או"ד. ובס' גיבורי כח עמ' 519 השיב ע"ז מרן, מותר להפקיר בשבת ע"י משנ"ב ס' י"ג ס"ק ט"ו. ובעיקר הדבר אם מותר להפקיר בשבת ע"י בבית מתתיהו ח"א ס' י"ח אות ח' ובס' מועדי הגר"ח ח"א תשו' ס"ו.

הפקר ביעור בטלפון

שאלה: בהפקר ביעור פירות שביעית אם יכול בשעת הדחק להפקיר דרך טלפון כשג' אנשים מזהים את קולו

תשובה: יכול בדיעבד.

וכ"כ בס' פירות שביעית להגר"צ כהן פ"כ ס' כ"ה. אולם בס' אמרי יעקב להגרי"מ שטרן ס"ז ס"ד של"מ דרך טלפון. ועמש"כ בס' בית דוד הל' שביעית עמ' רל"ג. ובס' דרך האתרים הנדמ"ח ס' צ"ג.

הפקיר בפני אינו שומר תורה

שאלה: אם הפקיר פירות שביעית בזמן הביעור בפני אחד שאינו שומר תורה ומצוות אם הוי הפקר

תשובה: כן.

ובס' גיבורי כח עמ' 517 בשם מרן, שבעי כשר לעדות והיינו לכתחילה.

לקנות חלקת קרקע

שאלה: אם יש ענין לקנות מחקלאי חלקת קרקע ועי"ז לקיים מצות שביתת קרקע תשובה: יש.

ובס' מנחת אשר שביעית ס' כ"א כתב לפקפק בזה וכן א"ל הגר"י ליברמן בעל המשנת יוסף, ומובא מכתבו בס' כרם אליעזר שביעית ס' נ'. ועמש"כ בתשו' והנהגות ח"ה ס' ש"ה ובשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' שי"ט. ועמש"כ בזה בס' כרם אליעזר לידדי הרה"ג רבי אליעזר רבינוביץ שביעית ס' מ"א. ומש"כ בזה בקובץ בית אהרן וישראל (שבט אדר תשע"ה) עמ' ק"כ ובקובץ המאור (אב אלול תשע"ה) עמ' נ"ט. ובגיליון מים חיים ק"ט מובא בשם מרן הגר"נ קרליץ שאין ענין בזה. ועמש"כ הגר"א דינר בס' מבי דינא שביעית עמ' שס"ז. ובס' בנתיבות הראשונים שמיטה ויובל ס"ג אות י"ב, ומש"כ מו"ר מרן הגר"ג אידלשטיין בקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק ט"ז עמוד מ"ה, ובס' אלא ד' אמות של הלכה פע"א ס"ב.

ברכת שהחיינו על נעבד בשביעית

שאלה: אם יכול לברך שהחיינו על פירות שנעבדו בשביעית

תשובה: לא.

ובס' שמיטת קרקעות פ"ח ס' ל"א השיב מרן, שצ"ע בדבר, ובס' גיבורי כח הנדמ"ח פ"ח ס' י"ב השיב ע"ז מרן, לכאור' נראה דאין לברך וגרע מפרי המורכב. ועמש"כ הגר"י ליברמן בקובץ המאור תשרי חשוון תשע"ו עמ' י"ג. ובס' משנת הגר"ש שביעית עמ' קי"ב ובשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' שי"א וע"ע בס' תולדות נח עמ' תת"ד. ובס' וישמע משה ח"ד ס' קע"ו. ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג ס' מ"ז.

מכירת פירות שביעית לגוי

שאלה: גוי שמגיע לחנות של פירות שביעית האם ימכור לו כשיש חשש איבה

תשובה: לא.

ובס' פירות שביעית פי"ד ס"י כתב בשם מרן הגר"נ קרליץ והגר"י שפירא דשרי עי"ש.

לקטוף ענף שלם

שאלה: האם מותר לקטוף ענף שלם בשביעית כשחלק מהפירות אין ראויין לאכילה

תשובה: מותר.

ועמש"כ בס' פירות שביעית פט"ו ס"ק נ"ג בשם בעל המנחת שלמה. ובשו"ת אבני דרך ח"ט ס' צ"ה.

קידושין בפירות שביעית

שאלה: מ"ט הרמב"ם השמיט דאין לקדש לכתחילה אשה בפירות שביעית דאין עושין סחורה בפירות שביעית

תשובה: קיצר במובן.

ועיין במשנה למלך פ"ה מאישות ה"ג שם, שנקט בדעת הרמב"ם דלכתחילה אין לקדש בפירות שביעית. ובס' חמדת שלמה קידושין נ"ב. ובתוס' ר"י הזקן קידושין נ"ב דשרי לכתחילה לקדש דאשה ל"ח סחורה. אולם בתוס' קידושין נ"ב שהוי בדיעבד והתוס' בע"ז ס"ב הסתפקו בזה. ועיין בשיטה לנ"ל קידושין נ"ב.

כתב שליחות בחנות

שאלה: מי שקונה רוב השנה בחנות ולא חתם על כתב שליחות בשיטה אם גם ע"ז מהני השליחות לכתחילה

תשובה: לא.

ועמש"כ מרן בדרך אמונה פ"ו משמיטה ויובל ס"ק י"ח צה"ל אות מ'.

ספיקין בעשבי בושם

שאלה: בדעת החזו"א שביעית ס' י"ד סק"ט שגזרו ספיקין בעשבי בושם, וצ"ע כיון שבושם אין ראוי לאכילה לא מסרי נפשיהו ולא אתי לזרוע בשבילו, ומנ"ל שאפ"ה גזרו חז"ל

ח"ג ס' כ"ז ובס' הזכרון כנסת עזרא ח"א עמ' קנ"ד ובשו"ת מגדנות אליהו ח"ד ס' י"ז ובס' מבי דינא שביעית עמ' שי"ב ובס' גיבורי כח עמ' 471 ובשו"ת אבני דרך ח"ט ס' ל"ט ומש"כ בבית מתתיהו ח"ב ס' ל"ה. ובס' עולת כהן קידוש ס' כ"ח.

תשובה: לא פלוג רבנן.

ועמש"כ בזה בשו"ת מנחת שלמה ח"א ס' נ"א ובשו"ת אור לציון שביעית פ"ב ס' י"ב. ומש"כ מרן בדרך אמונה פ"ד משמיטה ה"ג בביה"ל סוד"ה שיהיו, ובשו"ת משנת יוסף ח"א ס' כ"ד אות ה'.

היתר מכירה לתינוק

שאלה: אם מותר ליתן לתינוק שאינו בר הבנה מפירות היתר מכירה

תשובה: חלילה.

ועי' בדרך אמונה [שיח אמונה] פ"ד ס"ק 520, שהשיב מרן, בקיד שאשה מפירות התר המכירה וחלות הקידושין תלוי בזה א"צ גט עי"ש.

גן ילדים בהיתר מכירה

שאלה: אם נותנים בגן ילדים מהיתר המכירה אם צריך להוציא הילד מהגן

תשובה: כן.

הגעלת כלים לכלי שנתבשל מהיתר מכירה

שאלה: מי שבישל ירקות של היתר מכירה בכלי, אם צריך הגעלת כלים

תשובה: כן.

ועמש"כ מרן בדרך אמונה פ"ד משמיטה צה"ל אות כ"ג. וכן א"ל מו"ר הגר"י ליברמן בעל המשנת יוסף שבעי הגעלת כלים. ועמש"כ בזה בשו"ת אז נדברו ח"ד ס' ע' ובס' אור לציון שביעית מבוא עמ' כ"א ובשו"ת מנחת שלמה ס' נ"א ס"ק י"ט. אולם בשו"ת וישמע משה ח"ג ס' קע"ז הביא בשם החזו"א שא"צ הגעלה. ובשו"ת לב אהרן ח"ב ס"ד. ומש"כ ידידי הרה"ג רבי מרדכי הלוי פטרפרוינד בגיליון מוריה (שבט תשע"ה) עמ' רפ"ו. ובשו"ת ברית אברהם ח"ה ס' ל"ה, ובשו"ת משנת יוסף ח"ג ס' שי"ד. ובס' שערי שמיטה להגר"י טשזנר עמ' מ"ט.

וכ"כ בס' חשוקי חמד יבמות ט"ז. וכן נראה בשו"ת אגרות משה ח"ד אעה"ז ס' ס"א. ועמש"כ הגר"מ רובין בעל אורחות שבת במאסף היכלא ח"ה עמ' רי"א ובקובץ מוריה שבט תשע"ה עמ' קס"ב מש"כ הרה"ג רבי צבי רייזמן. ומה שכתב בספר גם אני אודך מתשובותי, חלק א' סימן כ' אות ה'. ובבית מתתיהו ח"ג סו"ס כ"ב ובס' חינוך הבנים כהלכתו שביעית פ"ז ס' ט"ו ובס' רץ כצבי עניני קטן ח"א סו"ס י"ד.

שומע קידוש בין היתר מכירה

שאלה: השומע קידוש בין ממשמיע שסומך על התר מכירה והשומע אין סומך אם יצא

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בשו"ת יד נתן ח"ב ס' י"ח

שור שנקנה בדמי שביעית והרג

ירקות מערבה הצפונית

שאלה: שור שנקנה בדמי שביעית או בפירות שביעית דחל קדושת שביעית בו והרג הנפש אם נהרג

שאלה: מתארח בשביעית אצל מי שקנה הירקות מערבה הצפונית אם אפשר לאכול

תשובה: נהרג (משום פיקו"נ).

תשובה: לא.

ועמש"כ בזה בס' נופת צופים ב"ק ס' י"ח.

ועי' בדרך אמונה (שיח אמונה) פ"ד הערה 466, דערבה צפונית כספיחין עי"ש.

בחלכות האוכל בשוק פסול לעדות

נערך ע"י הגאון הרב מתתיהו גבאי מח"ס בית מתתיהו ומועדי הגר"ח

אוכל באוטובוס בשוק

תשובה: אין חילוק.

שאלה: האוכל בשוק שפסול לעדות, אם אוכל באוטובוס, מחוץ לעיר, אם שרי לו לאכול פת באוטובוס.

תשובה: כן.

וכן הביא בשו"ת ושננתם חו"מ ס' ל"ד אות נ"ח, בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל, דשרי לאכול באוטובוס וכן הביא בשו"ת דודאי אשר ח"ג ס' כ"ב בשם הגריש"א זצ"ל, ועי' מה שהשיב מרן בס' עלי שיח עמ' רע"א, ובס' דרך שיחה ח"א עמ' תקפ"ז, ומה שהשיב מרן הגר"א"ל שטיינמן זצוק"ל בס' כשחר אורך פ"א אות כ"ג. ובשו"ת שערי יושר חלק ד' סימן ל"ט בתשובה למח"ס גם אני אורך שבאכילה באוטובוס שהוא מקום סגור שרי עי"ש, ובס' מעדני יו"ט ח"ב ס' נ"ח, כתב כיון שאי"ז בזיון לאכול באוטובוס שרי עי"ש, ובקונ' שלמי חיים אות כ"ט עי"ש, ומה שהארכנו בספר גם אני אורך מתשובתי, חלק ד' עי"ש. וכן השיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' ק"ז להקל באוטובוס, וכן ראיתי למו"ר מרן הגר"ד פוברסקי שהקל באכילת ירקות באוטו מחוץ לעיר.

יושב ואוכל בשוק

שאלה: הא דהאוכל בשוק פסול לעדות, אם יש להקל שיושב במקומו ולא הולך ואוכל.

והב"ח חו"מ ס' ל"ד אות ל', חילק בין אוכל והולך ליושב עי"ש, וכ"כ באורים ותומים ס' ל"ד ס"ק ל"ח ובס' עינים למשפט קידושין מ' ע"ב ובשו"ת הרב"ז ח"א ס' כ"א או"ב, ובשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א ס' קע"ז או"ג, ובס' אור אברהם ת"ת ס' י"ח, ובחי' היעב"ץ קידושין מ' ע"ב, ועמש"כ בשו"ת חוקי חיים להגר"א שלזינגר ס' ל"ג, ובקונ' שלמי חיים אות ט"ז עי"ש, ומה שהארכנו בזה בספר גם אני אורך מתשובתי, חלק ד' עי"ש, ועיין עוד בספר גם אני אורך תשובות הגר"ב דרון, חושן משפט סימן י"ז.

אוכל בשוק בזה"ז אם נפסל

שאלה: אם אוכל בשוק בזה"ז נפסל לעדות די"ל שכבר רבים אוכלים בשוק, ואי"ז בושה.

תשובה: לא אוכלים בשוק.

ובשו"ת חוקי חיים להגר"א שלזינגר ס' נ"ג כתב דבזה"ז י"ל שלא נפסל לעדות שכבר נפרץ. וכ"כ בשו"ת דבריך יאיר ח"ב ס' ל"ד ובס' אוצר המשפט ח"ב עמ' רפ"ו, ועמש"כ בשו"ת דודאי אשר ח"ג ס' כ"ב, אולם בשו"ת משנה הלכות חט"ו ס' ס"ב, שגם בזה"ז נפסל לעדות עי"ש, ובקונ' שלמי חיים אות כ', ומה שכתבתי בספר גם אני אורך מתשובתי, חלק ד', עי"ש.

אוכל בחדר המתנה

שאלה: האוכל בשוק שדומה לכלב ופסול לעדות, אם נוהג בתוך בית ציבורי כגון בחדר המתנה של קופת חולים.

תשובה: עי' בכורות מ"ד ע"ב.

כן השיב מרן בס' שאלת רב כרך א' ח"א פי"א תשו' ה' עי"ש.

ועמש"כ בזה בשו"ת מחקרי ארץ ח"ו חו"מ ס"ב ובקונ' שלמי חיים אות ל"א עי"ש.

מוציץ סוכריה בשוק

שאלה: המוצץ סוכריה בשוק אם פסול לעדות די"ל כיון שאין ניכר אכילתו אין פסול.

תשובה: גם שאין ניכר אין לעשות.

וכן השיב מרן בקובץ אליבא דהלכתא גליון כ"ח עמ' כ"ד עי"ש, וכיו"ב השיב מרן בספרי מועדי הגר"ח ח"א תשו' תק"ד, אם מותר למצוץ סוכריה חוץ לסוכה למקפידים אכילת עראי והשיב אין ראוי עי"ש, ובס' כל משאלותיך עמ' רפ"ד בשם מרן הגר"ח קניבסקי שסיפר שבילדותו מצץ סוכריה בשוק כשהלך עם החזו"א, והחזו"א א"ל ע"ז אוכל בשוק ועמש"כ עוד בזה בס' ויהי בנסוע עמ' ר"ד עי"ש, ובשו"ת דברי בניהו ח"ה חו"מ ס' כ"ו.

קטנים אוכלים בשוק

שאלה: האוכל בשוק דומה לכלב אם זהו גם בקטנים די"ל שכך הרגילות אצלם.

תשובה: גם בקטנים.

וכן חזינון מהחזו"א הנ"ל דס"ל דאף בקטנים הוי אוכל בשוק, ובס' מעדני יו"ט ח"ב ס' נ"ח כתב לעורר עפ"ז לחנך קטנים

שלא יאכלו בשוק, ועי' בקונ' שלמי חיים אות מ"ב מש"כ בזה.

גדר שוק ברשות הרבים

שאלה: מה מוגדר שוק לעניין שלא לאכול שם אם רחובות ראשיים, או גם רחוב צדדי הוי שוק שלפעמים עוברים שם.

תשובה: בכל מקום שמצוי אנשים עוברים.

כן השיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' ק"ז עי"ש. ובכס"מ פי"א מעדות ה"ה, דאוכל בשוק שיש בו רוב עם ולא קצת עוברים ושבים ובס' פנים במשפט חו"מ ס' ל"ד ס' י"ח, ובסמ"ע חו"מ ס' ל"ד ס"ק מ"ד, ובס' טל תורה להגר"מ אריק קידושין מ' ע"ב ובשו"ת הרב"ז ח"א ס' כ"א או"ב ובשו"ת דברות אליהו ח"ו ס' צ"ד עי"ש, ועי' בשו"ת שיח יצחק ח"א ס' תע"ט אם כשאוכל בלילה שלא רואים נפסל, ועיין מה שכתב בספר גם אני אודך תשובות הגרמ"ש דין, חלק א' סימן כ"ז.

אכילה בפארקים ובגינה ציבורית

שאלה: האם מותר לכל המשפחה לאכול ארוחת ערב בגינה ציבורית שאין כ"כ אנשים עוברים.

תשובה: אולי וצ"ע.

כן השיב מרן בס' שאלת רב כרך א' ח"א פי"א תשובה ב'.

ועמש"כ בזה בשו"ת שאלת שלום ח"א ס' ס"ט ובס' ויען שמואל חי"ז עמ' תרי"ד ובקובץ שואל ומשיב ח"ג ס' ס"ו ובספר גם אני אודך תשובות רבי יקותיאל ליברמן, סימן קנ"ה.

